

קונטרס

אָבֹן שְׁלֵמָה

על מסכת

בבא מציעא

שו"ת לסיכום הגפ"ת
על כל המסכת
מהדורה חדשה מתוקנת

בעריכת

אברהם ב"ר שלמה הלוי זצ"ל מוריאל

בני ברק - אלול תשע"ו

נדפס על נייר שאין בו חשש חילול שבת

כל הזכויות שמורות

הכתובת:
אברהם מוריאל
רח' הרב פוברסקי 22, בני ברק
טל: 050-4128876

מכתב מוהר"ר ראש הישיבה
הגאון הגדול רבי שלמה אנגלנדר שליט"א

ישיבת בית רבי שמעיהו

בית מדרש גבוה לתורה

YESHIVAT BEIT RABBI SHEMAYAHU

Beit Midrash Letorah

בס"ד אלול תשנ"ח

מן המפורסמות, בין הלומדים, מעלת הגומרים את המסכת בלימודם. וכבר צוחו קמאי, על המתחילים מסכת, שמים עיקר לימודם בפרקים הראשונים של המסכת ונמצא הלימוד בפרקים אחרונים רפה, וחסר העיון הנצרך.

הקובץ שלפנינו, בא להשלים במדת מה את הנזכר, ולסייע ללומדים את כל מסכת. מעלתו ויחודו של הקובץ, שהורתו ולידתו בין כתלי בית המדרש, תוך כדי הרבצת תורה לצורבי מדרבנן. הרה"ג רבי אברהם מוריאל שליט"א, הנו יגע ועמל בתורה ללמוד וללמד, במסירות גדולה להעמיד צעירים בקרן אורה. יזכהו ה"ת להרביץ תורה בכתב לרבים, ויהא רעוא שיתבדרון מילי בבי מדרשא.

מוקירו כערכו, בברכה

שלמה אנגלנדר

לע"נ

אמי מורתי

מרת **דבורה** ע"ה

בת הנה צר **יוסף שמעון פולק** ז"ל
מחבר ספר "ראשי בשמים" ועוד

דרכי חייה מופת לאשת ישראל כשרה
דבר ה' ורצונו ית' בכל נפשה נצרה
בת גדולה, ממשפחת רבנים הדורה
בשנות הזעם נעקדו בתופת הנורא
ובחסד ה' קדמה ועלתה לארץ בגבורה
וכוננה ביתה בעוז על אדני התורה
ראש דברה אמת ומיוחדתה לה עטרה
רחומה ואהובה על הכל ובגדת דיבורה
הללוה בשערים מעשיה לשם ותפארה
ה' יצרור נשמתה ויחיש גאולה מהרה

נלב"ע בשם טוב ובשיבה טובה
בעש"ק וילך ה' תשרי תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ

אדוני אבינו מורי

הרב ר' **שלמה** הלוי זצ"ל

ב"ר **מנשה** הלוי **מילר** ז"ל

שומר נפשו איש חסד ואוהב תורה
שש ושמה לקיום מצות ה' ברה
לב רחום ומשכיל אל דל בעת צרה
לזולת ולכלל היתה נפשו מסורה
מלאכת שמים היתה אומנותו הטהורה
מסר נפשו למצות סת"ם בהידורה
הציל רבים מעוון ועיטרם בתפארה
ה' יצרור נשמתו ויחיש גאולה מהרה

נלב"ע בשם טוב ובשיבה טובה
בעש"ק ואתחנן י"ג מנ"א תשנ"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ

חמותי הדגולה

מרת **חיה חנה מלכה** ע"ה

ב"ר **מנחם פיליפ** ז"ל

חיייה מלאי נסיונות לא קלים
יום יום בהודייה לאלקים
האירה סביבה בטחון ואמונה
הזרה בגבורה שרידת שואה
ניסים חוותה והשגחה מופלאה
הקימה עם אחיותיה לשרידים
מטבת כשר היחיד למהדרים
להיטיב עמם בימים הקשים
כוננה ביתה בארץ על חסד ותורה
הקימה בחסדיו דורות לתפארה

נלב"ע בשם טוב ובשיבה טובה
יום שלישי ב' אייר תשע"ו
מנוחתה כבוד על הר הזיתים

ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ

מורי חותני הדגול

הר"ר **משה אפרים** ז"ל

ב"ר **יוסף פרידמן** ז"ל

מסר נפשו על שמירת המצוות
שלום הקדים לכל הבריות
האהיב ש"ש על כל הסובבים
אוהב ציון אדם ואלקים
פעל רבות לעשות חסד לאנשים
ראש לדבר מצוה לילות כימים
יד ימינו פתוחה לכל הנצרכים
משפחה מפוארת זכה להקים

נלב"ע בשם טוב ובשיבה טובה
יום שני ט"ו שבט תשנ"ז
מנוחתה כבוד על הר הזיתים

ת.נ.צ.ב.ה.

וְהַבַּיִת בְּהִפְנֵתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מִסֵּעַ נִבְנָה וּמִקְבֹּט וְהַגְרִיזֵן כָּל כְּלֵי בְרִזָּל לֹא נִשְׁמַע

בַּבַּיִת בְּהִפְנֵתוֹ מַלְכִים א' פֶּרֶק ו' פֶּסוּק ז'

פתיחה

איתא במסכתין - (דף פו.) קא מיפלגי במתיבתא דרקינא, אם בהרת קודמת לשער לבן, טמא, ואם שער לבן קודם לבהרת, טהור. "ספק", הקב"ה אומר טהור, וכולהו מתיבתא דרקינא אמרי, טמא. ואמרי מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני, דאמר רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות וכו', כי הוי קא ניחא נפשיה אמר טהור וכו'.

ובדרשות הר"ן דרוש ז' הקשה - אחר שהשיגו מהשי"ת שאמר טהור, והרי האמת היא ודאי כהקב"ה, א"כ איך טמאו הם עד שהוצרכו להכרעתו של רבה בר נחמני.

ותירץ ז"ל - כי עם היותם יודעים ש"ספק", טהור על דרך האמת, היו אומרים טמא, שמאחר שהכרעת התורה נמסרה להם בחייהם, ושכלם היה מחייב לטמא, היה מן הראוי שיהיה טמא אע"פ שהוא בהיפך מן האמת, שכן מחייב השכל האנושי וכו', ולא בשמים היא, ולפיכך אמרו, מאן נוכח נוכח רבה בר נחמני וכו', שהכריע ששכל האדם מחייב כפי התורה והמדות שהיא נדרשת בהם לטהר, ומה שהיו מטמאים, לא היה רק מקוצר שכלם בערך השכל האנושי, או מהתירשלם בלימוד התורה בחייהם וכו'.

חזינן מה מתרחש בעולם העומד בפנינו - (אחר אריכות ימים ושנים), יושבים לפני הקב"ה, ודנים בהלכות התורה לפיטריהן, הלכה אחר הלכה, מסכת אחר מסכת, סדר אחר סדר, עד סדר טהרות ועד בכלל, והקב"ה אומר את דעתו לפי האמת המוחלטת, ובני מתיבתא דרקינא אומרים את דעתם כפי הבנתם שהבינו בחייהם.

ורואים עוד - כי שם ביישיבה של מעלה מתגלית האמת לעיני כל, כמה כ"א השקיע בלימוד התורה בעמקות בחייו, כי אם לא משיגים את האמת המוחלטת של הקב"ה, סימן שהתירשלו, ולולא שהיה הר"ן כותב כך אי אפשר היה להוציא זאת מהפה, שכל בני מתיבתא דרקינא שהיו מתחילת הבריאה עד זמנו של רבה, לא העמיקו בחייהם בחלק זה של התורה כראוי, ולכן לא השיגו בעצמם את האמת, ועכשו כבר אינם יכולים לשנות את דעתם, כי אע"פ שהם שומעים את האמת, אבל אינם יכולין להשיג אותה בשכלם, כיון שבהיותם בחיים לא העמיקו די הצורך בענין זה.

ובחסדי ה' שהבדילנו מן התועים - ונתן לנו את תורתו, וע"י תורתו ועם תורתו חיי עולם נטע בתוכנו, ויהי רצון שלא נחמיץ את תכלית חיינו ונצטל כראוי את המתנה הגדולה הזו שנקראת חיים להשיג בתורה כמה שיותר בכמות ובאיכות, שזוהי ההזדמנות הנדירה אשר הבורא ית' נתן לנו, ולא נבוש ולא נכלם לעולם ועד.

והנה בשנת תשנ"ח זיכני הקב"ה - להוציא לאור מהדורה א' של הספר על בבא מציעא, לע"נ אממ"ר ר' שלמה הלוי זצ"ל שנסתלק לבית עולמו, הנקרא על שמו "**אֶבֶן שְׁלֵמָה**" (וגם שמי בקרבו: "**אברהם בן שלמה**"), אשר חלק מהמסכת למדנו יחד, וגם הבאתי הערה אחת מדבריו בפ' הזהב. אבי ז"ל היה ראש וראשון לכל דבר שבקדושה בעיר חולון, ואח"כ בהגיעו לבני ברק בגיל מבוגר, התמחה בהגהת סת"ם בצורה נפלאה, והתמסר בכל כוחו לזכוי הרבים בהידור במצות תפילין ומזוזות, ויותר ממה שידענו בחיי חיותו, התברר לנו במשך השבעה ואחריה, מעשים השייכים בגדולי גדולים ממש לא יאומן כי יסופר. ונביא כאן אחדים מהם:

בהיותו בגיל גבורות - אברך צעיר הביא לאבי מורי ז"ל מזוזות לבדיקה, ונמצא בהם חסרון של תגים, שהרב הגדול ר' ניסים קרליץ שליט"א הכשיר, והאברך לא רצה להשקיע בתיקון. אבל ישב אבי מורי ז"ל בלילה, ותיקן לו את התגים חנם, כי אע"פ שזה כשר מצד הדין, לא רצה שיהיו לו בבית כאלה מזוזות. וכל מי שמבין יודע מה זה בגיל כזה לתקן תגים במזוזות, ועוד משומשות. צריך את הידים ואת העינים לתקן דברים עדינים כאלו, אבל העיקר צריך את הלב לעשות זאת ליהודי אלמוני חנם אין כסף.

הגאון הרב מנחם שטיין שליט"א - היה בא מפ"ת לקנות אצלו את התפילין לבניו כשהגיעו למצות, וסיפר, שתמיד היה מביא אתו את הבנים אל אבי מורי ז"ל ואבי מורי היה מתפנה מעבודתו, ומסביר לילד בשפתו בכזו סבלנות וכזו נעימות, מה זה תפילין, קדושתה, דיניה וכו', והטיב הרב שטיין להגדיר את מעלתו של אבי מורי ז"ל

ואמר, הוא לא היה סוחר של "תפילין" אלא סוחר של "המצוה".

במשפחה נכבדה מאד בב"ב - נפטר אבי המשפחה בדמי ימיו, והיה שם בן המתקרב לגיל בר מצוה, מיד הלך והביא לו מתנה תפילין מהדרות, שלא ידאג מי יקנה לי עכשו תפילין.

בן ישיבה מחו"ל שלמד בירושלים - שלח לאבי מורי ז"ל תפילין לבדיקה ע"י אחי מו"ר הגאון ר' מנשה יוסף מילר שליט"א (מחבר ספר הדרת קודש על יהושע היוצא עכשיו לאור במהדורא מורחבת). אמר אבי מורי ז"ל לאחי יבדלח"א, תשאל את הבחור אם הוא אטר. והתברר שבאמת הבחור היה אטר, וכל ימיו הניח תפילין רגילות, כי כך פסק לו איזה רב בחו"ל. איך הרגיש זאת אבי ז"ל, אין לנו מושג, אבל ראינו שזכה בזכות המסירות לזיכוי הרבים במצות תפילין, לכוחות מעל הטבע, ותהיה נפשו צרורה בצרור החיים ויעמוד לקץ הימים בתחה"מ בב"א.

וכאן המקום אתי להודות למו"ר ראש הישיבה - הגאון הגדול ר' שלמה אנגלנדר שליט"א אשר אני חב לו הודאה והוקרה מיוחדת, אשר העמידני גם אני על משמרת לימוד הבקיאות בישיבה. והנה רה"י שליט"א היה בעצמו מכין מבחנים לישיבה על סדרי הבקיאות במוצאי שבתות, ועדיין מכין את המבחנים בסוף הזמן, והרבה משאלותי המחכימות נמצאים כאן בספר. יתן ה' לו בריאות וכח להמשיך לעמוד על המשמר ולהטביע את חותמו על הישיבה הק', אשר אברכיה ניכרים בתורתם ובהנהגתם בכל מקום שהם, ויזכה לרוות נחת מכל תלמידיו, ויתקיים בו עוד ינובון בישיבה דשנים ורעננים יהיו, ולא תמוש התורה מפיו ומפי זרעו ומפי זרעו עד עולם.

ברכה מיוחדת לידידי הרה"ג ר' יעקב פיין שליט"א - אשר היה שכן טוב במשך שנים, אשר נרבה רוחו אותו למסור לי הרבה מדברי תורתו, שאלות עם תשובות, ע"מ להדפיסם בספר, **ובפרט בפרק ראשון, רוב השאלות והתשובות הן שלו**, וניכרים בסגנונם ובחריפותם, יתן ה' לו בריאות וכח להמשיך הלאה בעבודתו המסורה בהרצת תורה, ויזכה לראות נחת מכל יוצאי חלציו ולא תמוש התורה מפיו ומפי זרעו עד עולם.

ומתלמידי יותר מכולם - הבחורים היקרים המסולאים בפז בני ישיבת בית רבי שמעיהו לדורותיה, המחכימים את רבותיהם, אשר חלק משאלותיהם הובאו בספר הזה בעילום שם, וכן העירו הערות חשובות והוספות למהדורה קמא, ימלא הקב"ה כל משאלות לבם לטובה.

במורא ובכבוד אזכיר את כבוד אמי מורתי - מרת דבורה ע"ה, אשת חיל, בת ת"ח, חכמת נשים בנתה ביתה על אדני הקודש כפי שספגה בבית אביה הגדול הרב יוסף שמעון זצ"ל, ויחד עם אבי מורי ר' שלמה הלוי זצ"ל, מסרו נפשם, וחסכו מפתם, ולא חסכו כל מאמץ למען חינוך הבנים לתורה ולמצוות ויראת ה'. ראינו בביתנו הקטן בחולון חסד בלי סוף עם הבריות, התאכסנו אצלנו בדירה קטנה של שני חדרים, לא רק בני המשפחה שעלו אז לארץ, אלא גם אנשים זרים לגמרי, חברה של חברה גרה אצלנו יותר מחודש עם תינוק שבוכה כל הלילה ועוד ועוד, ובתקופה שהפרנסה היתה קשה מאד. למדנו מאמנו מורתנו ע"ה לייקר את הזמן, אף פעם לא ראינו אותה יושבת בכטלה באפס מעשה. ראינו נאמנות כאבא חלקיה כשהיתה עובדת במשק בית של רופאת שיניים שבקושי אמרה לנו שלום. ראינו הסתפקות במועט, לצמצם בהוצאות ורק מה שהכרחי, ולחיות עם מה שיש, ולא לעשות חובות. לא לרדוף אחרי כסף, תמיד סיפרה לנו מה שקרה לעשירים הגדולים שהכירה בעירה בחו"ל, שאספו ואספו, ובסוף הגרמנים לקחו את הכל והכסף עוד היה בעוכריהם.

כמו כן אזכיר את כבוד חמותי הדגולה - מרת חיה חנה מלכה ע"ה, שהלכה לעולמה לפני כחמישה חדשים, אשר עברה נסיונות לא פשוטים קודם כל בשואה האיומה במחנה ריכוז, בפחד היומיומי בצל המות, לאבד אבא אמא אחים אחיות ועוד בני משפחה, הרבה לא החזיקו מעמד והלכו לגדר החשמלית, אבל חמותי בזכות האמונה הפשוטה בבורא עולם, לא זזה מקיום התורה והמצוות. אחרי השואה שוב היה נסיון עצום, לחזור לבתים הריקים אחרי החורבן הגדול, שלדים חיים ששרדו ממחנות ריכוז, אחד ממשפחה, ושנים מעיר, והיו הרבה אנשים שזרקו את הכל. לחמותי ע"ה לא היו קושיות, הקב"ה מנחל את העולם, ונגד האוירה הכללית ברחוב היהודי, הקימה עם שתי אחיותיה ששרדו, את בית תמחוי היחיד של אוכל כשר לשרידיים שחזרו. אח"כ התחנתה ונסעה לארץ עם חמי ר' משה אפרים ז"ל, באניה רעועה שטבעה

בדרך, והיא בהריון. אח"כ באו האנגלים ולקחו לקפריסין את חמי ז"ל, איש תם וישר, נקי כפים ובר לבב, ונשארה לבד כאן בארץ ללדת את בתה הבכורה היא רעייתי נו"ב הדגולה מרת שושנה תבדלח"א. אח"כ התיישבו במושב שרובו חילוני וכאן גידלו את ילדיהם להפארת לקיום תורה ומצוות ולאמונה חזקה בקב"ה, וכתה לראות דורות ישרים מבורכים, עד דור חמישי, עוסקים בתורה ובמצוות. תהיה נפשה צרורה בצרור החיים.

מנשים באוהל תבורך - רעייתי נו"ב שושנה שתחי', מזכת הרבים בהרצאותיה המרתקות והמאלפות, המלאות יר"ש ואמונה טהורה, הנושאת עמי בעול, חכמת נשים בנתה ביתה, ומוסרת נפשה למען לימוד התורה שלי ושל בנינו ובני ביתנו, ושלי ושלם שלה. יאריך ה' ימיה ושנותיה בבריאות הגוף ומנוחת הנפש, זרעא חיא וקיימא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אורייתא, והקרן קיימת לעוה"ב, וגדולה הבטחה שהבטיח הקב"ה לנשים יותר מלאנשים.

אזכיר בכבוד את נשמות רבותי נ"ע - מו"ר הגאון הגדול ר' יששכר מאיר זצ"ל ראש ישיבת הנגב אשר השפיע עלי רבות להעמידני בקרן אורה. כן אזכיר את מעכ"ת מו"ר הגאון הגדול ר' אליהו מישקובסקי זצ"ל ראש ישיבת כנסת חזקיהו ברכסים, שקרבני רבות בתחילת דרכי. וכן אזכיר את מו"ר הגאון הגדול ר' רפאל יונה טיקוצ'ינסקי זצ"ל, שזכיתי וקרבני לעבודתו, ולקחני לשמש לו חברותא במשך כחמש שנים, שעם היותו ענק בתורה בכמות ובאיכות, ראה לנכון להוציא ספר **"כור המבחן"** בסגנון של שאלות ותשובות, ואשר ניסיתי קצת לילך בדרכו בספרי "אבן שלמה".

וכמו כן אזכיר במורא ובכבוד - את מו"ר הגאון הצדיק ר' חיים שאול גריינימן זלה"ה בעל החידושים וביאורים, שקרבני רבות, והדריכני בסבלנות אין קץ, לכונן דרכי בדרך הנכונה, שהיה לי לרבי המובהק בכל, בלימוד ובעבודת ה', וקבלני תמיד באהבה כאילו הייתי בנו יחידו, וכמה חבל על דאבדין לכלל ישראל ולי באופן אישי, וכמה פעמים הייתי רוצה שוב לגשת אל הקודש לשאול ולברר ספיקותי, ואז אני נזכר שוב אהה, כבר שקעה החמה.

והנה זיכני הקב"ה כעת ברוב רחמיו וחסדיו - להוציא מהדורא שניה על הספר על ב"מ, ולהשלים את ג' הפרקים שהיו חסרים במהדו"ק (אלו מציאות, איזהו נשך, והשוכר את האומנין), וגם לעבור מחדש כמעט על הכל, לברור ולנפות, ועדיין יש הרבה מה להוסיף, ועל דרך דרוש נראה לומר, **דכדי שדברי תורה יהיו עשירים במקום אחד, הם חייבים להיות עניים במקום אחר**, כי התורה ארוכה מארץ מדה ובשום אופן א"א להספיק ולהקיף את הכל, והנני תפילה לה' יתברך אל תשליכני לעת זקנה, וזכני להשלים את החסר במסכת זו, ולהשלים את ידיעת התורה בשאר מסכתות, ולהוציא לאור עוד ספרים כאלה על מסכתות, וזכני ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה, ויה"ר שזוכה לראות נחת מכל יוצאי חלציו ולא תמוש התורה מפינו ומפינו עד עולם.

עֲרִשְׁתִּי פ' אָבֵן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יְהִיָּה לְךָ דְּבָרִים פָּרָק כֹּה

תוכן הענינים

שנים ואוחזין ט

בענין תקפו כהן טו
בענין ספינה מינח נייחא יח
המגביה מציאה לחבירו יח
קנין ד' אמות יט
הל' שליחות יט
בקנין חצר כא
סוגיית שטרות כב
ברין כלתה לח
טב"ע וסימנים בגט מא

אלו מציאות מו

מח' אבי ורבא בישל"מ מז
כללים בהשבת אבידה סד

המפקיד סה

בענין "כלתה" סז
בענין אי במקח הו"ל למידק עו
בענין גדר חיוב שמירה פ
טענת גנב בש"ש פה

הזחב צב

בענין קנין חליפין צח
בענין אונאה במקח קח

איזהו נשך קל

הקדמת מעות והיתר פסיקה קלד
י"ד חילוקים בין קרקע למטלטלין קלט

השוכר את האומנין קמט

השוכר את הפועלים קנט

המוצין פרי ופולט מה מברך קסג
בענין אמירה לנכרי באיסור לאו קעא
אכילת פועל מצוה או זכות ממון קפ
בדיני הנאים קפד
סיכום דיני מעשרות מפרקין קפו
אופנים שפועל אינו אוכל, ומגלן קפו

השואל קפח

בענין המחליף פרה בתמור וילדה רט
דיני מזוזה ריז
מתי חצר אינה קונה ריח

המקבל רכא

מכת מדינה רכח
דינא דבר מצרא רלד
בענין בל תלין רמא
בענין "בעה"ב טרוד בפועליו" רמו
בדיני נטילת משכון רנא

הבית והעליה רנט

פרק ראשון

שנים אוחזין

דף ב.

דתפס האי "היינו פלגא" (ולכאו י"ל, ע"פ קצה"ח סי' ע"ה סק"א, דבאמת כ"א מוחזק בכל, אלא דלאחר החלוקה מקבל כ"א חצי ע"פ פסק ב"ד, חשיב כ"א מוחזק בחצי).

ובתוס' - (בד"ה יחלוקו), משמע דכ"א מוחזק רק בחצי. וכן מהא דבר"ח קמייטא מוכיחים ממתני' דבהעדאת עדים מתחייב שבועה על השאר, משמע דכ"א מוחזק רק בחצי (ד.). וכן מהא דמקשינן (ה:): "וכי מאחר שזה תפוס ועומד שבועה זו למה", משמע דכ"א תפוס רק בחצי, ולכן מקשינן אמאי צריך שבועה.

מה עדיף, "חלוקה" או "כדא"ג" ומדוע

מח' תנאים - כתובות צד:.

ביחלוקו - לבעלים האמיתי מובטח החצי, משא"כ בכדא"ג עלול להפסיד הכל.

בכדא"ג - בדרך כלל הבעלים האמיתי מנצח (רא"ש).

ועוי"ל - יחלוקו זה פסק ב"ד להפסיד בידים חצי לבעלים האמיתי, משא"כ בכדא"ג, אף אם זה פסק ב"ד ולא סילוק, מ"מ זה לא פסק להפסידו בידים.

מתי ודאי לא שייך כדא"ג

כשיש לכ"א חצי בודאי, דא"א ליפות כוחו לגזול.

למה בארבא אמרי' כדא"ג אע"ג דאפשר שהיא של שניהם

כיון שאין מוחזקין בו.

האם המפסיד בכדא"ג יכול לחזור ולתקוף

בתוס' לקמן משמע שכן (ו., ד"ה והא, מלבד כשהקדיש).

מה סובר תנא רידן בזה אומר אני ארנתיה וזה אומר אני ארנתיה ומדוע

לרש"י - כיון דודאי אחד רמאי, תהא מונחת עד שיבא אליהו (דרק אם י"ל דלשניהם נתרצה המוכר, יחלוקו בשבועה).

תוס' - אדרבה כיון שא' מהן טוען שקר במזיד, יחלקו בשבועה, דחשיד אממונא לא חשיד אשבעתא (תד"ה אי, ב:), דהיכא דתרווייהו מוחזקין והחלוקה יכולה להיות אמת (דאפשר שהיא של שניהם), יחלקו בשבועה.

"ויחלוקין", האם זו הכרעת ודאי, או ספק

בגמ' ח. - לצד א' מפורש דב' שהגביהו מציאה לא קנו ויחלוקו מדין ספק.

ברש"י - (ח., ד"ה ממשנה יתירה), מפורש דדין זה הוא משום ממון המוטל בספק "דאי משום דלא ידעינן הי מינייהו משקר והו"ל ממון המוטל בספק וחולקין בשבועה וכו', הא שמענא לה מרישא".

אבל בתוס' - (ד"ה יחלוקו) "חשיב כאילו כ"א יש לו בה

בודאי החצי דאנ"ס דמאי דתפיס האי דידיה".

וכן בר"ח קמייטא - (ד.) מוכיח ממתני' דבהעדאת עדים מתחייב שבועה על השאר, משמע דזה ודאי.

וכן מהא דלא מהני במתני' תקיפת השני - (לקמן ו., ורק מסתפקים אם שתיקה כהודאה), אף דשם (ו:) דיינינן אם מהני תקיפת הכהן.

רש"י ד"ה היו ב' רוכבים, לאשמועינן אתא דרוכב ומנהיג שניהם שוין לקנות בהמה מן ההפקר. הקשה קושיא

כ' תוס' ח: - דאף דלענין קנין חד עדיף מ"מ לענין מוחזקות שניהן שוין, וא"כ איך שמעי' דשוין לקנות.

"ויחלוקין", האם כ"א שנוטל חציו חשיב כמוציא מחבירו

ברש"י לכאו' סתירה - דבד"ה תרווייהו תפסי (ב:) כתב "ואין כאן מוציא מחבירו", ובד"ה בשבועה פלגי לה (ב:) כתב שכ"א מוחזק על הכל "ולא קים לרובנן להוציא ממון מוחזקתו בכדי".

מיהו י"ל - דכונת רש"י "ואין כאן מוציא מחבירו", היינו, דאין כאן מוציא גמור כי אין כאן מוחזק גמור, אלא רק "תפוס", ולכן א"צ עדים אך מ"מ שבועה צריך (ע"פ תרומה"ד סי' ש"ד, וקה"י סו"ס א' בדעת תוס').

ב' אוחזין בטלית וכו', האם כ"א חשיב כמוחזק על הכל, או כמוחזק רק על חצי

ברש"י - (ב:), בר"ה בשבועה פלגי לה, משמע שכ"א מוחזק בכל, אמנם ברש"י לקמן (ג.), ד"ה אנן סהדי דמאי

הוכח דאף בודאי רמאי יחלוקן (ודלא כרש"י) ב' אדוקים בשטר (ז, וע"ש ברשב"א ביישוב רש"י).

מה צריך בשביל "יחלוקן" לפי תוס'

א. לחלוקה מתורת ודאי - ששניהם מוחזקין.
 ב. לחלוקה מתורת ספק - שהחלוקה יכולה להיות אמת (מכח הקושיא מ"מנה שלישי", ואפי' שיש ודאי רמאי, תד"ה אי, ב: ותד"ה אי ג.).

ג. לסומכוס - בדררא דממונא, אע"ג דאין מוחזקין ואין החלוקה יכולה להיות אמת.

האם רש"י מודה לתוס' בטעם דיחלוקן

לפירש"י - דוקא שאין ודאי רמאי (ד"ה במקח).

וכן משמע בריב"א בב"ב - (לד: בתד"ה הוא וכו'), דהחילוק בין ארבא לטלית, דבטלית אין א' מהם ודאי רמאי, לכך יחלוקו אף דאין מוחזקין.

היכן מצינו מינו "להוציא", ומה הדין

התובע חצי מקבל רק רבע - (כשהשני אומר כולה שלי), ואמאי לא מקבל חצי במיגו של כולה שלי, אלא מוכח דמיגו "להוציא" לא אמרי', דלפי טענתו כעת שמודה בחצי, א"כ בחצי שתובע חזקת שניהם שוה, ולא מהני אלא באופן דאי בעי שתיק (ב, תד"ה וזה).

ז"א כולה שלי וז"א חציה שלי, מ"ט אין נותנין לו הכל מדין אין ספק מוציא מידי ודאי

וכי בגלל שהוא ודאי בחצי, מגיע לו עוד חצי (דלא אמרי' אסממ"ו אלא כשאחד ודאי בכל, והשני ספק, כגון ספק ויבם בנכסי סבא, דהיבם הוא ודאי "בן" של המת והוא ודאי בכל, ולא יוציא הספק מספק ממונו", ב. ד"ה וזה).

ב' תובעין חצי, וא' תובע הכל, מה הדין

יש לברר - האם התובעין חצי תובעין את אותו חצי, או דלמא חצאין שונין וכל הויכוח שלהן רק עם הכולה שלי. א"א לומר כצד א' - דא"כ על טענת האחד "החצי הזה שלי", היה חבירו צריך לטעון, "לא כי אלא הוא שלי".

א"א לומר כצד ב' - דא"כ על טענת האחד "החצי הזה שלי", היה חבירו צ"ל "נכון, אין לי ריב אתך החצי הזה". אלא ע"כ - כל א' מהתובעין חצי, מודה שהחצי השני הוא של השנים האחרים, של התובע חציה ושל התובע כולה, לכ"א רבע, והתובע כולה שלי, לא מודה בכלום. נמצא - ב' "החצאין" מסכימין לתת ל"כולה שלי" רבע.

ב' "החצאין" מודים זל"ז ברבע - אלא שה"כולה שלי" לא מסכים, לכן ה"כולה שלי" לוקח מכ"א מ"החצאין" חצי של הרבע, ונשאר להן חצי של רבע. ברבע האחרון - שלשתן רבין, כ"א טוען כולו שלי, א"כ כ"א יקח שלישי מאותו רבע.

נמצא שביד ה"כולה שלי" - יש חצי ועוד שלישי של רבע, כי יקבל רבע ועוד ב' חצאי רבע, ועוד שלישי רבע. וביד כ"א מ"החצאין" - יש חצי רבע ועוד שלישי רבע (ע"פ המהרי"ל דיסקין, תורת האוהל, דף ב' עמ' ב').

ג' תובעין "חציה שלי", מה הדין

כ"א רוצה חצי - ומסכים לתת לשנים האחרים חצי, רבע לזה ורבע לזה.

א"כ בהסכמת כולן - כ"א יקח רבע.

על הרבע הרביעי - כולן רבין, א"כ יחלקוהו לשלוש.

נמצא - כ"א יקבל רבע ועוד שלישי של רבע.

ב' תובעים "כולה" ואחד תובע "חצי"

הרוצה חצי - מסכים לתת לשנים האחרים חצי, א"כ השנים יקחו את החצי השני, רבע לזה ורבע לזה.

ובחצי הראשון - כולם רבים, וכ"א יקבל שלישי.

דף ב:

"יחלוקן בשבועה", האם זו שבועת הנוטלין או שבועת הניפטרין

ברש"י - (ב, ד"ה בשבועה) ג' דו שבועה ליטול (דע"י השבועה מקבל את חלקו), אך מהא דר"ח קמייטא מוכיח (לקמן ד.) ממתני' שבועת מוב"מ, משמע דו שבועת "הניפטרין" (דהיינו דכ"א נשבע כדי שחבירו לא יטול ממנו).

מהם הטעמים לחיוב השבועה במתני'

א. מורה היתירא - (גמ' ב:, בראש העמ'), ולפ"ז הוי שבועת הנוטלין.

ב. שבועה ליטול - להוציא ממון מחזקת חבירו התפוס בו (רש"י ב: - ד"ה בשבועה).

ג. שבועת ר"ח קמייטא - (לקמן ד.) ולפ"ז זו שבועת "הניפטרין" (כדי שחבירו לא יטול ממנו).

ד. שלא יהא כאו"א הולך ותוקף בטליתו של חבירו (ג.).

האם המוכר נאמן להעיד למי מוכר

אם נטל רק מאחד - נאמן לפסוק על פיו (לרש"י אף שאין מקחו בידו, ולתוס' רק אם מקחו בידו).

בנטל מב' - לכ"ע נאמן רק אם מקחו בידו.

לחייב שבועה מדין ע"א - נאמן תמיד. אלא דלתוס' ע"א פוטר משבועה את אותו שמסיעו (ד"ה ולחוי), ולרש"י קצת משמע דלא, מדלא תירץ כתוס' (כ"כ בחידושי הגרע"א, וסיים "ויש לרחות").

האם דרד"מ זה סבה לחייב שבועה

לתוס' - שהפירוש "ספק לב"ד בלא טענותיהם" אין זה שייך לשבועה, אך לרש"י שהפירוש "הפסד ממון" א"כ זה היה צריך לחייב שבועה.

ב' הברעות בממון המוטל בספק

א. יהא מונח - לרש"י, כשיש ודאי רמאי, לתוס', כשאין החלוקה יכולה להיות אמת (היינו לרבנן, דתוס' מודים שלריו"ס תלוי בודאי רמאי. ולסומכוס כשיש דרד"מ, לא אכפת לן אם החלוקה יכולה להיות אמת).

ב. כשיש ב' תובעים - כשיש לו ספק למי צריך ליתן והו"ל למידכר, כגון בגזל מה' בנ"א, ישלם לכאו"א. וכן בחנווני ופועלין התובעין את בעה"ב נמי משלם לשניהם,

אך בלא זה יהא מונח (מנה שלישי).

היכן מוציאינן ממוזן ממוחזק בברי ושמא

- א. **גבי חנוני** - (רש"י ב:, ד"ה דלא כבן ננס. מיהו פועלים לא נקרא "ברי ושמא", דהכא הנתבע הוא בגדר "א"י אם פרעתין").
- ב. **בלקח מה'** - (תד"ה גבי, ג.).
- ג. **נ' ידענא ונ' לא ידענא** - (ה., תד"ה שכנגוד).

היכן מוציאינן ממוזן ממוחזק בשמא ושמא

- א. **לסומכוס** - מוציא חצי (ב:).
- ב. **ע"א מחייב שבועה** - בטענת שמא (ג., סוף תד"ה מפני) וכשהנתבע הוא ג"כ שמא, כיון שחייב שבועת התורה, מתוך שא"י לישבע משלם (ג., תד"ה ככוליה).
- ג. **בתקפו כהן** - בהר"א מהני תקיפה, אף שהם "שמא".

דף ג.

היכן נשבעין על טענת שמא

- א. **כשע"א מעידו** - (סוף תד"ה מפני).
 - ב. **שבועת השומרים** - (ג., תד"ה אשם).
- האם מהני מיגו א. לפטור משבועה דאורי'. ב. משבועה דרבנן. ג. דהעוזה. ד. נגד עדים**
- א. **בתד"ה מפני** - משמע שכן (ורק היכא שהוא "העוזה" לא), ברש"י נ' שלא (דפי' דהקושיא מצד משיב אבידה).
 - ב. **מהני** - לולא סברת איערומי קא מערים (גמ' ח.).
 - ג. **לא מהני** - (תירוץ הגמ' על קשיית רבה).
 - ד. **לרש"י מהני** - (ג.) ותד"ה מה אם ירצה, פליגי, וכן בתד"ה אגרת (ו.).

הא דמשיב אבידה פטור משבועת מוב"מ, האם זה דאורי' או דרבנן

ברש"י כאן - משמע דהוא דין תורה, דביאר דהשאלה היא מפני מה לא פטרה תורה מוב"מ משום משיב אבידה (ד"ה מפני מה).
וברש"י - (ד:) משמע דזה דרבנן מפני תיקון העולם דהביא מתני' בגיטין דזה דרבנן (וע' רמב"ן ור"ן בשטמ"ק).
ובתוס' בכתובות - (ד"ה ורבי, יח.), חלקן על רש"י, והוכיחו דפטור מדאורייתא מטעם מיגו.

י"ג סבות שמוב"מ פטור משבועה, א. ד' מעיקר הדין. ב. ה' דחשיב ככופר הכל. ג. ב' שיש לו מיגו ככופר הכל. ד. ב' כי יש לו מסייע

- א. [א] בכפירת או הודאת קרקעות (ד:). [ב] משיב אבידה (ד:). [ג] לשמואל כשאין התביעה ב' כסף, ולרב ב' כסף ופרוטה (לקמן נה.). [ד] אין ההודאה שו"פ (שם).
- ב. [א] הילך (מח.). [ב] טענו חטיץ והודה לו בשעורין לרבנן (הוי כופר הכל בחטיץ). [ג] טענו חטיץ ושעורין והודה בחטיץ לחד לישנא. [ד] גולן (לתירוץ אחד בתוס'). [ה] חשוד.
- ג. [א] במקום שיכול להעזיז (כגון בבנו, תד"ה מפני ג.). [ב]

כשאין אישתמוטי (ה. תד"ה למ"ד).

ד. [א] שטר מסייע (ד:). [ב] ע"א מסייע לנתבע (ב: תד"ה וליחזי, וה"ה בכל השבועות).

היכן מצינו מוב"מ נשבע אף כופר הכל

- א. **לר"ח קמיינתא** - כשכאו עדים.
- ב. **לר"ח בתרייתא** - לתוס' דמרמה למתני' כיון דע"י שהשני תפס, "חשיב" כמודה לו (אלא פטור משום הילך).

שבועת מוב"מ וע"א באים מהמת טענה חשובה (ד. תד"ה הצד). היכן חייב שבועת ע"א אף כשאין טענה חשובה

כשהתובע אינו יודע - דהע"א הופך את זה לטענה חשובה (תד"ה מפני).

דף ג:

לענין מה פיו עדיף מעדים ולענין מה עדים עדיפי מפיו

- א. **לענין ממוזן** - לעולם המחייב גובר.
- ב. **לענין קנס** - רק עדים מחייבים.
- ג. **לענין הכחשה ובהזמה** - בפיו לא שייך.
- ד. **למ"ד דהעדאת עדים פטור** - פיו עדיף.
- ה. **לענין קרבן** - לר"מ לעולם עדים עדיפי. ולרבנן לל"ק דכריתות, פיו עדיף בין לפטור בין לחייב, אך לל"ב גם לרבנן לעולם עדים עדיפי. ולגבי אשם, לסוגייתנו כנ"ל, ולסוגיא בב"ק ר"מ מודה דעדים לא.

אמרו לו ב' אכלת חלב, והוא אמר לא אכלתי, חכמים פוטרינן. מ"ט דחכמים

לרש"י - נאמן מכח מיגו שהיה יכול לומר מזיד הייתי, דמה לו לשקר (וע' פ"י הרמב"ן ברש"י).

ולתוס' ב' פירושים - א. דאדם נאמן ע"ע יותר ממאה עדים. ב. דמתרץ דבורו דנתכין לא אכלתי שוגג אלא מזיד, אך להכחיש עדים א"נ.

נפק"מ - כשאמר לא אכלתי כלל, ללש"ק נאמן, ללש"ב אינו נאמן, כיון דלא מצי לתרץ דבורו, וכיון דסותר לעדים אינו נאמן.

היכן אדם מתחייב כפל בלי שנגע בגניבה

א. **טוט"ג** - (תד"ה אשם, ומש"כ תוס' דהעדים מעדין אותו שאכלו, לאו"ד, אלא ה"ה לא אכלו).

ב. **כשא' גנב לדעת שניהם** - (רש"י ח., שותפין שגנבו).

וע' לקמן דף י: עוד ב' היכי תמצא.

דף ד.

א. למסקנה מוחיבן למד ר"ח שהעדאת עדים במקצת מחייבת שבועה. ב. מדוע כופר הכל לא הוי פירכא ללימוד

א. **מהצד השוה של פיו ועד"א** - מה לעד"א שכן על מה שמעיד הוא נשבע, פיו יוכיח, מה לפיו שכן אינו בהכחשה עד"א יוכיח, הצד השוה שבהם שע"י טענה

וכפירה הן באין ונשבע וכו'.

ב. **צריך טענה חשובה** - ובמוב"מ ועד"א מכחישו נראה כמשקר (וא"כ טענתו גרועה ביחס לטענת השני, וטענת השני יותר חשובה), וכן בהעדאת עדים, משא"כ בכופר הכל שאין ראייה שמשקר וטענותיהם שוות (תוס').

מה הסברא שהילך פטור

זהו כדון תורה על הנשאר - והוי ככופר הכל (תד"ה וש"מ).

דף ד:

סלעים דינרים וכו', רשב"א אומר הואיל והודה במקצת הטענה ישבע. מרוע לא מיפטר מכח מיגו שהיה טוען ב'

לפי הצד שהילך פטור - י"ל דטענת ב' זה ככופר הכל(שהילך לא נחשב שמודה לו כלל), וא"כ זה מיגו של כופר הכל וזה מיגו דהעצה (תד"ה וש"מ, ד.).

ולפי הצד שהילך חייב - אין זה מיגו דאינו רוצה לטעון ב', כיון דהשטר מוכיח שלוה לפחות ב', וא"כ נראה שרק מכח השטר מודה ולולי השטר היה כופר, לכן מעדיף לטעון שלש.

מה גורם מסייע ליה שטרא

א] דחשיב משיב אבידה - לפטור משבועת מוב"מ (תד"ה לעולם ב' חייב).

ב] שמעזי לכבוד - (ד., תד"ה וש"מ).

ג] דאין לו מיגו - שהיה מודה במה שכתוב מפורש בשטר (תד"ה לעולם).

מה נפק"מ אם שעבודא דאור' או דרבנן למילוא ע"פ - אם יש לו בנ"ח, האם נשבעים.

מתי נשבעין על חוב בשטר

א] כשאין לו קרקע, אפי' משעבדי (דסתם שטר הוא שעבוד קרקעות). **ב]** כשמחל לו השעבוד. **ג]** ע"י גלגול.

מתי אין נשבעין אף על כפירת חוב בע"פ מחמת שעבוד קרקע

א] כשיש לו בנ"ח ואין משעבדי למ"ד שעבודא דאור'.
ב] כשהחזירו קרקע חפורה אף שתובע דמי נזקו חשיב שעבוד קרקע (ה.).
ג] כשמודה על קרקע.

מתי קרקע אינה הילך

בחפר בה בורות שיחין ומערות.

האם תמיד שטר זה הילך

ברש"י - משמע דרק אם יש לו קרקע (ד: ד"ה טעמא). וכן י"ג דרק אם מודה.

קיי"ל דמיד שהל"ה נטל מעות מהמלוה הן שלו, דמילוא להוצאה ניתנה (קידושין מז.).

מה דעת רש"י בסוגיין

ברש"י - משמע דכל זמן שלא הוציאם, עדיין המעות של המלוה (ד., ד"ה והילך).

דף ה.

קיי"ל אין שבועה על קרקע. מה הדין בטוען דמים עבור קרקע, ומה הראיה

מרש"י משמע - (ד"ה וזכר), דהתובע נזקי קרקע חשיב כתביעת "קרקע", דפירש"י דהיכא דחפר בה בורות שיחין ומערות, "דלאו הילך הוא שהרי קלקלה" (ולכן איצטרך קרא למיעוטי קרקע משבועה), משמע ש"קרקע מקולקלת" חסר בגוף הקרקע, וחייב לשלם לו "קרקע" (דאי נימא דאינו אלא חייב "דמים" אבל אינו חייב "קרקע", א"כ סו"ס ה"קרקע" היא "הילך", דאף דחייב לו "דמים", אבל מבחינת "קרקעות" החזיר הכל).

למ"ד המלוה את חבירו בעדים א"צ לפורעו בעדים, מה הדין לגבי מפקיד בעדים

משמע דה"ה - דא"צ לפורעו בעדים, מתד"ה מסרי, שהשווה הוא רעיא (דמירי "בהפקדה"), לדין "מילוא".

ג' חילוקים משבועה דאור' לדרבנן

א. בדאור' אמרי "מתוך" - בדרבנן לא (תד"ה בכליה ג., אך צריך לישבע שאינו יודע תד"ה אין, ה.).

ב. בדאור' בגזלן אמרי שכנגדו - בדרבנן לא (דתקנתא לתקנתא לא עבדי').

ג. אין שבועה דאור' על קרקעות - אך שבועת היסת, נשבעין (תד"ה אלא, ו.).

בגזלן יש תקנת שכנגדו. האם גם במי שהוחזק כפרן

כן (ע' מהר"ם, על תד"ה אי איתא).

דף ה:

באר מרוע גזלן פסול לשבועה (ג' דעות)

לריו"ח דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא, תלוי בב' תירוצי תד"ה דחשיד -

א. ודאי גזלן פסול מדרבנן - וספק גזלן כשר.
ב. ודאי גזלן פסול מדאור' - דכמו שלא פירש מממון לא יפרוש משבועה. אך חשוד שעדיין לא גזל, שמא ע"י השבועה יפרוש מגזל.

ג. לאבני - דחשיד אממונא חשיד אשבועתא, גזלן ודאי פסול מדאור', אבל סתם אדם, חייש' שמא ספק מילוא ישנה יש לו עליו, ואף דאין פורשין מספק ממון, אבל משבועה פורשין, ולכך אין לפוטרו בלא שבועה (תד"ה ספק, ו.).

גזלן מה דינו לעדות

פסול לעדות מדאור' - מקרא ד"אל תשת רשע עד".

גזלן שחייב שבועה מה דינו לגבי דין מתוך

ב. למ"ד שעבודא דאור' - כשיש לו בנ"ח.

חמסן מה דינו לעדות ולשבועה

חמסן דאור' - היינו גזלן דלוקח בלא לשלם.

חמסן דרבנן - דנוטל בע"כ ומשלם, פסול מדרבנן לעדות ולשבועה אם חצוף לחטוף מיד ליד בידיעת הבעלים, ואם מעלים חמסנותו, אינו פסול, דסובר שאין בזה איסור כיון שמשלם.

לא תחמוד, האם עוברים במחשבה בלבד, או דלמא בעינין מעשה, הוכח

מוכח דהאיסור במעשה - א. מדהקשו תוס' תיפו"ל מלא תגזול, דאי במחשבה מה שייך זה ללא תגזול. ב. מזה שלא תחמוד בלא דמי משמע להו לאינשי, ואם משלם אין איסור, דאי עבר במחשבה, מה תיקן בדמים.

לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. האם זה נכון

בתד"ה בלא - משמע שזה נכון, וכשנותן דמים, אין איסור דאל"כ מה הקשו "וא"ת והא כי יהיב דמי נמי חמסן הוי", הרי כמו שהאנשים אינם יודעים שיש "לא תחמוד" כשנותן דמים, כך אינם יודעים שיש "חמסן" ככה"ג (מהר"ם).

הגמ' מקשה על מתני' מדוע משביעים אותו, נימא מינו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא. מהם ב' התירושים

א. לרי"ח - חשוד אממונא לא חשוד אשבועתא.

ב. לאביי - חיישי שמא יש לו ספק מילוח ישנה.

היכן מצינו דכופר במילוח פסול לעדות

כשנשבע לשקר (ה; תד"ה ההיא).

דף ו.

ג' שבועות משביעין אותו, מהן

א. שבועה שלא פשעתי בה (אלא נאנסה). ב. שלא שלחתי בה יד. ג. שאינה ברשותי.

אימתי אין משביעין את כולן

שילם ולא רצה לישבע - נשבע רק שאינה ברשותו (ה;).

יש לו עדים שנאנסה - פטור משבועה שלא פשעתי בה, אך חייב לישבע שלא שלח בה יד (לתירוץ א' בתוס').
א"צ פטור גם משבועה שלא שלח בה יד, כיון דהיא רק בגלגול משבועה שלא פשעתי בה (לתירוץ ב' בתוס').

כשמתה לפנינו ולא ידעינן איך מתה - צריך לישבע נמי שלא שלח בה יד (או מצד עצמו לתירוץ א' או מדין גלגול לתירוץ ב'). אך לר"ת כשמתה לפנינו לא ישבע שלא שלח בה יד (היינו שלא נשתמש), דאין מגלגלין אלא בדבר הדומה, ומהיכי תיתי ששלח בה יד, ורק כשאינה לפנינו חיישי שאכלה, וישבע שלא אכלה וזה הפירוש שלא שלח בה יד.

היכא דחייב שבועה דאור' - תלוי בב' תירושי תד"ה שכנגדו (ה;). לפי תירוץ א', מדאור' חייב לשלם (אלא דרבנן פטוהו, דלא שבקת חיי כו', עד שכנגדו ישבע), ולפי תירוץ ב', מדאור' פטור מלשלם, דהכא הוא רוצה לישבע ורק אנו לא נותנים לו (אלא רבנן חייבוהו אם שכנגדו ישבע). והיכא דחייב שבועה דרבנן, אין דין "מתוך" (ג; תד"ה בכוליה), ואין דין "שכנגדו" (תד"ה ותקנתא).

לולא תקנת שכנגדו בגזולן, מה הדין תלוי בב' תירושי תוס' הנ"ל.

מי שאינו יכול לישבע משום שאינו יודע, מה דינו (בשבועה דאור' ודרבנן)

בשבועה דאור' - מתוך שא"י לישבע משלם.

בשבועה דרבנן - אין מתוך (תוס' ג;), וישבע שאינו יודע ויפטור (תוס' ה;).

א. מתי אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם. ב. מתי אמרינן שכנגדו

א. בכל מי שע"פ דין - אינו יכול לישבע כגון בנסכא או באיני יודע.

ב. בגזולן - (וב' פירושים בתוס' אמאי אין בו דין מתוך, או משום שמצידו חפץ לישבע, והוא דין דאור', או משום דרבנן חסו עליו, אך מדאור' יש בו דינא דמתוך).

היכן מוב"מ פטור משבועה במינו שהיה יכול לכפור הכל

א. בבנו שמע"ז.

ב. כפרן שתפוס בחפץ שאין אישתמוטי (תד"ה למ"ד).

האם שייך אישתמוטי, א. ככופר הכל. ב.

ככופר בקרקע. ג. בשבועה שאינה ברשותי.

ד. בשבועה שלא שלח בה יד

א. לפירש"י - (ג; וכן ו. בד"ה נימא) לא, ולפירש"י (ד.

בד"ה הכופר), כן.

ב. תוס' - פעם כתב דלא (ו; ד"ה אלא) ופעם כתב דקצת

כן (ה; ד"ה למ"ד).

ג. מרש"י משמע דלא - (דלקמן ו; ד"ה נימא, פי' דהא

דהגמ' מוכיחה משבועת השומרים דלא אמרי' מיגו דחשיד אממונא, ההוכחה מונשבע שאינה ברשותו).

ד. מתוס' משמע דלא - (דלעיל ג; ד"ה בכוליה, פירוש

דהגמ' מוכיחה משבועת השומרים דלא אמרי' מיגו דחשיד אממונא, מהא דנשבע "שלא שלחתי בה יד").

האופן של הילך בהלואה ובפקדון

לדעת רש"י - "הרי הם שלך בכל מקום שהם".

א. מתי שבועת מוב"מ זה אף על מילוח

בשטר ב. מתי אין נשבעין אף על מילוח ע"פ

מטעם דחשיב כפירת שעבוד קרקעות

א. באופן שאין לו קרקע - או שמחל השיעבוד, או

באופן של גלגול (דאין נשבעין על כפירת קרקעות).

שו"ה שהביא עדים שהפרה נאנסה האם חייב להשבע שלא שלח בה יד ומדוע

לתירוץ א' דתוס' - (ד"ה שבועה, ו.) חייב להשבע שלא שלח בה יד, דאם שלח בה יד חייב אפי' נאנסה, ושמא נאנסה קודם שהחזירה.

לתירוץ ב' - כל השבועה שלא שלח יד זה ע"י גלגול משבועה שנאנסה וכשאין שבועה שנאנסה אין ממה לגלגל.

לתירוץ ג' (ר"ת) - אין מגלגלין שבועה אלא בדבר הדומה, שיש סבה לחשוש לזה, ושבועה שלא שלחתי בה יד זה שלא אכל אותה, וכיון שיש עדים שנאנסה אין צד שאכלה ואין סבה לחשוש שהשתמש בפקדון.

נפק"מ בין תירוץ ב' לג' - כשיש שבועה אחרת שיכול לגלגל על ידה, לתירוץ ב' ישבע, לתירוץ ג' לא ישבע שאין סבה לחשוש למה שרוצה לגלגל.

האם שייך לגלגל שבועה בטענת שמא

שבועה שלא שלחתי בה יד בשומר - היא בגלגול משבועה שלא פשעתי בה, והיא דמשביע את השומר שלא פשע, הוא בדרך כלל בטענת שמא.

כ' תוס' שמסוגיין מוכח שממון שנפסק עליו המע"ה אי תפס שכנגדו מוציאין מידו. באיזה אופנים לכו"ע לא מוציאין

א. היכא שהחזיק בהיתור - כגון שוכר.

ב. קודם לידת הספק - (אע"ג דכשהספק נולד שורש הספק זה על זמן קודם לתפיסתו), כגון בשטר שתפס קודם שהגיעו עליו תר"ת (תד"ה פוטר, ו:).

ג. בטענת ברי - (רא"ש כאן, ותוס' דידן פליג).

הגמ' מוכיחה מושבועת השומרים דלא אמרי' מינו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא. מאיזה שבועה ההוכחה

לרש"י - מאינה ברשותי (ד"ה נימא).

ולתוס' - מלא שלח בה יד (ג: ד"ה בכליה).

ב' אופנים דשומר פטור מושבועה

לתירוץ א' בתוס' - (ד"ה שבועה) כשיש רואה. ולר"ת - כשמתה לפנינו. ולרמב"ח - כשאין כפירה והודאה.

הנשבע שבועת מוב"מ על הלואה, האם אפשר לגלגל עליו שישבע שלא הזיק

תלוי בב' תירוצי תוס' - (ד"ה שבועה), לתירוץ א', כן, לר"ת לא, דאפשר לגלגל רק כשיש רגלים לדבר.

ב' אופנים שכופר הכל פטור מושבועת היסת
א. נחלקו ב' תירוצי תוס' - (בד"ה אלא) אם כשלא שייך אישתמוטי נשבע.

ב. מחלוקת בשבועות - אי בעינן דרד"מ לשבועת היסת (ה. תד"ה אין).

ה' נפק"מ לדינא בין שבועה היסת בכופר

הכל לשבועת מוב"מ

א. שבועה על קרקע - במוב"מ אין, בהיסת יש (תד"ה אלא).

ב. אישתמוטי - במוב"מ צריך גבי היסת א"צ (תד"ה אלא)

ג. דין "מתוך" - במוב"מ יש, בהיסת לא (ג: תד"ה בכליה, אך צריך לישבע שאינו יודע תד"ה אין, ה.).

ד. דרד"מ - גבי היסת יש מ"ד שצריך, במוב"מ א"צ (ה: תד"ה אין).

ה. "שכנגדו" בגזלן - במוב"מ אמרי' ובהיסת לא (תקנתא לתקנתא לא עבדי').

מתי נשבעים על שעבוד קרקעות

ע"י גלגול - וכן בשבועת היסת (תד"ה אלא)

כשאדם תפוס חפץ ואחד תקפה ממנו, אימתי מצינו לגבי תקיפתו, א. דמהני.

ב. למסקנה לא מועילה תפיסה. ג. פשיטא שלא מועילה תפיסה

א. כשפוסקים כדא"ג וגבר האחד - מהני תקיפת השני חזרה (מלבד כשהראשון הקדיש, תד"ה והא).

ב. כשפוסקים המע"ה - (והיינו שאין להוציא ממי שתפוס, מכא ספק), הגמ' דנה, ומסקינן דלא מהני תקיפתו ומוציאין מידו, מלבד היכא שתפס קודם לידת הספק, או היכא שתפס ברשות (ו: תד"ה פוטר).

ג. כשהוא מוחזק מעיקרא בתורת ודאי - כגון בב' אוחזין, ודאי דעצם התקיפה לא מהני (ורק דיינינן בגמ' אי שתיקת הב' היא כהודאה).

וכן בספק מתנ"כ כשהדין דהמע"ה - ואין הכהן מכירי כהונה, לא הסתפקנו כלל (לתירוץ א' בתוס').

תקפה אחד בפנינו והלה שתק ולבסוף צוות, את"ל דמהני התקיפה כיון דשתיקה כהודאה, האם יהני לו אם יביא עדים אח"כ דזה שלו

(דלכאוי' זה עדים נגד הודאת בע"ד)

מפורש בגמ' - דרצינו להעמיד הברייתא דטלית יצאת מתח"י של אחד בכה"ג דשתק ולבסוף צוות ושתיקה כהודאה, ואעפ"כ "המע"ה", היינו שאם יביא עדים, מהני.

מטלטלין שאינם בידו, האם יכול להקדישם

ביד שומר - יכול.

ביד גזלן - אינו יכול (תד"ה הקדישה, ומשמע לקמן ז. דאפי' שיכול להוציאה בדיינים, לא מהני אלא רק בקרקע גזולה).

ב' אוחזין בטלית וב"ד פסק יחלוקו, ויצאו, וחזרו זה אוחזי בכלולה וזה מוען הטפה ממני

נאמן (תד"ה אגרת).

דף ו:

למסקנה האם מהני תפיסה ממוחזק אחר שנולד הספק

לא מהני - אלא"כ תפס ברשות.

תקפה כהן מתי ודאי מוציאין מידו לתוס' בתירוץ ראשון - כשאין הוא מכירי כהונה.

במכירי כהונה האם הוא זכות ממונית של הכהן או רק דין בעלמא של הבעלים ליתן לו דלא ליהוי ממוחזק אמונה. מהי שיטת תוס' זכות ממונית - דאל"כ מה תירצו, אכתי לא מובן מדוע אין מוציאין אותו מידו.

האם יש טובה"נ לישראל גם אם ע"פ דין פטור מליתן המתנ"כ

מפורש בתוס' שכן - דאף שהמע"ה ופטור מליתן, אם חטף הכהן ישלם לו "טובה"נ" אם "טובה"נ ממון" (וע' מחנ"א זכיה ח', שערי יושר ה' ד).

הפסיד לישראל מצות נתינת מתנ"כ, מה דינו אם תקף לעצמו - במכירי כהונה, ודאי פטור. ואם לאו, תלוי, אם טובה"נ ממון צריך לשלם, ואם אינה ממון, פטור, וכן אם הזיק או אכלן, נמי פטור (תד"ה והא).

טובה"נ ממון או אינה ממון, ב' נפק"מ

א. כנ"ל - אם ישלם כשתפס.

ב. אם אינה ממון - לא מהני הקנאת המתנ"כ בקנין חליפין (עכ"פ בהור"א להגמ"א, ולמסקנה לא מהני חליפין משום דהוי דרך מקח וממכר).

בענין תקפו כהן

הרמב"ם פסק דתקפו כהן אין מוציאין מידו (הל' בכורות פ"ב ה"ו ופ"ה ה"ג). מה קשה

דהרי מסקנת הגמ' - כדאמר רבה, דכיון שבשעת לידת הספק ישראל הוא המוחזק, הכהן הוא "המוציא" ועליו הראיה, ולא מהניא תפיסתו, ואם תקף מוציאין מידו.

וכן רב חנניה - הביא סייעתא לרבה מברייאתא דהספיקות נכנסים לדיר להתעשר, דמשמע דהוי ודאי ממונו של ישראל, והמע"ה, ולא מהני תפיסת הכהן, דאי ס"ד דמהני תפיסת הכהן, ותקפו כהן אין מוציאין אותו מידו, נמצא זה פוטר ממונו בממונו של כהן (ואב"י חזר בו ממה שניסה לדחות את הסייעתא). ואיך פסק הרמב"ם כסברת רב המנונא בהור"א דלכהן יש זכות לתפוס, ואחר שתפס נעשה "מוחזק" ואין מוציאין מידו אלא בראיה.

הרמב"ם פסק דהספיקות נכנסים לדיר להתעשר (הל' בכורים פ"ב הכ"ג). מה קשה

דאי מהני תפיסת הכהן - איך פסק דהספיקות נכנסים לדיר להתעשר, נמצא זה פוטר ממונו בממונו של כהן.

כינוד יש ליישב קושיא השנייה

דמיירי ב"ספק פדיון פטר חמור" (דהיינו טלה שהופרש על ספק פדיון פטר חמור), ולבעלים ישראל יש בטלה זה

חזקת "מ"ק", דעד היום היה ודאי ממונו של ישראל, ורק עתה נולד בו ספק אם שייך לכהן. לכן בזה מודה הרמב"ם דלא מהני תפיסת הכהן, דאוקמי אחזקת מ"ק.

כינוד יש ליישב קושיא הראשונה

הרמב"ם בהל' בכורות שם - שפסק כרב המנונא שתקפו כהן אין מוציאין מידו, כי התם מיירי שאין לישראל חזקת מ"ק, אלא רק דין "מוחזק", דבספק בכור הספק הוא מלידתו (שור"ת הרשב"א ח"א סי' שי"א, וכ"כ השב שמתתא ש"ד פ"ה בשם בנו).

מה עדיף חזקת מ"ק, או מוחזק גרידא

לפי התירוץ הנ"ל - משמע דחזקת מ"ק עדיפה, דלא מהני תפיסת הכהן, משא"כ היכא דליכא חזקת מ"ק אלא רק "מוחזק" גרידא, מהני תפיסה.

ולכא' תלוי בגדר חזקת "מ"ק" - האם הוא דין חזקה דמעיקרא כמו בכל דיני איסור וטומאה דמעמידים על הדין הראשון שהחזקנו קודם לידת הספק, או דלמא הוא רק דין "מוחזק" בעלמא דהמע"ה. דאם הוא רק דין "מוחזק", א"כ מה החילוק בין דין "מוחזק" שמכח חזקת מ"ק, לבין דין "מוחזק" שמכח "תפוס" בעלמא. דבשניהם הוא רק דין דמספיקא לא מפקינן ממונא, ואם מ"מ מהני תקיפת הכהן בזה, מדוע שלא יועיל גם ב"מוחזק" שמכח חזקת מ"ק.

ולכא' צ"ל לפ"ז - דהרמב"ם ס"ל דגדר חזקת "מ"ק" הוא דין חזקה דמעיקרא כמו בכל דיני איסור וטומאה דמעמידים על הדין הראשון, ולכן חשיב כודאי, ולא מהני תקיפת הכהן (ברכת אברהם. וע"ש עוד באורך).

מיהו ק"ל מלקמן דף ק. - דמשמע דחזקת מ"ק היא פחות מ"מוחזק", דקודם פריך "וליהוי ברשות דמאן קיימא וליהוי אידך המע"ה", ורק אחרי שמתרץ דקיימא באגם, פריך "ונוקמא אחזקת מ"ק".

החילוק הנ"ל צ"ע, דהא חזינן דהגמ' מודמה זל"ז את הדיון של ספק בכור, ושל ספק פדיון פט"ה, ומשמע שגדרן שווה ואין חילוק ביניהם

הגמ' מיירי אליבא דרבה - על כן י"ל דהא דהביא רב חנניה ראייה לרבה מהא דהספיקות נכנסין לדיר להתעשר, מיירי לרבה לשיטתו בחולין סט, דבכל בכור שנולד יש לבעלים בו חזקת מ"ק, דס"ל דקדושת בכור לא חלה אלא אחר שיצא רובו (ואם מכרו לנכרי קודם שיצא רובו, נפטר מבכורה), וא"כ שפיר מדמה רב חנניה ספק בכור לספק פדיון פט"ה, דבשניהם בתחילה הוא חולין והוי לבעלים ישראל בו חזקת מ"ק, ולכן בשניהם תקפו כהן, מוציאין מידו (שב שמתתא ש"ד פ"ה).

אם אליבא דרבה בכל בכור שנולד יש בו לבעלים חזקת מ"ק, א"כ מודע פסק הרמב"ם דספק בכור מהני תקיפת הכהן

הרמב"ם פסק כר"ה - בחולין סט, דס"ל דבכור שנולד אין לבעלים בו חזקת מ"ק, דס"ל דקדושת בכור

א. **משיחה בידו** - אם בשעת נתינה היה יכול לנתקן (דאינו כריתות, ז., תד"ה אם).
 ב. **תוך ד' אמות שלה** - (אפי' יכול לשמור כמות). וכן בתוך ק' אמה שלה (דוקא אם היא יכולה לשמרו). בחצרה, גגה כו' (י., תד"ה רבי).

דף ז:

א' **אדוק בטופס וא' בתורף, האם פליגי ר"א וריו"ה**

למסקנה פירש"י - (ז., בד"ה דקאי), דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, ולכ"ע מי שתפוס הזמן מקבל יותר, ולירוש' מי שתפוס בעדים. שמין את שווי השטר עם זמן ובלי זמן, ואת ההפרש יקבל התפוס את התורף, ואת השאר יחלקו בשוה (לתוס' בין לרבי בין לרשב"ג. אך לרש"י דין זה הוא רק לרשב"ג, אבל לרבי התפוס בתורף יקבל את כל שווי השטר, כיון שאוחז את העדים. ולירושלמי, התפוס את העדים יקבל את ההפרש בין שטר בעדי חתימה לבין שטר בעדי מסירה, והשאר חולקים בשוה).

א' **אדוק בטופס וא' בתורף, איך חולקין**

שיטת רש"י - אם תופס בדבר שמחיל הדין מקבל שוויו, כגון תפס בזמן או בעדים למ"ד צריך לקיימו, מקבל ההפרש בין שווי השטר עם או בלי זמן או עדים.
לפי תוס' - אם תופס בדבר שלא נצרך לעצם השטר והוי תוספת, כגון זמן, מקבל ההפרש בין שווי השטר בשוק עם זמן לבלי זמן.

לפי הירושלמי - (הובא בתוס') הכל הולך אחר מי שתפוס העדים, דהירוש' סובר שעדי מסירה כתי' (וחולק על הגמ' שלנו שעדי חתימה כתי') ולכן אין צורך בעדים להשוות השטר, ולכן מקבל השווי של ההפרש. והסבה שיש הבדל בשווי, שבלא עדים שחתמו צריך לחזור אחרי עדי מסירה.

ב' **אדוקים בשטר כיצד חולקין**

א. **חולקין בשוה** - כשתפוסין בשוה, שניהם אדוקין בטופס או בתורף, חולקין שווי השטר בשוק.
 ב. **לא בשוה** - לבלבלי התפוס בזמן מקבל את עדיפות הזמן, ולירוש' התפוס בעדים מקבל את עדיפות העדים (אך זה רק למ"ד דעדי מסירה כרתי-תוס').
 ג. **לא יגבה המלוה כלל** - לרבי באינו מקויים. לרשב"ג (לרש"י) כשהמלוה תפוס בטופס אך לא בשיטה אחרונה.

מצא כתובה והבעל מודה שלא פרע, מה דינה לגבייה מלקוחות

עיקר הכתובה - גובה.

תוספת - תלוי במחלוקת אביי ורב אסי, לאביי שעבחו"ל, תגבה, אך לרב אסי לא תגבה, דחייש' שכתב בניסן ונשא בתשרי, מלבד כשהקנה לה.

היכן שטר גובה רק מבנ"ח

א. **שאינו בו "זמן"** - (ז.).

חלה אחר שיצא רובו למפרע משעת לידה (ואם מכרו לנכרי קודם שיצא רובו, לא מהני לפוטרו מבכורה). וא"כ אין לבעלים בו את דין "תפוס" בעלמא, ובזה מהני תקיפת הכהן (שב שמעתתא ש"ד פ"ה).

בתקפו כהן, מתי מוציאין מידו ומתי לא

לפי פשטות הסוגיא מוציאין מידו - בין בספק בכור ובין בספק פדיון פט"ח, דתפיסה לא מהני לאחר שנולד הספק. אבל אם תפס קודם שנולד הספק או תפס בהיתר, מהני תפיסה גם ממ"ק (תד"ה פוטר, מיהו דעת הרמב"ם נחבאר לעיל).

ז' **בהמות האם צריך לצרפן לגורן ולעשרן**

אם זה כל מה שהיה לו מעולם - פטור מצרף. אם השבע נשארו לו מתוך עשר, צריך לצרף, מלבד אם אותם עשר עברו במנין הראוי.

מעשר בהמה הוי חיוב גברא או חיוב הפצא

משמע מתוס' - (ד"ה קפ"ז), דהקשו שיתבטל ברוב, דזה חיוב "הפצא".

נחלקו ראשונים בביטול ברוב האם האיסור נהפך להיתר או רק הותר מספק (נפק"מ לאכול את כל התערובת). מהי שיטת תוס' נהפך להיתר - דאל"כ מה הקשו דליבטיל המינוי ברובא אכתי הוי "עשירי ספק".

דף ז.

לענין מה מצינו הברדל בין יורש ללוקח

במעשר בהמה - יורש חייב (ז., רש"י ד"ה הספיקות), לוקח פטור (תד"ה מפרשי).

האם הנזול יכול להקדיש דבר שנזול ממנו

קרקע - אם יכול להוציאה בדינים (דברשות מריה קיימא).
ובמטלטלי - גם בכה"ג לא (כיון שאינו ברשותו, כדרי"ח גזל ולא נתיאשו וכו').

ב' **חילוקי דינים בין קרקע למטלטלין**

א. **בקרקע** - אין שבועה דאור' (ד.).

ב. **קרקע שנגזלה** - אפשר להקדיש.

על מה נאמר "כמואן דפסיק דמי"

א. **לגבי "מוחזק"** - דנוטל עד מקום שידו מגעת.

ב. **לענין קנין סודר** - דמהני אם תפס המקנה בידו ג' על ג' אצבעות מסודר שהושיט לו הקונה.

ג. **לענין הגבהה** - דמהני לקנות עכ"פ מה שתפוס בידו אף שהשאר מונח על הקרקע (גמ' ט., תוס' ח.).

א. **נתן בידה גפ, ואינה מנורשת**. ב. **זרק לה**

על הארץ, ומנורשת

מנהיג - מח' רבנן ור"ש בקידושין (תוס').

בספק הגמ' אם רכוב קונה במקום מנהיג,
מדוע הגמ' לא פשטה ממתני' "או שהיה אחד
רוכב ואחד מנהיג"

א. **דיש לדחות** - ד"הרכוב" במתני' הוא מנהיג ברגליו,
דחשיב משיכה גמורה, משא"כ בספק "רכוב במקום
מנהיג", מיירי דאזלא מחמתיה רק מעט.

ב. **דהא מתני'** - לא מיירי איך קנו הבהמה מן ההפקר,
אלא איך הם מוחזקין בה, ואין זה ראייה לקנין יחד כה"ג
(תד"ה או, ח:).

**למסקנה שרוכב דמתני' מנהיג ברגליו מה
החידוש בא' רוכב וא' מנהיג יחלוקן**

לרש"י - מנהיג ברגליו קונה במשיכה וכן מנהיג רגיל,
קמ"ל ששניהן שוין לקנות בהמה מהפקר, וכיון שאין
לאחד כח יותר מחבירו, יחלוקן.

לתוס' - גם אם יש לאחד כח יותר מחבירו עושין
יחלוקן, כי הב' ג"כ מוחזק, וכל ההו"א שכיון שהמנהיג
ברגליו גם רכוב וגם מנהיג הצירוף הזה יבטל חזקת
המנהיג וקמ"ל מתני' שלא.

אלו קניינים מהני בבהמה

מסירה - (רק במקד וממכר, ולא בהפקר), משיכה, הגבהה,
וברכוב מספק"ל (ח: טו, ולמסקנה בפשטות לא מהני).

נפק"מ לדינא בין מתנה למציאה

מסירה - לא מהני במציאה, דאין מוסר.

דף ט.

א' רכוב חמור וא' תפוס במוסירה מה קונה
כל אחד, ובאיזה קנין (מסקנה)

הרוכב - קנה בית פגיה מדין תכשיט החמור.

המנהיג - קנה מה שבידו בהגבהה.

ב' שרוצים לזכות בטלית מהפקר, מה יעשו

אם שניהם פקחים - צריך שיכוונו להגביה זל"ז, דבזה
לא חשיב חציו השני כמונח ע"ג קרקע (ח. רש"י ד"ה זאת
אומרת, ובב' חרשים תיקנו חז"ל דמהני אף שאין מתכוונים).

אבל א' בהגבהה וא' במשיכה - לא מהני הגבהה
הראשון אלא רק למה שתפוס בידו, דחלקה הב' חשיב
כמונח ע"ג קרקע.

**הגביה חלק ממלית, כשהלכה מונח ע"ג עמוד
מח' - ר' אבהו ורב אשי.**

הגביה דבר וסופו ליפול מהו

לתירוץ א' בתוס' - מהני רק כשתפוס בידו.

לתירוץ ב' - מהני רק כשמגביה קצת יותר ממה שהי'
בתחילה (תד"ה הואיל).

ב. **שמחלו השיעבוד** - (ד: , תד"ה אין).

ג. **שטר נפל** - חייש' שמא כתב בניסן ולא התחייב עד
תשרי (ז: , תד"ה בזמן).

**שמי"ח שנמחק ונשאר רק התורף, מה דינו
לרש"י** - תלוי במחלוקת דמודה בשטר שכתבו.
לתוס' - פסול.

האם תיקנו כתובה "לארוסה"

כן (ז: , תד"ה בזמן).

דף ח.

אימתי שותפין שננבו חייבין

א. **לרש"י** - כשא' גנב לדעת שניהם.

ב. **לתוס'** - כשניהם יחד הרציאה מרשות הבעלים.

מדוע נטו תוס' מפירש"י

דאם א' גונב לשניהם - זו "שליחות" ואין שלד"ע.

**איזו סברא הוכיחה הגמ' מדין שותפין שננבו
דהמגביה מציאה לעצמו ולחבירו** - קני, דמיגו דזכי
לנפשיה זכי נמי לחבריה.

**מתני' "ב' אוחזין בטלית... זה אומר חציה
שלי". מה טענתו שמוניע לו רק חצי טלית**

א. **הגביהו יחד.**

ב. **א' הגביה לשניהם.**

ג. **תפס חצי ביד.**

ד. **הגביה כולה** - ע"מ לקנות חציה (תד"ה אלא ח:).

דף ח:

**"ב' אוחזין בטלית... ויחלוקן", וכתבו תוס' (ב.)
דכ"א מוחזק בחצי. י"א דבעינן חזקה הראויה
לקנות, ואי נימא דהמגביה מציאה לחבירו
ל"ק חבירו, הא אין זו חזקה הראויה לקנות**

משמע בתוס' - (ד"ה או ח:), דסגי במעשה שבמהותו
(כשהוא בפני עצמו) זה מעשה קנין, וכיון דאילו היה מגביה
לבד בלי חבירו, היה קונה, סגי בזה, וא"צ שבאופן כזה
ששניהם "מגביהין" ייחשב לקנין.

**כשמעשה מסוים נחשב "למוחזק", האם
מוכח מזה דאפשר "לקנות" במעשה כזה**

ברש"י - משמע שכן (מתני' ב. ד"ה היו).

אך בתוס' - משמע (ח: , ד"ה או), דאף דלא שייך
להיחשב "מוחזק" אלא במעשה שבמהותו זה מעשה
קנין, אך מ"מ אין ראייה שרכוב ומנהיג יחד יקנו בשהו
בהמה מהפקר (אע"ג שרכוב ומנהיג נחשבים ל"מוחזקים").

רכוב לחוד או מנהיג לחוד האם קונים

רכוב - תלוי במחלוקת ר"מ ורבנן ביושב בקרון אי לוקה
משום כלאים.

דף ט:

בענין ספינה מינה נייחא

(מת"ח חשוב שליט"א)

בענין קביעת מקום - (ארו"ח הלכות בציעת הפת, סי' קס"ז סעיף י"א). במ"א (סקכ"ז) כתב דביושבים בעגלה צ"ע, כיון דקיי"ל רכוב כמהלך דמי.

'ובספינה פשוט דקביעות גמור הוא' - ובמקנה קידושין לג. פירש מטעמא דמבואר בסוגיין "ספינה מינה נייחא ומיא דקא ממטו לה", וכן פירש הגאון (שליט"א) זצ"ל בספר אור לציון (עמ' קי"ד) עיי"ש.

והמקנה שם הקשה - מדברי תוס' ט: בד"ה ספינה מינה נייחא ומיא הוא דקא ממטו לה (עיי"ש שהקשו מדינא דרכוב כמהלך, ותירצו דסברא דמינה נייחא ומיא דקא ממטו לה, היא רק סברא, דלגבי קנין חצר לא נחשב מהלך דהוה דומיא דיד, דמינה נייח וממטו לה עם גופיה, וצ"ע).

ועיין בסוגיין - "אלא מעתה היה מהלך בספינה וקפצו דגים לתוך הספינה, ה"נ דחצר מהלכת היא ולא "קניי", אמר ליה "ספינה מינה נייחא ומיא הוא דקא ממטו לה".

א"ל רבינא לרב אשי - אלא מעתה היתה מהלכת ברה"ר וזרק לה גט לתוך חיקה או לתוך קלתה ה"נ דלא מיגרשה. א"ל קלתה מינה נייחא ומיא הוא דקא ממטו לה. מבואר שאף לאחר התירוץ על ספינה, הקשתה הגמ' מדין זרק לתוך קלתה. ע"כ צריך לחלק בין ב' הנידונים.

ונראה לומר - דסל המונח בראש האיש נחשב כדבר אחד המהלך, "סוס ורכובו", נחשב כשניהם מהלכים, ושאינו מספינה המונח על המים, שאין הספינה מתאחדת עם המים. וע"כ גבי ספינה פשיטא דאמר' דאיהי נייחא ומיא הוא דקא ממטו לה, וע"כ הקשינו מקלתה המונחת בראשה, וכד מתרצינן דהיא נחשב מונח אכן קשה על כך מדין רכוב כמהלך, ואהא הוצרכו תוס' לתרץ, דדמיא ליד והיא סברא בקנינים.

וע' בתורא"ש - דבקושיא מסוגיא דקידושין הזכיר תירוץ הגמ' על קלתה. עכ"פ כיון שממהלך הסוגיא נ' שסברת ספינה לא דמיא למקרה של סוס ורכובו שפיר כתבו הגאונים דבספינה ל"א רכוב כמהלך, וצדקו דברי הגאון (שליט"א) זצ"ל מחבר אור לציון.

ונפק"מ לדינא מהני"ל - א. סירה קטנה אשר שוהים בה זמן מועט מיחשב קביעות סעודה ויכולים להוציא בברכה, וכן לזמן. ב. חכם הנוסע בספינה לא מיחשב כמהלך, ואין דין לקום בפניו.

סיכום, מתי דין חצר בעומדת ומתי כמהלכת

ספינה - נקראת "נייחא" אף דהיא שטה ע"ג המים (כיון דאין לספינה כח תנועה עצמי).

וכן סל ע"ג אשה - נקראת "נייחא", אף דלאשה תנועה עצמית, דהעיקר שהסל עצמו אין לו כח תנועה עצמי.

בהמה - אפי' עומדת, נחשבת מהלכת, כי יש לה כח תנועה עצמי וראויה לילך.

לגבי מה יש נפק"מ בין "מהלך" ל"נייחא"

לקום בפני ת"ח - קיי"ל "רכוב" חשיב "כמהלך".

אי סל ע"ג אשה - חשיב "נייח" (דדומיא דיד בעינן).

לגבי שבת - זה ספק אם זה דומה למשכן.

האם משיכת הפנין מהני נמו למטלטלין שעליו
א. במטלטלין בקופה - מהני משיכת הקופה למטלטלין שבתוכה, ובלבד שהמוכר יאמר לו "קני במשיכת הקופה את הכלים שבה" (תד"ה משוך). ובמציאה מהני אף בלא "קניי" (ט, תד"ה ונקני).

ב. "משוך בהמה זו וקני כלים שעליה" - ספק בגמ', ואם א' תופס באחד הכלים שעליה ומגביהן (כגון מוסירה שעל החמור), ודאי דלא מהני משיכת הראשון לגבי אותו כלי (בתד"ה ונקני, דימו את הספק כאן לסוגיא דמציאה ואין מי שיאמר לו "קניי". וע' בנתיבות ר"ב סק"ז, דדברי התוס' דצריך "קניי", זה רק בכליו של מוכר).

האם קנין נעשה בשיתוף הקנאת המקנה,
או"ד רק הקונה פועל את הקנין, הוכח

"לקנות מי אמר ליה קניי" - פירש"י, לקנות משמע אתה התכוין לקנות, אני איני מקנה לך.

מי שליקט את הפאה ואמר הרי זו לפלו' עני
ר' אליעזר אומר זכה לו. מ"ט

לפי ריב"ל - מיירי בעשיר ויש לו ב' מיגו, א. מיגו דאי בעי מפקר נכסיו והווי עני. ב. מיגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה.

לר"נ - מיירי בעני ומח' רש"י ותוס' בדעת ר"א. **לרש"י** - מיגו דזכי לנפשיה זכי לחבריה. **לתוס'** - התופס לבע"ח במקום שחב לאחרים מהני.

מתי עני אסור בלקט, ועשיר מותר

בעל השדה - (רש"י).

משהלכו בה הנמושות (יב).

למ"ד מעני לעני מחו, מה דין מעשיר לעני

לפי תוס' - (ד"ה ולימא) דלא פליגי מטעם "מיגור", אלא אי יש חיסרון בתופס לבע"ח, א"כ פליגי נמי מעשיר לעני. וכן משמע ברש"י (ד"ה ולימא מר) אפי' מעני לעני.

דף י.

המגביה מציאה לחבירו

לא קנה חבירו, האם קנה המגביה

תד"ה רב נחמן - הוא מחו' ר"נ ור"ש בביצה, לר"נ לא קנה ולרב ששת קנה.

מתי קנה חבירו

א. **מיגו דאי בעי זכי** - מח'.

ב. **מיגו דזכי לנפשיה** - זכי לחבריה (ח).

ג. **פועל** - שידו כיד בעה"ב.

ד. **כשעשאו שליח** - לרש"י (ח, ותוס' חולקים).

ה. **שאינו חב לאחריני** - שיש לכולם (תד"ה ר"ג).

דף י:

בקנין מהפקדן א. אימתי מתכוין לקנות, לא קונה. ב. לא מתכוין לקנות, וקונה
א. נפל על המציאה - או על הפאה, פרס טליתו עליה, נטל מקצת פאה וזרק על השאר.
ב. בד' אמות.

הל' שליחות

היכן אדם מתחייב כפל בלי שננע בנניבה
א. כשאמר לשליח - "יש לי שור אצל פלוני" ואין הלה יודע שזה גנוב (תד"ה א').
ב. נכנסה לחצר - ונעל בפניה (רש"י ד"ה גג).
ג. טוט"ג - (תד"ה אשם, ומש"כ תוס' דהעדים מעידין אותו שאכלו, לאו"ד, אלא ה"ה לא אכלו).
ד. כשא' גנב לדעת שניהם - (רש"י ח., שותפין שגנבו).

העושה "קנין המועיל" ו"קנין שאינו מועיל", והתכוין לקנות ב"אינו מועיל", האם קנה "דכיון דנפל גלי דעתיה - דבנפילה ניחא ליה דניקני, בד"א לא ניח"ל" (י.), לא קנה, אך לר"פ שתירץ "דבשרה דבעה"ב לא תקינו ליה רבנן", וכן לרב ששת שתירץ דברה"ר לא תיקנו, נ' דקנה.

קנין הרבנן, האם מהני לדאורייתא

קנין ד' אמות הוא תקנ"ח - ומהני לגט דאור' דהא ריו"ח למד שיש לה ד' אמות לגבי מציאה, מגט, ש"מ דבגט יש לה ד' אמות (תד"ה רבי, שו"ר בשטמ"ק).

מה לא מצינו בנניבה

- ד' אמות.
- בעל כורחו (תד"ה ואי).
- קטן.
- שליחות.

למסקנה קנין חצר במציאה זה משום יד או משום שליחות

א. בגט זה ודאי משום יד - ומבואר בגמ' דנחלקו אי ילפינן מציאה מגט.
ב. לדעת תד"ה ילפינן - (יא.), ודאי בגדול זה משום יד אף במציאה, ולא נחלקו אלא בתקנ"ח דקטן זוכה במציאה, האם תקנו לו חצר, ויד ודאי דתקנו, וא"כ במי שמהני זכיה מדאור' והיינו בגדול ודאי דחצר דמציאה מדין יד. אמנם לרש"י למ"ד דלא ילפינן, היינו לעולם חצר במציאה מדין שליחות.

מנלן דאין שליח לדבר עבירה

לפירש"י סברא - לפי תוס' פסוק.

נחלקו ראשונים בשליח שהוא שונג בעבירה אם יש שליח. מה דעתך משמע בתד"ה אי - דמהני (בשם רש"י), והטעם דחשיב

ו. בקטן שזוכה לאביו - לפי שמואל (דמשמע יב., בתד"ה אי, דזוכה ישר לאביו).

מה המקור לקנין חצר

א. לרש"י - משום דלשליחות א"צ קרא אלא סברא היא דכיון שמצינו שליחות בגבוא, ה"ה בחצר (רש"י ד"ה משום, י., וד"ה תלמוד לומר, בסוף העמ').
ב. לתוס' - יש הוכחה דהכי ס"ל בגט, מזה דמרכה אף בע"כ או קטנה (וזה לא מהני משום שליחות), והתנא גופיה ידע מהא דמרכינן מידו (שרי בין המצא לתמצא). ולרש"י גם יש מקרא דאם המצא (רש"י ד"ה ומר, יא.).

קנין ד' אמות

למה תיקנו קנין ד' אמות

א. במציאה - דלא ליתי לאינצויי.
ב. בגט - משום עיגונא.

ו' אופנים דלא מהני קנין ד' אמות

א. במקח וממכר - ברש"י מפורש (ד"ה קנות לו), דלא קני, שכתב "דבר הפקדן". וכן משמע בתוס', דל"ש אינצויי רק במציאה, ולא עיגונא רק בגט, אבל בקידושין מהני דהוקש לגט (ובראשונים כ' דלתוס' במקח וממכר כן קונה, ורק גניבה לא).
ב. ברה"ר - לרב ששת.
ג. בנניבה - (תוס'), ומשמע דלרב ששת כן קונה.
ד. שדה בעה"ב - לר"פ.
ה. קטנה - לדעת ר"ל (י.), מיהו קטנה גם חצר אין לה, ולכן לא שייך כ"כ להחשיב כאן).
ו. כשנפל.

האם יש לאדם ד"א בשעת הליכה

לפי תוס' - (ד"ה ארבע), מגור ויוצא יש לו ד"א אע"פ שהוא מהלך (ראשונים).

האם צריך לומר "תזכה לי" הד"א ידידי

א"צ לומר - (תד"ה זכתה, יא., מוכיח כן מהגמ').

היכן מצינו שאדם קונה בלי שהתכוין

א. חצר - וה"ה ד' אמות.
ב. מגביה מציאה לחבירו - למ"ד דלא קנה חבירו, יש דעה שקנה לעצמו, אף שלא חשב לקנות (תד"ה רב).

האם חצר קונה מה שהיה בחצר מקודם

א. ד"א קונה מדין חצר - ומהני כה"ג (מוכח בסוגיה).
ב. ר' יהושע ור"ע - זכו בפירות שכבר היו מקודם בחצר (לס"ד דמירי בקנין חצר. וצ"ע השטמ"ק כה: בשם תוספות חיצוניות, דאין חצירו קונה שלא מדעתו אלא היכא שהחצר היה שלו מקודם. וי"ל דר' יהושע ור"ע היה מדעתן, לכן קנו, וע"י רזא).

מי שלא קנה בד"א מאיזו סבה, האם מישוהו אחר יכול ליכות בהנך ד"א משמע שלא - מדאמרינן זה שהחזיק זכה.

כחצר שבע"כ מותיב בה.

המוכר שדרהו לנכרי ע"י שליח לפני שמיטה, האם חלה המכירה (אם יש גמירות דעת)

כיון דעובר בלא תחנם - תלוי בתירוצי תוס' (ד"ה דאמר), בשליח לדבר עבירה, האם המעשה לא חל כלל, או שחל ורק השליח עובר העבירה (וכ"כ בשטמ"ק. אך הגרע"א תשו' קנ"ט, וכן הנו"ב אהע"ז סי' ע"ה, ס"ל דודאי לא חל לב' תירוצי תוס').

כהן קידש גרושה ע"י שליח, האם חלו הקידושין האם הכהן לוקה מזה הטעם

לתירוץ א' בתוס' - חלו קידושין לכ"ע (כמפורש בשטמ"ק) וכשבעל לוקה לכ"ע, לרבינא לוקה ב' (גם על הקידושין), ולרב סמא לוקה אחד (רק על הביאה).

לתירוץ ב' - פליגי אם חלו קידושין, דלרבינא חלו ולוקה אחד על שבעל בקידושין, ולרב סמא, אין לוקה כלל, דהקידושין לא חלו.

ו' אופנים דמהני "שליח לדבר עבירה"

א. בשליח לאו בר חיובא או בעל כורחו.

ב. כשהשליח שוגג הוי כבעל כורחו (תד"ה א').

ג. במעילה (תד"ה אין, וכן הוא בתד"ה מי מב:).

ד. בטביחה (תד"ה אין).

ה. שותפין שגנבו (לרש"י ת.).

ו. לענין שליחות יד (גמ' מד).

מתי אין שלוחו כמותו ואף שאינו עבירה

[א] לדין "בעליו עמו" - לר' אישיה (צו), דכתיב "בעליו" ב' זימני, אי"נ משום דל' "בעליו" משמע הוא דוקא ולא שלוחו).

[ב] להפדת נדרי אשתו - לר' אישיה, דבעל ממש בעינן (דכתיב "אישה יקימנו ואישה יפרנו", ב' זימני "אישה", למיעוטי שלוחו. א"נ משום דלשון "אישות" משמע ליה הוא דוקא ולא שלוחו).

[ג] לעבור בבל תלין - כששכר פועל ע"י שליח אינו עובר (ק';; וע"ש מש"כ לפי הרש"ש, מדוע לא אמרינן שלוחו של אדם כמותו).

הלכות שליחות המוזכרים לגבי חצר

- א. אין שליח לדבר עבירה** - ובחצר מהני.
- ב. אין שליחות לקטן** - אף בחצר לא מהני.
- ג. בגט דחוב הוא לה** - אינה מתגרשת שלא מדעתה.

איזו חצר קונה בגט במתנה ובמציאה

בגט - דחוב הוא לה אין לחצר דין שליחות ואפי' משתמרת, כי אינה רוצה שתתא שלוחה, אלא קונה מדין יד, לכן בעינן עומדת בצדה דומיא דיד.

במציאה - במשתמרת קני אפי' אינו עומד בצדה, אבל מדין שליחות לא קני שלא מדעתו אע"פ שזה זכות לו (דבעינן דעת שולח או דעת שליח וליכא), לכן באינה משתמרת בעינן עומד בצדה דקני מדין ידא.

במתנה - לפי ביאור ב' ברש"י וכן סברי תוס', כיון שיש דעת אחרת מקנה, החצר יכולה לקנות מצד שליחות גם כשאינה משתמרת וגם שאינו עומד בצדה (חוץ מבקטנה כיון דאין לה שליחות, מהני בה רק מדין יד, אפי' במתנה בעינן עומדת בצד שדהו) ורב אשי כר"פ.

לפי ביאור א' ברש"י - וכן סברו הרמב"ם והר"ף, אם החצר אינה משתמרת, לא קנה עד שיעמוד בצדה, דרב אשי נחלק על ר"פ.

קנין חצר, אימתי נדרש שהקונה יעמוד בצד שדרהו ומ"ט

א. במציאה - בחצר שאינה משתמרת, כיון שאין דעת אחרת מקנה.

ב. בגט - אף במשתמרת ואף שיש דעת אחרת מקנה, כיון דחוב הוא לה ואין שליחות בע"כ.

ג. בקטנה - בחצר שאינה משתמרת, אפי' במתנה אינה זוכה, דאז זה מהני רק מדין שליחות, ואין לה שליחות.

בכל הני כיון דלא מהני מדין שליחות - יכול להועיל מדין יד דלא גרע משליחות, כשעומד בצידה (דבעינן דומיא דיד, יב, תד"ה חצר).

"דאמר לישראל קדש לי גרושה". למה דוקא ל"ישראל"

כן הקשו תוס' - (ד"ה דאמר), וכוונתם, דכיון דאיסור גרושה לכהן הוא על הכהן "הנושא" ולא על הכהן "המשיא", א"כ גם אם השליח הוא כהן, אין השליח "בר חיובא" (ד"בר חיובא" הוא דוקא כאשר השליח "עובר" בעצמו באותה עבירה שהמשלח שלחו לעשות עבורו).

ותירוץ דישראל לא מיקרי בר חיובא - הואיל ואם מקדשה לעצמו, מותרת לו, משא"כ כהן, אסור לו לקדשה לעצמו.

וצ"ב מה תירצו - דהא סו"ס עתה אינו מקדשה לעצמו, ואינו עובר בעצמו על "קידושי גרושה" אלא רק על "לפני עור", ועדיין קשה מדוע כהן מיקרי "בר חיובא" יותר מ"ישראל".

וכתב המהר"צ חיות - דלולא תוס' יש לבאר החילוק ע"פ הנוודע ביהודה אהע"ז סי' ס"ד, דהקשה איך מהני שליחות בקידושין, הרי הוי חב לאחריני. ובשלמא לשיטת רש"י דבשוזיה שליח לא הוי חב לאחריני, ניחא, אך לתוס' דהיכא דחב לאחריני לא מהני שליח, קשה. ותו' הנו"ב, דיש כאן מיגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, ולפ"ז ניחא, דבגרושה, כהן לא יכול להיות שליח, כיון דאין לו מיגו דאי בעי זכי לנפשיה (וצל"ע, איך לפי הנו"ב מתיישב דין שליחות בגירושין, דמאי אי בעי זכי לנפשיה איכא שם).

אבל קשה - דתינח לריו"ח דס"ל דאמר' מיגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, אבל לר"נ הרי היכא דחב לאחריני, לא מהני מיגו דאי בעי זכי לנפשיה, וא"כ איך מהני קידושין ע"י שליח.

וי"ל דהא הקשו תוס' סתירה - מר"נ דהכא לר"נ

לשוכר בחצר הילוך כניסה ויציאה, אין החצר קונה למשכיר, דאין החצר משתמרת לדעת המשכיר, אלא כ"גם המשכיר ביתו פתוח לאותו חצר ומיקרי עומד בצד שדהו (תד"ה וכו').

ג. **חצר הנ"ל אינה קונה גם לשוכר - כי יש לו בחצר רק הילוך כניסה ויציאה** (דף קב. תד"ה תרת"י).

ד. **באור חצר - כשאין סופו לנוח, כגון זרק ארנקי בפתח זה ויציאה מפתח זה, לרבא מספק"ל (יב). וכן כשאין סופו לנוח ע"י שנקלט באויר כלי קודם שהגיע לארץ, לרבא פשיטא ליה דלא קני, דלא חשיב כמנוח בחצר, כיון דבעל הכלי קדם וזכה בהם (לקמן קב. גבי הניח כלי תחת גללים וקלטם לתוך הכלי מן האויר, ולאביי משמע דקני בעל החצר מיד שהגיעו לאויר החצר, דכבר חשיבי כמנוחין בקרקע, והחוטף בכלי כאילו חוטפן מן הקרקע).**

ה. **נקלט בכלי - קודם שהגיע לאויר החצר, לכ"ע לא קני (לקמן קב. גבי גללים, כגון, מדביק כלי בשולי פרה).**

ו. **איסורא - דהיינו דבר הפקר שאסור לזכות בו, דאיסורא לא ניחא ליה למיקני (לקמן קב. כגון ביצים קודם שילוח, או חמץ בפסח).**

ז. **קנין חצר צריך שיהיה הכל בחצר - ואפי' רוב בחצר לא קני (לקמן קב., מדאמר רבא, ביצה ביציאת רובה הוא דאיחיבה לה בשילוח, ומיקנא לא קניא עד דנפלה לחצירו).**

ח. **בדבר שלא עתיד להמצא לעולם** (תד"ה דשתיך, כו.).
ט. **חצר לא קונה שלא מדעתו למה שהיה בחצר מקודם שקנה את החצר - (שטמ"ק כה: בשם תוספות חיצוניות. ש"ך סי' קצ"ח סק"ז. ולא קשה מהא דר' יהושע ור"ע זכו בפירות שכבר היו בחצר לס"ד דמיירי בקנין חצר, דהתם היה מדעתן, ועי' רזא).**

מתי א"צ שהקונה יעמוד בצד שדהו

במתנה - יש דעת אחרת מקנה, ומנהי מדין שליחות לכן א"צ משתמרת ולא עומד בצד שדהו.

חילוקים אם חצר משום יד או משום שליחות

א. בעל כורחה.

ב. קטנה (י. תד"ה ואי).

ג. אי בעינן עומד בצידה (כמו יד, יב., תד"ה חצר).

דף יב.

האם לקנין חצר צריך שיהיה קבוע בקרקע

סגי באויר אם סופו לנוח - או דמתגלגל אף שאין סופו לנוח, ובאויר שאין סופו לנוח, זה ספק.

נפק"מ בין אם יש דעת אחרת מקנה או אין

א. לענין דלא בעינן משתמרת ועומד בצד.

ב. יש צד בגמ' דסגי באויר שאין סופו לנוח.

האם קמן יכול לזכות מהפקר מודאור

לדעת תד"ה ויצא - הפקר אין זה דעת אחרת מקנה (דקטן זוכה רק כשיש דעת אחרת מקנה).

בביצה דהתם ס"ל דאמרי' מיגו דאי בעי זכי לנפשיה וכו'. ותיצרו תוס', דכיון דיש הרבה מים בבור, מודה ר"נ דמצי זכי לחבריה, וא"כ הוא הדין כיון דיש הרבה נשים בשוק, לא היה חב לאחריני, ויכול להיות שליח לכ"ע (וצ"ע בגמ' בקידושין דלא מהני הודאת בע"ד בקידושין, משום דחב לאחריני, וקשה לכא' כיון שיש הרבה נשים, מ"ט היה חב. וי"ל דזו אשה מיוחדת שאין כזו בכל העולם).

דף יא.

אופנים דלא חל שכחה

א. אם מתחילה כששכחו הפועלים היה עומד בצד שדהו ואף ששכח אח"כ.

ב. אינו בכל תשוב.

ד' דברים שאין ניקנין בחליפין

א. שאלה.

ב. שכירות (תד"ה מקומד).

ג. למ"ד טובה"ע אינה ממון, לא מהני הקנאת המתנ"כ בחליפין (עכ"פ בהו"א דהגמ' כאן, ולמסקנה לא מהני בחליפין משום דהוי דרך מו"מ).

ד. מטבע (מו.).

מ"ט שאלה ושכירות לא מיקנו בחליפין

ביארו בתוס' בערכין - דכל דבר החוזר לבעלים כגון מתנה ע"מ להחזיר א"נ שאלה או שכירות, לא מיקנו בחליפין משום דהוה כמו טובת הנאה דאמרינן דאינה ממונא לקנות בחליפין ומש"ה הוצרך שיתקבלו מעות זה מזה (תוס' ערכין ל. הנמשך מדין כט:).

קנין "אגב", האם מנהי ע"י קרקע שכורה

ר' יהושע הקנה תרו"מ לר"א בן עזריה - אגב קרקע השכורה בידו מר"ג (תד"ה בראש העמ').

נפק"מ לדינא בין מתנה למציאה

מסירה - לא מהני במציאה, דאין מוסר.

משתמרת - במציאה צריך, במתנה א"צ דהנותן משמר.

בקנין חצר

א. **חצר של שליח, האם קונה למשלח.**

ב. **חצר של שוכר, האם קונה לשוכר. ג. חצר של שואל, האם קונה לשואל**

א. דר"ע זכה לעניים.

ב. דר' יהושע זכה לעצמו.

ג. אן כן משמע בתד"ה מקומו (יא:). [ב] וכן בסוף תד"ה משוך (ט:). [ג] וכן מקנין ד"א בחצר חבירו דלמ"ד קנה, אינו אלא מושאל לו.

באלו אופנים חצר משתמרת לא קני

א. **בגט - כיון דחוב הוא לה, אף שיש דעת אחרת מקנה, דאין שליחות בע"כ.**

ב. **המשכיר את ביתו ומשייר לעצמו את חצירו - ויש**

לפי רש"י - נ' הפקר זה דעת אחרת מקנה, אך ברש"י ד"ה רב פפא (יא:), משמע הפקר אין זה דעת אחרת.

בהא דאין שליחות לקטן, האם זה חסרון בעצם השליחות או רק במינוי
אם חצר מדין שליחות - לא קנה קטן אף שא"צ מינוי.

המגביה דבר לחבירו, במאי פליגי אי זכה
[א] תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים אי קנה (ט: תד"ה ולימא).
[ב] אי מהני מיגו דאי בעי זכי לנפשיה (ט:).

מתי ודאי לא מהני

[א] אינו זוכה לפקח (אפי' היכא דזכי נמי לנפשיה).
[ב] כשאין לו מיגו לזכות לעצמו (לפי הצד דפליגי במיגו, כגון שהוא עשיר, או בעל השדה לגבי מתנות עניים).

מתי לכו"ע מהני

א. **כשיש די לכולם** - (י. תד"ה רב נחמן).
ב. **כשזוכה גם לעצמו** - דמיגו דזכי לנפשיה זכי לחבריה (ט: רש"י ד"ה אי אמרת בשלמא).
ג. **פועל** - שידו כיד בעה"ב.
ד. **כשעשאו שליח** - לרש"י (ח:).
ה. **בקטן שזוכה לאביו** - לפי שמואל (דמשמע יב., בתד"ה אי, דזוכה ישר לאביו).

למאי מהני מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבר

א. **בתופס לבע"ח** - במקום שחב לאחרים.
ב. **דאף עשיר זוכה בפאה** - אף שאין לו זכות (ט:).
ג. **שאשה יכולה לזכות לאחרים** - בעירוב של בעלה, אם יש לה בית במבוי, ואין ידה כיד בעלה (תד"ה רבי).
ד. **אשד"ע** - גנב יכול לגנוב עבור חבריו (לפירש"י).

דף יב:

אימתי מציאת פועל לבעה"ב

א. **לריו"ח ורבא** - פועל ששכרו בסתמא למלאכה, הגבחה מציאה הוי בכלל "מעשה ידי", והוי לבעה"ב.
ב. **לר"פ** - דוקא היכא ששכרו במפורש "ללקט מציאות" הוי לרבו, אבל כל ששכרו סתם, לא הוי הגבחה מציאה "מעשה ידי", והוי לעצמו (גמ' יב:).

מ"ט מציאת בנו ובתו הקטנים של האב

א. **בנו** - לשמואל דוקא בן קטן ממש משום שמריצה לאביו (אפי' אינו סמוך). לריו"ח אפי' גדול וסמוך על שולחן אביו זהו קטן, משום איבה.
ב. **בתו** - לכו"ע בתו אפי' נערה ואינה סמוכה, לרש"י מקרא דשבח נעוריה (יב. ד"ה מציאת), ולתוס' (יב: ד"ה רבי) משום איבה, דלא ימסרנה למנוול ומוכה שחין.

מדוע מציאת קטן לאביו ונפק"מ בטעם

לשמואל - משום שמריצה לאביו (אפי' אינו סמוך).
לריו"ח - כשסמוך על שולחן אביו, משום איבה.
וב' נפק"מ בטעמים - [א] גדול סמוך על שולחן אביו, לשמואל אינו מריצה לאביו, לכן זוכה לעצמו, ולריו"ח

המציאה לאביו.

[ב] האם יש לקטן זכיה מדאורי' - לפי שמואל לא (דאילו היה זוכה מדאורי', לא היו מפיקעים ממנו ונותנים לאב), לפי ריו"ח כן, שהרי גדול סמוך ודאי זכיתו מדאורי' ואפ"ה תיקנו משום איבה.

"גדול וסמוך על שולחן אביו זהו קטן", א. **מתי אף "סמוך" זוכה לעצמו**. ב. **מתי אף "אינו סמוך" אינו זוכה לעצמו**

א. **עבדו ושפחתו העבריים** - שבשכר טורחם הם אוכלים. **"יתום"** - שאם לא יפרנסנו הוא, יפרנסנו אחר.
ב. **בתו נערה** - לרש"י מקרא דשבח נעוריה לאביה, ולתוס' משום איבה דמצוי מסר לה למנוול ומוכה שחין.

לשמואל שקטן ממש, מתי מודה שקטן זוכה
בשיתופי מבוראות דרבנן (ובלבד שלא ע"י אביו).

סוגיות שמרות

מתני מצא שמרי חוב, אם יש בהן אחריות נכסים לכו"ע לא יחזיר, מדוע

לרב אסי - אע"פ שחייב מודה שנפל למלוא ועדיין לא נפרע, כי חייש' לשטר מוקדם (שכתב בניסן ולא לוח עד תשרי), כי מדובר בשטר דלאו אקנייתא, ואע"ג דאין כותבין סתם שטר לל"ה כשאין מלוה עמו אלא בשטרי אקנייתא, שמקנה מיד נכסיו למלוה, כיון דנפל איתרע, וחייש' דלמא איקרי וכתוב.

לאבני - אין חשש לשטר מוקדם, כי עבחו"ל משעת החתימה, אלא חייש' לפרעון וקנוניא.

לשמואל - אי ס"ל כרב אסי, אין מחזירים כרב אסי, שמא הוא שטר מוקדם. מיהו אי ס"ל כאבני, אין שום חשש להחזיר, דשמואל ס"ל דלא חייש' לפרעון, דאם איתא דפרעיה, מקרע הוה קרע ליה, וא"כ מ"ט לא יחזיר, הרי אין חשש לא למוקדם ולא לפרעון ולקנוניא. אלא עכצ"ל דשמואל מעמיד מתני' כשחייב אינו מודה אלא טוען מזוייף, וחייש' למזוייף כ"כ טוב שאפי' העדים לא יבחינו ולכן לא יועיל לו קיום.

אין בהן אחריות - יחזיר, **לרב אסי ולאבני**, דגובה רק מבנ"ח, דאחריות לאו ט"ס, ואין הפסד לאחרני אלא רק לעצמו. **לשמואל**, אע"ג דטוען מזוייף יחזיר לצור ע"פ צלוחיתו, דחספא בעלמא, ואין נפרעין בו אפי' מבנ"ח.

סברת ר"מ

[א] **כשחייב מודה שנפל מהמלוה** - ביש בו אחריות נכסים חייש' לפרעון ולקנוניא. ואליבא דשמואל שאינו חושש לפרעון כי ודאי היה קרע, חייש' שמא הוא שטר מוקדם (בלא אקנייתא). ולפי חכמים אחריות ט"ס ואין חילוק בין א"ב אחריות נכסים או יש בו אחריות נכסים.

[ב] **כשאין חייב מודה** - לפי ר"מ שטר שא"ב אחריות נכסים אינו גובה אף מבנ"ח. אליבא דשמואל הל"ה טוען מזוייף ומחזירים למלוה לצור ע"פ צלוחיתו.

סברת רבנן

אפי' אם אין אחריות - אסור להחזיר, לרב אסי לאבי ולשמואל, דאחריות ט"ס, וחייש' כנ"ל בשטר שיש בו אחריות (יג., תד"ה הינו). **לר' אלעזר** (יג.), דאחריות לאו ט"ס, משום שגובין בו מבנ"ח, והרי טוען מזוייף (לפירש"י יג., ולפי לישנ"ק דתוס' יג, ד"ה דברי. וללישנ"ב דתוס', ר"א ס"ל כשמואל, דאחריות ט"ס).

שטר שאין בו אחריות נכסים לר"מ האם גובים בו ומדוע (רש"י ותוס')

לשמואל ור"א - אין גובה כלל אפי' מבנ"ח.

דעת ריו"ח - רק ממשעבדי לא גובה אבל מבנ"ח גובה. **שיטת רש"י** - סברת שמואל ור"א, כיון שא"ב אחריות נכסים אינו שטר כלל. וסברת ריו"ח, דאע"פ שאין לזה תורת שטר לגבות ממשעבדי מ"מ הוי כשטר לענין עדות העדים, והוי כמילוח ע"פ בעדים לגבות מבנ"ח.

שיטת תוס' בסברת שמואל ור"א - כיון שאחריות לאו ט"ס, ביאורו שמחל המלוה על השיעבוד, וכיון שמחל על השיעבוד מחל גם על הקרן. סברת ריו"ח, שאע"פ שמחל על השיעבוד נכסים לא מחל על הקרן.

האם אפשר להוכיח ממתני' שלדעת רבנן אחריות ט"ס

לדעת רב אסי ואביי - כן, דמתני' איירי כשהל"ה מודה, ועל כרחק טעמיהו דרבנן דאפי' שטר שאין בו אחריות לא יחזיר, משום דאחריות ט"ס (וכמו שנתבאר לעיל, וחייש' לגביה מלקוחות שלא כדון, או מטעמו של רב אסי או מטעמו של אביי).

לדעת שמואל ור"א - לא, דמתני' מיירי שאין חייב מודה אלא טוען מזוייף, וא"כ אפי' אם גובין רק מבנ"ח ג"כ אין להחזיר.

צ"ב איך מהני הודאת הל"ה לחוב ללקוחות

מדברי הגמ' - "אילימא כשחייב מודה וכו'", משמע דפשוט לגמ' דמהני הודאת הל"ה לגבות מלקוחות, וכדפירש"י ד"ה אמאי לא יחזיר "אם לטרוף לקוחות בא, בד"ן הוא טורפין".

וכן למאי דמסקינן - דחייש' לכתב בניסן וכו' או לפרעון וקנוניא, מ"מ מבואר דלולא זה, היה גובה מלקוחות. וצ"ב איך יכול לחוב לאחריים.

ובאמת דעת יש מי שאומר בריטב"א - דהשטר לא יועיל לטרוף לקוחות רק מכאן ולהבא, אך דעת הריטב"א עצמו, דהעיקר הוא כפשוטו, דמהני הודאתו לגבות נמי מלקוחות למפרע. וצ"ב במאי פליגי.

וביאר הקוב"ש דעת הריטב"א - דגדר טענינן, זה "ירוש"ה מבעל הממון, דהללקוחות שקנו את הקרקע מהל"ה קבלו את כח טענותיו בממון, וכמו שהוא הפסיד לעצמו טענת פרוע, ע"י הודאתו, ה"ה גם ללקוחות שלו לא טענינן פרוע. ובלי טענינן אף שהנפילה עושה ספק, ומספק א"א להוציא, מ"מ הכא זה א"י אם פרעתין וחיביים. וגובה ממשעבדי מהזמן שבשטר, שכאן א"א

לטעון ללקוחות פרוע, כיון שבאו מכוחו (וכן הוא לתוס'). **ואילו הי"מ ס"ל** - דדין טענינן אינו ירושת כח פרטית בכל מקרה לגופו, אלא זה דין כללי שכל טענה שהאב יכול היה לטעון, גם הם יכולים לטעון מכח עצמם כיון שהממון עכשו שלהם (אלא כיון שאין יודעים לטעון, או טוענים להם). ולכן גובה נכסים רק מכאן ולהבא, דטענינן להם פרוע, אף שהל"ה הודה שאינו פרוע.

אלא דלפי הקוב"ש לא מובן דברי אביי - מדוע לא מחזירים כשהחייב מודה שזה לא פרוע, שמא משקר ובאמת פרוע, ושלא כדון יגבו מלקוחות, אבל הרי "שמא פרוע" זה "א"י אם פרעתין" וחייב, ואין טענינן, וא"כ צריך להחזיר למלוה.

ותירץ הגר"ז - (בהלכ' גירושין) דהודאת בע"ד לא מחייבת לקוחות, אבל בשטר זה דין בעלים ולא דין עדות (וע"ע לקמן דף יג: בדין טענינן, במחלוקת הרמב"ן ותוס' אם טענינן החזרתי במיגו דנאנסו. וע' ב"ב קכח., בתד"ה נשבע, דהקשו, למ"ד מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו, אמאי גובה ממשעבדי, ותיצו דסתם שטר הוי "נחקרה", כל עוד שלא טען מזוייף, ע"ש, ואולי גם כאן יש ליישב על זו הדרך. וע' קצה"ח סי' צ"ט סק"ב, ובית יעקב כתובות יט, דנחלקו בזה, אם הודאת בע"ד כשחב לאחריים, מהני. וע' קוב"ש ב"ב סי' תרנ"ב).

לרב אסי למי נפל השטר לל"ה או למלוה

לרש"י משמע - שלא לזה עד תשרי אך בתשרי לזה, ונפל למלוה אחר ההלואה (כן נ' ברש"י ד"ה הני ריעי "אם היה כשר היה נזהר בו", וכן יג., ד"ה מוקי "ולכן הופקר להשליכו", כן דייקו הנחל"ד, והקצה"ח סי' ס"ה סק"ט).

ותוס' פירשו - דהחשש שמא כתב ללוות בניסן ולא לזה עד תשרי, דהיינו שלא לזה כלל עד השתא, דהיינו דנפל לל"ה לפני ההלואה, דהא סברי דאחר ההלואה, פשיטא שהיה נזהר לשומרו (ד"ה ולא לזה).

מה קשה על שיטות רש"י ותוס'

לפירש"י קשה - אם המלוה הסכים להלוות בשטר פסול מה הסברא שאח"כ ישליכנו וישאר בלא שום הוכחה על החוב.

לתוס' קשה - א. מהו לשון הגמ' "ולא לזה עד תשרי", הרי עדיין לא לזה בכלל, והו"ל למימר "ולא לזה" (נחל"ד). ב. מה פירוש "כשחייב מודה", הרי עדיין לא לזה ומה הוא "מודה" (וצ"ל דהל"ה משקר שכבר לזה בו ולא פרוע, ע"מ שב"ד יתן את השטר למלוה, וסומך על יושרו של המלוה, שלא יתבענו בשטר בלי שבאמת ילוה לו, ומטרת הל"ה שלא לשלם לסופרו לכתוב שטר חדש, ולכן אין הל"ה יכול לגלות את האמת שהשטר נפל ממנו, כי ב"ד יקרע לו את השטר כיון דהוא שטר מוקדם ופסול, ויצטרך לכתוב שטר חדש).

נפק"מ בין רש"י לתוס' (אליבא דרב אסי)

אם ידעינן בודאות של"ה - כגון שיש עדים שנפל מהמלוה, הרי לתוס' יחזיר, דכיון דנפל אחר ההלואה, ודאי נזהר לשומרו אלא קרה מקרה ואבד, דבכח"ג לא "איתרע", והשטר הוא בחזקתו לגבות אפי' ממשעבדי.

אך לרש"י גם באופן שנפל אחר ההלואה הוי "איתרע",
דהואיל ונפל חייש' שלוח רק בתשרי, והוי מוקדם.

**כיצד מצינו שהמוצא אבידה יודע של מו
היא, ואפ"ה אינו רשאי להחזירה, ומה הטעם
לפירש"י במקרה הנ"ל - דאע"פ שיש עדים שהשטר
נפל מן המלוה, אין רשאי להחזירו לו, דכיון דנפל חייש'
שהוא "מוקדם" ויגבה מלקוחות שלא כדין (ולקמן יג:
מצינו עוד אופן, שהל"ה טוען "מזוייף" וידעינן שהוא של
המלוה, ואפ"ה אסור להחזיר לו, דחייש' למזוייף טוב שלא
יועיל קיום, ויבוא לגבות בו מיתומים ולקוחות).**

באיזו זכות המוצא נוזל שטר מבעליו

**וכתבו האחרונים - דמבואר מזה דאסור להשיב אבידה
לבעליה אם יכול לצאת מזה קלוקל, והוא בכלל "דרשהו
אם הוא רמאי" (ולכאור' אפי' אם יצא קלוקל למאבד עצמו).**

מה קשה על רש"י לעיל (ז: ד"ה לא יציאוהו)

**דרש"י שם פירש - דאם המלוה יביא עדים שמידו
נפל, נחזיר לו את השטר, וסותר לדבריו כאן, דסובר
דאפי' יש עדים שנפל מן המלוה, אין מחזירים למלוה
דחייש' לשטר מוקדם (כן הקשה קצה"ח ס"ו ס"ה סק"ט, ע"ש
מה שתי. מיהו לכאור' לק"מ, דהא התם מיירי בחשש פרעון ובוה
בנפל מן המלוה, לא חייש' לפרעון [כור המבחק]. וע' רש"י יג.,
ד"ה לפרעון ולקנוניא "שמא פרעו ומן הל"ה נפל").**

**מה שאלת הגמ' "אלא הא דתנן כותבין שטר
ללוה... היכי כתביניהו ניהוש בו"**

**דמ"מ לכתחילה אין לכתוב - כיון דעלול לבוא לידי
מכשול של שטר מוקדם גם בשטר שלא נפל (אף שלא
חייש' שמא קרה מכשול, כל זמן שלא נפל).**

מתי חייש' ל"מחזי כשיקרא" ומתי לא

**ב"ד שחותם על אשרתא זדייני - קודם שהעידו
העדים על החתימות, מחזי כשיקרא, כיון שהוא לטובת
המלוה, ואין לב"ד להראות פנים לטובת אחד הצדדים.**

**מותר לעדים לחתום ללוה שראו הלואה - אע"פ
שלא ראו, ולא חייש' ל"מחזי כשיקרא", כיון שהוא
הזמינם לכתוב את חובתו.**

דף יג.

**כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו,
מ"ט לא חייש' שכ' ללוות בניסן ...**

**לפי רב אסי - מותר רק בשטרי הקנאה (פירש"י, דהל"ה
עושה קנין סודר ומקנה את נכסיו למלוה מיום הכתיבה, בין
ילוה בין לא ילוה).**

**לפי אב"י - מותר בכל השטרות ד"עבחו"ל" (פירש"י,
העדים בחתימתם על השטר ביום הכתיבה, זוכים את השעבוד
למלוה מיום הכתיבה אפי' שההלואה תתעכב).**

ד' נפק"מ בין רב אסי ואב"י

א. אם כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו -

בלי קנין סודר, לרב אסי אסור לאב"י מותר.
**ב. אם בעינן שהשטר יגיע ליד המלוה - דלרב אסי
לא (וממילא לא יכול הל"ה להימלך. כן משמע ברש"י יג., ד"ה
הניחא כו'. אמנם הנמו"י כתבו דדעת הר"י"ף דגם בשטרי
אקנייתא בעינן מטא לידיה). לאב"י עבחו"ל רק אחר
שהשטר יגיע ליד המלוה (ועדיין יכול הל"ה להימלך).**

**ג. אם המלוה יוכל לגבות נכסים ששעבד לו הל"ה -
אפי' אם לא תהיה הלואה כלל, לרב אסי כן, לאב"י לא.
ד. אם הגביה ממשעבדי מיום החתימה - זה דאור',
לרב אסי כן, ולאב"י זה תקנ"ח (לקמן כ. בתד"ה שובר).**

**לרב אסי שטר רגיל אין כותבין ללוה אפי'
מלוה עמו. מתי אין כותבין אף שהמלוה עמו
בכל אופן אם המלוה עמו אין כותבין אפי' כ ראו העדים
גם נתנית מעות (יג., רש"י ד"ה אי הכי, וד"ה וכי ליכא).**

**פירש"י שבשטרי אקנייתא, מקנה לו נכסיו
מהיום "בין ילוה בין לא ילוה". מנין לרש"י
הראיה מדברי שמואל - המוצא שטר "הקנאה" בשוק,
יחזיר למלוה, וטעמא מבואר בגמ' לקמן ט"ז: "דאי
משום שכתב ללוות ולא לזה, הא שיעבד נפשיה" (שו"ר
שכ"ה בחידושי הרשב"א).**

**הוכח, דרב אסי ודאי חולק על אב"י (ברין
עבחו"ל), ואילו אב"י ודאי מודה לרב אסי
(ברין שטרי אקנייתא)**

**אם רב אסי סובר כאב"י - למה נדחק להעמיד מתני'
ד"כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו" באוקימתא
של שטרי אקנייתא, ולא בשטר רגיל.
אבל אב"י ודאי מודה לרב אסי - בשטרי אקנייתא,
דכיון שהקנה נכסיו בקנין סודר, פשיטא דמהני.**

**מה סברת רב אסי שהל"ה מקנה את נכסיו
למלוה אפי' "לא ילוה", וכי מתנה הוא נותן לו
ודאי רק על דעת ההלואה נשתעבד לו - ופשוט שאין
הכוונה שא"צ להלוות לו כלל, דאין לזה שום סברא, אלא
דהמלוה נתחייב ליתן ללוה את מעות ההלואה שהבטיח
כנגד השעבוד נכסים ששעבד לו, והוא על המלוה כמו
חוב מלוה ע"פ (נתיבות ס"ו ל"ט סק"ד, בשם תשובת
הריב"ש, צויין בשיעורי הג"ר שמואל), כלומר דאפי' אם
המלוה לא יקיים את הבטחתו ולא יתן ללוה את ההלואה,
לא יפקע שעבוד הנכסים ששעבד לו הל"ה, אלא יהיה על
המלוה עון של אי פריעת חוב.**

**"אב"י אמר עדין כו' משום דקשיא ליה כו", באר
לכאור' משמע מלשון הגמ' - דמשום קושייתו על רב
אסי, חידש אב"י ד"עבחו"ל" (וכן משמע ברש"י, מיהו ע'
תוס' דהוכיחו דאין זה מכח הקושיא, אלא מסברא. וקשה
דלשון הגמ' "משום דקשיא ליה כו" לא משמע דזה מצד
סברא (מהר"מ"ש).**

**וע' תורא"ש - (וכן הוא בתורת חיים), דכוונת תוס',
דלאב"י לא מסתבר להעמיד מתני' ד"כותבין שטר ללוה**

בפועל עד היום, והוי שטר מוקדם, אבל בעלמא לא חייש, כיון שאסור לעדים לחתום כן. חשש זה אינו נקרא "קנוניא", דרק באביי הזכירה הגמ' לשון "קנוניא", וטעמא מבואר בתד"ה היינו, דלא בא להתחלק עם המלוה בהפסד הלקוחות, אלא רוצה רק שלא יפסיד "פשיטי דספרא", אע"פ שעי"כ יפסידו לקוחות, מ"מ אין זה "קנוניא".

ב. לרב אסי לפירש"י - חייש' שמא כתב ללוות בניסן ולא לזה עד תשרי, ומיירי דכבר לזה בשטר בתשרי, אף שהל"ה טוען שכבר לזה בניסן, חשש זה ג"כ אינו נקרא "קנוניא", והקשה הרשב"א מדוע, דהרי הוא משקר, וכאן אין לו ריוח של פשיטי דספרא, דהרי כבר לזה בשטר. וכתב הרשב"א שאינו משקר ביודעין ומשום "קנוניא", אלא דחייש' ששכח שלא לזה בניסן.

ג. לאביי נמי אף שהל"ה מודה - חייש' שפרע ומן הל"ה נפל, ומה שהל"ה מודה שלא פרע, חייש' שעצת רמאות ביניהם, לטרוף לקוחות שלקחו ממנו קרקע שלא באחריות, ויחלקו ביניהם, חשש זה נקרא "קנוניא".

ד. לרב כהנא - חייש' שרוצה ללוות שוב בשטר שנמחל שעבודו (יז). חשש זה אינו נקרא "קנוניא" (כמבואר יג., בתד"ה היינו), דלא בא להתחלק עם המלוה בהפסד הלקוחות, אלא רוצה רק להרויח "פשיטי דספרא", אע"פ שעי"כ יפסידו לקוחות שלא כד"ן.

עוד ד' חששות מיוחדים דוקא בשטר שנפל

א. לשמואל - (לצד שחולק על רב אסי) מיירי שאין מודה וטוען מזוייף, וחייש' למזוייף ביעילות שאפי' קיום לא יועיל משא"כ בשטר רגיל, מהני קיום (רש"י יג. בסוה"ע, ותד"ה הא, יג.).

ב. שהוחזק כפרן - נאמן לומר פרעתי (טז: תד"ה ומשום).

ג. כשנפל - חייש' לב' יב"ש (יח: תד"ה חייש').

ד. גט שנפל והוחזר - זכותו של הלוקח פירי מהבעל, לדרוש ראייה מתי בא גט לידה (וזה רק למ"ד יש לבעל פירות עד נתינה, אך למ"ד שבתן עניני לגרשה איבד פירי, אין ללוקח הך זכות, יט., תד"ה אימת).

לרב אסי טעמא דמתני' משום דחייש' שמא

כתב ללוות וכו'. מתי כן יוכל המלוה לנבות

א. לדעת תוס' - כשהמוצא ראה שנפל השטר מהמלוה, והיינו שהיתה הלואה לא חייש' לקנוניא (יב.: תד"ה ולא לזה), אך לרש"י (ד"ה הני) גם ככה"ג חוששים (מיהו ע' ברש"י יג. ד"ה לפרעון "שמא פרעו ומן הל"ה נפל").

ב. בשטרי אקנייתא.

עוד אופנים דלאביי לא חייש' לקנוניא

א. בשטר שזמנו בו ביום - כדאמר רב כהנא (יז.) דאף אי חייש' לפריעה בת יומא אף לקנוניא בת יומא לא חייש', ורב אסי ס"ל דבכלל לא חייש' לפריעה בת יומא (טז:., תד"ה אע"פ).

ב. כשהל"ה מכר ללקוחות רק באחריות - (לרש"י יג., ד"ה לפרעון ולקנוניא), והטעם דבכה"ג אין לחוש, דהרי

וכו" באוקימתא דחוקה של שטרי אקנייתא, דהא סתמא תנן, אלא מסתבר דאיירי בכל השטרות ושחז"ל תיקנו דעבחו"ל. אלא דלפ"ז נאלץ להעמיד מתני' "מצא שטרי חוב וכו'", דחייש' לפרעון ולקנוניא, אף שזה גם דוחק דמחזיקינן אינשי ברשיעי כ"כ. אבל כיון דגם לפי האוקימתא של שטרי אקנייתא, על כרחך צ"ל דחייש' לקנוניא, בגלל הקושיא "דלמא איקרי וכתב לא אמרי", א"כ כבר עדיף דוחק אחד מב' דוחקים.

"אלא מתני' מצא שטרי חוב וכו' ואוקימנא כשחייב מודה וכו' בשלמא לרב אסי וכו' אלא לאביי דאמר עבחו"ל, מאי איכא למימור", מזה הקושיא

פריך לשיטת אביי - דעבחו"ל, דכיון שהל"ה מודה שנפל מהמלוה, למה לא נחזיר למלוה, הרי אין לחוש לכתב בניסן ולא לזה עד תשרי, כיון דהעדים בחתימתם זכין לו השעבוד מיום חתימתם, ושפיר גובה מלקוחות מניסן.

מה קשה על קשיית הגמ' הנ"ל, ומה יש ליישב
הרי י"ל דלכן לא יחזיר למלוה - משום דאולי נפל מן הל"ה ולא זכו לו חתומיו, ועכשו ע"י שנחזיר לו יגבה מלקוחות שלא כד"ן.

וי"ל דאפי' אם באמת נפל מהל"ה - אבל כיון שעכשו נמסר למלוה ע"י הודאת הל"ה, הוי כאילו הל"ה ציוה למסור לו, והוי עכשו מטא לידה דמלוה מכח הל"ה, וא"כ שוב זוכה המלוה למפרע משעת חתימה (ריטב"א).

מתי בולן שוין שלא יחזיר

כשהל"ה לא בפנינו - דחייש' שכתבו ללוות ולא לזה, וכזה לא מהני עבחו"ל, דבעינן מטא לידה, ומי יימר שמטא לידה (יג., רש"י ד"ה הניחא).

"אמר לך אביי מתני' היינו טעמא דחייש' לפרעון ולקנוניא", מדוע אין הגמ' שואלת לאביי "אי הכי כל שטרי דאתו לקמן נחוש לזה הכי" כדפריך לרב אסי

ע' רא"ש - (ס" ל"ו), דלא חייש' לקנוניא אלא היכא דנפל ואיתרע, ולפ"ז מתבאר דאה"נ באמת יכלה הגמ' להקשות הכא כדפריך לעיל לרב אסי, ולתרוץ אותו תירוצן "כל שטרי לא ריעי, הני ריעי".

האם רב אסי חושש לפרעון וקנוניא כאביי

משמע דאינו חושש - דהא משמע דבשטר אקנייתא גובים ממשעבדי אפי' היכא דנפל.

מהן החששות לפסידא דלקוחות אע"פ שהל"ה מודה שלא פרע, ומדוע דוקא בשטר שנפל חייש' ואיזה מהן נקרא "קנוניא"

א. לרב אסי לפי תוס' - חייש' שמא עדים כתבו שטר לל"ה אף שלא היה המלוה עמו בניסן ולא לזה עדיין

הראיה היא מדברי שמואל - המוצא שטר "הקנאה" בשוק, יחזיר למלוה (בלי להימלך בלֹוה אם מסכים, ולא חייש' ל"פרוע", ולא לכתב ללוות בניסן ולא לזה עד תשרי, כיון שהלֹוה הקנה את נכסיו למלוה משעת כתיבת השטר). ואם שמואל סובר כאב"י, אמאי נקט דוקא המוצא שטר "הקנאה", הרי לאב"י בכל שטר חל שיעבוד נכסים משעת כתיבת השטר (ע"י דין עבחו"ל). אלא מכאן ראייה לכאור' דשמואל לא ס"ל כאב"י.

והדחיה היא - דשמואל אינו יכול לנקוט "המוצא שטר רגיל בשוק יחזיר לבעלים", דבשטר רגיל יש לחשוש דלמא כתב ללוות ולא לזה ועדיין לא נמסר השטר למלוה מעולם (משא"כ בשטר הקנאה אפי" לא נמסר למלוה מעולם, ג"כ חל החיוב).

האם מצינו נפק"מ בין "מניעת הפסד" לבין "להרויח"

א. בתוס' (יג., ד"ה היינו) דרב אסי ואב"י לא חיישי שילוה שוב בשטר שנמחל שעבודו כדי להרויח פשיטי דספרא דאין חשש שאדם יפסיד ממון מרובה לאחרים בשביל ריוח מועט.

ב. כדי שלא יפסיד יש לחשוש שיפסיד ממון מרובה לאחרים, רק כדי שלא יפסיד פשיטי דספרא (יג., תד"ה היינו).

ג. רב כהנא בדף יז. חושש שילוה פעם נוספת בשטר שנמחל שעבודו אפי' כדי להרויח פשיטי דספרא (ורק בו ביום אינו חושש).

ד. מצינו לקמן דאין לחשוש שבעל יגרש את אשתו בגט לא שלו כדי להרויח פשיטי דספרא (יח.: תד"ה מעולם).

אבידה שאין בה שו"פ, האם צריך להחזירה לבעלים, או שייכת למוצא

לכאור' מהא דלשמואל ור' אלעזר אליבא דר"מ, המוצא שטר שאין בו אחריות והלֹוה טוען מזוייף, מחזיר למלוה לצור ע"פ צלוחיתו ושימוש זה לכאור' אין בו שו"פ. מיהו שו"ר בשם חי' הרי"מ, דשימוש לצור ע"פ צלוחיתו יש בו שו"פ, וא"כ אין ראייה מסוגיין (דבחי' הרי"ם ביאר, דס"ד דאינו שו"פ, ולכן פרכינן "וכי מאחר שאינו גובה אמאי יחזיר", דאבידה שאין בה שו"פ הרי היא שלו. ומשני דיש בו שו"פ דהא מהני לצור ע"פ צלוחיתו, ולכן צריך להחזיר).

"לצור ע"פ צלוחיתו של מלוה", צ"ע דהא לעיל (ז:): התקשינו "וכי לצור ע"פ צלוחיתו הוא צריך", וא"כ מדוע הכא ניהא לן

התם ס"ד דקורעין את השטר - לתת לכ"א עד מקום שידו מגעת, שפיר פריך דאין זו חלוקה הוגנת לקרוע שטר טוב כדי לצור ע"פ צלוחיתו. אבל הכא כיון דהשטר בלא"ה אינו ראוי לגבייה, וכל שוויו "לצור ע"פ צלוחיתו" אין הגמ' מיתמזה (הגר"י פיין שליט"א, וע' רש"ש ז:).

דף יג:

האם לדעת רבנן אחריות ט"ם

הלקוחות יחזרו לגבות ממנו, ואף שכרגע אין לו קרקע, ואת מעות הקנוניא הוא מעלים, מ"מ שמא יהיה לו אח"כ קרקעות ויבואו לגבותן ממנו (אחרונים).

אך תוס' פליגי - (לקמן כ., ד"ה ש"מ) וס"ל דגם אז חייש' לקנוניא דסו"ס רוצה להוציא מהלקוחות (ורק אימתי לא חייש' לקנוניא, כשממש לא ריוח כלום, כגון באשה שמכרה כתובתה אחר גירושין).

ג. **יחזיר השובר לבעל -** דלא חייש' שמכרה כתובתה ביום השובר (כ., סוף תד"ה שובר).

באלו ג' אופנים כ"ע מודו שיחזיר למלוה

- א. מעשה ב"ד.
- ב. ג' שלוו מאחד בכתב יד של ג' סופרים (כ:).
- ג. בחפיסה או דלוסקמא ונותן סימן (כ:).

באיזה שטרי חוב המוקדמין פליגי, ואיזה פסולים לכ"ע

כתבו וחתמו בניסן ולוה בתשרי - לאב"י כשר, דעבחו"ל, ולרב אסי פסול, אלא"כ עשו קנין.

כתבו בניסן וחתמו בתשרי - ביום ההלואה, לכ"ע פסול.

כתבו וחתמו בתשרי ביום ההלואה - ואז כתב בו זמן של ניסן (שעבר), לכ"ע פסול.

מותי ראש השנה לשטרות, ולמאי נפק"מ

א' ניסן - (רש"י ד"ה הני מילי), והנפק"מ בזה לידע אם השטר הוא מוקדם או מאוחר כדעת תד"ה אב"י, לפירש"י ולפי תוס'.

הזמן בשטר א' כסלו שנת ג' למלך, וההלואה היתה א' תמוז שנת ג' למלך, מה דין השטר

קודם התקנה - אם עמד בין כסלו לתמוז, השטר כשר דהוי מאוחר (דתמוז שנה ג' הוא קודם כסלו שנה ג'). ואם עמד בין תמוז לכסלו, השטר פסול, דהוי מוקדם (דכסלו שנה ג' הוא קודם תמוז שנה ג'). וקשה דהא לאב"י דעבחו"ל, גם זה כשר).

ואחר התקנה - הוי כמו שעמד בין כסלו ותמוז והוי מאוחר וכשר (פירש"י ברה"ש).

תד"ה אב"י, הק' לרש"י ד' קושיות. מדוע לשימתם ניהא

א. כיון דהסופר כותב זמן בשטר המוקדם שנה מיום הכתיבה בפועל, ובזה השטר פסול לכ"ע, דגם לאב"י שעבחו"ל, חתימתן מהני רק מכאן ולהבא.

ב. חשש מוקדם כזה שייך אפי' לרב אסי, דאפי' אם יכתבו את השטר בנוכחות המלוה, יש חשש לטעות הסופר בשנה שלימה.

ג. עלול להיות שהסופר יטעה יום אחד של המלכת המלך, ואף שב"ד זוכרים, הם לא ידעו שהסופר טעה.

ד. אין חשש שלא ידעו מה זמן הפרעון בכל השטרות.

האם יש ראייה דשמואל לא ס"ל כאב"י

כיון דגם שם מיירי בשטר שנפל ואיתרע, וצ"ב.

מה הישוב לסתירה בדברי שמואל

תירצו תוס' - ההחלוק בין מתני' לשטרי אקנייתא, דכאן הלכה בפנינו וצוועק מזוייף, לכן חייש' לזיוף מעולה כיון שנפל, ובההיא דשטרי אקנייתא מיירי דאינו בפנינו, ולכן אין לחוש כרגע, ומחזירים למלוא. ואפי' יבוא אח"כ הלכה ויטען מזוייף אין לחוש כי "בא לידו בהיתר".

א. מתי יחזיר למלוא רק לשמואל ב. מתי ל"מ טענת מזוייף אם קיים המלוא את השטר

א. כשחייב מודה.

ב. [א] יש צד לתוס' דמן הלכה עצמו יגבה ע"י קיום (יג:; תד"ה הא). [ב] כשהחזירו למלוא בהיתר.

האם לשמואל מהני טענת "פרעתי"

א. **בשטר הנמצא לא מהני** - (והלכה לא בפנינו), דאם איתא דפרע, מקרע הוה קרע ליה, מ"מ היכא דיש לו מיגו דמזוייף, מהני, דשמואל ס"ל דמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו (מהר"ם בתד"ה הא).

ב. **ליתמי טענינן "פרוע"** - בשטר שאינו מקיים, אפי' שאין להם מיגו "דמזוייף" (לפי הצד בתוס' דלא טענינן להו "מזוייף". אבל בשטר מקיים לא טענינן להו "פרוע", כיון גם אביהם לא היה יכול לטעון "פרוע").

אלו טענות להפטר יש ללכה בשטר שנפל

א. **פרעתי** (ולשמואל אין יכול לטעון "פרעתי", דאילו היה פורע, היה קורע השטר. ובשטר רגיל שיוצא מתחת יד המלוה, לכופ"ע אין יכול לטעון "פרעתי", דשטרך בידי מאי בעי).

ב. **מזוייף**.

ג. **כתב ללוות ולא לוח** - (ריטב"א יב: בתחילת הסוגיא).

לשמואל טעמא דמתני' דחייש' למזוייף, מתי המלוה כן יוכל לגבות

א. **כשהלוה אינו לפנינו** - וכ"ש אם מודה יחזיר למלוא.
ב. **צד בתוס' דמלוה עצמו** - גובה אף שטוען מזוייף.
ג. **כשלוה טוען פרוע** - בלי מיגו דמזוייף (יג:; תד"ה הא).

מהו המושג "שטר כיס"

שטר של היתר עיסקא - שנותן חצי מהסכום בהלוואה וחצי מהסכום בפקדון, והמקבל עושה סחורה בכל הכסף, ונותן למלוה רווחים מהחלק של הפקדון בלבד וכיון שהפקדון הוא של הנותן, אין כאן רבית (והמקבל פטור באונסין של הפקדון, וחייב באונסין על החלק של המילוא, כי זה "שלו"). והמלוה צריך לשלם שכר טרחה למקבל על שטרך עבורו, דאם יטרח בחינם, זה רבית).

מה לא טענינן ליתמי, ומה כן

א. **בפקדון אין טוענים "נאנסו"** - דלא שכית.
ב. **אבל טוענין "החזרתי"** - דטוענין כל טענה שאביהן היה נאמן במיגו, אפי' שלהם אין מיגו (שהרי לא טעני' להו נאנסו, וכן בשט"ח טוענין "פרוע" אפי' דאין טוענין מזוייף).

לדעת רב אסי ואבני - דאיירי כשהלכה מודה, על כרחך דרבנן דס"ל דאפי' שטר שאין בו אחריות לא יחזיר למלוא, משום דס"ל אחריות לאו ט"ס (יג:; תד"ה היינו), וחייש' לגביה מלקוחות שלא כדין (או מטעמו של רב אסי או מטעמו של אבני).

ר' אלעזר לא ידע הברייתא - דלרבנן אחריות ט"ס, ולפ"ז סבר לדעה א' (רש"י, ות"י א' בתד"ה דברי), דגם לרבנן אחריות לאו ט"ס (אלא דפליגי על ר"מ וס"ל דמ"מ שטר שא"ב אחריות גובה מבנ"ח, ולדעה זו שפיר גרסינן את מה שבסוגרים בנ"מ בשורה ה' מלמעלה).

לדעה ב' בתוס' הנ"ל - סבר ר"א דלרבנן אחריות ט"ס, בלי שידע את הברייתא אלא מכח סברא, דלא יתכן שימחל על השעבוד ולא ימחל על הקרן, ואם גובה מבנ"ח, ע"כ דגובה גם ממשעבדי (תירוץ ב' בתוס' שם, ולדעה זו לא גרסינן את מה שבסוגרים).

שמואל ס"ל - (לקמן יד.) דלרבנן אחריות ט"ס, וכתבו תוס' שם דאף שלא ידע את הברייתא סבר כן מסברא (כמו לדעה ב' דלעיל בדעת ר"א).

למ"ד דשטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה גם מבנ"ח, מדוע, ומה נפק"מ בין הדעות

א. **לפירש"י** משמע שהוא חיסרון בדין השטר דכתב "דשטרא דלא שעבד בה נכסים, לאו שטרא הוא" (וביאר בריטב"א סוף דף יג. "דכיון שאין בו שעבוד, ואינו עושה מעשה שטר, הו"ל חספא בעלמא, ומפיהם ולא מפי כתבם הוא", דדין "שטר" דמהני עדות בכתב, זה רק אם יש בו שעבוד נכסים).

ב. **לפי תוס'**, דכיון דמחל השעבוד, על כרחך מחל גם הקרן (תד"ה דברי), דאין זה חיסרון בדין השטר, אלא משום אומדנא דהוא מוחל על הקרן.

ג. **ונפק"מ בין רש"י לתוס'** אם יכול לגבות החוב כמילוא ע"פ, דלרש"י החוב קיים, ולתוס' אין חוב כלל.

מה יותר מסתבר, לחשוש למזוייף או לא

יותר מסתבר לא לעכב ההחזרה בגלל חשש מזוייף (והיינו כדעת שמואל בשטרי אקנייתא) דמה נפסיד אם נחזיר, הרי בלא"ה כשיבוא לגבות מיתמי או מלקוחות נטען לו מזוייף, ואם יקיים מגיע לו, ואם לא יקיים, לא יגבה.

לגבי שט"ח הנמצא בשוק, מצינו סתירה אליבא דשמואל, לגבי חשש מזוייף, מתי

לגבי מתני' דהמוצא שט"ח דלרבנן אין מחזירין, שמואל מעמיד "כשאין חייב מודה", דהיינו שטוען "מזוייף" (תד"ה הא), ומבואר דחייש' למזוייף, ואילו גבי המוצא שטר אקנייתא (לקמן טז:) מסיק שמואל דמחזירים, ומבואר דלא חייש' למזוייף.

א"כ מה סברת שמואל גבי מתני', דאין מחזירים השטר למלוה בגלל חשש מזוייף

בשטר שנפל כיון שאיתרע - חייש' לזיוף מעולה כ"כ שאפי' העדים לא יבחינו, וממילא לא יועיל קיום. אך לפי זה קשה, גם בשטרי אקנייתא ניחוש לזיוף מעולה כזה,

תקנה בפ"ע. משא"כ רש"י ס"ל דאינו ירושת כח האב אלא כח עצמי, דכיון שהממון עכשו שלהן, הן טוענין בממון מצד עצמן. אלא דיש טענות דלא מהני בשמא, אלא רק בטענת ודאי, וכיון שיתמי זה רק שמא שלא באשמתם, טוענין להם ודאי, כמו שאביהם היה יכול לטעון ודאי (וטענת שמא לא סגי דהוי א"י אם פרעתיך).

האם "מיגו" זה "ראיה" או "כח הטענה" הוכח דעת תד"ה הא - דכיון שהאב היה נאמן בטענת "החזרתי" במיגו של "נאנסו", שוב טענין "החזרתי" ליתומים, אף דלא טענין להו "נאנסו", ואם מיגו זה "ראיה" גרידא, הרי אצל היתומים אין ראיה (הגרש"ש).

אלו שטרי חוב שנמצאו, בן מחזירים למלוה
א. לפי רב אסי - מחזירין שטרי הקנאה כשהחייב מודה.
ב. לתוס' אליבא דרב אסי - אם ראינו שטר שנפל מן המלוה, מחזירים למלוה, וגובה אף ממשעבדי.

ג. וכאור' ה"ה לאבני - אע"ג דחייש' לפרעון, אם ראינו שטר שנפל מן המלוה, מחזירין לו, וגובה אף ממשעבדי (גם לפירש"י)

ד. לר"מ - מחזירין שטר שא"ב אחריות כשהחייב מודה, וגובה רק מהל"ה.

ה. לשמואל ור' אלעזר - אליבא דר"מ מחזירים למלוה שטר שאין בו אחריות, אפי' כשאין החייב מודה, לצור ע"פ צלוחיתו.

ו. לשמואל ור' אלעזר - מחזירים למלוה שטר שיש בו אחריות כשהחייב מודה, לכ"ע, וגובה אף ממשעבדי.

האם שמואל ור' אלעזר ס"ל כאבני הוכח כן - דאל"כ, אף דלא חייש' לפרעון וקנוניא, ניהוש לכתב ללוות ולא לזה (ובתד"ה דברי, יג., מפורש כן בדעת ר"א, ופשוט דה"ה לשמואל).

שמואל ור"א מעמידין מתני' בשאין חייב מודה, אך בחייב מודה לא חייש' לפרעון וקנוניא. האם יש חילוק ביניהם

כשטוען פרוע - אם חייש' לפרעון (רש"י ד"ה וכו"ש).

לתוס' יכול הל"ה לטעון "מזוייף" בשטר שנפל, ואפי' קיום לא יועיל. ומ"מ אם אין הל"ה בפנינו, לא טענין ליה "מזוייף", מ"ט י"ל - דלחשש כזה בעינן טענת "ברי" ממש, וטענין סוף סוף אין זה ברי ממש (גם למ"ד שטענין זה ברי בב"ב לג., שיעורי הגר"ש ריש גיטין).

ויותר נ' - דהוי מילתא דלא שכיחא, דהא אפי' בטענת מזוייף רגילה, דנו התוס' וטרחו להביא ראיות דמהני, כ"ש טענת זיוף מעולה כזה שאפי' עדי השטר לא ירגישו.

מה הסברא של "בא לידו בהיתר"

לכאור' הסברא לא מובנת - דמאי שנא אם הל"ה טוען עכשו מזוייף, או אח"כ, סוף סוף יש ריעותא של נפילה,

ג. בשט"ח אי טוענין "מזוייף" - תוס' הסתפקו כיון דלא שכיח, והביאו ראיה דטוענין, דאל"כ "לא שבקת חי לכל בריה" (מיהו זה לבד אינו ראיה, דהא אפשר לטעון פרוע, אלא עיקר הראיה היא מהא דאמר רב גבי שכי"מ דאי לא אמר "תנו" אין השטר מקויים. ומה נפק"מ דאין השטר מקויים, אי לא טוענין להן "מזוייף", הרי רב ס"ל דמודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו, וא"כ א"א לטעון "פרוע", וע"כ דטוענין להן מזוייף).

ד. **מיהו בשטר שנפל -** לא טענין ליתמי מזוייף אף שהמוכר היה יכול לטעון כן לשמואל אפי' קיימו הלוקח (יג.; תד"ה הא).

ד' היכי תמני שלא טעני' ליתמי

א. **טענה דלא שכיחא -** כגון נאנסו.

ב. **מזוייף -** אך רק כשהשטר מקויים, שאז אע"פ שהמוכר היה יכול לטעון מזוייף לשמואל בשטר שנפל, מ"מ לא טעני' ללקוחות, אך בשטר שאין בו קיום, מסיק תוס' שכן טעני' מזוייף (יג.; תד"ה הא).

ג. **כשהמוכר היה יכול לטעון -** רק ע"י גלגול (יד., תד"ה דינא).

ד. **בעל שאומר לא גרשתיך -** נאמן, אך שלא בפניו לא טעני' שלא גירשה, אלא מתפרנסת עד כדי כתובתה (יז.; תד"ה הוציא).

היכן מצינו איפכא, שטענה מדהני רק לגבי לקוחות ולא לגבי הל"ה

כשטוען הל"ה מזוייף - בשטר שנפל וקיים המלוה את השטר, לתוס' יש צד שמהל"ה עצמו יגבה ולא מלקוחות (יג.; תד"ה הא).

האם דברי תוס' דטוענין "החזרתי" בפקדון, אפי' שאין טוענין "נאנסו" וכו', מוסכמים לכ"ע הרמב"ן חולק - (בב"ב דף ע, במלחמות) וסובר, דאם נפל היסוד נפל הבנין, דלא יתכן שיטענו להם טענה שאביהם היה נאמן בה במיגו, אם להם אין מיגו. וכיון שטוענים החזרתי, ע"כ צ"ל דטוענים גם נאנסו, דזה בלא זה א"א.

במאי פליגי התוס' והרמב"ן

ע"כ פליגי בגדר טענין - דתוס' ס"ל דטענין זה ירושה של דין האב, דירשו את הממון עם כח טענותיו, ואילו הרמב"ן ס"ל דטענין זה דין עצמי, דליתמי בתור בעלי הממון יש טענות עצמיות (אלא כיון שאין יודעים לטעון, טוענים להם).

וכן דעת הקוב"ש - (ח"ב, סי' ג' ס"ד ק"ח), דנחלקו בזה רש"י ותוס', בענין מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה (פז), דלרש"י הוא מדין טענין, כמו שאביהם היה יכול לטעון אישתבע לי דלא פרעתיך. ואילו לתוס' (שבועות מא.), זה לא מדין טענין, שהרי אפי' כשהאב פטר משבועה ואינו יכול להשביע, משביעין את הבא ליפרע, כדמסיק הגמ' (פז), ש"מ דוז תקנה בפ"ע.

ולמד מזה הקוב"ש - דפליגי בגדר טענין, דלתוס' כח היתומים הוא כעין "ירושת" כח האב, ולכן אם אין לאב כח, גם ליתמי אין, ועל כרחך שבועת הבא ליפרע הוא

מודה, לדעת הברייתא גובה מבנ"ח ולכן לא יחזיר, ולדעת ר"א אינו גובה, ולכן יחזיר (לצור ע"פ צלוחיתו).

בין לר"מ ובין לרבנן - בשטר שיש בו אחריות כשחייב מודה, לדעת הברייתא חייש' לקנוניא (או לכתב ללוות בניסן ולא לזה עד תשרי), ולכן לא יחזיר, ולדעת ר"א לא חייש' (לא לקנוניא, ולא לכתב ללוות בניסן ולא לזה עד תשרי).

כיון דר"א ניפרך מהברייתא בנ' דברים, מדוע חשיב הגמ' דקשה לר"א רק בחדא

א. לפירש"י - (יד. ד"ה ומשני חדא הוא), משום דסובר ר"א בדעת ר"מ דשטר שאין בו אחריות הוא חספא, ממילא כבר הוכרח לומר דלרבנן לא חייש' לקנוניא (דהיינו, כיון שמעמיד מחלוקת ר"מ ורבנן כשחייב אינו מודה, ממילא הוכרח לומר דכשחייב מודה, לא פליגי).

ב. לפי תוס' - (יג. ד"ה הני), חשיב "חדא" כיון דהוא עצמו אמר רק דבר אחד ולדעת ר"מ שטר שאין בו אחריות הוא חספא, והדין השני דלא חייש' לקנוניא, אינו "שלו" אלא מכח מתני' לקמן (אבל מהא דלר"מ שטר שאין בו אחריות הוא חספא, אין הוכרח דלא חייש' לקנוניא, דהא אפשר דכל מחלוקתם היא רק בשטר שאין בו אחריות, אבל היכא דאפשר לגבות מלקוחות, לכ"ע חייש' לקנוניא).

דף יד.

תניא כוותיה דר"י ותיובתא דר' אלעזר בחדא ותיובתא דשמואל בתרתי (יג.). מה הדין השני ששמואל אמר ולא ר"א, ואיתותב

מצא שטר הקנאה בשוק יחזיר לבעלים - ולא חייש' לפרעון, ואפי' כשהל"ה בפנינו וטוען פרוע (דאם היה פרוע היה קרוע), ולר"א לא שמענו בכה"ג שמחזירין למל"ה שטר הראוי לגבייה, דכל מה שמחזירין כשאין חייב מודה הוא לר"מ בשטר שהוא חספא (יד. רש"י ד"ה וכ"ש).

לפ"ז הא דלשמואל ור"א - אין חוששין לפרעון וקנוניא, אין זה מאותו טעם, לשמואל זה כי לא חוששין לפרעון, ולר"א זה כי אין חוששין לקנוניא כזו.

צ"ב מה פרכינן על שמואל ממצא שטר הקנאה בשוק, הרי כתבו תוס' לעיל (יג.) ד"ה אלמא, דיתכן דהברייתא ס"ל דלא יחזיר לרבנן משום "כתב ללוות ולא לזה", ולא מטעם "קנוניא", ולפ"ז לא קשה מידי על שמואל

י"ל דמה שכתבו תוס' כן - כוונתם דיתכן שהברייתא סוברת כרב אסי, אבל כמו כן יתכן שהברייתא סוברת כאביי. והנה כל קרשית הגמ' היא רק לצד דשמואל ס"ל כאביי דערב"ז לו, ודלא כרב אסי, ולפי צד זה ודאי שמואל לא יעמיד את הברייתא כרב אסי דחייש' ל"כתב ללוות ולא לזה" אלא כאביי דלא חייש' לזה כיון דעבחו"ל, וא"כ שפיר קשה על שמואל דכיון דס"ל כאביי, אמאי אינו חושש לפרעון וקנוניא הרי הברייתא כן חוששת לזה.

רש"י ד"ה מאי טעמיהו דרבנן "דאמרי כי אין

ואם זה גורם חשש לזיוף מעולה, למה לא נחשוש תמיד. **וי"ל דחשש לזיוף כזה מעולה** - זה לא ריעותא בהל' טוען ונטען, אלא זו הלכה בהשבת אבידה דמצד "עד דרוש אחיך אותו" צריך בירור גמור שהוא הבעלים, דדרשינן "דרשהו אם הוא רמאי", שלא יתן הממון שמצא לרמאי, ולכן אף שאין לנו ספק שהנייר הוא של המלוה (שהרי הל"ה מודה שהנייר שייך למלוה) אבל אם יש צד לחשוש שע"י החזרת הנייר "שלו", זוכה המלוה בדבר שאינו "שלו", דהיינו דמקבל כח לגבות ממון שלא מגיע לו, מצד מצות השבת אבידה אין לנו רשות להחזיר למלוה את ה"אותיות" שעל השטר (ורק אם יסכים שימחקו את הכתוב בשטר, ונכל להחזיר לו את הנייר).

וא"כ כיון דכשהל"ה אינו בפנינו - אין איסור מצד השבת אבידה להחזיר, זכותו של המלוה לגבות מדין חו"מ, ותו לא מהני טענת מזוייף כ"כ שקיום לא מהני, כי טענה כזו לא קיימת בהל' מלוה ול"ה, אלא רק בהל' השבת אבידה, אבל בהל' מלוה ולוה כל המחזיק שטר מקויים זכותו לגבות (הגר"ש ריש גיטין בשם הגר"ז, וברכ"ש כאן סי' י"ג י"ד, הובא בכרכת אברהם כאן).

ובזה יישבו את דעת הרמב"ם - (סוף הל' גזילה ואבידה) דכל השטרות דדינים שלא יחזיר, בדיעבד שהחזיר, גובין (והראב"ד חולק). והיינו דהך ריעותא של נפילה זה לא ריעותא בהל' טוען ונטען, אלא זה הלכה בהשבת אבידה מצד "דרשהו אם הוא רמאי", וא"כ נהי דהיה אסור מצד השבת אבידה להחזיר, מ"מ זכותו של בעל השטר, לגבות מדין חו"מ.

מיהו דעת תוס' יתכן כהראב"ד - שגם כשהחזיר, אין גובין, כיון שאין זה בא לידו בהיתר, ולא אמרי' הכי אלא בכה"ג שלא עשה איסור מצד השבת אבידה, והבן.

מיהו צע"ק - מה שכתבו תוס' "ומיהו מל"ה עצמו יכול להיות שיגבה ע"י קיום וכו'", דאם מצד הל' השבת אבידה אסור להחזיר כל זמן שיש ספק אם הוא באמת הבעלים, מדוע כאן כן מחזירים.

עכ"פ הכא מצינו עוד אופן - שהמוצא מציאה אינו רשאי להחזירה לבעליה (מקרה א' הובא לעיל על דף יב:) דכשהל"ה טוען "מזוייף" ידעינן שהוא של המלוה, ואפ"ה אסור להחזיר לו, דחייש' למזוייף טוב שלא יועיל קיום, ויבוא לגבות בו מיתומים ולקוחות (ואף שנטען להם "פרוע" או "מזוייף", חייש' שימתין עד שישכחו שהוא שטר שנפל ואיתרע, ויחשבו שקיום מהני).

לכאן סתירה בתוס' דבסוף כתבו דפרוע לא נאמן במינו דמזוייף, ובתחילה כ' שנאמן לעיל מיירי בשטר שלא נפל - ובוה יש לו מיגו (אמנם ע' תוס' כתובות יט. דלמ"ד א"צ לקיימו באמת אין מיגו גם בזה מה"ט). אבל הכא מיירי בשטר מקויים, ובוה אין לו מיגו שהיה טוען מזוייף כ"כ שאפי' העדים לא מכירים, דזה עזות יתירה (וע' סוכת דוד אות נ"א בשם הפנ"י ושטמ"ק).

באלו דברים ניפרך ר' אלעזר מהברייתא

בדעת ר"מ - בשטר שאין בו אחריות, אם אין חייב

הוי הלואה, והשבח רבית, אלא כ"י ש לראובן קרקע, א"נ שקנו מירו (ע"י בגמ' טו.).

הלוקח שדה ורוצה להבטיח עצמו בין מנגזל ובין מבע"ח, מזה עליו לתבוע

מפני נגזל - צריך אחריות משופרא ושבחא ופירי (אבל שעבוד נכסים א"צ כיון דהוי מקח טעות ונהפך למילוח, ובמילוח קיי"ל דאחריות ט"ס).
מפני בע"ח - צריך לתבוע שבח שפר ושעבוד.

היכן נ' שאדם שקנה קרקע בלא אחריות אינו גובה אפי' מהמוכר עצמו (כשטרפה בע"ח)
מהא דיש לשמעון על ראובן רק תרעומת ולא יותר.

מדוע במכר, כשטרף בע"ח מהלוקח, אין זכות ללוקח לגבות אפי' מהמוכר עצמו בלי אחריות (אבל במילוח מהלוח עצמו יכול לגבות אפי' בלי דין אחריות)

טעם דין זה הוא - מאותו טעם מדוע במכר אחריות לאו ט"ס, והיינו משום דאדם עשוי לקנות שדה ולסמוך על כך שיש לו ריוח בינתים דעד שיטרפוה יאכל פירות.

הוכח מנגמ' שנגזל שטרף קרקע מלוקח שלא באחריות, אין הלוקח חוזר על המוכר, ודחיה דמבואר בגמ' ב"ב - דהמוכר קרקע לחבירו שלא באחריות, פסול להעיד ללוקח משום דרצונו להעמידה בפני בעל חובו, ואם הלוקח חוזר על המוכר, פשיטא דפסול גם משום כך, ולמה הגמ' לא הזכירה זאת.
והדחיה - דהתם מיירי באוקימתא שהמוכר כתב להדיא "בלי אחריות" (יד. תד"ה שעבוד, וזוה לא שייך אחריות ט"ס, ולא דמי ל"לא כתוב אחריות").

מתי קונה מנגזל מןפסיד את הקרן

א. **כשפירש בהדיא** - "בלי אחריות" (יד., תד"ה שעבוד).
ב. **בהכיר בה שאינה שלו** - לפי שמואל (לקמן טו.).

בע"ח שבא לגבות את חובו, מי הוא בעל דינו אם יש ללנה נכסים - הלנה בלבד. ואם אין ללנה נכסים, דמכר את כל נכסיו בלי אחריות, הלוקח הוא בעל דבר לכ"ע כיון שלמעשה באים לגבות ממנו, ולגבי הלנה נחלקו שתי לשונות בגמ' אי חשיב בעל דבר כיון שאין לו שום הפסד ממון, אלא רק תרעומת.
ואם מכר באחריות - לכ"ע גם הלנה הוא בעל דבר, כיון שע"י הגביה יש לו הפסד ממון.

איך מהני שראובן מביא עדים עבור שמעון, הרי שמעון הודה שאין לו עדים והוי כמודה שהם עדים שקרנים (כדפירש"י בסנהדרין לא.)

ב"ד מקבלם עבור ראובן - ולא עבור שמעון, וממילא כיון שפטרו את ראובן שהוא הלנה, פוקע השעבוד מהנכסים שביד שמעון. מיהו קשה, דערב שהודה שהחוב קיים, חייב לשלם אף באופן שהלנה פטור (לפי מש"כ הרמ"א ס' קכ"ט, קושיית שער המשפט סי' כ').

בו אחריות נכסים גובה אף מן המשועבדים,
היכן אמרו כן

משמע דכונת רש"י לברייתא - (דהרי במתני' לא אמרו כן), אלא דלפ"ז קשה דמשמע דשמואל ידע הברייתא, והרי תוס' נקטו דלא ידע. ובאמת על תוס' יש לתמוה, מנ"ל דשמואל לא ידע הברייתא, אולי שמואל חזר בו אחר דאיתותב מהברייתא. שו"ר שכ"כ בשטמ"ק, דשמואל אמר הך מימרא אחר דאיתותב מהברייתא. ומסתמא זו גם כונת רש"י, ודו"ק.

מהן ג' דברים שסופר צריך לימלך, ובמה מדובר במכר או במילוח (מימרא דשמואל)
שיעבוד נכסים - על הקרן והשבח, מעדיית שבנכסיו.

מדובר במכר - דבמילוח אחריות ט"ס.

שמואל סובר שאחריות ט"ס דוקא בהלואה ולא במכר. מתי גם בשטר מכר הוי ט"ס

לתוס' - (ד"ה שיעבוד, יד.) בקנה שדה והתברר ש"מכר" לו שדה גזולה, הכסף שחייב להחזיר לו, נידון כהלואה, ובהלואה לשמואל אחריות ט"ס, וגבי ממשעבדי.

אבל לרש"י - (ד"ה מאי לאו, יד.) אפי' בכה"ג נידון כמכר, ואחריות לאו ט"ס, ולא גבי ממשעבדי.

חילוקי הדינים בין מכר להלואה, וטעמם

א. **במילוח אחריות ט"ס** - במכר לדעת שמואל לאו ט"ס, והטעם, דשום אדם לא יסכים להלוות כסף בלא שעבוד נכסים, אבל אדם עשוי לקנות שדה על סמך שבינתים יש לו ריוח עד שיטרפוה.

ב. **במילוח גובה מהלנה עצמו לכ"ע** - אפי' כתב לו "בלי אחריות", דהאחריות נחוצה רק כדי לגבות ממשעבדי, משא"כ במכר בלי אחריות אינו יכול לגבות גם מהמוכר עצמו, מטעם הני"ל דאדם עשוי לקנות שדה ולסמוך על כך דעד שיטרפוה בינתים יאכל פירות.

ראובן מכר שדה לשמעון, ובא לוי ומרפה, האם יש חילוק בזכות שמעון לחזור על ראובן אם לוי טרף מחמת חוב, או מחמת גזל (ד)

דעת תוס' - דאם לוי טרף מחמת גזל, אע"פ שהלוקח קנה בלא אחריות, הלוקח גובה כל מה ששילם אפי' ממשעבדי, דאיגלאי מילתא שלא היה שום "מכר" אלא "הלואה" ושטר "המכירה" נהפך להיות כשטר הלואה, ולמ"ד אחריות ט"ס, ה"ה כאן.

א. **אף שלא כתוב שעבוד** - גובה מבנ"ח.

ב. **אם שמעון קנה בלא אחריות** - אם לוי בא מחמת חוב, אין לשמעון על ראובן אלא תרעומת. אבל אם לוי הוא בע"ח, לשמואל אחריות ט"ס, וגובה ממשעבדי.

ג. **אם לוי הוא בע"ח** - אין לו זכות לגבות ממשמעון "פירות", משא"כ אם לוי הוא נגזל, כיון שהקרקע שלו, גובה גם את הפירות.

ד. **אם שמעון השביח** - וראובן כתב לו אחריות על השבח, גובה שמעון, אבל בשדה גזולה שהמקח טעות,

ויצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו, משהחזיק בה א"י לחזור וכו', מה קשה בהלכה זו (בנוסף לקושיות התוס')

א. כיון שהשדה "גזולה" - ולא שייך בה "קנין", והדמים הם כהלואה, הלא כהלואה קיי"ל אחריות ט"ס, א"כ מה מחלקת הגמ' בין קנה באחריות או שלא באחריות (וצ"ל שכתב לו להדיא בשטר "בלא אחריות", שו"ר שכ"כ סוכת דוד אות ט"ז, מיהו הק' הרה"ג ר"א אנגלנדר שליט"א, דא"כ מדוע תד"ה שעבוד [יד]. הביאו ממרחק ציור דמיירי שפירש לו בשטר בלי אחריות, ולא הביאו מכאן).

ב. כיון שהשדה "גזולה" - ולא שייך בה "קנין" לא נתחייב הלוקח ליתן דמים "למוכר", דהרי אין כאן מכירה כלל וכלל, ואין חילוק בין קנה באחריות או קנה שלא באחריות (חזו"א, והביא לתרץ מתוס' כתובות צג. ד"ה ומאימת דלא חייש' לערעור כל זמן שלא נתברר).

כשמלוה בא לגבות חובו האם יכול לקבוע במה ישלמו לו (שתי מחלוקות)

א. כשגובה מהלוקח האם יכול לפרעו בזוי (טו, גמ').
ב. כשגובה מהלוקח עצמו ויש לו זוזי, האם יכול לפרוע לו בשאר דברים (יד. תד"ה עד).

קנה חולצה בקנין גמור ועדיין לא שילם, האם יכול להחזיר את החולצה ולתבוע במחיר שקנה דבר אחר

למ"ד שהלוקח צריך לשלם דוקא זוזי - אם יש לו, ודאי אינו יכול, וגם למ"ד שאין חייב לשלם זוזי, מ"מ כיון שלמוכר אין החולצה שוה כמחיר המכירה, אלא פחות, אינו חייב לקבלה (לפי תד"ה עד).

לפי איזה מחיר המוכר משלם אחריות (בגולן) נ' מתד"ה שעבוד - דכשעת הקניה, דכתבו דהוי מקח טעות, והדמים נהפכים למלוה. וכן מתד"ה עד, דכיון דסופו לשלם מעותיו, עתה שהם בידו, יכול לעכבם.

דף יד:

לוי טורף קרקע מראובן מחמת גזל, וגובה את השבח והפירות, האם משלם לראובן הוצאות תד"ה ויש לו - כתבו דמשלם הוצאות.

רש"י ד"ה בגזל ונגזל - כתב לגבי פירות שמחזיר הוצאות. ורש"י ד"ה ויש לו שבח, כתב שבגזלה משוכחת והכסיפה ביד הגזלן, אין הנגזל משלם הוצאות.

מה דין הפיצוי לראובן אם בע"ח של שמעון לקח את הקרקע וכל אשר בה

כתב אחריות - ודאי מפצה אותו על מעות ועל שבח. בלא אחריות - מח' שמואל ורבא טו,; האם בשטרי מכר אחריות ט"ס.

מה דין הפיצוי במקרה שלוי הנגזל לקח את הקרקע וכל אשר בה

ותירץ הגר"ש שקופ - הודאת הערב שהחוב קיים, מחייבת אותו לפרוע, דלגבי עצמו יש כאן הודאת בע"ד שהלוקח חייב. משא"כ כאן שמעון לא הודה בחוב, אלא רק שאין לו עדים, ואין כאן הודאת בע"ד (ב"ק סי' ח').

מיהו עדיין קשה - כיון שהמלוה בא לגבות עם שטר, הרי השטר מחייבו ואין לשמעון שום עדים נגד השטר.

וי"ל דאם אין "לוקח" - אין שעבוד נכסים, דאם אין שעבוד הגוף אין שעבוד נכסים, וכיון שנפסק שראובן פטור, פוקע השעבוד מנכסי שמעון. משא"כ בדין של הרמ"א, דהערב הודה בחוב, הוא נכנס תחת הלוקח ומקבל את החיוב הגוף של הלוקח (הגר"י פ"ין שליט"א).

ו' נפק"מ שהמוכר מעיד לטובת הלוקח

- א. שיכול לטעון - י"ש לעל"ק תביעה אחרת כנגד חוב זה (רש"י).**
- ב. שיכול להביא עדים או ראיה - אף אחר שאמר שאין לו.**
- ג. שיכול לגלגל עליו - שבועה דאורי'.**
- ד. שהמוכר פיקח - ובעל כח דבור.**
- ה. שהמוכר מכיר בשקרו - והבע"ח אינו מעיז ברצון נגדו.**
- ו. שיכול ללכת עמו לב"ד הגדול.**

מה המושג "דייש אמצרי", ועד מתי חוזר

א. לרש"י זה קנין חזקה - (כנעל גדר ופרץ), ופשוט שעד שלא קנה יכול לחזור ואפי' בלא עוררין.

ב. אחר "דייש אמצרי" - קנה, ואם קנה שלא באחריות אינו יכול לחזור אפי' שבאו עוררין.

ג. ואם קנה באחריות - ללישנ"ק יכול לחזור כיון שחייב המוכר לשלם לו אחריות. וללישנ"ב א"י לחזור.

ד. לתוס' אין זה מעשה קנין - אלא אף שכבר עשה קנין גמור, כגון חליפין, לא סמכה דעתיה עד שיתהלך בארץ לאורכה ולרוחבה לראותה אם היא מיושבת על לבו, ורק אז נגמר הקנין, ועד אז יכול לחזור בו אפי' שקנה בלא אחריות, ומשמע אפי' בלא שבאו עוררין (וכ' בכור המבחן, שבב"ק ט' משמע דוקא בבאו עוררין).

ה. אבל אחר "דייש אמצרי" - אפי' אם באו עוררין אינו יכול לחזור אלא"כ קנה באחריות, דכיון שסופו של המוכר לשלם לו אחריות, יכול הלוקח לעכב מעותיו.

ו. אבל אם קנה בקנין כסף - א"י לחזור בו, דאין כאן את הסכרא שסופו של המוכר לשלם לו, לכן יעכב מעותיו.

האם שייך בקרקע "מזי שפרע"

בתוס' משמע דלא שייך - (ד"ה עד), דהקשו היכי מיירי, הרי מזמנ"פ, אם נתן מעות, קנה קנין גמור, ואם לא נתן מעות, יכול לחזור בו ואין "מזי שפרע".

וליישב את דעת רש"י - כ' הנחל"ד, דמיירי שקנה באיזה קנין דלא הוי קנין גמור לקנות לגמרי, ומ"מ מהני למי שפרע (כגון סיטומתא, או נתינת משכון על המעות), אבל כיון שיצאו עליה עסיקין, יכול לחזור בו ואינו מקבל "מזי שפרע" (שו"ר חכמת מנחה, ומהרש"ם ע"ש, ובשם הריטב"א).

"ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות,

ללוקח עבור השבח כדן יורד לשרה חבירו, וכמו שבאמת נקטו תוס', ולמה שהמוכר ישלם.

אמנם לשמואל בלישני"ק - דאם פירש לו את השבח, יש ללוקח שבח מהמוכר, פשוט שהמוכר צריך לשלם מה שהתחייב. אבל קושייתם היכא דלא פירש, בין לרב ובין לשמואל ללישני"ב, דהרי כל הטעם דלשמואל משום שאם יקבל את השבח מהמוכר, מחזי כרביית, אבל אם הנגול היה משלם, אין מחזי (הגר"י פיין שליט"א).

ותי' רש"י - דמיירי בנגולה משובחת והכסיפה הגולן ולכן הנגול לא חייב לשלם את השבח ללוקח, אבל אם גולה ריקנית, הנגול משלם את השבח ללוקח. ותוס' כ' דמחלוקת רב ושמואל היא רק לגבי "השבח יתר על היציאה", אבל יציאה צריך לשלם הנגול (ולא חילוק, בין גולה ריקנית להכסיפה בידו, ע' נחל"ד).

לפירש"י המוכר משלם את כל השבח והנגול לא משלם כלום. למה הוצרך רש"י לפרש כן, ולא כתוס' שהנגול משלם יציאה

תוס' הוציאו את ל' הגמ' מפשוטה - דל' הגמ' משמע כקושיית רש"י, שהמוכר משלם את כל השבח, אלא תוס' התקשו בקושיית רש"י, מדוע הנגול לא משלם יציאה, ולכן העמידו שבאמת כוונת הגמ' שמשלם, ורב ושמואל דפליגי בשבח, היינו בשבח דיתר על היציאה. אבל רש"י לא רצה להוציא את לשון הגמ' מפשוטה, לכן התקשה.

מה קשה על רש"י דמיירי שהנגול הכסיפה

דמה נוגע ללוקח מה שהגולן הכסיף - הרי מ"מ הלוקח השביח וצריך לקבל יציאות מהנגול, והנגול יתבע מהגולן מה שהכסיף (כן הקשו הראשונים והאחרונים על רש"י. והגרע"א יישב את שיטתו על פי דברי הרי"ף והש"ך, וכמו שיתבאר בהמשך בס"ד).

מדוע בע"ה לא משלם ללוקח את ההוצאה,

ומדוע הנגול כן משלם (היכא דנגולה ריקנית)

דבע"ה - הלוקח יורד על דעת לגבות מן המוכר, כיון שכן כותב לו, ולא מהבע"ח (ולא כשאר יורד שיוורד על דעת בעה"ב, הרי"ף). **אבל בגולן** - לא אמרינן הכי דהלוקח יורד על דעת לגבות מן הגולן המוכר, וצ"ב מ"ש.

וביאר הש"ך - (ס"ו קט"ו סק"י) דגבי גולן אילו הוציא הנגול את הקרקע מיד הגולן עצמו קודם שמכרה (והגולן השביחה), היה הנגול משלם לגולן את ההוצאה, לכן גם הלוקח שקנה מן הגולן, נכנס תחתיו באותו גדר לקבל את הוצאה מן הנגול, דמכר א' לב' כל זכות שתבוא לידו. **משא"כ בע"ה** - אילו היה הבע"ח טורף את הקרקע מן הל"ה עצמו קודם שמכרה, הרי היה נוטל קרקע כשיעור חובו ולא היה משלם לו את ההוצאה, וא"כ גם הלוקח שבא מכוחו של הל"ה נכנס תחתיו באותו גדר, שלא ישלם מן הבע"ח.

איך אפשר ליישב את רש"י הנ"ל לפי הש"ך
דכל זכות הלוקח - לקבל את השבח מן הנגול, הוא

מעות - כשפירש אחריות ודאי מקבל. כשלא פירש, לרבא אחריות ט"ס. לשמואל כתבו תד"ה שעבוד (יד.), שאפי' בלא פירש חוזר על המעות (ורש"י יד.; ד"ה מאי לאו, פליג).

שבח - אפי' בפירש, מחלוקת רב ושמואל (יד.); ושמואל מודה בקנו מידו או בקרקע.

הכיר בה שאינה שלו - (טו:.) לרב מעות פקדון, לשמואל מעות מתנה. ושבח אין לו גם לרב, ומ"מ כשקבל אחריות להדיא, חוזר על המעות והשבח, תוס'.

מכר שדה גזולה והנגול הוציאה מיד הלוקח עם השבח, מה הגולן משלם ללוקח

לכ"ע חייב לשלם לו את הקרן - ולגבי השבח, לדעת רב, משלם גם שבח, ולדעת שמואל, אינו משלם שבח.

ומיירי שלא כתב אחריות על השבח - ופליגי אם אחריות ט"ס אפי' על השבח או רק על הקרן (דבהכרח מיירי דגם לא כתב אחריות על הקרן, דאם כן כתב, א"כ אין חילוק בין קרן לשבח, דבפירש חייב בין קרן ובין שבח, ובלא פירש, אינו חייב אפי' קרן, כור המבחין).

ומיירי אפי' בכתב אחריות על השבח - דאף דמעיקר הדין חל חיוב, מ"מ שמואל חושש למיחזי כרביית (דכיון דהשדה גזולה, והמעות הן כמיליה ביד הגולן).

מתי אדם חייב לחבירו כסף, ואסור לו לשלם הגזול לא יכול לשלם ללוקח שבח - משום דמחזי כרביית (לפי צד ב' בגמ', אליבא דשמואל).

הלוקח מנגולן, לגבי מה חשיב כ"מכר", ולגבי מה חשיב "כהלוואה"

חשיב כהלוואה - א. לגבי הקרן - דגובה אע"פ דלא כ' אחריות, דאחריות ט"ס.

ב. לגבי השבח - לדצד ב' דשמואל אינו גובה מהמוכר משום דמחזי כרביית.

חשיב כמכר - א. אם פירש בלי אחריות, אין גובה אפי' מהמוכר עצמו (משא"כ במיליה בלי אחריות, מ"מ מהל"ה עצמו גובה).

ב. דהגולן יכול לשלם את השבח לשמואל ולא מיחזי כרביית, כשמגבה קרקע ולא מעות (תד"ה תריץ, גמ' טו.). או כשקנו מידו.

חילוקים בין מכר להלוואה

א. במקח (לשמואל) אחריות לאו ט"ס, **בהלוואה** - כן.
ב. במקח אם אחריות לאו ט"ס אין גובה אף מבנ"ח (יד. תד"ה שעבוד), **ובהלוואה** (לר"מ דאחריות לאו ט"ס) חייב לשלם מבנ"ח.

ג. במקח אף דמחזי כרביית שרי בקנו מידו, או ביש לו קרקע, **בהלוואה** לא.

רש"י (ר"ה ויש לו שבח) הקשה מדוע הנגול לא משלם שבח. מה קושייתו, **ואליבא דמי הקשה**, ומה תירץ

כיון שהשדה היא של הנגול - הוא זה שצריך לשלם

מה נפק'מ בעמ'ר "מק' בן טרפה נגד לטרפה בע"ח
 א. כשנגזל טורף - משלם המוכר ללוקח אחריות, ואף
 אם לא כתב לו. כשבע"ח טורף - לא משלם אם לא כתב
 אחריות, כך ס"ל לשמואל (יד., תד"ה שעבוד, אך ברש"י יד:
 ד"ה מאי לאו, משמע דאף בטרפה נגזל רק כשכותב אחריות).
 ב. בטרפה נגזל - לשמואל אין ללוקח שבה דמחזי
 כרבית. וכטרפה בע"ח - יש ללוקח שבה.
 ג. נגזל - טורף אף פירי. בע"ח - לא.
 ד. נגזל - משלם יציאה כדן יורד. בע"ח - לא.

מה הסברא שבע"ח גובה שבת, הרי זה לא
 היה בעולם בשעת ההלואה, ולא השתעבד
 השבח משתעבד מטעם דאיכני - (תד"ה תריץ מב"ב).

ממה שמצינו שבע"ח גובה שבת, האם אפשר
 להוכיח להלכה שדאיכני משתעבד

מהא דשמואל פסק כן - ודאי נ' דהלכה כן, שהרי כל
 שבה הוא דאיכני. מיהו מהברייתא דגובין שבה, אין
 ראייה להלכה כיון ד"ל, א. דר"מ היא. ב. דמיירי שעשאו
 אפותיקי, דאז גובה השבח יתר על היציאה חנם, אפי' אי
 דאיכני לא קני, מדין ארעאי אשבח (וגובה אפי' פירות).
 ג. דהברייתא משובשת ולא מיירי כלל בל"ה ומלוה, אלא
 בלוקח מגזלן, וכגון שיש למוכר קרקע או קנו מידו.

ב' אופנים שבע"ח גובה מלוקח מוקדם אע"פ שיש
 לקח מאוחר

א. אם דאיכני לא משתעבד - וקנה ומכר קרקעות אחר
 ההלואה.
 ב. כשעשה את הקרקע אפותיקי - (יד., תד"ה תריץ).

היכן מצינו שלוקח גובה שבה ממשעבדי
 כשלוקח ב' - קנה מהמוכר לאחר שהבע"ח או הנגזל
 טרף מלוקח א', דהשבה שמגיע ללוקח א' היה כבר קצוב
 (תד"ה תריץ). א"ע כשקנה אחר שעמד בדן על הפירות.

דעת הבי"ח דכשלוקח א' מחזיק קרקע שהשתעבדה
 בשעת ההלואה, ולוקח ב' מחזיק קרקע שנקנתה אחר
 ההלואה, אפי' למאי דק"ל שדאיכני משתעבד, מי"מ
 אין הלוקח א' יכול לומר לבע"ח, הנדתי לך מקום
 ותנבה מלוקח ב', כי אי' לדרחת מעיקר השעבוד
 לשיעבוד שדאיכני. מה דעת תוס'

דעת תוס' - שאם דאיכני משתעבד, וקנה ומכר קרקעות
 אחר ההלואה, אין בע"ח גובה מהלוקח המוקדם אלא
 מלקוחות המאוחרים.

ראובן קנה קרקע משמעון שהיתה משועבדת
 לבע"ח של שמעון. בא הבע"ח לגבות את
 הקרקע, האם גובה א' פירות. ב' את השבח
 א' פירות גמורין לא - הנצרכין לקרקע, כן (כשמסיק ביה
 שיעור ארעא ופירי, או לפי תוס' באפותיקי גם בלא מסיק).
 ב' לפי שמואל - גובה (והונא חברין אפשר דפליג), והוא

מכח הגזלן, דנכנס תחתיו באותו גדר, ממילא הכא
 דהכסיפה הגזלן, א"כ כמו שהגזלן עצמו אילו היה חוזר
 ומשביחה, לא היה מקבל יציאה מן הנגזל, גם הלוקח מן
 הגזלן לא מקבל יציאה מן הנגזל (הגרע"א).

ולפי' אם אדם מעלמא - ישיבה את קרקע הנגזל, הוא
 כן יקבל מהנגזל כדן יורד, כיון שלא בא מכוחו של
 הגזלן שהכסיף, ואח"כ יתחשבן הנגזל עם הגזלן.

מדוע חולקים כל הראשונים על רש"י
 די"ל - דמה שהגזלן לא היה מקבל יציאה מהנגזל
 כשהכסיפה, אין הפשט שבאמת הנגזל לא משלם לו,
 אלא דהנגזל מקזו לו חוב נגד חוב, דהגזלן חייב מדין
 מזיק על מה שהכסיף, והנגזל חייב לו על היציאה, אבל
 בעצם זה נקרא שהנגזל "שילם" לו, וא"כ עכשו שהלוקח
 השיב מגיע לו יציאה, כי אין מה לקזו (ע' אילת השחר).
 ועוי"ל - דכיון דלמעשה אין זו מכירה כלל, כיון שגזולה
 היא ביד המוכר, לא שייך "מה מכר ראשון לשני".

מדוע בבע"ח שגובה שבה מהלוקח, אין מחזי
 כרבית כשהלוקח חוזר וגובה מהמוכר, ורק
 בנגזל שגובה שבה מהלוקח, יש מחזי כרבית,
 אם הלוקח יחזור ויגבה את השבח מהמוכר

בבע"ח שגבה מן הלוקח - המכר לא פקע למפרע
 ("דמכירה מעלייתא היא כל זמן שלא טרפה ממנו וכו', ע"י רש"י
 ד"ה לא בבע"ח), משא"כ בגזלן - איגלאי מילתא שלא
 היה כלל מכר אלא הלואה, לכן מחזי כרבית.

"הלכך כי משלם ליה יותר ממה שקיבל,
 השתא הוא דהדר ובין מיניה קרקע המכורה
 לו" (רש"י ד"ה לא בבע"ח). מתי המוכר קונה
 חזרה את הקרקע, ולשם מה

מונת רש"י - דכיון שהיה הל"ה יכול לסלק את הבע"ח
 בזווי, אז בזה שאינו מסלקו, הו"ל כאילו עכשו בשעת
 גביית הבע"ח קונה חזרה את הקרקע מהלוקח, ומסלק
 בזה את החוב.

ומבואר דזכות הגביה של בע"ח - מקרקע דלקוחות,
 היא ע"י שהל"ה קונה חזרה את הקרקע. וצ"ע למה
 הוצרך רש"י לפרש כן, ולא פ"י דזכותו של המלוה מונעת
 מן הל"ה למכור מכירה חלוטה, וממילא עדיין הקרקע
 נשארת במקצת ברשות הל"ה לענין שהמלוה יכול
 לגבותה (אילת השחר).

ולכא"פ צ"ע - אם נאמר כאילה"ש, נמצא שהמלוה גובה
 מן הל"ה, וא"כ שוב הוי כמקח טעות, ואם המוכר ישלם
 ללוקח את השבח אמאי לא מחזי כרבית.

א. היכן נגזל אין משלם אפי' לא יציאה.
 ב. היכן בע"ח כן משלם יציאה

א. הכסיפה גזלן - (רש"י יד: ד"ה ויש לו).
 ב. כשעשאה אפותיקי - (אך זה רק לתד"ה כגון דף טו:;
 ורש"י פליג שם, וכן התוס' מסתפק האם גם במסיק שיעור ארעא
 ושבחה זה כן).

דמסיק ביה שיעור ארעא ושבתא, או לפי תוס' באפותיקי גם בלא דמסיק אלא שיעור ארעא בלבד.

הגדר מה זה פירות ומה זה שבת

פירות - מיירי ב"פירות גמורים המחוברין בקרקע ואינן צריכין לקרקע כלום" (רש"י ד"ה לאכילת פירות).
שבת - הנצרך לקרקע.

מדוע בע"ח גובה רק שבת ולא "פירות"
השבת הוא חלק מהקרקע - וזכותו של הבע"ח לטרוף בשביל חובו את כל הקרקע (כשיעור חובו).
"פירות" הן מטלטלין - ולא חל עליהן שיעבוד.

מדוע נזקי השרה חשיב מילוח ע"פ, אע"פ שחייב מדאורי, וככתובה בשטר דמ"א

אף שזניקין זה מילוח הכתובה בתורה - מ"מ לולא שעמד בדין לא היה גובה ממשעבדי, דכיון שאין קול כמה הפסיד הוי כמילוח ע"פ (סמ"ע שע"ב סק"ב).

מ"ט לגבי פירות לא חשיב מילוח הכתובה בתורה
רק מה שלא היינו יודעים מסברא חשיב מילוח הכתובה בתורה, אבל אכילת פירות הוי כהלוואה דאמרי בקידושין (יג: בתד"ה מלוה), דפשיטא שמה שהוא ל"ה צריך לפרוע ולא חשיב מילוח הכתובה בתורה (וכ"כ גידור"ש).

מדוע נגזל גובה מן הלוקח גם שבת וגם "פירות"
השבת הוא לנגזל ד"ארעאי אשבח" - אלא דאם נגזלה ממנו מליאה פירות, אין הנגזל צריך לשלם ללוקח על השבת, ואם נגזלה ממנו ריקנית, צריך ליתן ללוקח כדין יורד (רש"י, ולתוס' בכל מקרה צריך לשלם כדין יורד).

דף טו.

כתוב במתני" בניטין אין מוציאין לאכילת פירות מנכסים משועבדים. מה הפירוש לרב בגזל שדה ומכרה לאחר - וטרף הנגזל הפירות.

"ת"ש לאכילת פירות כיצד וכו', ופירות גובה מנכסים בני"ח, ו' אופנים שבהם משכח'ל לתיקון העולם שאין מוציאין לאכילת פירות ממשועבדים
א. **הלוקח מגזלן** - והנגזל הוציא מהלוקח את הקרקע ופירותיה, הלוקח גובה קרן מנכסי הגזלן המשועבדים, ופירות מבנ"ח אליבא דרב, וכן לצד א' בשמואל כשפירש אחריות לפירות.

ב. **כנ"ל כשיש לגזלן קרקע** - הבזה ניחא גם לצד ב' דשמואל, דלא מחזי כרביית.

ג. **כשקנו מיד הגזלן על הפירות** - הבזה ניחא גם לצד ב' דשמואל, דכיון דנתחייב בשבח מיד, לא מחזי כרביית.

ד. **גזל שדה מליאה פירות והכסיפה** - והנגזל העמידו בדין על הקרן, ואח"כ מכר הגזלן קרקעות, הנגזל גובה את נזקי קלקול הקרן מאותם קרקעות, ופירות מבנ"ח דאין להם קצבה דעדיין לא נישמומו בב"ד, אבל חיסרון מילוח ע"פ אין בהם, כיון דעמד בדין על הקרן יש קול גם לפירות, מהר"ם, וע' רש"ש.

ה. **גזל שדה מליאה פירות ולא מכרה** - אלא אנס נכרי הוציאה מתח"י הגזלן באשמת הגזלן, והנגזל העמידו בדין על הקרן, ואח"כ מכר הגזלן קרקעות, הנגזל גובה את הקרן מאותם קרקעות, ופירות מבנ"ח דאין להם קצבה דעדיין לא נישמומו בב"ד, אבל חיסרון מילוח ע"פ אין בהם, כיון דעמד בדין על הקרן יש קול גם לפירות, מהר"ם, וע' רש"ש.

ו. **גזל שדה מליאה פירות ואכלן ומכר את השדה** - והנגזל הוציאה מתח"י הלוקח, הלוקח גובה מהגזלן את הקרן מנכסים משועבדים, והנגזל גובה מהגזלן את הפירות מבנ"ח מפני תיקון העולם דאין להם קצבה (וצ"ע התיפור'ל דהוי מילוח ע"פ. וצ"ל דעמד בדין על הקרן ולכן יש קול גם לפירות, אף שלא נזכר בגמ' דעמד בדין, ע' מהרש"א).

היכן מצינו מילוח ע"פ גובה ממשעבדי
כשעמד בדין.

דאם יש מהלוקח לגבי בע"ח דאם גובה שבת ומ"ט לדעת ר"ה בע"ח לא גובה שבת - וטעמו, דברשותא דלוקח אשבח (רש"י). וכן לפי הצד שדאיקני לא משתעבד, מטעם דהוי דשלב"ל.

אבל לדעת שמואל בע"ח כן גובה שבת - ואף דברשותא דלוקח אשבח משום שהלוקח לא מפסיד, שהרי כך המוכר כותב לו, שאם יגבו ממנו את השבח, ישלם לו (תד"ה תדע).

לכאוי צ"ע - שלא יכתוב ולא יגבה, וצ"ל שזו תקני"ח שלא תנעול דלת בפני ל"ן יהיה לו מנין לגבות, (רא"ש).

ד' אופנים שבע"ח אינו גובה את השבת, ומ"ט א. ממקבל מתנה - והטעם שאין לו על מי לחזור.
ב. **מלוקח שלא באחריות** - מפורש בריטב"א.
ג. **אשה בכתובתה** - הטעם מקולי כתובה.
ד. **מזון הבנות** - תוס' הנ"ל, טעם הנ"ל.

האם יש דין אחריות מ"ס על דאיקני
אם לא כתב דאיקני - נחלקו ראשונים האם בע"ח גובה את השבח, ומסוגיין בפשטות אין ראייה.

מתני בע"ח טורף אף דאין לנטרף על מי לחזור
בירוש - דכרעיה דאבוח (טו., תד"ה בע"ח).

היכן מצינו שבע"ח גובה שבח ממקבל מתנה באפותיקי - לפי תוס' (טו.: תד"ה כגון).

שיטת הר"ף שבע"ח גובה ממקבל מתנה שבח דאתי ממילא. מה דעת רש"י

דא"ל מקבל מתנה לבע"ח - לגבי השבח, מאי אפסדתין, וא"כ ה"ה שבח דממילא (רש"י ד"ה יפה).

ד' נפק"מ בין קרן לשבח בלוקח

א. **שבח אין גובה ממשעבדי** - מלבד כשהוא קצוב.
ב. **לשמואל לוקח מגזלן** - אינו גובה שבח.

אנפשיה (שהסכים לקנות בלי אחריות) גבי מיניה בע"ח, מיהו בריטב"א מפורש שלא גובה.

האם המלוה שגובה את השבת, צריך לשלם ללוקח שהשביח את הוצאותיו ומ"ט

אמר שמואל בע"ח גובה את השבח - מדובר בלא אפותיקי, ומסיק ביה שיעור ארעא ושבחא, גובה את הכל ולא מחזיר הוצאות.

באפותיקי - מסיק ביה שיעור ארעא, גובה את השבח ומחזיר הוצאות (תוס').

מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא - תד"ה כגון (טו:), דן אם מחזיר הוצאות (ובתומים פשוט שמחזיר).

דף טו:

היכן מצינו שבע"ח טורף גם פירי

כשצריכים לקרקע דינם כשבח (טו: רש"י ד"ה והא מעשים). באפותיקי לפי תוס'.

אם מסיק שיעור "ארעא ושבחא", גובה את כל השבח. מה נפק"מ אם גובה, א. מיתמי. ב. מלז'ה. ג. מלקוחות

מיתמי - א. בסתם שיעבוד, אינו משלם להם כלום, אע"פ שאין להם על מי לחזור. ב. באפותיקי, משלם להם יציאה כדין "יורד" לשדה חבירו שלא ברשות.

מלז'ה - אפי' באפותיקי, אינו משלם יציאה (כן נ' לקמן קי., דיתומים טוענים אנו השבחנו ולדעת תוס' תובעים "יציאה" כדין יורד, והבע"ח טוען "אביכם השביח", ואין לכם יציאה. וצ"ב מה טעם החילוק, וע' לקמן בס"ד, בשם הש"ך).

מלקוחות - א. בסתם שיעבוד, אינו משלם להם כלום, דהא יש להם על מי לחזור. ב. באפותיקי, הסתפקו תוס' אם דינם כיתמי, דמשלם להם יציאה כדין "יורד" שלא ברשות, או דלמא רק ליתמי שאין להם על מי לחזור משלם יציאה, אבל בלקוחות שחוזרים על המוכר, אינו משלם כלום "שבשביל שעשאה אפותיקי לא יגרע כחו".

וברש"י מבואר - דלעולם הבע"ח גובה בלי לשלם יציאה, אפי' מאפותיקי, ואפי' מיתמי.

מה טעם החילוק בין יתמי שהשביחו לבין לז'ה שהשביח, דבאפותיקי ומסיק שיעור ארעא ושבחא, ליתמי משלם יציאה כדין יורד שלא ברשות, וללז'ה עצמו, אינו משלם

כבר תמה על כך הש"ך מאד - (בסי' קט"ו סק"ו), דאם לגבי שבח שהשביחו יתומים (ולצד א' בתוס' גם לקוחות), צריך לשלם להם מדין יורד, על כרחך דאפותיקי חשיב כמפרש "אם לא אפרע לך, קנה מעכשיו" ולכן כשגובה, גובה למפרע משעת ההלוואה, ולכן כל השבח שלו מדין "ארעא אשבח", חוץ מיציאה שצריך לשלם להם כדין "יורד". א"כ גם כשהלז'ה השביח, יגבה מדין ארעאי אשבח ויתן לו יציאה (וע' קה"י סוף סי' כ').

נפק"מ בין אפותיקי לקרקע משועבדת סתם

ג. **בהכיר בה - גם לרב אינו גובה שבת.**

ד. **כשקנו מידו על הקרן - א"צ לימלך אם לכתוב כיון דסתם קנין לכתובה עומד, אך כשקנו מידו על השבח, צריך לימלך, דלא אמרי' סתם קנין לכתובה עומד על השבח כיון שאינו בעין (טו., תד"ה כגון).**

נפק"מ בין קרן לשבח בבע"ח

אין גובין משבח - לכתובת אשה ולמזון הבנות.

אלו טעמים צריך כדי שבע"ח יגבה את השבח יהא "ממונו" של הלז'ה - דאל"כ לא שייך שישתעבד למלוה. אבל ק' דהרי הלז'ה לא זכה כלל בשבח, שהרי ברשות הלוקח השביח ואינו "ממונו" של הלז'ה, ואיך חל השעבוד עליו. ובנמו" ועוד ראשונים כתבו דהלוקח משביח שיהיה ללז'ה והלז'ה חוזר ומוכרו ללוקח.

מיהו מצד הדין - אין זה מהני כלל דאין כאן שום קנין מצד הלז'ה לקנות את השבח ולא קנין מצד הלוקח לחזור ולקנותו. ועכצ"ל דזו תקנ"ח שתיקנו כן "כאילו" שהלוקח משביח שיהיה ללז'ה והלז'ה חוזר ומוכרו ללוקח, כדי שהבע"ח יגבה את השבח.

ועדיין אין זה מועיל - דהרי השבח הוא "דאיקני", דהיינו, קרקע שנקנית אחר ההלוואה, ואיך משתעבד השבח, הרי עדיין לא היה בעולם בשעת ההלוואה. ובשלמא אילו השבח היה נשאר של הלז'ה, שפיר היה גובה, דהוי "מגלימה דעל כתפי", אבל לפי מש"כ הנמו" ועוד דהלוקח משביח שיהיה ללז'ה והלז'ה חוזר ומוכרו ללוקח, דהוי "דאיקני", קשה אמאי גובה.

ועכצ"ל דחז"ל תיקנו דאיקני - קנה ומכר משתעבד.

ועדיין צריך טעם - למה תיקנו כך לטובת הבע"ח ולהפסיד ללוקח, וביארו תוס' דהוא משום "תדע שכך כותב לו", דהיינו שהלוקח לא מפסיד כ"כ שהרי המוכר בדרך כלל מקבל אחריות ולכן תיקנו כן כדי שלא תנעול דלת בפני לז'ים (ע' רא"ש).

גזלן יכול לשלם ללוקח שבת, ולא מחזי כרביית גם לשמואל כשמנבה ללוקח קרקע ולא מעות, או כשקנו מידו. מ"ש מסאה בסאה שאסור אפי' באופנים אלו

סאה בסאה הוא איסור עצמי של רביית דרבנן, ולכן אסור אפי' יתן קרקע או קנו מידו. אבל גבי שבח, דאין כאן איסור ממש של רביית דרבנן, אלא רק "מחזי", באופן א' אין גם "מחזי", כיון דאיכא תרתי לטיבותא, גם שמשלם בקרקע וגם שהוא דרך "מקח", דנראה כאילו מוכר לו קרקע השוה מאה במאה ועשרים. ובאופן ב' לא מחזי כרביית, כיון שמעיקרא קנו מידו לשלם ללוקח את השבח, הוי כאומר לו "לך תשביח את הקרקע של פלוני ואשלם לך", דאין זה נראה "שמוסיף" לו על דמי ההלוואה, אלא כפורע חוב בפני עצמו, בלי קשר להלוואה.

האם בע"ח גובה שבת גם כשהמוכר פי' "בלי אחריות"

מהרמ"ש כתב - דאפשר דכיון שאיהו (הלוקח) אפסיד

א. לקוחות שהשביחו - והחוב היה כשיעור השדה בלי השבח, אם זה סתם שיעבוד, אין לבע"ח שום זכות בשבח, אלא כל השבח הוא של הלקוחות (טו:). למסקנת תד"ה (הא). אבל באפותיקי כל השבח הוא של הבע"ח מדין "ארעאי אשבח" (ומסתבר דכמו כן גובה פירות גמורים), ומשלם ללקוחות רק יציאה כדין "יורד".

ב. יתמי שהשביחו - והחוב היה כשיעור השדה עם השבח, אם זה סתם שיעבוד, הבע"ח גובה את כל השבח, ואינו משלם ליתמי כלום אע"פ שאין להם על מי לחזור, אבל באפותיקי הבע"ח גובה את השבח ומשלם להם יציאה כדין "יורד" (תד"ה בעל, דף טו, ותד"ה כגון, דף טו:). הערה, לא נתברר לי ל"ע אם גם באופן זה דמסיק שיעור ארעא ושבחא, האם גובה את השבח מדין ארעאי אשבח, וא"כ גובה גם פירות גמורים, או דלמא רק במסיק שיעור ארעא גובה את השבח מדין ארעאי אשבח, אבל הכא גובה את השבח על חשבון החוב, וא"כ לא גובה פירות גמורים, דהרי הגמ' יד: לא העמידה הברייתא "לאכילת פירות כיצד" באפותיקי, וצ"ע.

ג. הבע"ח גובה ממנה - אע"פ שיש לקוחות מאוחרים (תד"ה תריץ).

ד. לכ"ע אין הלוקח יכול לסלקו בזוי - (אפי' למ"ד שלוקח יכול לסלק בזוי), מיהו כתבו תד"ה כגון (טו:), היה סבור לפייס בע"ח בזוי, וצ"ל ברצונו.

ד' נפק"מ בין שבח לקרן

- א. שבח אין גובה ממשעבדי מלבד כשהשבח קצוב, קרן כן.
- ב. לוקח מגולן לשמואל אין לו שבח, קרן כן.
- ג. הכיר בה שאינה שלו ולא כתב אחריות, שבח לכ"ע לא גובה, קרן לרב גובה.
- ד. כתובת אשה ומזון הבנות אין גובין מהשבח ורק מהקרן.

בע"ח למפרע הוא גובה או מכאן ולהבא

כתבו תד"ה כגון - דבגביית הבע"ח אפי' באפותיקי, המכר אינו פוקע למפרע (כמו בגולן), אלא המקח קיים עד שעת הגבייה, משמע דמכאן ולהבא הוא גובה. **ומאיזך כתבו תוס'** - דהלוקח שדה אפותיקי יש לו דין יורד לשדה חבירו שלא ברשות, ובדלא מסיק אלא שיעור ארעא אין ללוקח אלא יציאה וכל שאר השבח הוא להבע"ח בחינם, ולכאור' זו סתירה. וצ"ע בזה.

האם יש חילוק בין ת"ח הקונה קרקע ל"ע"ח

עם הארץ - לעולם חשיב "לא הכיר בה" כיון שאינו יודע שקרקע אינה ניגזלת אפי' אחרי יאוש, ולכן מעות יש לו לכ"ע, ושבח לרב יש לו ולשמואל אין לו דמחזי כרביית (כדלעיל יד:).

ת"ח חשיב "הכיר בה" - ודינו דמעות לרב יש לו ולשמואל אין לו, ושבח לכ"ע אין לו, אלא"כ כתב אחריות לרב (תד"ה מעות). וכ' מהרש"א דלשמואל לשיטתו צ"ל דמירי בקנו מידו או יש לו קרקע.

ב' דינין התלוין אם יש לנטרף על מי לחזור

א. בע"ח גובה חובו משבח דלוקח, ולא ממקבל מתנה.

ב. לוקח שהשביח קרקע של אפותיקי (כשהבע"ח מסיק שיעור ארעא ושבחא) יש צד לתוס' דליתומים ישלם כדין יורד דאין להם על מי לחזור (טו:). תד"ה כגון, ולפ"ז לכאור' מקבל מתנה יהיה כיוורש שאין לו על מי לחזור.

מתי בהכיר בה יש קרן לשמואל ושבח לרב

- א. כשלקחה באחריות (יד:). תד"ה ושמואל, טו:). תד"ה מעות).
- ב. כשלקחה ע"ה - החושב שחל המקוח (אחר יאוש, תד"ה מעות).

ג' דברים שיש חילוק בין הכיר בה ללא הכיר

- א. לשמואל בהכיר בה וטרף, נגזל הפסיד הלוקח גם המעות.
- ב. לרב בהכיר בה הפסיד השבח.
- ג. בחזור ולקחה מבעלים הראשונים בהכיר בה לא קנה לוקח (טו:). תד"ה חזר).

ד' חילוקים בין מתנה למכר

- א. בע"ח גובה שבח רק מלוקח.
- ב. ללישנא דלא נקרייה גזלנא, לא שייך במתנה.
- ג. לחד מ"ד כשנתן הנגזל לגולן במתנה, לא קנה לוקח.
- ד. במסיק שיעור ארעא ושבחא באפותיקי, לא יתן ללוקח יציאה כדין יורד, כיון שיש לו על מי לחזור, ובמתנה שאין לו על מי לחזור לכאור' יתן כמו ביתמי שנתן בכה"ג.

ד' נפק"מ בין טרף נגזל לטרף בע"ח

- א. טרף נגזל, אחריות ט"ס, טרף בע"ח לשמואל אחריות לאו ט"ס.
- ב. טרף נגזל לשמואל אין ללוקח שבח, ולרב רק בהכיר בה אין לו שבח, טרף בע"ח יש ללוקח שבח.
- ג. נגזל משלם היציאה כדין יורד, בע"ח לא.
- ד. נגזל טורף פירי, בע"ח לא.

ד' נפק"מ ע"י אפותיקי

- א. שלא יכול לדחותו שיגבה מלוקח שני (יד:). ד"ה תריץ).
- ב. אף במסיק רק שיעור ארעא, יגבה השבח ורק יתן כדן יורד.
- ג. שאין מ"ד דמצי לוקח לסלוקי בזוי.
- ד. שאף במסיק שיעור ארעא ושבחא יתן היציאה, ורק יש צד לתוס' דרק ליתומים ולא ללקוחות.
- ו. לרש"י יש רק ב' נפק"מ, אות א' (לכאור') ואות ג'.

היכן מצינו, א. טרף נגזל אין אחריות. ב. טרף נגזל הלוקח מקבל שבח. ג. טרף בע"ח אין ללוקח שבח. ד. טרף בע"ח יש ללוקח שבח ממשעבדי. ה. נגזל לא משלם יציאה. ו. בע"ח משלם יציאה. ז. בע"ח טורף פירי.

- א. [א] כשמכר שלא באחריות. [ב] בהכיר בה לשמואל.
- ב. [א] קנו מידו. [ב] ביש לו קרקע.
- ג. ממשועבדים.
- ד. כגון שהשבח קצוב (תד"ה תריץ, יד:).
- ה. כשהכסיפה גולן (דעת רש"י ד"ה ויש, יד:).
- ו. לדעת תוס' בעשאה אפותיקי (ד"ה כגון, טו:).
- ז. כל זמן שצריכין לקרקע דינן כשבח (טו:). רש"י ד"ה והא).

שהגולן קנה מן הנגול, ולפי"ז לפי הס"ד שהגולן מת, לכאר צ"ל שמת לפני ששילם וזה לא יתכן, לכן העמידו שכבר יודע לפני ששילם שהרי הוא הולך למות.

י' אופנים שיכולין לחזור אחרי קנין

א. **קנה קרקע בלא אחריות** - לתוס' (יד.) יכול לחזור בו עד שיהלך בה לאורכה ולרחבה, דעד אז לא סמכה דעתיה, ומשמע אפי' בלא שבאו עוררין (ובב"ק משמע דוקא בבאו עוררין, כור המבחן), ורש"י פליג.

ב. **ואם קנה באחריות** - ובאו עוררין יכול לחזור אפי' אחר "דייש אמצרי", וכן הוא לרש"י, כיון שסופו של המוכר לשלם לו אחריות ולכן מעכב מעותיו (אבל אם קנה בכסף א"י לחזור בו, דאין כאן את הסברה).

ג. **בדשלב"ל זלרב מהני** - קודם שבא לעולם יכול לחזור אפי' אמר מעכשיו, כגון "שדה זו שאני לוקח קנייה לך מעכשיו", ואף שבהכרח מעשה הקנין כבר נגמר, דהא מהני הקנין אף אם נקדע השטר באמצע, אעפ"כ יכול לחזור בו (טז., תד"ה קנייה).

ד. **מתנת שכיב מרע** (טז.).

ה. **לאבני דעבחז"ל** - כתב לראובן ולא נתן לו ומכר לשמעון, יכול לחזור בו וליתן לראובן ואז יזכה ראובן למפרע משעת החתימה (טז.; תד"ה ברייתא, והר"ף פליג), ואלא דאין זה חזרה אלא בירור למפרע.

ו. **נתן במתנה שדה גזולה** - (וחזר ולקחה מהבעלים הראשונים), לחד מ"ד יכול להוציאה מן המקבל, דאין חשש שיקראוהו גולן.

ז. **מכר שדה גזולה** - ואח"כ חזר ומכרה לאדם אחר (וחזר ולקחה מהבעלים הראשונים) יכול לחזור ולהוציאה מהלוקח הראשון, דנ' שאינו חושש שיקראוהו גולן.

ח. **מכר שדה גזולה** - ואח"כ נפלה לו בירושה, יכול לחזור ולהוציאה מהלוקח הראשון, דלא טרח.

ט. **מכר שדה גזולה** - ואח"כ גבאה בחוב שהיה חייב לו הבעלים הראשונים, יכול לחזור ולהוציאה מהלוקח הראשון.

י. **מכר שדה גזולה** - ואח"כ קבלה במתנה מהבעלים הראשונים, לחד מ"ד יכול לחזור ולהוציאה מהלוקח הראשון.

דף מז.

היכן מצינו דאדם מקנה דשלב"ל אף לרבנן

א. **שעבוד** (דאקני, יד.).

ב. **משום כבוד אביו**.

ג. **משום כזי חיינו** - מה שתעלה מצודתי תקנ"ח.

ד. **בחזר ולקחה מבעלים הראשונים** - לפי רב מהני דהוי כא"ל שדה זו קנייה לך לכשאקחנה, ובזה הלכה כרב גם לדיין דקיי"ל כרבנן, דסמכא דעתא טפי (תד"ה בההיא הנאה [טז.], תד"ה מה שאירש, וע' מהר"ם ומהרש"א).

ה. **אם יש גמירות דעת מוחלטת** - כמו במאמינו.

ו. **זקל לפירוטיו** - אף שאין ההגדרה שקונה הדקל ממש (תוס' לג.).

מה החיסרון בדשלב"ל

בתשובת נ"ב - משום דלא סמכה דעתיה.

שטר שלא באחריות, ב' נפק"מ בהלואה

א. שלא גובה ממשעבדי.

ב. שלא גבי אפי' מבנ"ח (יג.). לשמואל ולר"א בדעת ר"מ ונחלקו רש"י ד"ה אינו, ותד"ה דברי, אם יש בזה לפחות חוב כמלוה ע"פ).

ו' נפק"מ בשטר שלא באחריות

א. שהלוקח אינו גובה כלל אם טרפו ממנו.

ב. לל"ק יכול לומר לו לאו בע"ד דידי את.

ג. לל"ק יצאו עסיקין אם החזיק אינו חוזר בו.

ד. לשמואל אין כלום, ולרב רק אין שבח (טז.; תד"ה מעות).

ה. כשאין אחריות ללוקח אין בע"ח גובה השבח.

ו. כשבע"ח מסיק שעור ארעא ושבחא והקרקע אפותיקי יש צד לתוס' דכשיש ללוקח אחריות לא ישלם לו כדן יורד (טז.; תד"ה כגון).

"חזר ולקחה מבעלים הראשונים מהו", האם מייירי בהכיר בה או בלא הכיר בה

בתוס' מפורש בדלא הכיר בה (ד"ה חזר).

ברש"י משמע אפי' בהכיר בה (ע' רש"י טז. ד"ה במאמינו), וכן מפורש בריטב"א בדעת רש"י (וצ"ב מה הסברה של רש"י, דהא כיון שהכיר בה והמעות מתנה או פקדון, מאי שייך שהלוקח לא יקרא לו גולנא, או דליקו בהימנותיה).

מה מכר ראשון לב' כל זכות שתבוא לידו, מי

הראשון ומי הב', והאם זו הלכה או אומדנא

הראשון הוא הגולן והב' הוא הלוקח, ובסוגיין אין זו "הלכה" אלא "אומדנא", דהרי מצד הדין לא חל שום קנין ואין חיוב על הגולן להעמיד את המקח ביד הקונה, אלא רק להחזיר לו את הכסף, אלא זו "אומדנא" שכך רצונו בשעת הקנין, וזכה הלוקח.

ב' סברות נאמרו ל"אומדנא", מאי בינייהו

לפי מר זוטרא - עיקר מה שמטריד את הגולן הוא שלא תיוצר לו תדמית "שלילית" של "גולן", אבל אינו מחפש ליצור תדמית "חיובית", של אדם נאמן ובר סמכא. ולפי רב אשי, רוצה לזכות לתדמית "חיובית", וכל שכן שרוצה למנוע תדמית "שלילית".

ואיכא בינייהו - שהגולן נתן את השדה במתנה, דתדמית "שלילית" לא שייכת, שהרי לא נטל דמים, ותדמית "חיובית" כן שייכת.

והלכה כרב אשי - דכך הוא ל' סתמא דגמ' (וע' מהרש"א שהקשה מדברי רבא לקמן, ומה שחירק) ועוד דרב אשי הוא בתרא וגדול בחכמה ובמנין (טז., ארצ.), לכן גם במתנה אין הגולן יכול להוציאה מן המקבל מתנה.

אלא איכא בינייהו דמית גולן, מתי מת הגולן

לפי רש"י בפשטות מת הגולן אחר שקנה מן הנגול, דלא יתכן שמת קודם ואח"כ לקח (ולכן פירש"י גם גבי לוקח שמייירי שהלוקח מת אחר שהגולן לקח מן הנגול). אבל התוס' דחו את פירושו דהא לדבריו קשה אין ס"ד שיכול לחזור בו כשמת הלוקח, אחרי שכבר זכה. ולכן פירשו שמת הלוקח קודם

ברדין בלתה

מתי יש היסרון של בלתה קניינו

בלתה קניינו פירוש - מעשה הקנין חייב להיות קיים בשעת חלות הקנין, וע"כ א"א לקנות שדה בקנין סודר לאחר ל', כיון שבשעת חלות הקנין חוזר הסודר למקנה.

כיצד יתכן זכיה במזון אף שמעשה הקנין כבר לא קיים (שאין היסרון של בלתה קניינו)

בקנין שטר - ע"י אמירת "מעכשיו", יחול הקנין כאשר החפץ בא לעולם אפי' בכה"ג שהשטר נקרע או אבד (תד"ה קנייה לך מעכשיו).

בקנין משיכה - "משוך פרה זו ולא תהיה קנייה לך אלא לאחר ל' יום", דאם לא אמר "מעכשיו" לא קנה (כתובות פב.). ומבואר שם בתד"ה הא, דטעמא דלא קנה "משום דבשעת קניה כבר פסקה המשיכה", והיינו "בלתה קניינו", ואם אמר "מעכשיו" קנה.

מתי גם בלי "מעכשיו" אין בלתה

בקונה בכסף - גם בלי "מעכשיו" אין "בלתה", דמעוות חשיבי בעין אפי' נתאללו, משום דשעבוד המעות קיים (תוס' בכתובות הנ"ל, כיון דאם לא תתקדש צריכה להחזיר את הכסף, כמבואר בריש האומר, וע' אבנ"מ סי' מ' סק"א).

איך מועיל ה"מעכשיו" שלא יהיה בלתה

דע"י כך חל הקנין למפרע - בשלמא בסוגיא דכתובות דמיירי שהפרה שלו, כגון "משוך פרה זו ותקנה לך לאחר ל' מעכשיו" שפיר אפש"ל כן, ד"מעכשיו" מהני שהקנין יחול למפרע משעת המשיכה, ולכן אין "בלתה".

אבל במוכר שדה "לכשאקחנה" - וכעת אינה שלו, מה שייך למפרע מעכשיו, הרי עד שלא קנה את השדה אין לקנין על מה לחול, וכשתהיה שלו, השטר כבר קרוע, כאן אמירת "מעכשיו" היא לכאן פירוטומי מילי בעלמא.

שיטת הקוב"ש והגרש"ש"ק

"ושמעתי לפרש - דבאמירת 'מעכשיו' גלי דעתיה ורצונו שיחול 'מעכשיו', וכיון דאיכא גמירות דעת מצדו להקנות מיד, מהני גם בנקרע השטר, ולא דמי לכל קנין לאחר זמן דעדיין לא גמר בדעתו להקנות מיד" (קוב"ש כתובות רצ"ג, וכ"כ בגרש"ש"ק נדרים כ"ב).

לפ"ז מבואר - שחיסרון "בלתה" אינו עצם ההפסק בין הקנין לחלות, דב"שדה זו לכשאקחנה תהיה קנייה לך מעכשיו", החלות היא רק אחרי שקנה את השדה, ואז השטר כבר קרוע, אלא החיסרון הוא שלא עשה מעשה קנין שלם לגמרי עם גמירות דעת שלימה להקנות מיד. **וצ"ב איך אמירת "מעכשיו" מועילה** - לעשות את הקנין למושלם לגמרי.

מתי מעשה קנין נקרא "מושלם לגמרי"

המודד למעשה קנין מושלם - "הוא גמ"ד שלימה להקנות עכשיו", כלומר שמצדו אין עכור, כי יש לו גמ"ד שלימה להקנות עכשיו, וכל העכור של החלות הוא לא מצדו, אלא מצד המציאות.

בתד"ה בהיא הנאה - משום דלא סמכה דעתיה.

בפירש"י - שהקנין כאשר בא לעולם, ואין ראייה.

בקוב"ש - (ב"ב, אור רע"ו), דבגמ' כתובות (נט): מבואר משום דאין לו כח הקנאה בדבר (ומה שבדקל לפירות ולא עבידי דאתו, לא קונה. אינה הוכחה והבן).

בחזר ולקחה במעות מבעלים הראשונים, ו' אופנים שלא קנה לוקח

א. בהכיר בה שאינה שלו (טו,; תד"ה וחזר).

ב. כשמכר ללוקח נוסף.

ג. הורישו.

ד. נתנה במתנה.

ה. כשעמד ברשעו כל מ"ד לפי דעתו (העמדה בדין, וכו').

ו. כשלא אמר לו שמאמינו (כ"כ רש"י דצריך לומר בפירוש שמאמינו והנמור"י פליג).

עוד ד' מקרים שאין את הדין של רב

א. נפלה לו בירושה.

ב. גבאה בחובו.

ג. נתנה הנגזל לגזולן במתנה (למ"ד).

ד. הגזולן מעיקרא נתנה במתנה לראשון (ולא מכרה לו).

היכן מצינו דאף כשאינו מאמינו קנה הלוקח

באתרא דקנו בכספא מהני מדין קנין כסף (תד"ה האי).

היכן מצינו שאף שמכר ללוקח אחר, נמי זכה לוקח ראשון

כשמכר אחר שלקחה מבעלים הראשונים (רש"י ד"ה זבנה).

האם הדין של רב נאמר גם כשהקרקע כבר חוזרה לבעליה, ורק אח"כ קנאה הגזולן

כן, דהעיקר שעדיין לא העמיד הלוקח את הגזולן בדין.

"האי שטרא חספא בעלמא הוא", האם זה נכון למסקנת הגמ'

לפי תוס' לא, דהרי קונה בשטר, כיון דנעשה כאומר לו שדה זו תהיה קנייה לך לכשאקחנה.

ג' סוגי מתנה הוזכרו בסוגיין, מהם

א. הגזולן נתנה במתנה לראשון.

ב. הגזולן מכר לראשון ונתנה במתנה לאחר.

ג. הנגזל נתן לגזולן במתנה.

המקדש אשה או המוכר במילוח, מה הדין

א. **במילוח שלה** - בקידושין, אינה מקודשת דלא נתן לה כלום. במכר, פליגי ב' תי' תד"ה האי (טז).

ב. **במילוח של אחרים** - בקידושין, מחלוקת (תד"ה ש"מ, כ.), וטעם מחלוקתן, או בדשמואל אי מצי מחלה, או האם סמכה דעתה. וכשמעביר לאשה את החוב ע"י מעמד שלשתן, ודאי מקודשת. במכר, מהני.

ג. **בהנאת מחילת מילוח** - בין בקידושין בין במכר, מהני קנין כסף (טז,; תד"ה האי).

מעשה הקנין שעל ידו קנה הלוקח

לתוס' (ד"ה בההיא), בקנין הראשון, לרש"י ד"ה גמר, כשקונה מהנגזל (ויש ג' דעות בראשונים באיזה קנין).

דף מז:

לשמואל בשטר שנפל אין נאמן לומר פרעתי.

באיזה שטר חלקו עליו, ובאיזה לא חלקו

בשטר רגיל נחלקו - בשטר חלטאתא ודאי דאין נאמן, ונחלקו רבה עם בר פלוגתיה, האם אדרכתא זה כחלטאתא (תד"ה בשטר, טז). ועוד נחלקו אמוראים האם כשכתוב הנפק יש בזה מעלה שלא חייש' לפרעון.

קרקע משועבדת וכתבו ב"ד חלטאתא, האם

יכול הלוקח לפרוע במעות

כן, דשומא הדרא.

נמצא שט"ח מקויים בשוק, מה אין לחשוש

א. **כתב ללוות ולא לזה כלל** - נמלק, כל מעשה ב"ד הרי זה יחזור, וע' רש"י ט"ז:.

ב. **כתב ללוות בניסן** - ולא לזה עד תשרי.

ג. **קנוניא** - לשמואל יד. ולר' אבהו ט"ז: לא חוששין.

וכן בשטר שזמנו בו ביום אין חשש קנוניא.

ד. **שטר שנמחל שעבדו** - לר' אסי ואבבי אין חוששין (תד"ה היינו, יג). ובשטר שזמנו בו ביום לכ"ע אין חשש.

ה. **פרוע** - כשטוען הלוקח לשמואל טז: אינו נאמן.

ו. **ב' יוסף בן שמעון** - בממון לא חוששין (כדאיתא בתד"ה איסורא כ: בתירוץ השני).

מה כן חוששין

א. **קנוניא** - לאבבי חוששין.

ב. **שטר שנמחל שעבדו** - לר' כהנא יז. חוששין.

ג. **מזוייף** - אם הלוקח יטען כן, יהיה נאמן אפי' במקומים, לשמואל (תד"ה הא, יג:).

ד. **פרוע** - כשטוען הלוקח, לר"ז ורבא, נאמן.

למאן דס"ל דשטר שנפל לא יחזיר אף שחייב מודה, דחייש' לקנוניא, היכן לא חייש'

כשזמנו בו ביום (טז: תד"ה א"פ).

האם אדם נאמן לומר פרעתי בשטר שנפל

באופנים הבאים (כשלא הוחזק כפרין)

א. **שטר רגיל** - לשמואל לא, לר"ז ורבא כן.

ב. **שטר חלטאתא** - לא שייך פרעתי לר"ז, ולרבא שייך אך אינו נאמן.

ג. **שטר אדרכתא** - לשמואל ודאי לא, לרבה, דאכיל פירי מכי מטא לידיה, לא שייך פרעתי. לרבא נאמן (תד"ה בשטר).

ד. **שטר שכתוב בו הנפק** - לר' ירמיה אין נאמן דנחשב כמעשה ב"ד, לר' אבהו ורבא נאמן.

ה. **שטר שזמנו בו ביום** - נחלקו בגמ' אי חייש' לפריעה בת יומא.

באלו שמרות לא חייש' לכתב ללוות ולא לזה

אקנייתא - דקנו מידו שאפי' לא ילוה שיעבד עצמו

דאם הדבר בעולם - ואעפ"כ הוא רוצה לדחות את

החלות שיחול הקנין לאחר זמן, נ' שעדיין אין לו גמ"ד עכשו (דדען ל"מחר" לא נקרא "דען" דדען זה עכשו).

כשאומר "מעכשיו" - בזה מראה שהעכוב והדחיה היא לא מצדו, והוא מצדו מוכן שיחול הקנין מיד

ועכשיו, והראיה שעשה מעשה קנין גמור שאילו הדבר היה בעולם היה הקנין חל מיד.

לכן באופן זה - אין הקנין פוקע אע"פ שלקנין בינתיים אין על מה לחול, וכשיבוא החפץ לעולם, תפעל הגמ"ד את

העברת הבעלות על החפץ, ואע"פ שאו אין כבר שטר, דלא השטר פועל את הקנין, אלא הגמ"ד פועלת, ועל גמ"ד אין

כלתה, דהיא קיימת בלי הפסק ופועלת העברת בעלות כשיגיע החפץ לעולם (כל עיד שלא חזרו מהגמ"ד, ולחזור אפשר כל זמן שלא

חל, דאזי דבר ומבטל דבר).

ובמהרצ"ח כ' - בשם הפנ"י בקידושין בשם הריטב"א,

ד"מעכשיו" מהני כאילו מחייב גופו שיתן, ובחייוב הגוף יכול לחייב עצמו אף בדשלב"ל, כיון שהגוף בעולם.

אימתו יחזיר למלוה לרב כהנא

בשטר שזמנו בו ביום, משום דהמלוה לא כדאי לו.

הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום, דאף

שאינו לאשה שטר כתובה, אינו נאמן לטעון

"פרעתי". וצ"ע משבתאי בריה דר' מרינוס

א. התם הוה תוספת כתובה (תד"ה הטוען, יז:).

ב. ר' שבתאי ערב היה.

והטעם - משום שחייבים אלה אינם מתנאי ב"ד.

האם טענת "שטרך בידי מאי בעי" זו הוכחה

גמורה שהחוב לא נפרע

א. **מעשה ב"ד א"א לטעון "פרעתי"** - ופירשה הגמ'

(דף יז:) דהוי "כמאן דנקיט שטרא". וכי שייך כאן סברת "שטרך בידי מאי בעי".

ב. **אלא מכאן ראיה ליסוד מרן הגרי"ז** - שדייק

מהרמב"ם (מלוה פ"א ה"א) שאין תביעת שטר מכח שטרך בידי מאי בעי בגדר הוכחה, אלא דזה דין שטר,

דכוהו לגבות כל זמן שאין עדים שנפרע, כמו באל תפרעני אלא בעדים (ברכ"א).

והוסיף בשם הגרש"ר זצ"ל - דכך הוא ההסכם בין

הצדדים, שכל עוד שהתובע מוחזק בשטר, על הנתבע להביא ראיה (ולפי הנ"ל ניחא לשון הגמ', דאין זה "משל",

אלא "דין", דנתנו כח זה לאשה הבאה מכח מעשה ב"ד).

ג. **מבואר דגבי שט"ח** - מצוי שאין קורעין אותו, או משום אשתמוטי א"י משום פשיטי דספרא (טז:).

אשה שאמרה לבעלה גרשתי, מתי אינה נאמנת

א. כשהגט מסייעה (יח: תד"ה אין).

ב. כשחובעת כתובתה.

ג. כשיש קטטה ביניהם (יז: תד"ה הרציאה).

חזר ולקחה מבעלים הראשונים, מתי נעשה

ונחלקו רש"י ד"ה אינו, ותד"ה דברי, אם יש בזה לפחות חוב כמלוה ע"פ).

ב. שטר שנמחל שעבודו (יז).

ג. שטר מוקדם - נ' בגמ' דפסול אף לבג"ח, מדמקש"י (יז). מאי איריא שכבר נמחל שעבודו תיפול דהוי מוקדם, ומשמע מזה דפסול מוקדם הוא כמו נמחל שעבודו, דאף מבג"ח אין גובה, אך ברש"י שם (בד"ה ומפסדי ל'), מבואר דמבג"ח כן גובה.

דף יז:

ג' דינים מיוחדים נאמרו במעשה ב"ד, מהם

- א. שאין נאמן לומר פרעתי.
- ב. כשפורע אינה צריכה להוציא הכתובה אלא כותבין שובר, אך כל זה רק למ"ד שכותבין שובר (יז, תד"ה לא, ופירש הפנ"י כיון דבמעשה ב"ד בין כך צריך לשמור הכתובה להוכיח שפרע, ובמקום זה ישמור השובר).
- ג. לאחר הסכנה אף שלא הוציאה גט, אין לו מיגו דלא גרשתין (יז, תד"ה הוציאה).

ריו"ח ס"ל שאין אדם נאמן לומר פרעתי על כתובה, דהוי מעשה ב"ד. אביי (קודם שחזר בו), **סבר שנאמן והיא צריכה להוכיח שלא פרע. ג' נפק"מ ביניהם**

- א. **במקום שכותבין כתובה** - האם צריכה להוציא הכתובה בשביל להוכיח שלא פרע.
- ב. **במקום שאין כותבין כתובה** - האם גרושה צריכה להוציא גיטה.
- ג. **אלמנה מן האירוסין** - אין לה לא גט ולא כתובה, לאביי תמיד יוכל לטעון פרעתי.

א. מתי מודה אביי שאינו נאמן. ב. ב' אופנים שמודה ריו"ח שנאמן

- א. **אלמנה מן הנישואין** - היכא שאין כותבין כתובה, וה"ה אם יש עדים שנשרפה כתובתה (משמע בתד"ה לא).
- ב. **א' כשיש מיגו** - (ויש בזה ג' אופנים, א) אם אין עדי גירושין נאמן במיגו דלא גרשתין. (ב) אם אין גם עדי קידושין נאמן במיגו דלא קדשתין. (ג) אף אם יש עדי קידושין וגירושין אך אין עדי הינומא, נאמן על מנה במיגו דאלמנה נשאתין).
- ג. **במזונות דלשעבר** - (הטעם שנאמן "דמוכחא מילתא שנתנו לה שאם לא כן למה שתק ולא תבעה קודם", תורא"ש).

ב' חילוקים בין גוף הכתובה לתוספת

- א. האם נאמן לומר פרעתי.
- ב. לראב"ע כשכ' לארוסה גם תוספת ונתארמלה או נתגרשה, אין לה תוספת.

היכן מצינו דשלא בפניו לא טעני' אף שהוא היה יכול לטעון

אשה שאמרה גרשני בעלי - מתפרנסת עד כדי כתובתה, ואף שהבעל היה נאמן לומר לא גרשתין.

לשלם (אבל בשטר רגיל, אפי' לאביי דעבחו"ל, חייש', שהרי אם לא נמסר למלוה, אין העדים זכין לו).

בשטר מקויים - דאין מקיימין את השטר אלא בפני בעל דין (טז, כ"כ רש"י ד"ה כל מעשה ב"ד, וע' מהרש"א שאין זה עיקר הטעם, אלא משום דמלוה מקיים שטרא ולא ל"ה).

כשחיב מודה - (מיהו לפי תד"ה כותבין, יב, בדעת רב אסי, אף שחיב מודה, חייש' שמא כתבו שטר ל"ה אע"פ שאין מלוה עמו, והוי שטר מוקדם).

המקדש אשת איש, א. מתי חלין קידושין. ב. למ"ד שלא חלין, מה דין הכסף שקיבלה

- א. **לר"מ** - חלין הקידושין כשמקדשה "לאחר שימות בעלך" (טז), וגם רב ס"ל כר"מ (טז, תד"ה מה).
- ב. **לשמואל** - אינה מקודשת, דאין אדם מקנה דשלב"ל (יד: תד"ה תריץ), ולפ"ז המעות מתנה כמו באחותו, מיהו בדבר שהוא מחלוקת רב ושמואל א"א לומר "אדם יודע וכו'", לכן בזה משמע דלשמואל המעות חוזרין (לפי תד"ה ונתן, טז:).

דף יז:

אופנים שא"נ בטענת פרעתי על מילוח ע"פ

- א. בחייב אתה ליתן לו, לחד מ"ד.
- ב. הוחזק כפרן.
- ג. אם יש עדים שזמן ההלואה באותו יום לחד מ"ד.
- ד. מעשה ב"ד.

הא דאריו"ח המוציא שטר שכתוב בו "הנפק" וזמנו בו ביום יחזיר, האם זה דוקא בכתוב בו "הנפק" או לאו"ד

למאן דמוקי לה באין חייב מודה, זה דוקא עם הנפק, דבל"ז חייש' שכתב ללוות ולא ל"ה, אך למאן דמוקי בחייב מודה זה אף בלא הנפק.

הטוען פרעתי על מעשה ב"ד, והשטר נפל, האם גם אז אין נאמן

תד"ה הטוען - (יז) דימה סוגיין לסוגיא לעיל (ז: בכתובה שנפלה, ונ' דס"ל דגם התם אין נאמן אף שנפלה הכתובה (והריטב"א פליג וס"ל דכשיש ריעותא של נפילה נאמן אף במעשה ב"ד).

כשהוחזק כפרן, האם נאמן לומר פרעתי

- א. **הוחזק כפרן לאותו ממון** - מבואר בגמ' יז. דאין נאמן, אך טז: תד"ה ומשום, ס"ל דלרובא נאמן כשנפל, ולר' אבהו לא נאמן אף בנפל, אך בגמ' יז. מבואר במעשה דשבתאי דאף בנפל אין נאמן.
- ב. **לממון אחר** - בפשטות נאמן, אך טז. ברש"י ד"ה שהוחזק, משמע דנחלקו ר' אבהו ורובא האם בהוחזק כפרן לממון אחר נאמן נגד שטר שכתוב בו הנפק.

ג' שמרות שא"א לגבות בהן אפי' מבג"ח

א. שטר שא"ב אחריות נכסים - לשמואל בדעת ר"מ

דף יח.

"הא אמר תנו נותנין", לענין מה אמר "תנו" ע"כ צ"ל לשם גירושין - היינו שעושה אותם שליח ליתן לה את הגט לשם גירושין.

דאילו לראיה בעלמא שגירשה - מה הקושיה ממתני' בגיטין "מצאו לאתרו כשר וכו'", מה שייד כשר או פסול אם היא כבר מגורשת, והגט רק לראיה בעלמא. ומה החשש "נמלך" - שמא חזר בו מהגט, אלא ודאי כל הנידון האם כשר הגט להתגרש בו עכשו.

מנין לרבה דמתני' "לזמן מרובה"

הדיוק הוא מהמילה "נמלך" - דמשמע דאם נדע שלא חזר בו, ויכל לגרש בגט זה עכשו, ואם מיירי "לאלתר", פשיטא.

רבה דייק דרישא דמתני' דומיא דסיפא דשטרי חליצה ומיאונן וכו' - דלאלתר היינו שראינו בידה, פשיטא וכו' (תד"ה הא).

ח' אופנים דלא חיישי' לתרי יב"ש

- א. לרבה, אם אין גם הוחזקו וגם שירות.
- ב. לכאוי' במשולשים גם לרב הונא (מיהו צ"ע).
- ג. עדים מעדיין מעולם לא חתמנו וכו'.
- ד. טב"ע בת"ח.

- ה. סימן מובהק או אף אינו מובהק אם סימנים דאורי'.
- ו. נמצא לאלתר.
- ז. ידוע שנפל ממנה דניתן לה לראיה.
- ח. בממוך.

דף יח:

גט שנמצא חיישי' לנמלך. מתי לא חיישי'

- א. כשזה ביד שליח, שאין כח לבעל לבטל אלא בפניו.
- ב. כשזה מקויים, כיון דבעל לא מקיים גיטא (תד"ה נפק).

מאן דחיישי' לתרי יב"ש אף בלא הוחזקו, לענין מה מודה דבעינן הוחזקו

- א. לר"מ - דס"ל דע"ח כרתי ובע"י מוכח מתוכו, דבלא הוחזקו חיישי' רק כשנפול (תד"ה חיישי').
- ב. לתירוץ ב' בתוס' אף אביי דחיישי' לתרי יצחק כשלא הוחזקו, מ"מ לא חיישי' שגם האחר איבד גט (תד"ה נפק).

בגט שנמצא בב"ד של ר"ה, פירש"י דידעי' שאין שם ב' אנשים ששמותיהם שוים, וא"כ אולי דוקא בזה אין חשש, מנלן דרבה לא חוישי' בלא הוחזקו ושיירות מצויות

משמע שאם חוששים ליותר מחשש אחד, תו אין לדבר סוף, וחיישי' לכל החששות.

נמצא גט אשה, אלו חששות חוישינן, ואלו חששות יש לכאוי' לחשוש ואין חוישינן

- א. שמא נמלך הבעל מלתת - כשאינו בפנינו חוישינן,

וכשנאבד משליח או במקויים, אין חשש.

ב. לתרי יוסף בן שמעון - לרבה בשיירות מצויות ונפל לאחור זמן והוחזקו ב' יוסף בן שמעון, חוישינן. לר' זירא לאיכא דאמרי השני ולאביי לתירוץ הראשון בתד"ה נפק, גם בלא הוחזקו חוישינן.

ג. שמא כתב בניסן ולא נתן עד תשרי - ואזל בעל זבין פירי מניסן ועד תשרי וכו' (גמ' יט.), למ"ד כיון שנתן עיניו לגרשה, אין חשש, כי לא גובה משעת כתיבה. למ"ד השני, הלקוחות יאמרו אייתי ראיה.

טב"ע וסימנים בגט

"רבב"ח אירכס ליה גימא וכו'", פירש"י דהיה שליח. מה נפק"מ לן אם היה שליח או בעל

במהר"מ שיף כתב - (גיטין כז:) דרש"י כ"כ משום דקשיין גירושין, וזה תימה, וכי משום כך רש"י יבדה מלבו שרבב"ח היה שליח. ועוד דגם בשאר דוכתי כשרדים על מציאת גט פירש"י דמיירי בשליח, ד"ה חיישי' לב' שוירי (יח: בראש העמ'), וכן ד"ה דאשתכח בי דינא (כ. בסוף העמ'), וכן ד"ה חיישי' לב' שוירי (כ: בראש העמ'), וכן ד"ה לאהדורי גט (כז: בראש העמ').

האם יש נפק"מ בין בעל לשליח לגבי הכרת גט בטב"ע

קלקול בשביל פשיטי דספרא - דעת תד"ה מעולם, דבעל אינו חשוד, והראיה דנאמן לומר "גרשתיה". משא"כ שליח כן חשוד לשקר במזיד ולטעון שזה גט שלו, כדי שלא יפסיד את שכרו (ר"ן ורשב"א גיטין כז., הובא בקצה"ח סי' רנ"ט סק"ב. וגם כשאינו שליח בשכר חשוד לשקר שלא תהיה לבעל תרעומת עליו).

הכרת גט בטב"ע - ע' תד"ה אבל (יט.), דגם לע"ה יש טב"ע, אלא דע"ה אינו נאמן כיון דחשוד לשקר ואילו ת"ח נאמן דאינו חשוד (כל שידוע שאינו משנה בדבורו אלא ב' דברים האמורים לקמן כג:).

ולפ"ז יש ליישב - דאילו רבב"ח היה "בעל", אמאי קאמר "אי משום טב"ע ודוקא צורבא מרבנן", הרי גם סתם "בעל" אינו חשוד לשקר להרויח פשיטי דספרא.

לכן פירש"י שהיה "שליח" - וסתם שליח חשוד לשקר, ורק משום שרבב"ח הוא ת"ח לכן החזירו לו.

מיהו יש לדחות - דנהי דאין בעל ע"ה חשוד לשקר במזיד, אבל הוא חשוד לומר שהוא שלו "לפי שסבור שלא איבד אחר גט, רק הוא", ולכן בעל ע"ה אינו נאמן בטב"ע, ות"ח לעולם נאמן, דודאי לא ישקר מחמת אומדנא, ולא יאמר שמכיר אם באמת אינו מכיר, והדק"ל אמאי פירש"י שהיה "שליח" (וכפרט לפי מה שמשמע ברש"י בגיטין כז: ד"ה צורבא מרבנן, דס"ל דרק ת"ח ידע בטב"ע, וכן דעת תורא"ש ובר"ן שם אליבא דרש"י, דלפ"ז אין חילוק בין בעל ע"ה לשליח ע"ה. אמנם בתורי"ד בגיטין באמת כתב שכל בעל נאמן בטב"ע בגט, ע"ש).

האם יש נפק"מ בין בעל לשליח לגבי סימנים

מהו ספק הגמ' סימנים דאור' או דרבנן - הספק הוא בסימן "בינוני", כגון "נקב בגט", אבל סימן "מובהק" כגון "נקב בצד אות פלונית", מהני מדאור' לכ"ע, ומחזירין גט אפי' אם סימנים לאו דאור'.

מה הגריעותא של סימן בינוני - דעת קצה"ח (סי' רנ"ט סק"ב) שהגריעותא היא מצד חשש "משקר", א. דלמא ראה. ב. דלמא ניחש.

זה היתרון של סימן מובהק - שאין בו את ב' החסרונות, א. דא"א לראותו, דזה במקום מוצנע, דאם זה במקום בולט לעין, שוב אין לו דין סימן מובהק, כי אולי ראוהו. ב. א"א לנחש דזה דבר חד פעמי.

ולפי' יש ליישב - דיש חילוק בין "שליח" ל"בעל", דב' סוגי חשש משקר הנ"ל שיש בסימן בינוני, לא שייכים לבעל, שהרי בעל אינו חשוד לשקר במזיד ולגרש בידועין בגט שאינו שלו (ורק בטב"ע, שאין לנו בדיקה אם באמת מכיר, חייש' שמא הוא מסתמך על אומדנא).

מיהו לכא' קשה טובא מסוגיין - דלפי דברי הקצות דכל הטעם דאין מחזירין גט אי סימנים דרבנן הוא רק מצד חשש "משקר", למה לא החזירו את הגט לרבב"ח שהיה ת"ח, הרי ת"ח לא חשוד לשקר (קה"י סי' כ"ט, וע"ש עוד קושיא עצומה על פי גירסת תוס' בגיטין דברבי רב אש). ואין לומר "לא פלוג", דהרי בטב"ע כן מחזירים ולא אומרים "לא פלוג".

אלא החילוק בין בעל לשליח הוא לגבי חשש איתרמי (שו"ת הגרע"א סי' ק"ז)

יש עוד חיסרון בסימן בינוני - היינו חשש של "איתרמי" דהיינו אולי יש עוד גט כזה עם אותו סימן, דככל שהסימן פחות טוב, יש יותר חשש שיש עוד א' כזה (ורק בסימן מובהק כגון נקב בצד אות פלוני בזה ודאי ליכא למיחש ל"איתרמי" כלל).

וכ' הגרע"א - דבאמת בגלל חשש "איתרמי" נקט רש"י שליח ולא בעל, דל"ל, "דהא פשיטא - הא דבהוחזקו ליכא דאור', היינו היכי דידעינן דמיב"ש זה נפל גט, אבל אם נמצא גט ולא נודע ממי נפל, פשיטא דבהוחזקו ב' יב"ש הוא חשש דאור' והוי ספק גמור מדאור'. א"כ י"ל הא דאמרין נפק"מ לאהדורי גט אשה בסימנים, מיירי בכה"ג.

מ"מ צ"ל - דמיירי שאין הבעל תובע בעצמו את הגט, אלא איש אחר שאומר שהוא שלוחו של זה ונתן סימן, אבל אם הבעל תובע אמרין דזהו ודאי אמת הנפל ממנו גיטו דלא חשבינן ליה למשקר כיון דבידו לגרשה, כמו באמר גרשתי, וכיון דמהימנינן ליה הנפל, הוי רק חשש דרבנן, דשמא גם מיב"ש אחר נפל ממנו גט, ומהני הסימן האמצעי.

ובזה אפשר ליישב לישנא דרש"י - רבב"ח ארכס ליה גיטא "שליח הוי", והיינו דאלו היה המגרש עצמו, לא הוי רק חששא דרבנן ול"צ סימן מובהק, "עכ"ל.

ביאור הדברים

תירוץ הגרע"א בנוי על ג' יסודות -

א. דרש"י ס"ל דמדאור' לא חייש' לב' יב"ש אלא רק מדרבנן

משום חשש לעז גבי אשת איש (כתד"ה אסורא כ: בתירח ב).
ב. כיון דכל החשש לב' יב"ש הוא רק דרבנן, לחשש דרבנן ראוי שיועילו סימנים דרבנן.

ג. רק בבעל החשש לב' יב"ש הוא דרבנן, כיון דהבעל בידו לגרשה, ומעיקר הדין נאמן לומר שנפל ממנו גט, ואין לחשוש דלמא גם מיב"ש השני נפל.

אבל בשליח יש חשש דאור' -

כיון דאין בידו לגרשה, אינו נאמן לומר שנפל ממנו גט בעיר, דיתכן שהגט נשרף לו או נפל למים, וכיון ששמע שמצאו גט, מנחש סימן כדי לקבלו. **לכן פירש"י דרבב"ח היה שליח, וא"ש דצריך סימן מובהק.**

מיהו זה צע"ג -

וכי יתכן לחשוש בשליח כרבב"ח שישקר, ועו"ק דא"כ גם בטב"ע לא יהיה נאמן, ועו"ק דמצינו גמ' מפורשת דגם בבעל צריך סימן מובהק (חזו"א, ע"ש).

והגר"ש רוזובסקי ביאר -

דהגרע"א הבין דספיקו של רבב"ח אי משום סימנא וכו', היינו אפי' אי לא יהא ת"ח ויהא עליו חשש משקר. א"צ (כהתורת גיטין), אפי' אילו לא היה לו טב"ע. מיהו ברש"י לא משמע כן, אלא אי טב"ע לא חשיבא, והיינו כמ"ש זיו הים, כדלקמן.

צ"ע, מ"ט חשב רבב"ח שלא סמכו על טב"ע שלו, והחזירו לו בסימנים -

כ' בזיו הים בגיטין (כז. סק"ד), דהא כתבו תד"ה ומודה (לקמן כד.), דגט הוי ככלים חדשים שלא שבעתן עין, כיון דלא משהי איניש גיטא בידיה. ולפי"ז רבב"ח הסתפק שמא מודים רבנן לרשב"א דבגט שאין בו טב"ע כ"כ, לא מחזירים בטב"ע אפי' לת"ח.

דף ימ.

מתני בעל א"צ לומר גרשתי את אשתי

כשאומר גרשתי אתמול (תד"ה ואפי').

מ"ט גט אשה שנכתב בלי זמן, פסול

א. שמא יחפה על אשתו. ב. שמא יגרם הפסד ללקוחות.

בעל שכתב גט עם זמן וגירש בו לאחר כמה ימים, מה דינו ומדוע

נשר - דכשמגרשה יש קול שלא נמסר ביום שנכתב (תד"ה וליחוש, ט.). ולמ"ד שאין לבעל פירות משעה שנתן עיניו לגרשה, ודאי אין חשש.

כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו, מ"ט

א. דאין חשש למחזי כשקרא (יב.: תד"ה כותבין).

ב. דאין חשש לפסידא דלקוחות - אף דבגט אין עבחז"ל אעפ"כ לא יפסידו לקוחות, או כמ"ד דכיון שנתן עיניו לגרשה, שוב אין לבעל פירות, ואף למ"ד דיש לו עד הנתינה, יאמרו לקוחות אייתי ראייה.

ג. **דאין חשש לשמא יחפה** - דלא מקדים איניש פורענותא לנפשיה (יט., תד"ה וליחוש).

ב' **חילוקים בין שט"ח לגט בלא נפילה**

א. בשט"ח לאביי עבחו"ל, בגט לא.

ב. בשט"ח לרב אסי דלית ליה עבחו"ל, אין כותבין ללנה אלא"כ מלוה עמו, בגט כותבין, דבשט"ח לא ידעו לקוחות לומר אייתי ראייה כו' ובגט ידעו לומר, או כמ"ד דכיון שנתן עיניו לגרשה (ט).

ד' **חילוקים בין שט"ח שנפל לבין גט שנפל**

א. **לאביי דעבחו"ל** - אם החזירו השטר (כגון כשלא חייש' לקניניא) אין הלקוחות יכולים לומר אייתי ראייה כו', בגט שאין עבחו"ל יאמרו הלקוחות, אך זה רק למ"ד יש לבעל פירות עד שעת נתינה (יט).

ב. **לרב אסי** - בשט"ח אין מחזירים משום שמא כו' ללוות וכו' ולא ידעו הלקוחות לומר אייתי ראייה, בגט מחזירים כיון דידעו לקוחות לומר, או כמ"ד דכיון שנתן עיניו לגרשה וכו' (יט).

ג. **לתרי יב"ש** - בשט"ח לא חייש', בגט חייש', ונחלקו ב' תירוצי תוס', או משום דאיסור אשת איש חמיר מממון, או דזה חומרא דרבנן דגט משום לעז (כ: תד"ה איסורא).

ד. **אם סימנים דרבנן** - בשטר מהני, בגט לא מהני סימן, רק סימן מובהק (יה:).

בגט שנפל חייש' או לנמלך מלגרש, או לב' יב"ש, אך כשאין חשש נמלך ולא חשש לב' יב"ש, נותנין לאשה. ואמאי לא חייש' שע"י הגט תוציא פירות מלקוחות שלא כדין

פרוע לא שייך - דהרי אין זה "חוב" אלא מוציאה הפירות. ומזוייף נמי ל"ש - שהרי אין הבעל טוען מזוייף.

ולשמא כ' לגרש בניסן ולא גירש עד תשרי - באמת חייש', ואלא למ"ד כיון שנתן עיניו לגרשה שוב אין לו פירות, אין נפק"מ, ולמ"ד שיש לו פירי עד הנתינה יאמרו הלקוחות אייתי ראייה אימת מטא שטרא לידך.

היכי תימצי זוכה אדם בממון מבלי שעשה הוא או שלוחו מעשה קנין (ולא ירש)

א. עבחו"ל. ב. לה: מאימת אכיל פירי וכו'.

מה פירוש עבחו"ל

העדים בחתימתם על השטר - זוכים את השעבוד למלוה מיום הכתיבה אפי' שהלואה תתעכב (יג. רש"י ד"ה אביי אמר).

וטעם התקנה - שאם לא כן לעולם לא יוכלו העדים לחתום אלא אם יראו המסירה משום חששא דכתב בניסן ולא נתן עד תשרי ומזבין ביני וביני (תד"ה שובר, יג.).

באלו שטרות עבחו"ל

א. **בשטר שהוא זכות לו** - כגון שט"ח, שטר מתנה, שובר, כתובה, אדרכתא, שטר שחרור, דיתיקי.

ב. **באיסורין** - כגון בשטר שחרור או בגט (אם זה זכות, ואף למ"ד זכות הוא ספק בתוס' לקמן כ. ד"ה שובר).

מתני מודה אביי דלא אמרי' עבחו"ל

א. **כשלא בא השטר ליד הזוכה כלל** - (יג.).

ב. **כשלא בא ליד הזוכה בחיי המתחייב** - אלא ע"י

בנו אחר מיתת אביו (יט., בגמ' ובתד"ה ברייתא).

ג. **שטרי חוב המוקדמין** - שטרות שמוקדמת כתיבתן

לחתימתן א"נ שהקדימו את התאריך (רש"י יג.).

ד. **בשטר שהוא חוב לו** - כגון שטר דחוב הוא לה

(יט., תד"ה וליחוש). וכן בשטר שחרור של עבד למ"ד

דחוב הוא לעבד, ואף למ"ד דזכות הוא לעבד, מסתפק

תוס' האם זה מהני לגבי איסור (כ., ד"ה שובר).

ה. **בב' שטרות שזמנן שוה** - דלא מוכח מתוכם איזה

קודם (תוס' הנ"ל).

ו. **בשובר** - שאינו אלא לראיה בעלמא ולא לקנין.

איך היה שייך בגט אשה עדיו בחתומיו וכן

לה, הרי כתיב "ונתן בידה", והיכן יש כאן

"מסירה"

כן הק' הרש"ש בגיטין - (יז.), ולכאור' קושייתו צ"ב,

דהא גדר הקנין של עבחו"ל הוא, "דחתימת העדים" היא

"כמסירה", ולפ"ז הרי מדרבנן חשיב שהגט נמסר לה,

וכיון שקנין דרבנן מהני לדאור', א"כ יש כאן "ונתן

בידה", וכמו קנין ד"א דמהני לגירושין.

וכן קשה על תוס' - לקמן כ. ד"ה שובר, דהסתפקו גבי

עבד אם מהני עבחו"ל לגבי איסור, ולצד דמהני הוא

משום שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת. וצ"ע הרי

מדרבנן חשיב שנמסר לו הגט שחרור.

אך הקשה בשיעורי הגרש"ר - (על דף יג:), דאפי'

בשטרי ממון לא מובן מה מהני החתימה, הרי דין "שטר"

יש רק כשנמסר, וכל זמן שאין לזה דין "שטר", אין

לעדים דין "עדים".

ותירץ דע"כ נ' מזה - דדין שטר יש מיד שחתמו העדים

אף קודם המסירה, אלא דמה שלא חל הקנין עד שימסור,

הוא מהלכות קניינים, ולזה מהני עבחו"ל שיחול הקנין

מיד עם גמר עשיית השטר, אבל החתימה אינה עושה

"מסירה", אלא תיקנו חז"ל שהחתימה תעשה "קנין"

אפי' בלי מסירה. ולפ"ז ניהא דברי תוס' דהוי עקירת דבר

מה"ת, דלשיטת דלא מהני שאר קניינים בגט, א"כ אף

שיש כאן הקנאה סו"ס אין כאן מסירה (הגר"ש פיין שליט"א).

לדעת ר"מ שעדי חתימה כרתני, האם צריך

עדי מסירה

בגט צריך - משום שאין דבר שבערוה פחות מב' (תד"ה

וליחוש).

מה נפק"מ לדינא בין ר"מ לר"א

א. **דלר"מ בעינן שיהא מוכח מתוך השטר מי**

המגרש ומי המתגרשת - ולר"א מספיק שהעדים ידעו

(תד"ה והוא, יח.).

ב. כתב לזה ולא מסר לו לזה ומסר לו - לר"א לזה שמסר תחילה קנה, ולר"מ לפי השטר (תד"ה שובר, כ.).

דף ימ:

מתנה ה"ז לא יחזיר, שאני אומר וכו', באיזה מתנה איירי

א. לרש"י - איירי שאמר גוף מהיום ופירות לאחר מיתה (יט., ד"ה מהיום).

ב. לתוס' - איירי שנתן הכל היום, ורק בתנאי שלא יחזור עד מיתה (יט.; ד"ה והא.).

ג. הנפק"מ בנייהם - אם אמר תנו, האם נותנין, לרש"י לא, וכמפורש (יט.; ד"ה קמא). לתוס' נותנין, כיון שאם נתן לאחר, יזכה בזה האחר, שהרי התנה עם הראשון אם לא יחזור בו.

נמצא שובר בשוק, מה חייש' ומה לא

א. לדלמא כתבה ליתן בניסן - ולא נתנה עד תשרי ואזלה זבתה לכתובתה מניסן ועד תשרי וכו', לרבא לא חייש', משום דס"ל כשמואל שיכולה למחול. לאביי לא חייש', או כשמחזיקה שטר כתובה בידה, או משום דעבחו"ל.

ב. למזוייף - כשהיא טוענת, חייש', וזה הפי' "אין האשה מודה לא יחזיר".

ג. כתבה ליתן ולא נתנה - כשהיא טוענת נאמנת, וגם זה הפי' ב"אין האשה מודה לא יחזיר" (תד"ה מצא).

ת"ר מצא שובר בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל. מודע אין חוששין לקנוניא

נחלקו בזה אביי ורבא, וכדעת אביי ב' טעמים:

לרבא - כיון שהמוכר שט"ח וחזרו ומחלו מחול, א"כ כיון שבידה למחול, נאמנת לומר שכתבה ומסרה לו את השובר שהתקבלה כתובתה.

לאביי - א. מיידי שהכתובה בידה, דמוכח שלא מכרה כתובתה (ולא חייש' לבי' כתובות).

ב. אפי' אין הכתובה בידה, מ"מ כיון שעדין בחתומיו זכין לבעל מיום חתימת השובר, לכן גם אם מכרה את הכתובה, הבעל זוכה בה למפרע.

דף כ.

מתי חייש' לקנוניא ומתי לא

לדעת רש"י - (לעיל יג. ד"ה לפרעון) דוקא כשמכר ללקוחות שלא באחריות.

לדעת תוס' - (ד"ה ש"מ) אפי' מכר באחריות, דסו"ס רוצה להוציא מהלקוחות, ורק כשממש לא ירויח כלום, כגון באשה שמכרה כתובתה אחר גירושין, לא חייש' לקנוניא.

היכן מצינו דכשאינו מרויח הרבה לא חייש' שיפסיד לאחרים

א. אין לחוש שמא מכרה אחר גירושין - אלא רק

שמוכרת בעודה תחתיו בטובה"נ (תד"ה ש"מ).

ב. אין לחוש שכדי להרויח פשיטי דספרא - בעל יגרש את אשתו בגט של אחר (יח.; תד"ה מעולם).

ג. ע' לעיל (תד"ה היינו, יג.).

ב' דרכים למכור חוב

א. מעמד ג'. ב. כתיבה ומסירה.

ד' נפק"מ להלכה במכירה במעמד ג'

א. א"א למחול. ב. מהני במילוח ע"פ. ג. לא תיקנו אלא בדבר שראוי לגבות מיד (תד"ה ש"מ). ד. החייב צריך להיות נוכח במעמד ג'.

המוכר שט"ח לחבירו וחזרו ומחלו מחול, כמה חייב המוכר לקונה על שהפסידו

כמה שנתנו הלקוחות על השטר (תד"ה ש"מ).

האם כותבין שובר לאשה כשאין בעלה עמה

לאביי דעבחו"ל - ודאי כן, ואף לרב אסי מהני משום שיכולה למחול כשמואל.

האם שובר זה שטר ראייה בעלמא (על פרעון), או"ד השטר הוא הפועל את הפקעת החוב

אם זה שטר ראייה בעלמא - מה שייך עבחו"ל בשובר, הרי אין מה לזכות, דזה רק ראייה שהיתה כבר מחילה.

אלא ע"כ השטר פועל מחילה - וכמ"ש הריטב"א כאן, דמיירי שהשובר הזה כעין שטר מקנה, שאומר לו "חוב פלוני מחול לך בשטר זה", אבל בשוברין שלנו שהוא מחול או מודה לו, ואין השטר אלא לראיה, אפי' רבא מודה דמשעה שמחל והודה נפטר הלה.

מתי גם לשמואל נאמן לומר פרעתי (ג')

א. כשיש לו מיגו דמזוייף (יג.; תד"ה הא. ומבואר שם, דפעמים אין מיגו דמזוייף, אף שהיה נאמן לומר מזוייף, והיינו ככה"ג דהשטר נפל לאחר קיום, דאף שהיה נאמן לומר מזוייף, אך אינו טוען ברצון וכו', אך לתירוץ ב' בתוס' שם, מל"ה עצמו גובין ע"י קיום, ו"א"נ לומר מזוייף אף דהשטר נפל).

ב. באחד שלוח מג' (מתני', כ.), ומיירי דמקיימים (כ:).

ג. בחפיסא או בדלוסקמא והל"ה נותן סימן.

מתי לכ"ע אין נאמן לומר פרעתי (ד')

א. מעשה ב"ד.

ב. ג' שלוח מאחד, בכתב יד של ג' סופרים (כ:).

ג. בחפיסה או בדלוסקמא והמלוה נותן סימן.

ד. כשזמנו בר ביום.

תנן במתני' וכל מעשה ב"ד הרי זה יחזיר. באיזה אופנים מדובר

א. כל אלו הנזכרין במתני'.

ב. בכתובה, לא יחזיר או משום התוספת, או כי יש לו מיגו, אך לפ"ז כשמודה על התוספת וכן יש עדי קידושין והינומא, דאז אין לו מיגו, הדין דיחזיר (יז., תד"ה הטוען).

ג. בשט"ח יש ג' דעות (טז:), לר' ירמיה בכל שטר שכתוב בו הנפק, לר' אבהו רק בהחזק כפרן (לרש"י החידוש הוא

צ"ע, דא"כ אין זה חומרא מממון אלא שוה לממון, וי"ל דהתוס' סמך על כך דבמים שאין להם סוף לא מהני אפי' תרי רובא, כגון שהוא ת"ח, שאילו היה ניצל, ודאי היה קול, חת"ס).

מצא ברשותו שובר על חוב שהכירו חייב לו ואינו יודע אם נפרע, מזה הדין

א. **סתם שובר פסול** - די"ל שהכין מראש, או מפני שהודמן לו סופר, או אפי' בכתב ידו, י"ל דהכין מחשש שמא איתרמי בין השמשות ולא יהיה זמן לכתוב שובר, והל"ה לא ירצה לפרוע בלי שובר.

ב. **כשהשובר נכתב בשט"ח עצמו** - מתחת חתימות העדים, כדאי דלא הוי מרע לשטרא.

ג. **שנמצא בין שטרותיו הקרועים** - ופירש"י, או שמצא שם את השט"ח שעליו ניתן השובר, ומקום השטר מוכיח שהשובר אמת. או שמצא שם את השובר, שזה מוכיח שאינו צריך לו, שכנראה הל"ה כבר פרע ושכח השובר בידו.

ד. **כשיוצא מתחת יד שלישי** - ופירש"י שהמלוה האמין לשלישי, דע"כ המלוה כותב השובר הוא נתנו לו, סימן שמאמין לו. ר"ח פירש שיש לשליש נאמנות במיגו שיכל לתתו לל"ה.

ה. **במקרה שיש עדים** - שמעידים שראו הפרעון כשחתמו על השובר.

שטר בלי קיום זה בחזקת ודאי מזוייף או ספק
תד"ה סמפון מבואר דאף בשובר אמר' דמזוייף, והמלוה גובה את חובו, ומספק הרי אינו יכול לגבות.

לדעת הר"ף ביבמות, שטרות ראייה שנכתבו מדעת המתחייב, יכולים לשמש ראייה אך ורק כאשר מוציא אותן מו' שהשטר בא ליזכותו. מזה קשה מסוניין

שובר הנמצא בין שטרותיו של מלוה (בגוונא דמהני).

שאף שהחזק כפרן לממון אחר, לתוס' החידוש שאף שנפל), לרבא רק בחלטאתא ואדרכתא.

ד. בגט שיש בו הנפק תלוי אי חייש' לב' יב"ש (יח:).

שטרות מועילים לראיה בב' אופנים

א. **גט או שטר מקח** - שנעשה ע"י השטר "חלות".

ב. **שטרות הלואה** - כאשר נכתבו בציווי של הל"ה שהוא המתחייב.

האם שטר יכול לשמש כעדות או דלמא יש חיסרון של "מפיהם ולא מפי כתבם"

תנן במתני' - "שטרי חליצה ומיאונין".

נתן המלוה סימן, האם מחזירים לו את השטר "מצא בחפיסה או בדלוסקמא" - תנן במתני' דמהני
להחזיר שטר למלוה להוציא אתו ממון.

סימן שהבעל נותן בגוף השטר - לא מהני, כמבואר לקמן כח., שהרי זה היה אצלו בתחילה.

דין סימנים לגט

בחפיסא - מהני רק לבעל ולא לאשה.

בדלוסקמא - כל דמהני, דתקנ"ח שלא ניווש לשאלה, ולפ"ז בגט שהוא דאור', לא יהני (כ.; תד"ה מצא).

סימן שהבעל נותן בגוף השטר - לא מהני, כמבואר לקמן כח., כנ"ל, שהרי זה היה אצלו.

דף כ:

מותי ממון חמור מאיסור, ומתי איפכא

בממון - רוב לא מהני נגד מוחזק. **ובאיסור** - רוב מהני נגד חזקה דמעיקרא (תד"ה איסורא).

באיסור אשת איש - א. חייש' לב' יב"ש. ב. אם סימנים דרבנן לא מהני סימן שאינו מובהק בגט. ג. טבע במים שאין להם סוף, אשתו אסורה אף שרובם למיתה (מיהו

הדרן עלך שנים אוחזין

פרק שני

אלו מעיאות

דף כא:

נפילה - הרי יש צד שנפלו ברה"י ולא נשחת הסימן, אלא על כרחך מוכח דמספק מתייבא (והק' הגרע"א מדוע לא הביאו התוס' ראייה זו לקושייתם, אלא הקשו מסברא דמספק מתייבא, ע"ש, ועי' לקמן דתלי לה בישראל"מ, ועי' אילה"ש).

כיון דלרבה מתייבא מספק, מה צ"ע על רבה מדוע ברה"י חייב להכריז אפי' בדרך נפילה - הרי אינו יודע היכן נפלו, ואולי נפלו ברה"ר והסימן נדרס **ותירצו תוס'** - דמ"מ יודע אם ברה"ר או ברה"י נפלו.

פירות מפוזרין, מתי הרי אלו שלו ומו"ט

א. בדרך נפילה - ואפי' טובא נמי, ולכאור' דוקא לרבא דישל"מ הוי יאוש (ור' יצחק ס"ל כאביי).

ב. במכנסתא דבי דרי - מטעם "הפקר", ודוקא קב חטיין בד' אמות (בגלל טרחא או דלא חשיבי).

פירות מפוזרין מתי אסור ליטלן ומו"ט

א. בדרך נפילה - לאביי דישל"מ לא הוי יאוש (היכא דלא ידע דנפלו ממנו, דאינם יקירי וכיו"ב, תוס').

ב. בדרך הינוח - דעתיד לחזור ליטלן (רש"י, וע"ל דמייירי במקום מוצנע ומשתמר).

ג. במכנסתא דבי דרי - יותר מקב בד' אמות (דודאי חשיבי).

ד. חצי קב בב' אמות על ב' אמות - לצד א' בתוס', אע"ג דלא חשיבי, אבל פחות מפוזר ולא נפיש טרחיהו.

מתי תיקן

א. חצי קב בב' אמות על ד"א - לצד א' בתוס', אע"ג דהפיזור שווה כמו בקב בד"א, אבל יכול ללקוט בחצי זמן (ולצד ב' בתוס' פשיטא שמפקיר בזה, דלא חשיבי).

ב. קביים בשמונה אמות - על ד' אמות, אע"ג דטרחא כפולה, אבל הריחו כפול.

ג. קב שומשמן בד"א - אע"ג דנפיש טרחא טפי (כיון דדקין מאד), אבל יותר ריחו.

ד. קב רימוני או קב תמרי - אע"ג דלא חשיבי, אבל גם פחות טרחא (ובח"י הרשב"א נסתפק אם הוא אותו ספק ככולהו, ואי פשטת חדא אפשיטו כולהו. או דלמא אין הספיקות תלויין זה בזה, דפעמים מפקיר דלא חשיבי, ופעמים מפקיר בגלל טרחא אע"ג דחשיבי).

מדוע בכריכות יש חילוק בין רה"ר לרה"י לרבא דסימן העשוי לידרס ומקום הוי סימן - ע"כ אין בהן סימן, אלא המקום הוי סימן, דמייירי בדרך הינוח, אבל רק ברה"י כי ברה"ר מינשטפי.

לרבה דסימן העשוי לידרס ומקום לא הוי סימן - ע"כ י"ב סימן, ורק ברה"י מהני כי ברה"ר עשוי לידרס.

במה כריכות שונים משאר מילי דמתני'

לרבא - רק כריכות בדרך הינוח, דאידי דיקירי לא שכיח שיפלו שלא מדעת (אלא עמד לפוש ושכחם שם).

לרבה - רק בכריכות יש סימן, ולא נתבאר למה (וכולה מתני' בין בנפילה בין בהינוח).

מה החילוק בין ככרות של נחתום ושל בעה"ב של נחתום - אין סימן בגופן, ואין סימן מקום (לרבה לשיטתו אפי' בהינוח, ולרבא, דמייירי בדרך נפילה).

של בעה"ב - יש בהן סימן, ומהני אפי' ברה"ר (לרבא אע"פ שעשוי לידרס הוי סימן, ולרבה דאין מעבירין על האוכלין).

לרבא מה החילוק בין מקום דלא הוי סימן ברה"ר כיון דמתנגלגל, לסימן העשוי לידרס דלענין מקום סגי בגלגול מועט - שיתקלקל הסימן, משא"כ לענין דריסה, צריך הרבה דריסה כדי שישתחק.

מתי מקום הוי סימן לרבא גם ברה"ר

ציבור מעות וציבור פירות - דלא שייך בהו מינשטפי (דציבורי פירות אין דורסין עליהן, וציבורי מעות אין זיין ממקומן, מהרש"א בשם הרא"ש).

אלומות - כיון דיקירי לא מינשטפא (כג.).

מצא דבר ברה"ר, מתי לא יגע בו

בדרך הינוח ואפי' ספק הינוח ואין בהן סימן במקום מוצנע ומשתמר (קצת, עי' לקמן כה:).

לרבה דסימן העשוי לידרס לא הוי סימן, הוכח שאדם מתייבא מספק

א. דאל"כ אמאי לא הוי סימן - אולי המוצא יגביה לקיים מצות השבת אבידה קודם שידרס.

ב. דאל"כ מדוע ברה"ר הרי אלו שלו ואפי' בדרך

דף בא:

מוח/ אב"י ורבא בישל"מ

לאב"י - צריך יאוש בפועל.
 לרבא - מספיק שעומד ליאוש.

מו"ט כשבא לידו באיסורא לא הוי יאוש

א. יד שומר כיד בעלים - דלמוצא אבידה יש דין שומר, ויאוש ברשות הבעלים לא מהני (מלחמות לרף כו:).
 ב. שכבר חל חיוב השבה על המוצא - ויאוש לא מפקיע חיוב השבה (תד"ה הכא ב"ק סו., ומכאן מוכח שיאוש אינו כהפקר, דאל"כ א"ע"ג דאתא לדידה באיסורא ויכל לקנות מן ההפקר, תד"ה כיון ב"ק סו.).

מוה הדין לאב"י ספק ישל"מ

פירש"י - (לקמן כב: ד"ה אף איסורא), דכי היכי דיש סימן אסירא, כי אין סימן נמי אסירא היכא דאיכא למימר לא ידע דנפלה קודם שבאת ליד זה, עכ"ל, מבואר, דספק ישל"מ אסור.

וכ"כ המגיד משנה - ודע שהנראה מן הסוגיא, שכל דבר שיש לחוש אם ידעו הבעלים בנפילתו אם לאו, אסור מספק, לפי ששם אמרו גבי מעות מפוזרין הרי אלו שלו, ואקשינן עליה דאב"י, ופרקינן אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה, אלמא מסתמא בדבר שאין לתלות, אסור, דאי לא, מאי קושיא ומאי פירוקא. וכל הסוגיא מוכחת כך (הלכ' גולה ואבידה פרק י"ד ה"ה).
 וכוונתו כ' הגרע"א וז"ל - דקושיית הגמ' והא לא ידע דנפל כו', היא דליחסר מספיקא שמא לא ידעו הבעלים דנפלו מיני, עכ"ד.

וכן הוא בפנ"י - (לקמן כה.) ובכולהו פרקין משמע דלעולם לא זכה המוצא אלא היכא דידעינן בודאי שכבר ידעו בו הבעלים ונתייאשו וכן משמע בסוגיא דישל"מ.
 וטעמא דמילתא כ' הפנ"י - וז"ל, והא דאמר"י לענין ישל"מ דאפי' ספק אם ידע ונתייאש לא זכה המוצא, עד שידע בודאי שנתייאש, י"ל כיון דבשעת נפילה ממש, ודאי לא ידע ולא נתייאש, א"כ בשעת מציאה נמי יש לאוקמא אחזקתו שעדיין לא נתייאש (לקמן כה:), ועי' שעיר"ש שער ה' פ"א מה שדן בטעמו של הפנ"י.

האם יש ישל"מ באבידה שיש בה סימן

לא - דמתחילה אינו "עומד ליאוש" (תד"ה לכי).
 מיהו במקום שהרבים מצויים - מבואר בתוס' דאפי' באבידה שיש בה סימן סתמו "עומד ליאוש" (תד"ה ת"ש, דלהכי מקשה על אב"י מברייתא דהמוצא מעות בבתי כנסיות, דמשמע דמירי אפי' שיש בהן סימן, וטעמא, דבמקום שהרבים מצויים, שכיחי אינשי דלא מעלי, והבעלים מתיאשים כאילו אין בו סימן (עי' כד. תד"ה אפילו).

הוכח לדעת רבא דישל"מ הוי יאוש א"צ שיוודע לו לעולם (וא"כ אינו מטעם דהיאוש לבסוף מהני למפרע)

א. מדפריך לרבא מזיתים וחרובים אמאי אסורין -

אע"פ שאינו יודע כמה פירות היו מקודם ולעולם לא ידע כמה נפלו (חור"ב בסוגיא אות ב', ע"ש).

ב. מיתמי דלאו בני מחילה ניהו - דכתבו תוס' (כב: ד"ה דלאו), דכיון דלכי גדלי מיאשי, חשיב לרבא יאוש מהשתא, אע"ג דהיום הם קטנים ואין להם דעת, ולא שייך שהיאוש לבסוף יועיל למפרע מהיום, אלא כיון שעומד ליאוש אצל בני דעת, חשיב כמו יאוש בפועל אפי' אצל קטנים ואפי' שלא ידעו לעולם, דהעיקר רק שיהיה עומד ליאוש (דרכי דוד).

ג. וכ"כ הריטב"א - דאפי' לא נתייאש לבסוף כלל הוי יאוש, דהוי כאבודה ממנו ומכל אדם כיון שאין בה סימן.

הוכח ליהפך, שלרבא צריך שיוודע לו בסוף

א. הקה"י הוכיח מתוס' - (כו: ד"ה שנפל) דהיכא שלא יתוודע לו לעולם שהדבר אבוד, גם רבא מודה דלא מהני.
 ב. מדין ברירה - הרי קיי"ל אין ברירה, והק' הראב"ד א"כ איך סובר רבא דהוי יאוש (מוכח דס"ל בדעת רבא, דהיאוש לבסוף מועיל למפרע, הובא בדרכי דוד).

חילוקים בין יאוש להפקר

א. הפקר תלוי ברצונו - דהוא א' מהדברים שהתורה השליטה את הבעלים על ממונו, כמו שיכול למכור וכיו"ב. משא"כ יאוש - זה לא חלות אלא מציאות, וההיתר לזכות אינו כי הבעלים מרשים, אלא זו גזח"כ (עי' לקמן כו: בתד"ה מה, דילפינן לה משמלה. ועי' חזו"א וחור"ב בסוגיא).

ב. בהפקר לא שייך הפקר שלא מדעת - דהפקר זה "מעשה" ו"מעשה" צריך לעשות בפועל.

משא"כ יאוש - דאין זו חלות שהאדם עושה, לכן סובר רבא, שמספיק שיש את הסיבה ליאוש.

ג. הפקר שייך רק בדבר שברשותו - דאם אינו ברשותו אינו יכול למכור ולהקדיש וה"ה להפקיר.

אבל יאוש ברשותו לא מהני - דבמקום שבשליטתו, לא שייך יאוש, דיאוש נובע דוקא מאיבוד שליטה.

ד. הפקר בלב לא מהני - דדברים שבלב אינם דברים (ר"ן ריש פסחים דף א. לדפי הרי"ף ד"ה ומהו, וז"ל, ותו דבגמ' אמרינן מבטלו בלב, ובודאי לענין הפקר ממונו הפקר בלב לא מהני, דדברים שבלב אינם דברים [ומ"מ במכששתא מהני מטעם הפקר, אע"ג דמסתמא לא הפקיר בפה, משום דהוי כדברים שבלבו ובלב כל אדם], עכ"ל הר"ן. וכן מוכח לכאור' מדף ל: דהפקר בלב ל"מ דא"כ למה לא הפקיר ר' ישמעאל ברי' בינו לבין עצמו, וכשיש אגן סהדי מהני בלב, מהא דבי"ש מפקירים כליהם בע"ש, תד"ה אפקרה, ל:).

משא"כ יאוש - היכא דאגן סהדי דמתייאש בלב, אפי' אומר שאין מתייאש אין בכך כלום (כב. תד"ה שטף, וגמ' כד: נעשה כצווח על ספינתו שטבעה בים, וכן כו:; אע"ג דחזייה דאייתי ארבלא).

ה. הפקר מוציא את החפץ מרשותו - כמו מכר, למאי דקיי"ל דלא כר' יוסי.

משא"כ יאוש - לדעת הנתיבות (סי' רס"ב ס"ג), אינו אלא היתר לזכות בו, אבל לא יצא מרשותו, ונפק"מ אם

ראה את אבידתו, דאין צריך לחזור ולזכות בה (וצ"ע א"כ איך יאוש פוטר ממעשר לקמן).

ו. הפקר מהני באתא לידה באיסורא - ויכול לזכות. **משא"כ יאוש** - לא מהני (תד"ה כיון, ב"ק טו.).

איך אביי מעמיד את מתני' בריש פירקין

פירות מפורזין - במכששתא דכי דרי דאבידה מדעת היא (ועי' רשב"א וריטב"א דהוי מצי לאוקמי ביקרי וידע דנפלו ממנו, וכ"כ הכס"מ הל' גזו"א פט"ו ה"א בדעת הרמב"ם, דפסק בדדרך נפילה הרי אלו שלו, אע"ג דפסק כאביי).

מעות מפורזות - אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה. **עיגולי דבילה וככרות של נחתום** - אגב דיקרי (ובהגה) הגר"א כ' גירסת הרא"ש "דחשיבי", כיון דמידי דמיכל ניהו וממשמש בהו כדרי' יצחק, ועי' פלפול"ח אות ד' בשם הבי"י.

מחרוזות של דגים וחתיכות בשר - כיון דמידי דמיכל ניהו חשיבי ליה וממשמש בהו כדרי' יצחק (רא"ש).

גזי צמר לקוחין ממדינתן ואניצי פשתן - אגב יוקרייהו מידע ידע (רא"ש).

לשונות ארגמן - אגב דחשיבי ממשמש בהו כדרי' יצחק. **כריכות ברה"ר** - מיירי בדרך הינוח (הגה' הגר"א, ור"ל

בדרך הינוח הבעלים יודעים, אבל צ"ע הרי מיירי ששכחם שם, ואולי עדיין לא נזכר. וי"ל דתלינן שנזכר מיד ונתייאש, דאורחא דמילתא שהוא נזכר בהקדם, וזה עדיף ממילתא דיקרי או דחשיבי, חו"ב).

איך אביי היה יכול לתרין הכל בתירוץ אחד

בדרך הינוח - וכרבה דמקום לא הוי סימן (מהרש"א). **ולמה לא תירץ כן** - כיון דקיי"ל כרבה דמקום הוי סימן, ואי בדרך הינוח ככולן יהיה חייב להכריז ברה"י.

תד"ה ת"ש המוציא מעות וכו', מזה הקשו

א. למה פריך הגמ' תו מהך בברייתא. ב. למה ר' יצחק אמר דאדם עשוי למשמש וכו', אברייתא ולא אמתני'. **בקיצור** - מה יש בברייתא שאין במתני'.

מה התירוץ

דמשמע דכשזה הגביה עדיין היה בעל אבידה בבית המדרש ולא ידע שנפל ממנו. והיינו, דכי היכי דאירי ברייתא בכל ענין אפי' יש בו סימן, איירי נמי בכל ענין אפי' עורו בבהמ"ד, והיינו, דאפי' בזמן קצר כזה תלינן שכבר משמש, וזה לא שמעינן ממתני', דמתני' איכא לאוקמי שהוא זמן ארוך משנפלו (שטמ"ק בשם גליון).

שאלו לחזו"א, דלכאוי היום רוב בנ"א אין ממשמשין בכיסן בכל שעה

תשובת החזו"א - "אין הדין משתנה בשל כך, חז"ל קבעו מה שקבעו והפקר ב"ד הפקר" (שמעתי מפי בעל השאלה הגאון ר' דב יפה שליט"א).

מטו בשם החזו"א - אפי' אם אירע ביחיד שלא משמש, אלה הם כבשי דרחמנא, שמטבע זו האבודה מפלוני תגיע לידי פלוני, וכמאמר הוזה"ק על הפסוק "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", "אלין אינן

סדורין דגלגולא", דהענין קשור בסוד הגלגול שמבקשים מן השמים להעביר למוצא ממון של המאבד כפרעון עבור מה שהתחייב לו בגלגול קודם, ואם המאבד היה ממשמש בכיסו, הלא שוב אין הממון שלו ואין זה פרעון, כי המוצא וזה מהפקר, לפיכך מסבבין בהשגחה פרטית שהמאבד לא ימשמש ולא יתייאש, כדי שיחזור הממון לבעליו כפרעון (הובא בספר פאר הדור ח"ג עמ' צ"ח צ"ט).

והעיר גאון אחד שליט"א - אם ב"ד תיקנו ממש הפקר, א"כ כיון שזכה מהפקר א"כ עדיין לא נפרע החוב, אלא עכצ"ל שחז"ל רק תיקנו רשות לזכות בממון המאבד, אבל לא תיקנו שיהא ממש הפקר.

אדם יוצא לקניות ומשלם ומקבל עודף, ואם תחכר לו מטבע אחת לא ירגיש

מטו בזה משמיה דהחזו"א - דברגע שממשמש בכיסו וחושב שזה כל מה שהיה לו ואינו מחפש יותר, זה נקרא ידיעה ויאוש בפועל על המטבע שנפלה לו.

ולכאוי ראייה לזה מתד"ה דלאו - (לקמן כב:), דכתבו, כיון דלכי גדלי מיאשי, וכ' באילה"ש שם, דפשטות הלשון משמע משום שאז יתייאשו, אבל מי יימר שידעו שהי' כאן תמרים שנפלו, דהא יתכן שלא ישאר כבר כלום ממה שהי' כאן. וצ"ל דבזה שלא יראו התמרים, זה סגי למיחשב יאוש דיודעים שאין להם יותר תמרים, עכ"ל.

ועוד ראייה - מקושיית הגמ' על רבא מזיתים וחרובים, דהא ודאי אינו יודע בדיוק כמה זיתים היו מקודם על העץ וכמה נפלו, ואם כה"ג לא חשיב ידיעה ויאוש בפועל, מאי פריך לרבא, הרי זה לא נקרא "עומד ליאוש". אלא ודאי מוכח שברגע שחושב שזה כל מה שהיה, חשיב יאוש על מה שנאבד אף שלא יודע לו לעולם, ושפיר מיקרי "עומד ליאוש".

מיהו בחו"ב - דחה סברא זו אפי' לדעת רבא, דסו"ס אין כאן יאוש ממש, ולאביי מסתברא דאסור כה"ג (ע"ש בסוגיין דיטל"מ ב').

היכי תמצי מוצא סכום גדול הרי אלו שלו, משא"כ סכום קטן, אינו שלו

מטבע חשוב - אדם עשוי לממשמש בכיסו ולהרגיש שנפל לו.

מטבע קטנה - אין אדם מבחין אם נחסר לו, לכן אינו רשאי לזכות בה (שיעורי הדר, ומשמע דלא ס"ל האי סברא דלעיל, שאם פותח את הארנק וחושב שזה כל מה שיש לו, הוי יאוש, דא"כ גם במטבע קטנה הדין כן).

בגו דברים מצינו בסוגיין סברת "יקירי", מזה הם, ומה כבר מומה (מן הקל אל הכבד)

א. ככרות של נחתום ועיגולי דבילה - שייך בהן נפילה בלי שירגיש, אבל אגב דיקרי, מינך מידע ידע בהו (ולפי גירסת הרא"ש צ"ל במקום "ככרות ועיגולי דבילה", גיזי צמר ואניצי פשתן).

ב. כריכות - לא שייך בהו שיפלו שלא לדעת כיון דיקרי (תוס' ריש פרקין אליבא דרבא), אבל מגשתפי שייך.

דידיע דנתרא, מעיקרא מיאש, צ"ע לכא' הא אליבא דרבא קיימינן דישל"מ הוי יאוש פירש"י - "דמכי נפלה לא חשיבא עליה, ומפקר לה", מבואר ברש"י, דההיתר בתאנה אינו משום "יאוש", אלא משום "הפקר" (דכיון דתולין באילן, אין זו אבידה כלל, וכל ההיתר רק מצד שכיון שנמאסת מפקירה), והפקר הוא חלות, וחלות צריך לפעול בפועל ולא מהני ישל"מ (כור המבחן).

מ"ש תאנים מזיתים וחרובים בס"ד

תאנים - לאביי, עבידי דנתרי, ומעיקרא מתייאש, דסבור שהמוצא יתלה בעוברי דרכים. ולרבא בלא"ה שרי, דעומד ליאוש, כיון דלכי ידע מיאש.

זיתים וחרובים - לא עבידי דנתרי, ולאביי ניחא, אע"ג דלכי ידע מיאש, הוי ישל"מ, ולרבא קשיא.

וא"ת אם דין הוא לתלות בעוברי דרכים ולא באילן שאצלו אמאי אסור בזיתים וחרובין, על מי הקושיא

א"א לומר דרבא פריך - דהגמ' כבר שאלה עליו. אלא ודאי פריך, לאביי מי ניחא.

יוש שמתקשים בטעות - מה תוס' שואלים "אמאי אסור בזיתים וחרובין", הרי אמרנו דזיתים וחרובין לא עבידי דנתרי, והוי ישל"מ, לכן אסור.

וטעות היא - דמה אכפת לן מבעל האילן, הרי לא ממנו נפלו, אלא מעוברי דרכים, ומקשינן לאביי למה אסור, מסתמא העוברי דרכים כבר הרגישו שנפלו.

נמוכח לכא' - תוס' ס"ל כהרמב"ם, דפירות מפוזרין הרי אלו שלו לאור"ד במכנשתא דבי דרי.

מ"ש תאנים מזיתים וחרובים במסקנה

תאנים מותרין - לרש"י משום מאיסותא, לתוס' משום שאין דומין לאלו שבאילן, מכיון שנמסת או נמאסת, ויודעים שעוברים ושבים יטלום.

משא"כ זיתים וחרובים - "חזותו מוכיח עליו", ה"ג רש"י ורוב ספרים בתוס', דהזיתים דומים לזיתים שבאילן שאצלם, או "זיתו מוכיח עליו", ה"ג אית ספרים בתוס', דפירות שתחת האילן תולין באילן שחזקה שנפלו מהאילן, הלכך אינו עומדים ליאוש, דלא חישי' לאינשי דלא מעלי שיתלו בעוברי דרכים.

דף כב.

ת"ש הנגב וגזלן שנטל מזה וכו' מזה הקושיא
ק' לאביי - מ"ט זכה המקבל ביאוש ושינוי רשות (דמשמע שמיד נתן לו, קודם שנודע לבעלים).

ולרבא ניחא - דסגי שעומד ליאוש מתחילה (כמ"ד סתם גניבה יאוש בעלים).

ומשני - דמיידי בליסטים מזויין, דהיה יאוש בפועל. **ולכא' קשה** - אמאי לא משני, דבאמת הזכיה של המקבל היא רק אחרי שנודע לבעלים מהגניבה.

אלא ש"מ - דשינוי רשות ואח"כ יאוש, לא קני (ומכאן הק' הש"ך חו"מ סימן שנג"ס סק"ד על הרמב"ם).

מיהו י"ל - דהמקשן סובר דבפשטות הגניבה מותרת

ג. **אלומות** - כיון דיקירי לא מנשתיפ (כג., וכש"כ דלא שייך בהו נפילה שלא לדעת).

ת"ש מאימתי כל אדם מותרים בלקט וכו', מזה הקושיא ומה התירוץ

קשה לאביי - כיון דעניים דעיר אחרת לא ידעי שהלכו בה הנמושות, לא מייאשי, ואמאי כל אדם מותרין בו.

אבל לרבא ניחא - כיון שיש את הסבה ליאוש, דלכי ידעי מיאשי, מהשתא עומד ליאוש.

התירוץ - עניים דעיר אחרת מעיקרא מיאשי (והק' הגרע"א בגלה"ש מעניים קטנים דיאושם אינו כלום, ועי' ביכין, ובחור"ב בענין ישל"מ סק"ט, ובשערי יושר שער ה' פ"ט, וע' עוד שיעורי הגר"ש).

למה בעל השרדה לא זוכה בלקט בחצר

לכא' י"ל דהוי חצר שאינה משתמרת. אך עדיין תקשה לר' אבא לעיל יא. דבעי לאוכוחי דאף חצר שאינה משתמרת קונה (קושיית הגרע"א).

וי"ל דתנא דינא אשמועינן דעניים מפקרי ליה והותר לכל אדם וגם בעה"ב בכלל ההיתר (ולהכי נקט כל אדם ולא נקט עשירים), ואה"נ שאם חפץ בעה"ב שיזכה לו חצירו, דזוכה לו (חו"ב בסוגין אות ט', וע"ש עוד).

קשה איך מועיל יאוש העניים מהלקט קודם שזכו, הרי הם לא הבעלים

לפי הרמב"ם ניחא - דפירש, דטעמא דמותרין לכל אדם אינו מטעם יאוש, אלא מקרא דתעזוב לעני ולא לעורבים. והא דתלינן לה בפלוגתא דאביי ורבא בישל"מ, היינו, משום דאביי ורבא לאו ביאוש לחוד נחלקו אלא בכל התורה (קובץ שיעורים ח"ב סי' י"ז).

מ"ש הפקר והקדש לגבי פטור ממועשר

הפקיר וזכה קודם גמר מלאכה - פטור.

הקדיש ופדה קודם גמ"מ - חייב.

טעם החילוק - דהפקר זה פטור בחפצא, וכיון שזכה מהפקר, פטור, אבל הקדש החפצא חייב, רק אין את מי לחייב, אבל ברגע שפדה מהקדש, חייב (אחרונים).

וכן תאנה הנוטה לדרך... ופטורות מן המועשר. מ"ט התאנה פטורה ממועשר

לאביי - משום דעבידי דנתרי, ומעיקרא מתייאש, דסבור שהמוצא יתלה בעוברי דרכים.

ולרבא - דעומד ליאוש, כיון דלכי ידע מיאש.

מבואר דיאוש זה הפקר - ולא רק היתר זכיה, ולכן זה פטור ממועשר (תרוה"כ).

האם יאוש דאבידה שוה דינו ליאוש דגזילה לענין לפטור ממועשר

עי' תוס' ב"ק - סט. ד"ה כל, דדוקא יאוש דאבידה פטור ממועשר, משא"כ יאוש דגזילה אינו חשוב כהפקר לפטור ממועשר.

רש"י ד"ה עם נפילתה נמאסת, "הלכך כיון

מיד, דומיא דירדן (אמרי משה).

האם אפשר לצאת בלולב גזול אם הנגזל התייאש קודם יו"ט

הגזלן לא יוצא - דבעינן יאוש ושינוי רשות, כדמוכח הכא דגולן מה שנתן נתן, ולא לעצמו.

אחרים יוצאין - דהוי יאוש ושינוי רשות (ס' חיים וברכה בשם ס' אשדות הפסגה).

האם גבול א"י יכול להשתנות מעצמו

הראשונים הביאו מהירושלמי (חלה פ"ד ה"ד), דהא דתניא וכן ירדן שנטל מזה ונתן לזה, בדוקא נקט התנא "ירדן" (ודלא כפירש"י), דגבול ארץ ישראל משתנה לפי נטיית הירדן, ולעולם תוך הירדן הוא ארץ ישראל וחוצה לו הוא ארץ העמים, שהכתוב תלה גבול הארץ בירדן דכתיב "הירדן וגבול" (ולפ"ז לא גרסי' בשלמא גזלן וירדן הא קא חזי ליה, אלא הכי גרסי' בשלמא גזלן הא קא חזי ליה, דאין גבול ארץ ישראל תלוי ביאוש העמים, אלא גזה"כ).

באר לפי גירסת רש"י, שמך נהר וכו', הרי אלו שלו "מפני" שנתיאשו הבעלים, מה הקושיא על רבא, ומה כל מהלך הגמ'

דשטיפת נהר כזו - ששוטפת קורות עצים וכו', בודאי נודע לבעלים מיד ונתיאשו, דיש לה קול, ולכן הרי אלו שלו (דסתם עצים ואבנים אין בהן סימן, ע"י ריטב"א ומהרש"ל).
"הא סתמא לא" - היינו, אבידה רגילה שאין לה קול, אסורה, אע"ג שעומדת ליאוש, כי לא נודע לבעלים.

התירוץ הבי"ע כשיכול להציל - דהדיוק "הא סתמא לא", מיירי באבידה שיש בה סימן, ואינה עומדת ליאוש (כ"כ הריטב"א בדעת רש"י, כלומר, "הבי"ע" אינו כפשוטו בכל מקום, דקאי ארישא, אלא קאי אדיוקא דרישא, על "הא סתמא לא", דהרי א"א להעמיד הרישא כשיכול להציל, דהא קתני הרי אלו שלו מפני שנתיאשו, ואי יכול להציל, לא מתייאש).

א"ה אימא סיפא וכו', מאי אריא מרדפין - א"ה דמיירי באבידה שיש בה סימן מאי אריא מרדפין, כיון שיכול להציל אפי' למחר, מחמת הסימן.

ביכולין להציל ע"י הדחק - לכן אם אינם מרדפין, זה ראייה שהפקירו.

מה הקשו תוס' על פירש"י

א. לפי גירסת רש"י מפני שנתיאשו הבעלים - מבואר דפשיטא לן ברישא עצמה דנתיאשו, א"כ מרישא גופיה מצי לאוכוחי דמיירי באין יכולין להציל, ולמה הוצרך להוכיח מסיפא (מהר"ם, ומבואר בתוס' דלמדו ברש"י "דהבי"ע בשיכול להציל" הוא כמשמעות הפשוטה של הבי"ע בכל מקום, דקאי ארישא גופה, דלא כהריטב"א שפירש דלא קאי ארישא עצמה, דהא אם יכולין להציל לא מתייאשים, והיכי קתני הרי הם שלו, אלא על דיוקא דרישא, וכתב הריטב"א דהוא דוחק, דלשון הבי"ע לא משמע אדיוקא אלא אגופא דרישא).

וכ' המנחת יהודה - דהוא תמיהה עצומה איך להעמיד את הרישא. וכ' על צד הדוחק, דס"ד דהתרתן, דאע"ג

דיכול להציל, אבל אם אינו מרדף, מוכח שמתייאש, ואף שעדיין יוכל להציל אח"כ, מ"מ דרך בנ"א להציל מה שיותר מוקדם. אבל אחרי שהמקשן שואל מהסיפא, "אי ביכולין להציל מאי אריא מרדפין", הרי דאינו סובר סברא זו, אלא ס"ל דכל שיכול עדיין להציל, אע"פ שאינו מרדף, אינו מתייאש, א"כ לפי סברת המקשן, למה הוצרך להקשות מהסיפא, אותה קושיא יכול להקשות מהרישא "אי ביכולין להציל, למה מתייאש אע"פ שאינו מרדף".

ב. "ותו מנלן דהא סתמא לא, דאפי' סתמא נמי מצי מיירי" - כלומר, מנא ליה למקשן לדייק, "הא סתמא חייב להחזיר" (אע"ג דפשיטא לן שעומד להתייאש), "הא סתמא נמי מצי מיירי", דכיון דלגירסת רש"י טעמא קאמר, מפני מה הוא שלו, מפני שודאי נתיאשו, אפשר לומר ד"ה"ה סתמא" הרי אלו שלו מטעם "נתיאשו", היינו "מפני שהוא עומד ליאוש" (וקושיא זו יש ליישב, דמטו"ה נקט שטף נהר שהוא דבר שיש לו קול, דמשמע דוקא היכא שנודע שנתיאשו, הא סתמא לא, מנח"י).

מהי שיטת תוס', ומדוע לשיטתם לא קשה

גירסת תוס' ב' שינויים מגירסת רש"י - א. "אם נתיאשו" (לפירש"י "מפני שנתיאשו"). ב. "הרי אלו שלו" כתוב אחר "אם נתיאשו" (לפירש"י כתוב לפני).

לגירסתם - לא פשיטא לן שהבעלים מתיאשים, אלא זה תלוי ועומד, ו"אם" מתיאשים, הרי אלו שלו, דהבעלים נמצאים בשעת שטיפה ואם ירדפו מיד, יכולין להציל, דאו יחזירו להם אע"פ שאין בהן סימן, דניכר שהם הבעלים, ואם אינן רודפין, אנן סהדי דנתיאשו, והרי אלו שלו (ואין לומר דידעינן שהתיאשו כי שמענו שאמר וי ליה לחסרון כ"ס, דא"כ אפי' מרדפין לא יועיל, כיון שכבר התיאשו, אלא ע"כ כנ"ל, שהיו בשעת שטיפה ולא רדפו, ולכן הוצרכו התוס' להעמיד "דאין בהן סימן", דאם יש בהן סימן, לא נדע שנתיאשו ממאי שאין מרדפין, חכמת מנוח).

וקשיא לרבא "הא סתמא לא" - היינו, אם לא היו הבעלים בשעת שטיפה, ונודע להם כשאין יכולין להציל לפי שאין בו סימן, אסורים למוצא, דהוי ישל"מ.

ולפ"ז לא קשה קושיא א' - (דמרישא גופיה מצי לאוכוחי דמיירי באין יכולין להציל), דלשיטתם מיירי שיכולין להציל.

וכן לא קשה קושיא ב' - ("ותו מנלן דהא סתמא לא, דאפי' סתמא נמי מצי מיירי"), וכמו שכ' להדיא, דאם בסתמא נמי הרי אלו שלו, לא ליתני "אם נתיאשו", ליתני סתמא "שטף נהר הרי אלו שלו", הרי אפי' שלא ידוע הדין כן.

התירוץ "הבי"ע כשיכול להציל" - ר"ל, דאע"ג דנודע לבעלים רק השטיפה, אינו עומד ליאוש כיון שיכול להציל, כי יש בהן סימן.

ופריך מסיפא, א"ה מאי אריא מרדפין - כיון שיש בהן סימן, אפי' אין מרדפין נמי יש לאסור.

ומשני ביכולין להציל אחר שטיפה ע"י הדחק - משא"כ בשעת שטיפה, יכולין להציל בקל, ואם הבעלים נמצאים ואינם מרדפין, מוכח שנתיאשו. אבל אם לא היו בשעת שטיפה, לא מוכח שנתיאשו, שהרי עדיין יכולין

להציל ע"י הדחק, כיון שיש בו סימן.

מתי לא אומרים דברים שבלב אינם דברים
אם הבעלים ראו השטיפה ולא רדפו, אפי' אומרים שאין מתיידישין אין בכך כלום, דודאי מתיידישין בלבן (תוס').

דינים העולים לרש"י ותוס' לאבי ולרבא

א. אם אין בהן סימן - ואין הבעלים שם בשעת שטיפה ועדיין לא נודע להם, מחלוקת אביי ורבא.

אחר שנודע להם - לכו"ע מותר.

ואם הבעלים שם ומרדפין מיד - לכו"ע אסור, דיכולין להציל אף שא"ב סימן, דניכר שהוא שלו.
ואם אינן מרדפין - לכו"ע מותר, דאנן סהדי שנתייאשו, שהרי לא יחזירו להם בלי סימן.

ב. אם יש בהן סימן - אם אין הבעלים בשעת שטיפה, ויוכלו להציל אחר זמן אפי' ע"י הדחק, לכו"ע אסור.

ואם הבעלים שם ויכול להציל מיד בקל - ואינו חש להציל, לכו"ע מותר, דאנן סהדי דאם בקל לא מציל, כש"כ שבטורה ע"י הדחק לא יציל.

ואם אין יכול להציל כלל - אפי' מרדפין אחריהן, הרי אלו שלו, דחשיב כיאוש.

מה הדין בלא נמצאו יפות מהן ובנמצאו

בלא נמצאו יפות מהן - אין תרומתו תרומה, דאינו יכול לומר בהכי אמדתיך, דאין נהוג לתרום מהכי יפות.

ובנמצאו יפות מהן - תרומתו תרומה, לרבא ניחא, דכיון דחזינן דהשתא ניחא ליה אמרינן דמעיקרא נמי ניחא ליה משום מצוה (תוס'). אבל לאביי קשיא, דהא בעידנא דתרם לא הוי ידע.

ומשני אליבא דאביי - כשעשאו שליח לתרום, ולכן מהני גילה דעתו לבסוף דניחא ליה, דמתברר למפרע שאדעתא דהכי שלחו מעיקרא (ריטב"א).

אם תרם השליח א' מארבעים ובה"ב
וא"ל לא היתה דעתי לכך, מה הדין

תרומתו תרומה - דא"ל בהכי אמדתיך, דהוי שיעור תרומה שנהוג לתרום (דבסתם הוי מינוי שליחות כפי הנהוג).

האם למסקנה צריך מינוי שליח לפי רבא

מלשון הגמ' ה"נ מסתברא - משמע דלכו"ע בעינן שליחות ולא די בניחותא, דבעינן "מדעתכם" היינו בשעת הפרשה צריך התרצות הבעלים, ולא מועיל גילוי דעת לבסוף כהתרצות למפרע אפי' לרבא (הגרע"א)

למה מר זוטרא לא אבל, ואמימר ורב אשי אבלו

לרש"י - מר זוטרא חשש לגזל, שמא לקח משל בעה"ב בלי רשות (ואמימר ורב אשי לא חששו לזה, ולא נתפרש טעמם ברש"י), וגם אחר שמרי בר איסק בא, חשש לכיסופא ולא סמך על גילוי הדעת דניחא ליה.

לתוס' - מר זוטרא חשש שמא בשעת חלוקה לא יאמר לבעה"ב ליטול כנגדן, ונמצא שהוא אוכל פירות שיש לבעה"ב חלק בהן (דקודם חלוקה האריס ובעה"ב שותפים

בפירות כפי הסכם החלוקה שביניהם. ואמימר ורב אשי סמכו על כך שהוא יאמר א"כ לבעה"ב ליטול כנגדן).

מיהו צ"ע לפי תוס' - אחר שבא מרי בר איסק, שוב אין חשש שהאריס יעלים ממנו, והוי כאילו נטל האריס חלקו והכל של האריס, ואין חשש כסיפותא דבעה"ב.

צ"ל דבעה"ב גילה דעתו - שאין רצונו לנכות לאריס מחלקו מה שנתן לחכמים, אלא שיהיו הפירות בשותפות שניהם, דאל"כ מה הגערה שגוער באריס, וכי בא להטיף לו מוסר, וכיון שיש לבעה"ב חלק בהן, יש כסיפותא.

וש"מ שמתנה מחמת כסיפותא - גם להבא לא מהני, וברש"י קידושינן נב: מבואר שמתנה מחמת כיסופא לא מהני למפרע (כן הקשה הרש"ש בקידושינן).

האם מותר לאכול מעונה של חברו ולסמוך שהלה לא יקפיד כשידע, הוכח

לאביי דקיי"ל כוותיה - אסור, דאע"ג דהשתא ניחא ליה, מעיקרא לא הוי ניחא ליה (תד"ה מר זוטרא. אמנם דעת המאירי בסוגיין, דאם בטוחים בבעה"ב שנוה לו להנות ת"ח מנכסיו, מותר, ולא דמי לישראל"מ, דהתם מתיאש רק מתוך שאין לו סימן, אבל כאן בידוע שרוצה בכך. וכן הש"ך סי' שנ"ח ס"ק א' חולק על תוס', וס"ל דלא דמי לישראל"מ, עי"ש טעמו).

דף כב:

ירד טל על פירותיו, הוכשרו או לא

עודהו הטל עליהן זוקא אם שמח - הוכשרו.

נגבו אע"פ ששמח - לא הוכשרו.

מה הס"ד לדמות טל לישראל"מ, והרחיח

דס"ד - דכיון דעומד לניחותא, שהרי העלם לגג, א"כ לרבא היה צריך שיעזיל כמו ניחותא בפועל, ואמאי לא מהני ששמח אחר שנגבו (פירש"י ד"ה אינן, דמוכח דלא אמרינן כיון דהשתא ניחא, מהני האי דעתא למעיקרא, ומשמע לכאור' דבישל"מ צריך שלבסוף יתייאש בפועל).

הדחיה - דבהכשר היא גזה"כ דל"מ עומד לניחותא אלא בעינן בפועל, דילפי' "כי יותן" דומיא ד"כי יתן".

מה לומדים מגזה"כ "כי יותן" דומיא ד"כי יתן"
אביי - לעיקר הדין שמחשבה בעלמא דניחא ליה, מהני כמעשה נתינה בידים (עי' רש"ש כאן).

לרבא - תרתי ש"מ, גם לעיקר הדין כאביי, וגם דבעינן דעת בפועל.

מהי התיובתא דרבא מזוטמו של ים

לפירש"י - הקושיא מכח היקש מצויה לשאינה מצויה (כיון דמחד קרא ד"אשר תאבד ממנו ומצאתה" נפק"ל גם היתר לזוש"י, וגם איסור למצויה, הוקשו אהדדי), מה לענין היתר דזוש"י הכל מותר, אף לענין איסור במצויה הכל אסור, והיכי משכח"ל דאין בו סימן אסור, כגון דלא ידע ולא נתייאש, וש"מ דבעי' יאוש בפועל.

לפי תוס' - הרי כל ההיתר דזוש"י, לא נצרך אלא לאופן שלא נודע לו, דהיינו, לישראל"מ, שהרי אם נודע לו

פשיטא דמותר, שהרי מתיאש (שהרי גם במצויה מותר ביאוש, כדנפק"ל מ"שמלה", תורא"ש), א"כ ש"מ שבעלמא ראוי ליאוש אבל לא נודע לו אסור, דאם תמיד מותר מסברא, למה לי קרא לזושי".

ולפי"ז יש למחוק בתוס' את המילה "לא" - וה"ג אלא לא אצטרך אלא כי לא ידע ואע"ג דלכי ידע לא מתיאש, ע"י רש"ש ומהרמ"ש. דדומיא דהכי במצויה אצל כל אדם אסור, כל שראוי ליאוש אבל לא נודע לו.

אך לפי"ז קשה גירסת הספרים - "איסורא דומיא דהיתירא", ואמנם הריטב"א ל"ג לה, אבל בריש תוס' דידן משמע שכן גרסו. וא"א לומר שהוא שיגרא דלישנא בעלמא, דבתד"ה תיובתא דרבא, משמע דכל הקושיא היא מכח דדייקינן איסורא דומיא דהיתירא, דכתבו, דרבא ידע שפיר הך ברייתא וכו', אלא דלא דייק איסורא דומיא דהיתירא (קושיית הפנ"י).

וכ' בחו"ב - דמטעם זה הגיה מהרש"ל דכן גרסינן "לא", היינו, דלא אצטרך קרא לזושי "אלא כי לא ידע, ואע"ג דלכי ידע לא מתיאש אפי' אם יש בו סימן, כיון שהיא אבודה מכל אדם, ה"נ איסורא דהיינו מצוייה אצל כל אדם דאסור כה"ג דלא ידעינן דמיאש בין יש בו סימן בין שאין בו סימן וכו'", ולפי גירסא זו הקושיא באמת מכח דדייקינן איסורא דומיא דהיתירא, דאין להתיר במצויה אלא ביאוש, דהרי הוצרך קרא להתיר בזושי" בלא יאוש.

ורבא לא חזר בו מכח התיובתא - כדכ' תד"ה תיובתא, דרבא ידע הברייתא, וכן מבואר בתוס' לקמן כ"ו: שאין סברא לומר דרבא חזר בו בתר דאיתותב, אלא דלא דייק איסורא דומיא דהיתירא, והיינו, דאע"ג דבזושי" הוצרכה התורה להתיר בלי יאוש כלל, משא"כ במצויה צריך יאוש, אך כל זה דוקא היכא דלא עומד ליאוש, אבל בעומד ליאוש, מותר מסברא גם בלי יאוש.

הלכתא כוותיה דאביי ביע"ל קג"מ

י - ישל"מ.

ע - עד זומם למפרע הוא נפסל.

ל - לחי העומד מאיליו.

ק - קדושין שלא נמסרו לביאה

ג - גלוי דעתא בגיטא בגיטין.

מ - מומר אוכל נבילות להכעיס פסול לעדות.

הני תמרי דזיקא, מתי מותרין ומתי אסורין מותרין לכו"ע - כששקצים אוכלין מהן, מעיקרא מתיאשים מהם, דעבידי דנתרי כמו תאנים (תוס').

אסורין לאביי - באתרא דיתמי, דלאו בני מחילה נינהו, ולרבא, כיון דלכי גדלי מיאשי השתא נמי מיקרי יאוש.

אסורין - תמרים שתחת האילן או בסמוך, כשאין שקצים, דהבעלים סבורים שלא יקחום עוברי דרכים משום דחזותו מוכיח עליו (תוס'). ורש"י סתם דחזותו מוכיח עליו ואסור גם לרבא, ולא חילק בין נפלו סמוך).

אסורין לאביי - תמרים שהרוח מוליכין למרחוק דלא שייך חזותו מוכיח עליו, ולרבא מותר.

אסורין לאביי - אם לא עבידי דנתרי כגון זיתים וחרובים אע"ג שיש שקצים, ולרבא מותר.

אסורין לאביי - אם יש שקצים ויש גדר סביב האילן, אותן שהרוח מוליך חוץ לגדר, דהבעלים סבורין שכולן יפלו תחת האילן, ושם ישתמרו משקצים ורמישם.

באנא בארעא דיתמי לא מוחקינן, מודע

פירש"י - אין לנו לאסור כל התמרים משום ספק קרקע של יתומים, אלא הולכים אחר הרוב.

והק' מהרצ"ח - הא קיי"ל כשמואל שאין הולכין בממון אחר הרוב.

ולכאו' צ"ע קושייתו - הא כתבו תוס' לקמן (כג.), דאפי' לשמואל, היכא דליכא חזקה מודה (וע"י אוצר).

נפק"מ להלכה ממחלוקת אביי ורבא בישל"מ

א. לאכול מעוגה של חבריו - בלא ידיעתו, אע"ג שמכיר בחבריו שלא יקפיד כשידע (כב. תד"ה מר זוטרא).

ב. תמרי דזיקא - בשדה יתומים (תד"ה דלאו).

ג. ראה סלע שנפלה ולא משמש בכיסו - כו.:

ד. בכל התורה כולה - כשא"צ רצון הבעלים בחיוב אלא מספיק ניהותא, ויש את הסבה לניהותא (קובש"ע ח"ב סי' י"ז. וש"מ דמחלוקת אביי ורבא היא מדאורי', דהא פרכינן מתרומה והכשר, וכן מותבינן לרבא מקרא).

אמר לך רבא לעולם דלית בהו סימן ודקאמרת

ברד"י מאי מכריז מכריז מקום. באר

א. לרש"י - ביאר בתורא"ש, "מכריז המוצא מי שאבדה לו אבידה במקום פלוני יבא ויאמר מה אבד", והמאבד בא ואומר "אני אבדתי שם חפץ פלוני".

ב. לתוס' - ה"ג "מאי מכריז", למה המוצא צריך להכריז (מתאים לגירסת ר"ח "אמאי מכריז"), כיון שאין סימן בחפץ, ומשני "מכריז מקום", פירוש, "מכריז" בגלל שלמאבד יש סימן "מקום" (וכן כתב ר"ח "שהמקום הוא הסימן").

למה רש"י לא פירש כתוס'

א. לשון הגמ' "מאי מכריז" משמע כפשוטו כרש"י - לישנא דמכריז מקום היה דייק ליה לרש"י לפרש כן (פנ"י, דהיינו, שהשאלה והתשובה היא על מי שתמיד מכריז כלומר, המוצא).

ב. לפירש"י "מכריז מקום" דהכא פירושו ממש דומיא "דמכריז מנין" דשלהי פ"ק - (תוס' בדעת רש"י), דהתוס' באו לתרץ מה הכריח את רש"י ליכנס בזה הדוחק שהמוצא "מכריז מקום", דסבר כמו ששם פשוט ש"מכריז מנין" קאי אמוצא, ה"ג "מכריז מקום" דהכא קאי אמוצא (חכמת מנח).

למה תוס' לא פירשו כרש"י

א. דקשה על פירש"י - מדתנן לקמן אמר את האבידה ולא אמר סימניה לא אמר ולא כלום.

אמנם תוס' תירצו לדעת רש"י - דהתם לא משום חשש שמשקר, אלא חיישי' שעוד אדם איבד חפץ כזה,

אבל כאן שהמוצא אומר "מקום" והמאבד אומר "גלימא" אין לחוש שמא גם אחר איבד גלימא באותו מקום (תורא"ש. מיהו אין זה תירוץ גמור, שהרי אם לא הייש' למשקר, למה אין מחזירין בטב"ע לכל אדם, חכמ"מ).

ע"ה אין מכריזין על אבידתו, היאך אנו יודעין אם הוא של ע"ה

א. אם האונד מכריז - כדפירש"י לקמן (כח).
ב. אם המוצא מכריז - כדפירשו תוס', צ"ל דמיירי במוצא במקום דשכיחי ע"ה.

מה באין תוס' להוכיח מהגמ' לקמן כת.

כוונתם - שבאמת לא המוצא מכריז אלא המאבד מכריז "אבידה פלוגית אבדתי במקום פלוני", ובוזה יותר מיושב לשון הגמ' "מאי מכריז מכריז מקום", דהכי משמע לשון הגמ' כת. הולך ג' וחוזר ג' ומכריז יום א', שמי שהולך הוא שמכריז, דהיינו, המאבד (מהר"ם).

דף כג.

מתי לרבה פטור מלהכריז במוצא ככרות של בעה"ב ברה"ר

א. למ"ד מעבירין על האוכלין.
ב. במקום שנכרים לא חיישי לכשפים.
ג. במקום דשכיחי בהמה וכלבים.
ד. ברוב נכרים דאיכא למיחש דלמא שקלי לה, ועוד די"ל דמנכרים נפלו (לצד א' בגמ' כד., ואע"ג דאין הולכין בממון אחר הרוב לפי שמואל, הכא שאין מוחזק, הולכין שפיר).

מתי לרבה פטור מלהכריז במוצא ככרות של בעה"ב ברה"ר

במוצא ככרות קטנים במקום דשכיחי בהמה וכלבים, דנהי דלדריסה לא חייש, לאכילה חייש (תד"ה והא, ומתני' דחייב להכריז במוצא ככרות גדולים, שא"א שיאכלום).

למה הגמ' תירצה לרבה באתרא דלא שכיחי בהמה וכלבים, ולא תירצה דמיירי בככרות גדולים, כמו שתירצו תוס' אליבא דרבה
משום דנהי דא"א לאוכלם, אבל לדרוס עליהם ולהשחית סימנם אפשר.

א. מי מוכרח לסבור שאין מעבירין על האוכלין. ב. ומי יכול לסבור שמעבירין

א. רבה - כיון דס"ל סימן העשוי לידרס לא הוא סימן, וא"כ ככרות של בעה"ב ברה"ר אמאי מכריז.
ב. רבא - כיון דסימן העשוי לידרס הוא סימן, שפיר מכריז.

לרבה אין מעבירין על האוכלין א"כ כריכות ברה"ר אמאי הוא שלו אע"פ שיש בהן סימן
לענין זה לא מיקרי אוכלין.

במח' בדבר שיש בו שינוי, במאי קמפלגי
א. אם סימן העשוי לידרס הוא סימן, ונדחה.

ב. אם מעבירין על האוכלין, ונדחה.
ג. אם סימן הבא מאליו הוא סימן, ונשאר במסקנה.

במח' בסימן הבא מאליו, במאי קמפלגי

א. לפירש"י - אי אמרי' לשם סימן נתנו שם, או נפל מאליו ולא הרגיש בו.

ב. לתוס' - אע"פ שמתמא נפל מאליו, אי אמרי' נודע לו שנפל שם ובמילא יש לו סימן, או לא נודע לו שנפל שם (כיון שאינו ניכר בחוץ) ובמילא אין זה סימן.

מתי "סימן הבא מאליו" לכו"ע הוא סימן
סימן הניכר מבחוץ,
כגון סימני בהמות שבאין מאליהן.

דף כג.

מתי מחרוזות הוו סימן

א. במנין או בקשר שאינו רגיל.
ב. בבשר שנתעלם מן העין, דהקילו כיון שאין הלכה כרב.

א. איזה סימן עדיף משקל או מדה. ב. מה הכללא דמילתא. ג. ומתי שניהם אינם סימן

א. כאן - מדה עדיפא. **לקמן כת.** - משקל עדיף.
ב. אלא - מה שאין דרך למדוד, הוא סימן עדיף.
ג. במדה או משקל - דשוין.

מתי מנין אינו נחשב סימן

א. במנינא דשוין.
ב. בדרך נפילה (תוס' כד. ד"ה אבל וכה. ד"ה והוא).
ג. ב' אינו מנין, דטבעא מכריז (כה., והא דאמרינן כד. "אבל ב' חייב להכריז" היינו דוקא במחרוזות עיין ריטב"א ומהרש"א).

מתי חתיכות בשר חייב להכריז

בצורת חיתוך משונה, אבל משקל דשוין או סוג החתיכה (דדפקא או דאטמא), אינו סימן.

מתי לכו"ע מקום לא הוא סימן

א. בדרך נפילה.
ב. ברה"ר בדברים קלים דמינשטפי.
ג. במקום שרגילים כולם להניח שם דברים מסוג זה (רקתא דנהרא). ולא יכא דאמרי אפי' מסיים פינה באותו מקום לא הוא סימן.

ד. היכא דמוכח שנתיאשו הבעלים כגון כופרא בי מעצרתא דקדחי ביה חילפי.

מהן תלת מילי דמותר לשנות

במסכת בפוריא ובאושפיזא.

"סמך עין פא צדיק" - סדר אותיות רמז שיש לסמוך על טב"ע במי שיש לו פה צדיק (תור"ח).

"אמת" - ר"ת אושפיזא, מסכת, תשמיש, דאף שמותר להם לשנות, מ"מ אם לא שינו, מעלה גדולה היא עד למאד (החיד"א [מראית העין] בשם הקיקיון דיונה).

ולמה לא הוזכר מפני דרכי שלום

תוס' - דהני נמי משום דרכי שלום.

רי"ף - דהאי לא איצטריכא ליה דמצוה היא, כי איצטריכא ליה הנך דרשות.

איפה נזכר פורים במסכת ב"מ

א. **"בפוריא"** - כ' מהרשא"א ד"ל גבי הא דחייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע כו', עבידי רבנן דמשנין לו' דלא ידע גם אם הוא אינו מבוסס כ"כ.

ב. **מגבת פורים לפורים** - ואין הגבאי או העני רשאי לשנות (לקמן עח:; וקו:)

דף כד.

מצא כלי חדש שאין בו סימן מה הדין

מחזירין בטב"ע לת"ח - שאינו משנה בדבורו (חזן מג' דברים) אפי' כלי חדש שלא שבעתו עין, ולרשב"א דוקא ששבעתו עין.

לכן חייב להכריז - כשמצא חפץ שדרך שיש בו טב"ע במקום דשכיחי רבנן, אבל דבר שאין דרך שיש בו טב"ע (כגון כריכות ועיגולי דבילה), לכו"ע א"צ להכריז, כדמוכח ממתנ"י (תד"ה ומודה).

מתי המוצא חפץ שאין בו סימן כלל ובכל זאת חייב להחזיר

א. כשמצאו במקום דשכיחי רבנן, וזה חפץ שדרכו שיש בו טב"ע, ולשיטת רשב"א דוקא היכא דשבעתן העין (תד"ה מודה).

ב. באבידה שהבעלים מרדפין אחריה לפי שניכר שהוא בעליו (לעיל תד"ה שטף כב., ועי' אילה"ש).
עי' עוד אופנים בדף כו:.

איך תופסים נגב

מר זוטרא חסידא אנגיב ליה כסא דכספא מאושפיזא (פירש"י כלי של אושפיזו היה), חזיא לההוא בר בי רב דמשי ידיה ונגיב בגלימא דחבריה, אמר היינו האי דלא איכפת ליה אממונא דחבריה, כפתיה ואודי.

מה ענין הך עובדא להכא

כל שאינו חס על ממון חברו - אע"פ שהוא ת"ח יש לחוש בו לכל דבר שבממון ואין מחזירין לו אבידה בלא סימן (המאירי).

לכן מייתי הך עובדא - לאשמעינן דשפיר חיישי דאפי' אי משקר בדבר קל, חיישי דמשקר ואמר שהוא שלו, אע"ג דלכאורה לאו סברא הוא למיחשד צורבא מרבנן דמשום שקר קל ה"נ יגזול, שהרי ההוא בר בי רב לא הוה עביד אלא גזל כל דהו דנגיב בגלימא דחבריה, אפי"ה הוה חשיד אנגיבה גמורה שהיא חמירא (תור"ח).

מי הכריחו לרש"י לפרש דכסא דכספא של אושפיזא היה, והלא לשון אנגיב "ליה", משמע למר זוטרא עצמו

הטעם י"ל - דבעצם אסור לאדם להכות את חברו על

סמך חשד שגנב ממנו, לכן פירש"י דמר זוטרא חסידא היה דיין בדבר, ולב"ד ודאי מותר להכות לפי צורך שעה כמפורש בכמה מקומות (הח"ח הל' לשון הרע כלל ז' י"ג).

איבעיא להו, מהן הספיקות

א. **בדעת רשב"א** - יש רק ספק א' האם גם ברוב ישראל הרי אלו שלו (דברכו עכו"ם ודאי הרי אלו שלו).

ב. **בדעת רבנן** - לצד א' בתוס' ב' ספיקות, אפי' ברוב ישראל האם פליגי עליה, לצד ב' ספק א', האם גם ברוב כנענים פליגי (או רק ברוב ישראל).

ג. **להלכה** - ב' ספיקות, האם הלכה כרשב"א, ואם הלכה כמוהו האם אפי' ברוב ישראל.

מצא מציאה שיב"ם במקום שרבים מצויין, מהן צדדי ההיתר ברוב עכו"ם

א. **תלינן דנפל מעכו"ם** - ומותר בלי יאוש (דבדליכא מוחזק אזלי' בתר רובא בממונא אפי' לשמואל, תד"ה והא, כג.).

ב. **אפי' בא ישראל ונתן סימן** - ודאי התייאש, (א) דסבור שגוי ימצאנו. (ב) אפי' ימצא ישראל יתלה שנפל מגוי (תד"ה כי).

מהו צד האיסור ברוב עכו"ם

לפירש"י - דלא אזלי רבנן בתר רובא בממונא (רש"י ד"ה מי קתני, כד:).

לתוס' - תקנ"ח היא לקיים מצות השבת אבידה כל היכא דאפשר שיתברר ע"י הכרזה (כג. תד"ה והא. וכ"כ בב"ב כג: בתד"ה חזן, והוסיפו, וישראל נמי לא מייאש דמסיק אדעתיה דלמא משכח ישראל ויכריז).

מהו צד ההיתר ברוב ישראל

דאיכא אינשי זלא מעלי - דשקלי לה (תוס'. דעמי הארץ לא חיישי למצות השבה, תורא"ש).

מהו צד האיסור ברוב ישראל

דלא חיישי לאינשי דלא מעלי (תוס').

מצא אבידה ברוב ישראל, מהן הדעות

לרשב"א - נשארה הגמ' בספק אם חייב להכריז.

לרבנן - לגירסא א' בתוס', נשארה הגמ' בספק, ולגירסא ב' פשיטא דצריך להכריז.

לרב אסי - חייב חייב להכריז (כרבנן לפי גירסא ב', ולגירסא א' צ"ל דאף דבני הישיבה הסתפקו בזה לרב אסי פשיטא ליה).

דף כד: ואלו חייב להכריז אפי' ב"רה"ר", האם הכוונה גם למקום שהרבים מצויין שם

לפי גירסא א' בתוס' - יש צד דמודו רבנן לרשב"א אפי' ברוב ישראל, א"כ לפי מי נתן "ואלו חייב להכריז" אפי' ברה"ר, אלא ודאי יש לחלק בין סתם רה"ר לסרטיא ופליטא ומקום שהרבים מצויין שם (וכמ"ש בתורא"ש).

אבל לפי גירסא ב' בתוס' - דפשיטא לן דרבנן פליגי על רשב"א ברוב ישראל, הא דתנן "ואלו חייב להכריז", זה אפי' ברה"ר דרבים מצויין שם.

גדול בפשיעה - שע"פ דין הוא חייב לשלם, כ' תוס' דמצד "לפנים משורת הדין" אין לבעה"ב להפסיד, מ"מ מצוה למחול מקרא ד"למען תלך בדרך טובים", ולא עוד אלא שאם עני הוא ואין לו מה לאכול, מצוה ליתן לו שכרו, שנאמר, "וארחות צדיקים תשמור".

האם כופין על לפנים משורה"ד

כ' הרא"ש בפסקים - ולא דכייפינן ליה דאין כופין לעשות לפנים משורה"ד.

וכן הבי"ה הביא דברי הר"ר ירוחם בשם הרא"ש - דאין כופין על לפנים משורת הדין, ותמה על שכתב המרדכי דכייפינן למיעבד לפנים משורת הדין, דהנך עובדי דמייתי ראייה מינייהו לא נזכר בהם כפייה.

אבל הבי"ח כ' - (על חו"מ סימן יב) משמע דרב הוה כייף ליה לרבה בר בר חנא (בעובדא דהנהו שקולא), דאל"כ מאי קאמר ליה דינא הכי אם לא בא לכופו וכו'. וכן במצא ארנקי בשוק, דקאמר חייב להחזיר משום לפנים משורה"ד, לפחות משמע חייב להחזיר בבא לצאת ידי שמים וכו', דאל"כ מאי חייב. ולכן פסק המרדכי (ב"מ ס"ו גז) דכייפינן ליה למיעבד לפנים משורת הדין אם היכולת בידו לעשות שהוא עשיר ושכן פסק ראב"ן (ב"מ עו ע"ד), ואבי העוזר, וכן כתב באגודה פרק אלו מציאות (ס"ו לד) וז"ל, חייב להחזיר משום לפנים משורת הדין וכן אנו נוהגים להחזיר וכן פסק ראב"ן וראב"ה דכייפינן להחזיר היכא דהמוצא עשיר עכ"ל.

ומסיק הבי"ח - וכן נוהגים בכל ב"ד בישראל לכוף לעשיר בדבר ראוי ונכון, ואע"פ שאין הדין כך (ועי' לקמן לה. והלכתא שומא הדר לעולם משום שנא' ועשית הישר והטוב. ועי' לקמן קח. נהרדעי אמרי אפי' משום דינא דבר מצרא מסלקינן ליה משום שנא' ועשית הישר והטוב בעיני ה').

ממתי עברו תריסר ירחי שתא

רש"י - שעברו יב"ח מאז שאבדו ובודאי נתיאש. **תוס'** - שעברו יב"ח מאז שמצאן וטיפל בהן, והיה רשאי למוכרן ולהשיב דמיהן.

הוכח דאפי' גנב נזהר לאכול כשר

בתוס' מייתי תוספתא דגרסינן הרי שנגנבו גדיי ותרנגוליו ומצאן שחוטין דרבי מתיר כשמצאן בדרך שלא באשפה, ולא אמרי' שהגנב שחטן שלא כדין.

דף כה.

הא כלי ולפניו פירות וכו', הרי אלו שלו, ורמינהו מוצא דבר שא"ב סימן בצד דבר שי"ב סימן חייב להכריז (ד')

א. רב זביד - הא בכובא וכתינא (לפירש"י הרי אלו שלו), הא בצנא ופירי.

ב-ד. ר"פ - הא דאיתשייר בה מידי והא דלא איתשייר. ואבע"א הא דמהדר אפיה לגבי פירי והא דלא מהדר (ובשניהם לא איתשייר בה מידי), ואבע"א הא דאית לה אוגנין (הרי אלו שלו), והא דלית לה אוגנין.

הגמ' מנסה לפשוט "ת"ש מצא בה אבידה אם רוב ישראל חייב להכריז אם רוב כנענים אינו חייב להכריז וכו', ש"מ כי קאמר רשב"א ברוב כנענים". אך הגמ' דוחה

א. הב"ע בטמון באשפה שאינה עשויה לפנות ונמלך עליה לפנותה.

ב. מי קתני הן שלו, אינו חייב להכריז קתני, ויניח וייתי ישראל ויהיב ביה סימנא ושקיל.

תד"ה ותפשוט מינה דמודו רבנן לר"ש ברוב כנענים, וא"ת אי בעי למיפשוט דמודו רבנן ניבא ר"ש היא. מה הקשו ומה תירצו

הקשו - מדוע הגמ' מסכימה לקושיא דאם נעמיד את מתני' במכשירין כרבנן נוכל לפשוט ממנה דמודו רבנן לר"ש ברוב כנענים, הרי זיל הכא קמדחי ליה זיל וכו'.

ותירצו - דמ"מ נפשוט א' הספיקות, שהרי התנא שם מחלק בין רוב כנענים לרוב ישראל, א"כ בין אם נעמיד את מתני' כרבנן ובין אם נעמיד כר"ש, נשלל עכ"פ הצד שהמחלוקת בין רבנן לר"ש היא מהקצה לקצה (דלרשב"א תמיד הרי אלו שלו ולרבנן תמיד חייב להכריז), שהרי מוכרח מהך מתני' שאחד מהם מחלק בין רוב זה לרוב זה.

ולפי גירסא קמייתא בתד"ה אם - נפשט עוד ספק, דמוכח מהך מתני' דא"א לומר שרבנן מודו לגמרי לרשב"א דאפי' ברוב ישראל הרי אלו שלו, מטעם הנ"ל, שהרי מוכח מהך מתני' שא' מהם מחלק בין זה לזה.

דף כד:

אימתי מאבד נותן סימן ומרויח המוצא

אמר רב אסי - מצא חבית יין בעיר שרובה כנענים מותרת משום מציאה ואסורה בהנאה. בא ישראל ונתן בה סימן מותרת בשתיה למוצאה.

מצא אבידה ברוב עכו"ם ובא ישראל ונתן סימן, מה הדין הלכה למעשה

כיון דרב אסי סבר כוותיה ברוב עכו"ם - ולא ברוב ישראל קיי"ל הכי הלכתא (הרא"ש בשם הרי"ף).

אבל לפנים משורה"ד - ראוי להחזיר, כיון שאינו מתחסר ממנו (תד"ה לפנים).

ג' דרגות ב"לפנים משורת הדין"

א. מצא אבידה אחרי יאוש - כגון מצא אבידה בשוקא דבי דייסא דרבים מצויין שם, וכגון מצא חמרי במדברא לבתר יב"ח (לפירש"י), אע"פ שאינו חייב להחזיר, טוב וישר לעשות לפנים משורת הדין להחזיר לישראל שנתן בה סימן (שור"ע חו"מ ס"ו גי'ט), בסוגיין לא הובא פסוק.

ב. זקן ואינו לפי כבודו - שכולם חייבין והוא פטור, אעפ"כ עושה לפנים משורת הדין ומחייב עצמו, כגון ר' ישמעאל בר' יוסי (לקמן ל:), וכגון ר' חייא, ששילם על דינר שהראו לו ונמצא רע, שנאמר "אשר יעשון".

ג. שכיר שעשה מלאכה לבעה"ב ועשה לו הפסד

סגי, דכיון דמכרזי "מצאתי מטבעות", מיעוט רביס ב'.
ב. כדי לידע שהוא דרך הינוח, דבתרי חייש' דאיתרמוי
איתרמי דנפל כך ואין זה הינוח (תוס').

דף בה:

א. תנן מצא אחר הגפה וכו' גוזלות מקושרים
וכו' ה"ז לא יגע בהן, ואמאי, להוי קשר
סימנא. ב. להוי מקום סימן

א. במקושרין בכנפיהם - דכו"ע הכי מקטרי להו
(שאינם קשורין בחוט ובמשיחה אלא שקושר הכנפים א' אל א'
בנוצתן כדרך הציידין, הריצב"ש בשטמ"ק, וכ"כ מהרמ"ש).
ב. במדדין - (כ' הרי"ף [לדף כד:]: מדמקשה ולהוי מקום סימן
ומפרק במדדין, ש"מ דמקום הוי סימן, וכ' הרא"ש ואע"ג דרבא
פסיק לעיל דמקום הוי סימן, הוצרך להביא ראייה זו משום דרבא
כשמעתא דנפשיה פסק).

מה הדין מצא אבידה שיב"ס בדרך הינוח

א. במקום המשתמר - לא יגע בו, דאין זו אבידה
שיהא מוזהר עליה בלא תוכל להתעלם (רש"י ותוס'), כגון,
כלי טמון באשפה שאינה עשויה ליפנות, טלית או קרדום
בצד גדר של אותה שדה שעובדים בה.

ב. במקום שאין משתמר - הוי אבידה וחייב ליטול
ולהכריז, כגון כלי באשפה שאינה עשויה ליפנות ונמלך
עליה לפנותה (אבל אם מתחילה היתה עשויה ליפנות, אבידה
מדעת היא).

ג. במקום המשתמר קצת - הוי אבידה וחייב ליטול
ולהכריז, דדוקא אם אין בה סימן לא יגע, וכדפרין ליהוי
קשר סימן, כיון שאינו משתמר לגמרי, חייב להכריז.

"כל ספק הינוח לכתח' לא יטול", מ"ט

כיון שאיב"ס ו"א לברר, ועוד דזה ספק אבידה.

"ואם נמל לא יחזיר", באר

לרש"י - לא יחזיר לאף אדם, שהרי אין בו סימן.

ל"מ בתוס' - לא יחזיר למקומו, שמא באו הבעלים
בינתיים ולא מצאו.

לתוס' - לא יחזיר למקומו, דכיון דהגביה נעשה שומר
אבידה (דהוי ספק אבידה, שמא עדיין לא התייאשו כיון
שמשתמר קצת).

ומה נ"מ בין הפירושים

האם מותר להחזירה למקומה - לרש"י אין נידון כזה,
ל"מ בתוס' רק אם זו משם אסור, לתוס' אפי' לא זו.

בזקן ואינה לפי כבודו - פירש"י שפיר שייך בו שלא
יחזיר לשום אדם כיון שאין בו סימן. ל"מ בתוס' שפיר
שייך בו, כיון דבליקחתו לביתו גרם הפסד לבעלים. פ"י
ב' בתוס' לא שייך בו, כיון שלגבינו אינה אבידה שנתחייב.

מתי מותר לו להחזיר האבידה למקומה
לכו"ע אם לא זו משם, ומ"ט

במקום המשתמר לגמרי - דאין זו אבידה.

מצא כלי באשפה אם מכוסה לא יגע בו,

האם יתכן שמקום וגם מנין לא הוו סימן
לכאו' בהכרח - א' מהם סימן, דאל"כ בצבור פירות
וצבור מעות מאי מכרזי (רבה יפרש מנין, ורבא יפרש מקום).
מיהו יש לדחות - אולי מקום ומנין יחד הוו סימן (לפי
מהרמ"ש והגרע"א).

ג' מטבעות זעג"ן, מתי חייב להכריז, ומ"ט
לר' חנינא - מצאן מסודרים כמגדלין, רחב למטה, בינוני
באמצע, צר למעלה.

לריו"ח - אפי' שלשתן שוות.

הטעם שצריך סדר כזה - דע"י כך יש הוכחה דהוי
דרך הינוח ולא דרך נפילה.

ומאי מכרזי - פירש"י דהמקשן סבר דמכרזי מנין, כו"כ
מטבעות מצאתי (דהמוצא צריך לקרב הדבר אל המאבד, ר"ן).
והסימן שנותן המאבד - שהוי מונחין זעג"ן כמגדלין.

ולפ"י פריך - דא"כ גם בב' יוכל להכריז מצאתי ב'
מטבעות, ולמ"ל ג'.

ומסיק אמר רבינא טבעא מכרזי - ולכאו' הכוונה
"אלא אמר רבינא", דהשתא חוזר בו ממאי דס"ד דמכרזי
מנין (דאם יכרזי מנין, לא י שאר למאבד סימן טוב, לכן מכרזי
"טבעא", שיוכל לתת סימן מנין).

למסקנה עשוין כמגדלין - אינו סימן גמור להשיב על
ידו אלא רק סימן לדרך הינוח (הרשב"א ה"רין והנ"י).

הלכך בב' לא סגי - דכיון דמכרזי "מצאתי מטבעות",
מיעוט רביס ב'.

והקשו תוס' - דאכתי לא מיושב מתני' למ"ד מקום הוי
סימן, למה תנן ג' מטבעות, דהרי יכול להכריז מנין ב' ב'
מטבעות מצאתי, והמאבד יתן סימן מקום.

ואין לומר - דבתרי ועשוין כמגדלין לא סגי לידע דהוי
דרך הינוח, דא"כ כדפרין מאי איריא תלתא אפי' בתרי
סגי, למה לא משני, דבתרי לא סגי לידע דהוי דרך הינוח.
ותירצו - "וי"ל דשפיר משני טבעא מכרזי".

וצ"ב מה כוונתם - דהרי הא דמשני "טבעא מכרזי" זה
רק למ"ד מקום לא הוי סימן, שאם יכרזי מנין לא י שאר
לו סימן, אבל למ"ד מקום הוי סימן, שפיר יכול להכריז
מנין, וא"כ הקושיא במקומה עומדת, דבתרי סגי.

וביאר המהר"ם והחכמת מנוח - דאה"נ יכלה הגמ'
לתרץ, דבעינן ג' לידע שהוא דרך הינוח, דבתרי חייש'
דאיתרמוי איתרמי דנפל כך ואין זה הינוח, אלא כיון
דממילא מסיק דבעינן ג' דטבעא מכרזי למ"ד מנין הוי
סימן, לא חשש הגמ' לתרץ דגם לענין הינוח בעינן ג'
לידע שהוא דרך הינוח.

בקיצור, מצא מטבעות זה ע"ג זה, מתי חייב
להכריז ומה טעם

לר' חנינא - מצאן מסודרים כמגדלין. לריו"ח - אפי'
שלשתן שוות.

הטעם שצריך סדר כזה - דע"י כך יש הוכחה דהוי
דרך הינוח ולא דרך נפילה.

ודוקא ג' מטבעות - א. דמסקינן דטבעא מכרזי, דאם
יכרזי מנין, לא י שאר למאבד סימן טוב, הלכך בב' לא

כגון שעשאו פונדק וכו', ופירש"י ז"ל, מקום שעוברים ושבים לנים לילה אחד. למה הוצרכנו להעמיד בפונדק

לפי הס"ד לפני סברת ר"נ מכזי וכו' - א"כ הסיבה שמתאש דאנשים זרים עוברים ושבים שכאשר ירגיש באבידה הם כבר אינם, וחושד שי"ב אינשי דלא מעלי וכטעמא דרשב"א ברוב ישראל.

דף כו:

באיזה ציור מודה רבא לאביי בישל"מ

כשאינו מתייאש לעולם מחמת טעות ולא מחמת אי ידיעה שנפל לו.

כמה אופנים שמצא אבידה שנפלה מכמה

א. כשנפל מב' - חייב להחזיר.

ב. כשנפל מג' ושווה ג' פרוטות - חייב להחזיר.

ג. נפל מג' ושווה ב' פרוטות - תלוי בב' הא"ד.

ד. נפל מג' ושו"פ - אינו חייב להחזיר.

האם אבידה פחות משו"פ הרי אלו שלו או רק פטור מהחשבה הוכח

בהא דאמרו רבא - דאי לית ביה שו"פ לכל חד ממ"ג אין חייב להחזיר, פירש"י, דאי שותפין הן בו, אין כאן משום השבת אבידה, ואי של א' או ב' מהן הוא, הרי נואשו, מבואר שדין יאוש ודין פמשו"פ שוה שהרי אלו שלו.

מיהו לקמן כז. - פרוטה שהזולה ואח"כ הוקרה, מה שייך שיתחדש חיוב השבה, אחרי שהיה הפקר. אמנם י"ל לפי גדר הנתיבות דיאוש הוי כהפקר דר' יוסי ועד דלא אתי לרשות זוכה עדיין זה ברשות הבעלים.

יש שכתב אבידה שאין בה חיוב השבה הויא כוזש"י ופקעה בעלות והוי הפקר. מה דעתך **מדברי רש"י הנ"ל** - דאבידה שאין בה שו"פ אין כאן משום השבת אבידה, וממילא הרי אלו שלו.

וזו שנפל לפני יאוש, מתי עובר בכולן הגביה לפני יאוש ע"מ לגזול - עובר על לא תגזול, על השב תשיבם, ועל לא תוכל להתעלם.

מתי יכול לתקן הכל ומתי לא

מתקן הכל - כשהתחרט והחזירה קודם יאוש.

מתי לא - כשהחזירה אחר יאוש אינו יכול לתקן את לא תוכל להתעלם, אבל גזל והשב"א תיקן (אבל דעת הרמב"ן במלחמות דלא תיקן כלום).

הגביה לפני יאוש ע"מ להשיב, וקודם יאוש נמלך לגזולה, על מה עובר ומ"ט

לרש"י - אין לא תגזול כיון שאינו שעת נטילה.

לתוס' - יש לא תגזול, כיון שנמלך לפני יאוש.

לכו"ע - עובר על השב תשיבם.

לכו"ע אינו עובר - על לא תוכל להתעלם, דזו אזהרה לכובש את עיניו ומתעלם, וזה לא התעלם.

ורמינהו מצא כלי טמון באשפה נוטל ומכריו. מה התירושים

לר"ז - מתני' בכובי וכסי ובריית' בסכיני והמניק.

לר"פ - מתני' באשפה שאינה עשויה לפנות וברייתא באינה עשויה לפנות ונמלך לפנותה.

דף כו.

אופנים שאין חצירו קונה לו

א. **מצא בגל וכו'** - אין חצירו קונה בדבר שיתכן שלא ימצאנו לעולם (תד"ה דשתיך, כו.), וכן מצא מעות בחנות, וכן התגר לא קונה).

ב. **מצא בגל וכו'** - אין חצירו קונה שלא מדעתו אלא היכא שהחצר שלו קודם שבאת המציאה לחצר (שטמ"ק כה: בשם תוספות חיצוניות).

ג. **מצא בחנות (כו:)** - אין חצר קונה בדבר שיכול להיות שלא ימצאנו לעולם והמטבעות הן דבר קטן ואין סופו להמצא (תד"ה דשתיך, כו:).

ד. **מצא בחנות (כו:)** - הוי חצר שאינה משתמרת (כאן לא שייך אופן ב', כי בסתמא החנות שלו קודם שאבד המטבע). ועיי' לעיל דף יא: עוד כמה אופנים דחצירו אינה קונה לו.

מצא שעון יפה בכותל הדרש מה הדין

בתוס' (ד"ה בכותל) מבואר דאף אם אין בו סימן נוטל ומכריו מקום. אומנם מרש"י במתני' משמע דאם אין בו סימן לא יטול (ועיי' בשטמ"ק טעם בזה).

ציור דמוזן המוטל בספק יחלוקן

ממלא את כל רוחב הכותל בדבר שאין ראה להיכן שייך.

מעות לפני סוחרי בהמה ב"ם, א. מדוע לעולם מעשר. ב. מדוע לא תולין במוכרין

א. **הולכין אחר רוב בשר** - ורוב בשר הנאכל ב"ם מעשר, שהבאין ל"ם משאירין לבני העיר את העודף.

ב. **הלוקחין הם רוב** - (דמוכר א' מוכר לכמה לוקחין, אע"פ שכל הכסף שלהם עבר אליו). ועוד מעמידים הממון על חזקתו של מה שהיה קודם.

ט' חנויות מוכרות בשר כשר וחנויות אחת מוכרת טריפה נמצא בשר בשוק הלך אחר הרוב. מה הדין אם חנות הטריפה גדולה ובה בשר רב יותר מאשר בט' החנויות האחרות

לפי הנ"ל מוכח - דהולכין אחר רוב חנויות ולא אחר רוב בשר, דאפשרויות האיבוד לא תליין בכמות המטבעות אלא בכמות המאבדים.

מה דין שאר מעות שנמצאו בירושלים

בהר הבית - חולין ואפי' ברגל, דאמרי' מלפני הרגל הן, דלא שבקינן רובא דשתא.

בשווקי י"ם - בשעת הרגל מעשר בשאר ימות השנה חולין, הואיל ושוקי י"ם עשו להתכבד בכל יום (כיון שבודקין משרצים שלא יהא אפי' עצם בכעודה א"א שלא ימצא מעות אם היו שה).

הגביה לפני יאוש ע"מ להשיב ולאחר יאוש נמלך לגזולה עובר משום השב תשיבם. מ"ט לא עובר משום לא תגזול

לרש"י - לא תגזול שייך רק בשעת נטילה. לתוס' - כיון דנמלך לגזולה אחר יאוש.

מתי עובר רק על לא תוכל להתעלם

כשלא הגביה לפני יאוש - דלכאור לא תוכל להתעלם מעיקרא קודם לקיחה משמע, אבל אינו עובר על השב תשיבם עד שגיביה המציאה (תורא"ש), ואינו עובר על לא תגזול אחר שנתייאשו הבעלים.

מה טעם אינו עובר משום השב תשיבם עד שגיביה את האבידה

דא"ומצאתה" קאי - ואמר' ומצאתה דאתאי לידיה משמע (תורא"ש).

מצא בתנות, וליקני ליה הצירו

ע"י לעיל דף כז. דף יא: אופנים דחצירו אינה קונה לו.

מה ההבדל בין חנוני לשולחני

בחנוני על התיבה - הרי אלו של חנוני.

בשולחני על השולחן - הרי אלו שלו.

והאם מדובר שאיב"ס או שיש בו סימן

לרש"י שא"ב סימן, לתוס' אפי"ב סימן (וברוב עכו"ם).

דף כז.

מציאה שנפלה לחצר אדם לפני יאוש, האם חשיב באיסורא אתי לידיה

לתוס' מותרת אחר יאוש - דכתבו דתגר לא פסיקא ליה דאם מצא קודם ששהה וכו' לא נתייאש וחייב להחזיר, הא מצא אחר שנתייאש, וזכה התגר, אע"ג דבא לחצירו קודם יאוש, ש"מ לא חשיב באיסורא אתי לידיה.

וכן בתד"ה דשתיק - (לעיל כז.) הוכיחו מתגר וחנוני דחצר אינה קונה בכבר שיכול להיות שלא ימצאנו לעולם, ומה הראיה, דלמא אינה קונה משום דבא לחצירו קודם יאוש (מיהו הראב"ד פט"ז ה"ד מגזו"א, כתב גבי המוצא בתנות, יש מי שאומר שאפי" אמר תקנה לי רשותי לא קנה לו לפי שבאה שם המציאה קודם יאוש וחצירו כידו, עכ"ל).

מנלן דאבידה מותרת ביאוש

א. רש"י ותוס' - משמלה, דמה שמלה שיש בה סימנין ויש לה תובעין וכו' (ואפי" למ"ד סימנין לאו דאורי', מ"מ ע"י הסימנין יש לה תובעין ואינו מתייאש).

ב. בירוש' - מ"אשר תאבד ממנו", דהיינו, מההיתר של זוטו של ים.

ומבואר דמסברא - יאוש לא היה מפקיע את הבעלות על החפץ, והיה חייב בהשבה.

ואין לומר שביאוש רק פטור מהשבה - ולא נתחדש שפוקעת הבעלות, דאין סברא למעט מהשבה לאחר יאוש אם החפץ עדיין של הבעלים (תור"ב סי' י"ג סקכ"ח).

איך לומדים משמלה שאם יש לו סימנין לא מתייאש למ"ד סימנין לאו דאורי', הרי מדאורי' לא יועילו לו הסימנין, אלא בעינן דוקא עדים

לרש"י - קרא דשמלה לתובעין אתא, למעוטי מדידי דידעינן ביה דמייאש (דכל שמלה יש לה בעלים תובעין אותה, דשמלה זה דבר הנעשה בידי אדם, ולא באת מן ההפקר).

לתוס' - הסימנין יועילו שיוכל למצוא עדים שמכירים את טליתו בטב"ע, ואינו מתייאש, אבל אם אב"ס מתייאש דאיך ימצא עדים.

תד"ה לגיות וי"ל דאיצטריך שחייב לגזוזה בעתה אע"פ שאין בה שו"פ בשעה שגזוזה. וקשה הרי אין חיוב השבה בפשו"פ (וא"כ אמאי חייב לגזוזה)

י"ל דהוי גזה"כ דהוי חלק מהשור וממילא חייב להשיב אע"פ שהשבחים פחות משו"פ כיון שמצטרפין.

למה התורה כתבה שור חמור שה שמלה

שור - לגיות זנבו.

חמור - שמחזיר החמור ע"י סימנין או עדים דאוכף.

שה - קשיא.

שמלה - שיש בה סימנין ויש לה תובעין.

למה התורה כתבה בבור שור חמור

שור - ולא אדם.

חמור - ולא כלים לרבנן, ולר' יהודה קשיא (צ"ל דאנן הוא דקשיא לן דלא ידעינן מה לומד ר' יהודה, אבל ר' יהודה ידע, וכדפירש"י גבי שה).

גללים אפקורי מפקר להו, פירש"י למי שטרח בו, למה לא פירש דמפקיר לכל העולם

דמוכח לקמן סח: דפורע בהם שכר המתעסק בעגלים שלו, אלא הכא בשביל השבת הקרן מוחל עליהם לכל מי שימצא (ע"ש תד"ה הא).

אבידת גוי זה הפקר או פטור מהשבה

לרש"י - מותרת, וכן מבואר לעיל (כד.).

אבידת נכרי שנמצאה אחר שנתגייר

לפי ההו"א שפרוטה שהוקרה איכא בינייהו (אם אבידת נכרי אינה הפקר), א"כ בעינן ומצאתה וליכא.

מה ס"ד שאבידה פמשו"פ חייב להשיב

דכיון דכתיב כל אבידת אחיך, אפי" שאין בה דין ממון (ומסברא הו"א דפטור דלא חמיר מגזול).

אבידה שהוזלה לפמשו"פ אחר מציאה

ע"י לקמן נה.

דף כז:

יש ג' דרגות סימנים, מה נפק"מ ביניהן לדינא
א. סימן גרוע - ארוך וגוץ, חידור וסומקי, לכו"ע זה לא
כלום, שיש הרבה כאלה.

ב. סימן מובהק - כגון שומא למ"ד מעידין על השומא
להתיר את אשתו, לכו"ע מהני מדאורי.

ג. סימן בינוני - בזה איבעיא להו, כגון כל הסימנים
בפירקין, אורכו רחבו ומשקלותיו מקום, נפק"מ להחזיר
גט אשה בסימנין שיוכלו לגרש בו, דאם ניתן לסמוך על
בירור של סימנין מדאורי, מחזירין, אבל אם סימנין
דרבנן, אין מחזירין.

מה הגריעותא של סימן בינוני

זעת קצה"ח - (סי' רנ"ט סק"ב) דהגריעותא היא מצד
חשש "משקר", א. דלמא ראה. ב. דלמא נישחש.

וזה היתרון של סימן מובהק - שאין בו את ב'
החסרונות, א. דא"א לראותו, דזה במקום מוצנע, דאם זה
במקום בולט לעין, שוב אין לו דין סימן מובהק, כי אולי
ראוהו. ב. א"א לנחש דזה דבר חד פעמי.

יש עוד חיסרון בסימן בינוני - (שו"ת הגרע"א סי' ק"ז)
היינו חשש של "איתרמי" דהיינו אולי יש עוד גט כזה עם
אותו סימן, דככל שהסימן פחות טוב, יש יותר חשש שיש
עוד א' כזה (ורק בסימן מובהק כגון נקב בצד אות פלוני בזה
ודאי ליכא למיחש ל"איתרמי" כלל. ועי' קה"י סי' כ"ט).

ועי' מש"כ לעיל לדף יח. בענין רב"ח אירכס ליה גיטא

לפי הצד שסימנין דאורי, מה דין רמאי ידוע
שנותן סימנין

לתירוץ א' בתוס' - מדאורי מחזירין בסימנין אפי'
לרמאי, כדררשי' הכא בברייתא. והא דנתן כת: "והרמאי
אע"פ שאמר סימניה לא יתן לו", תקנ"ח היא וקרא
אסמכתא בעלמא.

לתירוץ ב' בתוס' - מתני' כת: בידוע שהוא רמאי, אין
מחזירין מדאורי, וברייטא דמחזירין בסתם אדם, ושתייהן
דרשא גמורה (דה"דרשהו אם הוא רמאי" מתפרש בב' אופנים,
לפי הענין).

אין מעידין אלא על פרצוף וכו', אע"פ שיש
סימנין א. בגופו. ב. בכליו. מדוע

א. בגופו - למ"ד סימנין לאו דאורי א"ש, ולמ"ד סימנין
דאורי כגון ארוך וגוץ.

ב. בכליו - למ"ד סימנין לאו דאורי א"ש, ולמ"ד סימנין
דאורי חייש' לשאלה, או כגון חידור וסומקי.

אלו דברים אין חוששין בהן לשאלה

אוכף - דמסקב לחמרא.

כיס וארנקי - דמסמני.

טבעת - דמזיף.

מצאו קשור בכיס וכו' כשר, מדוע הגמ' לא
הוכיחה מכאן דסימנין דאורי

דמיירי שהוא עצמו מצאו - ונאמן בטב"ע, דיש לו
מיגו שאינו משקר, דמי הכריחו לספר שאבד.

הא דאין סומכין על סימנין מדאורי האם הוא
משום חשש משקר, הוכח

מבואר גבי מצאו קשור בכיס - דאע"פ שיש לו מיגו
שאינו משקר, א"א לסמוך על סימנין, דהא מיירי שמצאו
המאבד עצמו, ויש לו מיגו שאינו משקר, ונאמן בטב"ע,
מ"מ בסימנין אינו נאמן.

מ"ט דמ"ד דאין מעידין על השומא

א. סימנין דרבנן (והחולק ס"ל דסימנים דאורי).

ב. שומא מצויה בכך גילו (ולא מהני אפי' אי סימנין דאורי).

ג. סימנין עשויים להשתנות אחר מיתה (ולא מהני אפי' אי
סימנין דאורי).

ד. שומא אינה סימן מובהק (אלא סימן רגיל וסימנין דרבנן,
והחולק ס"ל דשומא סימן מובהק).

"אחד הלזה מוג' יחזיר ללוה, ג' שלוו מא' יחזיר
למלוה", מה טעם הדין למסקנה
אומדנא דמוכח.

דף כח.

תד"ה מצא, צ"ע מאי שנא מהא דלעיל כז:
דניחא ליה למאבד

בהלואה - מעדיף הל"ה שלא יגיעו השטרות למל"ה
אפי' אם הוא באמת המל"ה, כדי שלא יתחייב להחזיר
מיד את ההלואה (דניחא ליה לדחות הפרעון, אפי' נימא דלאו
ברשיעי עסקינן), א"כ החזרת השטרות הוי הפסד בטוח,
והריוח הוא ספק, שמא גם הוא ילוה ושמא יאבד
השטרות.

באבידה סתם - ההפסד הוא ספק, שמא יחזור למי
שאינו בעליו.

מה הדין

א. סימנין וסימנין - יניח.

ב. סימנין ועדים - ינתן לבעל העדים.

ג. סימנין וסימנין ועד"א - יניח.

ד. עדי אריגה ועדי נפילה - ינתן לעדי נפילה.

ה. אורכו ורחבו - ינתן למדת ארכו.

ו. ארכו ורחבו ומדת גמיו - ינתן למדת ארכו ורחבו.

ז. ארכו ורחבו ומשקלותיו - ינתן למדת משקלותיו.

ח. הוא אומר בחפיסה וגם היא - ינתן לו.

ט. הוא אומר סימני החוט וגם היא - אם אומרת מדת

ארכו ינתן לה, ואם אומרת חידור וסומקא לא ינתן לה.

י. הוא אומר סימני הגט וגם היא - ינתן לה (והאם

מיירי בסימן מובהק דוקא, עי' רי"ף ורא"ש).

איך המאבד הולך בג' ימים, הרי עולי רגלים
הלכו בט"ו יום (איך חצי של ט"ו נהפך לג')

א. רב יוסף - במקדש ראשון דנפישו ישראל הלכו בט"ו

יום, במקדש שני דלא נפישו בג'.

ב. אביי - במקדש א' דנפישו ישראל ומשתכחי שיירתא הלכו בג' ימים, במקדש ב' דלא שכיחי שיירתא בט"ו יום.
ג. רבא - לא הטריחו רבנן באבידה יותר מדאי.

דף כח:

תנן "אמר את האבידה ולא אמר סימניה לא יתן לו", מזה הכרזי המוציא, ומה סימני המאבר לרב יהודה - דאבידה מכרזי, המוציא הכרזי שמצא אבידה, והוא אמר שזה גלימא (ולא תנן סימני).
לרב נחמן - דגלימא מכרזי, המוציא הכרזי שמצא גלימא, והוא נתן סימנין שאינם מובהקים (אפי' לא סימן בינוני).

קיי"ל עדים שהגידו שיכולין לחזור מעדותם היכא שניכר שטעו בשאלת הדיין, דלא מייתי איניש חובתא לנפשיה.

כמה זמן צריך לטפל בבעלי חיים השונים

בפרה וחמור - שעושה ואוכל מעיקר הדין י"ב חודש, אבל לפנים משהו"ד רשאי יותר (כד: תד"ה לבתר).

בעגלים וסייחין - ברעיא ג' חדשים, בפטומא ל' יום, ואינו רשאי יותר דמפסיד לבעלים.

באוזני ותרגולין - לפירש"י בזוטרי ל' יום, ברברכי ג' ימים (והגר"א ציין לרמב"ם שכ' להיפך מרש"י), ואסור יותר, דמפסיד לבעלים.

בתרגולת - י"ב חודש, ורשאי יותר כנ"ל בפרה וחמור.

מה הסברא שצריך לטרוח בדבר שעושה ואוכל י"ב חודש ומדוע אינו מוכרן מיד

כל אדם נוח לו בבהמתו שהכירה בו כבר ולימדה לרצונו (וצ"ע א"כ למה לא ישקיע עד כדי דמיהן).

דף כט.

"ר"ט אומר ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן", מהי מידת האחריות שחייב א. לרבה - "אבדו" כפשוטו, דסתם שומר אבידה הוא שו"ח ופטור בגניבה ואבידה, ובגלל שהתירו לו להשתמש בכסף נעשה ש"ש וחייב בגו"א.

ב. לרב יוסף - "אבדו" באונס (כגון טבעה ספינתו בים), דשומר אבידה הוא ש"ש וחייב בגו"א, וע"י שמוותר לו להשתמש בכסף נעשה שואל וחייב באונסין, ואם השתמש ה"ה ל"ה. והלכה כר"ט (כט:).

"ר"ע אומר לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אין חייב באחריותן". מתי גם לר"ע חייב

אם השתמש בהן - דהוי שולח יד בפקדון דחייב באונסין עד שידוע לבעלים שהשיב את הכסף למקום.

תוס' הביאו ראיה מפ' המפקיד שר"נ ס"ל כרבה, מזה הראיה

זתנן התם - "המפקיד מעות אצל שולחני וכו', מותרין

ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן", ומבואר בגמ' שם דר"נ ס"ל "נאנסו לא", וכ' תוס' כאן לדעת ר"נ "אלמא ס"ל דבהנאה שמותר להשתמש לא הוי אלא ש"ש והיינו כרבה דלרב יוסף הוי שואל".

וכונתם - דמבואר במתני' כאן ששכר שימוש מוסף עליו חיוב אחריות יותר משומר אבידה סתם, א"כ לרבה שבלי שכר שימוש דינו כשו"ח, שכר שימוש עושהו ש"ש, וכו"נ. אבל לרב יוסף - שבלי שכר שימוש הוא ש"ש, ע"כ משום שכר שימוש נעשה כשואל שחייב באונסין, ודלא כר"נ.

יש לכאן לדהות את ראית תוס', ולפרש דר"נ כרב יוסף

דלא אמר ר"נ דהיתר תשמיש עושהו כש"ש, אלא דוקא גבי שולחני דהוא שו"ח, דע"י היתר שימוש נעשה ש"ש, אבל בשומר אבידה דלרב יוסף הוא כבר ש"ש, ר"נ מודה דע"י היתר שימוש נעשה שואל.

א"כ מזה ההכרח של תוס'

"כיון דבשביל היתר תשמיש לבד לא הוי אלא ש"ש כר"נ, א"כ בשביל שיש לו עוד פרוטה דרב יוסף משום שמירת אבידה אין סברא שיהא לו דין שואל, דאטו אם מוסיפין שכר לשומר יהיה לו דין שואל", והיינו דרב יוסף ס"ל דהיתר שימוש עושהו כשואל אפי' בשו"ח (וכרב הונא גבי שולחני בסוגיא מג.), וא"כ בהכרח שר"נ ס"ל כרבה ולא כרב יוסף.

לכאן עדיין צ"ע, דאדרבא, דוקא בגלל הסברא של תוס', דאטו אם מוסיפין וכו", אין הכרח שר"נ ס"ל כרבה

די"ל דר"נ ס"ל כרב יוסף דשומר אבידה כש"ש ולמרות שכר שימוש נשאר דינו כש"ש, ומה ההכרח של תוס'.

מה התירוץ

דפירוש זה הוא נגד מתני' - שהרי מוסכם במתני' לכו"ע, דמתווסף לו חיוב אחריות בגלל שכר שימוש, ד"עד כאן לא פליגי (ר"ע ור"ט) אלא כשנשתמש בהן (היינו משום שכר שימוש), אבל לא נשתמש בהן אם אבדו פטור", ולפי הנ"ל לא התווסף לו שום חיוב אחריות בגלל שכר שימוש.

ומטעם זה הוכיח רב יוסף לסבור ששכר שימוש לבד עושהו שואל, דכיון דבלא"ה הוא כבר ש"ש מדין שומר אבידה, א"כ בהכרח רב יוסף דלא כר"נ שחיוב אחריות משום היתר שימוש עושהו כש"ש.

בקצרה, מבואר לדעת תוס', דרבה ורב יוסף נחלקו בב' מחלוקות

א. האם שומר אבידה הוא ש"ש או שו"ח (דהיינו, אם פרוטה דרב יוסף מיקרי שכיח).

ב. האם היתר שימוש עושהו ש"ש או שואל (מכא מתני' דמוכה ששכר שימוש מוסיף לו חיוב אחריות למעלה מדין

א. שהיה שותף. ב. לא בעינן ניותא דבעלים, רק ניותא דעושה מלאכה.

האם האיסור חילול קדושת כהונה מוטל רק על הכהנים עצמם או על כל ישראל, הוכח
מהא דחשיב דקדושת כהונה לאו וע' שאינו שוה בכל, מוכח שמוטל רק על הכהנים.

כ' הרמב"ם הרואה אבידה ולא החזירה והלך לו עבר על ל"ת וביטל עשה דהשב תשיבם. הבא הוכחה לרמב"ם מסוגיין שכבר בראיה מתחייב בעשה אע"פ שלא הגביה

כהן זה בביה"ק - ועדיין לא נכנס ולא הגביה האבידה מ"מ אמר' שיש לו לאו ועשה (כ"כ הנ"י בשם הר"ן).

והרמב"ן הק' מהגמ' לעיל - (כו:): המתין לה לאחר שנתייטשו הבעלים ונטלה אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם בלבד, והכא נמי שהאבידה בבית הקברות ואינו מחזיר אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם.

ונדחק הרמב"ן - דהכא מיירי שהגביה ע"מ להחזירה ולפני יאוש נמלך, ועכשיו היא בביהת הקברות, דנתחייב בהשב תשיבם כיון שכבר נטלה ע"מ להחזיר.

דף ל:

היכי תמצוי שעדול"ת ועשה (ב)

א. למ"ד דמצורע בימי חלוטו אסור בתשמיש המטה - עשה דמצורע דחי לאו ועשה דכהנים, משום גדול השלום.

ב. למ"ד דבימי חלוטו מותר בתשמיש - עשה דמצורע דחי לאו ועשה דכהנים, משום דאינו שוה בכל.

איזה ע' ול"ת דכהנים אינו נדחה מפני שום מ"ע לכו"ע

בביאת כ"ג באלמנה מן הנישואין - כ"ע לא פליגי דלא פטרה דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, דחשיב שוה בכל כיון שהאלמנה עשתה איסור כמו הכהן דאקרי ביה לא יקח לא יקחו אע"ג דאין שוה בכל אלא בכהנים.

מדוע צריך ב' פסוקים גם "והתעלמת" וגם "ולאחורתו"

והתעלמת - מהני לפטור זקן ואינה לפי כבודו מהשבת אבידה, דהוי ממונא, אבל א"א ללמוד דכבוד הבריות דמת מצוה דוחה מילת בנו ושחיטת פסחו דהוי איסורא.

ולאחורתו - מהני רק לכבוד הבריות דמת מצוה וערום דחמיר טפי, דדוחה מילה וקרובן פסח, אבל א"א ללמוד מכאן לכבוד הבריות דזקן ואינה לפי כבודו לפטור מהשבת אבידה.

נחלקו ראשונים אם ההיתר של זקן ואינה לפי כבודו הוא דוקא בת"ח משום כבוד תורתו או בכל אדם נכבד שחם על כבודו ולא היה מחזיר בשל. הוכח מתוס'

משמע שלאו משום כבוד תורתו, דאל"כ מה הקשו למ"ל

שומר אבידה, א"כ לרבה עושהו ש"ש, ולרב יוסף עושהו שואל).

באלו מעות אבידה מותר להשתמש לר"ט ובאלו אסור
מכר את האבידה כשהגיע הזמן למכור, מותר, כיון דטרח בהן, מצא מעות בכיס, אסור (כט:).

דף כמ:

תנן "מצא ספרים קורא בהן אחד לל' יום", כמו מי מתני'

או כסומכוס בחדש, או כראב"י בין חדש בין ישן, אבל לא כת"ק דס"ל כל י"ב חודש.

באיזה תנאים מותר ללמוד בספר שאול

לא ילמד בו בתחילה ולא יקרא אחר עמו.

תנן "מצא כסות מנערה אחת לל' יום", ה"ד

בחד (ולא בתרי), בידא (ולא בחוטרא), ובכיתנא (ולא בדעמרא, אבל בהג' הגר"א כ' דהר"ף הרמב"ם וש"פ פירשו להיפך, דבעמרא מעלי לה).

דף ל.

מתי לצרכו מותר ומתי לצרכה בלבד אסור

כלי נחשת בחמין וכלי כסף בצונן - אפי' לצרכו מותר כיון שעל ידי אותו תשמיש אינו יכול לבא לידי קלקול. כסות - אם נזדמו אורחים אפי' לצורכה אסור.

לצרכו ולצרכה מזה הדין

מותר - בספר דקורא בו אע"ג דצורכו הוא כמו צורכה, דאין חשש, כיון שקבעו לו זמן אחד לל' יום, או אחד ל"ב חדש, ולא ילמוד בו בתחלה, וגם לא יקרא וישנה.

אסור - שיש אורחים, דמקלא קלי לה או משום גנבי. ספק - דוקא בשיטוח כסות וכל דדמי ליה דשמא יניחנה שטוחה יותר מכדי צורכה עד שיתקלקל.

עלה עליה זכר אמאי פסולה, הא ודאי לא ניח"ל להפסיד פרה שדמיה יקרים

כיון שבפרה שחורה ניחא ליה - גם בפרה אדומה חשיב ניח"ל (דהמציאות ניח"ל רק הדין לא ניחא ליה).

"פרה מעוברת ר"א מכשיר". האם מכשיר גם כשידע בעלית הזכר

א. כשידע פוסל - אלא דוקא כשלא ידע, דס"ל דלא מיפסלא אלא כשידע בשעת עלייתו (כמו בהכשר זרעים).

ב. מכשיר גם כשידע - דסובר כר"י דדוקא העלה עליה זכר פסולה.

ג. כשידע פוסל - ואינו מכשיר אלא את ולדה (ה"ר יצחק מסימפון, דס"ל שא"צ שתהא פרה בשעת לקיחה).

העושה מלאכה בפרת חמאת חייב בדיני שמים וכו', אמאי מיפסלא, הא ודאי לא ניח"ל

גם הקב"ה דקדק אחריהן כמש"כ בס' תולדות אדם (שמירת הלשון ח"א שער הזכירה פרק ב).

דף לא.

ראה מים ששוטפין ובאין ועלולים להפסיד עומרין דצריכי לארעא, האם חייב לגדור בעדם, ומנלן

לפי רבא - לא גרע מאבידת קרקע שנתרבה מ"לכל" אבידת אחיך.

לפי הברייתא - חייב אפי' אם אבידת קרקע אין חיוב, ונתרבה מ"לכל" אבידת אחיך (וצריך ריבוי מיוחד, דלא דמי לפרטא דשה ושמלה, כן משמע ברש"י ד"ה מאי למימרא).

רש"י ד"ה מאי למימרא ולמה לי לכל לרבוניהו, צ"ע דבברייתא לא נזכר כלל הרבוי של "לכל"

מונת רש"י - דע"כ "לכל" בא לרבות משהו, ואם זה דומה לשה ושמלה כמו עומרין תלושין, לא צריך רבוי, אלא ע"כ בא לרבות צריכי לארעא, דלא דמיין לשה ושמלה.

מיהו צ"ע לפ"ז - מנין לרבא שבא לרבות אבידת קרקע, כיון דתפסת מועט תפסת, ואפשר להעמיד קרא בעומרין דצריכי לארעא (מיהו י"ל דקושטא דמילתא לרבא לא מסתבר לחלק ביניהן).

האם זו אבידה, א. חמור או פרה רצין בדרך. ב. מצאן רועין בכרם

א. לאבני - כן, דכל ריצה זו אבידה. **לרבא** - רק אם רצה בכיוון החוצה.

ב. לאבני - לא, דכל רעיה זו לא אבידה. **לרבא** - כן, כי יש הפסד לכרם, אלא"כ הכרם של כותי, וגם מצד גופה, אם הורגים בלי התראה (כרם חשיב אבידת קרקע כמו עמרים).

ב' מיני אבידה מדעת בפרקין

הפקר - א. מכנשתא דבי דרי (דמדעת הניחם הפקר, רש"י כא:). ב. חבית יין פתוחה, דשקצים שותים הימנה (ופשיטא דהרי אלו שלו, רש"י כג:).

פטור מהשבה - ואינו הפקר, באשפה העשויה לפנות (כה:). בצלוחית, הובא בתוס' מפרק הספינה (כה:). בהמה בכרמים של כותי שכבר התרו בו (לא:). (ועי' חו"ב לדף כ"ה ב')

דף לא:

תד"ה אבל הני תרתני דאיתנהו למרייהו בהדיהו, מה הקושיא ומה התירוץ

הקושיא - הרי מרבינן לעיל דחייב בפריקה וטעינה אפי' אין בעליו עמו, א"כ למה א"א ללומדן מהשב"א.

התירוץ - הרבוי לעיל קאי על זקן וחולה, דנהי דאין יכול לעזור אבל יכול לשכור פועלין, ואפ"ה חייבין לעזור

קרא ד"והתעלמת", הרי צריך להשמיע כבוד ת"ח.

יש מי שסובר שהפקר ל"מ בלב, וצריך דוקא בפ"ה. מה דעתך

לשיטת הרמב"ם שמדאור' צריך - מוכח כן מסוגיין, דא"כ למה לא הפקיר ריבר"י בינו לבין עצמו.

בפני כמה צריך להפקיר

א. למ"ד דמדאור' צריך ג' - וירב"י באמת הפקיר בפני ג' (מיהו קשה, אם היו עוד בנ"א למה ההוא גברא לא ביקש מהם שיטענו לו. מיהו כ' בתורא"ש ד"ל היו שם עוד ב' וגם הם היו זקנים, והאי דלא חשיב להו דלא חשיבי נגד ר' ישמעאל, א"נ משוי גדול היה והיו כולם צריכין לסייעו).

ב. למ"ד מדאור' א"צ ג' - אלא רק מדרבנן, ריב"י לא חשש אלא שלא יכשלו בדאור' (נ"י, ועוד כ' הנ"י דאחרים תירצו דלא תקון רבנן הפקר בפני ג' אלא לאפטורי ממעשר דשייך ביה טעמא שיהא א' זוכה וב' מעידים כדי שלא יערים אבל לשאר דברים ודאי הפקר גמור הוא, והיינו דאמרינן בכוליה פרקין אבידה מדעת היא כלומר ושריא מדין הפקר אע"ג דליכא לא ב' ולא ג').

ג. היכא שיש אנו סהדי מועיל אפי' בלבו - כגון לפי ב"ש שמפקירים כליהם בע"ש כדי שלא יכשלו בשביתת כלים (תוס').

מדיכן לומדים שצריך לנהוג א. לפי הדין. ב. לפנים משונה"ד

א. ואת המעשה. ב. אשר יעשון (ועי' מהרש"א, ד"המעשה" זו הדין, נאמר לדיין, שהדבר תלוי בדיין לעשות הדין בעל כרחם, ו"אשר יעשון" נאמר לב' בעלי דינין, שצריך הסכמת ב' הצדדים לעשות לפנים משורת הדין, לכן נאמר בלשון רבים "יעשון", וק"ל).

מדיכן לומדים א. שצריך ללמוד אומנות. ב. שצריך לעשות חסד. ג. שצריך לבקר חולים.

ד. שצריך לקבור מתים

א. מ"הודעת להם". ב. "את הדרך". ג. חולים ורגילים מ"את הדרך" וכן גילו מ"לכו". ד. אם זה לפי כבודו מ"את הדרך", ואם זה לא לפי כבודו מ"בה".

על מה חרבה י"ם

שהעמידו דבריהם על דין תורה ולא נכנסו לפנים משורת הדין, ועל שנאת חנים (ועי' פנ"י).

ואם מדתו תמיד להתנהג עם אנשים שלא לוותר להם כלום משלו ושלא לרחם עליהם, הוא מגביר בזה למעלה את מדת הדין על העולם וגם לעצמו, דכמדה שאדם מודד, בה מודדין לו, ואין מוותרין לו כלום ממעשיו. וזהו כונת מאמרם ז"ל, "לא חרבה י"ם", אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה, דלכאוי' הלא היה להם כמה עוונות כמו שמפרש בכתוב. אלא דאם היו מעבירין על מדותיהן, היה הקב"ה ג"כ מוחל להן, אבל הם העמידו דבריהם שלא לוותר כלום לחבריהן מכפי גדר הדין, לכן

במזונות אשתו (דאפשר שתהיה עושה ואוכלת או תתפרנס מן הצדקה), אבל שאר פריעת חוב אה"נ דחיב.

דף לב.

האם מותר לאלמנה למכור

לעצמה - בכ"ד מומחין. לאחרים - בכ"ד הדייטות.

האם מותר לשומר פירות והרקיבו למכור

לעצמו - אסור. ולאחרים - ע"י ב"ד של מומחין.

דף לב:

באופן שהייב לפרוק רק מצד שצער בע"ח

דאורי, האם חייב בחינם

יכול ליתול שכר.

אם צער בע"ח דרבנן, האם חייבים לסייע

לנכרי לפרוק, במשא רגיל ובי"נ

במשא רגיל חייב משום איבה - ובי"נ שאין איבה

פטור (דאומר לו שזה אסור לנו. ומשום צער בע"ח ליכא, כיון

דצעב"ח דרבנן, תוס'), ולטעון פטור דאין כאן לא צעב"ח

ולא איבה.

האם לדעת ריה"ג חיוב פריקה ומעינה הוא

בשכר או בחינם, ומנלן

כל טעינה בשכר - אפי' יש בה חסרון כיס, ופריקה

בחינם, דפריקה מיותר, ק"ו מטעינה שאין בו חסרון כיס,

אלא קמ"ל דטעינה שאין בה חסרון כיס היא בשכר,

וממילא גם היכא שיש בה חסרון כיס נמי הוי בשכר

דילפי' מטעינה דלית בה חסרון כיס.

כתבו תוס' "דכל הסוגיא מוכחת דאי צעב"ח

לאו דאורי אינו חייב לסייעו (מדרבנן) אפי'

בשכר". הבא ב' מקומות שמוכח כן

[א] דאמרי' דלת"ק (דזקוק לו אפי' יתר על משאו) צעב"ח

דאורי, ומה הראיה, דלמא זקוק לו מדרבנן.

[ג] בהמת עכ"ס מטפל בה (לפרוק) ואי אמרת לאו דאורי

אמאי מטפל בה, ואמאי לא משני מדרבנן.

דף לג.

אבידת אביו ואבידת רבו מה קודם

אבידת רבו אלא"כ אביו חכם (ויש גורסין אלא"כ אביו שקול

כנגד רבו).

אבידת אדם מעלמא וכבוד אביו, מה קודם

אבידת כל אדם קודמת - דהשבת אבידה קודמת

לכיבו"א כדאמר לעיל אני ה'.

אבידתו ואבידת רבו וכבוד אביו, איזה קודם.

מה הספק ומה המסקנה

אי אבדתו - כבוד אביו, עדיף למ"ד משל בן.

ואם כבוד אביו - אבידת רבו (וה"ה של כל אדם) קודמת,

דקיום מצוות קודם לכיבו"א.

לו, וזה א"א ללמוד מהשב"א.

אבל אם הבעלים אינו שם בכלל - זה באמת דומה

לאבידה, וא"צ קרא, כי אפשר ללמוד מהשב"א (וכ"כ

מהרש"א).

י"ב לימודים מכפל הלשון

א. השב תשיבם - אפי' לגינתו ולחורבתו (דלא בעינן

דעת בעלים).

ב. שלח תשלח - אפי' לדבר מצוה.

ג. הוכח תוכיח - אפי' תלמיד לרב.

ד. עזב תעזוב, הקם תקים - אפי' אין בעליו עמו.

ה. מות יומת - אפי' בכל מיתה שאתה יכול להמיתו.

ו. הכה תכה - אפי' בכל הכאה שאתה יכול להכותו.

ז. השב תשיב - אפי' משכנו שלא ברשות ב"ד.

ח. חבל תחבול - אפי' משכנו שלא ברשות.

ט. פתח תפתח - אפי' עניי עיר אחרת.

י. נתן נתן - אפי' מתנה מועטת.

יא. הענק תעניק - אפי' לא נתברך הבית בגללו, ולמ"ד

דבכה"ג פטור דברה תורה בלשון בני"א.

יב. העבט תעביטנו - אפי' יש לו ואינו רוצה להתפרנס,

ולמ"ד דבכה"ג פטור דברה תורה בלשון בני"א.

האם אדם רשאי לתבוע תשלום על מצות

השבת אבידה, וכמה

אדם שאינו עובד - צריך לקיים בחינם, דאינו מפסיד.

ובעובד ואין ב"ד - יכול לתבוע כפועל בטל, דהיינו,

כשיעור שכדאי לו לפחות משכרו ליבטל ממלאכתו

הכבידה, ולעשות מלאכה קלה יותר, והכל יחסי. אבל

אינו חייב להניח מלאכתו, דשלו קודם.

ואם יש ב"ד - יכול לתבוע שכרו משלם, ובלבד שלא

יהא יותר מכדי דמיהן, דעד כאן ניהא לבעלים משום

כושרא דחיותא או לטירחא יתירא.

ואם אין ב"ד - או ששכרו יותר מכדי דמיהן, פטור,

דשלך קודם לשל חברך.

מבריה ארי, מתי חייב (ב')

א. ברי היזיקא. ב. אית ליה פסידא.

מדוע מותר למודר הנאה לפרוע חובו של

חבירו דאינו אלא כמבריה ארי, הרי ברי

היזיקא ואית ליה פסידא (ג')

[א] דלא חשיב מצילו מהפסד - דמה שמשלם חובו

אין זה הפסד (וצ"ע, דאדרבא, כיון שהוא חייב באמת הרי

מצילו בודאי. וי"ל דהפסד מחודש יכול כל אדם להעשות שליח

מדין זכין להציל מן ההפסד, אבל חוב שהאדם יודע בו, לא שייך

לשמש בו מדין זכין, וממילא כל שעושה הוא לדעת עצמו,

וחשיב כנותן לשם מתנה, וכמו במבריה ארי בפניו, שצריך

להתנות כדי לקבל שכר, חו"ב).

[ב] הירוש' - שיכול לפייסו עד שימחול (ואפי' בבע"ח

דוחק יכול לומר הייתי מוצא אוהבים שיפרעו עבורי).

[ג] דעת ר"ת דהבבלי פליג על הירוש' - ואיירי דוקא

- ב. במקום דשכיחי רבים** - הרי אלו שלו לרשב"א ברוב עכו"ם ויתכן אפי' רוב ישראל.
- ג. בדרך הינוח** - בדרך הינוח במקום מוצנע, לא יגע (מתני' כה:).
- ד. בוטו של ים** - דרחמנא שריא (ונחלקו אם שייך בזה לפנים משה"ד ע"י דבר יעקב כד ו).
- ה. שאין בה שו"פ** - כשאבדה או כשמצאה.

פטורין מחמת המאבד

- א. שמע שהתייאשו הבעלים** - קודם שבא לידו.
- ב. בסימן הבא מאלו** - לחד מ"ד.
- ג. בסימן העשוי לידרס** - לרבה ברה"ר.
- ד. בסימן מקום** - ברה"ר לכו"ע, או ברקתא דנהרא, ולרבה אפי' ברה"י.
- ה. אבידת עכו"ם** - מותרת, דכתיב אבידת אחיך ומצאתה (רש"י ב., כד:; כז:).
- ו. הרמאי** - אע"פ שנתן סימנים, לא יחזיר לו.
- ז. יתמי** - לאו בני מחילה נינהו והיינו קטן אע"פ שהתייאש אין זה של המוצא.
- ח. באבידה מדעת** - במכנשתא דבי דרי, הניח באשפה עשויה לפנות, שטף נהר קוריו וכו' ואינו מרדף (לרש"י אע"פ שעתה יכול להציל ע"י הדחק ואח"כ א"א להציל כלל, ולתוס', שיכול להציל עתה בקל ואחר שטיפה ע"י הדחק), בהמה בכרמים של כותי (לא:).
- באבידה בלי סימן ואעפ"כ חייב להחזיר**
- א. לצורבא מרבנן** - דנאמן בטב"ע ואינו חשוד לשקר.
- ב. הגביה קודם שהרגיש שנפל לו** - כמו בראה סלע שנפלה (וכן לאביי בכל ישל"מ).
- ג. גבי שטף נהר קוריו וכו'** - כ' תד"ה שטף (כב:).
- "ואפי' אין בהן סימן וכו', ואפי' יקדמו אחרים ויקחו יחזירו לו לפי שניכר שהוא בעליו לפי שרדף מיד", ע"ש.
- ד. דרך הינוח** - במקום מוצנע.

ואם אבידת רבו - אבידתו קודמת מ"אפס כי לא יהיה כך אביו".

אבידתו קודמת לשניהם - לאבידת רבו מאפס לא יהיה כך אביו, ולכבוד אביו אפי' למ"ד משל בן, זהו דוקא שאביו נהנה מגוף הממון, אבל כאן אביו לא נהנה מגוף האבידה.

כללים בהשבת אבידה

פטורין מחמת האדם המוצא

- א. כהן והיא בבית הקברות** - דאין עשה דול"ת ועשה, ועוד לא דחינן איסורא מקמי ממונא.
- ב. זקן ואינו לפי כבודו** - והתעלמת פעמים שאתה מתעלם (בתד"ה אלא זקן וכו', משמע שהיא הלכה של כבוד הבריות. ולכא"ו הוא פרט מהכלל של רבא [ל: כל שבשל מחזיר. ויש תירוצים במפרשים]).
- ג. שלו מרובה משל חבריו** - ואין ב"ד להתנות, "אפס כי לא יהיה כך אביו".

פטורין מחמת האבידה עצמה

- א. דשתיך טפי** - (כו:), או קדחי ביה חילפי (לכו"ע), או אחר יב"ח, דמוכח שהתייאשו.
- ב. אבידה מדעת** - כגון צלוחית מפ' הספינה (כה: תד"ה ואם, וצ"ל שיש ב' סוגים של אבידה מדעת, ושונה ממכנשתא דבי דרי דהוי הפקר).
- ג. במטבע** - דאין סימן למטבע (כה:).
- ד. בתאנה** - דידיע דנתרא מתייאש מעיקרא.
- ה. תמרי דזיקא** - תחת האילן אע"ג דחזותם מוכיח עליהם, היכא דאיכא שקצים ורמשים וליכא גדר.
- ו. גללים** - אפקורי מפקר להו למטפל בבהמתו שמצא.

פטורין מחמת מקום המציאה

- א. בעיר שרובה כנענים** - תולה שהוא של נכרי ואינו חייב להכריז, אבל אינו רשאי ליטלה לעצמו, דלא אזלי רבנן בתר רובא בממונא (גמ' ריש כד:; ורש"י).

הדרן עלך אלו מציאות

פרק שלישי

המפקיד

דף לג:

פשעתי. ד. שהשומר נשבע תחילה ואח"כ שילם

א. תד"ה המפקיד, מעמיד באבד ואעפ"כ מקנה את הכפל.

ב. כן, א] מרבא, שנשבע ושילם מקנה לו הכפל. ב] משילמו בנים אף שפטורים מלשלם.

ג. א] במעשה דכיפי (לה.), אי לאו דאטרחיה לבי דינא היה קונה, אף ששם טוען שפשע. ב] דאי בעי פטר נפשיה בגניבה (לד., לפירש"י).

ד. לרבא, (ב"ק קח.), אע"פ ש'נשבע' תחילה, מקנה לו את הכפל.

"נשבע ולא רצה לשלם וכו', למי משלם לבעל הפקדון, צ"ע פשיטא, כיון דלא רצה לשלם לא מקנה לו

א. קמ"ל (לרבא, ב"ק קח.), דדוקא נשבע ולא שילם, אבל אם לבסוף שילם, מקנה לו את הכפל (נמרו"י).

ב. קמ"ל דבבית השומר חשיב ברשות הבעלים לענין לחייב את הגנב כפל, ולא תימא דכיון דנגנבה מבית השומר פטור מכפל דכתיב "וגונב מבית האישי" (פני"י).

"שהרי אמרו שו"ח נשבע ויוצא", למה "אמרו", הרי זה פסוק מפורש

דקרא כתיב "ונקרב בעה"ב אל האלקים", ורבנן פירשו דהיינו שבועה (חשק שלמה).

איזה שבועה משביעין אותו אע"פ שלא רצה לישבע

שבועה שאינה ברשותו, דאמרי' לעיל (ו.) ג' שבועות משביעין אותו, ורש"י כאן דילג על שבועה שאינה ברשותו, וכ' ד"ה ולא רצה לישבע, "שבועת שומרים שלא פשע בה, ושלא שלח בה יד", ומבואר דשבועה זו צריך לישבע אע"פ שמשלם, שמא ענינו נתן בה, כדאמר רב הונא לקמן (מהרש"א, וע' פני"י).

"אבל בהמה דכי טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' אימא לא מקני ליה כפילא", וצ"ע, הרי על הכפל הוא מוכן לוותר בשביל להבטיח

"שילם ולא רצה לישבע וכו'", מי חולק על זה מחלוקת אמוראים - לקמן (דף לז.) אי ריו"ס שאין אדם עושה סחורה בפרת חבירו (לה.): חולק אף בזו (כיצד זה נתן לתוך כיסו כפילו של זה אלא יחזיר הכפל לבעלים).

הקנאת הכפל לשומר זו אומדנא ברצון הבעלים או תקנ"ח

מהצריכותא בגמ' לכלים ולבהמה משמע דזה אומדנא בדעת הבעלים, וכ"כ הריטב"א, וז"ל, אומדן דעתא הוא שמחמת נחת רוח שעשה לו רוצה להקנותה לו ובכל כח וזכות שיזכה בו וכו', דבההוא הנאה דלא מטרח ליה לבקש אחר הגנב ומשלם ואינו רוצה לישבע מקנה לו גוף הבהמה.

האם רוצה להקנות הכפל משום הכרת הטוב, או כדי לזרז את השומר לשלם

מהצריכותא "דאי תנא בהמה הו"א בהמה הוא דמקני ליה כפילא משום דנפיש טירחה וכו'", משמע שהוא משום הכרת טובה לשומר, דאי משום זירוז, א"כ גם בכלים כדאי לו. וכן יש ראיות מהמשך הסוגיא (דבשואל לא מקנה לו, דכל הנאה שלו, וכן גבי שלמו בנים "מצי אמר להו, כי אקנאי כפילא לאבוכון דעבד לי נייח נפשיא").

מיהו ברש"י ד"ה נעשה כאומר לו (לד.), "דקים להו לרבנן, דניחא להו לבעלים שיהא בטוח בקרן וכו'", משמע שהוא ענין של "מסחר".

"מתקוף לה רמב"ח וכו'", האם קושיית רמב"ח היא על מתני' או על הגמ'

רש"י פי' ד"אמתני' קא מתמה", והק' הריטב"א, דלא מצינו בש"ס קושיא על מתני' בלשון "מתקוף". אלא ודאי על מתני' לא קשה, ד"ל דזו תקנ"ח דבממון והפקר ב"ד הפקר, אלא ק' על הגמ', דמשמע דהוא אומדנא בדעת הבעלים, ומקנה את הכפל מרצונו בלא תקנ"ח, ושפיר מקשה איך מקנה הכפל.

האם הבעלים מקנה את הכפל בכח"ג, א. שחשב שאין כפל. ב. שהשומר שילם אף שהיה פטור. ג. שהשומר הוא שו"ח ואומר

את הקרן, א"כ גם כאן יתן לשומר את הכפל, והשאר יקח (שו"ר שכן הקשה נחל"מ, וכתב, דרוחק לומר בדאמת זו כוונת הגמ')

וצ"ל דכמו שאין אדם מקנה דשלב"ל, כך גם אינו משייר (כדעת תוס' ב"ב קמח. ד"ה איבעיא).

וקשה א"כ איך משייר גיזות וולדות שלא באו לעולם

וי"ל דמשייר בגוף הפרה לענין גיזות וולדות.

וקשה א"כ כיון שהבעלים שותפים בפרה, יזכו גם בכפל כפי ערך שיווי הפרה לגיזות וולדות

וי"ל הדכפל שייך לבעל הגוף, שקנין פירות שיש לבעלים אינו אלא כמו זכות ושעבוד, ומוגבל רק למה שקנה (קונטרסי שיעורים, סימן י"ט אות ח' ט').

תוס' הוכיחו שודאי א"א לומר שרמב"ח סבר שהשומר קנה את הכפל בכסף ששילם לבעלים אחר שנגנבה, מדוע

א. דמעוה אינן קונות אלא למי שפרע.

ב. דמה שייך "מי יימר דמגנבא", הרי כבר נגנבה.

וצ"ע - דלכאור פשיטא שלא שייך שהשומר יקנה ע"י המעות ששילם, דהרי מוטל עליו לשלם מן הדין כיון שלא נשבע, והיאך יועיל הכסף שהוא לפרעון חובו, לקנין כסף (וכן הק' בשעורי רא"י מטלז סימן ז').

עוד צ"ע - למה לא הקשו התוס' עוד קושיה, הרי בגמ' אמרי' דלאר"ד "שילם" אלא אפי' "אמר" הריני משלם.

א"כ באיזה קנין קנה השומר את הכפל לפי קושיית רמב"ח

הסיקו תוס' דצ"ל בדאמת רמב"ח ידע שהשומר קנה את גוף הפרה במשיכה, אלא דלא קנה בפרה אלא את הזכות לקבל תשלומי כפל בעבור גניבתה, היינו דקנה "פרה לכפילא", ומיושב ג' הקושיות הנ"ל (וכן בפירוש"י ד"ה מי יימר דמגנבא, ג"כ משמע כתוס', דגם בס"ד סברה הגמ' דמקנה ליה פרה לכפילא).

מה קשה על ההסבר הנ"ל

אם השומר קנה "פרה לכפילא", א"כ אין כאן שום קנין בדשלב"ל, שהרי הפרה היא בעולם, ואף שהכפל אינו בעולם, הכפל במילא יהיה שלו, כיון שהפרה שלו השביחה.

וכתב הגר"ש רוזובסקי וצ"ל, דכיון דהכפל לא עבידי דאתו, לא שייך למכור "פרה לכפילא", כיון שאינה עומדת לכך ולא נחשב זה בכלל תשמישי הפרה (וע"ש בשיעורי הגר"ש).

למסקנה איך קונה השומר את הכפל

דהשומר קונה את כל הפרה (במשיכה בשעת קבלת השמירה, או בקנין חצר סמוך לגניבתה), נמצא שגנב בהמה

של השומר, ממילא נתחייב את הכפל לשומר ואין חיסרון ד"מי יימר וכו'".

האם יש תירוץ אחר לקושיית רמב"ח

לפי הא"נ בתוס', לפי הצד בגמ' בגיטין דלכ"ע אפשר למכור עבד לקנס, אע"ג דהקנס לא עבידי דאתו, כיון דמ"מ קונה בגוף העבד והעבד הוא בעולם, ממילא ה"ה אפשר לקנות "פרה לכפילא" ולק"מ (ולל"ק דתוס', פרה לכפילא גרע ממכירת עבד לקנס, דהתם הוא יותר שכיח).

לשיטת תוס' כשנמצא הגנב, למי מחזיר את גוף הבהמה לבעלים או לשומר

לשומר, שהרי קנה את גוף הפרה (מיהו שיטת הרמב"ם, דמחזיר את גוף הבהמה לבעלים ולא לשומר).

כיון דבעי' עבידי דאתו, איך מהני לר"מ (טז): קידושיין "לאחר שימות בעלך" (ג')

א. שבעלה גוסס.

ב. כשהגוף בעולם חשיב עבידי דאתו.

ג. אם יש רק "מי יימר" א', חשיב שפיר עבידי דאתו.

דף לד.

"דלמא מודי ומפטרי, לשון הגמ' כרב או כשמואל

כרב דס"ל דמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, דלשמואל שחייב הול"ל "דלמא מודי ולא יבואו עדים" (תד"ה דלמא, וע' מהרש"א).

ב' נפק"מ בין ב' הלשונות של רבא

נגנבה באגס - לל"ק דקנאה במשיכה, קנאה השומר ויש לו כפל, לל"ב לא קנה.

גיזות וולדות דמשעת גניבה ואילך - לל"ק הן של המפקיד (דנעשה כאומר לו "חרץ מגיזותיה וכו'), לל"ב הן של השומר (הגרע"א). מיהו דעת תד"ה ואותבנינה (לקמן לה.) נ' שלא קונה, דמדמה גיזות וולדות ליוקר שבא אחר ששילם (ורק מחלק שזה שבח דמעלמא).

מה החילוק בין "כפל" ל"גיזות"

גמ' - "סתמא דמילתא שבחא דאתא מעלמא וכו'".

לפירוש"י ד"ה נעשה כאומר - דעדיף קרן בטוח מכפל בספק, לפ"ז פשוט דלא מוותר על גיזות וולדות, דהן "ודאי", ולפירוש"י צ"ע למה הגמ' לא אמרה כן (כן הק' מהרמ"ש על מש"כ רש"י שיהיה ספק כפל וכו'), וז"ל "לפ"ז לא קשה מאי פסקת וכו'". ומיהו ברש"י ד"ה פסקא "פסקת הדבר בכל אדם שדעתו להקנות כפל אם יבוא לכך, ואין דעתו להקנות הולדות", דמשמע שכל קושיית הגמ' היא רק מולדות, דהן ג"כ קצת בחינה של ספק, משא"כ מגיזות, לא קשה לגמ', כיון דהן ודאי, ישא ברכה).

ג' אפשרויות בהקנת הפרה אם ישלם

א. מקנה מעכשיו. ב. סמוך לגניבה. ג. מעכשיו סמוך לגניבה.

ונפק'מ לדינא ביניהן

א. בקיימא באגם - א' ג' מהני ב' לא מהני.

ב. לגבי גיזות וולדות שלפני הגניבה - א' מהני אי לאו דנעשה כאומר וכז'. ב' לא מהני. ג' מהני לפחות לאלו שבשעת משיכה (תד"ה אי נמי).

כיצד השומר קונה הכפל (ה' אופנים שזכרו)

א. קונה את הכפל בכסף ששילם (תד"ה כגון).

ב. קונה את הפרה לכפילא במשיכה (שם).

ג. קונה את הפרה בחצר סמוך לגניבתה.

ד. מושך הפרה ע"מ לקנותה סמוך לגניבתה (רש"י).

ה. קונה את הפרה מעכשיו סמוך לגניבתה (ואי קיימא ברה"ר, לא מהני).

שו"ה שהפקיד אצל ש"ש וננב הפקדון.

נמצא הנגב של מי הכפל. באר האופנים

והדעות

דין זה יש בו ב' אופנים - א. שו"ה נשבע. ב. שו"ה שילם.

שו"ה נשבע - תלוי במחלוקת רבנן ור' יוסי, לפי רבנן שו"ה משלם לשו"ה, ולפי ר' יוסי השו"ה משלם לבעלים.

כאשר שו"ה שילם - הבעלים מקנים לו את הכפל כדין מתני'.

כאשר שו"ה נשבע ונפטר מהבעלים - אליבא דרבנן חיובו של השו"ה כלפי השו"ה, ואין השו"ה בעלים להקנות את הכפל לשו"ה, וע"כ הגבגב משלם את הכפל לבעלים הראשונים. אליבא דר' יוסי תוס' הוכיחו שהשו"ה נחשב שומר של הבעלים (מהגמ' בשואל), וע"כ מקנים הבעלים את הכפל לשו"ה.

אליבא דרבנן - כאשר נשבע ונפטר מהבעלים, חיובו של השו"ה כלפי השו"ה, ואין הוא הבעלים להקנות את הכפל לשו"ה, וע"כ הגבגב משלם את הכפל לבעלים הראשונים.

אליבא דר' יוסי - תוס' הוכיחו שהשו"ה נחשב שומר של הבעלים (מהגמ' בהשואל), וע"כ מקנים הבעלים את הכפל לשו"ה.

בענין "בלתה"

רש"י הקשה "וא"ת תקני לו משיכה ראשונה שמשכה לו ע"מ לקנותה שעה הסמוכה לגניבתה". מזה התירוץ

קנין משיכה לא קני לאחר ל' - כן הביא רש"י מכתובות (פב), וטעמא "משום דבשעת קניה כבר פסקה המשיכה", והיינו "בלתה קניינו", דמעשה הקנין נגמר לפני חלות הקנין (מבואר שם בתד"ה הא).

מתי אין בלתה בקנין משיכה

בקנין משיכה "מעכשיו ולאחר ל'" - כיון דהוי

מעשה קנין אריכתא שמתחיל מעכשיו ונגמר בשעת החלות (ועי' תד"ה א').

אימתי ב"מעכשיו ולאחר ל'", יש "בלתה"

מעכשיו ולאחר ל' מועיל - דוקא היכא שבשעת החלות הפרה היא במקום הראוי לקנין משיכה, כגון באגם או סמטא, אבל אם תהיה ברה"ר, כיון דרה"ר אינו ראוי לקנין משיכה, הוי "בלתה" (תד"ה כגון קידושין סג).

נשהפיה באגם - אין "בלתה" כתבו תד"ה קנויה (יבמות צג), "כיון דבסוף ל' הפרה עומדת באגם שהוא מקום הראוי לקנין דע"י תחילת משיכה שהותחל קנין, נעשה האגם רשותו, והו"ל כמשיכה אריכתא".

היכן מצינו זוכה במזון אע"פ שבשעת חלות

הקנין מעשה הקנין לא קיים (שארן חיסרון של בלתה קניינו)

דעת תד"ה קנויה לך מעכשיו - (לעיל ט"ז). דאמירת "מעכשיו" מהני, שיחול הקנין כאשר החפץ בא לעולם אפי' בכה"ג שהשטר נקרע או אבד.

מדוע בלי "מעכשיו" לא מהני שהפרה באגם שלא יהיה "בלתה"

דחפץ המונח באגם או בסמטא, מושאל המקום לבעל החפץ, ולכן אם לא אמר "מעכשיו", כיון דעדיין לא התחיל שום קנין בפרה והיא של המפקיד לגמרי (דהרי רוצה שיחול הקנין רק סמוך לגניבתה), א"כ המקום שעומדת בו הפרה מושאל רק למפקיד והוי הפרה ברשות המפקיד, והמשיכה הראשונה כבר בטלה, ואין כאן שום קנין לקונה לקנות בו, והוי "בלתה".

אבל כשאומר "מעכשיו", כתבו תוס' ביבמות דע"י תחילת משיכה כבר הותחל קנין ויש לקונה כבר מקצת בעלות בפרה, א"כ נעשה האגם רשותו, והוי לה שפיר כנגמר המשיכה (לפי ס' אילת אהבים על כתובות, ושור"ר קעין זה בברכ"א כאן).

אבל אם הפרה ברה"ר, גם אם אמר "מעכשיו" הוי "בלתה", כיון דברה"ר אין המקום מושאל לבעל הפרה, ואינו ראוי לגמר הקנין של המשיכה.

וכן בקנין שטר אפי' אמר "מעכשיו" כגון "הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר ל'", לא יועיל לריו"ח אלא"כ לא נקרע השטר בתוך ל', אבל אם נקרע השטר, לא מהני "מעכשיו", כיון דביום הל' אין מה שיגמור את הקנין (וכן בקנין סודר, או בחזקה, לא מהני "מעכשיו" מהאי טעמא דביום הל' אין מה שיגמור את הקנין).

וע"ז, הרי למדנו לעיל בתד"ה קנויה (פז), דע"י שאומר "מעכשיו", מהני לענין "בלתה" אפי' אם נקרע השטר

וי"ל דבסוגיא דלעיל, מיירי שמקנה דבר שלא בא לעולם, שמצד המציאות א"א שיחול הקנין עכשו, בזה אמירת "מעכשיו" עושה את מעשה הקנין ל"מעשה קנין גמור", כיון שהעכוב לחלות לא בא מצדו (דהוא מצדו מוכן שיחול

(שו"ר בקה"י הנדפס מחדש שהקשו לקה"י קושיא זו, וע"ש מש"כ ליישב ואכמ"ל).

ביאור תירוץ התוס'

כשאמר אדם לחבירו "משוך פרה זו ולא תקנה אלא לאחר ל'", פירושו - "תקנה את הפרה שלאחר ל'". ובזה עד ל' יש רק "התקשרות" בין הקונה למוכר (ע"י מעשה הקנין), אבל עדיין אין שום חלות על גוף הפרה, ע"כ מצבה של הפרה בשעת מעשה הקנין, אינו נוגע כלל לקנין.

אמר לחבירו "מעכשיו ולאחר ל'", ופירושו אליבא דריו"ח "כי שרגא דליבני", כלומר - התחילה חלות בגוף הפרה מעכשיו, א"כ כשיגמר הקנין, הוא יגמר בגוף הפרה של "מעכשיו" וע"כ גיזות וולדות של שעת משיכה יקנה. אמנם גיזות וולדות שלאחר מעשה הקנין עד ל', לא יקנה - כי אינו זוכה ב"יוצא" רק כשנגמרה החלות. ותואמים דברי תוס' לדבריהם בכל השי"ס.

כיצד אפשר למכור את פרתו לאחר ל'?

במשיכה מעכשיו ולאחר ל' - ומהני דקיימא באגם. בחצר - ובלבד שתהא בחצר הקונה ביום ל'.

מה ההבדל בין קידושין לממון בקנין מעכשיו ועד ל'?

קידושין אלימי וכיון שחלין תו לא פקעי, משא"כ בממון, פקעי.

"לא שילם שילם מומשי", א"כ למה תנן "שילם"

לאבני - לאפוקי נשבע ושילם, דאין הכפל שלו.

לרבא - להיכא דנשבע, דבעינן דוקא "שילם" (תד"ה אלא).

א. אימתי שומר קונה את הכפל בלי לשלם.

ב. אימתי דוקא אם שילם. ג. מתי אפי' שילם אינו קונה

א. א] שומר שאמר הריני משלם, אפי' מודה שפשע.

ב] לל"ב דר"פ אפי' בשואל.

ב. א] בשואל - לל"ק דר"פ (לפירשי' ותוס'), וכן לרב זביד.

ב] לרבא בשאר שומרים, אם נשבע, ואח"כ אמר

הריני משלם.

ג. א] לפיר"ח בשואל לל"ק דר"פ.

ב] לאביי בכל שומר שנשבע, ואח"כ שילם.

ג] באטרחיה לב"ד (דף לה.), וכתבו תוס' שם, דזה

אפי' לרבא.

מה גורמת סברת "מתה מחמת מלאכה לא

שכיח" לגירסת ר"ח

לגירסת ר"ח המחלוקת בין שתי הלשונות של ר"פ היא

קיצונית - או שלא מקנה כפל לשואל אפי' שילם (לל"ק

דר"פ), או שמקנה לו הכפל אפי' בדבור כשאר שומרים.

הקנין מעכשיו, והראיה, שעשה מעשה קנין גמור שאילו הרבר היה בעולם היה מיד חל הקנין). לכן באופן זה, אע"פ שלקנין בינתיים אין לו על מה לחול, אין הקנין פוקע וכשיבוא החפץ לעולם, יחול הקנין. ולכן מהני גם בחליפין וגם בחזקה וכמו שמפורש בתוס' ביבמות.

אבל בסוגיין דמיירי דברבר שבא לעולם, אם אינו רוצה שיחול הקנין מיד אלא לאחר זמן, אמירת "מעכשיו" לא מהני שיקרא "מעשה קנין גמור", דהא הוא מעכב שלא יגמר עכשו, אלא רק יתחיל, לכן אם אין המשך לקנין יש כלתה (הגרשש"ק נדרים סי' כב). וביאר שם דלא השטר פועל קנין אלא הגמ"ד פועלת, ועל גמ"ד מוחלטת אין כלתה היא קיימת בלי הפסק ופועלת העברת בעלות כשיגיע החפץ לעולם כל שלא חזרו מהגמ"ד ואף שהשטר קרוע).

באר מה מבינים תוס' בתירוץ, ומה הראיה שכך מבינים

כתבו תוס' ד"אהני מעכשיו לקנותה סמוך לגניבתה למפרע", ולכאור' משמע דכוונתם, דבקנין "משיכה" מעכשיו ולאחר ל', כשיגיע יום ל', קונה למפרע מהיום.

אך קשה, דא"כ למה רק הגיזות והולדות של שעת התחלת הקנין יהיו שלו, הרי כיון שחל למפרע, יהיו גם כל הגיזות והולדות שבינתיים שלו משעת המשיכה ואילך. ועו"ק, למה תופסין בה קידושין לאחר בתוך ל', כיון דהוברר שבתוך הל' היתה אשת הראשון, ולא חלו קידושין כלל.

וכ' הקה"י דצ"ל לתוס' דגדר קנין מעכשיו ולאחר ל', הוא קנין גמור מעכשיו, אלא שמשיר לעצמו את הזמן שעד ל', ומקנה מהיום את הפרה כמו שהיא כיום, על הזמן של אחר ל', ואין "כלתה", כיון שבמשיכה של עכשו, קונה מיד את הזמן של אחר ל' (כמו למשל, כשאדם שוכר אולם לזמן מסויים בעתיד, דכבר היום קנוי לו אותו יום).

ולכן מובן למה רק גיזות וולדות של שעת הקנין יהיו שלו, דהרי הזמן שבתוך ל' שייך למפקיד. וכן מובן, למה לא פקעי קידושין שבתוך ל', כיון שלא הוברר למפרע שבתוך הל' היתה אשת הראשון, דעל הזמן של תוך ל' היא נקראת פנויה לעולם, אלא דהיא פנויה רק עד יום ל', ובהגיע יום הל' היו צריכים לפקוע קידושיה שהתקדשה בתוך ל', כיון שמכאן ואילך היא כבר מקודשת לראשון, ועל זה שפיר אמרין דלא פקעי בכדי.

מה קשה על הקה"י

הרי כתבו תוס' בכמה מקומות (בקידושין סג. בתד"ה כגון, ביבמות צג. בתד"ה קנויה, בכתובות פב. תד"ה הא), דלריו"ח ב"משוך פרה זו מעכשיו ולאחר ל'", אין "כלתה" דוקא היכא שבשעת החלות, הפרה היא במקום הראוי לקנין משיכה, כגון באגם או סמטא, אבל אם תהיה ברה"ר, כיון דרה"ר אינו ראוי לקנין משיכה בשעת הגמור הוי "כלתה".

ואילו לפי דברי הקה"י שהוא קנין גמור מהיום על הזמן שאחר ל', א"כ אפי' קיימא ביום ל' ברה"ר ג"כ יועיל, דהרי המשיכה של היום קונה לו את הזמן של אחר ל'

(וצ"ע למה תוס' לא כתבו נפק"מ זו. ולכאור' יש לדחות את הרש"ש, שהרי השואל פטור במתה מחמת מלאכה ואם אעפ"כ מוכן לשלם, זו ודאי טובה גדולה שאין המשאל יכול לומר שמגיע לו, ובזה גם לר"ז מקנה לו בדבור. מיהו טעותא היא, דהרי ממנ"פ, אם באמת מתה מחמת מלאכה, הרי אין כפל כי אין גניבה, ואם שיקר שמתה מחמת מלאכה, אף שאמר הריני משלם, זו טובה רגילה, ולא מכיר לו טובה על כך).

שור"ר דהגרע"א דחה את הנפק"מ של הרש"ש, דאף דטען מתה מחמת מלאכה ושילם, לא קני כפילא, דמ"מ עיקר הסברא דאינו רוצה לפטור עצמו בטענה לא שכיחה, דכ"ע יחדוהו דגזול מחבירו, אבל כשמשלם, לא אכפת לו לטען טענה לא שכיחה.

ב' טעמים מ"ט שואל גרע מכל השומרים א. כי כל הנאה שלו. ב. כי מתה מחמת מלאכה לא שכיחה. מה נפק"מ לדינא בין ב' הטעמים

א. כשהתנה להיות כשור"ח.
ב. לפי ר"ח לטעם שכל הנאה שלו, הרי"ז רק בהריני משלם, ולטעם ב' זה גם בשילם (תד"ה ללישא).

באלו אופנים אין גנב משלם כפל

א. כשהודה.
ב. כל אלו דנתן לקמן נו., במתני'.

כמה כפל מגיע לשואל שאמר "הריני משלם"
כיון דשואל שאמר "מתה מחמת מלאכה", אינו יכול לפטור עצמו מלשלם דמי הנבילה (דעל הנבילה אין לו טענת מתה מחמת מלאכה, אלא יכול לומר האכלתיה לכלבים, ואשלמנה [נחל"מ]), א"כ כנגד דמי הנבילה לא מגיע לו כפל, אלא רק על ההפרש (שם).

א. באיזה אופנים מצינו מחלוקת תנאים אם מקנה כפל. ב. ג' מחלוקות אמוראים. ג. שתי מחלוקות ראשונים

א. תנאים - לדעת ריו"ס ליתא לדינא דמתני'(אליבא דשמואל לז.).

ב. אמוראים -

[א] נחלקו שמואל וריו"ח בדעת ריו"ס אם איתא לדינא דמתני' (לקמן לז.).
[ב] נחלקו אביי ורבא בנשבע ושילם.
[ג] בשואל שתי לשונות בר"פ, ור"ז.

ג. ראשונים -

[א] אליבא דר"פ בל"ק נחלקו ר"ח ורש"י, בשואל ששילם אי מקנה ליה כפילא.
[ב] חזר ואמר איני משלם, שתי לשונות בר"ת אם מקנה כפל אע"פ ששילם לבסוף (תד"ה וחזר, לה:).

דף לד:

אחר שאמר "הריני משלם", האם יכול לחזור תחילה פירו"ת - דמהגמ' "מי אמרין מיהדר קא הדר ביה", נ' שיכול, ומה שקיבל עליו בהתנדבות, לא הוי

והיינו דסברא זו היא רק שאלה של "כדאיות", דל"ק אינו חושש לספק רחוק, ולכן אפי' שילם, לא כדאי לו להקנות לו. ול"ב ס"ל דמ"מ הוא חושש לשמא תמות מחמת מלאכה אע"פ דלא שכיח, וא"כ כדאי לו להקנותה לשואל, וממילא אין סבה שלא יקנה לו אפי' בדבור, כשאר שומרים. דלא מסתבר לר"ח דסברת מתה מחמת מלאכה לא שכיח, תגרום שלא יקנה בדבור.

כמה שונה סברת "מתה מחמת מלאכה לא שכיח" בל"ק דר"פ לפי גירסת רש"י, מגירסת ר"ח, ומה חולק ר"ז

לגירסת רש"י ותוס' סברת "מתה מחמת מלאכה לא שכיח", גורמת רק שלא יקנה בדבור, אבל אם שילם, כן. וצ"ב, דהך היא לכאור' רק סברא של "כדאיות" כמו שנתבאר לגירסת ר"ח (דאינו חושש לספק רחוק, ולכן אפי' שילם, לא כדאי לו להקנות לו), ואי לפירוש ר"פ ס"ל דכן כדאי לו, מדוע שלא יקנה בדבור.

ובשלמא לרב זביד דס"ל דהואיל וכל הנאה שלו אינו מכיר לו טובה להקנות לו בדבור, ניחא, דהקנאת הכפל בדבור היא "טובה" שעושה המפקיד עם השומר (ומצד כדאיות משמע דס"ל כ"ב דר"פ דאע"פ שמתה מחמת מלאכה לא שכיח, מ"מ כדאי לו להקנות את הכפל, ולכן אם שילם, מקנה לו הכפל).

ובהכרח דלגירסת רש"י בל"ק דר"פ סברת "מתה מחמת מלאכה לא שכיח" היא לא סברא של "כדאיות" כפי ר"ח, אלא סברא של "החזקת טובה", דאינו מחזיק לו טובה להקנות לו את הכפל בדבור, דכיון דאינו יכול לפטור עצמו אלא בטענה לא שכיחה, בלא"ה לא נוה לו להיפטור בה דצריך העזה לומר אותה.

באר הנפק"מ בין ר"פ (ל"ק) לרב זביד, לפי הסברות הנ"ל

לפיר"ח בדעת ר"פ זו סברא של "כדאיות", דלא כדאי לו (דאינו חושש לספק רחוק), ולא מקנה לו הכפל אפי' שילם. לפירוש"י בדעת ר"פ זו סברא דלא "מחשיבה לטובה" (דבלאו הכי אינו מעיז לשקר), א"כ הני מילי בשואל רגיל, דאין לו טענות שכיחות לפטור עצמו, אבל בשואל שדינו כשור"ח, דיש לו טענות שכיחות לפטור עצמו, כן מחשיב זאת לטובה.

לרב זביד לא "מכיר לו טובה", לא בגלל שאינו מחשיבה טובה, אלא כיון דבשואל יש טובה נגד טובה (דאף שעשה לו השואל טובה שהניח את דעתו והודיעו שישלם, מ"מ גם המשאל כבר עשה לו טובה שהשאל לו, ואינו מחוייב לעשות לו עוד טובה להקנות לו את הכפל בדבור) ולכן בשואל שהתנה להיות כשור"ח, ה"ה וכל שכן דיש טובה נגד טובה (שהסכים שיהיה דינו כשור"ח) ולא מקנה לו את הכפל.

וע' רש"ש שכו' עוד נפק"מ, כשבאמת טען "מתה מחמת מלאכה אבל הריני משלם", לר"ז לא מכיר לו טובה, כיון דכבר עשה לו טובה בעצם ההשאלה, אבל לפי ר"פ מקנה לו, דהכא מחזיק לו טובה כיון דהיה יכול לפטור עצמו במתה מחמת מלאכה, דהא נ' שכן מעיז לומר כן

כפס"ד, אפי' היה בפני ב"ד, כיון שב"ד לא חייבוהו.

מיהו למסקנה ר"ת חזר בו - וביאר את דברי הגמ' "מי אמרינן מיהדר קא הדר ביה", דרוצה לחזור ואינו יכול, אלא דאעפ"כ לא מקני ליה כפילא כיון שמטריחו לכופו בב"ד (תד"ה וחזר).

והכי מסתבר דאינו יכול לחזור בו - דאם היה יכול, לא היו סוכרים ריו"ח ור"פ דבדבורא בעלמא מקני ליה כפילא, דלא סמכה דעתיה עד שישלם, כיון דמצי למיהדר. וניחא נמי דקאי נמי אשו"ח שאמר פשעתי, דהנהו ודאי אינם יכולים לחזור בהם (תורא"ש).

"אמר להבירו הישבע וטול...", **איך גורסים "ישבע" או "ונשבע"**

פיר"ת, דגרסינן "ונשבע", דקודם שנשבע יכול לחזור בו, וראיה מסוגיין, דאחר שאמר "הריני משלם", יכול לחזור בו. אך למסקנה פיר"ת, דגרסינן "ישבע", שישבע בע"כ, דאף דקודם גמ"ד יכול לחזור, הכא מה שקיבל עליו בפני ב"ד, כפסק דין דמי (תורא"ש).

ג' אופנים שרוצה לישבע וליפטר, ואין נותנין לו

א. אחר שאמר "הריני משלם", לפיר"ת בתשובה.

ב. אחר שאמר "הישבע וטול", וגרסינן "ישבע".

ג. ל"ה שהוא מוב"מ, ומשכנונו ביד המלוה, דנוטלין ממנו השבועה שמא יוציא הלה וכו'.

שומר שהיה מחוייב שבועה ומת קודם שנשבע, האם היורשים חייבים לשלם או פטורים (שתי הוכחות)

מלשון הגמ' "מי אמרינן מהדר קא הדרי בהו", דלא שייך לשון "הדרי בהו" אם חייבים מעיקר הדין.

לפי פירוש א' בתד"ה וחזר, הרי לא סברו דהיכא שרוצה לחזור וא", דלא מקנה לו כפל, אלא ע"כ יכולים לחזור (שתי ההוכחות מהחז"א. ומיהו כ' דהני מילי קודם שנתחייב שבועה בב"ד, ע"ש).

שילמו בנים, אחר שאביהם אמר "הריני משלם" ומת, האם מקנה להם כפל

גבי אמר "הריני משלם" ומת, משמע דכל הספק הוא היכא שחזרו ואמרו "אין אנו משלמין", אבל אם משלמים, פשוט שמקנה. וכן ברש"י גבי שילמו בנים "והאב לא הספיק לומר הריני משלם עד שמת", משמע שאם כן אמר "הריני משלם", מקבלים כפל.

מיהו צ"ע, שיאמר "אביכם עשה לי נח"ר"

וי"ל דכיון שאביהם אמר "הריני משלם", הפרה היא כבר של אביהם משעת משיכה או משעת גניבה, והגנב נתחייב כבר את הכפל לאביהם (ויש כאן רק שאלה של "אין אדם מוריש קנס לבניו", וכמש"כ תד"ה הריני מיהו כ' בתורא"ש, ד"מ דדוקא במאנס ומפתה, אמרינן דאין אדם מוריש זכות בתו לבנו, אבל שאר קנסות, מוריש. וכ"כ תוס')

בב"ק).

שילמו בנים, מתי מקנה להם ומתי לא

א. אם הגניבה היתה בחיי האב, והאב הספיק לומר "הריני משלם" ומת, פשוט שמקבלים כפל (וכמו שנתבאר לעיל).

ב. אם האב לא הספיק לומר "הריני משלם" ומת, נשארה הגמ' בתיקו. והספק, האם מקנה את הפרה לאב על דעת שישלמו בניו והם יזכו בכפל (ומבואר, דהקנאת הכפל לשומר, אינו רק שיקול של "כדאית", אלא גם ענין של הכרת טובה לשומר בגלל סכות מוקדמות).

ג. אם הפרה נגנבה אחר שמת האב, והבנים ירשו את השמירה על הפרה, לא נתפרש בגמ'. מיהו לל"ק דרבא (לעיל לד.), דמקנה במשיכה, הוי הכא אותו ספק כמו באות הקודמת, האם מקנה את הפרה לאב על דעת שישלמו בניו והם יזכו בכפל. ולל"ב דרבא שמקנה לשומר בקנין חצר סמוך לגניבה, זה ספק חדש, האם מקנה את הפרה לבנים ע"מ שיקבלו את הכפל (כור המבחן).

"שילמו בנים מאי", "שילם לבנים מאי", מתי היתה הגניבה בחיי האב, או לא

"שילמו בנים" - איירי בחיי האב.

"וב"שילם לבנים" - לאחר מיתת האב (רש"י, והטעם ע' מהרש"א).

גנב פרה מאדם, האם חייב כפל לבניו

מבואר גבי אמר "הריני משלם" ומת, דהגניבה היתה בחיי האב, וכל הספק הוא היכא שחזרו ואמרו "אין אנו משלמין", אבל אם משלמים, פשוט שמקבלים את הכפל שנתחייב הגנב לאביהם. מיהו בתד"ה הריני, הקשו, הרי "אין אדם מוריש קנס לבניו".

שאל מהאשה ושילם לבעלה מה הספק

לפירש"י זו בעיה חדשה שאינה שייכת באת"ל לבעיות הקודמות, דהכא מיירי ששאל נכסי מילוג מאשה נשואה, שהקין שלה ולבעל יש רק פירות ולכן מספק"ל אולי אין בידו להקנות את הכפל, או דלמא כיון דהוא אפוטרופוס על הנכסים ואוכל פירות, חשיב בעלים ובידו להקנות.

וכ' תורא"ש צ"ל לפירש"י - דהאשה לא ידעה דהשומר שילם, דאם ידעה, מה הספק, וכי חובה שישלם דוקא ליד האשה, הרי ידו כידה.

ב. דגונב בהמת מילוג, הכפל לאשה (וכדעת ריב"ן בתד"ה פירא, כתובות ע"ט), דאם הכפל לבעל כשאר פירות, למה לא יוכל הבעל להקנות הכפל שלו.

לפי תוס' (ב"ויש ליישב", כונתם ליישב את רש"י, "כור המבחן"), בעיה זו שייכת באפי' את"ל לבעיה של "שאל מן השותפין ושילם לא' מהן", דמיירי הכא דשילם לבעל את חלקו בפרה, דהיינו את שווי זכות הפירות, ומספק"ל דהכא גרע משילם לא' מהשותפין, כיון שהבעל לא שותף בגוף אלא בפירות.

אביהם המפקיד, מספק"ל האם בזכות נח"ר שהיה לאביהם מהשומר, גם בני המפקיד מקנים את הכפל לשומר. ודברי הבנים "כי אקנאי לך אבונא כפילא דעבדת ליה נייח נפשיה אבל אנן לדידן לא", לא שייך לפי לישנ"ק דרבא (לד., שקונה במשיכה), דהול"ל "כי אקנאי לך אבונא כפילא אם תשלם לו, אבל אם תשלם לנו, לא". וע"כ קאי כלישנ"ב, דקונה סמוך לגניבה, וא"כ כיון שהגניבה בחיי הבנים, שפיר אמרי, "אבל אנן לדידן לא" דבדידהו תליא אם להקנות (ש"ר) שכ"כ מהרשא על תד"ה (שאל).

ה. "שאל מן האשה ושילם לבעלה", מספק"ל אפי' את"ל דבנים מקנים כפל לאדם שעשה נח"ר לאביהם, אבל בעל אינו חושש להקנות כפל למי שעשה נח"ר לאשתו (לפי ריב"ן).

ו. "שילמו בנים לבנים", מספק"ל אפי' את"ל שכשיש צד א' של בעלי הנח"ר בחיים (הנותן או המקבל), מקנים כפל, אבל כששניהם אינם בחיים, אלא רק בניהם, אין בני המקבל נח"ר, מקנים את כפל לבני הנותן.

ז. "שילם מחצה", זו סדרא חדשה, מספק"ל היכא דהשומר לא כיסה את כל ההפסד של הקרן לבעלים, אם מקנה לו את הכפל.

ח. "שאל שתי פרות ושילם אחת", מספק"ל אפי' את"ל ד"שילם מחצה" אינו מקנה, אבל הכא כיון דהשומר כיסה את כל ההפסד של פרה אחת לבעלים, דלמא מקנה הכפל, או דלמא הן חד פקדון, וסו"ס נפסד בגללו.

ט. "שאל מן השותפין ושילם לא' מהן", מספק"ל אפי' את"ל ד"שאל שתי פרות ושילם אחת", אינו מקנה, אבל הכא דמיירי ששילם לשותף א' את כל חלקו, אולי מקנה, ואולי אינו מקנה כיון שסו"ס חבירו הפסיד.

י. "שאל מן האשה ושילם לבעלה", מספק"ל אפי' את"ל ד"שאל מן השותפין ושילם לא' מהן", דמקנה, מספק"ל (לפי תוס' ב"יש ליישב) כששאל פרה מאשה נשואה ושילם לבעל את חלקו בפרה, דהיינו את שוויה כמה שהיא שוה לפירותיה, דלמא גרע משאר שותפות, כיון שהבעל לא שותף בקרן עצמה אלא במה שהיא שוה לפירותיה.

יא. ואפי' אפי' את"ל דאינו מקנה, שותפין ששאלו ושילם א', מספק"ל אם מקנה לו את הכפל, דשילם כל חובתו. יב. שאל מן האשה ושילם לבעלה, לפירש"י זו בעיה לעצמה.

יג. וכן אשה ששאלה ושילם בעלה.

מה חידש ר"ה (דמשביעין אותו שבועה שאינה ברשותו), הרי למדנו לעיל (ו.) "ג' שבועות משביעין אותו"

רש"י ד"ה משביעין אותו "אמתנן קאי אע"פ שהוא משלם", וי"ל דכותנו כהריטב"א, דביאר, דלעיל (ו.) מיירי בשומר שפוטרו עצמו בשבועה ואינו משלם, והו"א דדוקא שם ישבע שאינה ברשותו, אבל הכא לא חייש שמא עיניו נתן בה, דמוכחא מילתא שאינו גולן, דהרי

וכ' הגרע"א דצ"ל לדברי תוס', דס"ל כשיטת הרי"ף בפ"ח דכתובות (וכלישנ"ק בתד"ה פירא, כתובות עט:), דגונב בהמת מילוג, הכפל לבעל (כשאר פירות), לכן הספק אם הבעל מקנה הכפל נגד תשלומי הפירות שלו, אבל לשיטת ריב"ן בתוס' שם שהכפל לאשה, אין מה להסתפק כלל, דהא האשה לא קבלה שום תשלום והבעל אינו יכול להקנות כפל שאינו שלו (ומ"מ הק' הגרע"א, דגם לשיטת הרי"ף, צ"ב, כיון דאף דהבהמה קנוייה לבעל לכפל, אבל גוף הפרה אינו שלו, וא"י להקנות רק פרה לכפילא, והוי דשלב"ל, דאף דהבעל עצמו הפרה קנוייה לו לכפל, זהו מתקנ"ח שהקנו לו, אבל א"י להקנות זכותו, ע"ש).

מתוס' משמע דבכה"ג פשיטא דדמי לשותפין, לכן פי' (ב"יש לפרש"), דשאל מאשה פנויה ושילם לאחר שנישאת, והספק הוא, אפי' היכא דשילם את כל הקרן לאשה, דהא חשיב ששילם גם חלק לבעל, כי הבעל אוכל פירות, לכן אולי אינה מקנה את הכפל לשומר, כיון דבשעת המסירה לשמירה היה הכל שלה גם קרן וגם פירות, דעתה היתה להקנות כפל רק על דעת שהכל יהיה שלה גם הקרן וגם פירות (ונ' דזו בעיה חדשה שאינה שייכת באפי' את"ל לבעיות הקודמות. וכתב ב"כור המבחן" דאם נישאת אחר הגניבה, פשיטא שהכפל שלה, אך בנישאת קודם הגניבה, תליי בב' הדעות בתוס' בכתובות הנ"ל, וגם בב' הלישנות בסוגיין מתי הקנה את הפרה).

לפי ריב"ן בעיה זו שייכת באפי' את"ל לבעיה של "שילם לבנים מאי" (וצ"ע אמאי לא נכתב אחר "שילם לבנים"), ומיירי דשאל מאשה נשואה (וע"כ בהסכמת הבעל, דאלי"כ הוי גזל, כיון שהפירות שלו), ומתה האשה (קודם הגניבה, וקאי הן בעיה כלישנ"ב דלעיל, והיינו שסמוך לגניבתה מקנה את הפרה לשומר, מהרש"א), ושילם לבעל, והספק הוא דאפי' אפי' את"ל דבנים מקנים כפל למי שעשה ניחותא לאביהם, אך בעל לא חושש להקנות כפל למי שעשה ניחותא לאשתו (ודעת הריב"ן בתד"ה פירא, כתובות עט:), דהכפל לאשה. וכתב ב"כור המבחן" דלדבריו יש לדון, לדעה שהכפל לבעל, האם עדיף משילם לבנים, דכאן הכפל מלכתחתי שלו, והקנה, וא"כ לל"ק דמעכשיו, לא דמי, וע' מהרש"א והגרע"א).

איזה מ"א הבעיות שנשאר בתיקו היא באפי' את"ל

א. חזר ואמר "איני משלם" - מספק"ל אי במילתיה קאי. ב. אמרו בנים "אין אנו משלמין", אפי' את"ל דאביהם במילתיה קאי, מספק"ל לבנים אי במילתיה דאבוהון קיימי.

ג. "שילמו בנים", פירש"י והאב לא הספיק לומר הריני משלם עד שמת, מספק"ל אם בזכות נח"ר שהיה למפקיד מאביהם, מקנה גם לבניו (וכ' בריטב"א, דאפי' את"ל דבנים שאמרו אין אנו משלמין, מהדר קא הדרי בהו, מספק"ל בשילמו בנים. מיהו בדעת רש"י ג' שזו סדרה חדשה של בעיות, שהרי כ' דהאב לא הספיק לומר הריני משלם, וצ"ע).

ד. "שילם לבנים" פירש"י שנגנבה בחיי הבנים אחר שמת

משלם, קמ"ל דאף שנזהר מאיסור גזל, חייש' דלא נזהר מ"לא תחמוד".

האם שבועה דר"ה היא בנקיטת חפץ

מדפריך לר"ה ממתני', נ' דזו "שבועת המשנה", וכל שבועת המשנה היא בנקיטת חפץ (מין הב"י, חר"מ סימן רצ"ה).

במתני' "המלוה את חבירו על המשכון וכו'" ד' נבות, האם יש שבועה בכל בבא, מה היא, ומי נשבע

בבא א' - תנן "פטור" דהלןה כופר הכל ואף שבועה דר"ה שאינה ברשותו, ליכא, דבעלמא הלןה מאמינו למלוה.

בבא ב' - תנן "חייב" דהלןה חייב שבועת מוב"מ, אך למעשה תיקנו רבנן שהמלוה ישבע ויטול, שמא יוציא את המשכון אחר שהלןה נשבע. ומכאן פריך לרב הונא "ואם איתא וכו'", דבסתמא נקטינן שאם נשבע המלוה שאינה ברשותו, אין לחוש שיוציא את הפקדון.

ומתריצין -

א. לרב יוסף, דנגנבה בעדים, ולכן א"צ שבועה דר"ה (ומ"מ חייש' דלמא טרח ומייתיה לה, ולכן עוקרים השבועה מהלןה).

ב. לאבבי אף כשהמלוה נשבע שאינה ברשותו, חייש' שמא יטען "אחר שבועה מצאתיה".

ג. רב אשי לא חייש' כאבבי, דאחר שהמלוה נשבע שאינה ברשותו, יוציא הלה את הפקדון, לכן המלוה נשבע תחילה שאינה ברשותו, והלןה נשבע שבועת מוב"מ.

בבא ג' - תנן "פטור" דהמלוה כופר הכל, וא"צ גם שבועה דר"ה דבסתמא הלןה מאמינו שאינה ברשותו. אבל אם אינו מאמינו, נשבע שאינה ברשותו, וע"י גלגול כמה היה שוה.

בבא ד' - המלוה נשבע שבועת מוב"מ (דאורי'), דלגבי שוויו אינו הלןה מאמינו, דלא קים ליה בנכריה, אבל לגבי אינה ברשותו, א"צ לישבע, דבסתמא מאמינו.

פירש"י ד"ה ושתים, דהאי תנא ס"ל דמלוה על המשכון ש"ש, מה ההכרח

ע' מהרש"א דבדוקא פ"י כן אסיפא, אבל ברישא אפי' אי מלוה על המשכון שר"ח, היה הדין שוה.

אם הלןה מאמין למלוה שאינה ברשותו ואינו חושש שיוציא הלה את הפקדון, האם ב"ד יניחו לו לישבע

לפיר"ח ותוס' דגנא הוא לישבע היכא דהדבר מתברר אח"כ, דהוי כעין שבועה לבטלה, ב"ד לא יניחו ללןה לישבע (וכן משמע לקמן לה. בתד"ה תהא), ולרש"י דהוא משום תיקון העולם שלא יפסל ישראל, יניחו לו (וכן מפורש ברשב"א בשבועות מג:).

דף לה.

כתבו תוס' בשבועות (מג:; ד"ה והשתא)

דלמסקנת סוגיין משמע לכאן דהדר ביה רב אשי מתירוצו "זה נשבע וזה נשבע", איך משמע, ומה הדריה

דבבא ג' דהמלוה כופר הכל ו"פטור", מוקמין לפי רב אשי "במאמינו" (דאל"כ תיקשי אמאי המלוה "פטור", דאף שהוא כופר הכל, אבל כיון שנשבע שאינה ברשותו, ישבע ע"י גלגול כמה היה שוה).

וא"כ מסתבר דגם בבא ב' "במאמינו" דומיא דבבא ג', ותהיה כולה מתני' במאמינו, וממילא תו א"צ לדיחוקו של רב אשי דהא דתנן "מי נשבע מי שהפקדון אצלו" היינו "מי נשבע תחילה" (דהיינו שהמלוה נשבע תחילה שבועה שאינה ברשותו, ואח"כ נשבע הלןה כמה היה שוה), אלא מתני' כפשוטה, שעוקרים את השבועה מהלןה, דכיון דהמלוה לא נשבע שאינה ברשותו (כיון שמאמינו), חייש' שמא יוציא הלה את הפקדון.

והדחיה - דבבא ב', א"א להעמיד במאמינו, דאין דרך הלןה להאמין למלוה כיון שיפסיד, שהרי ב"ד לא יניחו ללןה להישבע שבועת מוב"מ, אלא יהפכו את השבועה על המלוה והמלוה ישבע לפי הערכתו, והרי לא קים ליה בגויה.

לכן הלןה אומר למלוה "מדאור' מגיע לי לישבע שבועת מוב"מ, ורצוני לישבע, אלא שהב"ד אין מניחים לי שמא תוציא את הפקדון (דאף שאני מאמיך שאבד, ב"ד אין מאמינים אלא אם תשבע), ישיבעוך כדי שאוכל לישבע את השבועה שמגיעה לי ע"פ דין תורה" (הגרמ"ה בשבועות).

א"כ למה כדאי ללןה "להאמינו" בבבא ג', הרי ג"כ מפסיד שאינו יכול לגלגל עליו שבועה כמה היה שוה

כיון דבסיפא המלוה כופר הכל, ומדין תורה לא חייב שום שבועה, אלא דתיקנו ללןה שיכול להשיבעו שאינה ברשותו, אבל אם מאמינו זו שבועה על חנם, ולכן אין דרך הלןה לעשות כן, אף שיש ללןה תועלת בשבועה זו כדי לגלגל עליו שבועה אחרת.

"מי נשבע מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון". א. האם הך דינא נאמר תמיד או דיש אופן דלא חייש' לזה. ב. אם הלןה אומר שרוצה לישבע ואינו חושש שהמלוה יוציא הפקדון, האם ניתן לו לישבע

א. לרבא ורב יוסף זה רק כשיש עדים שנשנרפה או נגנבה אך בל"ז לא חייש' כיון שצריך המלוה לישבע שאינה ברשותו. ולאבבי ורב אשי זה תמיד.

ב. כתבו תד"ה תהא, שלא ניתן לישבע (וכתבו ראשונים דכ"ז רק לתוס' לשיטתו דאין משיבעין שלא ייראה כגנאי, אך לרש"י דהחשש שיפסלנו א"כ כשהוא מסכים תו לא חייש' ליה).

מתי אין שבועת ר"ה

א. כשיש עדים שנשנרפה, או נגנבה וכו'. ב. כשמאמינו.

וכן אשה שגבר ממנה, ומתה וירשה בעלה, אינו יכול לפרוע החוב וליטול הקרקע כדין יורש, דכלוקח שויהו רבנן (ואף דטבא ליה עבדו ליה, הני מילי היכא דליכא פסידא לאחריני, והכא איכא פסידא למלוה - תוס').

ז' נפק"מ בהא דבעל בנכסי אשתו לוקח הוא ולא יורש.

א. לתקנת אושא - דאשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות, דבעל הוא לוקח ראשון משעה שנשאה, הלכך קדם מקחו למקחן (ואף דאיכא פסידא לאחריני, לקוחות אפסידו אנפשיהו - תוס').

ב. דלא מיהדר - דאשה שגבתה קרקע בחובה, ונישאת, ומתה וירשה בעלה, אין הלזתה יכול לפרוע החוב לבעל וליטול חזרה את הקרקע (ונפק"מ זו היא רק לדעת רש"י, ודלא כתוס' דדין זה הוא אף בכין היורש את אביו, ע' מהרמ"ש והגרע"א. ודעת הרא"ש כרש"י).

ג. דלא מהדרינן ליה - דאשה שגבר ממנה קרקע בחובה, ומתה, וירשה בעלה, אינו יכול לפרוע החוב וליטול הקרקע כדין יורש, דכלוקח שויהו רבנן (ואף דטבא ליה עבדו ליה, הני מילי היכא דליכא פסידא לאחריני, והכא איכא פסידא למלוה, תוס').

ד. לאשה ששכרה פרה מעלמא ונישאת - והפרה מתה כדרכה, דאליבא דר' יוסי דאמר תחזור פרה לבעלים הראשונים, אם הבעל בנכסי אשתו היה "שואל", היה חייב לשלם לבעלים הראשונים, ואם היה "שוכר", היה פטור, ואמר רבא בעל לא שואל ולא שוכר הוא אלא "לוקח", ופטור.

ה. לאשה ששאלה פרה ונישאת - ומתה האשה בתוך ימי שאילתה, אם יורש - ש"ש, אבל כיון דהוי כלוקח, הוי שו"ח (תד"ה בעל, צו:).

ו. למזונות חמותו מנכסים שהכניסה לו - אם לוקח אינה ניוזנת, ואם יורש - ניוזנת (תד"ה אלא, צו:).

ז. לאשה שלוותה ואכלה קודם נישואין - אם הבעל צריך לפרוע החוב מנכסים שהכניסה לו, אם יורש חייב ואם לוקח פטור (ומנכסים שלו - מחלוקת תוס' ורב אחאי - קד. תד"ה הכי).

דף לה:

מתני' א"ר יוסי, כיצד הלה עושה סחורה וכו', האם טענת ריו"ס היא רק היכא שהשוכר מרויח

מבואר בגמ' (לקמן צו:), שגם כשהשואל פטור כלפי השוכר, כיון שהשוכר הוא עם השואל במלאכתו, ג"כ המשכיר תובע את דמי הפרה. ונ' שאין תביעת המשכיר משום שהשוכר הרויח על חשבונו, אלא דהמשכיר תובע את השואל ישירות.

"מכדי שוכר במאי קני להאי פרה, בשבועה", צ"ב מה שייך קניין "בשבועה", הרי השוכר רק "נפטור" מתשלומין ע"י השבועה, אך מי מוכר

האם עושים גלגול שבועה ע"י שבועה דרבנן
לפי הסוברים דשבועה דר"ה היא דרבנן (דהיינו הרמב"ם פ"ו מה' שאלה ופקדון ה"א, הרא"ש בשבועות בסוף פרק כל הנשבעין, הריטב"א ועוד), נ' שכן. וע' רש"י ד"ה אגלגול שבועה "וגלגול שבועה דאורי' היא", ויתכן שכונתו, כדין דשבועה דר"ה היא דרבנן, אם גלגול שבועה היה דרבנן, לא היו מגלגלין עליו, דתקנתא לתקנתא לא עבדינן (נחל"מ. וע' בריטב"א ד"א דשבועה דר"ה זו שבועה דאורי').

ובאמת היא גמ' ערוכה בשבועות (דף מח:), איבעיא להו מהו לגלגל בדרבנן ת"ש לזה הימנו ערב שביעית וכו', ש"מ מגלגלין בדרבנן ש"מ.

האם בזמן האמוראים היו שמות לפרקים כמו אצלנו

מפורש בגמ' - אמר רבא הוה יתיבנא קמיה דרב נחמן ופרקין המפקיד הוה.

היכא דאטרחיה לב"ד לא מקני ליה כפילא. מהו ג' הציורים

א. "אטרחיה" לכ"ע - הוצרך לכפותו ע"י גביית אפדנו.

ב. מחלוקת - לפי ר"ת בל"ב (תד"ה וחזר, לד:), גבי "אמר הריני משלם וחזר ואמר איני משלם וכו'", דרוצה לחזור ואינו יכול, אלא דאפ"ה לא מקני ליה כפילא כיון שמטריחו לב"ד, וע"כ דר"ת בל"ק ס"ל דזה לא נקרא "אטרחיה" וקונה כפל, כיון דשלם לבסוף.

ג. מחלוקת בהטריחו לשבועה, אף ששילם לבסוף ברצונו, לאביי נקרא "אטרחיה", ולא מקנה לו כפל, ולרבא לא נקרא "אטרחיה" (לד., תד"ה אלא, לה., תד"ה אטרחיה).

מתי שומא א. הדר לכ"ע. ב. מחלוקת. ג. לכ"ע לא הדר

א. בשומא בטעות, הדר לעולם וגם בזבנה (ואין זה מדין שודא הדר, אלא טעות מעיקרא).

ב. שומא ששמין לבע"ח שאין לו מעות לפרוע, יש מ"ד שהרי היא כמכר גמור ואינה חוזרת, אבל לנהרדעי הדר עד י"ב חודש, והלכתא דהדר לעולם. וכן דין הבע"ח השני כדין הבע"ח הראשון.

וכן אם הלזתה מרצונו היגבהו למלוה, פליגי בה רב אחא ורבינא.

וכן אם הבע"ח הוריש את הקרקע, פליגי רש"י ותוס', דלרש"י (ד"ה לוקח הוי), יורש מחזיר, ולתוס' אינו מחזיר (וע' מהרמ"ש).

ג. אם הבע"ח מכר, או נתן במתנה, וכן אשה שגבתה ונישאת ומתה וירשה בעלה (לא מיבעיא בנכסי צאן ברזל, אלא אפי' בנכסי מילוג), אין מחזירים (אבל כל זמן שהיא חיה אם זה נכסי מילוג, מחזירין, ואם זה צאן ברזל משמע דזכה הבעל מיד ואינו מחזיר, כדור המבחן). שכל אלו ירדו על דעת הקרקע.

פרה תמורת "שבועה"

באמת אין הכוונה שהשוכר ממש קונה את הפרה שנאנסה, אלא מכיון ש**נפטור** מתשלומי האונס כלפי המשכיר, מעתה זכותו לתבוע לעצמו את התשלומין על האונס מהשואל.

אבל כל זמן שהשוכר לא נשבע ועדיין הוא מחוייב כלפי המשכיר, יכול המשכיר לתבוע את השואל ישירות, דאומר לשוכר "דל אנת ודל שבועתך, ואנא משתעינא דינא בהדי שואל".

"דל אנת ודל שבועתך וכו'", צ"ב מזה טענה היא זו, הרי זכותו של השוכר להיפטר בשבועה ולגבות לעצמו את הכסף מהשואל

כיון שהשואל קיבל מיד השוכר את בהמתו של המשכיר, חלין עליו דיני שמירה המוטלים על השוכר כלפי המשכיר, וניתחייב תחתיו כלפי המשכיר עד כמה שהשוכר היה חייב (דסו"ז זו בהמה של המשכיר).

מיהו עדיין צ"ב, דהא במתני' מיירי שמתה כדרכה, וא"כ איך המשכיר תובע את השואל על **אונסין**, הרי לגבי תוספת החיוב שיש לשואל על שוכר, זה אינו חייב למשכיר, אלא לשוכר. וי"ל דכל זמן שהשוכר לא נשבע, השוכר **חייב** גם באונסין (אמנם יש לו זכות ליפטר בשבועה, אך עד שלא נשבע הוא חייב).

וא"כ אומר המשכיר לשוכר "דל אנת ודל שבועתך", דהיינו "איני תובע אותך ממון, ולא תוכל לישבע לי כדי להיפטר", וממילא השוכר נשאר עדיין "חייב" על האונס, וכיון שיש לו חיוב על אונס יכול המשכיר לתבוע את השואל גם על אונסין, דעד כמה שהשוכר חייב, יכול לתבוע את השואל תחתיו (קה"י).

מה דחיית הגמ' "מי סברת שוכר בשבועה הוא רקא קני לה, משעת מיתה הוא רקני"

השוכר פטור באונסין מיד משעת האונס, ואפי' קודם שנשבע, והשבועה היא רק להפיס דעת המשכיר. ולכן אין המשכיר יכול לסלק את השוכר ולתבוע את השואל על אונסין, דרק עד כמה שהשוכר חייב, יכול לתבוע את השואל תחתיו. זוהי שיטת רבנן. אבל לדעת ריו"ס נשאר הפשט כמו ההור"א של המקשן דהמשכיר יכול לתבוע את השואל על האונסין, כיון דעד שישבע השוכר הוא חייב גם על אונסין, והשואל נכנס תחתיו.

השוכר פרה מחבירו והשאלה השוכר, האם יש נפק"מ אם השאלה לבעלים או השאלה לאחר, ומ"ט

בתד"ה אגרא - לפי ה"עווי"ל" יש נפק"מ כשהשאלה כל ימי השכירות, דלבעלים נתבטל השכירות, ולאחר לא נתבטל. והטעם, כיון דבהשאלה לאחר עדיין נשאר באחריותו לענין גניבה ואבידה ופשיעה אם היה עם השואל במלאכתו.

א"ר זירא פעמים שהבעלים משלמים כמה פרות לשוכר. האם דין זה הוא גם לריו"ס
דעת סוף תד"ה תחזור, דריו"ס מודה לרבנן היכא דהמשכיר עצמו היה שם בשעה שמתה ביד השואל, וכאן זה הציור.

היכי תמצוי שלריו"ס השוכר מרויח, והמשכיר מפסיד

אם המשכיר היה שם בשעה שמתה, דריו"ס מודה לרבנן דהשוכר קונה בשעת מיתה (את הפטור באונס, ואת הזכות לתבוע את השואל על האונס).

מה הדין אם שומר ראשון היה עם השומר השני במלאכה (כלומר דין בעליו עמו), האם נפטור השומר השני, מ"ט

תלוי במחלוקת רבנן וריו"ס, דלרבנן דהשוכר פרה והשאלה לאחר ומתה כדרכה השואל משלם לשוכר, חשיב ששאל מהשוכר וממילא יש לו פטור בעליו עמו. ולריו"ס שמשלם לבעלים, חשיב ששאל מהבעלים (דא"ל דל אנת ודל שבועתך), וממילא אין בעליו עמו.

ד' אופנים ששואל פטור (ב' לא בפרקין).

א. מתה מחמת מלאכה.

ב. שאלה בבעלים (דהיינו עמו במלאכתו).

ג. שאל עבד או שטר או קרקע (מתני' נו.).

ד. מתנה וכו', והשואל להיות פטור מלשלם (מתני' דד.).

אופן ששואל חייב כש"ש (לא בפרקין)

השאלני ואשאיך (לקמן פא.).

בעל בנכסי אשתו שוכר או שואל, למאי

נפק"מ

היכא דשכרה פרה מעלמא ונישאת, ונאנסה הפרה אצל הבעל, לריו"ס, אף שאשתו עמו במלאכתו, לא חשיב "שמירה בבעלים", דלא אשתו היא ה'בעלים", אלא **המשכיר** ולכן יש נפק"מ דאם הוא שוכר, פטור במתה כדרכה, ואם שואל, חייב (אך לרבנן אין נפק"מ דממנ"פ פטור, דהרי אשתו היא נקראת "בעלים", והיא עמו במלאכתו).

מתי רבנן מודים לריו"ס שהשואל משלם למשכיר

כשנתנו לו הבעלים רשות להשכיר, ולא אמרו לו "לדעתך", דאז חשיב כאילו המשכיר השאלו לשואל (גמ' לו.).

אדם שאין לו שום קנין ושום זכות בחפץ, האם יכול למוסרו לאחר ולעשותו שומר שלו

נ' דכל שומר יכול לעשות שומר אחר

ואין להוכיח ממחלוקת ריו"ס ורבנן, דיתכן דכל סברת רבנן זה רק בשוכר שיש לו קנין.

אך נ' מלקמן (מב:), מסוגיית "בקרא", דרש"י ותוס' תולין שם במחלוקת ריו"ס ורבנן, משמע דלרבנן הבקרא שומר של היתומין אף שליתומין אין שום זכות בשור, שהרי זה

מקח טעות.

אך אדם זר ממש - נ' דאינו יכול, דהא לקמן (נו.), נחלקו ר"ש ורבנן בקדשים שחייב באחריותן אם יש דין שומר, ואף לר"ש זה רק משום גורם לממון.

מחלוקת ריו"ס ורבנן, האם נחלקו רק למו משלם או נחלקו האם נחשב לשומר של הבעלים או של השוכר

נ' מתד"ה תחזור, דנפק"מ ביניהם לגבי אם השוכר השאל לשואל והיה בעליו עמו.

האם דעתו דריו"ס משום דתלינן שדעתו של השוכר להשאיל לצורך הבעלים, או אף כשאין דעתו לכך

נ' מסוגיא דבבבא דהתם סבר האפטרופוס שזה שייך ליתומין, ואעפ"כ מרמזים הראשונים למחלוקת ריו"ס ורבנן.

דף לו.

שומר שמסר לשומר רב אמר פטור. מתי חייב

א. מסר לחש"ו ואפי' מתה כדרכה אצלם, חייב לדעת אב"י דהבלא דבית אחר קטלא, כיון שפשע בה (תד"ה אין, ואפי' חש"ו שהם בני ביתו).

ב. אם הוא ש"ש שמסר לשו"ח חייב בגניבה (דפטור רק מכל מה שהיה נפטר אם שמרה הוא עצמו, ע' רש"י ד"ה רב אמר פטור).

שומר שמסר לשומר ריו"ח אמר חייב אפי' נאנס. מזהו שני הטעמים

א. **לאב"י**, דאין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר. וטעם זה מצד עצמו לא מחייב באונסין, אלא דיש כאן התחייבות מצד השומר שמסירה לשומר אחר תיחשב פשיעה, וממילא מתחייב בכל אונס שיש לתלות שלא היה קורה בבית הראשון.

ב. **לרבא**, היאך לא מהימן לי בשבועה.

מזהו ב' הנפק"מ בין ב' הטעמים הנ"ל, לטעם א' חייב לטעם ב' פטור, ואיפכא לטעם א' פטור לטעם ב' חייב

א. **אונס שלא מחמת הפשיעה**, לטעם א' פטור, לטעם ב' חייב (תד"ה אין).

ב. **כשהשומר הראשון יכול לישבע, או שיש עדים שנאנסה או שראה הבעלים עצמו** - לטעם א' מ"מ חייב, לטעם ב' פטור ואפי' מסר לחש"ו (תד"ה את, לו:).

במתני' דהשוכר השאילה לאחר, מדוע פטור כשמתה

א. לפי רב, פטור דשוכר פטור באונסין.

ב. לפי ריו"ח לפי אב"י, פטור דקיבל רשות.

ג. לריו"ח לפי רבא (לפי הס"ד דאב"י, דרבא ס"ל ג"כ דטעם דריו"ח משום שלא קיבל רשות), פטור אף שלא קיבל רשות, דאין שמירה נגד מלאך המות.

ד. לריו"ח לפי רבא (לטעם דאתה נאמן לי בשבועה), פטור דהכא השוכר נשבע.

באיזה מקרים שומר הראשון פטור לכ"ע

מסר ברשות. מסר לאשתו ובניו הגדולים. מסר לההיא סבתא שרגיל להפקיד אצלה.

באופנים הנזכרים ששומר ראשון פטור, ושומר שני פשע ואין לו לשלם, האם חייב הראשון לשלם במקומו

חייב (תד"ה כל, מב:).

דף לו:

מהם ג' דרגות של תחילתו בפשיעה וסופו באונס

א. **אם האונס לא בא מחמת הפשיעה** - לכ"ע פטור (אמנם לר"ף ל"מ"ד חייב, חייב גם אם האונס היה בא בלי הפשיעה, הובא בתד"ה הוחמה עח, וכן דייק התורא"ש בדעת רש"י ד"ה ושנ"י).

ב. **כשהאונס בא מחמת הפשיעה אך לא התחיל מיד** - מחלוקת.

ג. **כשהאונס שייך לפשיעה והתחיל מיד** - חייב (תד"ה אין רצוני).

באר במה נחלקו אב"י ורבא, בפשע בה ומתה באונס.

אב"י ורבא נחלקו - האם זה כא' או כג', דהיינו, האם יש לתלות מיתתה בסבה טבעית שגורמת חולי, או במלאך המות, לכן לאב"י מהני שמירה נגד זה, וחשיב שמתה בפשיעתו, ולרבא, אין שמירה נגד זה, ולא הפשיעה גרמה.

"תחילתו בפשיעה וסופו באונס" יש ב' אופנים שדיניהם שונים. מהי הגדרת כ"א מהאופנים, ומה הדוגמא בגמ' לכ"א מהאופנים, ומה הדין.

א. צריפא דאורבני - האונס לא בא מחמת הפשיעה, אבל בלי הפשיעה לא היה קורה האונס - מחלוקת אי חייב או פטור.

ב. נעל בפניה שלא כראוי ומתה שם - האונס לא בא מחמת הפשיעה כלל (ולר"י אף בגוונא דפשע בה ויצאת לאגם ומתה כדרכה), פטור (תד"ה התם, לו:).

מה הדין כשמסר לחש"ו ומתה כדרכה

לאב"י בדעת ריו"ח כתבו תוס' שיודה רב שיהיה חייב, ולרבא בדעת ר"י הכא פטור גם לרב.

שומר שמסר לשומר ריו"ח חייב. מה הדין שכרה לילך בהר ומסרה לשומר שני והוחלקה אצלו בבקעה
פטור, האונס לא בא מחמת הפשיעה.

דף לז.

"וכן ב' כלים וכו', ומתוך הגדול נותן דמי קמן לשני וכו'", פירש"י "ישברנו", מה הכוונה **דעת נימוי** - דהוא כפשוטו, והכריחו לרש"י ל' הגמ' (לז): "וצריכא וכו', דאיכא פסידא דגדול" (נימוי, וע"ש שחולק על רש"י).

מתי נחלקו תנאים בדין מתני', אם מקנה כפל לדעת רי"ס (אליבא דשמואל) ליתא לדינא דמתני'.

"ב' שהפקידו אצל א' זה מנה וזה מאתים וכו'", למה אין כאן דין "מתוך שאינו יכול לישבע משלם" כמו ב"חמשין ידענא וחמשין לא ידענא"

התורה הטילה שבועת מוב"מ רק על נתבע שיש ספק שמא מעכב ממון חבירו בידו (ונראה כמשקר ויש אף רגלים לדבר שהוא חייב, כמבואר לעיל דף ד. בתד"ה הצד). אבל כאן, אין הספק עליו שהוא חייב יותר, אלא הרמאות היא בין שניהם (ר"ן).

מה מחייבת סברת "הוה ליה למידק" (רהיינו שתי כריכות)

בשמא ושמא לכ"ע - מחייבת לצאת ידי שמים (אבל היכא דלא הוה ליה למידק, פטור לכ"ע לצאת ידי שמים אפי' בברי ושמא).

בברי ושמא - זוהי נקודת המחלוקת בין ר"ע לר"ט, דלר"ע, חייב מדינא, ולר"ט רק לציד"ש.

האם ברי ושמא דסוגיין (בגול א' מה'), שווה לברי ושמא בש"ס

ברי ושמא דהכא - לא דמי לשאר ברי ושמא בש"ס, דהכא יש יותר סברא לחייב, כיון דהנתבע יודע בברי שהוא חייב לא', משא"כ בסתם ברי ושמא בש"ס, יתכן שהנתבע פטור לגמרי (תד"ה גול).

ומאי דך - הכא יש יותר סבה **לפטור**, כיון דמתוך ה' התובעים, ד' הם ודאי שקרנים שלא מגיע להם כלום, דברי לו שלא גזל אלא מא', משא"כ בעלמא אין יודע אם התובע הוא שקרן.

לכן ר"ע מחמיר הכא - דצריך לשלם מדינא לכל א' כיון שיש חיוב ודאי לא' **מתוך הה'** (אף שודאי יש כאן ד' שקרנים), משא"כ בברי ושמא בעלמא, יתכן שלר"ע פטור, דאין חיוב ודאי.

ור"ט מיקל הכא - דמדינא מניח גזילה ביניהם ומסתלק, כיון דהכא יש פטור ודאי **לד' מתוך הה'**, וכיון שכל תובע אף שטוען "בריי" הוא ספק שקרן, ברי של ספק שקרן לא חשיב לגבי שמא דידיה לאפוקי ממונא (תד"ה דברי, ב"ק קג:). לכן מדינא מניח גזילה ביניהם ומסתלק, משא"כ בסתם ברי ושמא בש"ס, אין התובע בחזקת ספק שקרן, יתכן שלר"ט מדינא חייב, דכזה ברי מוציא משמא (תד"ה גול).

נחלקו אמוראים בדין אי ברי עדיף משמא. היכי תמצוי שברי עדיף משמא לפי ב' האמוראים (ב' מסוגיין, וד' משאר המסכת) ומדוע

א. גזל א' מחמישה ואינו יודע איזה מהם גזל, חייב לכ"א מהם שטוען ברי, כיון שיודע ודאי שחייב לא' (תד"ה גזל, לז).

ב. יצא בחתימת זקן וחזרו ואמר אחיך אני נאמן דהו"ל למידע (תד"ה שיצא, לט:).

ג. כשאין לשמא חזקת ממון, כמבואר בב"ק "אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין המע"ה מאי כלל גדול אפי' ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא", ומבואר דרק בגלל שהמזיק מוחזק, אין הברי מוציא ממנו, אבל לולא זה היה מוציא, אף שהוא ברי גרוע **ושמא טוב** (צז: רש"י ד"ה פטור, ותד"ה לימא).

ד. ב"איני יודע אם פרעתין" (תד"ה והלה, אבל במתני' הוא איני יודע אם הליתני, דעל הפרה המתה טוען "איני יודע אם השאלתני" ואין כאן חזקת חיוב).

ה. כשיש עסק שבועה ביניהם (במתני', וכן בבית והעליה, דנוטל מקצת אבניו), דמתוך שא"י לישבע משלם.

ו. בגודרות, אף אי יש דררא דממונא, אם התפוס טוען שמא והמ"ק טוען ברי (ק., תד"ה וליחזי).

תד"ה גזל (וכן בב"ק קג: תד"ה דברי), ב' דיתבן שר"ט ס"ל בעלמא דברי ושמא ברי עדיף, אלא הכא שאני, שד' ודאי רמאים, לא חשיב ברי דידיה נגד שמא דידיה לאפוקי ממונא. וכן דהא גם בחנוני על פנקסו יש ודאי רמאי, ואמאי משלם לשניהם (הב' רועי משדי גי')

הא דחייב לשלם לפועלים הוא מעיקר הדין, דהוי "איני יודע אם פרעתין", ולגבי החנוני הא דנשבע ונוטל, אף דהוי "א"י אם נתחייבתי", דבעה"ב מתחייב כיון שהוא אמר לו ליתן לפועלים והלה הוציא הוצאות על פיו (מנח"י ב:; בשם הר"ן בשבועות).

למה נקט ברישא "אביו של א' מכס", ולא "א' מכס", ואילו בסיפא נקט "ב' שהפקידו" ולא "אבות"

ברישא דחייב לציד"ש, נקט **שמא ושמא**, לר"ט לרבותא דאפי' שמא ושמא חייב לציד"ש, ולר"ע בדוקא, דרק שמא ושמא אינו חייב אלא לציד"ש אבל ברי ושמא, חייב מדינא.

בסיפא דפטור אפי' לציד"ש, נקט **ברי ושמא**, לכ"ע לרבותא דאפי' ברי ושמא פטור לציד"ש, כיון דלא הו"ל למידק.

בענין אי במקח הו"ל למידק

א. אימתי לכ"ע חייב בדיני שמים. ב. אימתי

דלא הוה ליה למידק גם ר"ע מודה שאינו חייב ליתן לכאור"א לציד"ש, כסיפא דמתני'.
וזה המקור לשיטתם, **דבמקח הו"ל למידק**, ולכן כתבו תד"ה ומי (לז:), דהא דאמר ר"ע במקח, לשלם לכאור"א, היינו **מדינא**, דאי לציד"ש גם ר"ט מודה שצריך לשלם לכאור"א, וכנ"ל.

השו"ע פסק כהראשונים או כתוס'

נ' דהשו"ע פסק גבי **מקח** (בסי' רכ"ב), כהראשונים **דבמקח לא הו"ל למידק**, ודלא כתוס', דהרי פסק דחייב לציד"ש, ואי כתוס' **דבמקח הו"ל למידק**, הרי חייב לצאת **מדינא**, ולא רק לציד"ש. והיינו כר"ע דפסק לאותו חסיד, שישלם לכאור"א לציד"ש.

מה יענו הראשונים על קושיית תוס'

והיינו דלשיטתם דס"ל **דבמקח לא הו"ל למידק**, קשה, למה חייב ר"ע את אותו חסיד לשלם לכאור"א לציד"ש, ומ"ש **מפקדון** (מנה מאתים), דמודה ר"ע דא"צ לציד"ש כיון דלא הו"ל למידק

בקצה"ח (סימן ש'), תירץ את הסתירה בשו"ע (והיא היא הקושיא על הראשונים), דגבי מקח שלקח בהקפה ויש לו **"חוב"** לפרוע למוכר, אף דלא הוה ליה למידק אינו יוצא יד"ש עד שידע ברור שפרע את חובו לבעליו, ואינו יכול לומר "הרי שלכם לפניכם", דאין זה ממונם, אלא ממונו, ולא יתקיים פרעון החוב אלא כשישלם באמת לבעל חובו, ולכן אין לו עצה לציד"ש אלא לשלם לכולם את דמי המקח.

משא"כ גבי מנה מאתים דמיירי **בפקדון**, והפקדון הוא **בעין**, "החזרת הפקדון" אינו דין "תשלומין", כיון דמעולם לא יצא מרשות המפקיד אפי' בבית השומר, דיד שומר כיד בעלים, ולכן החזרת הפקדון סגי להניחו לפניהם ולומר "הרי שלכם לפניכם", ואין לו שום דין תשלומין להוסיף מנה מכיסו, כיון שהחזיר להם את החפץ שלהם בשלימות ולא פשע, והבעלים יטלו את שלהם.

סיכום המחלוקת בין תוס' לראשונים

נחלקו במקח אם הו"ל למידק, לתוס' כן, לראשונים לא. נחלקו אם בלא הו"ל למידק יש חיוב לציד"ש, לתוס' תמיד לא, לראשונים במקח כן ורק בפקדון לא.

לקח **מקח מא' מה' בניא וא"י ממי, וכ"א תובעו "ממני קניית"**, מה הדין ביד"א ומה הדין לציד"ש, לר"ט ולר"ע

לפי תוס' במקח הו"ל למידק - לכן ביד"א מחלוקת ר"ט ור"ע, ולציד"ש גם לר"ט צריך לשלם לכאור"א (דהוה המעשה בחסיד א' שבא לפני ר"ט ואל"ל הנח דמי מקחך ביניהם, ופירשו תוס' דאל"ל שכך הדין, אבל לציד"ש חייב לשלם לכאור"א, ואי לא הו"ל למידק, פטור אפי' לציד"ש ואפי' בברי ושמא. אה"כ אותו חסיד בא לפני ר"ע, ואל"ל "אין לך תקנה עד שתשלם לכל א' וא'", וכתבו תד"ה ומי (לז:), דהיינו מדינא, דאי לציד"ש גם ר"ט מודה).

לכ"ע פטור בדיני שמים. ג. אימתי מחלוקת

א. בהו"ל למידק אפי' בשמא ושמא (רישא דמתני').
ב. בלא הו"ל למידק פטור אפי' בברי ושמא (סיפא דמתני').
ג. בהו"ל למידק בברי ושמא (לר"ט חייב לציד"ש, ולר"ע חייב מדינא).

לכאור"א סתירה בשו"ע

גבי ב' **שהפקידו** אצל א' זה מנה וזה מאתים, נפסק **דפטור אפי' לצאת יד"ש** (סי' ש'), והיינו סיפא דמתני', דבלא הו"ל למידק פטור אפי' בברי ושמא. ואילו **בלקח מא' מה' בניא** נפסק **דחייב לציד"ש** (סי' רכ"ב). וצ"ב הרי לכאור"א גם בלקח הו"ל ברי ושמא ולא הוה ליה למידק, ומאי שנא **דחייב לציד"ש**

מיהו לשיטת תוס' במקח, לק"מ, מודע

דלשיטת תוס' מבואר דס"ל **דגבי מקח הו"ל למידק**, דאל"כ מה הקשו (בתד"ה התם), ממעשה בחסיד א' (שבא לפני ר"ט ואל"ל הנח דמי מקחך ביניהם) "וכי לא בעי חסיד לצאת יד"ש" הרי היכא דלא הו"ל למידק, פטור אפי' לציד"ש ואפי' בברי ושמא.

ולפ"ז לק"מ, דכיון **דבמקח הו"ל למידק** והו"ל ברי ושמא, שפיר נפסק **דחייב לציד"ש**, והיינו כדעת ר"ט. מיהו זה תימה, דהא כתבו תד"ה התם, דהלכה כר"ע מחבירו.

מיהו דברי תוס' גבי חסיד א', תמוהים, מודע

דמה שכתבו תוס' "וי"ל דר"ט אמר ליה שכך הדין", דחוק טובא, דכיון דאותו חסיד, היה רוצה לצאת יד"ש, איך יתכן שר"ט אמר לו רק את עיקר הדין, ולא דראוי לציד"ש.

האם יש חולקים על תוס', ומה דעתם

ביארו הראשונים (הרמב"ן, חי' הר"ן, הנימו"י) את המעשה בחסיד א' דלא כתוס', וז"ל הנמו"י - "וראיה לדבר, **דכל היכא דלא הו"ל למידק אפי' בדיני שמים פטור**, ממעשה בחסיד א' שלקח מקח מן השוק מה' בניא, ובא מעשה לפני ר"ט ואמר מניח דמי המקח ביניהם ומסתלק. ובודאי אותו חסיד בא לציד"ש היה, ומסתמא נמי תבעי ליה, דסתם מקח תובעין יש לו, דלפי שעה רוצים הדמים, **ונמצא דלא הו"ל למידק**".

ומבואר לשיטתם דפליגי על תוס' וס"ל **דבמקח לא הו"ל למידק** דהלווק סבר שמיד יבוא המוכר אחר מעותיו, ולכן לא ראה לדייק כ"כ (וכל שאלת אותו חסיד היתה רק לגבי לציד"ש, דלגבי חיוב מדינא היה פשוט לו שאין חיוב, כיון דבמקח לא הו"ל למידק, ופסק לו ר"ט שפטור).

מודע תוס' נידחקו כנ"ל ולא פירשו כהראשונים

תוס' לא רצו לפרש **דבמקח לא הו"ל למידק**, כיון דהרי אח"כ אותו חסיד בא לפני ר"ע, ואל"ל "אין לך תקנה עד שתשלם לכל א' וא'", ואם כדברי הראשונים דבמקח לא הו"ל למידק, למה חייבו ר"ע ליתן לכאור"א, הרי היכא

דף לז:

(מהר"ם, ע"ש).

מה נקרא כרך א', ומה נקרא שתי כריכות לפירש"י, כשב' הפקידו זה בפני זה כריכות דומות שלא מניכר כ"כ הבדל ביניהן, הנפקד סומך עליהם שהם נאמנים זה על זה, ולא נותן לב לזכור מי נתן יותר ומי פחות, וחשיב כרך א'. אבל בכריכות גדולות כגון כבשים, המפקידים סומכים על הנפקד שהוא מבחין מי נתן ב' ומי נתן א', וחשיב שתי כריכות.

לתוס' במעות וכיו"ב אפי' בכריכות שונות שמניכר היטב ההבדל ביניהן, חשיב כרך א', שהיו יכולים להקפיד להפקיד זה שלא בפני זה. משא"כ בכבשים וכיו"ב שהולכים בחוץ, וא"א להסתירם מאנשים, חשיב שתי כריכות שהיה עליו להקפיד, כיון שלא בידם. וכן כשרק א' מפקיד, ודאי חשיב שתי כריכות.

בשביל להתחייב לכל א' וא' בעיני שיהיה הו"ל למידק (בשמא ושמא לציד"ש, בברי ושמא לר"ע בדיני אדם, לר"ט לציד"ש), בב' שהפקידו מעות או מלאים, האם הו"ל למידק

במעות -

זה שלא בפני זה - הו"ל למידק.

זה בפני זה - לתוס' לא, שהרי אין מקפידין. אך זהו כשהפקיד מאתים בצרור א' דקשה לדייק, אך בב' צרורות הו"ל למידק.

בטלאים - אפי' זה בפני זה הו"ל למידק,**לרש"י -** משום שקל לדייק.

לתוס' - משום שאין ראיה שאין מקפידין משום שבין כך לא יוכלו לתקן (תד"ה והאמר).

מחלוקת נוספת בין ר"ע לר"ט

בגזול את חבירו אם יוליכנו למדי אפי' בלא נשבע, לר"ע כן, לר"ט לא (לו, תד"ה התם).

לר"ע בגזל א' מב', ובגזל א' מה', הדין שוה שנותן לכל א' וא'. האם הטעמים שווים

לא, הטעמים שונים, בגזל א' מב' במתני', אינו חייב מדינא אלא רק לציד"ש, כיון דהוי שמא ושמא. ובגזל א' מה', שנותן לכאור"א, היינו מדינא, כיון דהוא ברי ושמא.

ב' הוכחות שלר"ע אין חילוק בין גזל לבין פקדון

א. דר"ע עצמו אמר דה"ה בקנה מא' מה' בנ"א דנותן לכאור"א, ושם לא עשה איסורא.

ב. מדפריך לר"ע מנפל הבית, דג"כ לא עבד איסורא.

ב' הפקידו אצל רועה זה בפני זה, זה מלה א' וזה מלה א', ומתה אחת מהן, ז"א שלי קיים וז"א שלי קיים, מה הדין

א. **היאך דהפקידו שלא בראיתו של רועה, מניח ביניהן ומסתלק, ואפי' לציד"ש, כיון דבכך א' לא הו"ל למידק.**

"שתיקה כהודאה", צ"ע, וכי לא יכול להיות ששתק משום שאינו מבירו ומנסה להיזכר
כתב בהגה' הרא"ש בפסקים, וכן בתורא"ש כאן, שאם באמת יטען כך "שתקתי כי ניסיתי להכירך אם אתה זה שגזלתי ממנו אם לאו", נאמן, אלא שאם אינו טוען, אנו לא טענין ליה.

הודאת בע"ד, זו "נאמנות" או "התחייבות"

לכאור"נ שזה "התחייבות" (ודלא כהקצה"ח סימן ל"ז, סק"ג, שזו "נאמנות"), שהרי למ"ד שתיקה כהודאה, כששתק לכולם לא יתכן שכל ה' "ההודאות" נכונות, שהרי חייב רק לא, ואעפ"כ מחוייב לשלם לכ"א.

ו"ל, דכשמודה לראשון, ואח"כ לשני וכו', ההודאה לכאור"א בפני עצמו יכולה להיות אמת, ומה שזה סותר לקודמים, זה משום שרוצה לחזור בו מהודאתו הקודמת, אלא שלא נותנים לו לחזור (הב' חיים אריה נ"י).

מתי חייב גם לר"ט לשלם גזילה לכל חר וחר, מדינא

בשותק, למ"ד דשתיקה כהודאה.

"ספק הינוח" שהגביהו, האם רשאי להחזירו למקום

בפירש"י משמע שכן, שהרי פירש "ואם נטל לא יחזיר", שלא יחזירונו למבקשו וטוען שלי היא, כיון שאין לו בזה סימן, ומשמע לכאור"ש רשאי להחזירו למקומו (וע' לעיל כה, תד"ה ואם, שחולקים).

ורמינהי "נפל הבית עליו ועל אמו", קושיא זו צ"ב משתי סבות, מהן

מאי פריך מ"נפל הבית" על ר"ע גבי גזל א' מה' -

א. נפל הבית אגזול קא רמית, גזל דעבד איסורא קנסוהו רבנן, נפל הבית דלא עבד איסורא לא קנסוהו.

ב. הרי בנפל הבית לא הוה ליה למידק, והיכא דלא הוה ליה למידק מודה ר"ע דאינו חייב אפי' לציד"ש (כגון כסיפא דמתני', גבי ב' שהפקידו זה מנה וזה מאתים).

מה יש ליישב

המקשה לא אסיק אדעתיה סברת "גזל דעבד איסורא" (מהרש"א), א"נ הגמ' חזרה בה מהסברא של פיקדון אגזול קא רמית, וא"כ לעולם אין חומרא בגזל יותר מבשאר מילי (מהר"ם, והתוס' ד"ה ומי, הוכיחו זאת מדברי ר"ע עצמו, דהרי ס"ל דגם בקנה מה' בנ"א, דלא עבד איסורא, שמשלם לכל או"א).

"לא הוה ליה למידק" אינו פוטר אלא רק כשזו פשיעה של בעלי הממון (כגון, סיפא דמתני' גבי ב' שהפקידו, דהיה להם להקפיד ולא הקפידו, הם פשעו בדבר, לכן לא ישלם הנפקד מכיסו). אבל בנפל הבית שהאם ובנה לא פשעו, דכאן ודאי לא הוה להו למידק, לכן אפי' בספק היה צריך להיות הדין להוציא הממון ממוחזקות ולעשות יחלוקן

ב. להציל עם הארץ מאיסורא, דהיינו אכילת טבל (תוס' שם).

**"חייש שמא עשאן תרו"מ על מקום אחר",
האם באמת החשש של רנב"י הוא שמא
"עשאן" או שמא "יעשם"**

מבואר בגמ' דביחס לחשש "שמא עשאן" יש עצה למכור לכהנים בדמי תרומה, אלא כל החשש הוא שמא "יעשם" (וע' מהרמ"ש).

הוכח שרנב"י מודה לרב כהנא

דכיון דמתני' מיירי בכל ענין, דהיינו גם בפירות מעושרים וגם בפשתן, ושם הרי לא שייך טעמו של רנב"י ואמאי אין מוכרן. אלא ע"כ שבזה מודה רנב"י לטעמו של ר"כ.

**מתי אסור למפקיד פירות אצל חבירו
לעשותן תרומה ומעשר על מקום אחר,**

א. אם זה לא ערב שבת, או ערב יו"ט, להציל עם הארץ מאיסור אכילת טבל, דאסור לתרום שלא מן המוקף.

ב. לפי ריו"ח לאחרי זמן אסור, דאז יתכן שהגיע ליותר מכדי חסרונן ומכך השומר.

**כיצד מותר למפקיד פירות לעשותן תרו"מ
על מקו"א**

א. רק בער"ש, או בעיו"ט, או להציל עם הארץ מאיסור אכילת טבל.

ב. לפי ריו"ח רק לאלתר מותר, דיותר מכדי חסרונן לא שכיח לאלתר.

ג. לרנב"י מותר לעולם, דיותר מכדי חסרונן מצוי גם לאלתר, ולכן אסור לשומר למוכרן אפי' לאלתר, ויכול לסמוך שלא מוכרן.

ד. לר"כ או דס"ל כריו"ח וכנ"ל, או דס"ל דלאו גוזמא בעלמא ואסור למכור לעולם, וא"כ מותר לעולם.

**האם יכולים למכור הפיז של אדם זר בלי
רשותו**

מהא דמוכר הפירות בכדי חסרונן נ' שכן. מיהו י"ל דהכא ניחא לבעלים שימכור. ובאילת השחר כ' דלכן צריך ב"ד כדי שיהיה לו כח למכור.

**למה לרנב"י אין עצה למכור לכהנים, ולריו"ח
יש**

רנב"י ס"ל דיותר מכדי חסרונן שכיח ומצוי לאלתר, ואם ימכור חייש שמא יעשה בעה"ב ויאכל טבלים, ולריו"ח לא שכיח, וגם אם קורה, זה אחר זמן רב, ותרומה לא עושים לאחר זמן רב.

**צ"ע, איך מוכרן לכהנים, הא חייב ליתן להם
חינם**

דבדיני ממונות קרוב לודאי שאינו תרומה כלל אלא חולין, לכן אין דין ליתנו חינם, אלא למכור לכהן שמא הבעלים עשאן תרומה, וצריך להחמיר בזה בכל דיני תרומה (לחומרא ולא לקולא, דצריך להחמיר אולי זה טבל

ב. היכא דהפקידו זה בפני זה ולא ניכר מה הפקיד כל א', לפירש"י, לא הו"ל למידק, ולכ"ע מניח ביניהם ומסתלק ואפי' לציד"ש א"צ. ולתד"ה והאמר (ז:), הו"ל למידק, דלא שייך לומר אתם לא קפדתו בבע"ח שהולכים במרעה, ולד"ע מדינא צריך לשלם לכל אור"א כיון דהוי ברי ושמא, ולד"ט צריך לשלם לכאור"א לציד"ש.

דף לח.

**"המפקיד פירות אצל חבירו אפי' הן אבודים,
לא ינע בהן". אימתי לכ"ע לא ימכור. אימתי
לרב כהנא (דאדם רוצה בקב שלו) לא ימכור,
ולרנב"י (דחייש שמא עשאן תרו"מ על מקום
אחר) כן ימכור. ואימתי איפכא. ואימתי לכ"ע
ימכור**

א. בפירות שגדלו אצלו ואינם מעושרים, לכ"ע לא ימכור.

ב. בפירות מעושרים, או פשתן, שגדלו בקרקע שלו, לר"כ לא ימכור, דיש כאן "קב שלו", לרנב"י ימכור, דאין חשש תרו"מ על מקו"א (מיהו לפי תד"ה מזבנינן, גם לרנב"י לא ימכור, דרנב"י מודה לר"כ).

ג. בפירות שקנה מהשוק, ואינם מעושרים, לר"כ ימכור, דאין כאן "קב שלו", לרנב"י לא ימכור דחייש לתרו"מ על מקו"א (לפי הרש"ש, והפור"י שדייקו ברש"י ד"ה בקב שלו, דמשמע דדין מתני' לפי ר"כ הוא דוקא בפירות שגדלו אצלו, שכתב "על ידי שעמל בהן". מיהו בריטב"א כתב, דאפשר דאפי' אינם מקרקע שלו, ג"כ חביבין עליו, מפני שעמל בהן וטרח אחריהן לקנותן).

ד. בפירות מעושרים, או פשתן, שקנאן מן השוק, לכ"ע ימכור, דאין כאן "קב שלו", ואין כאן חשש תרו"מ על מקום אחר.

ב' חומרות שהחמירו בפיקדון

א. שתרום שלא מן המוקף.

ב. דחייש לספק איסור בחשש רחוק, ואין סומכים על "רוב" חולין (לח. תד"ה שמא). וע' קוב"ש (פסחים אות קי"ח) בשם מהר"ם בן ברוך, שכל זה רק להעמיד הפקדון על חזקתו, שאנו אומרים בפקדון כל החששות שאפשר כדי לאוקמי הפקדון על חזקתו, שלא יגע בו הנפקד למוכרו.

**מתי לכ"ע אין לו למוכרן אפי' אליבא
דרשב"ג**

כתב הרה"מ פ"ז משאלה ה"א, יודע שדברים אלו (דמוכרן בכדי חסרונן), דוקא שאין בעל הפיקדון בעיר, אבל אם היה בעיר, יודיענו ויעשה בהן מה שלבו חפץ (ואם לא הודיעם חייב, וכמש"כ הגה' אושרי לדף מב:).

באלו ב' אופנים מותר לתרום שלא מן המוקף

א. בערב שבת (תד"ה שמא, שיש לו פירות בצמצום, ואינו יכול להפריש מניח וביה, והזמן דחוק ואינו יכול ללכת אצל הפירות).

ולעשר מספק), ולכן משלם רק דמי תרומה.

מהו שיעור בכדי חסרונן

לרש"י הוא שיעור קטן, כדרך שאר תבואות שנפסדות בשנה, תשעה חצאי קבין לכור. וקשה א"כ לרשב"ג למה ימכור, כיון דזהו הפסד רגיל. ולתוס' לרבנן מותר למכור רק כשהקדים להגיע להפסד השנתי בתוך פחות משנה. ולרשב"ג מותר מיד כשהתחיל להפסיד יותר מהרגיל, אף שעדיין לא הגיע להפסד השנתי.

מתי לא ימכור אף טפי מכדי חסרונן ומ"ט (הו"א ומסקנה)

א. לרנב"י פירות החייבין בתרו"מ, משום דבכדי חסרונן שכיח וגם לאלתר, ושמא הבעלים לא ידע שנמכרו ויאכל טבלים.

ב. לרב כהנא, יין והחמץ, שמן והבאיש, דבש והדביש. בהו"א פריך מכאן לריו"ח דאמר דבכדי חסרונן דברי הכל מוכרין, וע"כ ס"ד דלא ימכור משום דרב כהנא לאו גוזמא בעלמא.

ג. ולמסקנה, אינו "איסור" למכור, אלא דאינו "חייב", דלא הטריחוהו, כיון דקם קם, ואין נפק"מ אלא להפסד הקנקנים שהוא הפסד מועט.

כמו מי הלכה במתני

נחלקו אמוראי אי הלכה כרבנן או כרשב"ג. ונקט הרא"ש דהלכה כר"ג דפסק כרבנן. ולפ"ז צ"ל דהלכה כרנב"י דהוא בתרא, וא"כ בזה"ז גם רבנן מודו דצריך למכור. מיהו לר"ת דרנב"י מודה לרב כהנא ורק מוסיף עליו, א"כ גם בחו"ל אין למכור עד שיהא טפי מכדי חסרונן.

בענין גדר חיוב שמירה

לרשב"ג שאומר מוכרין וכו', וכן לרבנן ביותר מכדי חסרונן, האם חשיב פשיעה אם לא מוכרין וחייב בהפסדן

מי שהיה בידו פקדון חמץ ולא מכרו קודם פסח, פסק המ"א (הובא במ"ב סי' תמ"ג סק"ב), דחייב בהפסדן, דמיקרי פשיעה. מיהו רוב האחרונים פליגי על המ"א (הובא במ"ב שם, ובשעה"צ), וס"ל דהשומר פטור, וכדנ' מל' מתני' "מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים", דמשמע שאין המכירה מ"חיובי השמירה", אלא רק "מצוה" מדין "השבת אבידה" (וכ"כ המאירי), ולא מצנינו שמחוייב לשלם מי שאינו משיב אבידה.

אם הפירות הרקיבו בפשיעתו, האם השומר חייב

משמע בתד"ה לצורכו (לעיל ל.), שחייב, שכתבו "דשומר יש לו לעיין שלא יתקלקל הכלי", וכן בתורא"ש שם "שהבעלים סומכים עליו שיהיה שלא יחלידו, ואם לא נזהר, פושע הוא", ומבואר יותר בתוס' בב"ק (נו: ד"ה פשיטא), דקבלת שמירה מחייבת לשמור שלא ירקיבו, ואם הרקיבו בפשיעה חייב, ולכאור' לפ"ז מוכן המ"א,

דה"ה אם לא מכרן קודם פסח, פושע הוא (וכן שומר בנין שלא כיסה את המלט מפני הגשם, הוי פשיעה וחייב). מיהו היא גופא קשיא, איך כתבו התוס' שהוא מחויבי השמירה, נגד מתני' דידן דמשמע דזה רק דין השבת אבידה (וכן במתני' ה' שומרין סימן ל"ה, הקשה על דברי תוס' ל., דדבריהם סותרים למתני').

האם יש חילוק בין אי מכירת פירות קודם שירקיבו, ובין הזנחת הטיפול בפיקדון עד שהחליד וכיו"ב

מהסתירה הנ"ל נ' שיש חילוק, והחילוק הוא, דחיוב שמירה הוא, לשמור על החפץ עצמו בשלימות, וכל הזנחה בטיפול שגורמת הפסד לחפץ, הוי פשיעה, וחייב (ונכלל בזה להודיע לבעל הפיקדון אם הוא נמצא בעיר).

אבל אם אינו יכול להציל את החפץ בעין, אלא רק את ערך החפץ, ע"י מכירתו (או שחיטתו), זה לא מוטל עליו מדין שומר, דמדוך שומר יכול לומר לבעלים "הרי שלך לפניך", ואינו חייב בזה אלא מדין השבת אבידה, שצריך להציל ממון חבירו בכל ענין שיכול (אילת השחר).

וכ"כ הגרשש"ק (בחי' סימן כ"ו) בשם הבעה"מ בב"ק סו"פ דו"ה, דרק היכא דביד השומר לשמור הדבר בשלימותו שלא יחול עליו שום איסור, אז חייב אם ע"י גרמתו נעשה איסור בדבר (דכל היכא דיכול להציל כשהוא בעין, חשבינן כאילו עשה האיסור בידים, כיון שבגרמתו נעשה). אבל אם אין ביד השומר להציל הדבר מאיסורו רק ע"י תחבולה לאבד החפץ מהעולם (כגון לשוחטו), יכול לומר לבעלים הרי שלך לפניך (דאם לא שחט את הבהמה, לא נגרמתו נעשה האיסור, אלא מה שהבהמה בחיים, אבל האיסור בא ממילא).

ומיושב הסתירה מתוס' למתני', דמתני' מיירי שאינו יכול להציל, אלא רק למכור, זה באמת רק דין השבת אבידה, ותוס' לעיל דף ל., מיירי שיכול להציל את החפץ בעין. מיהו לפ"ז עדיין דין המ"א לא מוכן, דאמאי חייב השומר של החמץ שלא מכרו, הרי אין שום אפשרות להציל את החמץ כשהוא בעין, אלא רק למכור, והרי מדין שומר אינו מחוייב למכור, א"כ למה חייבו המ"א, הרי למכור זה רק "מצוה", ולא "פשיעה".

אבל באמת בסוף דברי המ"א כתב, "מיהו אם החמץ בעין, אומר לו הרי שלך לפניך", כלומר, דכל החיוב שחייבו המ"א לשלם, היינו כשביעור את החמץ לפני פסח, ועכשו הפיקדון לא בידו, אבל אם החמץ בידו, באמת יכול לפטור את עצמו בהחזרת החמץ אף שאינו שו"פ. וכתב הגרשש"ק (שם בסוף סימן כ"ו), "וע"כ מה שפסק המ"א סימן תמ"ג הוא פסק אמיתי בלי שום ספק בעולם".

דף לח:

האם ר"מ וחכמים בברייתא פליגי במחלוקת ת"ק ורשב"ג במתני' מקושיית הגמ' "במאי קמיפלגי" נ' שזו מחלוקת חדשה,

וכו', אין רשאי הקרוב לקדום ולתלוש אם שמע שהבעלים ממשמשין ובאין, אלא דוקא פירות שגידל היורד בעצמו).

טעם זריז ונשכר - לפירש"י (לט), כיון דנחת אדעתא דכולהו פירי, דהא שמעו בו שמת. ולתד"ה וכולם, משום שאחר ביאת הבעלים לא מקבל כלום, מניחין אותו לקדם ולתלוש (והיינו תקנ"ה כדי שלא יפסיד).

לכא' מורידין קטן לנכסיו - כדנ' גבי ההיא סבתא (לט): "לסוף שמעו דשכיבא סבתא וכו', ותילתא יהבינן לינוקא" (וכן משמע ברשב"א לח.; אמנם הריטב"א כ' דשמעו דשכיבא סבתא בעדות גמורה, דאל"כ אין מורידין דלמא מפסיד להו, וכ"כ בחי' ר' מאיר שמחא).

"אין מורידין קרוב לנכסיו שבוי", באיזה "שבוי". מי הם שנחלקו בזה, ומה טעמים

"שבוי" שנשבה וכיו"ב - וכן בורה מחמת מרדין וכו' כנ"ל, שלא שמעו בו שמת, והיינו "נטושים" של הברייטא.

הא ד"אין מורידין - הוא לדעת רב, וכן דעת ת"ק בברייטא. וטעמים לפי ההור"א, דכיון דלא כליא קרנא, לא הטריחו, והיינו דאין "חיוב", ולא "דאסור" להוריד. ולמסקנה סברי ד"אסור" להוריד, דחייש' דלמא מכחיש להו, ויבואר טעמא לקמן בס"ד.

אבל לדעת שמואל "מורידין" - וכן לדעת רשב"ג בברייטא, דסברי דלא חייש' דלמא מכחיש להו, כי שמין להו כאריס.

לדעת שמואל כל זמן שהבעלים נעדרים - לתוס' אוכל חינם את כל הפירות. ולרש"י אוכל רק כאריס ותו לא (ולכן לרש"י לפי רב חייש' דלמא מכחיש להו ואין מורידין, וטעמו של רב לפי תוס', ע' לקמן בס"ד).

חזרו בעלים קודם שתלש - נוטל כאריס, לרש"י בין לדעת רב (אילו היו מורידין), בין לדעת שמואל, ולתוס', רק לדעת שמואל, אבל לדעת רב כתבו תוס' דאין שמין להו כאריס לפיכך אין מורידין דכיון דירא שיבואו הבעלים ולא יטול כלום, מפסיד להו ולא ישיבח הקרקע אלא יאכל רק המזדמן (תד"ה וכולם, לט.).

אין מורידין קטן לנכסיו - לכ"ע, דלמא מפסיד להו. **אפטרופוס של קטן ג"כ אין מורידין לנכסיו -** כיון שהקטן אדון האפטרופוס, אולי ישמע לקטן שלא לחרוש ולא לזרוע (תד"ה מוקמינן, לט.; וקצת תמוה לכא' שהגדול ישמע לקטן), מיהו הגי' מילי במקום הקטן, דהיינו שיקבל את כל הפירות כדין קרוב היורד לנכסיו שבוי, אך מעמידין אפטרופוס בחזקת בעלות השבוי ליטול כאריס.

אשה מורידין - כדנ' גבי ההיא סבתא (ריטב"א).

מחלוקת רש"י ותוס' בשבויין ונטושים למ"ד דמורידין

לרש"י -

בשבויין - קודם שבאו נוטל הכל, אח"כ כאריס. **בנטושים -** לפני ואחרי כאריס.

לתוס' -

דהא כבר פירשנו את מחלוקת רבנן ורשב"ג במתני'. ונ' דהכא לא שייכי טעמייהו דרב כהנא או רנב"י, דהא לטעמם "אסור" למכור, משא"כ לטעמו של ר"מ דלהפסד מועט לא חששו, ולא הטריחו, "מותר" למכור אם רוצה (והיינו כמש"כ בשטמ"ק דאחרי שנתקלקלו אין טעם של קב שלו, וגם אין חשש שעשאן תרומה ומותר למוכרן גם לזרים, כיון דלא דאוי לאכילה, ולאסור הנאה של תרומה לזרים, לא חששו בדבר לא שכיח, ע"ש).

הוכח דמכירה דמתני' היא רק משום השבת אבידה

דהגמ' מדמה דינא דמתני' לדין מורידין קרוב לנכסיו שבוי, והתם ודאי אין זה מצד חיוב שמירה אלא השבת אבידה.

האם כל מקום שינשה רשב"ג במושגותינו הלכה כמותו

מחלוקת אמוראים אליבא דריו"ח - לרבב"ח חוץ מג' מקומות. ולר' אבא בר' יעקב, רק היכא שנאמר להדיא שהלכה כמותו.

כמה טעמים מצינו ש"לא יגע בהן"

במתני' - א. רב כהנא ב. רנב"י ג. אין מורידין קרוב לנכסיו שבוי.

בברייטא - ר"מ דלהפסד מועט לא חששו.

באר דיני "מורידין קרוב לנכסיו שבוי ששמעו בו שמת"

"שבוי" שנשבה - או שננטש את מקומו בע"כ, וה"ה בורה מחמת מרדין (לט), וה"ה שהלך לסחור ולשוב ולא שב, ואפי' לא נשבה שם, אלא שאינו יכול לחזור מחמת איזו סבה (ריטב"א).

"שמעו" - בקול וע"א (תד"ה בששמעו, ובריטב"א כתב בקול או בע"א).

"קרוב" - הכי קרוב שראוי לירש.

"מורידין" - לכתח' לכ"ע (תד"ה היורד, וע' מהר"ם ופנ"י בכיורו ראיית תוס'). וטעמו של רב שמודה דהכא מורידין (אף שחולק בלא שמעו בו שמת), פירש"י דסבור הוא שהשבוי מת ושליו הוא משיבחי, לא מכסיף להו. ולתוס' דמקבל כאריס (משא"כ בלא שמעו בו שמת, לתוס' אינו מקבל כאריס).

כל זמן שהבעלים נעדרים - אוכל חינם את כל הפירות.

חזרו בעלים קודם שתלש - לפירש"י נוטל כשאר אריסין ומחזיר השאר, ולתד"ה וכולם (לט), אינו נוטל כלום.

שמע שהבעלים ממשמשין ובאין - אם קדם ותלש ואכל, ה"ז זריז ונשכר. ולאור"ד "אכל" אלא "תלש", וכ"כ פנ"י (וע' רש"י ד"ה ותלש, "פירות שנה זו", וצ"ב מאי קמ"ל, הרי פשיטא שאינו יכול לתלוש פירות שנה "הבאה", אלא י"ל דכוונת רש"י למעט, שאם הניח השבוי קמה לקצור

בשבויין - קודם שבאו נוטל הכל, אח"כ כלום.

נטושין - קודם שבאו נוטל הכל, אח"כ כאריס. ולמ"ד דאין מורדיין אין נוטל אח"כ כלום, ולכן גם לפני כן אין מורדיין שמא יפסיד.

מתי לא יטול כלום

כשירד שלא ברשות ב"ד (מ.).

מתי אין מורדיין

א. קטן. ב. קרוב לנכסי קטן. ג. לקצור ענבים.

מתי מורדיין אפטרופוס לנכסי גדול

א. לקצור ענבים. ב. לרבא מיגו שמורדיין לקטן (לט.).

דף לט.

בשביעית יש להפקיר את הפירות, או הן הפקר ממילא

הגמ' דורשת דשביעית "אפקעתא דמלכא", משמע ממילא, מכח מלכו של עולם ית'.

מה זה 'רטושים', ומה דינם

היינו עזב מדעת, וה"ה בורח מחמת כרגא, אין מורדיין לכ"ע, דהו"ל לצוות, דאין כאן בהלה.

מה ס"ד לדמות נטושים לנכסי אשתו. מתי באשתו מקבל כאריס

דחזינן גבי אשתו, דכשירד ע"מ לאכול הכל בחינם, אם השתנה המצב, כגון שגירשה, אינו מקבל כלום, וא"כ ה"ה כשירד לנכסי נטושים ע"מ לאכול הכל בחינם, כשחזרו הבעלים ראוי שלא יקבל כלום. ותירצו דהכא הוי כנכסי אשתו קטנה שתקינן שיקבל כאריס, שלא יחשוש להשקיע כיון שכל רגע יכולה מאן.

ג' אופנים דאין מורדיין קרוב אלא אפטרופוס

א. **שבו שהניח קמה לקצור וכו'** - אין מורדיין, או משום שקרוב נוטל כל הפירות חנם לכ"ע (בששמעו בו שמת, וכן בלא שמעו בו שמת, לתוס'), או משום שנוטל כאריס (בלא שמעו בו שמת, לרש"י), אלא ב"ד מעמידין לו אפטרופוס, ופירש"י "שלא יטול כלום".

ב. **לנכסי קטן** - שלא יחזיק בהם בטענה שבה לחלקו בירושה (ולא מיירי בשבוי, אלא באפטרופוסות, תורא"ש. וצ"ע, איך יטען שבה לחלקו בירושה דמתחלקת בשוה, ואין קבל יותר מהקטן, ואולי י"ל שטוען שקבל הנחלת ריב"ב).

ג. **לנכסי שבו שלא שמעו בו שמת - וגדול וקטן יורשים את נכסיו**, מיגו דמורדיין אפטרופוס על חלקו של הקטן, מורדיין אפטרופוס גם על חלקו של הגדול (לט.); לפי רבא. וצ"ע מה טעם להפסיד לגדול. וצ"ל דודאי עדיף לשבוי שיורידו אפטרופוס לנכסיו, שלא יקח את כל הפירות לעצמו, אלא דלא ימצאו, דאפטרופא לדיקנני לא מוקמינן, אבל הכא דבלא"ה צריך למצוא אפטרופוס על חלקו של הקטן, ודאי יסכים להיות אפטרופוס על כל השדה, גם

בשביל הגדול).

אין מורדיין קטן לנכסי שבוי. מאי טעמא. מה הדין בששמעו בו שמת. האם אפטרופוס של קטן יורד לנכסי שבוי

אין מורדיין קטן, דלמא מפסיד להו.

מיהו בשבוי שמת לכאו' מורדיין קטן, כדנ' גבי ההיא סבתא (לט.): "לסוף שמעו דשכיבא סבתא וכו', ותילתא יהבינן לינוקא".

אפטרופוס של קטן ג"כ אין מורדיין, כיון שהקטן ארון האפטרופוס, אולי ישמע לקטן שלא לחרוש ולא לזרוע (תד"ה מוקמינן, לט.). מיהו הני מילי במקום הקטן, דהיינו שיקבל את כל הפירות כדין קרוב היורד לנכסי שבוי, אך מעמידין אפטרופוס בחזקת בעלות השבוי ליטול כאריס.

אין מחזיקין בנכסי קטן אפי' הגדיל, מנין נלמוד דין זה

א. לפירש"י הדיוק הוא ממה שנכרי כן מורדיין לנכסי קטן.

ב. לתוס' הדיוק הוא, מצירוף שניהם -

[א] ממה שקרוב לא מורדיין, דנ' שחייש' לרמאות, וגם שהקטן לא יודע למחות.
[ב] ואעפ"כ נכרי כן מורדיין לנכסי קטן, דש"מ שגם בלא מחאה לא יחזיק.

דף לט:

למה לסבתא ולבתה אין חזקת חיים (ב)

א. דלטובת הקטן (יתמי) החמירו לחשוש שמא תהיה מתו, וא"כ חצי הנכסים של הקטן, דאם נסמוך על חזקת החיים של הבת, א"כ רק שלישי של הקטן, והאחות החיה תרד לשני שלישי.

ב. בשביות חייש' יותר למיתה, דעושים להן יסורין.

ב' נפק"מ בין הטעמים

א. המביא גט משבוי, לטעם א' סמכינן אחזקת חיים משום עיגונא, לטעם ב' חייש' שמת.

ב. אילו הסבתא והבת לא נשבו, אלא ברחו מחמת מרדיין, לטעם א' חייש', לטעם ב' לא (נחל"מ).

אשת כהן שבעלה במדה"י, אימתי לא תאכל בתרומה

א. אם בעלה הגיע לגבורות, ועדיין לא "איפליג".

ב. אם בעלה שבוי, אף שלא הגיע לגבורות, או אף ש"איפליג".

אדם שנעדר האם צריך לחשוש שמא מת. מהן ה' חילוקי הדינים והסברות

א. לא הגיע לגבורות, לא חוששים.

ב. הגיע לגבורות, חוששים.

ג. איפליג, שוב אין חוששים.

ד. **בשבוי**, אף שלא הגיע לגבורות, או אף ש"איפליג" חוששים.

ה. בנכסי יתומין החמירו לחשוש למיתה.

ממקומה, ע"מ ליטול ממנה רביעית, ולא נטל, ונשברה החבית אח"כ באונס גמור. חילוקי הדינים ונימוקים (תנאים, אמוראים, ראשונים)

א. חייב לכ"ע - בחבית יין דניחא ליה דתיהוי כולה בסיס להאי רביעית, אם יחדו לה הבעלים מקום ולא החזירה למקומה.

ב. פטור לכ"ע - בציוור הנ"ל אם החזירה למקומה והודיע לבעלים "נטלתיה והחזרתיה", הוי "השבה" לכ"ע.

ג. מחלוקות -

א) בחבית שמן, אם יחדו לה הבעלים מקום ולא החזירה למקומה, למ"ד שליחות יד אין צריכה חיסרון, חייב, ולמ"ד שליחות יד צריכה חיסרון, פטור.

ב) אפי" בחבית יין, אם החזירה למקומה ולא הודיע לבעלים "נטלתיה והחזרתיה", דלר"ע לא הוי "השבה", חייב באחריותה, ולר"י ישמעאל הוי השבה ופטור.

ג) נחלקו רש"י ותוס' בדין נטלה ע"מ לגזלה מאיזה דין חייב באונסין למ"ד שליחות יד צריכה חיסרון, ויבואר לקמן בס"ד.

מהו גזל ומהו שליחות יד

גזל - גזול הכל.

שליחות יד - מקצת ומתחייב על הכל.

מאימתי מתחיל חיוב שליחות יד

מחלוקת ב"ש וב"ה במחשבה או בנטילה (מג:).

מתי חייב לכ"ע בשליחות יד אף בלא חיסרון

א. הגביה ע"מ לגזלה כולה (תד"ה שנטלה).

ב. בחבית יין הגביה ע"מ ליטול רביעית דניחא ליה דתיהוי כולה בסיס להאי רביעית.

מה הסברא שצריכה חסרון

דדוקא שואל דלדעת כן שאלה ויש עליו שם שואל משעת שאילה, משא"כ הכא אינו מתחייב עד ההשתמשות (תד"ה חדא, מא:).

חיוב שליחות יד הוא חידוש בדין שומר. א.

מה החידוש. ב. מדוע אינו מתחייב מדין גזלן.

מה המקור לתשובתך

א. החידוש בשליחות יד שהגביה ליטול קצת נתחייב ככולה, משא"כ בגזל (מא, רש"י ד"ה ור' נתן).

ב. בשומר לא שייך דין גזלן, כיון דבהיתירא אתי לידיה (מג: רש"י ד"ה כ:).

השולח יד הרי הוא כגזלן, נפק"מ ביניהם

לחומרא -

א. בשליחות יד הגביה ליטול קצת נתחייב ככולה, משא"כ בגזל (מא, רש"י ד"ה ור' נתן).

ב. לב"ש סגי באמירה משא"כ בגזל.

ג. שליחות יד מתחייב גם ע"י שליח משא"כ גזל אין שליח לדבר עבירה.

שבוי שיש לו ב' קרובים, האם מורידים שניהם או רק א' מהם

נ' בהיא סבתא שמורידים את שניהם.

ב' חומרות שחוששין ביתומין

א. עטדא לית לה קלא.

ב. לתירוץ א' בתד"ה דלמא, חיישינן למיתה.

ב' היכי תמצי ברי ושמא ברי עדיף. הוכח דהוא לכ"ע

א. כשהשמא גרוע - דרך היכא דהתובע יצא בלא חתימת זקן, אחיו הנתבע נאמן לומר "לא ידענא ליה", אבל יצא בחתימת זקן, אינו נאמן לומר כן כיון שזו לא טענת ברי (ואי נימא דרב חסדא ס"ל כרב הונא ד"ברי ושמא ברי עדיף", א"כ גם ביצא בלא חתימת זקן נימא דברי עדיף). אלא נ' דס"ל דברי עדיף דוקא היכא דהשמא הוא גרוע, דכיון דיצא בחתימת זקן היה לו להכיר את אחיו ואין יתכן שהוא מסופק.

ב. כשיודע ודאי שחייב לא' (לו. תד"ה גזל).

כיצד מצינו שעל המוחזק להביא ראיה

התובע לדין אדם אלים - וטוען שעדיו פוחדים ממנו, תיקנו שעל פי תביעתו בלבד (בלי עדים) אפשר לחייב את הנתבע, אלא"כ הנתבע יביא עדים שיעידו לטובתו, ואין לחשוש שמחמת פחד יעידו שקר לטובתו.

התובע לדין אדם אלים - וטוען שעדיו פוחדים ממנו, אם הנתבע מביא עדים לטובתו והם שותקים, הנתבע צריך לשלם, כיון דאין העדים רוצים להעיד לטובתו.

דף מ:

כמה נאמר "המשתכר אל ישתכר יותר על שתות"

כדברים שיש בהם חיי נפש (רש"י, מ:).

ב' חילוקים מדין לשמן

א. תד"ה במזופפין.

ב. תד"ה שנטלה (מא:).

"המפקיד חבית אצל חברו... אם מתוך ידו נשברה לצורכו חייב", מה פירוש "לצרכו"

ג' דעות בגמ' - א. לגזולה. ב. לשלוח בה יד. ג. להביא עליה גזולות.

נחלקו ר' ישמעאל ור"ע אם צריך דעת בעלים בהשבת גזולה. היכן בגמ' נפסק דהלכה כר"ע דבעינן דעת בעלים

בגמ' מג: דאריז"ח הלכה כר"ע לעולם, וביאר רב אשי דהיינו (מג) לאפוקי מדר' ישמעאל דסבר דלא בעינן דעת בעלים.

דף מא:

הפקיד חבית אצל חברו, ונטלה השומר

לקולא -

ד. שליחות יד בעי חסרון לחד מ"ד משא"כ בגזל.
ה. שליחות יד זה רק על דעת להשתמש, וראיה שחייב רק בהניח מקלו ותרמילו, אך גזל אף בלא להשתמש, נמרו"י.

הנפק"מ לקולא הנ"ל בשליחות יד דבעי חסרון לחד מ"ד משא"כ בגזל, ולכאן אף אי לא הוי חסרון, מדוע לא נחייב מדין גזל הנ"ל, ומה צריך לחידוש המיוחד של שליחות יד בשומר לא שייך תורת גזלן, כיון דבהיתירא אתי לידיה (מג: רש"י ד"ה כי).

מחלוקת אם שואל שלא מדעת, "שואל" הוה או "גזלן" הוה. ולפי שתי הדעות חייב באונסין. מה הנפק"מ לדינא (ה):

א. לשואל - סגי בהשבה כלדהו, **גזלן -** בעי השבה למקומה (מא., רש"י ד"ה תרגמה).
ב. שואל - חייב כשעת האונסין, וזה אף שהוקר משעת שאילה או גזילה עד שעת האונסין, **גזלן -** חייב כשעת הגזילה.

ג. לשואל - בהקדש, להו"א של תוס', יצא רק אותה הנאה לחולין, **גזלן -** מעל בכל החפץ והכל יצא לחולין (ט, טז, תד"ה וחבירו).

ד. לשואל - שמין לחד מ"ד, **לגזלן -** אין שמין.
ה. בשואל - לר"ע לא בעינן דעת בעלים, **בגזלן -** בעינן. {יש טועים להוסיף - ו. שואל - פטור במתה מחמת מלאכה, וגזלן - חייב, מיהו, זה הבל, דודאי אין בשואל שלא מדעת פטור מתה מחמת מלאכה.}

נפק"מ משואל שלא מדעת לשליחות יד
בדבר המכחיש מחמת מלאכה דינו משום שליחות יד ולא משום שואל שלא מדעת (מא., רש"י ד"ה והא).

היכי תמצוי שואל שלא ישלם כשעת האונסין
כששלח בו יד נפקע ממנו דין שואל וחייב ביה דין גזלן (מג: תד"ה ר"ע).

למ"ד שליחות יד א"צ חסרון, האם צריך לפחות כוונה לחסר

א. טלטל ע"מ להביא עליה גזלות אין זה שליחות יד אלא שואל שלא מדעת, נ' דבעי כוונה לחסר.
ב. נטלה ע"מ ליטול רביעית.
מאידך גיסא - הניח מקלו ותרמילו עליה, משמע דאי לא בעינן חסרון ניאח, ואמאי, הא לא היה כוונה לחסר. ות"י הנמו"י כיון דסופו לחסר.

שואל שלא מדעת גזלן, האם לר"ע בעינן השבה לדעת בעלים

יש להוכיח לכאן - לרב ששת מוקמינן שטלטלה להביא גזלות וכולה ר' ישמעאל, משמע דלר"ע לא.

נפק"מ משואל מדעת לשואל שלא מדעת

א. שואל מדעת צריך לפחות משיכה להתחייב, שואל שלא מדעת רק בשימוש (מא: תד"ה חדא).
ב. שואל מדעת זה אף בבע"ח שמתחסרין ע"י השמוש, שואל שלא מדעת אין זה בדבר המתחסר אלא שליחות יד (זה כמובן רק בשומר ששייך בו שליחות יד, רש"י ד"ה והא).

איך שואל מתחייב במשיכה
כתבו תד"ה חדא (מא:), **כיון דמושך לדעת בעלים, חשיב כאילו נשתמש בה.**

לענין מה בעינן "משיכה"

א. מקח. **ב.** גזל. **ג.** שליחות יד (רש"י ד"ה הא לא). **ד.** שואל מדעת (אך בשואל שלא מדעת לא סגי במשיכה, תד"ה חדא).

דף מא:

"שומר בבעלים" האם מתחייב בשליחות יד"
חייב (מפורש בגמ' כאן).

טומ"ג חייב בכפל, ואינו חייב אלא"כ נשבע. מה המקור לכך
גמ' כאן "מה להלן בשבועה".

במה נחלקו ריו"ח ורבא

לריו"ס בן נהוראי יש פסוק מיותר בש"ש, ללמד דשליחות יד א"צ חיסרון. ריו"ח חולק, כר"א דיש צריכותא לקרא בש"ש (כי יש פירכא, דא"א ללמוד ש"ש משו"ח שכן שו"ח חייב כפל בטוט"ג) וממילא אין לו פסוק מיותר, הלכך ס"ל דשליחות יד צריכה חיסרון. ורבא, חולק בדין על ריו"ח, ומסכים לריו"ס בן נהוראי ולא מטעמיה, ולשיטתו אפי' לר"א שיש צריכותא לקרא בש"ש, ג"כ נלמד דשליחות יד א"צ חיסרון, והיינו דמשואל נלמד ק"ו גם לש"ש וגם לשו"ח, ונשאר ב' קראי מיותרים, חד דשליחות יד א"צ חיסרון וחד שלא תאמר "דיו".

ר"א אומר דא ודא אחת היא. באר

דא"א ללמוד ש"ש משו"ח שכן שו"ח חייב כפל בטוט"ג, וממילא אין לו פסוק מיותר.

מה המעשה שבו מתחייבים

א. שומרים - שו"ח וש"ש, בהנח לפני, שוכר, במשיכה.
ב. שואל מדעת - לתוס' במשיכה, ולרש"י סגי בהתחייבות.
ג. שואל שלא מדעת - בשימוש בפועל (מא: תד"ה חדא).
ד. שולח יד - במשיכה, ולמ"ד דבעי חסרון צריך שיחסר, ולב"ש באמירה.

דף מב:

הפסוק "וצרת הכסף בידך", זה "דין" או "עצה מובה"

זה גם "דין", דחשיב פשיעה אם צרון והפשילן לא אחוריו (ושו"ח, חייב), וגם "עצה טובה", שלא יפקידנו אלא היא כידו מוכן לסחורה (דהיינו שיהא שלישי בידך, דלעולם ישליש

התנו לשלם לו

מפקיד מעות אצל שולחני (מג., ולחד מ"ד הוא כשואל).

אלו דינים של שומר מצינו שיש אף במי שבעליו עמו

א. חייב בשליחות יד (מא:).

ב. יש בו דין טוט"ג (מב., תד"ה אמר).

ג. יש בו דין שבועה, דאל"כ איך יהיה בו דין טוט"ג הנ"ל, דאינו אלא בשבועה.

טענת גנב בש"ש

ש"ח שמען טענת גנב בפיקדון, ובאו עדים שהוא עצמו גנב, חייב כפל. הוכח שאין זה דין רגיל של "גנב" שחייב כפל, אלא זו גזירת כתוב מיוחדת בשומר

א. **אם זה דין "גנב" רגיל** - מדוע חייב כפל רק בטוט"ג, ולא בטוען טענת **אבד** (כדעת רש"י ד"ה ש"ח שפוטר עצמו בטענת גנב, מא:); דמה אכפת לן באיזו טענה הוא מסתיר את גניבתו.

ב. **אם זה דין רגיל של "גנב"** - מדוע חייב כפל רק בשבועה (כמבואר לעיל מא:).

ג. **מדיון גנב רגיל היה פטור מכפל** - כיון שהגניבה באה לידו בהיתר וחסר כאן "מעשה גניבה", דכל הגניבה כאן היא רק בדבור בעלמא, שטוען איזה טענה לפטור עצמו.

חיוב טוט"ג הוא חידוש בפ' שומרים. שומר בבעלים האם מחוייב בטוט"ג

דעת תוס' דידן שחייב "נמצא ש"ש משלם כפל בבעלים", אך בב"ק (נז: ד"ה נמצא), הסתפקו בזה דשמא אין שייך כפל בטוט"ג בענן זה.

שומר בבעלים נקרא "שומר"

בתוס' נ' שכן, דחייב כפל בטוט"ג, וגם חייב שבועה, דאל"כ אין דין טוען ט"ג לחייבו כפל (קצה"ח רצ"א, סק"ח).

למה אינו פטור מכפל בגלל דין בעלים דפוטרו מכל חיובי שמירה

דין "בעלים" פוטר מחיובי אחריות שמירה אבל טוט"ג זה לא חיוב על אחריות השומר.

האם יש ש"ש טוט"ג שחייב עליה כפל

בש"ש לא שייך כיון דחייב בקרן, מלבד האופנים הבאים, א. **בטוט"ג בליסטים מזויין**, פליגי אמוראי אי חייב כפל, ומחלוקתם, האם זו טענת "גנב", דליסטים מזויין הוא "גנב" או דלמא אין זו טענת "גנב", דליסטים מזויין הוא "גזלן".

ב. **בטוט"ג בבעליו עמו**, דעת תוס' שחייב כפל.

ג. **בטוט"ג באונס**, דעת תוס' למסקנה שחייב כפל, דהיינו -

אדם וכו', דלכ"א מהג' דברים יש מעלה שאין בחבירו, ע' מהרש"א חי' אגדות).

מה פירוש "ברכה", ומתי שייך שהיא תחול, ומדוע דוקא אז

פירש"י "שמתברך ורכה מאליו", ושייך שתחול כל זמן שהברכה לא תהיה ניכרת לעין, דהיינו, כל זמן שאינו יודע מידתו ומניינו, וגם אחרי שקצר את התבואה. והטעם דדוקא בדבר הסמוי מן העין אינו משום עין הרע, דהרי כשהולך למוד את גורנו הוא לבד, ומי יעשה לו עיה"ר, אלא דאין ברכה אלא בהסתור (וכתב המ"ב בשם הא"ר, דיאמר בלא הזכרת השם, דדוקא במודד כדי לעשר מצינו שהבטיח הקב"ה ברכה עד בלי די).

היכי תמצי שלא שמרו את הכסף בקרקע ונגנבו ופטור

א. בער"ש בין השמשות (ובמרכידי כתב "לאו"ד ביהש"מ אלא מחצי היום ואילך ובפירוש ר"ח לא היה כתוב ביהש"מ", וכתב הב"ח "וני' דטעמו דמחצי היום ואילך אסור לעשות שום מלאכה שאינו לצורך שבת", וגם בש"ך הביאו).

ב. שהה במוצ"ש שיעור שהיה יכול לקוברן אם המפקיד הוא ת"ח.

ג. בצריפא דאורבני למ"ד סופו באונס פטור.

ד. נתן לאמו לשמור ולא אמר לה שהן מעות של פקדון.

האם שומר שמסר לשומר פטור משום שהעמיד שומר במקומו, או משום שמסירתו לכן דעת היא גופא שמירה

אם היה כצד א' - מדוע אין זו פשיעה מצד אמו שלא קברתם.

היכי תמצי חיוב שומר אע"פ שלא קבל ע"ע לישמור (ג' מהמפקיד וב' מהשואל)

א. **שומר אבידה** - (מב.) תד"ה אמר, ופליגי אמוראי אם שר"ח או ש"ש.

ב. **מקח טעות** - קנה חפץ ומשכו לרשותו והתברר שהוא מקח טעות, והאחריות שיש לקונה על החפץ שר"ח (מב: תד"ה הכא).

ג. **נתן מעות על מטלטלין ולא משכס** - דמעות אינן קוננות, מדת האחריות שיש למוכר על המעות -

לתירוץ א' בתוס' - אסור לו להשתמש במעות, וה"ה שר"ח.

לתירוץ ב' - לריו"ח מותר לו להשתמש, והוי שואל, לר"ל אסור לו להשתמש והוי שר"ח (מג. תד"ה מאי).

ד. **לוקח ללי יום** - שר"ח (צו:; תד"ה בעל).

ה. **יתמי שירשו פרה השאולה לאביהם** (צו:; תד"ה אלא), ש"ש.

ו. לכאור', בעל פרה השכורה לאשתו - שר"ח (צו:; תד"ה בעל), מיהו בעל בנכסי אשתו, לא שייך לג"ל, ד"ל דהזוכה בנכסי מילוג דעתו מסכמת לתקנ"ח וחכמים עשאוהו שומר על הגוף).

היכן עוד מצינו שאדם נהיה ש"ש אף שלא

וגם דבריו תמוהים לכאור, וכנ"ל, דהרי כל דיני שומרים אינם גזה"כ בלי טעם, אלא כדעת ראשונים (בשטמ"ק לקמן דף צד.), לפי אומדנא של התורה בסתם בני"א כמה רצונם להשתעבד, וש"ש כיון שמשלמים לו, משתעבד לשמור יותר טוב, אבל לא יותר מכפי יכולתו, איך יתכן שנדרוש מש"ש שיהיה מחוייב לדאוג שלא תהיה גניבה בלי שום תירוצים.

שו"ר בכור המבכח שצייץ שהתוס' עצמם בב"ק (ד"ה כגון, נז), ג"כ חולקין על שיטתם בזה וז"ל "ונראה לר"י דכיון שחייב הכתוב ש"ש בגניבה, וסתם גניבה קרובה לאונס, סברא הוא דבכל ענין שתהיה הגניבה יתחייב מגזה"כ אפי" באונס גמור, ואע"ג דבלסטים מזויין פטר בו הכתוב אע"פ שאין אונסו גדול יותר ודוחק".

הקדמה, מהו יסוד דין חיוב שואל באונסין

יסוד הדין דשואל חיוב באונסין, צ"ב, דלכאור מה הוא "אשם", הרי לא מיידי שהיה תחילתו בפשיעה, וכיון דלא פשע למה חיוב. הרי אונס רחמנא פטריה בכל התורה כולה, ולמה שואל חיוב.

וע"כ חיוב אונסין בשואל אין זה "אשמה" משום שלא שמר, אלא חיוב "אחריות", דכיון שכל הנאה שלו, נדרש ממנו כתמורה קבלת אחריות מלאה על החפץ, שבכל גוונא יחזיר את החפץ או דמיו.

הערה, לפ"י צ"ב למה במתה מחמת מלאכה שואל פטור, מאי שנא אונס זה מכל האונסין שקיבל עליהם אחריות אע"פ שאינו אשם

כן הקשו הראשונים לקמן צו: ויש בזה כמה שיטות, ע' לקמן מה שנכתוב בס"ד, ונביא כאן רק את דברי הריטב"א בשם הרמב"ן, "ותירץ רבינו הגדול הרמב"ן, דשואל קביל עליו אחריות כל אונסין דלא אתו מחמת פשיעה דמשאיל, והכא משאיל פשע בה, דמידע ידע דלמלאכה בעי לה ולא לאוקמא בכילתא, והו"ל לעיוני אם היא בת מלאכה אם לאו, וכיון דלא עיין ואושלה, איהו דאפסיד אנפשיה", והסמ"ע חו"מ סי' ש"מ סק"ג, כתב ז"ל "דכיון דלא שינה בה וברשות בעלים עבד בה מלאכה, הבעלים הפסידו לנפשם, דלא היה להם להשאיל פרה למלאכה שאינה יכולה לעמוד בה", והיינו שהוא סברא דהוי כמו מקח טעות, דהבעלים הטעהו, דנתן לו למלאכה בהמה שאינה ראויה למלאכה.

מהו יסוד דין חיוב ש"ש בגניבה ואבידה

הקוב"ש (פסחים, אות י"ז), חקר, בדין חיוב ש"ש בגניבה ואבידה, האם ש"ש הוא "שו"ח עם תוספת", דהיינו דיסוד חיובו הוא דלא שמר כראוי, אלא פשע בשמירתו, רק שדרגת הפשיעה אצל ש"ש שונה משו"ח, דחייב לשמור יותר טוב.

או דלמא ש"ש הוא סוג אחר משו"ח, ודומה לשואל, שיסוד חיובו אינו משום שפשע ולא שמר כראוי, אלא דהוא חיוב אחריות עד דרגה של גניבה ואבידה, ורק באונסין ממש הוא פטור.

א] בטוט"ג למרות ששמרם בקרקע בעומק מאה אמה. ב] בטוט"ג כיון שתקפתו שינה באונס גמור, או כיון שתקפו חולי גדול. ג] בטוט"ג כש"על בעידנא דעיילי אינשי" (לרבה).

למ"ד ליסטים מזויין 'גנב', הרי ש"ש חייב בגניבה, האם ש"ש שבא עליו ליסטים מזויין חייב קרן

מבואר דטוט"ג בליסטים מזויין - למ"ד 'גנב' הוא, חייב כפל, ש"מ דפטר עצמו בטעתו מקרן, דאף שזו גניבה, אבל סו"ס הרי זה "אונס".

סיכום, ש"ש חייב בגניבה, היכי תמצוי 'גניבה' שפטור עליה

- בשמירה בבעלים.
- בליסטים מזויין למ"ד ליסטים מזויין גנב הוא.
- בגניבה באונס למסקנת תוס'.

דעת תוס' דבטענת גניבת אונס חייב כפל, האם דעתם מוסכמת בראשונים

ע' נימו"י שחולק על תוס', וס"ל דש"ש אינו חייב כפל בטענת גניבת אונס, ומחלק את האונסין לבי' סוגים -

א. בטענה ששמרם בקרקע בעומק ק' אמה וכיו"ב, חייב קרן, דשמירה בקרקע היא שמירה המספיקה לשו"ח "אבל בש"ש, אין שמירת קרקע כלום עד שיהא יושב ומשמרו", והביא כן מהירוש' "אינו דומה שמירה האמורה בש"ש לשמירה האמורה בשו"ח, שמירה האמורה בשו"ח כיון ששימר כל צרכו פטור, שמירה האמורה בש"ש אפי' הקיפה מחיצה של ברזל חייב וכו', אלמא יושב ומשמר בעינין". וממילא כיון דאינו פטור מקרן בטענה זו, לא מתחייב בה כפל.

ב. בטענה שנגנבו כיון שתקפתו שינה, או שתקפו חולי גדול, דהיינו אונס הגוף, זה באמת אונס גמור שגם ש"ש פטור, אבל מ"מ גם כפל אינו חייב "שהרי זה כטוען שלא נעשה לו כשומר באותה שעה", דעל הזמן שאינו מסוגל לשמור, לא קיבל שמירה, וא"כ אין זה "טוט"ג", אלא "טוען טענת איני שומר", וממילא לא שייך חידוש התורה לחייבו בכפל בזה.

במאי פליגי תוס' דידן והנמו"י בענין חפר ק' אמות בקרקע

לכאור דברי תוס' מסתברים יותר - דיש גבול מה נדרש מש"ש וכשעשה ככל יכולתו "מאי הו"ל תו למיעבד", דהרי הא דש"ש חייב בגניבה אינו גזה"כ בלי טעם, אלא דהיה לו לשמור יותר טוב, אבל אם עשה כל יכולתו, למה יהא חייב, והא ראיא דבליסטים מזויין הוא פטור. ודברי הנמו"י דחייב אפי' חפר ק' אמה בקרקע, הם "תמהון גדול".

וגם הרא"ש בפסקים ס"ל כהנמו"י - וז"ל "כל גניבה קרובה לאונס, ואפ"ה חייב, הלכך אין חילוק בין אונס גדול לאונס קטן, כל הנקרא גניבה חייב בש"ש".

הבדל בין שו"ח לש"ש).

א. הגהות הב"ח חולק על הפני" וסובר שכל הנידון של התוס' דוקא בשמורם בקרקע בעומק ק' אמות.

ב. נפק"מ נוספת בכסף ששו"ח פטור וש"ש חייב:

א. במתני' מדוייק שאם נעל בבית כראוי ומסרם לבנו ובתו הקטנים שו"ח פטור וש"ש חייב, וגם לפי שמואל, ע' ראשונים.

ב. בהניחין במקום שאין ממון מצוי, ע' רש"י ד"ה אע"ג דלענין, דשו"ח פטור גם לפי שמואל וש"ש חייב דאין זה "קרקע".

מנלן: א. ששואל חייב בגניבה ואבידה. (ב' מקורות). ב. למאי נפק"מ מהיכן נלמד. ג. מה הדין בשואל בגניבת אונס

א. א) גניבה ואבידה - נלמד מש"ש (צה.). ב) נזכר בתד"ה אמר שמואל (מב.).

ב. נזכר בתד"ה אמר שמואל (מב.).

ג. גניבת אונס - כיון דש"ש פטור, א"א ללמוד לחייב בשואל, דדיו וכו' אלא נלמד מו"ו מוסיף על ענין ראשון וכו', ואין לומר שפטור, דהא לא מצינו פטור בשואל אלא במתה מחמת מלאכה.

האם בשומר אבידה, א. שייך דין טוט"ג. ב. יש פטור דשמירה בבעלים. הוכח.

א. תלוי במ"ד שומר אבידה שו"ח או ש"ש.

ב. בתד"ה אמר שמואל, כתבו דהנהו יש לדחות, משמע דהא אזיל גם על ראייה א' משומר אבידה, ותוס' הרי כתבו דפטור בשמירה בבעלים.

ו' חילוקים בין שו"ח לש"ש

א. גניבה ואבידה.

ב. דין טוט"ג.

ג. ש"ש איבעי ליה לעיוני בבקרא.

ד. בשמע קול אריה ש"ש איבעי ליה לקדם בשכר, שו"ח בחינם (צג:).

ה. הוכר הגנב שו"ח רצה נשבע רצה עושה דין, ש"ש עושה דין (אלא אם היה יכול לצעוק, עושה דין אף שו"ח, צג:).

ו. האם בש"ש סגי כדטרי אינשי או דבעינן נטירותא יתירתא, נחלקו בזה אמוראי.

"כבר כפי נחש צריך חבר להוציאוי", למה הספק בדין זה הוא דוקא ב"חבר" ולא ב"עם הארץ"

אין הכוונה לחבר אלא הכוונה ל"חבר" דהיינו מומחה לנחשים, והספק האם לגבי בדיקת חמץ הטריחיהו גם בממונו או רק בגופו.

דיני בדיקת חמץ בחשש סכנת עקרב

א. מפולת פחות מג"ט (לפי רשב"ג) אפי' בספק חמץ צריך לפנותה.

לפ"ו מובן מחלוקת תוס' והראשונים בקבר ק' אמות בקרקע

דהתוס' ס"ל כצד א' בחקירה הנ"ל, דדין חיוב ש"ש בגניבה ואבידה, הוא "שו"ח עם תוספת", דהיינו דיסוד חיובו הוא "זלא שמר כראוי לו", לכן ברגע שחפר מאה אמות באדמה (ולאו"ד מאה אמות, ה"ה טפח א'), פטור, דלא פשע בשמירתו, אלא עשה כל יכולתו.

משא"כ הנמו"י והרא"ש ס"ל כצד ב' בחקירה הנ"ל, שיסוד חיובו של ש"ש אינו משום שפשע ולא שמר כראוי, אלא דהוא חיוב אחריות עד דרגה של גניבה ואבידה, ורק באונסין ממש הוא פטור "הלכך אין חילוק בין אונס גדול לאונס קטן, כל הנקרא גניבה חייב בש"ש", ולכן נדרש ממנו לשלם בכל אופן של גניבה.

שו"ר לבאר צד זה של החקירה

דיש ב' חיובים לשומר - א. לשמור. ב. לשלם אם לא שמר כדיו. והחיוב לשמור אינו חיוב כמו פועל, דהרי אינו יכול לחזור בחצי היום (ובאמת תמה הרשב"א מי עדיף מפועל שיכול לחזור אפי' בחצי היום. מיהו לענ"ד זה לא ראייה, די"ל דהוא כקבלן, וקבלן אינו יכול לחזור בחצי היום, אלא דוקא שכיר הנקרא "עבד", משום שנאמר "עבדי הם", משא"כ קבלן לא חשיב "עבד", "דאין זה עבד אלא לעצמו" כדפירש"י לקמן [עז]. בסוף העמ') אלא הדחיוב לשמור אינו "עבודה", אלא חוב על החפץ להחזירו לבעלים, והיא דוגמת הלואה אלא שבחוב הל"ה מתחייב לשלם למלוה את ממונו, ובשומר החוב להעמיד לבעלים את החפץ שלהם.

ולפיכך מובן גם מחלוקת תוס' והראשונים באונס הגוף

דתוס' ס"ל דיש לו שם שומר אלא דהוא פטור, כיון שעשה כל יכולתו, ולכן בטוט"ג באונס הגוף חייב כפל. משא"כ הנמו"י והרא"ש דס"ל דיש לו חיוב אחריות להשיב לבעלים את החפץ, התקשו, א"כ גם באונס הגוף יתחייב. לכן תירצו, דהתם הוא פטור "שהרי זה כטוען שלא נעשה לו כשומר באותה שעה", דהיינו דעל זמן האונס לא קיבל שמירה, א"כ אין זה טוען טענת "גנב", אלא טוען טענת "איני שומר", ובטענה כזו אין חיוב כפל, דטוט"ג הוא חידוש התורה דוקא ב"שומר", ובאותה שעה לא היה לו שם "שומר".

לפי תוס' דש"ש ששמור כספים בקרקע פטור, אי"כ מהו המקרה שבו דברה תורה על כסף שנגנב ופטרה שו"ח וחייבה ש"ש, אם לא שמר את הכסף בקרקע גם שו"ח חייב ואם שמר בקרקע גם ש"ש פטור (הפנ"י).

רק בזמן הש"ס נתרבו הגנבים ונתחדש ששומרים כסף בקרקע (הפנ"י).

מי חולק על קושיותו של הפנ"י. מצא עוד ב' תירוצים על קושיות הפנ"י (מקרים שיש בהם

אך אדם זר ממש - נ' דאינו יכול, דהא לקמן [נ.], נחלקו ר"ש ורבנן בקדשים שחייב באחריותן אם יש דין שומר, ואף לר"ש זה רק משום גורם לממון).

האם דעתו דריו"ם משום התלינן שדעתו של השוכר להשאיל לצורך הבעלים, או אף כשאינן דעתו לכך

נ' מסוגיין דבקרא דסבר האפוטרופוס שזה שייך ליתומין, ואעפ"כ מדמים הראשונים למחלוקת ריו"ם ורבנן.

האם אפוטרופוס חייב בפשיעה

בסוגיין נ' שכן (דאמר' זיל שלים וכו'). ולא מימנע דיחזיקוהו נאמן אך בב"ק משמע שלא, שם מינוהו רק לתקנת העולם שלא יזוקו מהשור.

מתני' גיטין, מינהו ב"ד ישבע וכו', איזה שבועה

תד"ה נימא מב.: השבועה בגיטין תלויה בהו"א של תוס' ובמסקנתו.

דף מג.

המפקיד מעות אצל חבירו, מתי חייב באחריותן

- אם אינו מקבל שכר, ואסור לו להשתמש, ה"ה שו"ח.
- אם מותר לו להשתמש ועדיין לא השתמש, נחלקו אמוראים - לר"ה - חייב באונסין. לרב נחמן - ש"ש ופטור באונסין.
- אחרי שהשתמש לכ"ע חייב.

המפקיד מעות אצל חבירו, מתי מותר להשתמש בכסף

- אצל שולחני מותר אפי' צרור אם לא חתום (דצריך ראייה שלא רוצה).
- אצל בעה"ב תמיד אסור.
- אצל חנוני מחלוקת.

נתן כסף לחנוני על פירות ועדיין לא מושך, האם מותר לחנוני להשתמש בכסף

- בתי' א' נקטו תוס' דלר"ה דהיתר תשמיש מחייב אונסין, על כרחך אסור, דאם היה מותר למה בספר לא מעל מיד עד שימשוך. אבל לר"ע אין ראייה, דיתכן שמותר להשתמש, ואפ"ה לא מעל עד שימשוך דהא היתר תשמיש אינו מחייב באונסין.
- בתירוץ ב' נקטו תוס' דגם לר"ה יתכן שמותר, ואין ראייה מספר, כדלקמן.

א. איך מדובר בברייתא גבי ספר דנ' דמועל רק כשמשך. ב. האם יש מציאות שספר מועל מיד כשקיבל כסף. מודע.

- לריו"ח מיירי בנכרי ולר"ל בישראל, כי בהני משיכה קונה מדאור'.
- לריו"ח בישראל, ולר"ל בנכרי כי בהני מעות קנות מדאור'.

- והאם אין יכול לפנות את המפולת אלא רק להכניס את ידו לבדוק, היכא דהוי סכנת עקרב, פטור.
- לפי תירוץ ב' הנפק"מ בספק חמץ אבל בודאי חמץ אף כשאין יכול לפנות המפולת והוי סכנת עקרב חייב ופשיט לה מנחש (וצ"ב איך פשיט לה מנחש, הרי התם אינה סכנה).

דף מב:

באופנים ששומר ראשון פטור, ושומר שני פשע ואין לו לשלם, האם חייב הראשון לשלם במקומו
חייב (תד"ה כל).

מתי היה הבקרא מתחייב לשלם את כל הנזק

בתוס' מבואר שאם הבקרא היה פושע פשיעה גמורה, ודאי יכול הספסירא לתבוע את היתמי והיתמי את הבקרא (דאם היתומים חייבים שייך לתבוע את הבקרא במקומם וזה דוקא כשהיתה פשיעה. אם היתומים פטורים לא שייך לתבוע את הבקרא במקומם).

וכן אם לא היו מוצאים את הספסירא לגבות ממנו עבור היתמי שהיתמי לא יפסידו, ג"כ היה שייך לחייב את הבקרא נזק שלם.

ספסירא שמכר שור ללא שינים ליתומים שמסרוהו לבקרא, ומת השור. מתי ישלם דמים שלמים

ע' תד"ה דמי בשור בזול.

פסקינן שהבקרא משלם לספסירא דמי בשור בזול. א. האם דין זה הוא לכ"ע. ב. ב' אופנים שייצטרך לשלם את כל דמי הבשר ולא רק בשר בזול (א' לרש"י וא' לתוס') ומדוע.

- רק לריו"ם ולא לרבנן.
- אם היה פסידא דיתומים, דלאו בני מחילה הם לפירש"י שזה פשרה, וכן אם היה יום השוק לפי תוס'.

צ"ע כיון שהיתמי שו"ה הו"ל כשו"ה שמסר לשי"ש, אי"ב למה לא יגבה מהבקרא

דדוקא שו"ח שידו כיד בעלים הוי השומר השני כאילו נתחייב לשמור לבעלים, אבל כאן היתמי לא קבלו עליהם שמירה כלל, ולא שייך לומר דידם כיד בעלים (וזהם שומרים חנינם אין הכוונה שקבלו דין שו"ח, אלא דחייבין בפשיעה, נחל"מ).

אדם שאין לו שום קנין ושום זכות בחפ"ן, האם יכול למוסרו לאחר ולעשותו שומר שלו

- נ' דכל שומר יכול לעשות שומר אחר, מסוגיין, דרש"י ותוס' תולין דין ה"בקרא" במחלוקת ריו"ם ורבנן, משמע דלרבנן הבקרא שומר של היתומין אף שליתומין אין שום זכות בשור, שהרי זה מקח טעות (ואין להוכיח ממחלוקת ריו"ם ורבנן, דיתכן דכל סברת רבנן זה רק בשוכר שיש לו קנין,

שו"ח.

לתירוץ ב' - לריו"ח מותר לו להשתמש, והוי שואל, לר"ל אסור לו להשתמש והוי שו"ח (מג. תד"ה מאי).

ב. מפקיד מעות אצל שולחני (ולחד מ"ד הוא כשואל).

מתני' "השולח יד בפיקדון, ב"ש אומרים ילקה בחסר וביתר, וב"ה אומרים כשעת הוצאה". מהן האפשרויות שהועלו לבאר מחלוקת ב"ש וב"ה, מה נידחה, ומה נשאר למסקנה

א. הפיקדון **הוזל** אחר ששלח בו יד ועתה אינו בעין, לב"ש ילקה בחסר, דמשלם כשעת היוקר, ולב"ה משלם כשעת הוזל. וזה נדחה, דלכ"ע היכא שהוזלה ואינה בעין, משלם כשעת היוקר, דהיא שעת הגזילה.

ב. הפיקדון **הוקר** אחר ששלח בו יד ועתה אינו בעין - לב"ש ילקה ביתר, דהיינו דמשלם כשעת היוקר, וב"ה סברי דמשלם כשעת הוצאה מן העולם, דהיינו נמי שעת היוקר. וזה נדחה, דא"כ ב"ה היינו ב"ש.

ג. הפיקדון **הוקר** אחר ששלח בו יד ועתה אינו בעין - לב"ש ילקה ביתר, דהיינו דמשלם כשעת היוקר, וב"ה סברי דמשלם כשעת הוצאה מבית הבעלים, דהיינו שעת הוזל. וזה נדחה, דא"כ רבה דסובר דתברא או שתיא משלם ד', הוא כב"ש.

ד. הפיקדון **הוזל** אחר ששלח בו יד ועתה אינו בעין - לב"ש ילקה בחסר, דהיינו דמשלם כשעת היוקר, ולב"ה משלם כשעת הוזל. ואע"ג שבסתם גזלן לכ"ע היכא שהוזלה ואינה בעין, משלם כשעת היוקר, דהיא שעת הגזילה, הכא פליגי אם שעת השליחות יד חשיב שעת הגזילה, דב"ש סברי שכן, דשליחות יד א"צ חסרון, וב"ה סברי דשליחות יד צריכה חסרון, ולא חשיב שעת הגזילה עד שעת הוצאה מן העולם, והוזל ברשות הבעלים. ונידחה, דא"כ רבא דסבר דשליחות יד א"צ חסרון, הוא כב"ש (וכתבו תד"ה אלא, מג. דע"כ לעיל נמי גרסינן רבא, ולא רבא, דאל"כ לק"מ על רבה מהא דרבא).

ה. הפיקדון **הוזל** אחר ששלח בו יד ועתה אינו בעין, ב"ש סברי דילקה בחסר, דהיינו דמשלם כשעת היוקר, ולב"ה משלם כשעת הוזל. ואע"ג שבסתם גזלן לכ"ע היכא שהוזלה ואינה בעין, משלם כשעת היוקר, דהיא שעת הגזילה, הכא פליגי אם שעת השליחות יד חשיב שעת הגזילה, דמיירי שטלטלה להביא עליה גזולות, ופליגי אם שואל שלא מדעת משיב גזלן, דב"ש סברי שכן, וב"ה סברי שלא, ולא חשיב שעת הגזילה עד שעת הוצאה מן העולם, והוזל ברשות הבעלים. ונידחה, דא"כ רבא דסבר שואל שלא מדעת חשיב גזלן, הוא כב"ש.

ו. דלא פליגי ביוקרא וזולא אלא בשבח, דב"ש סברי כר"מ דכל שבח הגזילה הוא לנגזל, וב"ה סברי דהוא לגזלן.

כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה. האם גם בנגיבה קיימת הלכה זו. הוכח

והטעם בחילוקי הדינים הנ"ל דבדין מעילה אזלי' בתר דין תורה (כמש"כ תד"ה והא מחסרא משיכה [ע"ז סג.] ואלא דמי לההיא דפ' הוזהב נתנה לסיטון מעל, שקניית הכסף מועיל, דכיון דמעל מן התורה מי יפקיע המעילה ממעות הקדש"), ולכן כיון שלריו"ח בישראל דבר תורה מעות קונות לכן בספר ישראל היה מועל **מיד** כשקיבל את הכסף, ולכן בברייתא צ"ל דמיירי בספר נכרי, דאז מועל רק **כשמשך**, דזהו עיקר קניינו מדאור'. ולר"ל מיירי בברייתא דוקא בספר ישראל דקניינו מדאור' רק במשיכה, דאילו בנכרי שקניינו מדאור' בכסף, היה מועל **מיד** כשקיבל את הכסף.

בתירוץ ב' נקטו תוס' דגם לר"ה יתכן שמותר לחנוני להשתמש בכסף, ואין ראיה מספר, מדוע.

ד"ל דדוקא לספר **אסור** להשתמש בכסף, אבל לחנוני **מותר**, דהא ע"כ בברייתא גבי ספר מיירי באופן שמעות אינן קונות **מדאור'** אלא משיכה, וכנ"ל, וא"כ יתכן לומר שדוקא באופן זה מודה ר"ה דאסור להשתמש במעות שקיבל, אבל בחנוני ישראל, אליבא דריו"ח שמעות קונות **מדאור'** נהי שהפקיעו חז"ל את קנין המעות, מ"מ לא הפקיעו את זכותו של המוכר להשתמש במעות.

"הכסף אינו קונה את הוזהב", האם מקבל הכסף יכול להשתמש בכסף כל עוד שלא נקנה הוזהב

לדעת ר"נ לעולם מותר, לדעת ר"ה תלוי בב' תירוץ תד"ה מאי (מג.).

מעות אינן קונות לריו"ח מדרבנן, ולר"ל מדאור'. מהן ב' הנפק'ו לדינא בסוגיין בין ריו"ח לר"ל ומדוע

א. כשנתנה לספר ישראל האם מעל, דלר"י מעל כיון דחכמים לא מבטלים איסור דאור'.

ב. לתירוץ ב' בתוס' אליבא דר"ה, האם יש למוכר היתר תשמיש, כיון דחכמים לא הפקיעו כח שיש למוכר במעות (בדף מז: נתבאר עוד י' נפק"מ במחלוקת).

גזבר שנתן מעות לשולחני, לחנוני, או פסק על הגדיש, מומתי מעל

בשולחני, לר"נ משעה שהוציא. לר"ה מיד כשקיבל, דהיתר תשמיש מחייב באונסין והוי כרידיה לאלתרו. בחנוני לר"ה תלוי בב' התירוצים האם מותר למוכר להשתמש. בפסק על הגדיש אפי' לתירוץ ראשון מותר למוכר להשתמש (לצד ב' בתוס'), ולכן מעל מיד.

היכי תמצוי חיוב שומר אע"פ שלא קבל ע"ע לישמור

א. מוכר שקבל מעות על קניית מטלטלין ועדיין לא משכס הקונה ולא חל קנין והרי מעות אינן קונות, מדת האחריות שיש למוכר על המעות -

לתירוץ א' בתוס' - אסור לו להשתמש במעות, וה"ה

ביארו תוס', דב"ש וב"ה מיירי נמי ביוקרא וזולא דאם הוזלה עד שעת הוצאה מן העולם, משלם כשעת הגזילה (אבל אם הוקר, משלם כשעת ההוצאה, וכרבה), ולפי ר"ע נתחדש, דהשעה שמתחייב בב"ד, זו שעת הגזילה, ולפי דמים של אותו יום הוא מתחייב.

שמואל אמר דמודה ר"ע במקום שיש עדים. מה ביאור דברי שמואל

שמואל סובר, דכל דברי ר"ע זה רק אם לא היו עדים בשעת הגזילה, ותבעו לב"ד והודה, דהשעה שמודה זו שעת הגזילה, ולפי דמים של אותו יום הוא מתחייב. אבל אם היו עדים בשעת גזילה, מודה ר"ע דמשלם כשעת הגזילה ממש, ולא כשעת התביעה.

האם דברי שמואל הנ"ל מוסכמים לכ"ע

לפי מה שביאר רב אשי את דברי ריו"ח דאמר "הלכה כר"ע לעולם", מבואר, דריו"ח חולק על שמואל "שלא תאמר הני מילי היכא דליכא עדים אבל היכא דאיכא עדים לא", כלומר אפי' אם היו עדים בשעת גזילה, סובר ר"ע דמשלם כשעת התביעה.

בשעת הגזילה היה שווה ד', ובשעת שבירה א', כמה משלם
גמ' רבה ור"ע.

תשלומין של גנג (קרן או כפל), האם כשעת הנגיבה או כשעת העמדה בדין. מה המקור.

כפל - לכ"ע כשעת העמדה בדין (תד"ה והתנן, מג.).
קרן - לב"ש וב"ה כנגיבה, ולר"ע כהעמדה בדין (כרעת תד"ה ר"ע)

"איתבר ממילא משלם זוזא". האם גם בשואל הדין בן

באונסין שואל משלם כדהשתא, ורק גזלן משלם כשעת הגזילה. וצ"ב מה החילוק, הרי גם בגזלן כל זמן שהחבית בעין היא ברשות בעליה, וברשותו אייקר.

במה חמור דין שליחות יד בשומר, מדין גזלן
א. לב"ש חייב במחשבה לבד.

ב. בהגביה את החבית ע"מ ליטול **מקצתה** לעצמו, מתחייב באונסין על כל החבית (לחד מ"ד אפי' שלא החסיר).

היכי תמצוי דבור נקרא מחשבה

א. חושב לשלוח יד בפיקדון לב"ש. ב. מחשבת פיגול.

דף מ"ד.

הטה חבית ונטל מקצתה מתי חייב על מקצתה, ומתי על כולה

אם נשברה באונס, חייב רק על המקצת. ואם התמיצה, חייב על כולה דהוי מזיק בידיים.

הובא בתוס' (ד"ה והתנן) דאמרינן בב"ק "זה הכלל כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה, לאתויי דר' אלעאי דאמר גנג טלה ונעשה איל, עגל ונעשה שור וכו'", מפורש דגם בגנג.

דף מ"ה:

מי סובר שגזלן קונה בשינוי מעיקר הדין

א. תנאים - ר"ע (תד"ה ר"ע), ר"מ, ר' יהודה (תד"ה משלם), ר' אלעאי (תד"ה והתנן, מג.).

ב. אמוראים - ריו"ח ושמואל (תד"ה ר"ע), ור' אלעזר לתירוח ב' של תוס' (העובר לדף צו.).

למ"ד שינוי קונה, מתי דשינוי אינו קונה

א. לר"מ - במזיד קנסוהו שלא יקנה, לכן הגזל רחל וגזזה וילדה, משלם אותה ואת גזיותיה ואת ולדותיה, ומשא"כ בשוגג, נתן צמר לצבע לצבוע לו שחור וצבעו אדום, קונה את הצמר, וישלם לבעל הצמר את דמי צמרו (או שבעל הצמר ישלם לו שכרו מושלם).

ב. לר' יהודה כשאין כונת קנין, לכן נתן צמר לצבע לצבוע לו שחור וצבעו אדום, שלא התכוין לקנות את הצמר בכך, לא קנה (ומקבל שכרו וידו על התחנתה), **משא"כ היכא שמתכוין לקנותו בשינוי**, כגון, הגזול רחל וגזזה וילדה, גזילה חוזרת בעיניה, והגזיות והולדות שלו.

ג. לר' אלעזר בשינוי מאליו, כגון מתה מאליה, או נרגא דאיתבר מאליו, **משא"כ בידיים**, כגון טביחה קני בשינוי מעשה (לתירוח ב' דהתוס' העובר לדף צו., בסופו).

שינוי דממילא האם חשיב "שינוי" למ"ד שינוי קונה

א. כן מבואר בב"ק (צו:), לדעת סתם מתני' דכל הגזלנים משלמין כשעת הגזילה, דהיינו לאתויי "טלה ונעשה איל וכו'", דחשיב שינוי וקנה (תד"ה והתנן מג.).

ב. וכן מבואר לדעת ר"ע "ואם הגזילה רחל וכו'" (תד"ה ר"ע מג:).

איך אדם יכול "להרויח" כסף בלי פרוטה

"יכול" לגזול בהמות, ויתעברו אצלו, ואחר שילדו יחזירם ריקניות והולדות שלו לפי ר' יהודה. וכן יגזול טלה וימתין עד שיהיה איל, ואז ישלם לבעלים דמי טלה, לפי ר' אלעאי.

מתני' ב"ש אומרים ילקה "בחסר וביתר". מה הפירוש

בס"ד - יוקרא וזולא.

למסקנה - בגזיות וולדות.

"ר"ע אומר כשעת התביעה", באר

ר"ע מיירי לגבי יוקרא וזולא, דמשלם לא כשעת הגזילה (כב"ש וב"ה באיתבר ממילא), אלא כשעת העמדה בדין.

ר"ע אומר כשעת התביעה על מזה דיבר ר"ע ואיך זה מתקשר למחלוקת ב"ש וב"ה

שמירתם, לא גרע מדינא דגרמי, דחייב, דהוי כמסלק שמירה מממון חבירו, דדוקא שומר שפשע נקרא מזיק, אך סתם אדם אפי' פשע, אין זה אומר שנקרא מזיק).

ו' אופנים דמהני "שליח לדבר עבירה"

א. לענין שליחות יד (גמ' כאן).

ב. במעילה (תד"ה מי מב., וכן הוא לעיל י: תד"ה אין).

ג. שותפין שגנבו (לרש"י ח.).

ד. טביחה (י: תד"ה אין).

ה. בשליח לאו בר חיובא או בעל כורחו (י:).

ו. כשהשליח שוגג (י: תד"ה אי).

הא דבהחמיצה חייב על כולה, האם זה דין מיוחד דוקא בשומר

לכאור' ברש"י יש משמעות סותרת, דכתב "פשיעה היא", א"כ רק שומר חייב אבל בכל אדם הוי גרמא ופטור, ואח"כ המשיך "מזיק בידים הוא", דמשמע דבכל אדם חייב, וצ"ע (כור המבבחן. א"ה, ואין זה נוגע למה שכתב רש"י לקמן נו. דאפי' עבדים שטרות קרקעות והקדשות שנתמעטו מדיני שומרים מ"מ אם פשע צריך לשלם, וביארנו דטעמו של רש"י כהרמב"ם "שכל הפושע מזיק הוא...", ואף שלא הזיק בידים חייב, דכיון דעל סמך הבטחתו סילקו הבעלים את

הדרן עלך המפקיד

פרק רביעי

הזהב

דף מד.

אינו קונה את הזהב.

אלא ע"כ צ"ל "תני מחייב" - גם למ"ד מטבע נעשית חליפין (ועי' בגמ' מה: ושם בתד"ה מאי, דלכאור' היה אפשר"ל להכונה ברישא הזהב "קונה" את הכסף, בין בחליפין בין בדמים, ובסיפא הכסף אינו קונה את הזהב היינו בדמים, אבל בחליפין קונה, ותקשי למ"ד אין מטבע נעשה חליפין, אלא דמהברייתא שם מוכח שא"א לפרש כן, דמפורש שם שמישכת הכסף אינה קונה את הזהב בשום אופן עד שימשוך את הזהב, מוכח שאין מטבע נעשה חליפין).

מה פירוש "הכסף אינו קונה את הזהב", האם גם כאן הכוונה "קונה" פירוש "מחייב", ומה כן קנה בסיפא

נראה דכאן אפשר לפרש זו משמעי - גם אינו "מחייב" וגם אינו "קונה" כפשוטו, דע"י משיכת הכסף, לא קנה כלום, לא את הזהב, ולא את הכסף, את הזהב לא, כי כסף אינו קונה מטלטלין (לריו"ח מדרבנן ולר"ל מדאורי), וגם את הכסף עצמו לא קנה, כיון שהכסף אינו הסחורה, וממילא הכסף גם אינו "מחייב" את הזהב, כי לא חל שום קנין ממילא לא חל שום חיוב תשלומין.
ומ"מ חל קנין למי שפרע - דחל כאן התחייבות לקנות את הזהב, ואף אחד אינו רשאי לחזור בו בלי לקבל מי שפרע.

האם בילדותו של רבי היה פרק "הזהב"

לא היה פרק "הזהב" אלא פרק "הכסף" - דבילדותו סבר דהכסף הוא פירא והזהב הוא טבעא, ולכן "הכסף קונה את הזהב", היינו, "מחייב" את הזהב, דהמודד לקביעת "טבעא" הוא "חשיבות", וזה עדיף על "חריפות" של כסף דהיינו מה שיוצא יותר בהוצאה (מיהו ודאי שגם זהב יש לו קצת חריפות, דודאי חשיבות בלי שיוצא בהוצאה כגון חתיכת זהב, לא הוי טבעא, אילה"ש).

מה נשתנה בין ילדותו של רבי לזקנותו

בילדותו סבר - דהמודד לקביעת "טבעא" הוא "חשיבות" (מיהו ודאי שגם זהב יש לו קצת חריפות, דחשיבות בלי שיוצא בהוצאה כגון חתיכת זהב, ודאי לא הוי טבעא, אילה"ש).

מתני' "הזהב קונה את הכסף", מה פירוש "קונה"

"קונה" פירוש "מחייב" - כמבואר לקמן מה:; "תני מחייב". וע"ש בתד"ה מאי, דאינו מגיה מתני', אלא "קונה" פירוש "מחייב", דהיינו, מחייב "תמורה" במשיכת הפירי.

מבואר דהמילה "קונה" אינה כפשוטה - דהכסף אינו "הסחורה" דהיינו, ה"פירי", אלא הכסף הוא "הטבעא" דהיינו, אמצעי התשלום שנתחייב הקונה לשלם עבור הסחורה.

ומהי באמת הסחורה - הזהב הוא הסחורה, דהיינו, ה"פירי".

ובאיה מעשה קנין קנה את הזהב - בקנין משיכה, דהיינו, במשיכת הזהב קנה את הזהב.

ו"הזהב קונה את הכסף" - פירוש, כיון שקנה את הזהב (במשיכה), "התחייב" לשלם את דמי המקח "בכסף", דמטלטלין נקנין במשיכה (לריו"ח מדרבנן ולר"ל מדאורי), ואין שניהם יכולין לחזור בהן.

ואמנם יל"ע - אם יכול לחייב "מטבעות מסוימות", או שלא חל קנין על מטבעות מסוימות של כסף, אלא יתן איזה מטבעות שירצה, אבל חל חיוב על "סוג" מסויים של מטבעות (ועי' בהמשך בשם השטמ"ק).

למה באמת לא תנן "הזהב מחייב את הכסף" כתב בשטמ"ק זנקט "קונה" - "לפי שאינו יכול לשנותו ממטבע למטבע", ר"ל דאף דלא זכה המוכר "במטבעות" מסוימות של כסף, מ"מ "בסוג" מסויים כן זכה, דחייב לתת לו מאותו סוג מטבעות שסיכמו (דהיינו, מטבעות עשויות מכסף).

למ"ד מטבע קונה ונקנית בחליפין, האם אפשר לפרש כפשוטו "קנה" ממש את הכסף במשיכת הזהב (כמו מחליף פרה בחמור), או שג"כ צ"ל "תני מחייב"

אם מיירי בחליפין - א"כ כמו ש"הזהב קונה את הכסף", ה"ה איפכא, "הכסף קונה את הזהב", דבקנין חליפין שניהם שוים, אין טבעא ופירי, ומדוע תנן "הכסף

בן "לשמור" את עודפי החיטה לצורך קניות לאחר זמן. אין הכסף מטרה לעצמו.

כיון שהסכימו בני המדינה להעריך במטבע את כל השוק - כל החפצים נישומים ביחס למטבע, ולכן לעולם לא נכון לומר שהכסף התייקר או הוזל, אלא החיטה הוזלה או הוקרה.

מיהו יש סוגי מטבעות שהם פירי כלפי מטבע אחרת, אבל לגבי מטלטלין ממש, ודאי שכל מטבע היא "טבעא" (כרעת תד"ה הוהב, מד), שהרי המטלטלין הם בעלי ערך לעצמם, משא"כ המטבעות אינם נחוצות לאדם אלא כאמצעי לשמור את ערך תוצרתו ולא כמטרה.

הנדרש מטבעא שתהא חריפה וגם חשובה - שתהיה יוצאת בקלות בהוצאה, וגם שלא יצטרך לשאת שק מלא מטבעות. לכן אדם מוכן להחליף נחושת בשביל לקבל כסף אע"פ שמפסיד קצת, להקל משאו. וכן אדם מוכן להחליף זהב בשביל לקבל כסף אע"פ שמפסיד קצת, שמא תזדמן לו סחורה ולא יהיה להם "עודף".

רש"י ד"ה כל המטלטלין קונין זה את זה בין בתורת חליפין וכו', בין בתורת דמים וכו', ומה נפק"מ כך או כך

בתורת חליפין - כגון מחליף פרה בחמור, ברגע שבעל הפרה משך את החמור, שניהם קנו.

בתורת דמים - ברגע שבעל הפרה משך את החמור, החמור שלו, אבל גם הפרה עדיין שלו, אלא שחל עליו "חוב" לשלם בפרה את דמי החמור שקנה.

ונפק"מ - אם תמות הפרה אחרי שבעל הפרה משך את החמור, דבחליפין בעל החמור הפסיד, כי הפרה שלו מתה, ויצא נקי מנכסיו, שעכשיו אין לו לא חמור ולא פרה.

אבל בתורת דמים - בעל החמור לא הפסיד, דעדיין הפרה לא שלו, והחויב של בעל הפרה לשלם על החמור שקנה לא פקע, וצריך לשלם בפרה אחרת.

ועוד נפק"מ בחליפין של פירות תמורת כלי - דמשך את הפירות לא חל קנין, לא על הפירות ולא על הכלי, דפירות לא עושיין חליפין.

אבל בתורת דמים - משך את הפירות קנאן במשיכה, וחל עליו חיוב לשלם את דמי הפירות בכלי (הגרע"א בגליון שו"ע חו"מ סימן קצ"ה ס"ב). ובסוגיין פירש הגרע"א בתורת קנין מעות, דכיון דהוי "לא שכיחא", מעות קונות (וקונה את הכלי בחוב שחיבי לו על קניית הפירות).

נחושת לגבי זהב, מזה טבעא ומה פירי

בתוס' משמע שזהב הוא "פירי" - ונחושת "טבעא", שהרי דנו למה הוצרכה תמני' להשמיענו שנחושת הוא פירי לגבי כסף, אם זהב הוא פירי לגבי כסף, כ"ש נחושת. **וכתבו צריכותא** - דאין ראייה מזהב לנחושת, דס"ד דדוקא זהב הוא פירי לגבי כסף, אבל נחושת לגבי כסף הוא טבעא, כיון שיש מקומות שנחושת חריף מכסף, קמ"ל וכו'.

משמע דמ"מ לגבי זהב - נחושת הוא "טבעא" (וע' רא"ש שהביא כן בשם תוס'. וע"ש ברא"ש שחולק על תוס',

בזקנותו סבר - דעדיף ה"חריפות" של כסף על "החשיבות", דהיינו מה שיוצא יותר בהוצאה.

שנית לנו בילדותיך.. ותחזור ותשנה..

פירוש - ר"ש רצה לידע אם אביו חזר בו מדבריו הראשונים או שכחה היא מלפניו, ומאחר ששתק ולא ענהו דבר, ש"מ שחזר בו, משום הכי מסיק הגמ' בילדותיה מאי סבר (מהרש"ל).

אביו שהוא רבו, האם קורא לו "אבא" או "רבי"

אביו שהוא רבו מובהק - קורא אותו בדברו רבו, אבל ברבו שאינו מובהק קורא אותו "אבא" (רמ"א יו"ד ר"ס רמ"ב, והראיה מפרקין).

והש"ך הקשה דצ"ע - שאין נוהגין כן, הלכך י"ל דאע"פ דחייב בכבוד רבו יותר משל אביו, מ"מ יותר יש לקרותו בשם אב המיוחד לו מילדותו, וגם מסתמא האב מוחל על כבודו בזה, ורבי שאני, דהא אמרינן מימות משה עד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד.

עכ"פ מוכח ד"רבי" לא נהפך להיות שמו של ר"י הנשיא, אלא נשאר **תואר**, דאל"כ איך היה רשאי בנו של רבי לקרוא לו בשמו.

מי עוד סובר כרבי בילדותו

א. הברייתא לקמן - (מד:): "פרוטה שאמרו אחד משמונה באיסור האיטלקי וכו'", כדמוכח שם.
ב. ב"ה - דמתירין לחלל סלעים על דינרים.

ד' נפק"מ בין ילדותו של רבי לזקנותו

א. מי קונה את מי, הוזהב את הכסף או איפכא.
ב. אם יש איסור סאה בסאה בזהב ובכסף (דלמסקנת הגמ' לקמן מהו.. כ' תד"ה ושאני, דריו"ח דאמר אסור ללות דינר בדינר, מצי מיירי נמי בכסף למ"ד פירא).
ג. לפדיון הבן.
ד. לחילול סלעים של מע"ש על דינרים.

מהות ענין "טבעא" ותפקידה

הטבעא הוא דבר הסכמי - שהסכימו בנ"א לשום בו את ערך סחורתם, ואין היוקר והזול תלוי בו אלא בחפצים שהתייקרו. וכ"כ החזו"א, דענין המטבע כל שהסכימו עליו בני המדינה למכור ולקנות בו ולהעריך בו את כל השוק.

ביתר ביאור - עצם המושג "טבעא" (ע' שבת לג:; דיעקב אבינו תיקן להם מטבע), זהו היכי תמצוי להפוך את המסחר של חליפין, למכירה בכסף. דמתחילה בעל החיטה היה לוקח לשוק עגלה מלאה חיטה, וקונה בחיטה, נעלים ובגדים ושאר צרכיו. ע"י תקנת המטבע, במקום לשאת חיטה לכל מקום, הוא מוכר את החיטה בכסף, ולוקח אתו ארנק קטן של כסף.

נמצא שהכסף הוא אמצעי נוח וזמין -

א] לקנות תמורת עודפי החיטה מצרכים אחרים.

אתן לך לגורן, אבל אומר לו הלויני עד שיבוא בני או עד שאמצא מפתח".

למה רב הסתפק רק על הפרעון ולא על ענב ההלואה

דסמך על כך שאם יתייקרו היא תסכים לקבל דמים כשעת ההלואה (תורא"ש. וע' רש"ש, שכתב טעם אחר, דבשעת הלואה עשהו דמים, ולא נתחייב לפרוע דינר בדינר, אלא דמים. ודבריו צ"ע, דא"כ למה חייבו ר' חייא לשלם דינר זהב (כור המבחן).

מה סברת ההיתר ד"כשיש לו" אין איסור סאה בסאה

פירש"י - שאלו שבידו ניקנין למלוה וברשותו הוקרו, דרבית סאה בסאה דרבנן ובכה"ג לא גזור. נמצא שבאופן זה מותר לכתח' להלוות דבר ששוה מאה, ולקבל חזרה שוה מאה ועשרים, דמ"מ אין כאן איסור דאור, כי אינה קצוצה, דהרי אין הכרח כלל שיתייקר, ואולי אפי' יוזל.

למה סברא זו מהני רק באיסור דרבנן

דאליבא דאמת לא הקנה בפועל את אלו שבידו למלוה, וא"כ ברשות הל"ה הוקרו ולא ברשות המלוה, ואמאי שרי. לכן הוסיף רש"י דרבית סאה בסאה דרבנן ובכי האי גונא לא גזור.

איך קובעים שיעור "פרומה"

בברייתא קתני אחד משמונה באיסור, מיהו בתד"ה אחד, מבואר דפעמים יש ר' פרוטות באיסור, כשהאיסור הוזל ויש ל"ב בדינר. וא"כ למעשה שיעור הפרומה תלוי ב"טבעא", ולא באיסור, ולפי הברייתא שהזהב הוא "טבעא", שיעור הפרומה קבוע לפי הדינר זהב, דהיינו, אחד ממאה תשעים ושתים של דינר כסף, כפול כ"ה של דינר זהב, דהיינו אחד מארבעת אלפים שמונה מאות חלקים של דינר זהב הוא פרוטה.

ולהלכה שהכסף הוא "טבעא", לעולם הפרומה היא אחד ממאה תשעים ושתים של דינר כסף, אפי' אם צריך יותר מכ"ה דינרים של כסף לקנות דינר זהב, דהזהב התייקר אבל ערך הכסף הוא קבוע.

ממה עשוי האיסור מבכסף או נחושת

תוס' הביאו מהגמ' בקידושין "הא דאייקור איסרי הא דזול, הא דתניא פרוטה אחד מששה באיסור דזול איסרי וקם ל"ב בזוזא". וצ"ע ממה נפשך, אם האיסור עשוי כסף (וכדפירש"י קידושין דף ב.), איך יתכן שאיסור הוזל ביחס לדינר, הרי גם הדינר הוא כסף? ואם האיסור הוא נחושת (כדעת הרא"ש לקמן נה. ש"כ דרש"י לא דק, דאין מטבע של כסף פחותה ממה) והאיסור הוזל ויש ל"ב איסרים בדינר, איך יתכן שהפרוטות (שהם ג"כ נחושת) לא הוזלו אלא מספרן בדינר נשאר מאה תשעים ושתים פרוטות? ? כ"י החזו"א בקידושין דלפירש"י שאיסור עשוי כסף, צ"ל דהמלכות החליטה להקטין את משקל הכסף באיסורים ולכן ל"ב איסרים זה דינר, אבל משקל הנחושת בפרוטות לא נשתנה.

וס"ל איפכא, שזהב הוא טבעא לגבי נחושת, וכל מתני' היא על דרך "זו וא"צ לומר זו", דהחידוש הגדול ביותר נאמר בהתחלה ואח"כ חידושים פחות. משא"כ לשיטת תוס' החידוש הקטן ביותר נאמר בהתחלה ואח"כ חידושים יותר, "לא זו אף זו" לכן דנים בכל ציור מאי קמ"ל, ומה מוסיף על הקודם).

לב"ש מה דין זהב לגבי נחושת

מקושיית הגמ' לקמן - "השתא לגבי פריטי מחללינן לגבי דהבא מיבעיא" (מה.), משמע דזהב הוא יותר טבעא מנחושת. מיהו מסקינן דנחושת עדיף מזהב, ד"שאני פריטי באתרא דסגינן, חריפ"י" (מיהו כבר העיר הרש"ש [מד.], דהתם מיירי למ"ד דזהב אינו נחשב מטבע כלל אפי' לגבי עצמו, ע"ש, ואכמ"ל).

מה יותר חידוש שמעות רעות נקרא פירות או אסימון

אסימון הוא יותר חידוש, דעדיף ממעות הרעות לפירש"י כי רק חסר לו צורה, ובקלות עושים אותו למטבע, ולר"ת דיוצא יותר.

מה הדין מעות הרעות (של כסף) לגבי מעות טובות מנחושת

מה שכתבו תוס' "כל שכן מעות שנפסלו דמיקרו פירי לגבי כסף", לאו דוקא לגבי כסף, אלא לגבי כל המעות היוצאות בהוצאה (מהר"ם).

מה החידוש שמטלטלין נקראים סחורה

לגבי מעות הרעות ואסימונים, דחשיבי טבעא לגבייהו.

כסף לגבי כסף האם שייך טבעא ופירי

במעות הרעות ובאסימונים, דשניהם עשויים כסף, ומ"מ חשיבי פירי לגבי מטבע יפה של כסף.

"ר"ש אומר כל שהכסף בידו וכו'", מה שייך "בל" כיון דקאי רק על המוכר

פירש"י דר"ש בא להשמיע דמוכר "שהכל בידו" הוא דיכול לחזור.

האם ר"ש ס"ל כריו"ח או כר"ל

ע"כ ר"ש כריו"ח ס"ל - דאי כר"ל, כיון שמעות אינן קונות מן התורה, למה הלוקח אינו יכול לחזור בו, הרי לא עשה משיכה.

דף מד:

מה הסתפק רב לגבי הלואה דינרי זהב

רק הסתפק - אם הלכה כת"ק, או כהלל שאוסר.

רב ידע - א. שזהב הוא פירא (דאילו סבר שזהב הוא טבעא, אין מה לשאול, דהטבעא לא מתייקר).

ב. ידע דאפי' שזהב הוא טבעא לגביה נפשיה (דהיינו דמותר לחלל פירות על זהב, דלגבי פירות ממש, הוזהב טבעא), מ"מ כיון שלגבי מקח וממכר הוא פירא, לגבי הלואה נמי חשיב פירא (תד"ה לגבי, מה.).

ג. ידע מתני' (עה.), "לא יאמר אדם הלויני כור חיתין ואני

הברייתא, אלא איסרין פעמים עולין פעמים יורדין, מה הועיל התנא שנתן שיעור כ"ד איסרין, הרי בלא"ה צריך לברר את המחיר בשוק, וממנ"פ, אם נתברר לנו שמחיר הדינר בשוק כ"ד איסרין, מאי קמ"ל התנא גם בלי התנא אנו יודעים זאת מצד המציאות. ואם לא נתברר לנו מחיר האיסר, לא נוכל לסמוך על השיעור שכי בברייתא, שהרי איסרין פעמים עולין פעמים יורדין, א"כ מה הועיל התנא בשיעור שנתן.

אדם קנה בחקפה דבר במאה דולר, וכשבא לשלם הדולר ירד. כמה ישלם

כיון שבא"י הדולר הוא פירא, אינו יכול לפטור עצמו במאה דולר, אלא צריך להוסיף שקלים לפי מחיר הדולר בשקלים בשעת הקנין.

גזל מטבע שהיא פירא והוקרה, מה ישיב
ישיב כדהשתא, דבמטבע לא שייך כשעת הגזילה.

האם אפשר לחלל פירות מע"ש על מטבע של זהב, ומדוע (בדף מד:)

לבי"ה - כן, והזהב טבעא אפי' לגבי כסף, וכ"ש לגבי פירות.

לבי"ש - לדעת ריו"ח, כן (הכי מסקינן בגמ' לקמן מה. דכי אתא רבין), אע"ג שזהב פירא הוי, אבל לגבי פירות הוי טבעא (ותוס' שם ד"ה ושאי, נוקטים כן להלכה).

לבי"ש - לדעת ר"ל, לא, דזהב הוא פירא גמור (וכן הלכה לדעת ר"ה אליבא דרב האי גאון בתוס' שם. והגרע"א הקשה, מה הכריחו לעשות מחלוקת קיצונית בין ב"ש לבי"ה, דלבי"ה זהב הוא טבעא גמור, ולבי"ש זהב הוא פירא גמור).

רש"י ד"ה לא יעשה וכו' "להקל המשאוי", פי כמה מיקל

מבואר בגמ' - דינר זהב שוה כ"ה דינרי כסף, ומבואר בתוס', דינר זהב שוקל כב' דינרי כסף, א"כ במקום לשאת משקל כ"ה דינרי כסף הוא נושא דינר זהב שמשקלו ב' דינרי כסף, זאת אומרת שהיקל משאו פי שתיים עשרה וחצי (למשל, במקום קילו אחד, הוא נושא שמונים גרם).

גביע זהב וגביע כסף שגודלם שוה, מה ההפרש א. במשקלם. ב. במחירם

א. גביע זהב משקלו בערך פי שנים מגביע כסף.
ב. מחיר גביע זהב הוא פי כ"ה מגביע הכסף.

גביע זהב וגביע כסף שמשקלם שוה, מה ההפרש א. בגודלם. ב. במחירם

א. גביע הכסף גדולו בערך כפול מגביע הזהב.
ב. גביע הזהב מחירו פי י"ב ממחיר גביע הכסף.

תנן "מטלטלין קונין את המטבע, מטבע אינו קונה את המטלטלין", מה קשה מכאן על מ"ד "אף בפירות על דינרין מחלוקת"

ולפי הרא"ש שהאיסר הוא נחושת והנחושת בעולם הוזלה ולכן הוזלו האיסרים, הא דמ"מ לא הוזלו הפרוטות (שהם ג"כ נחושת), נראה דצ"ל להגדילו את משקל הנחושת בפרוטות ולכן אע"ג דהוזל נחושת בעולם נשאר מאה תשעים ושתיים פרוטות בדינר אבל את האיסרים השאירו בגודלם הקודם ולכן בכל איסר יש פחות פרוטות וצריך יותר איסרים לדינר.

"אי אמרת בשלמא טבעא הוי משער תנא במידי דקניין". איך מחשבים את פדיון הבן לכל הדורות, ולמה זה "קניין"

התורה קצבה ה' שקלים כסף (של תורה, שהם ה' סלעים של חז"ל), דהיינו למ"ד שזהב הוא טבעא, "כשקצב המקום שיעור פדיון הבן, תלה הקצבה במטבע החשוב והיינו דינר זהב, וקבלה בידיהם שבימי משה היה נמכר דינר זהב בכ"ה דינרי כסף, ומה שכתוב בתורה ה' שקלים כסף, משום דקרא נקט מילתא דפסיקא, ולא רצה לכתוב ד' חמישיות דינר זהב" (תורא"ש). וכך מסרו לנו בברייתא את השיעור לדורות, שבדינר זהב שיש בו כ"ה דינרי כסף, ערך הפדיון הוא ד' חמישיות של הדינר, והכהן צריך להחזיר לו חמישית של דינר, דהיינו ה' דינרים (ואם דינר זהב יהיה שוה כ' דינרי כסף, צריך הכהן להחזיר ד' דינרי כסף, ואם דינר זהב יהיה שוה ט"ו דינרי כסף, צריך הכהן להחזיר ג' דינרי כסף, ואם דינר זהב יהיה שוה ל' דינרי כסף, צריך הכהן להחזיר ו' דינרי כסף).

"אלא אי אמרת (דהבא) פירא הוי משער תנא במידי דאוקיר וזיל וכו'". אמאי אינו "קניין", ובמה גרע מלעיל

כיון שמסרו חז"ל שה' שקלים כסף של תורה, היינו עשירים דינרי כסף, למה הוצרכו להודיענו בכלל שבדינר זהב יש כ"ה דינרי כסף, הרי שיעור הדינר זהב אינו מעלה ואינו מוריד, דגם אם הדינר ל' דינרי כסף, ערך הפדיון הוא לעולם כ' דינרי כסף, ושיעור העודף שצריך הכהן להחזיר, אינו קבוע כלל (דאם דינר זהב יהיה שוה כ' דינרי כסף, א"צ הכהן להחזיר כלום, ואם דינר זהב יהיה שוה ט"ו דינרי כסף, צריך הישראל להוסיף לכהן ה' דינרי כסף, ואם דינר זהב יהיה שוה ל' דינרי כסף, צריך הכהן להחזיר ו' דינרי כסף).

מתי פדיון הבן הוא פחות מה' סלעים

לפי הברייתא שזהב הוא טבעא - התורה קצבה שיעור פדיון הבן ה' שקלים כסף (של תורה, שהם ה' סלעים של חז"ל), שהם כ' דינר כסף, ותלתה התורה הקיצבה במטבע החשוב והיינו דינר זהב, שבימי משה היה נמכר דינר זהב בכ"ה דינרי כסף, וא"כ כאילו כתוב בתורה דשיעור פדה"ב הוא ד' חמישיות דינר זהב, ואם הכסף יתייקר ודינר זהב יהיה נמכר בכ' דינרי כסף, יהיה שיעור פדה"ב ט"ז דינרי כסף, שהם ד' שקלים.

תד"ה למקח וממכר "פירש"י שאם מכר לו דינר ביותר מכ"ד איסרין נתאנה לוקח וכו', וקשה דהא זימנין דזול איסרי וכו', לכאן לא מובן מה הקשו על רש"י, נימא דרש"י מיידי כשידוע שלא הוזלו איסרין

קושייתם היא דכיון שהמציאות לא מתנהלת לפי

של חשיבות ביחס לזהב. לכן זהו רק ביחס לזהב, אבל לגבי פירות, הכסף הוא החשוב, "דחשיבות תלוי נגד דבר שכנגדו", כלומר היא דבר יחסי כלפי מי שעומד מולו, לכן לגבי פירות הכסף חשיב טבעא.

משא"כ לב"ש שזהב הוא פירא - הטעם הוא, כיון דהמודד לטבעא הוא "חריפות", וזהב לא חריף לצאת בהוצאה, לכן אין נפק"מ אם הזהב עומד מול כסף או מול פירות, דהמציאות היא שזהב אינו חריף לצאת בהוצאה, ממילא גם לגבי פירות אינו טבעא (הגרע"א).

"אמר ריו"ח אסור ללוות דינר בדינר", באיזה דינר מדובר, כסף או זהב

בהו"א - מיירי בדינר זהב לב"ש, דהוי פירי אפי' לגבי פירות, ושמא יוקירו ויבוא לידי רבית, אבל דינר כסף מותר אפי' לב"ה, אע"ג דלגבי זהב הוא פירא, כיון דלגבי פירות ולגבי נפשיה הוי טבעא (שהרי מחללין פירות על סלעים).

במסקנה - דעת תוס' דמיירי אפי' בדינר כסף לב"ה, כי כל מה שחשיב פירא לגבי מקח וממכר, ה"ה לגבי רבית, דהיוקר והזול תלוי בו.

מיהו בתורא"ש כתב - דגם למסקנה, אין דין סאה בסאה בכסף, ומשמע דהוא לשיטתו שכיון שעיקר המסחר בכסף, לא מינכר שהתייקר (ולכא"ו יש לדייק ברש"י דס"ל כהרא"ש, דכ"י ב"ה אסור ללוות וכו', ויבדינר זהב קאמר כדמפרש ואזיל", משמע דנשאר כך גם למסקנה).

צ"ב לפי ההו"א אם כסף התייקר בשוק, מדוע מותר להחזיר מטבע כעין שלוה, סוף סוף מחזיר "פרי" ששוה יותר

"דעיקר מו"מ הוא בכסף, ואין היוקר חזול ניכר בו, ואינו נראה כרבית" (תורא"ש). מבואר דאע"פ שבאמת מחזיר מטבע שהתייקר, שהוי אפשר לקנות בה יותר זהב, מ"מ כיון שהעולם לא קורא לזה "כסף שהתייקר", אלא הזהב שהחזל (אע"פ שאליבא דאמת הם טועים, שהרי הזהב הוא טבעא להאי מ"ד), לכן כיון שאינו ניכר ואינו נראה כרבית, לא גזרו רבנן.

א"כ צ"ב מדוע למסקנה אסור ללוות דינר כסף בדינר כסף למ"ד פירא, הרי נתבאר שאינו ניכר ואינו נראה כרבית

כתב החזו"א - דדין סאה בסאה במטבעות, אין זה מעיקר הדין של סאה בסאה, אלא הוא גזירה אטו פירות. וכ"כ כבר הפנ"י דלאו מדינא הוא אלא כעין גזירת חכמים דאטו לאיחלופי בפירות ממש ולהתיר בהם סאה בסאה (אבל תורא"ש חולק, וס"ל דגם למסקנת הגמ', בכסף אין אסור סאה בסאה, וכנראה מטעם זה, שאינו ניכר ואינו נראה כרבית).

מה הלכה, האם זהב פירא או טבעא

לגבי פירות - ודאי הוא טבעא ומותר לחלל פירות עליו (תד"ה ושאיני).

לגבי כסף - ספק האם נקרא טבעא, דשמא הלכה כמתני'

דמשמע דכל המטבעות דמתני' אפי' זהב (אע"פ דזהב חשיב פירי לגבי כסף כיון דלא חריף), לגבי מטללין חשיב טבעא, ותיובתא למ"ד "אף בפירות על דינרין מחלוקת", ממתני' (הגרע"א).

האם אפשר לחלל פירות על פירות

נ' פשוט שלא - דהרי אפי' על מטבע שנקרא פירי נחלקו, על פירות ממש לא כ"ש שא"א.

לל"ק לא מחללים טבעא על פירא, האם זה דאור'

פירש"י ד"ה טבעא אפירא לא מחללינן - דרחמנא אמר וצרת הכסף, משמע דהוי דאור'.

וכן מפורש לקמן - (מה:): ברש"י ד"ה ואין מחללין מבעי ליה, דהוי דאור'.

לפירש"י צ"ע איך מועיל לחלל מטבע של מוע"ש על בהמה בבבל, כיון שזה איסור דאור', זה לא חל, כדאמרי' לקמן מה: מחללין ולא מחללין מבעי ליה

כ' התוס' בסוכה (מ:), ד"ל דמיירי ע"מ להעלותו ולאוכלו ב"ם ופלוגתא היא בירושלמי פ"ק דמע"ש יש שאוסר אפי' על מנת להעלותו ומוקי פלוגתא דר"מ ורבנן דהכא בדמאי.

מתי אפשר לחלל אפי' מטבע על פירות

א. כגון שא"א להעלות את המעות ל"ם.
ב. כסף על נחושת שנשתערבו (תד"ה לפלגי, מה:).
ג. ב"ם כשקונה אוכל בכסף מע"ש (ותד"ה השתא, הקשו תינה פירות אבל על פריטי אמאי שרי, ותיצרו דזה צורך קניית האוכל).

דף מה.

האם יש נפק"מ ל"גבי נפשיה", בין כסף, זהב ונחושת

פירות על כסף - תנן ב"ש אומרים לא יעשה אדם סלעים דינרי זהב וכו' מתירין, מפורש שכסף אף שהוא פירא לב"ה, מותר לחלל עליו פירות.

פירות על נחושת - תנן הפורט סלע ממעות מע"ש, והמעות הן נחושת כדפירש"י, ומבואר דלכ"ע אפשר לחלל עליהן פירות, אף שנחושת היא פירא.

פירות על זהב - אליבא דב"ש דהוא פירא, נחלקו אמוראים אם מותר לחלל פירות.

וטעם החילוק בין זהב לנחושת - מבואר להדיא בגמ', דפריטי באתרא דסגין חריפי. והחילוק בין כסף לזהב עי' בשאלה הבאה.

מ"ט כסף למ"ד פירא, חשיב טבעא מפי "לגבי נפשיה" מאשר זהב למ"ד פירא

דהרי לב"ה דכסף הוא פירא - הטעם הוא כיון דהמודד לטבעא הוא "חשיבות" וכסף הוא בדרגה שניה

גזה"כ דכסף כסף ריבה).

ולכאוי צ"ב - מנין פשוט לגמ' שסלעים על סלעים מתחללין לכו"ע (לולא גזה"כ דכסף ראשון ולא כסף שני), הרי סלע הוא פירי, ואיך אפשר לחלל פירי על פירי.

וי"ל דסלעים על סלעים פשוט שמתחללין - משום דכספא לגבי נפשיה טבעא הוי.

תירצה הנמו' אי אפלגי בסלעין על סלעין הוי"א ה"מ בסלעין על סלעין אבל בסלעין על דינרין מודו ליה ב"ה לב"ש דדהבא לגבי כספא פירא הוי ולא מחללינן, באר את תירוץ הנמו'

צ"ב איך הוי"א שבי"ה היו מודים לב"ש דדהבא לגבי כספא פירא הוי ולא מחללינן, הרי להאי לישנא לכו"ע דדהבא לגבי כספא טבעא הוי, וכל הבעיה רק בגלל כסף ראשון ולא כסף שני (הבה"ח משה שמעון יפרח נ"י).

וי"ל דס"ד דסלעים על דינרין לכו"ע אסור - משום דינרין פירא הוי (אבל קשה הלשון דהוי"א שבי"ה מודים לב"ש דדהבא לגבי כספא פירא הוי ולא מחללינן, דהכי הו"ל, דס"ד דלכו"ע כספא אדהבא לא מחללין דלכו"ע דהבא לגבי כספא פירא הוי).

האם מותר לחלל סלעים על סלעים

א. **לב"ה דאי מותר** - דיש ריבוי של "כסף", ולמסקנה גם ב"ש לא נחלקו עם ב"ה בדבר זה (דהא תנן דמודו ב"ש דשרי לחלל מעות נחושת על כסף להעלות ל"ם, דש"מ שאין איסור לחלל מטבע על מטבע).

ב. **דעת תוס' בתירוץ א'** - דדוקא אינו חריף על חריף, אבל שוים אסור (וכדפירש"י נו. ד"ה מפני שאמרו, דלאו דרך חילול הוא, ואפי' מדוחק נמי לא) ואפי' שיש לו צורך כגון שנתערבו ומשמע אפי' לרבנן דר"מ.

ג. **דעת תוס' בתירוץ ב'** - דכשיש לו צורך כגון שנתערבו מותר לרבנן דר"מ (והלשון הראשון סובר, דנתערבו אינו צורך המעשר, אלא צורך החולין, שרוצה להוציא את המטבע שלו).

ד. **בדמאי** - אפשר לכתחילה (נה:).

דף מה:

במה נחלקו ב"ש וב"ה לגבי חילול מע"ש, למ"ד פירות על זהב מותר לכו"ע (ללישנ"ב)

לב"ש כסף על זהב אסור גזירה שמא ישנה עליותו, דהיינו, שלא יעלה את הפירות ל"ם עד שנה הבאה (כן משמע בהגה' הב"ח כאן "ולא מסיק להו", וכן משמע ברש"י על הרי"ף), ויעבור **בל תאחר** דהרי יש במע"ש איסור "בל תאחר" (מצפה איתן, כמבואר רה"ש ד.). א"נ חייש שהוא עצמו לא יעלה, כמש"כ בפירוש"ח, ונמצא מבטל מ"ע של עליה לרגל, וב"ה לא חייש להכי, אבל פירות על זהב מותר גם לב"ש, דפירות מוקיבין, ואין חשש שישםם (צ"ע, דלכאוי כיון שכל קצת וקצת פירות שיש לו, מחלל על דינר זהב, מה ירקיב? וי"ל דאינו רוצה להוציא מהמחזור

או שמא כילדותו מסתברא (תד"ה ושאיני). וממילא אסור ללות דינר בדינר זהב, כיון דלגבי מר"מ אולי אינו טבעא, ומשיכתו אינה מחייבת את הכסף, דשמא הוא כן טבעא ומעות אינן קונות.

לדעת ר"ח - אליבא דרב האי גאון זהב הוא פירא גמור גם לגבי עצמו (וכתבו תוס' דשמא מודה שבזמן הגמ' זהב היה טבעא כי היה יוצא בהוצאה, ורק בזמן הגאונים, לא היה יוצא בהוצאה כלל, לכן הוי פירא).

מה דין הזהב למ"ד פירא הוי א' לענין מקח וממכר. ב' לענין חילול מע"ש ג' לענין רבית. ומדוע

א. חשיב פירא. ב. מח' ריו"ח ור"ל לגבי פירות מע"ש, ולגבי מטבע של מע"ש לכו"ע א"א. ג. כיון דלענין מר"מ דינו כפירא, גם לענין רבית דינו כפירא.

במה מצינו שינוי מזמן הנמו' לתקופות מאוחרות

א. **בזמן הגמ'** - דינר זהב היה כ"ה דינר כסף, ובזמן ר"ת י"ב דינר כסף.

ב. **בזמן הגמ'** - זהב היה יוצא בהוצאה, ובזמן הגאונים, זהב לא היה יוצא בהוצאה כלל.

ג. **בזמן הגמ'** - היו המטבעות עשויים כך שהחומר של המטבע היה שוה את ערכו (והרריה מאסימון לפירש"י, דאפי' בלי צורה כלל, חשיב מטבע ויוצא בהוצאה), משא"כ בימינו כל המטבעות אינן שוות ערכן ואינן רק שטרי חוב על אוצר המדינה (וע' חזו"א באורך).

הפורט סלע ממועות מע"ש חוץ ל"ם, האם זה מקולי ב"ש, או מחומרי ב"ש

לפירש"י - משמע דלב"ש יכול לחלל כרצונו, את כל המעות שיש לו, או חלקם. והקשו תוס' דא"כ זה מקולי ב"ש, דהא לב"ה חייב דוקא חצי ולא יותר. וקשה דבמסכת עדויות הוא מחומרי ב"ש.

לכן כתבו תוס' - דלב"ש חייב לחלל בדוקא את כל המעות, מב' טעמים - א. כדי שלא ישתכר החנוני פעמיים (לכן צריך לחלל בבת אחת). ב. שלא יתעפשו בדרך (ולפ"ז נ' לכאוי דאינו חייב בפעם אחת, ודלא ככור המבחן). וא"כ שפיר זה מחומרי ב"ש דלב"ה חייב לחלל רק חצי.

הק' מהרש"א - דלשיטת תוס' לטעם א', למה זה חומרי ב"ש, הרי גם לב"ה יש אותה חומרא בחצי, כמו לב"ה בכולה. ולכן כתב דתוס' ס"ל דלפי ב"ה, יכול לחלל גם את כל המעות וא"צ בבת אחת, ע"ש.

ולמ"ד סלעין על דינרין מח' (משום כסף ראשון ולא כסף שני) אדמיפלגי בסלעין על דינרין לפלגי בסלעין על סלעין. באר

להאי לישנא לולא גזה"כ דכסף ראשון וכו', לכו"ע היו מתחללין סלעים על דינרין, וש"מ דלכו"ע דדהבא לגבי כספא טבעא הוי, אלא נחלקו בגזה"כ דכסף ראשון ולא כסף שני, א"כ לפלגי בסלעים על סלעים (דלבי"ה אין כזו

ו. מע"ש שאין בו שו"פ - או בחומשו ואין לו מעוט הראשונות (נג. נג.).

ד' מקרים שאין לחלל מדרבנן

- מי שיש לו פרוטות בגבולין ובא לצרפן ב"ה אומרים בשקל כסף ובשקל מעות (מה.).
- היה ביי"ם ובא לפרוט סלע ב"ה אומרים לא יחליף אלא חציין (מה.).
- לא יצורף סלעים לדינר זהב, דחייש שמא ישהה עליותיו (מה.).
- בתוך י"ם א"א לפדות פירות מע"ש מדרבנן (מחיצה לקלוט, נג.).

בענין קנין חליפין

"סוגיא זו עמוקה מני ים ורבו בה השיטות בכמה עניינים שונים בין גדולי הקדמונים" (פנ"י)

מהו הגדר של קנין חליפין

הנה ס"ד בריש קידושין - דאשה מתקדשת בחליפין, וביארו תוס' שם (ד"ה ואשה, ג.), דס"ד דהוי כעין קנין כסף (כשיש בהם שו"פ, דחליפין דשו"פ דומין לכסף), אך למאי דמסיק הגמ' דאינה מתקדשת בחליפין, ביארו, דכיון דחליפין איתנהו בפחות משו"פ "וא"כ אינם מטעם כסף אלא קנין אחר הוא".

כלומר חליפין הוי קנין חדש - של גזירת הכתוב ואין לך בו אלא חידושו, **בדיוק** כמו שאמרה תורה (וע' תוס' גיטין, מ., דמטעם זה דחו את דברי רש"י דלולי מהני כליו של קונה מק"ו מכליו של מקנה, והביאו ראה דסברא לא מהני בחליפין, דהא לר"ג לא אמרינן הוואיל וכלי פחות משו"פ קני, כל שכן פירות שוין אלף זוז דאיכא הנאה טפי דגמר ומקני), ומסברא אין לנו לומר דמהני לקידושין.

אבל בדעת רש"י שם - י"ל דס"ל כדעת הר"ן בקידושין שם, דודאי חליפין מתורת כסף הוא אף בכלי פחות משו"פ, דכיון שכלי דבר חשוב הוא, ע"כ קונה כאילו יש בו שו"פ (אלא זהו דין מיוחד באשה, דלא מיקניא נפשה אף בכלי אם הוא פחות משו"פ). ובאמת מפורש ברש"י עצמו דחליפין מתורת כסף (בגיטין לט.; ד"ה מאן דחזא), "שאלו חליפין הן בקנין סודר **דקונה ככסף** דכתיב שלף איש נעלו" (וכן הוא שיטת הראב"ד, בפכ"ט ממכירה ה"ח, ובפ"ה מהלכ' עבדים ה"ג "שהקנין לא גרע מכסף, והוא כסף עצמו", ולכן ס"ל דמהני בקטן וביציאת עבד כנעני לחירות, ודלא כהרמב"ם שם).

ורש"י לשיטתו - אתי שפיר דס"ל דלולי מהני כליו של קונה, דאם נתינת "הנאה" שנותן הלוקח למוכר ע"י שקיבל ממנו את הסודר, מהני מתורת כסף, וכי כשנותן הלוקח למוכר את ה"סודר" עצמו לא יהני מתורת כסף. ודו"ק.

מה נצרך לחפץ כרי לעשות חליפין

מטבע של זהב קודם שיש בידו פירות למלא את המטבע, אלא אוסף את הפירות עד שימלאו מטבע שלימה ואז מחלל, וא"כ א"צ לעשות בזה תקנה, כיון שבלא"ה רואה שירקבו).

במע"ש יש איסור "בל תאחר" (מצפה איתן, כמבואר רה"ש ד.). **האם האיסור הוא לענין "אכילה", או לענין "הבאה"**

ברש"י כאן - (מה. ד"ה וב"ה אומרים לא יחליף), משמע שאין איסור "בל תאחר" לענין אכילה, דכתב "ויפקיד בעיר עד רגל אחר", ועכצ"ל דהאיסור הוא לענין "הבאה" (חזו"א דמאי סימן ב' סק"ד). מיהו ברש"י סוכה מ': ד"ה שמא יגדל מהם "ישםם אצלו וכו', ונמצא משהה מעשרותיו והתורה אמרה "שנה שנה ואכלת", משמע שיש איסור להשהות האכילה.

במה נחלקו ב"ש וב"ה לגבי חילול מע"ש, למ"ד דאין לחלל לב"ש אפי' פירות על זהב ללשון א' וב' - לב"ש אסור אפי' פירות על זהב, דס"ל דזהב הוא פירא גמור אפי' לגבי פירות, ולב"ה הוא טבעא גמור.

ללשון ג' - לב"ש אסור אפי' פירות על זהב, דגם בפירות יש חשש שמא ישםם ולא יעלם.

ב' מקרים שמותר לחלל כסף על פירות, נמוק א. בי"ם - דעיקר החילול הוא כסף על פירות כדי לאוכלן, או על פריטי כדי לקנות בהן צרכי אכילה (תד"ה השתא, מה.).

ב. כשמלכויות מקפידות - קונה בכסף בהמה ומוליך ליי"ם, דא"א בענין אחר (תד"ה טבעא, מה.). (הדרשא של כסף ראשון ולא שני, נדחתה למסקנה. אך בדרך נג: תד"ה כרבי, כתבו דר' יהודה דריש הך דרשא לענין פירות על כסף, ורק לא לענין כסף על כסף).

חילול מע"ש ו' מקרים שאין מועיל מהתורה

א. מים ומלח בי"ם - דבעינן על דבר שהוא פרי מפרי וגידולי קרקע (מה., תד"ה בכל. ועי' לקמן נג. בתד"ה והן, דמותו גם בגדים לפי ר' יהודה, ולצד ג' בתוס' אפי' לר"מ).

ב. כסף על פירות חוץ ליי"ם - לחלל על מטבע שהיא פירי וכ"ש על פרי ממש (רש"י מה: ד"ה ואין מחללין מבעיא ליה, אין סלעים מע"ש מתחללין על דינרי זהב, אי משום כסף שני אי משום דדהבא פירא הוא, דהוי איסור דאורי' ולא מתפשי בקדושת מעשר, ויל"ע בדברי תד"ה וטבעא. מד.).

ג. על מטבע שאין עליו צורה - שנא' "וצרת הכסף", על אסימון מח', ועל מעות הניתנות בבית המרחץ לכר"ע (תד"ה אסימון לעיל מד., וגמ' לקמן מז:).

ד. כסף על כסף - לאו דרך חילול הוא ואפי' מדוחק נמי לא (רש"י ד"ה מפני שאמרו, נו., לר"מ סלעים על סלעים, מה., ותד"ה בכל, ותד"ה לפלגי, לתירון א' רק בסלעים שוין, ולתירון ב' רק לר"מ. ובדמאי מותר לקמן נה:).

ה. לקוח בכסף מע"ש טהור - אין נפדה אפי' בריחוק מקום, ולר' יהודה אף טמא לא (נג:).

א. כלי - קונה לכ"ע.

ב. פרי - קונה רק לרב ששת, ובלבד שיהא דבר מסויים ושלם.

ג. אינו כלי ואינו פרי - לדעת רש"י, הוי כפרי וקונה לרב ששת, דכל מה שאינו "כלי" קרוי "פרי" לגבי חליפין (רש"י ד"ה מידי דהוי אפירות). לפי תוס', הסוג הזה לא קני בחליפין לכו"ע, דאפי' לרב ששת בעינן דוקא "פרי".

לר"נ דפירי לא עברי חליפין, האם מטבע נעשה חליפין, פרט ונמק

לדעת רש"י - מטבע לא חשיב "כלי" אלא "פרי", וא"כ לר"נ שמתבע לא נעשה חליפין.

לדעת תוס' - מטבע נחשב "כלי", א"כ לר"נ תלוי במחלוקת רב ולוי.

יסוד מוח' רש"י ותוס' ב"כלי" ו"פרי"

זעת תוס' - נ' כדעת הנמו"י, דגדר כלי לר"נ דומיא דנעל, א. דראוי לשימוש כלשהו. ב. דמתקיים.

הלכך מטבע חשיב כלי - א. דראוי לתלותו בצואר הבנות, ולשקול בו משקולתיו. ב. דאינו מתפסד (והביאו תוס' כמה ראיות שמטבע נחשב "כלי" מטעם דמהני לקישוט, או למשקולת).

ולא מפיך אלא "פירות ממש" - שאין דומין כלל לנעל, א. דאין ראויין להשתמש בהן. ב. דאין מתקיימין.

זעת רש"י - לר"נ דבעינן "כלי", בעינן "כלי" ממש, ולא סגי בשימוש חשוב כגון תכשיט לצואר בתו, או משקולת, או בהמה למשא ולחרישה (וע' רש"ש איך יש לדחות את כל הראיות של תוס'). ומה שאינו "כלי" ממילא הוא "פרי".

בקצרה

לרש"י - כלי הוא דוקא, וכל השאר זה פירי.

לתוס' - פרי הוא דוקא, וכלי הוא לא כ"כ דוקא.

הוכח ד"דעתיה אצורתא" לרש"י ותוס' זה לא אותו חיסרון

א. לפירש"י - החיסרון הוא דאינו "דבר מסויים ושלם" (ונתמעט מגזה"כ ד"נעל", כמו חצי פרי וחצי אגוז לקמן מז.), אבל צ"ע מה טעם הוא זה לענין שמטבע לא נקנה בחליפין, דדבר שאינו מסוים נקנה הוא בחליפין (שו"ר שכן הק' הרמב"ן והרשב"א). ועוד, טעם זה שייך רק לרש"י לשיטתו שמטבע היא "פרי", אבל לשיטת תוס' דמטבע היא "כלי", הרי לרב נחמן אין כזה חיסרון של דבר שאינו מסויים.

ב. לר"ת - הרי בחליפין "שוה בשוה" לא בעינן דבר מסויים, וקונה אפי' במרוקא ודבר שאינו מסויים, ואעפ"כ למ"ד שמטבע לא נקנה בחליפין, גם "שוה בשוה" לא מהני (תד"ה ולרב, מו:). זאת אומרת שמטבע זה יותר גרוע מ"דבר שאינו מסויים ושלם", ומה יכול להיות יותר גרוע. אלא מסתבר דתוס' ס"ל כהרמב"ן והרשב"א - דכיון דצורתא עבידא דבטלה לית בה מששא והו"ל

כאותיות שאין גופן ממון, ומשו"ה אינו נעשה חליפין ואינו קונה בחליפין.

האם החיסרון של "דעתיה אצורתא" הוא גזה"כ או סברא

לפירש"י הוא גזה"כ - ולפי שאר הראשונים, לכאור' הוא סברא.

למה יש חיסרון של "דעתיה אצורתא" רק בקנין חליפין ולא בקנין שנותן מעות בתורת דמים

דבחליפין רוצה את ה"בעינן" - ובתורת דמים רוצה את ה"שויות", ואינו מקפיד על ה"בעינן".

מנין לגמ' שפירות לר"נ ניקנין בחליפין, אע"פ שאינן עושיין חליפין

דכתוב "לקיים כל דבר" (רש"י ד"ה מידי דהוה אפירות, מה:).

כתבו תוס' ו"י"א ש[מטבע] חשוב כלי לפי שיוצא בהוצאה וקונין בו כל דבר, ואין נראה דלקמן משני בפרוטמות שנו דליכא עליהו טבעא, באר

הגמ' העמידה את הברייתא של חמריו ופועליו תובעין אותו בשוק, דמייירי "אידי ואידי בפרוטטות", ומבואר שע"י משיכת הפרוטטות מהשולחני, מיד קנה השולחני את הפרוטטות שיש לו בבית, כלומר שהפרוטטות חשיב "כלי" לקנות בחליפין גם בלי שיוצא בהוצאה (ובלשון הגמ' לקמן צ"ע "דלמא אידי ואידי בפרוטטות שנו דליכא עליהו טבעא ואידי ואידי פירא הוו", הרי לשיטת תוס' פירא לא עברי חליפין. וצ"ל דפירא לאו"ד, אלא הכוונה שאינן נחשבות כמעות, אלא כלי).

דף מו.

הראב"ד בפ"ה ממכירה הביא י"א שלקנין סודר בעינן עדים לעכובא. הקשה קושיא

"היה עומד בגורן וכו' - בגמ' ואיכפל תנא לאשמעינן גברא ערטילאי וכו', ולפי שיטת זו (דהראב"ד) מדוע לא תירצה הגמ' שלא היו שם עדים כשרים אלא רק קרובים הפסולים לעדות.

מי שהקנה את חמצו לנכרי בקנין "אודיתא", האם ניצל בזה מאיסור ב"י הוכח מסוניין

תלוי בב' שאלות - א. האם זה נאמנות או קנין. ב. האם זה מועיל בכל אדם או רק בשכיב מרע.

הקצה"ח כתב - "ולענ"ד קנין שלם הוא ולא נופל הוא מכל הקניינים הן לענין ממון הן לענין איסור, ואע"ג דקמי שמיא גליא שאין הדבר כן", והראיה מקושיית תוס' (מו. ד"ה ונקניניהו), דמבואר דאע"ג דקמי שמיא גליא דמעות אין לו, מועיל לחילול מע"ש בלא חומש. הרי מבואר דאפי' לאיסורין מהני קנין אודיתא, ולא רק

בגרע"א על תד"ה מאי לאו, מה(, דבחליפין שוה בשוה, א"א לתקן, דאם נאמר שבמשיכת החמור לא יחול קנין לא על החמור ולא על הפרה, יאמר לו "נשרף חמורך", לכן הניחו על דין תורה דשניהם קנו, אף שעכשו יוכל לומר לו "נשרפה פרתך".

דף מו:

"אמר ר"י ה"ק, כל הנישום דמים באחר וכו". מה ר"י בא לתרץ, והאם ר"נ מסכים לתירוצו שאין ראיה ממתני' שמטבע נעשה חליפין - די"ל דמירי בחפץ שנישום כדי ליתנו דמים באחר, כגון פרה ושור וחמור. ולפירש"י תירוצו זה אינו כר"ג, דבע"ח אינן כלי אלא פירי, ופירי לא עבדי חליפין. ולתוס' א"ש כר"ג, דחשיבי כלים שמשמשין לטעון משא ולחרוש.

תנן כל הנעשה דמים באחר כיון שזוכה זה נתחייב זה בחליפין, יש ג' פשטים בנמ' ל"כל הנעשה דמים", מאי קמ"ל לפי כל פשט, ומה קשה על כל פשט

א. פשט א' - ר"ל "דמים" ממש, דהיינו, "מטבע", וש"מ מטבע נעשה חליפין. ודחי', דלא תיקשי למ"ד אין מטבע נעשה חליפין.

ב. פשט ב' - לפירש"י, היינו "מטלטלין", וקמ"ל דפירי עושין חליפין כרב ששת, וקשה, דתינח לרב ששת דס"ל דפירות עבדי חליפין, אבל לר"ג דפירות לא עבדי חליפין, מאי איכא למימר.

ג. פשט ג' - ר"ל "דמים" ממש, דהיינו, "דמי המקח", וקמ"ל דפעמים מעות קנות במטלטלין, כגון שהחליף דמי שור בפרה, דהיינו, שמכר לו שור ותתחייב מנה ומוכר לו פרה תמורת המנה, בכה"ג מעות קנות, והיינו אליבא דריו"ח דס"ל דבר תורה מעות קנות ומ"ט אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמר נשרפו חטף בעליה, מילתא דשכיחא גזרו בה רבנן, מילתא דלא שכיחא (שהא חייב לו הדמים קודם לכן, רש"י) לא גזרו בה רבנן. אבל ר"ל אינו יכול לפרש כן, דס"ל דמשיכה מפורשת מן התורה ומעות אינן קנות מדאורי, וא"כ גם בכה"ג מעות אינן קנות. וע"כ ר"ל ס"ל כפשט ב' וכרב ששת דפירות עבדי חליפין.

למ"ד מטבע נעשה חליפין, איזה פשט לומר במתני'

חייב לגרוס כל הנעשה - ואינו יכול לגרוס כל הנישום כי לגירסא זו משמע לאפוקי מטבע, וא"כ הסיפא כיצד וכו', ע"כ בא לרבות פירות (שלא רק מטבע אלא גם פירות), וממילא גורסים להחליף בשר שור בפרה. יוצא שלוי שסובר מטבע נעשה חליפין חייב לסבור שפירי עבדי חליפין, ואינו יכול לסבור כר"ג, אלא לכאור' ר"ג יאמר רב סובר כמתני', אבל לא מצאנו שרב ולוי חולקים במחלוקת ר"ג ורב ששת, אלא נחלקו רק במטבע ולא בפירות, א"כ קשה על ר"ג מרב ולוי שהיו אמוראים קדמונים ושניהם ס"ל כרב ששת. אלא ע"כ ר"ג צריך לפרש אחרת את מתני' לפי ההור"א.

בשכיב מרע אלא גם בבריא (ס"י קצ"ד סק"ד, וכן מבואר בנו"ב מהדור"ק חושן משפט, סימן ל', דקניין אודיתא הוא "הקניין הגדול שבכל הקניינים").

מי שיש לו מעות בחו"ל, באיזה קנינים יכול להקנותן לחבירו שעומד לירו (ג')

- א. בסודר, למ"ד מטבע ניקנה בחליפין.
- ב. אגב קרקע (ויקנה לו הקרקע בסודר או במטבע).
- ג. באודיתא (תד"ה וקנינהו).

כיצד מותר לקבל מתבירו מאה ולהחזיר לו מאה ועשרים

- א. אם לוק מטבע שהיא פירא - ויש ללוק מאותה מטבע בשעת ההלוואה (מד:).
- ב. אם מקנה לו מיד מאה ועשרים - בחליפין (למ"ד מטבע עושה חליפין), אגב קרקע, או בפרוטטות (גם מקבל וגם נותן, והטריסית לא חייב שיהיה פרוטטות - אאמור"ד ז"ל).
- ג. אפי' לוק מטבע שהיא טבעא - אלא פורע במטבע שהיא פירא, ויש ללוק מאותה מטבע בשעת ההלוואה (תד"ה נעשה, מו.), דהוי כמכר, וש"י (והטריסית חייב שיהיה מאותו מין, כיון שהוא חלק מהמכר).

ד. לפירש"י "אפי' הלוואה ממש - אם יש לו בביתו מותר לתת עודף" (רש"י ד"ה רב אשי, ולתוס' ד"ה נעשה, רק במקח וממכר שרי בסאה בסאתים, אך בהלוואה אסור).

וצ"ע דזה הוי ממש רבית קצוצה - וגם רש"י עצמו כתב לעיל (מד:), דכל ההיתר "כשיש לו" הוא "דרבית סאה בסאה דרבנן ובכי האי גונא לא גזור".

ועי' ריטב"א - דכ' דההיתר הוא "אם לא קבע לו זמן", וכן הוא בחוות דעת סימן קע"ג בביאורים סק"ט בשם הרשב"א, ואכמ"ל (הגר"מ פין שליט"א).

למ"ד שמטבע עושה חליפין, קשה הא דתנן "מטבע אינו קונה את המטלטלין", נהי דלא קני מדין "מעות", אך למה לא יקנה מדין "חליפין"

י"ל דמתני' איירי בסתמא - וכל שלא פירש לא קני בחליפין. א"נ מתני' איירי כשהמוכר אינו מחזיר את המטבע, דבזה נ' שאין כנותן לחליפין (לפי תד"ה שמע).

למה בחליפין אין חשש שיאמר לו "נשרפו חטיף בעליה"

א. בקנין סודר - כיון דלא קיבל המוכר מעות, טרח ומציל, שלא יצטרך למיחת לדינא ודיינא אם יסרב הלוקח לשלם.

ב. במטבע של פרוטה - הוי כמו סודר הנ"ל (מהר"ם על תד"ה שמע, מו.).

ג. במטבע בשווי כל המקח - לא שכיח שהלוקח יתן כל דמי המקח בקנין חליפין ומילתא דלא שכיחא לא גזור רבנן (תד"ה שמע, מו.).

ד. בחליפין שוה בשוה - צ"ל דתוס' ס"ל כמש"כ הנמו"י (דף כח., לדפי הרי"ף, ובעוד ראשונים, וכן הוא

הוא מתאים, כי אין לו שום פשט אחר במתני' אליבא דלוי, וע"כ כרב ששת ס"ל.

אבל ר"נ - ע"כ לא יפרש כן, אלא יש דמים כחליפין וכו'.

ג' מילתא דלא שכיחא

א. שקונה במעות בדרך חליפין (תד"ה שמע, מו.).

ב. יש דמים שהם כחליפין (מו:).

ג. מכור לי באלו (זמ.).

האם קנה בהנאת מחילת מילוח

מחלוקת אמוראים.

דף מז.

"אר"ה מכור לי באלו קנה, ויש לו עליו אונאה", מ"ט דר"ה להו"א למסקנא

להו"א - טעמא דקנה כיון דאינו מקפיד הוי חליפין, וטעמא **דיש לו אונאה** הוא משום דאמר **בלשון** מכר.

למסקנא - קנה מדין קנין כסף כריו"ח דד"ת מעות קונות וכו', והוי מילתא דלא שכיחא (כיון דאינו מקפיד), ולא גזרו רבנן. וטעמא **דיש לו אונאה**, כיון דהוי ממש מכר.

"חליפין ומקפיד עליהם מואי", מזהם צדדי הספק

רש"י פי' דאיירי בנתן לו חפץ בחפץ בתורת חליפין לקנות כדין קנין סודר, והקפיד שיהא הסודר שווה כל כך (אכן הפנ"י הק' עלי' ופי' כבעה"מ)

וצדדי הספק באם קונים בחליפין שמקפיד עליהם הוא, אם זה נחשב לקנין חליפין שקונים במשיכה של האחד, ואין צריך שימשוך גם השני, או"ד דמכיון שהקפיד, הרי זה נחשב לקנין כסף, שאינו קונה במטלטלין, וצריך שימשוך גם השני את החפץ.

איזו הלכה מיוחדת מצינו בחליפין שלא קיימת בשאר מקה וממכר
אין דין אונאה בחליפין.

האם ללוי מועיל "פרי" לחליפין

לשיטת רש"י דמטבע הוא "פרי" - ודאי מהני, דאפי' לפי הצד דלוי הוא זה שסובר שמטבע לא מהני, מ"מ זה רק מחמת דדעתיה אצורתא, ולא בגלל שהוא "פרי". אך לתוס' דמטבע הוא "כלי", יתכן דלא מהני (וכן דעת תד"ה בכליו, מז., אבל בחליפין דשוה בשוה לר"ת, מהני בפרי לכ"ע).

האם ללוי מועיל חליפין בכליו של קונה

דעת תוס' - דבקנין סודר לא מהני (תד"ה בכליו), אבל בחליפין שוה בשוה מהני (תד"ה ולרב, מו:).

דעת רש"י - (בגטיין מ. צויין בגליון כאן) דודאי פשיטא דללוי מהני כליו של קונה, דכש"כ הוא, והיינו דלוי לא בא לגרוע מדוברי רב, אלא רק להוסיף, דלא רק כליו של קונה מהני, אלא אפי' של מקנה.

וצ"ב בדעת תוס' - מ"ט לא מהני (ועי' מש"כ לעיל מה:), שנחלקו רש"י ותוס' בגדר קנין חליפין.

בקנין סודר למה לא חששו שיאמר נשרפו חליפין בעליה

כ' תוד"ה ש"מ (מו:) - כיון שהמוכר עדיין לא קבל מעות יטרח להציל פן יסרב הלווקח לשלם. מיהו צ"ע, א"כ בקנין אגב שצריך לשלם לו דמי כולן, למה לא חיישינן (ועי' דבר אברהם ח"א ג, סק"ב).

והשתא הא דפריך לר"נ דאמר פירי לא עבדי חליפין כולה סוגיא קאי למאי דס"ד מעיקרא כמו שפי' בקונטרס אבל לרב יהודה דאמר כל הנישום אתי שפיר אפי' לר"נ דאמר כיצד החליף שור בפרה ולא בשר שור ומשני ה"ק ר"נ דיש דמים שהן כחליפין (תוס')

כלומר, לפי האוקימתא של רב יהודה "כל הנישום", אין קושיא על ר"נ, כיון דמתני' אתי שפיר לשיטתו דפירי לא עבדי חליפין, דאמר' כיצד החליף שור בפרה ולא בשר שור, ושור היינו "כלי" לשיטת תוס'. וכל הקושיא עליו היא רק לפי ההו"א "כל הנעשה" דמים, דמטבע עושה חליפין ופירי נמי עבדי חליפין, איך יפרש ר"נ את מתני' לפי ההו"א, ומשינין דהוא יפרש פשט חדש יש דמים שהן כחליפין.

וצ"ע מה הענין לחפש פשט חדש במתני' לפי ר"נ לפי ההו"א, נאמר שהוא יפרש את מתני' כמו המסקנה דאמר' כל הנישום. א"כ מאי פריך לר"נ איך יפרש את מתני' לפי ההו"א למאי דסליק אדעתין דמטבע אתי לאשמועינן ועושים לו אוקימתא מיוחדת הרי הוא יכול לפרש את מתני' כמו המסקנה, העיקר שיש לו פשט במתני' בלי זה.

וצ"ע א"כ מאי פריך לר"נ איך יפרש את מתני' לפי ההו"א למאי דסליק אדעתין דמטבע אתי לאשמועינן ועושים לו אוקימתא מיוחדת הרי הוא יכול לפרש את מתני' כמו המסקנה, העיקר שיש לו פשט במתני' בלי זה נכון שיש לו פשט לממסקנה למאי דקיי"ל שמטבע לא עושה חליפין, אבל ההו"א שמטבע עושה חליפין זה לא סתם הו"א אלא יש מ"ד שסובר כן, דהיינו, לוי, וא"כ הקושיא על ר"נ היא איך אתה מסתדר עם לוי במתני', הרי התנא בא להשמיע שמטבע עושה חליפין ומאי כיצד ע"כ שפירי נמי עבדי חליפין.

ועל זה בא ר"נ ומתני' - מתני' בכלל לא דברה על מטבע אלא על קנין דמים שפועל כחליפין במטבע, היינו דחל במשיכת המטבע, דמילתא דלא שכיחא וכו'.

אבל ר"ל - לא יכול ללמוד כר"נ וכו'.

סיכום לפי תוס'

למ"ד אין מטבע נעשה חליפין - הפשט במתני' כרב יהודה, כל הנישום דמים באחר וכו', כיצד החליף שור בפרה וכו', וא"ש לכו"ע (דהיינו, בין לר"נ בין לרב ששת) דשור הוא כלי.

למ"ד מטבע נעשה חליפין - יש כאן חסודי מחסרא, וצריך להוסיף במתני', ופירי נמי עבדי חליפין, כיצד וכו', ופשט זה הוא כרב ששת, ואינו מתאים לר"נ, אבל לר"ל

"המחליף פרה בחמור", באר לפי לוי

א. זגם הפרה וגם החמור של המוכר - ונותן את החמור לקונה, ובהנאת קבלתו, מקנה לו את הפרה, דמחליף פרה בהנאת קבלת חמור (תד"ה כל, מו., ואח"כ מחזיר את החמור לבעליו כמו שהסודר חוזר אליו).
ב. לפיר"ת דחליפין "שוה בשוה" קונה ללוי אפי' בכליו של קונה (תד"ה ולרב, מו:), מתפרש כפשוטו.

"וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו", מזה ביאור הפסוק

לרש"י - "על הגאולה", זו מכירה בדמים ולא קיבל מעות, "ועל התמורה", זו חליפין חפץ בחפץ, "לקיים כל דבר", דבאין לקיים את ב' הקנינים האלה (את הגאולה והתמורה) ע"י קנין סודר.

לר"ת - הפסוק מיירי בג' מיני קנינים, ורק אחד מהם ע"י סודר, "על הגאולה", זו מכירה רגילה, לריו"ח בקנין כסף, לר"ל בקנין משיכת. "ועל התמורה", זו חליפין של שוה בשוה שמתקיימים ע"י משיכת אחד מהם או הקונה או המקנה, ואפי' לוי מודה בדבשה בשוה מהני משיכת הקונה, וכן מהני אפי' בפירי ומרוקא ודבר שאינו מסויים. "לקיים כל דבר", זה הקנין היחיד בסודר, דהיינו, כשאינו שוה בשוה.

ב' מיני חליפין הן, מזהיבן גלמודו, ומה הנפק"מ ביניהן

א. קנין סודר - חליפין אינו שוה בשוה, ילפינן מ"לקיים כל דבר".

ב. חליפין שוה בשוה - כגון מחליף פרה בחמור, ילפינן מ"על התמורה".

ג. נפק"מ - לר"נ שוה בשוה קונה אפי' בפרי, לרב ששת קונה בדבר שאינו מסויים ובמרוקא, ללוי קונה אפי' בכליו של קונה (תד"ה ולרב, מו:).

האם חייב להחזיר הסודר

הדרך להחזיר (תד"ה שמע, מו., וע' נדרים מח:), "ומאן לימא לן דסודרא אי תפיס ליה לא מיתפיס".

במה לא עדיפי חליפי שוה בשוה מסודר

היכא ששוה כפלים.

לר"נ, במטבע (דקרא תפוס לחליפין "שוה בשוה" דמהני בפירות).

לר"נ, במרוקא (דקרא כבר תפוס לפירי).

לרב, בכליו של מקנה (דקרא כבר תפוס או כר"נ או כרב ששת, מהרש"א).

לכ"ע, באיסורי הנאה.

והאם רש"י מודה לחידוש הר"ת בחליפי שוה בשוה

רש"י מסתמא פליג - כן נ' משיטתו בחליפי שוה בפרה. וצ"ע לפ"ז איך יפרש מחליף פרה בחמור לפי ר"נ,

דלשיטתו דפרה היא פרי, אינה עושה חליפין אפי' שוה בשוה, וכן הקשו תוס' ד"ה ופירי, על רש"י.

פירי ומטבע לא עבדי חליפין, מ"מ יש ב' נפק"מ ביניהן

א. לענין חליפין שוה בשוה כנ"ל.

ב. פירי נקנה בחליפין, מטבע לא.

איזה סודר לא מהני לקנין חליפין

א. לרב סודר של מקנה.

ב. ללוי סודר של קונה (לתוס').

ג. באיסור הנאה.

ד. במרוקא (דלא כשמואל, ופליגי רש"י ותוס' מהו).

ה. בחצי פרי (דבר שאינו מסויים).

ו. בפירי לר"נ.

ז. שור (פליגי רש"י ותוס' בדעת ר"נ אי חשיב כלי).

ח. למ"ד דמטבע.

אלו דברים אין ניקנין בחליפין

א. שאלה. ב. שכירות (יא:), תד"ה מקומו). ג. מתנ"כ (משום דטובה"נ אינה ממון, או משום דהוי דרך מו"מ). ד. מטבע (מו:). ה. אשה (ריש קידושין).

מ"ט שאלה ושכירות לא מיקנו בחליפין

דכל דבר החוזר לבעלים כגון מתנה ע"מ להחזיר א"נ שאלה או שכירות, לא מיקנו בחליפין משום דהוה כמו טובת הנאה דאמרינן דאינה ממונא לקנות בחליפין (תוס' ערכין ל. הנמשך מדף כט:).

"לאפוקי חצי רמון וחצי אגוז דלא". מה הדין ג' רבעים של רמון

לדברי הר"ן בסוכה (דף יח., לדפי הרי"ף), דאתרוג ביום השני אף שכשר אפי' "חסר", מ"מ צריך שיהיה רובו קיים דשמו עליו, אבל חצי לא מהני, דאין שמו עליו, דאתרוג אמר רחמנא ולא חצי אתרוג, א"כ י"ל דהכא נמי סגי שרובו קיים, דשמו עליו, וחשיב שפיר דבר מסויים.

מיהו בפירש"י ד"ה המסויים "שלם", משמע דבעינן דוקא רמון שלם, אך לכאן נ' דאפי' יחסר חלק אחד מארבעים ושמונה ג"כ כשר, כמו בלחם משנה דצריך "שלם", ומ"מ כתב השערי תשובה או"ח סימן רע"ד בשם הרא"ש דאם החיסרון אינו יותר מחלק אחד מארבעים ושמונה לא מיקרי חיסרון, אמנם הביא שם דעת הר"י, דאפי' בחיסרון מועט נמי לא מיקרי שלם.

היכא דכתבה תורה נתנית חפץ ולא נתנית

ממון, האם מהני באופנים הבאים

א. בפחות משו"פ - כן.

ב. באיסורי הנאה - בגט כן (לכתוב על גביו), בסודר לא.

דף מז:

האם עבד כנעני יוצא לחירות בסודר

דעת תד"ה לאפוקי, שכן, דהא דלא אהני כפ' השולח גבי ההיא אמתא, משום דהו"ל כליו של מקנה, וקיי"ל כרב

דבעינן כליו של קונה.

"שמוא יאמר לו נשרפו חטיף בעליה", מודע אחר התקנה המוכר ירוץ לכבות.

רש"י - כיון שיכול לחזור בו, ולהרויח היוקר (אע"פ שיקבל מי שפרע), כדדידה חשיב להו וטרח ומציל (ד"ה גזרה שמוא, מו: והובא בתד"ה אי, מז:), ועוד כיון שידוע שגם הלוקח יכול לחזור בו, והפסד השריפה יהיה עליו (ד"ה כך תקנו).

ר"ת - כיון דבנשרפו יכול הלוקח לחזור ואין אפי' מי שפרע כיון דיש הפסד לגמרי.

בגדר התקנה דמעות אינן קונות במטל, האם לא חל קנין כלל, או דלמא חל אלא שיש תנאי שיכול לחזור בו

דעת רש"י - שכל עוד לא חזר בו, הקנין קיים, אלא שיכול להחזיר הסחורה ולבטל המקח, ואם נשרפה ואינו יכול להחזירה, אינו יכול לתבוע את כספו חזרה (רש"י ד"ה כך תקנו משיכה ללוקח, וכ"כ תורא"ש בדעת רש"י, ובהגהות אשר"י. וכ"ה שיטת בעה"מ. מיהו הרמב"ן והר"ן פירשו בדעת רש"י שאחריות שריפה על מוכר וכ"ה ברש"י בקידושין ובגיטין, ושמוא היתה לרש"י מהדורא אחרת, וחזר בו, וע' מגיה בתורא"ש באורך).

דעת תוס' - דאפי' אחר שנשרפו יכול לחזור, ואינו צריך "להחזיר" את הסחורה, אלא ברשות המוכר היא עד שימשכנה, ולכן פירשו דהקושיא מאתנן דמחסרא משיכה היא גם לריו"ח.

מתי מודה ריו"ח שמעות קונות ולא גזרו משום "נשרפו חטיף בעליה"

א. יש דמים שהם כחליפין - כיצד החליף דמי שור בפרה, דדבר דלא שכיח לא גזרו רבנן (מו:).

ב. מכור לי באלו - דהוי נמי דבר לא שכיח (מז:).

ג. עליה של לוקח מושכרת למוכר - אם תפול דליקה הלוקח עצמו יטרח להציל (ט:).

(כתב הרשב"א דה"ה אם היה ביתו של מוכר מושכר ללוקח, כיון דהלוקח נמצא שם ובידו להציל. ויש אומרים דה"ה נלמד מדין זה של עליה של לוקח מושכרת למוכר, דשכירות מטלטלין נקנה בכסף דליכא למיחש שיאמר נשרפו חטיף, כיון שהגוף שלו, טרח ומציל, הובא בנמו"י, דף ל. לדפי הרי"ף בשם הר"ן).

קניינים נוספים שלא גזרו שמוא יאמר נשרפו

א. גבי חליפין. ב. גבי סודר (שניהם בתד"ה ש"מ מו:).

והטעם בשניהם - דכשלא שילם כל המעות חושש המוכר שאם ישרף לא ישלם לו.

היכי תמצוי שאין חישש הנשרפו חטיף בעליה, וגם לא מוחסרא משיכה, ואעפ"כ מעות אינן קונות

בריש המפקיד בתד"ה כגון - כתבו איך יקנה הכפל במעות ששילם, והלא מעות אינן קונות, והרי שם אין

חשש שהכפל ישרף.

מבואר בגמ' (מו:) דטעמא דמתני' ד"הכסף אינו קונה את הזהב" לריו"ח הוא משום שמוא יאמר לו נשרפו חטיף בעליה. והק' הפנ"י הא מעות אין להם שמירה אלא בקרקע ולא יוכל לומר לו נשרפו מעותיך בעליה (כדעת תוס' מג:).

כתב הסמ"ע ד"ל דלא פלוג רבנן (סימן ר"ג, סק"ד). וקשה, דהא מבואר בכמה דוכתי (כגון לקמן מו: ומז:), דלא עקרו חז"ל את דין התורה דמעות קונות ולא אמרו לא פלוג (פנ"י).

וי"ל דהא דלא אמרינן לא פלוג הוא רק במילתא דלא שכיחא, אבל בשאר דוכתי אמרינן לא פלוג (הגרע"א).

ועו"ל דהנה למשל, אם הקונה יעמוד על הראש בשעת מתן מעות, ויתן את המעות למוכר ברגלו, האם נאמר דזה מילתא דלא שכיחא וישאר הדין תורה דמעות קונות? ודאי שלא, דהא במכירה עצמה אין שינוי, דמה שהקונה עומד על הראש בשעת מתן מעות, לא שייך לעצם המכירה, ובודאי הוי בכלל התקנה דמעות לא קונות.

וא"כ הכא נמי, מה שיש דין צדדי דמדין "שומור" לפעמים צורת השמירה של מעות היא בקרקע (דהא יש אופנים שפטור מלשמור בקרקע), לא משנה את עצם המכירה שמכר דבר ששייך לומר שנשרף בעליה, והוי בכלל התקנה מדין לא פלוג.

ומש"כ תוס' לעיל (מג:). דלא חייש' שיאמר המוכר לקונה נשרפו מעותיך בעליה, שם כתבו כן כדי לתרץ, דמה הרויחו חז"ל בתקנתם, הא במקום לומר נשרפו חטיף יאמר נשרפו מעותיך, ולזה תירצו דהגזירה שייכת יותר בחיטיף מאשר במעות, כיון שבמעות רוב פעמים לא יוכל לטעון. אבל מ"מ סברא זו לא מהני להוציא מכירת מעות מכלל התקנה (אילת השחר).

באלו ב' אופנים מודה ר"ש דאף לוקח מצוי הדר ביה, ומה נפק"מ לדינא ביניהן

א. כשנשרפו החיטיף. ב. כשהוקר והחול.

ונפק"מ - כשנשרפו אין מי שפרע כיון דאיכא הפסד לגמרי, וכשהוקר והחול יש (תד"ה אי, מז:).

מנין לריו"ח שכסף קונה במטל' מדאור'

לפירש"י - ילפינן מהקדש, ונתן הכסף וקם לו (רש"י, מו:), והוא הדין לקונה מן ההדיוט.

לרמב"ן - א"צ ילפותא לקנין כסף, דסתם דרך קנין הוא בכסף (וא"א ללמוד מהקדש, דהדיוט מהקדש לא גמרינן, אלא ריו"ח לאו מקרא יליף).

וכ"כ הנמו"י - (דף כח: לדפי הרי"ף), דריו"ח אמר **מסבוא בעלמא**, דבדין הוא שיהיו מעות קונות כיון שרוב הקניינים נעשים בכסף, וכן משמע בגמ' (מז:), מדלא אמרינן "מ"ט דריו"ח וכו'", כדאמרינן גבי ר"ל.

כשפורין חפ"ן מהקדש, דן קוב"ש (ח"ב סי' כ')

ד"אתנן" הוא ענין **איסורא**, אינה קונה את הטלה במעות (דהיינו "הביאה"), אלא במשיכה, ולפ"ז צ"ע דברי רש"י גבי קידושין, דאי נימא דמיירי במקדש אשה בטבעת, שנתן דמים ולא משכה, הרי ג' מאתנן דבלא משיכה לא קנה, והוי מקדש בטבעת שאינה שלו, ולא יחולו קידושין גם לריו"ח.

היכן מצינו בסוגיין גמ' הסותרת לכא' לגמ' בע"ז גבי אתנן

גבי דין מעילה (מח.), בדקה לוי במתניתיה ואשכח "נתנה לסיטון מעל", דנ' שלגבי דין מעילה, מעות קונות כדן תורה דאם אינן קונות אמאי מעל (דהרי לא מיירי כשמשך, דכיון דלא משך הכל - לא מהני משיכה, ע' רש"י ומהרמ"ש), וקשה מאי שנא מאתנן, דמעות אינן קונות לריו"ח.

מי הקשה את הסתירה מאתנן למעילה, ומה יישב

התד"ה והא מחסרא משיכה (בע"ז שם), "פירוש ואפי' לריו"ח דאמר ד"ת מעות קונות, הכא גבי אתנן לא קנו, כיון שהפקיעו חכמים דאין קניית מעות קונה, ואוקמוה אמשיכה, גם ממנה הפקיעו, ואין כאן אתנן כלל. ולא דמי להאיא דפ' הזהב נתנה לסיטון מעל, שקניית הכסף מועיל, דכיון דמעל מן התורה מי יפקיע המעילה ממעות הקדש".

ותירוצם צ"ב, דמאותו טעם ש"אין כאן אתנן כלל", והיינו כיון שהפקיעו חכמים קנין מעות, א"כ ה"ה אין כאן מעילה, כיון שמעות ההקדש לא קנו לו שום דבר.

כיצד יש ליישב את כל הקושיות

לכן י"ל בדעת רש"י - דבאמת לא מיירי שהקונה קידש את האשה בטבעת קודם משיכה, דאילו קידש בטבעת כזו, אינה מקודשת כיון שהפקיעו חז"ל קנין המעות, אלא מיירי דהמוכר קידש את האשה במעות שקיבל, וס"ל לרש"י כלשון ב' דתד"ה מאי (מג.), "לריו"ח לא הפקיעו כח שיש לו למוכר במעות שיכול לישתמש בהם כיון שקונות מן התורה והוי שואל עלייהו", והוי "מעותיו", ויכול לקדש בהן את האשה (הגרע"א, פשט ב' ברש"י. אמנם זה פשוט דגם לפי פשט א' של הגרע"א יכול המוכר לקדש במעות, דכיון דחל המקח כלפי הקונה, פשוט שגם חל המקח כלפי המוכר והוה מעותיו, אלא שם הוא חידוש טפי שיכול הלווקח לקדש בכלי שקנה במעותיו).

ולפ"ז לא קשה מידי מאתנן, דבאמת הקונה אינו קונה את הטבעת כלל, וכמו שבאתנן בלא משיכה אינה קונה כלל. ולפ"ז לא קשה מידי ממעילה, דמה שכתבו תוס' "דכיון דמעל מן התורה מי יפקיע המעילה ממעות הקדש", אין כוונתם דהגבזר קונה את הפירות בלא משיכה, אלא דכיון שהמוכר יכול לישתמש במעות (ואפי' יתבטל המקח, א"צ להחזיר אותם המטבעות שקיבל, דהוי כמו מיליה דלהוצאה ניתנה), א"כ זוהי מעילה דמוציא את המעות לחולין.

מידו קשה, דהגרע"א לא כתב את הפשט

סק"ג), האם זה גדר של קנין כסף והיינו שקונים את החפץ מהקדש, או דל"ש לקנות מהקדש אלא זה גדר של חילול הקדושה מחפץ לחפץ. הוכח לפירש"י - ג' שזה קנין, מהא דלמד מהקדש דמעות קונות.

היכן לריו"ח א] מהני קנין מעות אף מדרבנן. ב] מהני קנין משיכה מהתורה. ג] היכן לר"ל מהני קנין מעות מהתורה

א] (א) במילתא דלא שכיחא, כגון המחליף דמי שור בפרה, או מכור לי באלו. (ב) במעילה שקנה בכסף של הקדש. (ג) עליית לוקח מושכרת למוכר. (ד) לגבי קידושין כדלקמן (מח.). (ה) כשנכרי קונה ע"ע. (ו) כשלא מחסרא משיכה.

ב] אצל נכרי שנתמעט מכסף (חוץ משיטת ר' חיים בתוס', שריו"ח מודה לר"ל דנכרי קונה בכסף).

ג] (א) בנכרי (דלעמיתך במשיכה, ולנכרי בכסף). (ב) כשאין מה למשוך כגון בשכירות קרקע (בבלן, לפי רש"י. ומכאן מוכיח הגהות אשר"י, דהיכא דאין לו מה למשוך מודה ר"ל דמעות קונות, ומדר"ל נשמע נמי לריו"ח דס"ל דמשיכה קונה בנכרי, היכא דאין לנכרי מה למשוך, דמעות קונות). (ה) בעבד עברי (תוס' מח.). (ו) בהקדש (אף במטלטלין במיחסרא משיכה).

דף מח.

פירש"י ד"ה קאי באבל, ונפק"מ לענין איסורא, כגון אם קידש בו את האשה, לריו"ח הוה קידושין, דמדאור' קנייה ודידיה הוא, לר"ל לא הוה קידושין". במה קידש את האשה

לכא' מיירי שהקונה קידש את האשה בטבעת אחר ששילם לצורף וקודם שמשך, והקנה לאשה את הטבעת בקנין סודר (בסודר של האשה), ואמר לה "הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל, בטבעת פלונית שביד צורף פלוני שאני מקנה לך", דבזה לר"ל אינה מקודשת, דהטבעת אינה שלו כלל כיון שלא משך. אבל לריו"ח מקודשת, כיון דמדאור' קנייה ודידיה היא, דלענין **איסורא** אזלינן בתר דין תורה שמעות קונות (הגרע"א).

היכן נזכרה בסוגיין גמ' הסותרת לכא' לרש"י

בע"ז (סג., הובאה בתוס' מח:), גבי אתנן, מבואר דכשאמר לה "הבעלי לי בטלה זה" הוי אתנן ואסור (אבל אמר "אשלה גדי מן הצאן", אינו אתנן, דלא חל קנין על טלה מסויים). ופרץ הגמ' "וכי אמר לה בטלה זה, מאי הוי, הא מחסר משיכה" ומשני "בזונה עכו"ם דלא קניא במשיכה".

ודעת תוס' (כאן ובע"ז), דקושיית הגמ' "הא מחסר משיכה", היא לא רק לר"ל אלא גם לריו"ח, וחזינן דאף

קרא דתשומת יד, דמזה יליפין דיש אופן שפטור ואופן שחייב.

וי"ל דלר"ל באמת איצטריך קרא כנ"ל, ומה שכתבו תוס', "בשביל שום דרשה", זה לא לר"ל, אלא למ"ד מעות קונות, דלדידיה לא ס"ל הא דקאמר "בהדיא מיהא לא אהדריה", ולשיטתו עושק נכלל בקרא "או מכל אשר ישבע עליו לשקר", ושפיר הקשו למ"ל קרא (מהרש"א).

האם יש נפק"מ אם חפ"ן נקנה בקנין מעות למ"ד "מעות קונות", או נקנה ב"קנין משיכה" למ"ד משיכה קונה

יש נפק"מ לגבי שם "קנס" - דלמ"ד "מעות קונות" כשייחד לו כלי לקנס אע"פ דקני ליה במעות התביעה, מ"מ דין "קנס" עליו לענין קרבן שבועה כיון דקנאו במעות הקנס, משא"כ למ"ד "משיכה קונה", כשקונה את הכלי במשיכה, תו אין עליו דין "קנס", והוי כשאר ממונו, וחייב עליו קרבן (תד"ה תשומת, וביתר ביאור בתוס' בכתובות מב:). מיהו צ"ב כיון דלריו"ח מעות התביעה קונות לו, א"כ הרי זה כגבה ממנו וחזר והפקידו אצלו לפי ר"ל, ואין יתכן שיש נפק"מ באיזה מעשה קנין קנאו (מנח"א).

היכי תמצוי כופר ונשבע לשקר, דפטור מקרבן שבועה אע"פ שייחד כלי (לחד מ"ד)

בקנס אליבא דר"ש דכיון דס"ל ד"מעות קונות", אע"פ שייחד לו כלי לקנס וקני ליה, מ"מ דין "קנס" עליו ופטור מקרבן שבועה.

המשכיר להבירו עבד כנעני, והלה כופר ונשבע לשקר, האם חייב קרבן שבועה

מבואר בדברי ר"ש, שכן, דכל מה שפטור ר"ש זה דוקא בתביעת שחרור בשן ועין דהוי קנס, משא"כ במשכיר עבדו הוי ממש כפקידון.

עבד התובע את רבו ב' דברים, "הפלת את שיני וסימית את עיני", כמה תביעות כלולות בזה

למ"ד צריך גט שחרור זו תביעה אחת - "שחרור", דהיינו שתובע את מרבו שיכתוב לו גט שחרור, על השן ועל העין, דכיון שהוציא את עינו בהיותו עבד, גם על סימיו העין לא נתחייב אלא שחרור.

למ"ד א"צ גט שחרור, יש בזה ב' תביעות - א. בעבור השן הוא תובע את "גופו" שלא יכבשנו בשעבודו, שהרי הוא כבר בן חורין. ב. בעבור העין הוא תובע "ממונו", דכאשר סימא את עינו היה כבר בן חורין, דכבר יצא לחירות בהפלת השן.

"וליצא למימר דתבע ליה שניהם הפלת שיני וסימית עיני וכו'", דבריהם צע"ג, מדוע

דרצו לומר שתביעת העין היא "קנס", והוא תמוה טובא, דהרי בשעה שסימא את עינו, כבר אינו "עבד", דהרי אזלי למ"ד דא"צ גט שחרור והוי כשאר תביעת חבלה

שני ברש"י מכה הקושיא מאתנן, ולמעשה נשאר בספק איזה פשט הוא הנכון ברש"י. וצ"ע, למה לא דחה את הפשט הראשון

לכן נ' דלעולם יתכן דרש"י ס"ל כהצד הא' של הגרע"א שמקדש בטבעת, ומ"מ לא קשה מאתנן, ד"ל דרש"י יפרש דהקושיא גבי אתנן והא מיחסרא משיכה, אינה לריו"ח, אלא רק לר"ל (ואף שרב חסדא דן שם בשאלה זו, ומתיר בזונה עכו"ם וכו', והרי רב חסדא ס"ל כריו"ח, רש"י יפרש דל"ג רב חסדא, וכמש"כ תוס' דיש ספרים דלא גרסי לה). ולפ"ז באמת לדעת ריו"ח לא קשה מידי מאתנן, דלדעת רש"י באמת לענין **איסורא**, מדאור' קנייה ודידה הוא, וכדפירש"י גבי קידושין.

אלא דלפ"ז קשה, מדוע נשאר הגרע"א בספק מה כוונת רש"י, אם הקונה קידש את האשה, או המוכר

בסוף דבריו דן הגרע"א דאולי כיון שהמוכר יכול לחזור בו, הוי הכלי "אינו ברשותו" של הקונה, ולכן אינו יכול לקדש בו (מיהו מש"כ בתחילת דבריו, דאולי אינה מקודשת בכלי דלבתר דתיקנו חז"ל דמעות אינן קונות ממילא מקדש את האשה בדבר שאינו שלו, ואין כאן קידושין כלל, לא הבנתי איך מתישב עם שיטת רש"י הנ"ל לגבי שריפה, וצ"ע).

למה לריו"ח ניהא שיש מי שפרע סו"ס עכשו גם לריו"ח מעות אינן קונות

כן הק' קצה"ח ס' ר"ד סק"ב.

הכופר בהלואה (או בשכר שכיר) ונשבע לשקר, אימתי פטור מקרבן שבועה לכ"ע, אימתי מחלוקת, ובמה נחלקו ואימתי לכ"ע חייב קרבן שבועה

לכ"ע פטור - אם הל"ה לא ייחד כלי למלוה כדי לגבותו בהלואתו (אם לא יפרע לו דמים, וכן לא ייחד כלי לפועל שלו על שכר פעולתו), פטור דבעינן דומיא דפיקדון דכופר **בחפץ** של חבירו הנמצא בידו, ואילו הכא לא הוי אלא **חוב** בעלמא, דמילוח להוצאה ניתנה.

מחלוקת - אם הל"ה ייחד כלי להלואתו ייחוד גרידא, לר"ל פטור מקרבן, דאכתי לא הוי דומיא דפיקדון, כיון שהמלוה לא קנה את הכלי, דלא משך, ומעות אינן קונות. אבל לריו"ח חייב, כיון דמעות קונות (וקונה את הכלי במעות שנתן, או בחוב, או בהנאת מחילת החוב).

לכ"ע חייב - כשמשך וחזר והפקידו, דהוי ממש דומיא דפיקדון גם לר"ל (תרי גוונני פיקדון).

למה התורה חזרה על קרא דעושק

כ' תוס', "בשביל שום דרשה", כלומר, דבאמת הקרא מיותר. וקשה, דהא אם היה משמיט קרא דעושק כמו שהשמיט קרא דתשומת יד, מנין נדע שיש חילוק בין ייחוד גרידא דפטור לר"ל, ובין משך וחזר והפקיד, דחייב? דהרמז נוצר ע"י **חזרת** קרא דעושק, **והשמטת**

בבן חורין, שהיא "ממון" גמור ולא "קנס", ולא מיפטר מקרבן שבועה (וכן הק' נחל"מ ומנח"י).

מה יש ליישב

דהא דבעינן ממון גמור דומיא דפיקדון לחיוב קרבן שבועה, יסוד הדין הוא דבעינן תביעה כזו שאינו יכול לפטור עצמו ע"י הודאה. אבל הכא לא חשיב תביעת העין ממון גמור דומיא דפיקדון, כיון דתביעת העין מיתלא תלי וקאי בתביעת הפלת השן, שהרי אם מודה על השן הוא פטור משחזור העבר, דמודה בקנס פטור וממילא הוברר דסימיו עין לא הוי של חבלה בבן חורין אלא בעבד, ואינו "ממון" אלא "קנס", ויכול להודות וליפטר על העין, וא"כ העין אינה ממון גמור דומיא דפיקדון (מנחת יהודה, וע"ע בברכת אכרהם בכתובות, והגר"ש שקופ שם).

תניא נתנה לבלן מעל, הסבר מה הגמ' מוכיחה מכאן, והסבר את הראיה

הגמ' מביאה ראייה לר"ל שמעות לא קונות אלא משיכה, דדוקא בבלן מעל, דאין מה למשוך, אבל אלא"ה לא מעל.

בלן לא מחסרא משיכה, מדוע האם הבלן ישראל או נכרי

בלן לא מחסרא משיכה - לפירש"י משום ששוכר את הבלן שירחצנו (קבלן), וצ"ל שהשוכר מביא בעצמו סבון ואלונגות (וקצת קשה מרש"י ד"ה הניתנות בסימן, מז:). ולתוס' משום ששוכר את המרחץ עצמו ושכירות קרקע נקנה בכסף. ואין נפק"מ אם הבלן ישראל או נכרי, דכיון דלא מחסרא משיכה, מעות קונות לכ"ע ומעל מיד.

כתבו תר"ה בלן וי"ל דריו"ח מוקי לה בבלן נכרי. מדוע

לכאור' צ"ע דהא אין נפק"מ אם הבלן ישראל או נכרי, דכיון דלא מחסרא משיכה, מעות קונות לכ"ע בין בישראל בין בנכרי, ואמאי מוקי לה ריו"ח בבלן נכרי. אלא כוונת תוס' לא בגלל הבלן עצמו אלא בגלל הדיוק מבלן, דהא מדוייק במתני' דדוקא בלן דלא מחסרא משיכה אבל היכא דמחסרא משיכה לא קני עד שימשוך, ואי מיירי בישראל, הרי לדעת ריו"ח מעות קונות ולא משיכה. ולכן עכצ"ל דלריו"ח מיירי בנכרי.

באיזה מעשה קנין משתעבד ספר (יהודי ונכרי), אליבא דריו"ח ואליבא דר"ל, ומאי שנא מפועל שיכול לחזור בו

לריו"ח - בין ביהודי בין בנכרי, משתעבד הספר במשיכת הלקוח ממנו את מכשירי התספורת (כדעת תד"ה והא, דמכאן אומר ר"ת שהסופר שמשכו ממנו קולמוס או עזר שלו, שוב אין יכולים לחזור בהם, מכאן נ' שבספר מודו תוס' לרש"י דמיירי בשכירות הגברא).

לר"ל - ביהודי משתעבד הספר במשיכת הלקוח ממנו

את מכשירי התספורת, בנכרי, משתעבד הספר בכסף. ספר הוא קבלן, דאינו עובד לפי ימים או שעות, אלא לפי עבודה גמורה, הלכך אינו יכול לחזור בו כמו פועל, דבפועל נאמר "עבדי הם", ולא בקבלן, דקבלן אינו עבד אלא לעצמו (רש"י, עז:).

האם שכירות מטלטלין נקנית בכסף או במשיכה

תוס' כתבו, דמשיכת הקולמוס של הסופר קונה להלכה, אע"פ דס"ל דהלכה כריו"ח. וצ"ע, הרי הסופר לא ניח לכליו להישיר. ובאמת כ' בשו"ע חו"מ סי' קצ"ח סי', דיש אומרים דשכירות מטלטלין נקנה בכסף דליכא למיחש שיאמר נשרפו חיטיך, כיון שהגוף שלו, טרח ומציל, והוא בנמרו"י (דף ל. לדפי הרי"ף) בשם י"א, והוא מדין עליה של לוקח מושכרת למוכר, וצ"ע מאי שנא מספר (וע' כור המבחן על תוס' אות ר').

דף מוח:

הקשו תוס' "ועוד דבהגוזל בתרא משמע קצת דרב אשי סבר דגזל כנעני מותר". מה קשה לתוס', ומה תירצו

מציינו בבכורות דרב אשי אמר - משיכה בנכרי אינה קונה (אלא כסף), והיינו כר"ל, דיליף מקרא "לעמיתך במשיכה ולנכרי בכסף" (וא"כ נצטרך לומר דהלכה כר"ל, דרב אשי גדול בחכמה וכו').

וה"ר חיים תירץ - דלריו"ח מעות קונות בין בנכרי בין בישראל, ולא ס"ל כמ"ד שהקנינים של נכרי ושל ישראל הפוכים "לעמיתך בכסף ולנכרי במשיכה", אלא יליף קרא להתיר אונאת גוי, היינו "לעמיתך אתה מחזיר אונאה ולא לנכרי", וא"כ י"ל דרב אשי שפסק "משיכה בנכרי אינה קונה אלא כסף", זה לא בגלל דס"ל כר"ל, אלא דס"ל כריו"ח הנ"ל.

אלא דלפ"ז צ"ל - דרב אשי ס"ל דגזל גוי אסור, דאלא"ה למה לי פסוק להתיר אונאתו.

על זה באו תוס' להקשות - דמציינו דרב אשי ס"ל "דגזל כנעני מותר", א"כ א"א לומר כה"ר חיים, דרב אשי ס"ל כריו"ח דמעות קונות בין בנכרי בין בישראל, שהרי לדבריו קרא "לעמיתך" בא להתיר אונאת גוי, ואם "גזל גוי מותר", כ"ש אונאתו, וא"צ קרא לזה, א"כ ע"כ קרא "לעמיתך" לקנינים הפוכים ("לעמיתך במשיכה ולנכרי בכסף"), והדק"ל ד"א"כ רב אשי ס"ל כר"ל.

ותירצו - שבאמת בתחילה רב אשי סבר כר"ל, אבל בסוף חזר בו וס"ל כריו"ח, שמשיכה קונה בנכרי ולא כסף.

לכו"ע מעות אינן קונות ובעי משיכה, מה נפק"מ אם הוא מדאור' או מדרבנן

א. מה הקנין במטלטלין מדאור' בישראל - לריו"ח בכסף לר"ל במשיכה.

ב. הקנין מדאור' בעמ"ס - לריו"ח במשיכה לר"ל

בכסף (תד"ה נתנה, מח.).

ג. נתן פרוטה של הקדש לספר ישראל - לריו"ח מעל מיד (דאזלינן בתר דין תורה, ע' תוס' ע"ז סג. דכיון דמעל מן התורה מי יפקיע המעילה ממועות הקדש), ולר"ל לא מעל עד שימשוך, דבספר יש מה למשוך.

ד. נתן פרוטה של הקדש לספר נכרי - לריו"ח לא מעל עד שימשוך, ולר"ל מעל מיד.

ה. מילתא דלא שכיחא - לריו"ח קונה במעות, ולר"ל במשיכה (א. יש דמים שהם כחליפין. ב. מכור לי באלו).

ו. עליית לוקח מושכרת למוכר - לריו"ח קונה במעות, דא"צ תקנה, דאם תפול דליקה הלוקח עצמו ילך לכבות (מט:).

ז. לקידושינן - דלריו"ח כיון דמועות קונות מן התורה, אם קידש בהם מוכר את האשה מקודשת, ולר"ל אינה מקודשת (כן פירש הריטב"א את דעת רש"י. והק' הריטב"א, דאינו מחזור, כיון דמדברנן מעות אינן קונות, הפקר ב"ד הפקר, ואף לריו"ח אינה מקודשת למ"ד דלית ליה למוכר רשותא להנפוקינן. וע' מה שכתבתי לעיל בזה).

ח. לחזור אחרי שנשרפו החיטין - דלריו"ח א"א לחזור (לפי רש"י), ולר"ל אפשר (ולתוס' אין נפק"מ זו, כיון דגם לריו"ח אפשר לחזור).

ט. לגבי קרבן שבועה - דלריו"ח חייב אשם גזילות אם כפר ונשבע בתשומת יד אע"פ שרק ייחד לו כלי ולא משך, ולר"ל אינו חייב עד שימשוך ויחזור ויפקיד (מח.).

י. לגבי קרבן שבועה על "קנס" - דלריו"ח כשייחד לו כלי לקנס אע"פ דקני ליה במעות התביעה, מ"מ דין "קנס" עליו ופטור מקרבן שבועה אליבא דר"ש, משא"כ לר"ל שקונה את הכלי במשיכה, תו אין עליו דין "קנס", והוי כשאר ממונו, וחייב עליו קרבן (תד"ה תשומת, וביתר ביאור בתוס' בכתובות מב:).

יא. נפק"מ האם פירי עושים חליפין - לר"ל בהכרח שכן, לריו"ח אין הכרח (מו:).

יב. נפק"מ לר"ש דלוקח אינו יכול לחזור - דזה רק אליבא דריו"ח (מז:).

יג. זכות להשתמש במעות קודם משיכה - לריו"ח יש למוכר זכות כזו, דלא הפקיעו חכמים את כח המוכר במעות (אליבא דר"ה לתירוץ ב' בתוס' מג., וע' גם רש"י ד"ה והא בעי, מט., דג"כ ס"ל דשרי להשתמש, דהוי כרידיה).

מה הסברא שגזל נכרי אסור, ואונאתו מותרת

מבואר בגמ' לקמן (סא.), דא"א ללמוד אונאה מגזל, דאונאה היא דרך מקח וממכר.

קרקע האם ניקנית בחליפין, מניין, בכסף מניין בחליפין - גמ' מז., בכסף גמ' מח: (לכ"ט).

היכן מצינו דרך לוקח חוזר ולא מוכר

בערבונני יקון לפי ר' יהודה כשהמוכר חוזר, אינו יכול לחזור בו רק עד כנגד העירבון, אך הלוקח יכול לבטל

המקח לגמרי.

ערבון, האם קונה כנגדו בלבד או כנגד כולו (מהם סוגי הערבון).

ערבון לקנוס את החוזר - כנגדו.

ערבון של תחילת פרעון - לריו"ח כנגד כולו.

לרב - בקרקע כנגד כולו, במטלטלין לענין מי שפרע, כנגדו.

ג' חילוקי דינים בחזרה בין מוכר ללוקח

א. בערבונני יקון - לר' יהודה כשמוכר חוזר בו יכול לחזור רק עד כנגד הערבון, ואילו הלוקח יכול אז לחזור לגמרי (תד"ה אכפול).

ב. לר"ש - כשנתן מעות, רק מוכר חוזר.

ג. באונאה - מוכר לעולם חוזר. ולוקח - עד כדי שיראה (מתני' מט:).

ד. במכר שוה ה' בו' והוקר לח' - רק לוקח חוזר.

מכר לחבירו שדה או מטלטלין באלף זוז ופרע לו מהן ה' מאות זוז, האם יכול לחזור בו, והאם מותר לחזור בו

שדה - לכר"ע לא יכול לחזור דניקנית בכסף וכשנתן לשם תחילת פרעון, לתוס', או בסתמא לרש"י, קנה את כל השדה, ולא יכול לחזור.

מטלטלין - לרב מותר לחזור מהשאר, דיש מי שפרע רק כנגדו. לריו"ח אסור לחזור, דמשכח קונה כנגד הכל, ואם חוזר מקבל מי שפרע.

י' חילוקי דינים בין קרקע למטלטלין

א. קנין כסף - בקרקע מהני לכ"ע, ובמטלטלין מח'.

ב. ערבון - בקרקע לרב קונה כנגד כולו, ובמטלטלין לענין מי שפרע, כנגדו.

ג. קנין אגב - בקרקע מהני, ואגב מטלטלין לא (מז:).

ד. אונאה - לקרקעות אין (מתני' נו:).

ה. דין שומר - לקרקע אין (שם).

ו. גניבה וכפל - אין בקרקע (שם).

ז. שבועה - אין בקרקעות (שם).

ח. שיעבוד - קרקעות משתעבדים מטלטלין לא.

ט. מכירת שטרות - לדעת רבינו חיים מהני מדאור' לכ"ע רק כשיש לל"ה קרקעות, דחלה המכירה על השעבוד שיש למלוה בקרקעות של הל"ה, אבל כשאין לל"ה קרקעות, מכירת שטרות רק דרבנן (לקמן נו: בתוס').

י. "מי שפרע" - בקרקע לא שייך (כן משמע לעיל יד. בתד"ה עד, וז"ל, תימה היכי מיירי אי גם לא נתן מעות פשיטא דיכול לחזור בו דאפי' מי שפרע ליכא, ואי נתן המעות אמאי יכול לחזור בו והא קרקע נקנית בכסף).

דף מט.

מתי שביעית לא משממת הלואה

סילק עצמו משמירה לגמרי (וע"ה היטב בתד"ה ואפי" ב"ק מז: , ותד"ה ושמואל דף מח:).

דף מט:

תניא אמר ר"ש אימתי בזמן שהכסף והפירות ביד מוכר, אבל כסף ביד מוכר ופירות ביד לוקח אינו יכול לחזור בו "מפני שכספו בידו", מה פירוש המודגש

א. מפני שדמי כספו ביזו - היינו שעשה משיכה (דא"א לפרש כפשוטו, שהכסף בידו, שהרי הכסף ביד מוכר). ופריך פשיטא (הרי אם יש משיכה אפי" רבנן מודו).
ב. עליית לוקח מושכרת למוכר - לריו"ח קונה במעות, דא"צ תקנה, דאם תפול דליקה הלוקח עצמו ילך לככות (מט:).

נחלקו הרמב"ם והראב"ד האם הצר המושכרת קונה למשכיר או לשוכר. הוכח מהגמ' כא' השיטות

פירש"י דחצר שכורה קונה לשוכר - דאע"פ שהפירות מונחין בחצירו של לוקח, לא קני לו חצירו בנתינת המעות, דכיון דהשכיר את המקום למוכר, חצירו של מוכר הוא, וקונה למוכר.

בענין אונאה במקח

אונאה פחות משתות דהוי מחילה, האם לכתח' אסור, או דלמא מותר
כן חקר הרא"ש - (סימן כ') ונשאר בצ"ע "וירא שמים יצא ידי כולם" (היינו שלא יונה אפי" בפחות משתות, ואם הונו אותו שלא יתבע האונאה אלא ימחל, פלפ"ח).

צדדי הספק של הרא"ש האם מודאור' יש איסור אונאה אפי' פחות משתות

הצד שכן - דבכל דבר שיש בו שיווי ממון, יש אונאה. וטעמא שאמרו חכמים דהוי מחילה, לפי שא"א לכויין דמי המקח בצמצום, וגם אם יבוא לערער, לא ישומו השמאין בשוה, הלכך דרך העולם למחול על טעותם.

הצד שאין - עד שתות הוי בכלל דמי המקח ואין כאן שם אונאה כלל, כיון שדרך מקח וממכר בכך, דלפעמים הלוקח חפץ במקח זה ומוסיף עליו דמים יותר מכדי שויו, ופעמים שהמוכר מזלזל בשומתו בממכרו לפי שאין חפץ זה ערב עליו או שהוא דחוק למעות וכו'.

מה הדין לפי רב ושמואל במקרים הבאים

א. מכר שוה ה' בו' - לרב ביטול מקח (חומש מקח), ושניהם חוזרים. לשמואל אונאה (שתות מעות), לרבי ידו על העליונה והלוקח יכול לחזור או לתבוע אונאה. לר' נתן יכול רק לתבוע אונאה.

ב. מכר שוה כ"ד בכ"ח - לרב ושמואל אונאה (שתות מקח).

ג. מכר שוה כ' בכ"ד - כמו מכר שוה ה' בו'.

במשכון על כל דמי ההלואה - לכ"ע לא משמט (דלא קרינן ביה "לא יגוש" - שהרי אינו תובעו כלום, רש"י. ולתד"ה והא, לקמן פא: , לא משמט משום דהוי "של אחיך בידך").

במשכון על חצי ההלואה - למסקנת הגמ', לרבי משמט הכל, דלא חשיב אלא זכרון דברים בעלמא, ולרשב"ג אינו משמט כנגדו. והיה צד בגמ', דלרבי אינו משמט כנגדו, דכנגדו הוא קונה, ולרשב"ג אינו משמט כנגד כל החוב, דמשכון כנגד כולו הוא קונה.

"רב כהנא יהבו ליה זוזי אכיתנא, לסוף אייקר כיתנא". מה הדין לרב ולריו"ח

א. לרב - נגד המעות שקיבל חייב לתת להן, ואידך דברים נינהו ודברים אין בהן משום מחוסרי אמנה.
ב. לריו"ח - חייב לתת להן את כל הכיתנא מב' סבות, (א) דחייב מי שפרע על כל המקח. (ב) דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה ביוקרא דהוי כמתנה מועטת (תוס').

מחוסרי אמנה, אימתי, א. אין לכ"ע. ב. יש לכ"ע. ג. פליגי
א. במתנה מרובה.
ב. בלא נשתנה השער (רש"י).
ג. במתנה מועטת ונשתנה השער.

תוס' "וי"ל במכירי כהונה" צ"ב מדוע חייבים הבעלים לתת למכיריהם (הסברא, ע"פ דמיון להלכה אחרת)

ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר יש לך בידי בן לוי רשאי לעשותו תרו"מ על מקום אחר, והטעם דכמו במתנה מועטת דסמכא דעתיה, אסור לחזור בו, כך במעשר, לישראל זה כמו מתנה מועטת ולכן סמכא דעתיה.

הנותן מעות למוכר ולא משך, נחלקו ב' תירוצי תוס' (לעיל מג.), האם המוכר הוא שו"ח (ואסור לו להשתמש במעות), או דלמא, לריו"ח הוא שואל עלייהו. מה דעת רש"י בסוגיין

פירש"י ד"ה והא בעי לקיבולי וכו' - "ודלמא לא הוי מקבל ואשתכח דחוי זידיה הוה", מבואר דמותר לו להשתמש. מיהו לכאו' נ' דלא מטעם התוס' שם (דלא הפקיעו כח המוכר מן המעות), אלא דרש"י לשיטתו דהמקח קיים עד שחזור בו, וא"כ פשיטא "דחוי דידיה הוה".

האומר לתבירו הכנס שורך, או ביתי לפניך, האם נעשה שומר

לש"ק דתוס' - סוגיין שפטור כרבי, דשמואל פסיק כוותיה, שאפי' אם הכניס ברשות בעל החצר, לר' פטור עד שיקבל עליו בעל החצר שמירה.

לש"ב דתוס' - סוגיין אפי' כרבנן דמחייבי, הני מילי אם אמר כנוס שורך משמע ואשמרנו, אבל הא ביתא קמן

מחילה רק אחר כל היום (בין בשתות, בין בפחות, ובין ביותר), ולרבנן בכדי שיראה.

מהו גדר "ביטול מקח", האם אין כאן מקח כלל, או דלמא המקח הוא מקח, אלא יש זכות לתבוע ביטול מקח

נראה דפליגי בזה ב' התיירוצים בתו"ה ואילו -

תירוץ א' - כצד א', דביטול מקח הוא כמק"ט, דהו"ל רחוק מן המקח יותר מדאי, והרי זה כמו קנה שור שחור ונמצא לבן, יין ונמצא חומץ, ואין יכול לומר אי לאו דאוניתני (זה כאילו לומר "אילו לא היה בו מקח טעות", אבל בההיא דר"ח דמתחילה הוי שוה ה' בו', דהוי אונאה ולא ביטול מקח, ורק אחרי שהוקר נעשה ביטול מקח, לכן יכול הלוקח לומר אי לאו דאוניתני).

תירוץ ב' - כצד ב' דהמקח קיים, אלא כאשר המתאנה תובע את אונאתו, יכול המתאנה לבטל את המקח (ואין חילוק בין הא דרב חסדא לביטול מקח, ובהא דר"ח המוכר לא תבע אונאתו, כלומר, המתאנה בידו לקבוע אם הוי כמק"ט).

ועיין תוס' נו ע"א ד"ה יצא.

למה ב"ביטול מקח" המוכר יכול לבטל המקח על כורחו של הלוקח, ובשתות לא

דהוי כמקח טעות - דכיון שהוא יותר משתות, אבל בשתות אם אינו תובע הוי כדמי המקח (ותירוץ הריב"ם לא עונה על שתות, דהרי בשתות אע"פ שתובע את אונאתו אין המתאנה יכול לחזור בו, וכן מבואר להדיא בתוס' ב"ב פד).

אונאה יותר משתות הוי "מקח טעות". מהן ב' הנפק"מ לדינא

א. המתאנה יכול לחזור בו (תד"ה ואילו).

ב. עבדים שטרות וקרקעות דאין להם אונאה, דנים אם ביטול מקח יש להם (רש"י ד"ה יש להן, נו).

"אמר רבא הלכתא פחות משתות וכו", מה הדין לפי רבא "בשתות" ו"בפחות משתות"

לרש"י - שתות קנה ומחזיר אונאה בכדי שיראה, כר' נתנן (דדיינא הוא ונחית לעומקא דדינא), ולפ"ז בהכרח פחות משתות הוי מחילה לאלתר (דאל"כ מה בין שתות לפחות משתות, וכן מוכח מורשכי).

לר"ת - שתות ידו על העליונה (דהלכ' כרבי מחבירו, ולפ"ז אין הכרע מה דין פחות משתות דבלא"ה יש הכול בין שתות לפחות משתות, מיהו מסתבר דהוי מחילה לאלתר כורשכי. ואין חילוק בין נתאנה מוכר בין נתאנה לוקח, וכדמסיק רבא ומסייע ליה רב אשי. והא דלא קאמר רבא "רצה", משום דקאי אמתני'.

ג' נפק"מ לדינא בין ר' נתנן לרבי

א. בשתות עצמה - אם המתאנה יכול לחזור בו (לר' נתנן לא, לרבי כן, כל זה לפי רבא ורב אשי, ורבה חולק כלקמן).

ב. לפי רבה בשתות עצמה - אם נתאנה הקונה אם יכול לחזור בו (לר' נתנן כן, ולרבי לא, אבל אם נתאנה מוכר לכו"ע יכול לחזור).

ג. פחות משתות - אם הוי מחילה לאלתר (לר' נתנן כן,

ד. מכר שוה נ"א בס' - לרב מחילה (פחות משתות מקח), לשמואל לפי המקח מחילה, לפי המעות ביטול מקח (יותר משתות מעות), למהרש"א המקח קובע והוי ביטול מקח, ודייק כן מתד"ה שתות, דאפי' למ"ד שתות מעות נראה לילך יותר אחר שתות מקח (וכן דעת הרמב"ם והמרדכי). ולדעת הפנ"י משתות מקח ועד שתות מעות הכל הוי אונאה, ואין ביטול מקח אלא כשמכל צד הוא ביטול מקח, ואין מחילה אלא כשמכל צד הוא מחילה (וכן דעת הרה"מ ושטמ"ק בשם תוס' חיצוניות, והחינוך מצוה של"ז).

דף נ.

מאי איכא בין שתות, לפחות משתות, וליותר משתות

שתות - לרבי ידו על העליונה, לר' נתנן שתות ומחזיר אונאה (נ:).

פחות משתות - לרבי ספק בגמ' אי מחילה לאלתר או קנה ומחזיר אונאה עד שיראה, לר' נתנן מחילה מיד (דאל"כ מאי איכא בין שתות לפחות משתות, תד"ה אמר נ:).

יותר משתות - ביטול מקח ושניהם יכולים לחזור, וספק בגמ' אם יכול לחזור לעולם או עד שיראה.

מה נפשט בב' הספיקות דאבעיא להו

בפחות משתות - הספק אליבא דרבי, ולא נפשט, מיהו לר' נתנן בהכרח דמחילה לאלתר (רש"י ותוס' נ:).

ובביטול מקח - הספק לכו"ע ולא נפשט, מיהו רבא פסק דבכדי שיראה, ותניא כוותיה (נ:), ולפי ר"ת זה עיקר התניא כוותיה).

דף נ:

"איבעיא להו בטול מקח לרבנן לעולם חוזר או דלמא בכדי שיראה וכו", ת"ש חזרו לרברי חכמים. אי אמרת בשלמא בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ולר"ט כל היום משום הכי חזרו". באר בקטע המודגש למה מעיקרא שמחו, ולמה חזרו

לפירש"י מעיקרא שמחו - בשתות עצמה דלר"ט מחילה לאלתר ולרבנן אונאה וידו על העליונה (אבל ביתר משתות, דלפי ר"ט אונאה וידו על העליונה, ולרבנן בטול מקח, אין זו שמחה להם, ואדרבה בדרבנן ניחא להו טפי דשניהן חוזרים, ולר"ט רק המתאנה).

וכשאמר כל היום חזרו - דפגם להם ביתר על שתות (לרבנן הוי מחילה בכדי שיראה ולר"ט רק לאחר כל היום), יותר ממה שהשביחם בשתות עצמה אע"ג דהוי מחילה לאלתר, לפי שהוא דבר מצומצם.

לתוס' מעיקרא שמחו - דלר"ט עד שליש קנה ומחזיר אונאה, ואחר כדי שיראה הוי מחילה (ואילו לרבנן יכול לבטל כל המקח, בין בשתות ובין למעלה משתות).

וכשאמר להם כל היום חזרו - דלר"ט עד שליש הוי

לרבי בעיה דלא איפשיטא לעיל ג.).

קושיות תוס' על שיטת רש"י

א. וכי חולק רבא על סתם מתניתין (גא.) דקתני מי שהוטל עליו ידו על העליונה.

ב. הלכה כרבי מחבירו.

ג. רבא גופיה מוקי מתני' כר' יהודה הנשיא ולא כר' נתן א"כ משמע דסבר ליה כוותיה.

ד. מה שיך למימר תניא כוותיה בדבר שיש מחלוקת תנאים כתוב באותה ברייתא.

שיטת תוס' ואיך מיושבות הקושיות לפי שיטתם

קושיות א-ג - דרבא דאמר שתות קנה, היינו אם רצה, וכרבי, ולא חש לפרש בהדיא רצה משום דקאי אמתני'.

קושיא ד - תניא כוותיה מיתי משום דקתני בברייתא זה וזה בכדי שיראה כדרבא אבל מר' יהודה הנשיא לא מיתי דאמר רצה אמר לו כו' דאדרבה ה"ל לאתויי מתניתין.

כו' תוס' "אע"ג דרבא נקיט לישנא דמילתא דר' נתן אין פ"י קנה דהכא כקנה דר' נתן", באר

לר' נתן - קנה, פירוש שהמכר קיים ואין המתאנה יכול לחזור בו.

לרבי - קנה, פירוש אם רצה, דידו על העליונה, אם רצה יוכל לבטל המקח.

כתבו תוס' דלפירש"י דרבא פסק כר' נתן, רבא אית ליה שפיר דר"ח דמכר לו שוה ה' בו' לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר. מה היה קשה לתוס' ומה תירצו

קשה - איך הלוקח יכול לחזור בו, הרי יש כאן אונאת שתות מעות, דמכר שוה ה' בו', ובשתות לר' נתן קנה ומחזיר אונאה, וא"כ למה הלוקח יכול לחזור בו (ובשלמא לרבי לק"מ, כיון דשתות ידו על העליונה, ושפיר יכול לחזור בו).

והידשו תוס' - דהכא לא חשיב אונאת שתות אלא ביטול מקח, כיון שהוקר בתוך כדי שיראה ועמד על ח', חשיב כאילו מעיקרא מכר שוה ח' בו', דהוי ביטול מקח (דהמקח לא נגמר עד שיש לו זכות לחזור אם יתברר שיש בו אונאה, ולכך קאמר ועמדו על ח' ולא קאמר ועמדו על ד' שאין זה ביטול מקח, אלא שתות מעות, דהאונאה היא א' וביחס למעות זה שתות, אבל עמדו על ח' דהאונאה היא ב', ביחס למעות זה שליש, וביחס למקח זה רבע, ממה נפשך זה ביטול מקח), לכן לוקח יכול לחזור בו, ובאמת גם המוכר היה יכול לחזור בו, לולא הטענה של הלוקח "אי לא דאונתינני" (שו"ר עיקר הדברים כבר במהר"ם).

מכר שוה ה' בו' והוקר ועמד על ח', אלו חידושים למדנו מכאן

כשהוקר בתוך כדי שיראה - חשיב כאילו מעיקרא מכר שוה ח' בו', והוי ביטול מקח.

מ"מ אינו ככל ביטול מקח - דכאן רק הלוקח יכול לחזור בו, משום דא"ל אי לאו דאונתינני וכו'.

אם הלוקח תובע להחזיר את אונאתו - יכול המוכר לבטל המקח (לפי תירוץ ב' בתוס')

חפ"ז שוה ה' פרוטות ומכרו בו' פרוטות, מה דין האונאה

א. קודם כל תלוי במחלוקת אם יש אונאה לפרוטות (לקמן נה.).

ב. ואפי' אם יש, תלוי במחלוקת אי שתות מקח שנינו וממילא הוי ביטול מקח, או שתות מעות שנינו וממילא הוי אונאה.

ג. ואפי' אם שתות מעות שנינו, והוי אונאה, תלוי במחלוקת אם קנה ומחזיר אונאה או רצה אומר תן לי מקחי.

ד. ומחלוקת רש"י ותוס' כמאן הלכתא.

ה. ולר"ט שתות עצמה הויא מחילה (לשיטת רש"י).

עד מתי מוכר חוזר,

כשרימו אותו - חוזר לעולם, כיון שהטלית אינה בידו להראותה, וצריך זמן עד שיראה טלית אחרת כמותה (ובאופן שמכר בקנין סודר, ועדיין הטלית ביד המוכר, יכול לחזור רק בכדי שיראה, והלוקח שאין הטלית בידו יכול לחזור בשיעור כדי שיראה מאז שבא המקח לידו - נתיבות סי' רכ"ז סק"ה, והגרע"א).

אבל כשהוא רימה - ורצה לחזור בו (בביטול מקח) לפי תירוץ א' בתד"ה ואילו, יכול לחזור כל זמן שהמתאנה יכול לחזור דהיינו בכדי שיראה, ולפי תירוץ ב' אינו יכול לחזור, אלא"כ המתאנה תובע אונאתו.

אם ראה טלית כזו ולא חזר בו, האם יכול אח"כ לחזור בו

לדעת הר"ף, אינו יכול עוד לחזור בו כיון דמחל.

מהיכן בסוגיין יש להקשות על הר"ף

דר"ג אמר לאושפיזיכניה דרמי בר חמא (גא.), שיכול לחזור, אע"פ שכבר נודע לו שטעה ולא חזר.

ומסיק הרשב"א דלא כהר"ף, אלא מוכר לעולם חוזר בכל גונא, כדי שלא תחלוק בשיעורין.

ובתורא"ש תירץ, דהתם נודע לו שטעה אחר כדי שיראה, ולכן היה סבור שלא יוכל לחזור בו, אבל כיון שלא מחל על אונאתו, יכול לחזור גם לפי הר"ף.

פירש"י "אם לא נתייקרו מליתות בינתיים", צ"ב מה אכפת לן אם נתייקרו, סוף סוף הרי בשעת המקח היה אונאה

כיון שתובע אונאתו רק אחר שנתייקרו, נ' **שודאי** כבר ראה מקודם טלית כזו והכיר באונאתו ומחל, ובא לחבוע עכשו לפי שנתייקרו, שאילו רק עכשו הזדמנה לו טלית כזו, איך נודע לו מהמחזיר של שעת היוקר מה היה מחזירה בשעת הזול (רמב"ן וריטב"א בטעמו של רש"י).

אונאה", כל הקונה ממנו, אדעתא דהכי קונה דמוחל על כל תביעת אונאה.

דעת הרא"ש - דחז"ל ביטלו אצל בעה"ב המוכר כליו רק את הדין של **"שתות, קנה ומחזיר אונאה"**, דהרי כל מה שבעה"ב הסכים למכור את כלי תשמישו זה רק בגלל הדמים היתירים שקבל, ואיך נכפה אותו להחזיר את הדמים היתירים שקבל ולקיים את המקח בפחות. אבל את הדין של **"יתר על שתות, בטל מקח"**, אין צורך לבטל, דמה אכפת לן שהלוקח אינו רוצה לקנות במחיר כזה, וכי אנו אחראים לסייע לבעה"ב למכור נכסיו בכל מחיר שירצה. העיקר שאנו לא כופין אותו למכור בפחות בעל כורחו (המגיה בתורא"ש).

תוך כמה זמן צריך הלוקח לתבוע את אונאתו, באופן שידע בשעת המקח שנתאנה

רש"י ד"ה ואתבעיה בדינא כתב "בכדי שיראה לתגר". מיהו דעת הב"ח (סימן רכ"ז), דאם אין עדים שלא מחל, אינו יכול בכלל לתבוע, דכיון דידע הלוקח דאינו שוה אלא ה' ולקחו בו, מתנה הוא דיהיב ליה. ובמעשה דורשכי וכיפי מיירי דהלוקח אמר בפני עדים "אתן לו ששה ואתבענו לדין". וכיון שיש עדים שלא מחל, ממילא יכול לתבוע גם אחר כדי שיראה (דטעם זמן של בכדי שיראה, אינו אלא למי שלא ידע וטעה, וקבעו לו זמן לחקור ולידע, דאז אמרינן שאם נתעצל ושהה יותר מכדי שיראה, מחיל, אבל זה שידע ואמר בפני עדים שאינו מוחל, ודאי יכול לתבוע גם אחר כדי שיראה).

אבל בדעת רש"י י"ל דס"ל כקצה"ח (סימן רכ"ז סק"ה), שחולק על הב"ח וסובר, דאע"ג דלא אמר בפני עדים אתבענו לדין, נמיי יכול לתבוע את האונאה (היכא דהמוכר לא הכיר בלוקח שהוא מכיר את שיווי המקח, ע"ש). ובאופן זה פשוט שלא יוכל לחזור אלא בכדי שיראה.

לפי הב"ח, דמיירי שהלוקח אמר בפני עדים שאינו מוחל, למה כשהמוכר הוא בעה"ב, אינו יכול לתבוע את האונאה, הרי יש עדים שאמר בפניהם שאינו מוחל

וי"ל דעל בעה"ב המוכר כאילו תלוי שלט "ע"מ שאין עלי אונאה", וכיון שידע הלוקח שהמוכר בעה"ב, קנה על דעת כן (קצה"ח והנמור"י).

לפי הב"ח, דמיירי שהלוקח אמר בפני עדים שאינו מוחל, למה בפחות משתות לא היה יכול לתבוע אונאתו (אפי' אילו לא קנה מבעה"ב), ואמאי לאלתר הוי מחילה

שו"ר שכן הקשה המחנ"א דיני אונאה סימן י"ט, וכן הוכיח בט"ז מקושיא זו לדחות את דברי הב"ח.

ויש ליישב דעת הב"ח, דהמוכר מכר על דעת כן ד"אונאה פחות משתות, לאלתר הוי מחילה", ואילו ידע שהלוקח אינו מוחל, לא היה מוכר לו.

א"נ י"ל דדוקא כשתובע אונאתו כשלא נתייקרו אמרינן **דחז"ל** רק עכשו הזדמנה לו תלית כטליתו ונודע לו שנתאנה, דאל"כ למה שתק עד השתא, מעיקרא מאי סבר, ולכסוף מאי סבר. אבל כשתובע אונאתו אחר שנתייקר, לא מאמינים לו שלא נזדמן לו עד עכשו, אלא **אולי** איתרמי ליה מקודם וכבר נודע לו שנתאנה, אלא שמחל משום שהיה דבר מועט, ומה שתובע עכשו משום שנתייקר (שו"ת מהרי"ט, חו"מ סימן י"ט).

מכאן נ' שגם דעת רש"י כהר"ף, כיצד

דהרי נתבאר דזה הטעם של רש"י, שאם נתייקרו תליתות בינתיים אינו יכול לחזור בו, כיון דמחל. דכל המחלוקת דלעיל היא, דלפי הרמב"ן צריך **דאז** שכבר ראה, כדי שלא יוכל לחזור בו. ואילו למהר"ט סגי אפי' "ספק" **דאז** כבר ראה.

דף נא.

ו' דיני אונאה אפשר ללמוד ממועשה דורשכי ורכיפי

א. דפחות משתות לאלתר הוי מחילה - דאל"כ למה לא נתן חמש וחצי ויתבענו לדין תוך שיעור כדי שיראה, (תד"ה אמר, נ:).

ב. דהלכה כשמואל דשתות מעות נמי שנינו - דשוה ה' בו' לפי רב הוי חומש המקח, ואם תובע אונאתו יכול המוכר לבטל את המקח, והכא הלוקח רצה רק להוציא ממנו את האונאה (רא"ש).

ג. דאע"פ שידוע בשעת המקח שהמוכר מאנה אותו - יכול אח"כ לתבוע החזרת האונאה, שהרי פטרו את המוכר רק משום שהיה בעה"ב (ר"ח, ומרדכי בשם ראב"ה).

ד. שבעה"ב אין לו אונאה - כשמוכר כלי תשמישו.

ה. בעה"ב אין לו אונאה רק עד שתות - אבל יתר משתות יש ללוקח רשות לחזור (הרא"ש, דהא בב' המעשים היתה אונאה רק שתות).

ו. אפי' מי שלא ידע שבעה"ב אין לו אונאה - והיה סבור שיוכל לתבוע אונאתו, אין לו אונאה, וסגי שידוע שהמוכר הוא בעה"ב, דלא פלוג רבנן, דאל"כ יש חילוק בין לוקח עם הארץ או ת"ח (תורא"ש).

דעת הרא"ש דבעה"ב אין לו אונאה רק עד שתות, מה דעת רש"י

מסתימת ל' רש"י משמע - דאפי' ביותר משתות אינו חוזר, שכתב ד"ה מבעה"ב, "תכשיטין וכלי תשמיש שלו חביבין עליו ואינו מוכרן אלא ביוקר והו"ל כמפרש יודע אני שיש בו אונאה דאמרינן לקמן אין לו עליו אונאה" וכן דעת הרמב"ם הרשב"א ה"ר"ן והנמור"י.

במה נחלקו רש"י והרא"ש

טעמו של רש"י - דכיון דבעה"ב המוכר כליו הו"ל כמפרש "יודע אני שיש בו אונאה, ע"מ שאין לך עלי

מותי גם לבעה"ב שמוכר יש דין אונאה

א. בחפצים העומדים לימכר.

ב. לרא"ש ביותר משותת.

ג. כשאנו אותה.

בענין מחלוקת רבנן ור' יהודה גבי אונאת מוכר

הגמ' עושה צריכותא לדבנן - דאף שכתוב אונאת לוקח צריך לכתוב גם אונאת מוכר, דסד"א דאין לו אונאה כיון דבקי במחיר ויש לו סבה למכור בזול, ומותר לקנות ממנו בזול.

ולר' יהודה אין אונאה לתגר - ומוקי לה בתגר ספסר דיודע המחיר. וקשה, דזו סתירה, דלעיל אמרנו דסתם מוכר בקי, כאן אומרים דדוקא ספסר בקי.

וני דאיכא ג' דרגות בבקיותא במחירים - קונה, מוכר רגיל. ספסר.

מוני מתני' לא ר' נתן ולא רבי, מה י"ל (גם הו"א)

א. רק אלעזר - איני יודע מי שנאה.

ב. רבה - ר' נתן היא, ולא נחלק עם רבי שיש דין ידו על העליונה, אלא במי יש, לרבי רק במוכר, לר' נתן גם בלוקח.

ג. רבא - מתני' רבי ומאי דשייר במתני' שנה כבריייתא.

האם לר' נתן יש דין ידו על העליונה בשתות כן, לפי רבה - דלא נחלק עם רבי אם יש דין ידו על העליונה, אלא במי יש, לרבי רק במוכר, לר' נתן גם בלוקח.

דף נא:

באר מחלוקת רב ושמואל בע"מ שאין לך עלי אונאה

א. לס"ד - רב כר"מ דאין אדם מתנה עמש"כ בתורה אפי' בממון, ושמואל כר' יהודה דדבבר שבממון תנאו קיים.

ב. ודחי דלא תלי זב"ז - אלא רב אפי' כר' יהודה, דהכא "לא ידע דמחיל", ופירש"י דהלוקח סבור שאין בו אונאה. ושמואל אפי' כר"מ, דהכא "לא ודאי קא עקר" (וצ"ב, סוף סוף הרי לבסוף אם תהיה עקירה היא תהיה מכח תנאו).

ג. מיתבי ע"מ שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה - קשה לרב דאמר אפי' לר' יהודה תנאו בטל.

ד. אבני מסיק - דמחזורתא כס"ד, דרב כר"מ, והבריייתא כר' יהודה דלר' יהודה מהני תנאי בממון אפי' דלא ידע דמחיל, ושמואל כר' יהודה (וצ"ע מה הזקיקן לאבי לומר דשמואל כר' יהודה, וע' רמב"ן).

ה. ורבא מיישב - דהבריייתא שפיר כרב, ורב אפי' כר' יהודה, דמודה רב "במפרש" דתנאו קיים, כיון "דידע דמחיל", דהא דלרב לא מהני באונאה לר' יהודה, דוקא

בסתם "דלא ידע דמחיל", דהלוקח סבור שאין בו אונאה, אבל כשפירש לו "יודע אני שיש בו אונאה", מהני אפי' לר' יהודה, ומדרייק בלשון רש"י, דא"צ לפרש את סכום האונאה, שער המלך פ"א ממכירה הט"ז. ולפ"ז כל הדין של בעה"ב המוכר כלי תשמישו, דאין לו אונאה, דפירש"י, משום דהו"ל כמפרש, זהו רק לר' יהודה.

האם לפי ר"מ מתנה על מה שכתוב בתורה תמיד תנאו בטל

לרבא אליבא דשמואל - אם לא עוקר ודאי, תנאו קיים (כמו באונאה ובשבועית, ודוקא באשה תנאו בטל, דהתם ודאי עקר בשעת התנאי, שעוקר החובה מעליו ואפי' יתן לאחר זמן מתנה בעלמא הוא. אבל באונאה לא ודאי עקר, דלא התנה שיעקור, ושמא לא יעקור).

לאבני אליבא דשמואל - וכן לפי רב עצמו, תמיד תנאו בטל.

האם לפי ר' יהודה מתנה עמש"כ בתורה בממון תמיד תנאו קיים

לפי רבא לפי רב אליבא דר' יהודה, דוקא "במפרש" תנאו קיים, כיון "דידע דמחיל", אבל בסתם "דלא ידע דמחיל", לא.

א. מתי לשמואל לא מהני ב. מתי לרב כן מהני

א. ע"מ שאין בו אונאה (דזה אינו ל' מחילה, וכדרב ענן).

ב. במפרש (לרבא).

מה הדין לרב, אם התנה ע"מ שאין לך עלי אונאה, ואח"כ הלוקח תבע את האונאה

המוכר יכול לחזור בו, דאע"ג דלר"מ בקידש ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה והיא תובעת, הקידושין לא פקעי, התם הוא משום שמתנה על מש"כ בתורה תנאו בטל דאינו כתנאי בי"ג וכו', אבל לר' יהודה שתנאו בממון קיים, אלא דגבי אונאה לא מהני משום דלא ידע דמחיל, אבל התנאי מהני לבטל המעשה, כיון שאינו נגד ד"ת, משום שהתורה לא חייבה אלא ברצון שכנגדו (קצה"ח, רכ"ז סק"ט).

ר"ח פסק כרב, ותוס' פסקו כשמואל, במה נחלקו

ר"ח ס"ל דאונאה הוי "איסורי", ותוס' ס"ל דהוי "ממונא".

צ"ב מדוע מר לא אמר כמר

וי"ל דדעת ר"ח - דהנה מבואר לקמן (סא), דא"א ללמוד אונאה מגזל ורבית, דאונאה היא דרך מקח וממכר, ופירש"י שם "ויש בנ"א שצריכין לחפץ וקונין ביותר משווי", היינו דמסכרא לולא התורה לא היה איסור אונאה, דכל המחיר שקצץ הוא "דמי המקח", וא"כ נמצא ששורש דין אונאה הוא "איסור", שאין זו הנהגה ישרה לעשות כן לחבירו (אבל אונאת נכרי מותרת

אפי' למ"ד שגזל נכרי אסור, תוס' לעיל מח.: משא"כ "גזל" לקחת ממון חבירו נגד רצונו, זה ידעינן גם בלי התורה, וכדאמרינן דלומדים גזל מנמלה), ולכן כאשר יש נידון אם ע"י תנאי והסכמת חבירו, זו כבר הנהגה ישרה, זו שאלה של איסור (ונראה, דאם ר"ח היה כותב שולחן ערוך, היה מכניס דיני אונאה בחלק "יורה דעה", כמו רביה, בשר וחלב דיני שחיטה וטריפות וכו').

ואילו דעת תוס' - דאחרי שהתורה קבעה שאין אדם בעלים לקבוע מחיר כרצונו, א"כ אינו דמי המקח, אלא "גזל" (וצריך "השבה", מדין והשיב את הגזילה - פנ"י. ושורש איסור גזל, פשוט שהוא ממון, דפוגע בבעלות חבירו).
וצ"ע אי"כ מ"ל - במחלוקת רב ושמואל שתות מקח או שתות מעות, פסקינן כשמואל. ובאמת ר"ח (מט:), כתב משום דתנאי כוותיה, אבל הרא"ש כתב דהלכה כשמואל בדיני, משא"כ כאן בתנאי, כתב דהלכה כרב.

אופנים דאין דין אונאה, ומה סברת כל דין

א. בעה"ב המוכר כלי תשמישו - דחביבין עליו וחשיב כמפרש יודע אני שיש בו אונאה (גמ' ורש"י נא).
ב. לר' יהודה אין אונאה לתגר ספסר - דבקי במחיר, שהרי קונה ומוכר מיד, והוזיל כי צריך למעות, ועכשיו רוצה לחזור בו (גמ' ורש"י נא).

ג. האומר לחבירו ע"מ שאין לך עלי אונאה (נא:)

לאב"י - דוקא לר' יהודה דמהני תנאי בממון, ואפי' דלא ידע דמחיל, וכך סובר שמואל.
לרבא - גם לרב מהני היכא "דידע דמחיל" דהיינו "במפרש".

ד. הנושא ונותן באמנה - לרש"י שמאמינו בכמה מוכר, לשיטת תוס' שמאמינו בכמה קנה (נא:).

ה. עבדים וקרקעות - "או קנה מיד עמיתך" דבר הנקנה מיד ליד, יצאו קרקעות שאינן מטלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות (נו: , נזכר בגמ' מז:).

ו. שטרות - "וכי תמכרו ממכר", דבר שגופו קנוי ומכור, יצאו שטרות שאין גופן קנוי ומכור, ואינן עומדין אלא לראייה שבהם (נו:).

ז. הקדשות - "אחיו" ולא הקדש (נו:).

ח. ס"ת - לר' יהודה לפי שאין קץ לדמיה (נח:).

ט. בהמה ומרגלית - לר' יהודה לפי שאדם רוצה לזווגן (נח:).

י. סוס וסיף וחטיטוס במלחמה - לר' יהודה בן בתירא מפני שיש בהם חיי נפש (נח:).

יא. אין אונאה לפרוטות - לרב כהנא (נה:).

יב. "מכור לי באלו" לחד מ"ד (מז:).

יג. בחליפין - אין אונאה (גמ' מז. וכן דעת הר"ף והר"י מיגאש).

יד. בנכרי (למ"ד גזל נכרי אסור - תוס' מח:).

טו. בפחות מפרוטה - מחילה.

אופנים דאף פחות משתות חוזר

א. בדבר שבמדה במנין ובמשקל (תד"ה איסור, נא:).
ב. מקח טעות.

ג. תגר לר' יהודה לפי רב אשי (נא:).

ד. בסלע שנפחתה לשקל פחות משהו (רש"י ד"ה מאי קאמר, נב:).

ה. הקדש לרב חסדא (נו:).

היכן מצינו דבר במדה במנין ובמשקל שפחות מכדי אונאה אינו חוזר, ומ"ט

במטבע שחסרה - והטעם דנתנו בתורת מטבע ולא בתורת נסכא (דאז נותנו בתורת משקל להתיכה).

באר קושיית תד"ה שני פונדיונים, לשמואל

הקשו תוס' - "ואפי' לשמואל דאמר שתות מעות נמי שנינו, תקשה, דבשתות מקח מודה דהוי נמי אונאה, וה"ק [צ"ל, והכא קאמר] ב' פונדיונות לדינר הוי אונאה (ר"ל, דאם מכר שוה כ' מעות בכ"ד מעות, מצד הדמים ששילם, הוי אונאה דר' מתוך כ"ד הוא שתות מעות), אבל ב' פונדיונות פחות פרוטה הוי מחילה (ר"ל, דאם מכר שוה כ' מעות ופרוטה בכ"ד מעות, מצד הדמים ששילם, הוי מחילה, דר' מעות פחות פרוטה הוא פחות משתות), אע"ג דאכתי הוי שתות מקח" (ר"ל דביחס לשווי המקח [כ"ד מעות ופרוטה], אונאה של ד' מעות פחות פרוטה הוא "שתות מקח").

וצ"ב מה כוונתם דהוא "שתות מקח" - דהרי כיון דשווי המקח כ' מעות ופרוטה, שתות מזה הוא ג' מעות וב' שליש מעה, וא"כ ד' מעות פחות פרוטה הוא יותר משתות מקח, והוי ביטול מקח, ואיך כתבו תוס' דהוא "שתות מקח".

וכתב מהרש"א - דמה שכתבו תוס' דהוא "שתות מקח", לאו דוקא, אלא הכוונה "ביטול מקח", וכוונתם, דלשמואל היכא דליכא לא שתות מקח ולא שתות מעות, אלא מצד אחד הוא מחילה ומאידך הוא ביטול מקח, לעולם אזלינן בטר שווי המקח בין לענין ביטול מקח בין לענין מחילה (וכשיטת המרדכי שהביא המהרש"א לעיל דף מט:). והכא נמי מצד המעות ששילם על המקח (כ"ד מעות), הוא מחילה, וביחס לשווי המקח (כ' מעות ופרוטה), הוא "ביטול מקח", וצריך ללכת אחר המקח ולבטל את המקח ואמאי הוי מחילה.

אלא דלפ"ז קשה מאד ל' התוס' - איך כתבו שהוא "שתות מקח", בשעה שהוא ביטול מקח. ובאמת הפנ"י חולק על המהרש"א, ומפרש, שבאמת ככה"ג הוא אונאה, ואין ביטול מקח אלא כשמכלל צד הוא ביטול מקח, ואין מחילה אלא כשמכלל צד הוא מחילה. ולפ"ז מיושב טפי ל' התוס' שתות מקח, דהכוונה שתות במקח, היינו שיש כאן אונאה שתות במקח.

דף נב.

תד"ה אמר מבארים שיטת רש"י שמותר לאונות לכתחילה לכ"ע בשתות עצמה (וכש"כ בפחות משתות, ובתורא"ש הקשה, והדבר צ"ע אם מותר לאונות כשדעתו להחזיר, וע' אילת השחר וברכ"א מה שביארו בזה). וכשפחת באיסור יותר משתות, לכ"ע אסור, ועד איסור,

מחלוקת אמוראים אם גם בטלית מיירי בכרכים או דלמא בטלית כל בנ"א בקיאים.

מטבע שחסירה "כדי אונאה", הבא לחלל עליה מע"ש באיזה שווי יחלל (למסקנה בקיצור)

א. לרש"י - מחלל בפחות משוויה, כפי דמים ודאין שלה (19 איסרים).

ב. לתוס' - מחלל בשוויה (20 איסרים, ומעט פחות דא"א לצמצם).

ג. לריב"ם - לא נתפרש בגמ' (דהסוגיא מיירי בנפחתה פחות מכדי אונאה), ויתכן בשוויה, ויתכן דחשיב כנסכא.

ד. לריב"ן - מחלל עליה בתורת סלע שלם (24 איסרים).

לפירש"י דמיירי בנפחתה כדי אונאה אמאי אינו אלא נפש רעה אותו שאינו מקבלה, הלא חייב להחזיר אונאה (וכדהקשו תוס' על הריב"ן).

וי"ל דסו"ס רק למטבע בעי לה, ומה אכפת לו, ואם כולם יסכימו לקבלה בסלע ולא יקפידו, איש לא יפסיד (נחל"מ).

מ"ש "שקל הבא מסלע" דאסור לקיימו בחיסרון "משהו", משקל מקורי דמותר לקיימו ולהוציא ביה עד כדי אונאה

בדעת רש"י ביאר מהרש"א - דרש"י סובר דאסור להונות את חבירו אפי' פחות משתות אם הוא שו"פ, אלא דחכמים שיערו דעד שתות אדם עשוי למחול, ולכן בשקל הטבוע כך מעיקרו, כיון דפחת שלו ניכר, אנו תולין לומר דודאי המקבלו הרגיש בחסרונו, ומחל. משא"כ בשקל הבא מסלע, אין הפחת שלו ניכר לגבי שקל, והמקבלו עלול שלא להרגיש בחסרונו, ולא ידע למחול, לכן אסור אפי' במשהו, דבקל יבוא לידי שו"פ, ויעבור לאו דאור' של "לא תנוג".

האם אפשר לחלל פירות מע"ש בשווי ה' שקל על מטבע של ה' שקל

אמר חזקיה וכו' - לפי שא"א לאדם לצמצם מעותיו, פירש"י לחלל בשווין בצמצום, שמתוך שהוא ירא מלפחות ונמצא אוכלו בלא חילוף, הוא מוסיף על דמיו, משמע שחלק מהפירות נשאר בלא חילול. אמנם לקמן בתוס' (נד. ד"ה או), כתבו דמסתמא גם במעשר אם חילל שוה מנה על פרוטה, מחולל. ואם נאמר דרש"י מסכים לתוס', צ"ל דמה שכתב "ונמצא אוכלו בלא חילוף", לאור"ד, אלא כונת רש"י דמסתמא דעתו של אדם לחלל שוה בשוה (דרכי דוד).

כיצד הוא דין פדיון מע"ש שאין בו שו"פ

א. א"א לחלל על מטבע ריקנית, דאין חילול לפחות משו"פ, דכתיב "ממעשרו" ולא כל מעשר.

ב. אלא מחלל על מעות הראשונים, דלא מזלזלין במע"ש

פליגי. וצ"ב במאי פליגי, דהא לכ"ע הוא ביטול מקח

וני דאביי ס"ל - דנהי דהוא כבר בשיעור של ביטול מקח, אך זהו דוקא אם יתבענו, אך אם ימחל, הוי גילוי מילתא למפרע על שעת המכר, דמחשיב זאת כדמי המקח, וקנה אדעתא דהכי. ולכן מותר לסמוך על כך ולתבוע מחירי כזה.

ורבא ס"ל - דכל זה הוא דוקא עד שתות, אבל יותר משתות הוי כמקח טעות, ואף אם מחל, אין זה גילוי למפרע אלא כמעשה קנין חדש.

בקצרה - תוס' ס"ל, דהתורה התירה למוכר עד סכום סביר להשאיר לשיקולו של הלוקח, לחזור או להשאיר, ולא מיקרי אונאה כלל (דהיינו לרבא עד שתות, ולאביי עד איסר).

האם פחות משתות הוי מחילה לאלתר ואינו אונאה כלל, או דלמא הוי אונאה ואסור

ברש"י ד"ה מאי קאמר - נ' כצד ב', דפירש דאחר שסלע נפחתה לשקל פחות "משהו", אסור לקיימה. והרי אין חשש שיתן אותו בסלע, דהרי מינכר חסרונו, אלא נותנו בשקל, וביחס לשקל חיסרון של משהו זה פחות משתות, ואם מותר לכתח' אמאי אסור לקיימה. ובאמת בנמו"י כתב, דגם בשקל הבא מסלע, הא דאסור לקיימו, היינו דוקא דפחת שתות, ודלא כרש"י. וצ"ב בדעת רש"י. ויבואר בהמשך בס"ד.

דף נב:

שווי המטבעות

דינר - שוה 6 מעין, שהן 12 פונדיונים, שהן 24 איסרים, שהן 192 פרוטות.

סלע - שוה 2 שקלים, שהן 4 דינרים.

תנן "כמה תהא הסלע חסירה וכו', ר"מ אומר וכו', ר' יהודה אומר וכו'", מאי שנא בסלע דפליגי ומאי שנא בטלית דלא פליגי (רתנן לעיל שתות)

מחלוקת אמוראים אם נחלקו גם בטלית כה"ג, למ"ד לא נחלקו, משום עשיק לגביך ושוי לכריסך.

דיני שיעורי פחת בסלע

סלע שנפחתה פחות משיעור אונאה - מותר למוכרה כאילו היא סלע יפה, בלי להתחשב במה שפחתה.

סלע שנפחתה יותר משיעור אונאה עד חצי - מחלוקת אמוראים אם יקרו, או בשווייה.

סלע שנפחתה חצי בדיוק - לכו"ע בשקל.

סלע שנפחתה יותר מחצי - לכו"ע יקרו.

תנן "עד מתי מותר להחזיר בכרכים וכו', בכפרים עד ערבי שבתות". מאי שנא בסלע דמפליגי, ומאי שנא בטלית דלא מפליגי (בין כרך לכפר)

ומחללין ביפה, וממילא נשאר במטבע.

דף נג.

ז' דברים שתרומה וביכורים חמורים ממע"ש
א. זר או כהן טמא במזיד במיתה ביד"ש. ב. בשוגג חייב
חומש. ג. רחיצת ידים. ד. אסורים לזרים. ה. הערב שמש.
ו. בטל באחד ומאה. ז. אין לו פדיון.

דבר אחד שמע"ש חמור מתרומה וביכורים
א"א לקדש בו אשה (כ"מ שמע"ש ממון גבוה).

מע"ש בטיל ברובא, ובאיזה מע"ש אמרו
במע"ש שאין בו שו"ב, וקשה, אם איתא
לדחוקיה אמאי בטיל ברובא
ליעבד כדחוקיה ויחל ליה על מעות הראשונות -
דלא פריק עד השתא.

וניתי מעשר דאית ליה ונצטרפינהו - דאור' ודרבנן
לא מצטרפי

וניתי דמאי - גזירה שמא יביא ודאי.

וניתי ב' פרוטות ונחלל עליהו פרוטה ומחצה וכו' -
החצי פרוטה לא מתחלל על פרוטה.
וניתי איסר - גזירה שמא יביא פרוטות.

התרומה והביכורים "חייבין עליהן מיתה" וכו'
"ואסורים לזרים", למה נכתב "אסורים לזרים"
הרי כבר נכתב "חייבין עליהן מיתה"
רש"י - לא נכתב אלא משום מע"ש, להשמיענו דאפיק
איסור ליכא.

תוס' בשם ירוש' - אסורים לזרים אפי' חצי שיעור (ואין
זו כפילות, דהכא אין מיתה).

אין לפרש - אסורים לזרים באכילה אפי' ע"י פדיון,
דמבואר ביבמות דשייר אין לה פדיון.

האם אפשר לקדש אשה בתרומה ובמע"ש
לפירש"י - בתרומה כן, ובמע"ש לר"מ לא דמע"ש
ממון גבוה הוא, לר' יהודה כן, דמע"ש ממון הדיוט.

האם אפשר לקנות עבדים קרקעות ובהמה
טמאה ובגדים ולקדש אשה במע"ש

ללשון א' בתוס' - לר"מ א"א לר"י אפשר (וכן הוא דעת
רש"י, ומתני' בסוף מסכת מע"ש דמותר לקנות בגדים היא כר'
יהודה, דמע"ש ממון הדיוט וכן יכול לקנות בו עבדים קרקעות
ובהמה טמאה).

ללשון ב' בתוס' - עבדים קרקעות ובהמה טמאה גם
לר"י אסור, אלא דוקא בגדים שהגוף נהנה מהם, כדתנן
בסוף מע"ש, וכן לקדש אשה, כדתנן קידושין (נב:).

ללשון ג' בתוס' - גם לר"מ מדאור' שרי לקנות עבדים
קרקעות ובהמה טמאה ובגדים ורק מדרבנן אסור (ומתני'
בסוף מע"ש דמותר לקנות בגדים היא ג"כ כר' מאיר, ומיירי
מדין תורה דשרי לקנות בו בגדים אפי' לר"מ), ומ"מ לקדש בו

אשה, א"א לר"מ, כדתנן קידושין נב: (וע' ברכת אברהם
שדן מ"ש אשה מעבדים וקרקעות וכו'), ולר"י הכל מותר.

מה דין הפך גופו בשמן, א. תרומה טמאה. ב.
מע"ש טמא

א. משלם בשוגג קרן וחומש, דחשיב כמו אכילה, דסיכה
כשתיה (נד:).

ב. מותר, שנא' "לא נתתי ממנו למת", הא לחי דומיא
דמת, שרי. "ממנו" מגופו של מעשר משמע. וצ"ע הרי
אכילת מע"ש טמא אסורה, וא"כ מ"ט מותר לסוך, הרי
אכילה כשתיה (תד"ה וזה).

מהם דיני ביטול ברוב מדאור'

יבש - בטל ברוב (דהיינו חד בתרי, כדפירש"י בביצה ג:;
הובא במוסף רש"י כאן).
ולח - בששים.

מהם דיני ביטול ברוב מדרבנן

בתרומה - צריך מאה היתר נגד אחד איסור (וע' מהר"ם
ביאור הדרשא של הספרי).

בערלה וכלה"כ - מאתים היתר נגד אחד איסור.

וכשיש לו מתירין - אפי' באלף לא בטיל.

האם דין ביטול תרומה באחד ומאה, הוא
במין במינו או במין בשאינו מינו

תקנת חז"ל, היא דוקא במין במינו (כגון סאה זיתים תרומה
נפלה לתוך מאה סאין זיתים חולין), אבל במין בשאינו מינו
(כגון לוג יין תרומה נפל לתוך ששים לוגין שכר חולין), לא
תיקנו כלום, ונישאר כדין תורה דסגי בששים.

מה צ"ע בתד"ה ועולה (ע' גלה"ש)

כתבו תוס' דמדאור' תרומה וכו', בטלים ברוב ביבש,
ובלח בששים, ומה שכתבו "ובלח בששים", ע"כ איירי
במין בשאינו מינו (כגון יין תרומה בתוך שכר), דאילו מין
במינו (כגון יין תרומה בתוך יין חולין), א"צ ששים מדאור',
אלא רוב רגיל של חד בתרי.

וא"כ משמע מדברי תוס', שגם בדבר לח מין בשאינו מינו
(כגון, לוג יין תרומה נפלה לתוך שכר חולין), מדרבנן לא
מספיק ששים, אלא צריך מאה. והק' הגרע"א, הרי במין
בשאינו מינו, חז"ל לא תיקנו כלום בתרומה, אלא נשאר
דין תורה דבטל בששים, וא"צ מאה.

מה התירוץ

י"ל (בדוחק), דכוונת תוס' למין במינו בשם (כגון יין
תרומה נפל לתוך יין חולין), ואינו מינו בטעם (כגון שיין
התרומה הוא מתוק, והיין חולין הוא חמוץ), דקיי"ל כרבא,
דלענין מין במינו (ולהצריך מאה כנגד האיסור), השם קובע,
וכיון דשניהם שמם "יין", חשיב "מין במינו", וצריך מאה
יין חולין, אף שכדי לבטל את הטעם, היה מספיק ששים.

מתי תרומה אינה בטילה אפי' באלף

א. לפי תירוץ ב' בתד"ה הוה, אם הישראל עדיין לא נתן

לשיטתם שמעמידים את מתני' גם כר"י, הוצרכו לפרש דמתני' לענין "מגע" וככ"ע (לחם אבירים, אוצר).

איזה מהחילוקים המנויים במתני' בין תרומה וביכורים למע"ש, הם דאור' ואיזה הם דרבנן דאור' - מיתה, וחומש, ואסורים לזרים, ונכסי כהן לרש"י ולב' תירוצי תוס' הראשונים. והערב שמש.
דרבנן - עולים בק"א, טעונין נט"י, ונכסי כהן לתירוץ תוס' האחרון.

היכי תמצוי דבר שיש לו מתירין שנידון כדבר שאין לו מתירין

כשנתערב לו מע"ש פחות משו"פ ואין לו מעות שכבר חילל עליהן מע"ש, אבל -

א. יש לו דמאי שיכול לצרפו למעורב, ויצטרף לפרוטה שלימה, אבל גזרו רבנן שמא יביא ודאי, דאז החצ"פ דהאור', לא מצטרף לדרבנן, ואוכלן בלא חילול (דאף דרש"י כתב "ואז נמצא שוה חצ"פ שאינו מעורב נאכל בלא חילול", מודה רש"י שגם הדרבנן לא ניפדה, אלא דעיקר החשש הוא על הדאור' שנאכל בלא פדיון - אילת השחר).

ב. דיש לו איסור, שיכול לחלל עליו מע"ש דאור' בשווי פרוטה וחצי, ויכול לחלל את המעורב על יתרת המטבע, ומ"מ גזרו רבנן, שמא יביא ב' פרוטות בודדות, ואז פרוטה תופסת פרוטה וחצ"פ לא תפסה, ושוב נמצא דאוכל חצ"פ דאור' בלא חילול.

ג. תרומה שניתערבה בחולין ויכול להשאל עליה (דההפרשות הרי הם כנדרים והקדשות שנשאלין עליהן), ומ"מ אינו מצוה להשאל (תד"ה הוה).

דבר שלראובן יש לו מתירין, ולשמעון אין לו מתירין

א. מע"ש פחות משו"פ שנתערב - ולראובן יש מעות הראשונות ולשמעון אין.

ב. תרומה שנתערבה - וראובן הוא כהן ונטמא, ושמעון הוא ישראל (דאיסור זרות אין לו מתירין, אע"פ שיכול להאכילה לכהן, דדבר שיש לו מתירין הוא דוקא אם אח"כ הותר לזה שנאסר, מ"א אור"ח סימן שי"ח סק"ב, ע"פ דברי הר"ש בככורים פ"ב מ"ב).

ג. ראובן גר קרוב ליי"ס - ושמעון גר רחוק, דלדעת תוס' (ד"ה ליהדר), לא אמרינן שיעלה את התערובת ליי"ס לאוכלה בהיתר, דדבר שבא ע"י טורח לא מיקרי דבר שיש לו מתירין.

מע"ש לא בטל ברוב כשיש לו מתירין, כגון

א. כשיש בו שו"פ ויכול לפדותו.

ב. כשאין בו שו"פ אבל יש לו מעות הראשונות.

ג. הוא גר קרוב ליי"ס ויכול לאוכלו.

מע"ש בטל ברוב כשאין לו מתירין, כגון

א. שאין בו שו"פ - (או אין בחומשו שו"פ), ואין לו מעות הראשונות, ולאוכלו א"א לפירש"י כי נטמא, ולתוס' דהוא רחוק מיי"ס (תד"ה ליהדר).

את התרומה לכהן, דיכול להשאל על ההפרשה, דהו"ל דבר שיש לו מתירין.

ב. לפי תירוץ א', אף דאינו מצוה להשאל, מ"מ מי שטעה והקדים להפריש מעשר ראשון או שני (או עני), לפני שהפריש תרומה, ואח"כ התרומה ניתערבה לו בחולין, באופן זה יש מצוה להשאל על כל ההפרשות כדי לתקן את איסור ההקדמה, דע"י שאלה נעקרת ההפרשה מעיקרה, והווי דבר שיש לו מתירין.

ג. וכן מי שתרם מן הרעה על היפה, דתרומתו תרומה, אבל הוא חטא (כדלקמן נז, ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו), ואח"כ התרומה ניתערבה לו בחולין, מצוה להשאל על ההפרשה כדי לתקן את החטא, והווי דבר שיש לו מתירין.

מ"ט דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל

שיטת רש"י - (ביצה ג:; הובא במוסף רש"י), "שלא יאכלנו באיסור על ידי ביטול".

שיטת תוס' - (ביצה לט.), דדין דבר שיש לו מתירין הוא רק במין במינו, והיינו, דכמו דר' יהודה ס"ל דמין במינו יותר חמור מאשר מין בשאינו מינו (יבמות פב.), דמין בשאינו מינו בטל בששים, דהאיסור "נעלם" ולא נשאר גם טעם, משא"כ מין במינו לא בטיל כלל מדאור', כיון שעצם האיסור נשאר בעין, וגם טעמו לא נתבטל), כמו כן לרבנן אף שמדאור' חולקים ר"י, מ"מ מדרבנן הסכימו להחמיר כר"י, היכא דיש לו מתירין.

תרומה שבטלה במאה, האם מותר לישראל לאכול את הכל

לא, דזכות ממון השבט של הכהנים לא נתבטלה, דממון לא בטל ברוב, וצריך להרים מדה אחת ולתת לכהן (מיהו אין לזה קדושת תרומה).

האם צריך להרים לפני שאוכל, או אפשר להרים גם בסוף

כיון שהאיסור בטל, וכל הדין הוא רק גזל ממון השבט, אפשר בסוף.

האם צריך נט"י כדי לגעת וכדי לאכול מע"ש ותרומה

דעת תוס' דלענין "מגע", לכ"ע לתרומה צריך נט"י ולמע"ש א"צ, אבל לענין "אכילה" לדעת חכמים צריך נט"י גם למע"ש ולדעת ר"מ א"צ למע"ש. והחילוק במתני' בין תרומה למע"ש, לפי תוס' הוא לענין "מגע", ומתני' ככ"ע.

אבל בדעת רש"י נ' החולק על תוס' וס"ל דמתנ' איירי לענין "אכילה", דהרי דין נוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח נאמר לגבי "אכילה" כמבואר בחגיגה, וצ"ב מדוע רש"י חולק על תוס' בבאיור מתני'.

ו"ל דרש"י לשיטתו שמעמיד את מתני' כר"מ דממון גבוה הוא, לכן גם לגבי נט"י פירש כר"מ, אבל תוס'

במקח וממכר הוא, דדוקא בצירור של הגמ' שמכוין לחלל חצ"פ בשויה, כדי שהפרוטה תשאר חציה חולין, לא מהני.

ומבואר דנחלקו הרמב"ן ותוס' האם אפשר לחלל מע"ש ביותר משוויו, לרמב"ן אפשר ולתוס' א"א.

לפי הרמב"ן דאפשר לחלל מע"ש ביותר משוויו, למה צריך מעות הראשונות לחלל מע"ש פחות משו"פ, הרי יכול לחללו על פרוטה שלימה

דדוקא היכא שיש בו שוויות ממון, יכול להחשיבו ביותר, אבל היכא שאין בו שוויות ממון, דאינו שו"פ, א"א לתת לו חשיבות ממון (הריטב"א).

פירות מע"ש בפרוטה וחצי, שחילל מהן פרוטה א', האם החצ"פ שנשאר בתוך הפירות שנתחללו, בטל ברוב מדאור, הוכח דין זה מהגמ', ומדוע

בגמ' (נג.), אמרינן דאם מחלל על ב' פרוטות, מעשר בפרוטה וחצי "פרוטה תפסה פרוטה, וחצ"פ לא תפסה הדר הו"ל דאור' ודרבנן וכו'", ומבואר דקרינן לחצ"פ פירות מע"ש שנשארו בלא חילול, "דאור'", אף היא מעורבת בתוך הפרוטה פירות שנתחללו, ויש כאן ביטול ברוב מדאור' (דחצ"פ בתוך פרוטה הוא חד בתרי, ולכל היותר מדרבנן לא בטיל, והו"ל דבר שיש לו מתירין, והו"ל דרבנן ודרבנן, ולא דאור' ודרבנן).

וי"ל כיון דלא היה המבטל מעולם עומד בפ"ע, אין להיתר כח לבטל את האיסור, דקודם הכל היה מע"ש, ובשעת החילול של הפרוטה, מיד היא מעורבת עם החצ"פ שנשאר מע"ש, ולא היתה ניכרת בפני עצמה מעולם (ע"פ שיטת המרדכי בסוף חולין דף ט: לדפי המרדכי). גבי יבמה שרקקה דם דאמרינן [יבמות, קה.], דמהני כיון דא"א לדם בלא צחצוחי רוק, ולא אמרינן שנתבטל הרוק בדם, הגרע"א כאן, ושו"ת עונג יו"ט, סימן ל"ד).

והאחיזו תירץ - (יו"ד סי' ט' אות ג') דאסור לעשות כן משום דאין מבטלין איסור לכתחילה מיהו אין זה עונה על השאלה, דהכא מיירי בדיעבד שכבר עשה, וזכה בטל ברוב.

דף נג:

איזה מע"ש א' א"א לחלל ביה"ב. [ב] ואיזה אפשר טהור - ד"כ"י ירחק ממך המקום ונתת בכסף".

טמא - דכתיב "כי לא תוכל שאתו", דא"א לאכלו, דאין שאת אלא אכילה.

איזה מע"ש מח' אם אפשר לחלל ביה"ב

לקוח בכסף מע"ש שנטמא - לרבנן אפשר, ק"ו ממע"ש עצמו שנטמא. לר' יהודה יקבר.

מה טעמו של ר' יהודה

לרש"י - דלא אלים קדושתו למיתפס פדינו (והוא מגמ'

ב. לקוח בכסף מע"ש שנטמא - ואלבא דר' יהודה דסובר דא"א לפדותו (כסף ראשון ולא כסף שני, א"נ מדלא נפדה טהור בריחוק מקום, ולפירש"י משמע שהוא סברא).

ג. מע"ש שנכנס לים - דלפדותו א"א כי כבר קלטהו מחיצות (ואפי' שו"פ), ולאוכלו א"א (ואפי' טהור), דנפלו המחיצות.

איך מהני לצרף דמאי, אולי לא הפריש, ודאור' ודרבנן לא מצטרפי

כיון שרוב עמי הארץ מעשרין - מדאור' אין חשש, והוא רק חשש דרבנן.

ב' הוכחות מסוגיין, דגזרו על דמאי דין טבל דרבנן, דומיא דעציץ שאינו נקוב, ואינו רק דין על הגברא לפרוש מספק

א. מדאמרינן "וניתי דמאי" - דאם הוא רק איסור גברא, איך מהני לצרף חצ"פ דמאי להשלים את החצ"פ המעורב לפרוטה שלימה של מע"ש דרבנן, הרי הפירות מצד עצמן הן או חולין גמור (אם הפריש כדין), או טבל דאור' (אם לא הפריש), ונשאר החצ"פ המעורב בלי שום צירוף (אתון דאור', כלל ו').

ב. מי שנתערב לו טבל וזאי בחולין - (גמ' מנחות שהביאו תר"ה דלמא אתי לאתויי דאי), דמדרבנן אינו בטל ברוב (דהוי דבר שיש לו מתירין), לוקח דמאי מהשוק ומעשר ממנו על המעורב, והרי אם עם הארץ עישר, הוי מן הפטור (חולין), על החיוב (רבנן), ואם לא עישר הוי מן החיוב (דאור') על הפטור (אתון דאור', שם).

ג' הוכחות מסוגיין איפכא, דלכאור' לא גזרו על דמאי דין "טבל" דרבנן

א. "דמאי אין לו חומש" - משא"כ טבל דרבנן יש לו חומש.

ב. אין מעשרין מדמאי של ראובן על דמאי של שמעון (כדלקמן נו). שמא זה עישר וזה לא עישר.

ג. התירו להאכיל לעניים ולאכסנאים דמאי (תר"ה לא, נו).

האם אפשר לחלל מע"ש ביותר משוויו

הנה הקשו תוס' (תר"ה דלמא אתי לאתויי פרוטות), מהא דלמדנו לעיל (מה.), דמחללין מע"ש על פרוטות, דצ"ע, הרי א"א לצמצם שיהיה המע"ש שזה בצמצום לפרוטות שלימות, ואולי נשאר מע"ש בשווי חצ"פ שלא נתפס על פרוטה, ונמצא אוכלו בלא חילול.

ותירצו תוס' דמביא איסור עם הפרוטות (ואומר, דמה שלא יכול להתחלל על הפרוטות, יתחלל על האיסור), ואין חשש שיביא רק פרוטות, דידוע שיש חשש לחצ"פ שלא נתפס על פרוטה.

מיהו הרמב"ן דחה שתירוצם דחוק ומעומעם, אלא קושיא מעיקרא ליתא דיכול אדם לחלל על פרוטות, ומכוין לחלל את אותו חצ"פ על פרוטה שלימה "דאחזולי

זבחים מט.).

ובתוס' - הביאו מהספרי, דכתיב הכסף כסף ראשון ולא כסף שני.

מיהו דחו התוס' - דאין זה טעמו של ר' יהודה, אלא משום "לא אם אמרתם במעשר שנפדה טהור ברחוק מקום תאמרו בלקוח שאינו נפדה", וקרא אסמכתא בעלמא א"נ טרח וכתב לה קרא.

מיהו הר"ש במסכת מע"ש כתב - דטעמו של ר"י הוא מקרא כסף ראשון ולא כסף שני, אלא דהגמ' רצתה ללמוד מדין זה של ר"י דמצינו טפל חמור מן העיקר, דמע"ש נפדה, ולקוח בכסף מע"ש אינו נפדה, ודחתה הגמ', שאין ללמוד מזה, כיון דמה שלקוח אינו נפדה, אין זה "חמור" מן העיקר, אלא "חולשה" של הלוקח "דלא אלימא קדושתיה למיתפס פדיוניה".

אדם בא לכותל המערבי, ועמו בטנים שהפריש את המע"ש שבהם אבל עדיין לא חיללו, מה יעשה

אסור לו לאכול את המע"ש - א. כי אין מחיצות (דהחומה לא במקומה), ובעינן לפני ד' תאכלנו (וגם צריך בית, דומיא דבכור, שו"ע יו"ד סימן של"א סעיף קל"ב). ב. אנחנו טמאי מתים, וטמא אסור לאכול מע"ש ("טבל ועלה" אוכל במעשר).

א"א לחלל מע"ש טהור בי"ם - דכתיב "כי ירחק ממך המקום ונתת בכסף", ואפי' בזה"ז.

ולהוציא מי"ם ולחלל - אסור מדרבנן, דקלטהו מחיצות, ואע"ג דנפלו, לא פלוג רבנן (מ"מ אם עבר ופדה אותו, חל הפדיון, מנח"ח מצ' תמ"ב).

אבל אם המע"ש טמא - מותר לחללו בי"ם לכו"ע אפי' בזמיה"ב, שנא' "כי לא תוכל שאתו" ואין שאת אלא אכילה (ומנח"ח שם, נתקשה, דלכא"ו מהאי טעמא שאינו ראוי לאכילה, היה ראוי להתיר בזה"ז לפדותו אפי' טהור).

ולטמא את המע"ש בידיים - י"א שבדיעבד מותר כדי שיוכל לחללו.

אבל בטנים אין מקבלין טומאה - לשיטת ר"ת, דאין בהן כביצה, ואפי' כולם מונחים יחד בכלי, אין מצטרפין זה עם זה.

וא"כ כרגע אין להם שום תקנה - אלא ירקבו.

אז מה תקנתם מעיקרא - עד שלא הפריש את המע"ש, יכול להוציא את הבטנים בטבלן חוץ לעיר ולחללן, כלשון השו"ע (יו"ד סי' של"א סעי' קל"ה), "כשם שאין אוכלין מע"ש בזה"ז בי"ם, כך אין פודין אותו שם וכו', לפיכך אין מפרשינן מע"ש בי"ם בזה"ז, אלא מוציאין את הפירות בטבלן חוץ לעיר, ומפרישין אותו שם ופודהו". אבל אם כבר הפריש את המע"ש, אין להן תקנה, אלא ירקבו (אבל יכול לאכול את שאר הבטנים).

מה נפק"מ בין ב' לשונות הגמ' בענין מע"ש שבטל ברוב

ללישנ"ב - אין גזירות שלא יביא דמאי או איסר, אלא המקרה היחיד שא"א לחלל פחות משו"פ הוא היכא דקלטהו מחיצות.

היכי תמצוי מע"ש שאין לו פדיון מדאורי'

א. **שאר בו שו"פ -** ולחד מ"ד שאין בחומושו שו"פ, ואין לו מעות הראשונות, דכתיב "אם גאל יגאל איש ממעשרו" ולא כל מעשרו.

ב. **פירות לקוחין בכסף מע"ש שנטמאו -** ואליבא דר' יהודה.

ג. **לקוח טהור -** בריחוק מקום.

היכי תמצוי מע"ש שאין לו פדיון מדרבנן

א. **כשנתערב ואין בו שו"פ -** (או אין בחומושו שו"פ) ואין לו מעות הראשונות, ולאוכלו א"א לפי רש"י דמירי שנטמא, ולתוס' מירי דהוא רחוק מי"ם (תד"ה ליהדר), ויש לו דמאי או איסר, דמדאורי' א"צ פדיון דבטל ברוב, אך מדרבנן אינו יכול לחללו ע"י צירוף דמאי, או חילול ודאי על האיסר.

ב. **מע"ש טהור -** ואפי' שו"פ שנכנס לי"ם, דלפדותו א"א כי כבר קלטהו מחיצות, ולאוכלו א"א, דנפלו המחיצות, ואין לו תקנה אלא יקבר.

ו' אופנים נוספים שאין לחלל מע"ש ע"י לעיל לדף נה:.

ענייני קליטת מחיצות

א. לענין שא"א לפדות.

ב. לענין שלל י"ם שנפקע מעיר הנדחת.

נפק"מ ביניהם

א. גם כשנפלו מחיצות. ב. רק עם מחיצות.

"דיו שיאמר הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות, בשלמא למ"ד אין בחומושו היינו דקתני דיו וכו'", באר

למ"ד אין בחומושו, יש כאן חידוש גדול, דאע"פ שהקרבן שוה יותר מפרוטה, כיון שאין בחומושו שו"פ, לא חשיב, ומהני לחללו על פחות משו"פ, אבל למ"ד אין בו שו"פ, אין זה חידוש כלל דמתחלל על פחות משו"פ, דזהו שוויו.

האם החומש מלגיו או מלבר

ר' **יאשיה -** ויסיף חמישיתו עליו שיהא הוא וחומשו ה' (מלבר).

ר' **יונתן -** חמישיתו חומשו של קרן (מלגיו).

דף נד.

איבעיא להו חומש מעכב או אינו מעכב, א.

באר את צדדי הספק, ב. איך פשמנו מדמאי.

ג. תוס' הקשו, וא"ת הלא הקדש שוה מנה שחיללו על פרוטה מחולל ומסתמא הוא הדין במעשר. מה תירצו

א. האם חומש וקרן זה ב' חיובים, עצם הפדיון הוא ד'

מע"ש

- א. כשמחלל פירות חבריו על מעותיו (לעיל, מו.).
- ב. כשמחלל פירותיו על מעות חבריו (לעיל, מו.).
- ג. דמאי (נד.).
- ד. כשמחלל את החומש א"צ להוסיף חומש על החומש (נד:).

באלו מקרים א"צ להוסיף חומש בחילול הקדש

- א. כשזר פודה (נג:). ב. בהקדש שני (נה:).

כתבו תוס', הקדש ומע"ש הפוכים זה מזה. באר

בפדיון מע"ש - מוסיף חומש גם בחילול שני, אבל בחילול החומש אין מוסיף חומש.

בפדיון הקדש - אין מוסיף חומש בחילול שני, אבל בחילול החומש (של החילול הראשון), מוסיף חומש, כי החומש תמיד נקרא הקדש ראשון.

כמה פסוקים יש לפטור הקדש שני מחומש, וכמה פסוקים יש לחייב חומש על חומש ולמ"ל כל הני קראי

יש ב' פסוקים לכל דבר, אחד לקרקע ואחד למטלטלין, וכתבו תוס' (ד"ה דלמא), "וצריכי", ולא ביארו מה הצריכותא. וי"ל לגבי הפטור של הקדש שני מחומש, לא היינו לומדים מטלטלין מקרקע, דהו"א דדוקא קרקע פטורה, דהורע כוחה אצל הקדש, שאין פודין על הקרקעות. וה"ה א"א ללמוד קרקע ממטלטלין דהו"א במחלל קרקע על מטלטלין הוי כמו פנים חדשות, דההקדש על קרקע הוא גרוע, וא"כ המטלטלין שבאו במקום הקרקע הוי כמו הקדש ראשון (מענה אליהו ואמרי יוטי), ולפי סברות אלו יש להבין את הצריכותא לגבי חיוב חומש על חומש.

האם בקדשים קלים יש מעילה יש חומש

מעילה אין, כיון שיש בה חלק לבעלים. וחומש - לפי הסי' בגמ', לא, כיון שאין כולה לשמים, מיהו התד"ה לענין, הביאו שיש ריבוי לחומש בקדשים קלים בסוף הבריי"תא.

דף נה.**היכי תמצוי הקדש מתחלל על מחובר לקרקע**

- א. כשחילל על "תלוש ולבסוף חיברו" למ"ד דהוי כתלוש, ואפי' אינו עומד להתלש.
- ב. גם למ"ד דהוי "כמחובר", כגון אם חילל מעות הקדש על אבנים שבנו לצורך הקדש (דבונין בחול ואח"כ מקדישין), כיון דאם לא היה ניתן להקדישן אחר הבניה, היה חייב לעוקרן, דצריך לבנותו משל הקדש, לכן חשוב "תלוש" וחל ההקדש (דבתלוש שחיברו ועומד ליתלש, לכ"ע חשיב כתלוש - ע' תד"ה מכלל, נד.).

במה שייך הקדש ראשון שהוא סוף הקדש,

בר', אלא שהבעלים צריך לתת "מתנה" אחד למע"ש, או דלמא זה דין בעצם הפדיון, שד' נפדה בה' (כאילו לגביו הקרן היא ה').

ב. דאם חומש מעכב בדאורו, למה לא תיקנו חומש בדמאי, ש"מ.

ג. דודאי אם יאמר ה' (הקרן וחומשו) מחולל על ד' (או על פרוטה), מועיל, אבל אם אמר ד' (הקרן בלי חומשו) מחולל על ד' (או על פרוטה), זה היה הספק.

על כמה כסף יש לחלל מע"ש, א. בזמן הבית ב. בזמ"ז

א. בזמן הבית - בשוויו בתוספת חומש (כשהכסף והפירות שלו), ואסור לזלזל במע"ש לחללו בפחות משוויו (נב:), אע"פ שבדיעבד גם במעשר שוה מנה שחיללו על פרוטה (תד"ה או, נד.).

ב. בזמן הזה - אפשר לכתח"י לחלל שוה מנה על פרוטה (וכן הוא בשו"ע יו"ד סימן של"א, סעיף קל"ג), הואיל ולאבוד אזלא (ש"ך), ודעת תוס' שגם החומש וגם הקרן מתחלל על אותה פרוטה (ובגיטין סה, תד"ה ואמה, כתבו דצריך לחלל שוה מנה על פרוטה וחומשה). מיהו לכ"ע א"א לחלל מע"ש שוה מנה על פחות מפרוטה.

דף נד:**כשנתמלאה המטבע ורוצה לחללה על פרוטה, האם חייב חומש**

מבואר בגמ' - דעל חילול החומש של מע"ש אין מוסיף חומש. ואילו על חילול שני של המע"ש עצמו, הביאו תוס' מהגמ' מנחות (פב). דמוסיף חומש, וא"כ במטבע המליאה יש ב' סוגי מע"ש - "קרן" ו"חומש", וכשמחלל את מטבע על פרוטה, צריך לחלל את כל ה"קרנות" שבמטבע בתוספת חומש, ואת כל ה"חומשין" שבמטבע, בלי חומש.

האם נכון לומר, "כל המע"ש שבמטבע, יהיה מחולל הוא וחומשו על פרוטה זו"

אין נכון לומר כן מב' סבות - א. דאם מרוקן את המטבע לגמרי, לא יוכל לחלל עליה מע"ש פחות משו"פ. ב. כיון שא"צ להוסיף חומש על החומשין, ובנוסף הנ"ל מוסיף חומש על כל המע"ש שבמטבע, א"כ נמצא שמחלל את המע"ש על פחות מפרוטה.

הגונב תרומה ואכלה בשוגג כמה קרנים משלם וכמה חומשין ומה יכול לשלם כסף ומה צריך לשלם דוקא בפירות חולין

משלם ב' קרנים וחומש. קרן וחומש פירות חולין מתוקנין (על אכילתו בשוגג, ונהפכים לתרומה), ועוד קרן אחד דמי תרומה אפי' מעות (בשביל כפל על גניבתו).

מה הגמ' הוכיחה ממתני' זו

שחומשו כמותו.

באלו מקרים א"צ להוסיף חומש בחילול

ואיזה דבר אינו בסוף הקדש

כגון שהקדש לבניה ושקעה בבנין - אבל בהמה טמאה אינה בסוף הקדש משום שאינה ראוייה לא למזבח ולא לשקעה בבנין.

האם שייך פדיון בסוף הקדש

רש"י כתב בסתם דבסוף הקדש לא שייך פדיון - מיהו תוס' כתבו ב' אופנים דשייך (ובתירוץ ג' גם תוס' ס"ל כרש"י דלא שייך) -

א. שלקח אבנים כדי לשקעו בבנין - ואח"כ נמלך לפדותן, דאפי' מחשבה לבד קובעת תורת "סוף הקדש" (דאע"ג דשמואל אמר, לקמן נז:, בונין בחול ואח"כ מקדישין, כדי שלא יבואו האומנין והעם לידי מעילה, מ"מ הוא תקנתא דרבנן, ומדין תורה ודאי רשאי להקדיש מתחילה).

ב. שנפל הבנין - דע"י מעשה (הבניה), נקבע לאבנים דין "סוף הקדש".

"העולה עולה ראשונה", מזה נלמד מכאן, ואיך נלמד

הלימוד הוא - דאין מקריבים שום קרבן קודם לתמיד של שחר.

לפירש"י - נלמד שתהא "הראשונה" מה"הא" יתירה של "העולה".

לפי תוס' - "תמיד של שחר" נקרא "העולה", דהיינו "העולה הראשונה", או משום דהיא הראשונה בפ' פינחס, או דהיא הראשונה שהקריבו בני' במדבר, או דהיא הראשונה לחינוך המזבח החיצון, שאין מחנכין מזבח החיצון אלא בתמיד של שחר.

ועוד למדנו מכאן - לדרוש כעין זה גם "בבהמה הטמאה", שרק בפדיון הקדש ראשון מוסיפין חומש, ואין חומש בפדיון הקדש שני (לפירש"י מה"הא" היתירה של הטמאה, ולפי תוס' צ"ל דילפינן מכל המילה "הטמאה", דהכוונה "הידועה", דהיינו שהוקדשה ראשונה).

האומר "פרה זו תחת זו", ג' אופנים דבהמת החולין מתקדשת תחת בהמת ההקדש, ובהמת ההקדש יוצאת לחולין, ולא אמרינן שתהיינה שתיהן קדושות כדין "תמורה"

א. בקדשי בדיק הבית - דאין דין תמורה אלא בקדשי מזבח ("קדשי מזבח" אין הכוונה דוקא "קדושת גוף למזבח", אלא "קדושת דמים למזבח", דהיינו שהוקדשו לשם כך שיהיו הדמים קרבים למזבח).

ב. אפי' בקדשי מזבח אם הקדש בעלת מום - אינו עושה תמורה (כדתנן בכורות יד., ונפקא לן שם [יד:]: מקרא "לא ימירו רע בטוב וכו'"), "טוב" מעיקרו עושה תמורה, ר"ל אם כשהקדיש את הבהמה היתה תמימה ואח"כ נפל בה מום, עושה תמורה, "רע" מעיקרו, אם הקדיש בעלת מום, אינו עושה תמורה).

ג. אפי' הקדש בהמה תמימה ואח"כ נפל בה מום - אם מניח ידו על ההקדש, אינו עושה תמורה (אבל

בברייתא דקתני "פרה זו תחת פרה של הקדש, הקדשו פדוי", המילה "זו" משמע דמניח ידו על החולין, וא"כ למה אינו תמורה? ועכ"ל דמירי באחד מב' האופנים הקודמים).

"פרה זו" או "פרה זו בה' סלעים", תחת פרה של הקדש, האם יש חילוק לדינא בין ב' המקרים לפי רש"י

יש מחלוקת בדעת רש"י -

א. לדעת תוס' הרא"ש - לפירש"י אין חילוק לדינא, דבין ברישא בין בסיפא יד הקדש על העליונה, שהקדש רק מרויח (אם הפרה החולין שוה יותר), ולא מפסיד (דאם הפרה החולין שוה פחות, צריך להשלים). אלא דבסיפא נתחדש רבותא, שאע"פ שקצין סכום לשווי הפרה החולין, והתברר ששוה פחות ממה שאמר, "הקדש פדוי והוא ישלים" היינו לדמי הפרה האמיתיים (אך קשה אמאי לא תני ידו על העליונה).

ב. לדעת מהרמ"ש - א"צ להשלים לדמי הפרה האמיתיים, אלא רק לה' סלעים, ולא אמרינן כאן יד הקדש על העליונה.

האם יש חילוק לדינא בין ב' המקרים לפי תוס'

לפי תוס' יש חילוק לדינא - דברישא שלא קצין סכום לשווי הפרה החולין, והתברר שהפרה של ההקדש שוה יותר, חל החילול, וצריך להשלים, דמסתמא לא היה דעתו לאונות את ההקדש, אבל בסיפא שקצין סכום לשווי הפרה החולין, והתברר שהפרה של ההקדש שוה יותר, חל החילול, וא"צ להוסיף על ה' סלעים, כדי להשלים את דמי הפרה של ההקדש, דמבואר דלא נתכוין לחלל בשווי אלא בה' סלעים, הן חסר הן יתר (וצ"ע דהא מדרבנן לכ"ע צריך להשלים).

סתירה לכאן בין ב' מימרות, "המתפס תמימים לבדק הבית מזה שעשה עשוי", "כל הראוי לגבי מזבח, אינו יוצא מידי מזבח לעולם". מהי הסתירה, ומה היישוב

ד"מה שעשה עשוי - משמע שחל דין "בדק הבית", ולא קדושה "למזבח", ואילו "אינו יוצא מידי מזבח לעולם", משמע שחל קדושה למזבח.

וי"ל דכאשר מתפס תמימים לבדק הבית - אע"פ שעובר בלא תעשה, "מה שעשה עשוי", דהיינו חל דין "בדק הבית", אבל מקיימים גם את הדין ד"אינו יוצא מידי מזבח לעולם", דמוכרין את הבהמות לצורך הקרבת קרבן למי שצריך להביא קרבן, ואת הדמים לוקחים לבדק הבית, וכך מקיימין את שניהם.

היכי תמצוי בהמה תמימה מתקדשת קדושת דמים

כאשר מתפס תמימים לבדק הבית כנ"ל, ד"מה שעשה עשוי", דחל דין "בדק הבית".

מצינו בסוגיין ט' דברים דבעינן בהו "שו"פ"

ז. **להשבת אבידה** - אם בשעת מציאה היתה שו"פ אף שהזולה אחר שהגביהה לפחות משו"פ.

לאיזה עניינים צריך דוקא יותר מ'פרוטטה', וכמה

א. **לתביעה לחיוב שבועת מוב"מ** - צריך ב' כסף, לשמואל, ולרב, ב' כסף ופרוטטה.

ב. **הכפירה לשבועת מוב"מ** - צריך לרב ב' כסף.

ג. **לאונאה** - לתנא דידן צריך לפחות איסר שהוא מטבע של כסף (רש"י ד"ה אין אונאה לפרוטות), וכוונת רש"י שהמקח צריך להיות איסר (רש"י ד"ה לפרוטות, נו; וכ"כ השטמ"ק בדעת רש"י. מיהו ע' רש"ש, דמלשון הרא"ש נ' שלא הבין כן, אלא דההונאה עצמה אינה בפחות מאיסר. וע' ברא"ש שחולק על רש"י, וסובר דההונאה היא במעה, ולא באיסר, דהמטבע הכי קטנה של כסף היא מעה ולא איסר).

ה. **לחילול מע"ש על מטבע ריקנית** - צריך מע"ש שווי ד' פרוטות למ"ד אין בחומשו.

הפ"ן שוה ה' פרוטות ומכרו בו' פרוטות, מה דינ האונאה

א. קודם כל תלוי במחלוקת אם יש אונאה לפרוטות.

ב. ואפי' אם יש, תלוי במחלוקת אי שתות מקח שנינו וממילא הוי ביטול מקח, או שתות מקח שנינו וממילא הוי אונאה.

ג. ואפי' אם שתות מקח שנינו, והוי אונאה, תלוי במחלוקת אם קנה ומחזיר אונאה או רצה אומר תן לי מקחי.

ד. ומחלוקת רש"י ותוס' כמאן הלכתא.

ה. ולר"ט שתות עצמה הריא מחילה.

מדיכן יש תיובתא על מ"ד שהמיעוט בתורה לנבי פדיון מע"ש הוא כש"אין בו שו"פ" (ולא שאין בחומושו)

א. לעיל נג; ,מברייתא דקתני "דיו".

ב. ממתני' נה; ,מדלא קתני דמע"ש בפרוטטה (תד"ה כמאן, נה:).

דף נה:

אם הוזקקו ב"ד לשו"פ גומרין אפי' לפחות משו"פ, באר

פירש"י - אם באותו מעמד קודם שעמדו הב"ד עמד הנתבע וחזר ותבע את התובע לפחות משו"פ נזקקין לו.

וצ"ע - מה יהיה אם התובע יתבע עוד חצי פרוטה, האם זה כמו דין תורה חדש, דדוקא אם הנתבע חזר ותובע זה עדיין שייך לדין הקודם, או מ"מ כיון שעדיין הדין תורה בין שניהם זה המשך הדין הקודם (ע"י כס"מ סנהדרין כ' י"א).

וברור שאם יבוא אדם שלישי ויתבע אחד מהם הוא דין תורה חדש.

היכן מצאנו לר"מ, שחכמים עשו חיזוק

א. **להודאה של מוב"מ** - דפחות מפרוטטה אינה "הודאה" חשובה לחייבו שבועה (ומה שפירש"י, דה"ה דמהני כפירה של פרוטה, וההודאה היא מתוך התביעה של ב' כסף, אינו כהלכתא דקיי"ל כרב, דהכפירה היא ב' כסף, וההודאה היא מחוץ לכפירה של ב' כסף, ובעינן תביעה של ב' כסף ופרוטטה. וצ"ע מ"ט פירש"י דלא כהלכתא).

ב. **לקידושין** - דפחות מפרוטטה אינו "כסף" לקידושין.
ג. **לחייב חומש ואשם לנהנה מן ההקדש** - דפחות מפרוטטה אינו "מעילה" לחיוב קרבן ולחומש (אבל להישבון כן, כדלקמן).

ד. **למצות השבת אבידה** - דבשעת מציאה בעינן שו"פ, דפחות מפרוטטה אינו "ממון" (רש"י, ומשמע שהמיעוט אינו רק ממצות השבה, אלא שמותר לקחתו לעצמו).

ה. **להוליך הגזילה עד למדי** (ולא ע"י שלווח) - אם הכחיש ונשבע לשקר.

ו. **לאונאה לפי לוי** - דפחות מפרוטטה אינו "ממון" לאונאה (ולתנא דידן אין אונאה לפרוטות בפחות מאיסר שהוא מטבע של כסף, רש"י).

ז. **לישיבת הדיינים** - דפחות מפרוטטה אינו "ממון" לדון דין תורה לתובע את חבירו ע"י עדים, או לכוף את חבירו שמודה שחייב אך מתחמק מלשלם (ולתנא דידן נפק"ל מגזל "מכיון דתנא גזל בפרוטטה, ש"מ ממונא הוא וכפינן - רש"י).

ח. **לפדיון מע"ש** - למ"ד אין בו שו"פ, דפחות מפרוטטה אינו "ממון", ואינו תופס פדיונו (אע"פ שיש איסור דאור' באכילתו חוץ ל"ים, כמבואר לעיל. והא דלא תנא ליה במתני' לתנא דידן דמיירי גם בהקדש, למ"ד אין בחומושו ניחא, דבקרן קא מיירי. ולמ"ד אין בו, תיובתא, תוס').

ט. **לחומש מע"ש** - למ"ד אין בחומושו שו"פ, דאם החומש פחות מפרוטטה, הקרן אינו "ממון חשוב לפדיון" ואינו תופס פדיונו (דכיון דבחומשו ליכא פרוטה, לא קחשיב - רש"י נג:).

אלו דברים מצינו בסוגיין בפחות מ"שו"פ" (ז)

א. **איסור מעילה בהקדש ולהישבון** - (נתרבה מהמילה "את", ואת אשר חטא מן הקודש ישלם, ד"את" הוא ריבוי).

ב. **איסור אכילת מע"ש חוץ ל"ים** - בלא חילול (כמבואר בסוגיא נג:).

ג. **מע"ש ש"דיו" להתחלל על פחות מפרוטטה** - דהיינו, על מעות הראשונות, לפי חזקיה, למ"ד אין בחומושו שו"פ (כמבואר נג:).

ד. **החומש של מע"ש** - למ"ד פרט למע"ש שאין בו שו"פ.

ה. **מע"ש שבטל ברוב** - דאין לו מתירין (כמבואר בסוגיא נג:).

ו. **לגמר דין לרב קטינא** - דאם הוזקקו ב"ד לפרוטטה, גומרין אפי' לפחות משו"פ (והריטב"א פ"י כפשוטו, כגון שהזול החפץ קודם גמ"ד, אך רש"י לא פירש כן אלא שחזר הנתבע באותו מעמד, ותבע את התובע תביעה אחרת של פחות משו"פ קודם שעמדו משם, דלרב קטינא נזקקין לו).

לדבריהם כשל תורה, ואיזה דין הנמ' רוצה ליישב בזה

המביא גט ממדה"י - ולא אמר "בפני נחתם" (לר"מ א"צ "בפני נכתב") יוציא והולד ממזר.

דהיה קשה במתני' - דאכל בשוגג תרומת מעשר של דמאי מוסיף חומש, ולמה החמירו חכמים כ"כ, כיון דחיוב חומש בדאור' אין בזה סברא (שהרי יותר ראוי לקנוס את האוכל במזיד, דבשוגג לא שייך קנס, ע' ב"ב ג, תד"ה וחי"ב).

ותירצה הגמ' - דמתני' ר"מ היא, דה"נ מצינו שמחמיר לעשות ממזר דרבנן לעובר על תקנ"ח.

מה הראיה מממזר דרבנן

דע"כ דין ממזר בתורה אינו "עונש" או "קנס" - דאין סברא שהתורה תעניש את ה**בן** על עוון ה**וריו**, אלא תעשה את ההורים עצמם ממזרים, אלא ע"כ "ממזר" זו "מציאות" פגומה, כיון שיצירתו בעבירה של זנות והפקר של חייבי כריתות, ליצור הפגום הזה התורה קוראת "ממזר", ומרחיקה אותו מלהתערב בקהל (ע"י ר"ן בקידושין סוף פ"ג בשם ר"ת, דממזר כיון שיצירתו בעבירה "קדש ועומד הוא", לכן מותר בשפחה), אבל עבירה דרבנן לא פוגמת כ"כ, ולכן אין סברא שהבן יהיה ממזר דרבנן, אלא רק ר"מ ס"ל הכי דתיקנו חכמים כעין דאור', אפי' במקום שאין סברא. (אע"פ שאין סברא להעניש את הבן על עוון הוריו) האם "ממזר" זה "עונש" על עבירה, או הוכח מתוס'

היכי תמצי ישראל אבל תרומת מעשר של דמאי, ופטור מחומש אפי' לר"מ

כמו שהתירו להאכיל את העניים ואת האכסנאים טבל של דמאי (תד"ה לא, נו, והוא מתני' בדמאי פ"ג מ"א), משום דסמכינן דרוב ע"ה מעשרין, ה"ה מותר להאכילם **תרומת מעשר** של דמאי, דמאי שנא? וכן מפורש בר"ן בסוכה פרק לולב הגזול (דף יז. לדפי הרי"ף), בשם הרמב"ן, דפירש, דהא דתנן התם דיוצאים באתרוג של דמאי משום דחזי לעניים, פירוש באתרוג של **תרומת מעשר** של דמאי.

מה יותר זול למכירה בשוק, תרומת מעשר דאור', או תרומת מעשר של דמאי

תרומת מעשר דאור' זולה יותר שהרי אינה מותרת אלא לכהנים, וגם להם רק בהיותם טהורים, אבל תרומת מעשר של דמאי, כיון שמוותר להאכילה לעניים כנ"ל, יקרה יותר, כי יש לה יותר אוכלים.

על פי הנ"ל ניתן לבאר את קושיית הגמ' "וכי עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה", בדרך אחרת מתוס' (אור שמח, פ"י תרומות ה"ז)

דקושיית הגמ' היא - היכן עוד מצינו, דע"י החומרא שעשו חכמים חיזוק לדבריהם **כשל** תורה, נעשית

חומרא **יותר** משל תורה, דהרי החומש של תרומת מעשר של דמאי מחירו יותר מאשר תרומת מעשר של דמאי, דהרי תרומת מעשר של דמאי חזי לעניים (כגון, אם אכל קילו ענבים של תרומה בו' שקל, צריך לקנות ענבים של חולין בשוק בו' שקל [אפי' שזה פחות מקילו, כי לפי דמים משלם, ולא לפי המידה שאכל], וצריך להוסיף עוד חומש דהיינו עוד ענבים באחד וחצי שקל. אבל אם אכל קילו ענבים של תרומת מעשר של דמאי, מחירה שמונה שקל, וצריך להוסיף חומש עוד ענבים בב' שקל), נמצא שבחומש דרבנן החמרנו עליו יותר משל תורה.

ועל זה מתרצת הגמ', דמתני' ר"מ היא, ור"מ לשיטתו בממזר דרבנן, דג"כ ע"י חיזוק לדבריהם **כשל** תורה, נעשית חומרא **יותר** משל תורה, שהרי ממזר דאור' מותר בממזרת, וכן מותר בשפחה ויכול להכשיר את זרעו לבוא בקהל, משא"כ ממזר דרבנן אסור בממזרת ואסור בשפחה, ואינו מותר אלא בבת מינו, או בגיורת, שהרי מדאור' הוא ישראל גמור, וא"כ ישאר ממזר דרבנן לכל הדורות.

מה החלכה בזר שאכל תרומת מעשר של דמאי בשוגג

לפי שמואל - דמתני' ר"מ היא שהולד ממזר, כיון דקיי"ל כרבנן דאין הולד ממזר, א"כ א"צ להוסיף חומש. **אבל הרמב"ם פסק -** דצריך להוסיף חומש, אע"ג שאין הולד ממזר.

וי"ל דהרמב"ם פסק כאביו - דאמר לקמן (נז.), דשמואל לא שפיר קא משני ליה (דר"מ מחמיר דוקא בגט, דבגט יש מיתת ב"ד, משא"כ בתרומת מעשר יש רק מיתה בידי שמים, הב' יוסף בן דין נ"י).

מיהו צ"ב איך אביו יתיר את מתני' - הרי נשאת קושיית ר' אלעזר "וכי עשו חכמים חיזוק לדבריהם **כשל** תורה".

וי"ל דפרש כהירושלמי - דמתני' אף לרבנן, והטעם, כדי שלא יזלזלו בו (משמרות כהונה, חזו"א, אוצר).

מה הקשה רב ששת לשמואל ממתני' דמחללין אותו וכו' א. לפירש"י. ב. לפי תוס'

א. רב ששת מקשה מחילול מע"ש של דמאי - שלר"מ לא עשו בו חיזוק לדבריהם, שהרי מתיר בדמאי לחלל לכתח' כסף על כסף, משא"כ בודאי אפי' כסף על נחושת רק מדוחק מותר (ואף שר"מ מחמיר בפדיון פירות שלקח חוץ ל"ם בכסף מעשר של דמאי, מ"מ אין בזה חיזוק כשל תורה, דהרי מתיר בדמאי לחלל נחושת על פירות, ואילו בשל תורה אסור).

ב. רב ששת מקשה דסברת ר"מ הפוכה משמואל - דהרי חזינן דאדרבא חכמים מחמירים יותר מר"מ בפדיון פירות שלקח חוץ ל"ם בכסף מעשר של דמאי, שהרי ר"מ מתיר לפדותם על כסף, משא"כ לרבנן א"א לפדותן אלא צריך להעלות את הפירות עצמן ל"ם (אבל מחילול מע"ש של דמאי, שלא עשו בו חיזוק לדבריהם, שהרי מותר

(חומש).

ה. אין חומש בחילול מע"ש של דמאי.

ו. מע"ש של דמאי אין לו ביעור.

ז. מחללין אותו לכתח' כסף על כסף, נחושת על נחושת, כסף על נחושת, נחושת על פירות.

ח. לפירש"י כשחילל נחושת על פירות, רשאי להעלות את הפירות עצמן לי"ם (לדעת רבנו, ולר"מ חייב דוקא לפדותן. משמע עכ"פ דלכ"ע לקוח בכסף מע"ש נפדה חוץ לי"ם, משא"כ מע"ש ודאי, אינו נפדה).

ט. לתוס' כשחילל נחושת על פירות, רשאי לחלל את הפירות על כסף וא"צ להעלות את הפירות עצמן לי"ם (לדעת ר"מ, ורבנו חולקים).

י. לתוס' למסקנה (למאי דגרסי בדברי ר"מ "ובלבד שיפדה הפירות") רשאי לחלל נחושת על פירות, "ובלבד שיהיה דעתו לחזור לפדות את הפירות" על כסף, אבל אם היה דעתו להעלותם ונימלך לפדותן, צריך להעלות את הפירות עצמן לי"ם (לדעת ר"מ, ורבנו חולקים, וסוברים, שאין לחלל כלל נחושת על פירות ורק בדיעבד שחילל, יעלם).

יא. התירו לסיטון למכור דמאי (לצד א' בתוס' דוקא כשמוכר לחבר, ולצד ב' לאו"ד לחבר אלא אפי' לע"ה, אף שמאכיל את הע"ה דמאי שהרי ברור שלא יעשר, דכמו שהתירו להאכיל את העניים והאכסנאים, כך התירו למוכר במידה גסה).

יב. התירו לבעה"ב למכור דמאי כשמוכר במידה גסה (לרבנו, ור"מ חולק).

יג. מותר לכתח' לתרום מן הרעה על היפה.

אדם שאין לו שום קנין ושום זכות בחפץ, האם יכול למוכרו לאחר ולעשותו שומר שלו

אדם זר ממש - נ' דאינו יכול, דהא נחלקו ר"ש ורבנו בקדשים שחייב באחריותן אם יש דין שומר, ואף לר"ש זה רק משום גורם לממון (אך נ' דכל שומר יכול לעשות שומר אחר, מסוגיית "בקרא", לעיל [מב:], דרש"י ותוס' תולין שם במחלוקת ריו"ס ורבנו, משמע דלרבנו הבקרא שומר של היתומין אף שליתומין אין שום זכות בשור, שהרי זה מקח טעות).

"שו"ח אינו נשבע, ונושא שכר אינו משלם". מה הדין בפשיעה לרש"י

לכא' משמע מל' מתני' - "שו"ח אינו נשבע", ולא כתוב "שו"ח אינו משלם", שרק משבועה פטור שלא פשע, אבל אם מודה שפשע או אם יש עדים צריך לשלם (וכן דייק תורא"ש).

וכן משמע ברש"י - דאם היה פטור מדוע פירש גבי שו"ח "אינו נשבע שלא פשע, שלא הזקינתו תורה לישבע עליהן", פשיטא שא"צ לישבע שלא פשע, דאפי' פשע פטור. וכן ברש"י גבי ש"ש "אינו משלם אם נגנבו ממנו", ולמה לא כתב רבותא טפי ד"אינו משלם אם פשע". אלא ע"כ שאם פשע חייב (וכ"כ הנמו"י בדעת רש"י, וכן דעת הרמב"ם הלכות שכירות פ"ב ה"ג "יראה לי שאם פשע השומר בעבדים וכיו"ב חייב לשלם", וכתב הרה"מ

בדמאי לחלל לכתח' כסף על כסף, לא קשה לשמואל, דכאן לכ"ע אין להחמיר בפדיונו, דדוקא באכילה ר"מ סובר דמחמירין, וכל הקושיא היא רק ממה דמצינו ליהפך משמואל, דר"מ מיקל יותר מחכמים, ודלא כשמואל דר"מ מחמיר יותר מחכמים).

למה הוצרך רב ששת להביא גם את מתני' השניה של סלע של מע"ש ושל חולין שנתערבו

לרש"י - להוכיח שלר"מ לא עשו בדמאי חיזוק כשל תורה, דהרי מחללין דמאי לכתח' כסף על כסף, כסף על נחושת, משא"כ במע"ש של ודאי.

לתוס' - להוכיח שבמע"ש של ודאי, ר"מ לא מיקל יותר מחכמים, וא"כ נ' דמה שמיקל בדמאי יותר מחכמים, זו קולא מיוחדת בדמאי.

אדם שנתערבו לו סלע של חולין, וסלע של מע"ש של דמאי, ורוצה ליהנות במטבע של חולין, כיצד יעשה זאת

יקח את היפה ויחלל עליה את המע"ש שבסלע הרעה (שמא הרעה היא של המעשר, ואין צורך לחלל מקודם על מעות, דבדמאי מחללין לכתח' כסף על כסף).

"לקוח בכסף מע"ש אינו נפדה טהור בריחוק מקום", האם גם בדמאי כן

א. לרש"י לכ"ע נפדה (ולר"מ חייב לפדותן).

ב. לתוס' נפדה רק לדעת ר"מ, ורבנו חולקים.

ג. ולמסקנת תוס', גם לר"מ אינו נפדה אלא"כ היה דעתו מעיקרא לחזור ולפדות את הפירות.

מה דין חילול סלע של מע"ש על סלע ומדוע בדמאי - אפשר לכתחילה.

בטבל ודאי - א"א, דלאו דרך חילול הוא (רש"י ד"ה מפני שאמרו, נו). ודעת תוס' (מה, ד"ה לפלגי), בתירוץ א' דאם סלע אחד חרף מהשני אפשר לחלל, ובתירוץ ב' הביאו דעת ר"מ דבכל גוונא אפשר לחלל.

דף נו.

סיטון למי מותר למכור דמאי
צד בתוס' דרך לחבר, וצד דאף לע"ה.

כיצד שרי אכילת דמאי
לעניים ולאכסנאים.

איזה י"ג קולות מצינו בדמאי (גם מה שלא אליבא רכ"ע)

א. א"צ להפריש תרומה גדולה.

ב. מאכילין את העניים ואת האכסנאים דמאי.

ג. מאכילין את העניים ואת האכסנאים תרומת מעשר של דמאי.

ד. אין חומש באכילת תרומת מעשר של דמאי, לדעת רבנו (לפי שמואל, ור"מ חולק, אבל לדעת אב"י גם לרבנו יש

שם דכן הוא דעת רש"י).

מה הדין בפשיעה לפי תוס' (נו:; ד"ה שומר)
לדעת תוס' פטור - והא דקתני "שור"ח אינו נשבע", היינו "דאיך לו צורך לישבע" כי בלאו הכי פטור, דניתמעט מכל פרשת שומרים, וגם פשיעה בכלל (והא דלא קתני אינו משלם, דאגב גררא דמתני' דשבועות נקט לגבי שבועה. ובתורא"ש כתב, דהתנא לא הזכיר בכל אחד שפטור אלא ממה שנכתב בכל אחד בפירוש בתורה שחייב, ולא הוזכרו תשלומין בפי' שור"ח אלא שבועה. וכן גם דעת הרי"ף בתשובה, וכן דעת הראב"ד על הרמב"ם הנ"ל, דהתמעטו כל הני גם מחיוב פשיעה).

באיזה סברות נחלקו רש"י ותוס'

י"ל דטעמו של רש"י כהרמב"ם - "שכל הפושע מזיק הוא..." , ואף שלא הזיק בידים, מ"מ כיון דעל סמך הבטחתו סילקו הבעלים את שמירתם, לא גרע מדינא דגרמי, דחייב, דהוי כמסלק שמירה מממון חברו(ק"ה"י סימן ל"ד בשם אחרונים).

אבל דעת תוס' - היא כדעת הראב"ד דכיון דפשיעה הוא ג"כ בפרשת שומרים, והתורה פטרה את כל אלו מכל פרשת שומרים, גם מפשיעה פטור, והקשה על הרמב"ם מפשיעה בבעלים דפטור, והרי מזיק בבעלים חייב (וכן הק' רא"ש כאן, שהרי ע"כ פושע בשמירתו לא חשיב אדם המזיק, שהרי פשיעה בבעלים פטור, אלא ודאי לא מיקרי אדם המזיק, כיון דלא אפסדיה בידים. וע"ע קה"י שם בזה).

מה דין אדם ששאל עבד מחבירו, ומת כדרכו
 כתב בתורא"ש (נו:), שגם שואל פטור בכל הני, דגם שואל מתמעט ע"י כלל ופרט, והא דלא נקט התנא שואל אינו משלם, משום דקאי אסיפא דמתני' דאינו משלם ד' זה' והיינו בהקדש, ובהקדש לא שייך שאלה.

ג' אופנים ששואל פטור (ב' מפרק המפקיד, א' מפרקין).

א. מתה מחמת מלאכה.

ב. שאלה בבעלים.

ג. שאל עבד או שטר (ע' תוס' רא"ש [נו:]), דגם השואל עבד וכו', נתמעט מפי' שומרים, ואפי' פשע (לתוס').

אותם ד' דברים שנתמעטו במתני' מדין אונאה, האם רק מתשלומין, או גם מאיסור

ברש"י (נו:), ד"ה דבר הנקנה מיד ליד "הזהיר עליו בכל תונו", משמע שגם אין איסור, מיהו ברמב"ן על התורה נוקט שיש איסור וכל הפטור הוא רק מהשבת האונאה.

דף נו:

מדאור'

א. במילוח ע"פ - שקונה מהלוה שטר שעבוד נכסים.
ב. במילוח בשטר - שהלוה קונה מהמלוה בחזרה את השטר ועושהו מילוח ע"פ.

ג. כשיש ללוה קרקעות - לדעת רבינו חיים חלה המכירה מדאור' על השעבוד שיש למלוה בקרקעותיו (וצ"ע דתיפול שאין אונאה לקרקעות).

צ"ע לדעת רבינו חיים דמכירת שטרות מהני מדאור' כשיש ללוה קרקעות, דחלה המכירה על השעבוד שיש למלוה בקרקעות של הלוה, וצ"ע דתיפול שאין אונאה לקרקעות (שור' שכן הק' מהרמ"ש, בית יהודה, מהר"מ שיק ועוד)

וי"ל - א. דלא בא לתרץ קושיית תוס' למ"ל קרא שאין אונאה לשטרות (מהרמ"ש, אמרי זוטרי, מעיין החכמה, הובא באוצר הערה 119). **ב.** המקח כאן אינו בקרקע אלא בשטרות (אוצר הערה 118).

אמר ר"ג המוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפי' יורש מחול, ואם נתנו במתנת שכיב מרע אינו יכול למחול. מאי שנא

ס"ד - דמתנת שכיב מרע היא דאור', ומכירת שט"ח היא דרבנן (וא"כ קשיא מסוגיין דמשמע שמכירת שטרות היא דאור').

וי"ל - דגדר מתנת שכיב מרע למ"ד דאור', הוא גדר "ירושה", דמקבל המתנה מקבל שם "יורש" לגבי מתנה זו, ויורש גם את שעבוד הגוף, לכן הירוש "הטבעי" אינו יכול למחול (דנחשב יורש מאוחר לגבי מקבל המתנה, שנחשב כירוש מוקדם וכל שעבוד הגוף אצלו).

במה שונה גדר מכירת שטרות (למ"ד דאור'), מנגדר מתנת שכיב מרע (למ"ד דאור'), ולמאי נפק"מ

גדר מכירת שטרות דאור' - דמוכר את שעבוד הנכסים, אך שעבוד הגוף לא ניתן למכירה אלא רק לירושה, ולכן המוכר או יורשו יכול למחול את שיעבוד הגוף, וממילא פקע שעבוד הנכסים. וא"כ גם למ"ד מכירת שטרות מועילה מן התורה המוכר או יורשו יוכל למחול.

אבל גדר מתנת שכיב מרע - (למ"ד דאור'), הוא גדר "ירושה", דמקבל המתנה מקבל שם "יורש" לגבי מתנה זו, ויורש גם את שעבוד הגוף, לכן הירוש "הטבעי" אינו יכול למחול (דנחשב יורש מאוחר לגבי מקבל המתנה, שנחשב כירוש מוקדם וכל שעבוד הגוף אצלו).

כשכתוב בתורה "ידו", האם הכוונה ידו ממש (למסקנה)

בסתמא כן, חוץ ממה שלא יכול להיות ממש, כגון ויקח את ארצו מידו.

האם יש אונאה לשכירות

בגמ' משמע דמסברא פשיטא לן שכן, כיון דהיא בכלל "ממכר", דשכירות ביומיה מכירה היא, אך בתוס' מבואר דאינו מסברא אלא קרא.

בעי רבא חמיין זורעין בקרקע מהו יש להם אונאה או אין להם אונאה כמאן דשריין בכדא דמיין ויש להם אונאה או דלמא בטלינהו על גב ארעא, וצ"ע, הא קי"ל כל דבר שבמדה וכו' אפי' פחות מכרי אונאה חוזר

לא מיירי בטעות במידה - (ששיקר שזרע ו', וזרע רק ה'), אלא באומדנא, דטען שזרע כראוי, וזה לא היה כראוי (רש"י).

ולפי תוס' - הטעות בשווי המקח, דלקח מחיר של "זרועה כראוי", ואינה זרועה כראוי (שמורה שזרע ה', אלא שצריכה ו').

א. כל דבר שבמידה אפי' פחות מכרי אונאה חוזר, האם זה נאמר תמיד. ב. אין אונאה לקרקעות, היכי תמצוי דבר שנחשב לקרקע ואעפ"כ יש בו אונאה

א. רק באומר "מדדתי" (תד"ה כל, נו:).

ב. חטיץ שזרעין בקרקע אף לצד שנחשב כקרקע, אם מאנהו במחיר החיטץ, יש להם אונאה.

דף נז.

האם ביטול מקח ביותר משתות, הוא מהלכות אונאה או מדין מקח טעות, ולמאי נפק"מ (ב)

א. זה הנידון בסוגיין האם כל הני דמתני' דנתמעטו מדין "אונאה" יש להם "ביטול מקח" (רש"י ד"ה יש להן, נו:).

ב. האם המאנה יכול לחזור בו (תד"ה ואילו, ג:).

"אונאה אין להם ביטול מקח יש להן", על מה נאמר

לר' אמי - על כל ד' הדברים במתני' (ומסתימת לשונו של רש"י, משמע שחולק על ר"ת בדעת ר"ג, ומפרש את ר"ג כפשוטו דחולק על רבו וסובר שאפי' ביטול מקח אין בקרקעות, וכמו דעת הרא"ש בשם הרי"ף).

לריו"ח - לר' יונה על הקדשות וכש"כ על קרקעות, לר' ירמיה רק על קרקעות.

עד כמה הוא בכלל אין אונאה בקרקעות לרש"י - עד שתות. לר"ת - עד פלגא.

האם מותר לכתח' להונות את ההקדש בשיעור אונאה

משמע ברש"י (ד"ה דבר, נו:), דאפי' איסור אין (והא דאמר רב חסדא דאף פחות משתות צריך להחזיר - קאי דוקא אהקדש ולא אקרקע - רש"י סוף דף נז., ותד"ה דאפי', נו:).

מה דין הקדשות א. באונאת שתות ופחות.

ב. ביותר משתות. ג. דין הדמים

א. אין אונאה להקדשות - מח' בגמ' אם כפשוטו דאפי' שתות א"צ להחזיר, או איפכא כרב חסדא, דאפי' פחות מכדי אונאה חוזר דאינן בתורת אונאה.

ב. לר' אמי ולר' יונה - ביטול מקח יש להן, דלאו בכלל אונאה הוא אלא מקח טעות.

ולר' ירמיה ושמואל - גם ביטול מקח אין להן, כשאר אונאה.

ג. לר' יונה אליבא דריו"ח - הא דאמר צריך לעשות לו דמים דבר תורה, לצד א' וב' בגמ' מיירי בביטול מקח, ולר"ל מדרבנן (דעושין איפוך ריו"ח ור"ל). לצד ג' בגמ', מיירי בשתות ופחות משתות, לריו"ח צריך לעשות לו דמים מדרבנן, ולר"ל מדאורי, דס"ל כרב חסדא, ולא תיפוך.

לר"ש - קדשים שחייב באחריותן יש להן אונאה.

ריו"ח ור"ל - נחלקו במתני' דתמורה דתנן "יצא לחולק וצריך לעשות לו דמים", דלריו"ח "צריך לעשות לו דמים" דבר תורה, ולר"ל מדרבנן (דלצד א' וב' בגמ' מיירי בביטול מקח, ועושין איפוך ריו"ח ור"ל אליבא דר' יונה). לצד א' נחלקו בדשמואל, לצד ב' שניהם כשמואל ונחלקו אם חיללו לכתח' או בדיעבד (ונחלקו רש"י ותוס' בפירושו), לצד ג' מיירי בשתות ונחלקו בדרב חסדא, ולא תיפוך.

לדעת רש"י - לצד א' דפליגי בדשמואל, טעם החולק, כיון דיתר משתות לאו דרך מקח הוא, לגבי חילול "לאו מידי עבד".

וצ"ע הא תנן "יצא לחולין" - וצ"ל לפירש"י דהמקח בטל עד שיעשהו דמים. ולדעת תוס' צ"ל - דהמקח קיים כנגד מעותיו, וחייב להוסיף עד השווי האמיתי.

לר"ש - קדשים שחייב באחריותן יש להן אונאה.

רש"י ד"ה וזר לית ליה דשמואל, קסבר כיון דאיכא יתר משתות לאו דרך מקח הוא, וכיון דלגבי מקח לאו מידי הוא, גבי חילול נמי "לאו מידי עבד". וצ"ע א"כ איך תנן "יצא לחולין", כיון שהחילול אינו כלום ו"לאו מידי עבד"

כ' באוצר, דצ"ל שכונת רש"י כמ"ש תוס' בתמורה כז., וז"ל, והכי פירושא דמתני', יצא לחולק וצריך לעשותו דמים, כלומר יצא לחולק כשיעשהו דמים (ומשום דתנא שם לעיל לישני דלא נפקי לחולין אלא נתפסין בתמורה וזה וזה קדושים תנא נמי לישנא דאחולין).

"קרקעות והקדשות אין להם אונאה וביטול מקח יש להם", באר

א. "אין להם אונאה" - מח' בגמ' אם אפי' שתות א"צ להחזיר, או איפכא אפי' פחות משתות צריך להחזיר (והיינו דוקא בהקדש ולא בקרקע, רש"י סוף דף נז., ותד"ה דאפילו, נו:).

ב. "ביטול מקח יש להם" - לדעת תוס' בסוגיין,

המקח קיים וחייב להוסיף עד השווי האמיתי.
ג. באיזה שיעור יש להם ביטול מקח - לרש"י יותר משותת, לתוס' בקרקע יותר מכדי דמיהם.

גבי הא דתנן בתמורה "אם היה קודש בעל מום יצא לחולין וצריך לעשות לו דמים", אמר ריו"ח יצא לחולין דבר תורה וצריך לעשות לו דמים מדבריהם, ור"ל אמר אף צריך לעשות לו דמים מן התורה. אם בתמורה מיירי בביטול מקח א"כ לכאן דברי ריו"ח שם סותרין לדבריו בסוגיין, דאמר ר' יונה בשמו, דהקדשות אונאה אין להן אבל ביטול מקח יש להן (ב' תירוצים)

א. איפוך דריו"ח לר"ל ודר"ל לריו"ח - דריו"ח לית ליה דשמואל דהקדש שוה מנה שחיללו על פרוטה מחולל, וצריך לעשות לו דמים מן התורה (וכמה דמים יבואר לקמן בס"ד), ור"ל אית ליה דשמואל, הלכך צריך לעשות לו דמים רק מדבריהם.

ב. איפוך דריו"ח לר"ל ודר"ל לריו"ח - וכונן אית להו דשמואל, אלא לריו"ח שחיללו אין לכתח' לא, וצריך לעשות לו דמים מן התורה, ור"ל ס"ל אפי' לכתחילה, הלכך צריך לעשות לו דמים רק מדבריהם (ויבואר לקמן בס"ד).

אם בתמורה מיירי בכדי אונאה, מה קשה ומה י"ל

קשה - בהא לימא ר"ל צריך לעשות לו דמים דבר תורה, והתנן אלו דברים שאין להם אונאה וכו', וההקדשות. **זריש לקיש ס"ל כרב חסדא -** דמאי אין להם אונאה, דאינן בתורת אונאה, דאפי' פחות מכדי אונאה חוזר מדאור' (וריו"ח לית ליה דרב חסדא, ולעולם לא תיפוך).

לדעת שמואל, הקדש שוה מנה שחיללו על שו"פ מחולל, מ"ט

דבהקדש אין דין ביטול מקח, דכיון דנתמעטו הקדשות מדין אונאה, גם ביטול מקח בכלל, דאילו גבי הדיוט אמרינן טעה אבל בהקדש ליכא למימר טעות כלפי שמיא (רש"י).

מה פירוש דליכא טעות כלפי שמיא

וצ"ב, הרי בהקדש כמו שאין גילוי שאינו מסכים, כך גם אין גילוי שכן מסכים, א"כ למה לא נאמר מקח טעות גם בהקדש. וע"כ דהעיקר במקח טעות הוא מפני שיש גילוי שאינו מסכים, וגילוי כזה לא ראינו בהקדש (אילה"ש).

האם צריך להשלים

צריך להשלים מדבריהם, אף שמדאור' הכל יצא לחולין.

ומה הדין לכתחילה

לכתחילה במזיד אסור לכ"ע לאנות את ההקדש (תד"ה ומר), ואפי' היכא דיש להקדש תועלת מזה, כגון שיוכל לקבל רבית, ג"כ אסור, דזהו זילותא להקדש (תד"ה לספק, נו).

למ"ד שיש ביטול מקח בהקדש, האם מ"מ יש הברבל בין הקדש להדיוט
בהדיוט - המקח בטל לגמרי.

בהקדש - דעת תוס' בסוגיין דהחילול אינו בטל, אלא חל כנגד המעות שנתן, ושאר הפרדיון יחול כשישלים (אבל התוס' בתמורה ס"ל שלפי ר"ל החילול בטל לגמרי גם כנגד המעות שנתן).

מה הטעם שבהדיוט בביטול מקח המאנה יכול לחזור בו מן המקח

א. כי אינו רוצה להחזיר את האונאה - טעם זה הוא לפי ריב"ם (בתד"ה ואילו, לעיל נ:), דבהדיוט שהונה בביטול מקח, אין לו זכות לבטל את המקח, אלא כל זכותו היא רק "לסרב להחזיר האונאה", וממילא זכותו של המתאנה לבטל המקח (וצע"ק, דהרי אמרינן בגמ' נ: "תר משתות שניהם חוזרים", ולמה זה נקרא ד"שניהם חוזרים", אילה"ש שם).

ב. אפי' המתאנה פוטרו מלהחזיר - מ"מ "שניהם חוזרים" כיון שהמתאנה היה יכול לבוא לידי הפסד אם לא ירגיש.

ונ' לכאן שטעם ב' אינו שייך לשיטת הריב"ם - דהרי כאן כתבו תוס' ד"שניהם חוזרים", ואילו לפי הריב"ם אין למאנה זכות חזרה כלל.

וצ"ב מה הסברא בזה - שהמאנה יכול לחזור בו בעל כורחו של המתאנה, אפי' אם המתאנה מוחל על הפסדו.

וביאר בחי' הריטב"א - (המיוחסים, נו. ד"ה וכתב הראב"ד), דכיון דיותר משתות ניכר הטעות לרוב בנ"א, אין המאנה רוצה שיהא זכר לעולה שעשה, שיאמרו עליו כמה עסקו רע, כמה הוא רמאי וגונב דעת הבריות וכו'.

ומטעם זה גם המתאנה יכול לחזור - אפי' המאנה מוכן להחזיר האונאה, דאין רצונו שיהא זכר לשטותו שרימוהו כ"כ.

ג. דיותר משתות הוי כמקח טעות - וכאילו לא מכר כלל, דהר"ל כיון ונמצא חומץ, חומץ ונמצא יין דשניהם חוזרים (הטעם הראשון בתד"ה ואילו, לעיל נ:), מיהו תוס' כאן לא הביאו טעם זה, וצ"ע מדוע).

מדוע טעמים אלו לא שייכים בהקדש

טעם א' לא שייך בהקדש - דהמאנה מסתמא לא נתכוון להונות את ההקדש, אלא רצה לפדותו בשווי האמיתי, ולכן חייב לעמוד בדבורו, כיון דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט (נמצא לפי"ז דאם באמת כן התכוון להונות את ההקדש, אז לכונן אינו חייב להשלים מן התורה, ויכול לחזור מלידת השאר, ויחול ההקדש רק על כנגד מה שנתן, אילה"ש).

טעם ב' לא שייך בהקדש - דבהקדש המתאנה אינו יכול לבוא לידי הפסד, דכשידע המחלל שאינה הקדש, לא יוכל ליהנות עד שיוסיף על דמיו כדי שוויו, ועל כרחו צריך להוסיף ולא יוכל לחזור, דאפי' מתחייב להקדש בטעות מפסיד וכו', וממילא כיון שאין שייך אצל הקדש הפסד, אין טעם שהקדש לא ירצה בקיומו של מקח כזה.

ליכא איסורא) וי"ל דאיצטרך כשהתנה שלא יחול עליה הקדש אלא בדמיו וכהיא שאמרו בונין בחול ואח"כ מקדישין עכ"ל, ונראה מלשון הריטב"א שהקנה להקדש החפץ לדמיו כמו חמרא לדמיה (קוב"ש ח"ב סי' כ').

מה היה קשה לתוס' אבנים איך מותר

כיון שצריך היכר להדיטו, שהרי מטעם זה אמרו שצריך שער לקוטות אבל בלא שער כלל, לא.

בפוסק על הפירות האם צריך שיהיה לו הכל, או סגי שיש לו קצת

בתד"ה לספק, נ' שצריך הכל, דאל"כ ק' על מה מתחלל ההקדש אפי' יש לו, דהרי השתא ס"ד דמחלל בשוויו (ורק אח"כ כתבו דליכא למימר שיחלל על פרוטה וכו'), ולמה שאלו כן רק לפי הצד ש"אין לו".

המלוה לחבירו מאה שקל, על מנת שיתן עשרים שקל לצדקה, מה הדין

זה ממש איסור דאור' של רבית קצוצה - דמדין ערב חשיב שהמלוה עצמו קיבל את התרומה (תד"ה לספק, נז:).

קופת צדקה הנותנת הלואות רק למי שמתחייב "לתרום" לקופה ה' שקל על כל מאה שקל הלואה, מה הדין ומדוע

נ' בגמ' ד"עניינים" אינם בכלל "הקדש" - מדפריך (נז:), רבית דהקדש היכי דמי וכו', ולא אוקמוה בשל עניינים (ביאור הגר"א, יו"ד סי' ק"ס סקמ"ב), ורק רבית דרבנן התירו במעות צדקה ולא דאור' (ש"ע שם, סעיף י"ח).

דף נח.

"בני העיר ששלחו את שקליהן ונגנבו או שאבדו אם משנתרמה התרומה נשבעין לנזברין", מתי "נגנבו או שאבדו" לפני התרומה או אחריה (מתי בני העיר פטורים ומתי חייבים)

לרש"י - אם נגנבו לפני שנתרמה התרומה פטורים, ואם אחר שנתרמה תרומה חייבים לשקול שנית.

לתוס' - אם נגנבו אחר שנתרמה התרומה פטורים, ואם לפני שנתרמה התרומה חייבים.

מה הסברות של רש"י

הא זתניא "תורמין על האבוד" - קאי על לא נודע לבעלים שאבדו, שתורמין עליהם, אבל אם נודע להם שאבדו קודם שנתרמה הלשכה, אין זה נקרא "אבוד" ואין תורמין עליהן, וחיובם לשקול שנית.

מיהו קשה לשון מתני' - ונגנבו או שאבדו אפ' משנתרמה התרומה, דפשטות הלשון "אם משנתרמה התרומה", משמע דקאי על "שנגנבו או אבדו", היינו שנגנבו או אבדו אחרי שנתרמה התרומה.

ופירש"י - ד"אם משנתרמה התרומה" קאי על מתי באו לדין, ר"ל דבאו לדין אחרי שנתרמה התרומה. מיהו

האם יש ראייה מסוגיין, שהקדש טעות הקדש כן, לפי מ"ד דצריך לעשות לו דמים מן התורה, דהרי מטעם זה אינו יכול לחזור בו היכא דטעה והיה סבור שיתחלל כל ההקדש בפחות ולא יצטרך להוסיף, אלא על כרחו צריך להוסיף ולא יוכל לחזור, דאפי' מתחייב להקדש בטעות מפסיד דאמירתו לגבוה וכו'.

דף נז:

מיתבי רבית ואונאה להדיטו, ואין רבית ואונאה להקדש. מהי קושיית הגמ' מכאן על רב חסדא, ומה התיורין, ואיך זה מסתדר עם הסיפא דקתני "זה חומר בהדיטו מבקדש" קשה - דמשמע שאין איסור אונאה להקדש כפשוטו. **תירוץ** - אין תורת אונאה, שאפי' פחות משתות חוזר. **והסיפא** - קאי על רבית.

ד' דברים שאפי' פחות מכדי אונאה חוזר דבר שבמדה ובמשקל ובמנין, והקדשות לדעת רב חסדא.

באיזה אופנים הקדש יוצא לחולין

- א. חילול שוה מנה אפי' על פרוטה.
- ב. מעילה.
- ג. לב ב"ד מתנה עליו (תד"ה לספק).

באיזה ב' אופנים מצינו רבית דהקדש דמותרת

א. לרש"י - הגזבר פוסק עם חנוני בכסף של הקדש שיספק סלתות להקדש בזול, אפי' יוקרו, אע"פ שלא יצא השער (והק' תוס'), על מה מתחלל הכסף, דעכצ"ל שאין לו סלתות, אחרת גם בהדיטו שרי).

לתוס' - לא הגזבר, אלא סתם אדם פוסק עם חנוני בכסף של חולין, ומ"מ בעינן יצא שער של לקוטות, דאחרת אתי לאחלופי בהדיטו.

ב. באבני בנין המסורות לגזבר - ומלוה ק' בק"כ, שלקחום בהקפה ולא נתקדשו, ואין בהם מעילה (ממון הקדש בלי קדושת הקדש, ואין כאן חשש אחלופי, שהגזבר נותנן, וגם נותן אבנים ולא כסף).

צ"ע, אם האבנים "חול" א"כ אינם שייכים ל"הקדש", ואי"כ אין זה רבית ד"הקדש" אלא דהדיטו

אלא ודאי שהם קנויים לגבוה - רק שלא הוקדשו, ומשו"ה רשאי הגזבר להלוות אותם ק' בק"כ, ושמעתי מגדול אחד שכן כתוב בריטב"א בביאור דברי שמואל בבונים ואח"כ מקדישים (שעיר"ש ש"ע פט"ז).

ועכצ"ל דאפשר להקנות ממון להקדש בלא דיני קדושה - ומשו"ה הוי רבית דהקדש, ומ"מ ליכא מעילה כיון דאין בהם קדושה אלא קנין גרידא, ובריטב"א ב"מ דף פ"ז בהא דממעטינן רעך ולא של הקדש, ואי"ל למ"ל קרא למיסר הקדש והלא יש בו מעילה מן התורה כיון שתלשו (מלשון זה נראה דבמחור

הקשו תוס', דהפשט לא מיירי מתי באו לדין (אלא מתי נגנבו או אבדו).

עוד הקשו תוס' על רש"י - דלמאי איצטריך תנא למימר **"דתורמין על הגבוי"**, דק"ו הוא, אם תורמין על האבדו מהשליח קודם שנתרמה התרומה, כ"ש על הגבוי שלא נאבד תורמין, והו"ל זו וא"צ לומר זו.

פירוש תוס'

"נגנבו או שאבדו אם משנתרמה התרומה" - פירושו כפשוטו, **דאחר** שנתרמה התרומה עליהן, נגנבו או אבדו, לכן נפטרו הבעלים אפי' נודע להם שנאבדו, דכיון שכבר תרמו עליהן, תו אין אחריותן עליו.

אבל נגנבו או שאבדו קודם שנתרמה תרומה - אין תורמין עליהן.

ולפי תוס' "תורמין על האבדו וכו'" - לא קאי על נאבד מהשליח, אלא על נאבד מהגזבר, "ואם משנתרמה תרומה" לא מיירי שאבד קודם שנתרמה תרומה, אלא שאבד אחר שנתרמה תרומה.

ולפי' "דתורמין על הגבוי" לא מיותר - דלאו ק"ו הוא מנאבד, דנאבד בא ליד גזבר, משא"כ גבוי עודנו בדרך ולא בא ליד גזבר, מי יימר שתורמין, קמ"ל **"דתורמין על הגבוי"** היינו על מה שעדיין ביד השליח בדרך בשעה שתרמו, דנפטרו הבעלים אפי' נאבד אח"כ מהשליח ואין אחריותן עליו, "ואם לאו", פירוש, אם נאבד מהשליח קודם שתרמו, אין תורמין עליהן, אפי' לא ידע שנאבד, וצריך לשלוח שנית, לפיכך נשבעין לבני העיר, שאחריותן עליו.

אפי' נודע לבעלים שנאבד, דכיון שבא ליד גזבר אין אחריותן עליו. ומתני' של בני העיר ששקליהן נגנבו או שאבדו משנתרמה תרומה, אינו לגבי "תורמין על האבדו" כפירש"י, דכיון דלתוס' נאבד מהגזבר, אין אחריותן עליו, אלא קאי על תורמין "על הגבוי", דאם נגנבו או אבדו מהשליח "משנתרמה התרומה", היינו אחר שתרמו, אבל בשעה שתרמו היה עדיין ביד השליח בדרך, נפטרו הבעלים ואין אחריותן עליו, לפיכך נשבעין לגזברים, "ואם לאו" פירוש, אם נאבד מהשליח קודם שתרמו, אין תורמין עליהן, אפי' לא ידע שנאבד, וצריך לשלוח שנית, לפיכך נשבעין לבני העיר, שאחריותן עליו.

"תורמין על האבדו", רש"י תוס'

לרש"י - פירוש שנאבד מהשליח קודם שתרמו, ולא נודע לבעלים שנאבד, תורמין עליהן ופטורין.

לתוס' - פירוש שנאבד מן הגזבר קודם שתרמו, תורמין על הבעלים ופטורין.

נפק"מ בין רש"י לתוס'

אם נאבד מהשליח קודם שתרמו את הלשכה - האם תורמין עליו, לרש"י כן (אם בשעה שתרמו לא נודע לבעלים שנאבד), לתוס' לא, דלעולם אין תורמין על האבדו מהשליח קודם שתרמו (רק על מה שיאבד מהשליח אחרי

שתרמו).

"בני העיר ששלחו את שקליהן וכו', נשבעין לגזברין". מהי קושיית הגמ' מכאן, ומהו תירוצי הגמ'?

קשה - דרואים שיש דין שומר להקדש, שצריכים להשבע לגזברין.

תירוץ של שמואל - שמדובר שהן שומרי שכו, וצריכין לישבע ליטול שכרן, ופריך אי הכי נשבעין לגזברים לבני העיר מבעי ליה (מכאן מוכח שהקושיא היתה מנשבעין לגזברין, וצל"ע, איך הגזברים יכולין להשביע, הרי בני העיר הם אלו שמינו אותם שומרים. ורש"י פירש שהגזברים הם בעלי הדין כיון שאחריות על האבידה על ההקדש). ומשני, נשבעין לבני העיר במעמד גזברין שלא יחשדום וכו'. ופריך והא ש"ש חייב בגניבה ואבידה, וא"כ נהי דאין חייבים לשלם, אבל לא מגיע להם שכר על שמירתם. ומשני דנגנבו או אבדו באונס.

תירוץ ריו"ח - הא מני ר"ש היא דאמר קדשים שחייב באחריותן נשבעין עליהם, וכיון שחייבים בני העיר לשקול אחרים תחתיהם, כדידהו דמי, ולכן יכולין להשביע. ופריך התינת עד שלא נתרמה תרומה, אבל משנתרמה תרומה קדשים שאינו חייב באחריותן נינהו, ואמאי יכולין להשביע את השליחים.

תירוץ ג' - לעולם מיירי בשו"ח, ושבועה זו ליפטר מן התשלומין, ואע"ג דמדאור' פטור לגמרי, שבועה זו תקנ"ח היא שלא ילזלו בהקדשות בשמירתן.

השוכר את הפועל לשמור את הפרה וכו', מהי קושיית הגמ' מכאן, ומה התירוץ למסקנה?

קשה - רואים שיש ש"ש להקדש, שהרי חייב באחריותן לשלם אם נגנב.

תירוץ - בשקנו מידו.

תד"ה אמר ריו"ח, מזה הקשו ומה תירצו

קשה - דהכא אמר ריו"ח שכדי להתחייב בכל דיני שומר לגבי הקדש, צריך "קנו מידו", ואילו לקמן דף צד. גבי מתנה שו"ח להיות כשואל להתחייב באונסין, דעת שמואל שצריך שקנו מידו, וריו"ח אמר אפי' תימא לא קנו מידו בההיא הנאה דקא מהימן ליה גמר ומשעבד נפשיה א"כ למה כאן ריו"ח בעי קנין.

וי"ל - א. דהכא דפטור אפי' משבועה, לא משעבד נפשיה בלא קנין.

ב. אי נמי התם כיון שמתחייב כשואל סבורים העולם שבאמת השאיל לו, וזה נותן לו חשיבות בעיני הכל, ובההיא הנאה משעבד נפשיה, משא"כ אין זה כבוד גדול להיות שומר להקדש.

למה הקדש צריך לעשות שומר לזרעים

כדי לעצור דמעות מסויימות מליכנס - כמו הדמעות של הקופים הקטנים שלוכדים אותם ע"י קופות מלאות אורז שאפשר להם רק להכניס את היד בעודה ריקה, ולא להוציאה כשהיא מלאה, והם בוכים ולא רוצים לזרוק את האורז מהיד ולברוח. **והעוקץ** - כל אחד והאורז שלו.

מה המחלוקת בתנורו של עכנאי

לר"א טהור, דהחול בין החוליות לרש"י קובע לו שם "כלי אדמה" שאינו מקבל טומאה, ולתוס' דמפריד בין החוליות והיו "כלי שבור".

לרבנן טמא, לרש"י, דאולי בתר החוליות, ולתוס' דחשיב הכל כלי שלם.

דף נט:

מתי אומרים "לא בשמים היא", ומתי לא

נגד רוב - לדעה א' בתוס' לא מהני בת קול, אך מכריעה בספק אם הרוב יש לו דין רוב (כגון דב"ה רוב וכו"ש מחדד).

ולדעה ב' - בת קול מכריעה אפי' נגד רוב, ודוקא הכא לא מהני דלא יצאה להכריע הלכה, אלא מפני כבודו של ר"א.

לדעת ר' יהושע - אין משגיחין כלל בבת קול ענין.

דף ס:

למה אין נוהגת עבדות בזמן הזה

כיון שאין יובל (רש"י).

לשמור שדה המבכרת וזרועה לעומר קודם לפסח שבעים יום בשנה רגילה, א"נ ספיחים לעומר וב' הלחם בשביעית (ומודיעין להן והן פורשין מאליהם).

א. לאכול שמור בשמיטה. ב. להביאן לעומר

א. לתוס' (ד"ה לשמור, נח). **אסורים באכילה מדאור'**, ונפקא לן מקרא ד"את ענבי נזירך לא תבצור" (דע"כ הפסוק לא בא לאסור מלאכת בצירה בשביעית, דא"כ מדוע נאסר דוקא "ענבי נזירך", דהיינו "משומרים", הרי כל פירות שביעית בכלל איסור "בצירה").

ב. וכיון שאסור באכילה מדאור', אסור להביא ממנו עומר, שנא' ממשקה ישראל מן המותר לישאל.

דף נח:

דין הבא על א"א, והמלבין פני חבריו ברבים, שניהם יורדין לגהינם - אבל הבא על אשת איש עולה אחר י"ב חודש, ואילו המלבין פני חבריו ברבים, או אינו עולה לעולם (דהא אין לו חלק לעוה"ב), או דעולה ג"כ אחר י"ב חודש, ושרוי בלא טובה ובלא רעה.

דף נט:

כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה, מדוע **לרש"י** - משום שאוריה נתן גט מעכשיו על תנאי שלא יחזור בסוף המלחמה, ולא חזר.

לר"ת - משום שכתב גט גמור בצנעה.

שערי דמעה לא ננעלו, א"כ למה צריך שערים

הדרן עלך הזהב

איזהו נשך

דף ס:

טעם ההיתר לפירש"י - כדתנן (עב: אע"פ שאין לזה יש לזה, ופירש"י כאן (ד"ה וכן השער), ויכול המוכר הלז לקנותן עתה במעות הללו, היינו, דחשיב כמו "יש לו", אבל בחוב אסור, דמה מועיל שיצא השער, כיון שאין בידו מעות לקנותן (רש"י סב: ד"ה מתני' בבא לחוב בדמיהן, וכן סג. ד"ה יש לו מותר).

וטעם ההיתר לפי תוס' - ד"ה אע"פ (סב:), דחל קנין למי שפרע לכך חשיבי כנתייקרו ברשות לוקח. ולפי"ז י"ל דאסור בפוסק בחוב, כי אין כאן קנין כלל אף לא למי שפרע. **וטעם ההיתר לרבה ורב יוסף -** לקמן (גס:), דאמרי תרוייהו מ"ט אמרו רבנן פוסקין על שער שבשוק וכו' דא"ל שקילא טיבותך וכו', וכ' מהר"ם שם, דס"ל דההיתר ביצא שער, אינו מצד קלות השגת המוכר, אלא מצד קלות השגת הלוקח (כתבי הגר"א רייכמן שליט"א).

כיצד ס"ד דמצינו נשך בלא תרבות, תרבות בלא נשך, ומהי סברת הס"ד

א. לוח מאה ע"מ לפרוע מאה ועשרים - בשעת הלואה יש כאן נשך, דהתחייב להוסיף כ', וכשכא לפרוע אם עלה המחיר של "דנקא" למאה ועשרים, אין תרבות, דקיבל דנקא.

ב. לוח מאה ע"מ לפרוע מאה - בשעת הלואה אין כאן נשך, דאינו מתחייב להוסיף כלום במטבעות, אבל בשעת הפרעון יש תרבות, אם המחיר של מאה שוה "חומשא", דהל"ה דנקא וקיבל חומשא.

ג. סברת הס"ד - דלענין נשך הולכים אחר ההתחייבות בשעת ההלואה, ולענין תרבות אולינן אחר שעת הפרעון, שממותו של המל"ה לא מתרבה אלא בשעת הפרעון.

ומסקינן "סוף סוף אי בתר מעיקרא אולת וכו'", מה סברת המסקנה

דנשך ותרבות חזא היא - דליכא נשך בלא תרבות ותרבות בלא נשך, דא"א שישוך חבירו ויחסרנו ממון אם לא שיתרבה ממון, וגם א"א שיתרבה ממון אם לא שיהסיר ממון חבירו ויוסיפנו על שלו, ולמה חלקן הכתוב, לעבור עליו ב' לאיין (הרא"ש).

סברת המסקנה - דנשך ותרבות תליים באותו זמן, או

מוהן התנאים לאיסור רבית דאורי'

א. פירש"י "דרך הלואה" - היינו, דאין איסור רבית מה"ת אלא רק בדרך הלואה, ולא דרך מקח וממכר (רש"י ד"ה לרבית דאורי', וד"ה המרבה בפירות, וברש"י סא: ד"ה של תורה, וכן ברש"י סו: ד"ה הכא הלואה היא, ואין אבק רבית בדבר הלואה אלא בדבר מוכר כגון המרבה בפירות דמתני', וכן הוא ברש"י בערכין לא. ד"ה ואינה רבית גמורה, "דרבית לא מיקרי אלא ע"י הלואה ולא ע"י מכר").

ב. בקציצה - בשעת ההלואה קוצץ סכום מסויים על המתנת מעותיו (מתני', וכן לקמן סג: אמר רב נחמן כללא דרביתא כל אגר נטר ליה אסור).

ג. מל"ה למל"ה - לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מל"ה למל"ה, ודוקא ביהודים (עט:).

ואם חסר אחד מג' תנאים אלו - לא שייך איסור רבית דאורי', ולכן סיפא דמתני' "לקח ממנו חטין וכו'" אינו איסור דאורי', א. כי זה דרך מקח וממכר, ולא דרך הלואה (רש"י ד"ה המרבה בפירות). ב. כי לא קצץ, דאין זה ודאי שהיין או החטין יתייקרו.

מהו אבק רבית

לדעת רש"י - אין אבק רבית אלא בדבר מוכר כגון המרבה בפירות, לאפוקי דבר הלואה (רש"י סו:).

מהו האיסור הרבנן בסיפא דמתני'

איסור פסיקה - דהיינו, דאסרו רבנן להקדים מעות כדי להרויח את היוקר, דהוי כהלואה, ונמצא מרויח בשכר הקדמת מעותיו (ומדאורי' מותר דאינו דרך הלואה, וגם לא קצץ, כנ"ל).

באלו אופנים מותר לפסוק על הפירות

א. אם יש לו - בזה פוסקין (א) אפי' בחוב. (ב) ואפי' שלא יצא השער.

וטעמא - דחשיב כאילו התייקרו ברשות הלוקח, אע"פ שלא משך, הואיל וחל קנין למי שפרע (תד"ה אע"פ, סב: ורש"י סג. ד"ה יש לו מותר).

ב. אם יצא השער - אבל רק באופן שנותן דמים ולא בחוב.

מאות איסרים (דבדינר כסף יש כ"ד איסרים, ובדינר זהב יש כ"ה דינרי כסף), ובששית דינר זהב יש מאה איסרים.

ד. ק' פרוטות בדי' מעות שהן שתות סלע - לתורא"ש, דאע"ג דד' מעות הן קכ"ח פרוטו, פעמים הוקרו הפרוטות וקיימי במאה.

ולפירש"י - דהפרוטות הן נחושת, והדנקא הוא כסף, ניחא, דדנין שהנחושת הוזלה או הוקרה, והנחושת היא פירא, והכסף הוא טבעא, אבל לפי ריב"ן שהכל מטבעות כסף, צ"ע מה הוזל (שו"ר בברכת אברהם, דהמטבע הגדול יותר הוא עיקר השינוי, ושכ"כ המחנ"א סי' כ"ג, דהזול תלוי בקטנים שהן האיסרים).

ובשטמ"ק בשם הריצב"ש הק' על האופן הג' - הא הדינר זהב הוי פירא לגבי האיסרים שהם כספא, וא"כ אמאי אי בחר בסוף אזלי' לא נשך ולא תרביית איכא.

דף סא.

האם יש בקרקע איסור רבית פרט

תוס' חידשו כלל ופרט וכלל - דכתיב "לא תשיך לאחיך (כלל) נשך כסף נשך אוכל (פרט) נשך כל דבר אשר ישך" (חזר וכלל), דכיון דכתיב "כל דבר" אפי' לרבות עצים ואבנים, א"כ כסף אוכל למ"ל, אלא למדרש כלל ופרט וכלל, מה הפרט דבר המטלטל וגופו ממון, **יצאו קרקעות שאינן מטלטלין, ויצא פחות משו"פ שאינו ממון** (ולרש"י יש צריכותא לכל הפסוקים ואין שום ייתור לכלל ופרט וכלל, וכן הורשב"א חולק על תוס', עי' בהגה' הגר"א, ועי' ש"ך ובי' הגר"א ר"ס קס"א).

והקשו תוס' מבתי ערי חומה - דתניא בערכין "ה"ז רבית גמורה אלא שהתורה התירתו".

ותירצו התם ה'ה' מעות על קרקע - וזה אסור מדאור' (וה"ה איפכא, הלואת קרקע והרבית במעות ג"כ אסור, הגרע"א כאן בשם הסמ"ע).

אבל קרקע בקרקע אפשר דשוי - כגון שלוה שדה ע"מ לפרוע שדה וחצי, או י' גפנים טעונות פגין או בוסר בי"א (תוס' כתובות ד"ה אתיא, מו.).

והביאו ראיה לדבריהם - מדבעי ר' ירמיה בכתובות (אליבא דר' יהודה דמוצש"ר אינו חייב עד שישכור עדים, דיליף שימה שימה מרבית), שכוון בקרקע או בפחות משו"פ מהו, ואם שייך רבית בקרקע ובפחות משו"פ, מה ספיקו (אבל אם לא שייך בהם רבית, ניחא, דמסתפק אם ילפינן למוצש"ר רק דבעינן שישכור בממון אבל לא בעינן שיהא לגמרי כאותו ממון, הרא"ש כאן).

ובתוס' בכתובות דף מו. ז"ה אתיא, הביאו ראיה מסוגיין - דאמרין, למ"ל דכתב רחמנא לאו בגול לאו רבית לאו באונאה, ואם יש רבית בפחות משו"פ, הא איצטריך לרבית בפחות משו"פ (וצ"ע, מדוע תוס' כאן הביאו ראיה מכתובות, ותוס' בכתובות הביאו ראיה מכאן).

נתן עבד כנעני לחבירו להשתמש בו שנה, ע"מ שיחזיר לו ב' עבדים, מה הדין

לכאוי לפי תוס' הנ"ל - דדרשי' כלל ופרט וכלל, מה

אזלינן בשניהם בחר מעיקרא, או אזלינן בשניהם בחר בסוף (ומותר לשלם מאה ועשרים, דאין כאן רבית כלל, דשויים כמאה של"ה).

מה ההלכה

זעת הגה' אשר"י והמרדכי דלא הוכרע בגמ' אחר איזה זמן אזלינן - ואזלי' תמיד לחומרא, ואם לזה מאה ע"מ לפרוע מאה ועשרים, ולבסוף קיימי מאה ועשרים בדנקא, אזלי' בחר מעיקרא, ומותר לשלם רק מאה.

ואם לזה מאה ע"מ לפרוע מאה, מעיקרא קיימי מאה בדנקא ולבסוף מאה בחומשא, אזלינן לחומרא בחר בסוף, ומותר לשלם רק תשעים ושש ושני שלישי, דמאה של"ה שויים בסוף כמו מאה ושלוש ושלישי בשעת ההלואה.

וזעת הרמב"ן והרשב"א והר"ן והנמו"י - דתמיד בחר מעיקרא אזלי', ומותר מדאור' להחזיר את הסאה שקיבל אע"ג דשוה יותר, דהרי קיי"ל דלזה דסאה ע"מ להחזיר סאה הוא רק איסור דרבנן, כמבואר בסתמא דגמ' סב. דסאה בסאה אע"ג דבדיניהם מוציאין מלוה למלוה, בדינינו אין מחזירים ממלוה ללוה, ופירש"י שם ד"ה ובדינינו אין מחזירים, את העודף ביוקר שהוקירו החטים בשעת תשלומין דהא אבך רבית הוא, והרי לפי הגה' אשר"י הוא ספק דאור'. אלא ע"כ אין בזה איסור דאור' כיון דמדאור' בחר מעיקרא אזלי', ומותר מדאור' להחזיר את הסאה שקיבל אע"ג דהוקרה (וכן פסק בשר"ע סי' קס"א).

האם בכל זאת יש היכי תמצי תרביית בלא נשך

בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר - כ"כ הרא"ש סי' ט"ז אות י"ז בשם הרמב"ן, דאין כאן נשך, דהא לא שקיל מיניה ולא מידי ולא חסריה ממונא, ותרביית איכא, שהרי נהנה ונתרבה ממונו. וצ"ע לכאור', דהא אמר' בסוגיין, שאין מציאות של תרביית בלא נשך.

ובאר בפלפול"ח - דכוונת הרמב"ן, דפשיטא לגמ' שכל איסור רבית מדאור' אינו אלא היכא דאפשר לקיים "וחי אחיך עמך", ולהחזיר את הרבית, וכאן אין כאן מה להחזיר, דמה שדר בחצר אינו חשוב ממון, ולכן פשיטא לגמ' שהתורה לא איירי בזה נהנה וזה לא חסר.

מעיקרא קיימי מאה בדנקא, מהו ה"מאה" ומהו ה"דנקא"

א. ק' פרוטות במעה (שתות דינר) - רש"י. והקשו תוס', דבמעה יש רק ל"ב פרוטות, דהמעה ד' איסרים (רש"י נא. ד"ה איסר לדינר), והאיסר ח' פרוטות (גמ' דף מד:), ואין יתכן שהזולו הפרוטות כל כך (ולא מסתבר דנקט תלמודא דבר שהוא רחוק כ"כ ממה שרגיל להיות, תורא"ש).

ב. ק' מעות בשתות מנה - לריב"ן, דבמנה שש מאות מעין (דהדינר ו' מעין והמנה מאה דינרים), ובששית מנה יש מאה מעין.

ג. ק' איסרים בשתות זינו זהב - דהדינר זהב הוא ו'

שהרי תירצו דלא מוקמינן לא תגזול בגזל גופיה משום דניתק לעשה, אבל בהא דלא מוקמינן ברבית ואונאה, לא תירצו כן. ולפ"ז סתרי דבריהם לדבריהם בדף סב, ע"ש.

דף סא:

למה התורה כתבה "לא תגנובו", תיפול מהצד השוה של רבית ואונאה

א. דאפי' ע"מ למיקט - לצער, או לחנך שישמור על חפציו.

ב. דאפי' ע"מ לשלם כפל - שרוצה לתת מתנה לחבירו והלה אינו רוצה לקבל, אסור לתפוס משהו של חבירו כדי שישלם לו כפל.

מה לומדים מלא תעשו עול במושפט

הכוונה לסוגי המדות שבפסוק, כדלקמן:

במדה - זו מדידת קרקע בחבל, שלא ימדוד לא' בימות החמה ולא' בימות הגשמים.

במשקל - לטומן משקלותיו במלח לעבור עליו משעת עשייה.

במשורה - שלא ירתיח.

אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי במוצרים, אני הוא שעתידי ליפרע מומי

שתולה מעותיו בנכרי - ומלוה לישראל ברבית.

שתולה קלא אילן בבגדו - ואומר תכלת הוא.

שטומן משקלותיו במלח - להכבירו (וכשהוא לוקח במשקל לוקח באלו).

שמערב קרבי דגים טמאין - בקרבי דגים טהורין ומוכרן לישראל.

אני הוא שעתידי להפרע מומי שתולה מעותיו בנכרי, מתי מדובר (ב)

א. פירש"י - שמלוה מעותיו לישראל ברבית ואומר של נכרי הם.

והקשו תוס' - דכה"ג אפי' אם באמת היו של נכרי אסור, כיון שאין לל' עם הנכרי כלום, וכוונתם לגמ' דף עא; , ישראל שלוה מעות מן הנכרי ברבית אסור להלוותם לישראל אחר, ואפי' העמידו אצל נכרי, כיון דאין שליחות לנכרי הוא ניהו דקא שקיל מיניה רביתא, אלא"כ נטל הנכרי ונתן ביד.

ב. לפיכך פירשו תוס' - שאומר שמעות הנכרי שבידו הם באחריות הנכרי.

ג. א"נ - כגון ישראל שאמר לחברו לך ולוה לי מעות מן הנכרי משמי ואומר לו שייסמוך עלי, ונתן לו מעות משלו ואמר של נכרי הם שלוה משמו, או כגון שנתן לו משכון ללוות מן הנכרי ברבית עליו, שאין הנכרי סומך אלא על המשכון.

מי שצובע ציצית בקלא אילן ולא לבש, האם עבר על איסור

מדקשו תוס' - ולמ"ל קרא, תיפול דעובר על מצות

הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון, בכה"ג הו"ל למעט גם עבדים שהוקשו לקרקעות, וגם שטרות שאין גופן ממון.

וצ"ע למה התוס' שינו מכל הש"ס - ומיעטו רק קרקע ופחות משו"פ.

וכ' הרא"ש - דעבדים ושטרות ליכא למיעוטי, דלא שייך רבית אלא בהלוואה, דבר הניתן להוצאה ולפרוע אחר במקומן (ועי' פלפ"ח ד').

מה לומדים מלאו דלא תגזול

לכובש שכר שכיר - לעבור עליו ב' לאוין (דלא אחי מרבית ואונאה, דלא מטא לידיה, ולא מחסר ליה).

כיון דקרא מיירי בכובש שכר שכיר, איך ילפי' מיניה שגזול עכו"ם מותר

מסמיכות "לא תעשוק את רעך" "ולא תגזול", ומדנקט הפסוק לשון גזילה.

למ"ל קרא להתיר גזל עכו"ם הרי בישראל נפק"ל גזל מרבית ואונאה, והרי שניהם בעכו"ם מותרים

היינו אוסרין גזל עכו"ם מ"ואכלת את כל העמים", דדרשינן מיניה בב"ק (דף קיג:) שגזל עכו"ם מותר דוקא בזמן שהם מסורים בידך.

למה לא מוקמינן לא תגזול א. ברבית ואונאה. ב. בגזל. ג. בגזל עבדים

א. דבר הלמד מעניינו - בעניינא דשכיר כתיב.

ב. משום דניתק לעשה - ואין לוקין עליו, אבל בכובש שכר שכיר, ילקח ב' מלקיות (תד"ה לעבור. וכ' בספר יבין שמועה, דמבואר מתוס', דלא מוקמינן בלאוי יתירי אלא היכא דלקי. והקשה בספר יד מלאכי (בכללי הלמד אות שמ"ז), דמצינו לעיל נט: שהמאנה את הגר בדברים עובר בג' לאוין אע"פ שאין בזה מלקות, ועוד הרבה מקומות כיו"ב. אלא כוונתם, דניחא לן טפי לאוקמי בשכר שכיר, משום דלקי עליה ב' מלקיות, אבל היכא דלית לן לאוקמי במלקיות, מוקמינן שפיר בלאוי יתירי).

ג. אין תירוץ בתוס' - דאין לתרוץ דעבד הוקש לקרקע, כיון דאין פסוק לקרקע שאינה נגזלת, דהטעם דאין לא תגזול בקרקע כי קרקע במקומה עומדת, ואי אפשר לעשות בה מעשה גזילה מצד המציאות, דא"א לעשות בה משיכה או הגבהה, ועבד הוקש לקרקע רק לדינים שנלמדו מפסוק (ומבואר לדעת תוס', דהעושה חזקה בקרקע ע"מ לגזולה, לאו כלום הוא, אבל למ"ד ב"ק קיז: דקרקע נגזלת, ע"כ דהוא בקנין חזקה, חזו"א. ולא כתוב בתוס' שום תירוץ, אע"ג דהתחילו בלשון וא"ת. וכ' החזו"א דהוא השמטת המעתיקים, וע"ש. וצ"ע, למה לא תירצו בפשיטות, משום דאין לוקין אלא דגול).

האם רבית היא לאו הניתק לעשה

לכאן מדברי תוס' הנ"ל מבואר דלא הוי ניתק לעשה,

איכא דין ממון לחברו מהני מחילה אבל הכא לשמים הוא חייב, לא תועיל לו מחילת חברו" (שטמ"ק כאן, ועי' שעירי"ש שע"ה פ"ב)

במאי פליגי ר"ע וכן פטורא

לכן פטורא - חיוב הצלת חיי שעה של חברו, דוחה חיי עולם שלו.

לר"ע - חיי עולם שלו קודם להצלת חיי שעה של חברו (הזו"א).

מתי מודה ר"ע לב"פ

אם לשניהם יש רק חיי שעה - לא נתבאר בחזו"א, אך לפי הנ"ל משמע שגם לר"ע צריך לחלוק בשעה, ולכאור' כן משמע בגמ' מדקתני "מגיע לישוב" ופירש"י וימצא מים.

וכן בשותפים שלכ"א חיי שעה - כ' המהרש"א, דמודה ר"ע בזה לב"פ.

פרט את כל האופנים שהערב לוקח

א. "לא תשימון" - לת"ק לוקח משנכתב השטר (אליבא דר"א), דמשעת כתיבה נגמרה השומא וכאילו גבה.

ב. "לא תשימון" - משגבה המלוה לוקח גם לר' נחמיה.

ג. "אל תקח" - כשגבה הערב מן הל"ה לוקח לריו"ח משום דאינו ניתק לעשה.

דף סב:

משכנתא בלא נכייאת היא רבית קצוצה או אבק רבית

בכרם - פירש"י כאן דהוא אבק רבית דזימנין הכרמים לוקין.

בבית - הוי רבית קצוצה, דאין כאן ספק.

בשדה - פירש"י סז. הוי רבית קצוצה.

ונתבאר שטת רש"י - דסתמא חשיב קציצה דוקא בבית, כיון שאין ספק, ולכן בתי ערי חומה הוא דאור' אפי' שהוא בסתמא, משא"כ בשדה כיון שיש ספק, בסתמא לא הוי קציצה, אלא אבק רבית, אך אם יקצוץ מיקרי ריוח שבא ע"י קציצה והוי רבית קצוצה.

ר"ת ס"ל - שמצד הספק בית ושדה שוים, ואם יקצוץ שניהם הוי רבית קצוצה, ואם לא קצוץ שניהם הוי אבק רבית, ובתי ערי חומה דלא קצוץ הוא דרבנן.

הרמב"ם ס"ל - שבית ל"צ קציצה, דסתמא חשיב קציצה, ולכן בתי ערי חומה דאור', אך בשדה אפי' יקצוץ הוי אבק רבית דהוי לא קצוץ פירוש לא בטוח.

רבית שאינה קצוצה אינה אסורה מדאור'.

דוגמאות

א. משכנתא בלא נכייאת - כיון דזימנין שהכרמים לוקין ואין עושין פירות, אין זו רבית קצוצה (רש"י ד"ה ובדינינו).

ב. סאה בסאה - וטעמא כיון דאינה רבית קצוצה, דהא

קציצה, ותירצו "מ"מ איצטרין קרא לעבור עליו משעת תלייה", משמע דוקא אם ילבש.

בשביל איזה מצוה היה כדאי יציא"מ

אמר הקב"ה אילמלא לא העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל שאין מטמאין בשרצים דיי, דטפי מאיסי למכלינהו (לכן כתיב גבי שרצים "המעלה").

איזה רבית יוצאה בדינינו, ואיזה לא

רבית קצוצה - לדעת ר"א וקיי"ל כוותיה (סה:), ולריו"ח אינה יוצאה.

אבק רבית - לכו"ע אין יוצאה בדינינו.

והבנים פטורים - אפי' לר"א, דכתיב "וחי אחיך" לדידיה אזהר רחמנא, לבריה לא (ואפי' למ"ד רשות יורש לאו כרשות לוקח, וליכא שינוי רשות, ואפי' הניח קרקעות ומילוח ע"פ גובה מן הירושין).

ובדבר מסויים - מודה ריו"ח שאפי' יתמי חייבים מפני כבוד אביהם, אם עשה תשובה.

דף סב.

מהיכן לומד ר"א שרבית קצוצה יוצאה בדינינו, ומה לומד ריו"ח

ר"א - מ"וחי אחיך עמך", אהדר ליה כי היכי דניחי בהדך.

ריו"ח - דחייך קודמים (כגון ב' שהיו מהלכין בדרך וביד א' מהן קיתון של מים וכו').

לריו"ח שרבית קצוצה אין יוצאה בדינינו, האם מ"מ חייב להחזיר הרבית לצאת יד"ש

לכאור' לא - מודלא תירצנו אליבא דריו"ח "הגזלנין ומלוי רבית אע"פ שגבון מחזירין", דהיינו, לצאת יד"ש.

ולריב"ן כן - למורא ניתן שצריך להחזיר מיראת שמים.

לר"א שרבית קצוצה יוצאה בדינינו, האם מלוה שקיבל רבית זכה בה אלא שחייב להחזיר, או דלמא זה גזל בידו

א. הניח להן אביהן מעות של רבית אין חייבין להחזיר (אפי' למ"ד רשות יורש לאו כרשות לוקח).

ב. גלימא לא מפקינן מיניה, ואף רבא שסובר שמחזירין גלימא אינו מעיקר הדין (סה).

לא זכה - דבריש פרקין בעי למילף רבית מגזל שמחסר ממון חברו שלא כדין.

לר"א מה הדין היכא שמוחל הלזה הרבית למלוה

זעת הרמב"ם - דמהני מחילתו.

זעת הגאונים דל"מ מחילה - "דתביעת רבית לא הוי כשאר תביעות כגזל ואונאה וכיו"ב דאית לי' על חברי' שעבוד ממון, אלא חיוב הוא שחייב הכתוב להחזיר איסור שבלע. תדע דלכ"ע אם מת בנוי פטורים ואילו בגזל ואונאה בניו חייבים כשהניח אחריות נכסים, דהתם

זימנן שאין החטין מתייקרים (וכדפירש"י ד"ה וברינינו).
ג. רבית מוקדמת ומאוחרת - דאינה קצוצה.

רבית קצוצה א' שאינה אסורה מדאור. ב' שמוותרת
א' א. קרקע בקרקע - (תד"ה אם סא,, כדמוכח מבתי ערי
חומה, דרבית גמורה היא אלא דהתורה התירה).

ב. פחות משו"פ - (תוס' שם).

ב' א. מנכרי מדאור - ומדרבנן רק בכדי חייו (ע:, ע.א.)
ולדעת רבינא בת"ח. ותד"ה תשיך כתבו דקיי"ל כאידך
לישנא דשרי בכל אופן.

ב. שאינה מלוה למלוה (סט:).

הקדמות מעות והיתר פסיקה

מתני' "לקח ממנו חטין בדינר זהב הכור וכן
השער", האם המקח של החטין הי' בהיתר או
באיסור

לפירש"י - מקח החטין הי' בהיתר, דיצא השער ופסק
עמו במזומן, רק מקח היין באיסור כי פסק בחוב, ובוה
ל"מ יצא השער, אלא צריך יש לו ממש, וכדחני ר'
אושעיא.

לתוס' - גם מקח החטין הי' באיסור, כיון שפסק עמו
בחוב ואין לו.

מדוע אביי בתחילת הסוגיא לא רצה לפרש
כן את מתני'

דס"ל דבבא לחוב בדמיהן גם אם יש לו אסור (וכדמשמע
מהברייתא שהיה עומד על גורנו ואפ"ה אסור).

פסק על חטין כשיצא השער, ונתן כסף, האם
יש מי שפרע לאדם שהתחייב לקנות לו חטין
כתבו תד"ה אע"פ - שאם אותו אדם יחזור בו, יקבל מי
שפרע (וזה חידוש גדול מאד, שיש מי שפרע על התחייבות),
ולולא זה לא חשיבי כנתייקרו ברשות לוקח, ולמה מותר
לפסוק על הפירות (ועי' גידולי שמואל).

דף סג.

"אמר ר"ה אמר רב בשמשך". לאיזה ענין
צריך כאן משיכה

כדי לתת לקונה יין - במקום חטין לפי רב, דכיון
שמשך הוי כאילו כבר קנה את החטין ובוה מודה רב
דאמרין מ"ל הן מה לי דמיהן.

מהן הדעות בצד א' ברבית

לפי אביי - ר' יהודה ס"ל דצד א' ברבית שרי.

ולפי רבא - ר' יהודה לא התיר צד א' ברבית אלא ע"מ
להחזיר (ות"ק אוסר, דמ"מ בשעת אכילה אכל רבית).

ופירש"י - דר' יהודה לא התיר צד א' ברבית אלא במכר
ולא בהלוואה. ותוס' - לא חילקו.

הקשו תוס', דכאה בסאה יהא מותר ללות
לר' יהודה דצד א' ברבית הוא

ותירצו - דלא חשיב צד א' ברבית אלא כשיש ביד מלוה
או לוח לעשות צד א' שלא יהא רבית (תד"ה צד, וכן לקמן
סט. תד"ה אמר).

ותוס' בערכין תירצו - כיון דאין בו צד מכר אסור (דף
לא. תד"ה ור' יהודה סבר צד א' ברבית מותר)

אבל לרש"י מעיקרא לק"מ - דר' יהודה לא התיר צד
א' ברבית אלא במכר ולא בהלוואה.

דף סג:

אמר רבא השתא דאמר ר' ינאי מה לי הן
ומ"ל דמיהן אמרי, מ"ל דמיהן ומ"ל הן נמי
אמרי וכו'. מה המקרה ומה מותר, א. במ"ל
הן ומ"ל דמיהן. ב. במ"ל דמיהן ומ"ל הן
א. דהפוסק על הפירות יכול לקבל גם דמיהן.

ב. דהפוסק על הפירות אם יצא השער מותר, כיון שנתן
לו דמים, ואע"פ שאין לו פירות.

על איזה שער מותר לפסוק ומה הטעם

לרש"י, על שער אכלבאי וארבי - ודאי מותר, דלא
יתייקר עד שעת הפרעון.

אבל סגי בשער כדורמוס - בין לריו"ח בין לרבא, דסגי
שלא יתייקר עד הקני'.

ולפי תוס', סגי לרבא אפי' שער של עירות - אך
ג"כ מטעם שיוכל לקנות בוה. וצ"ע במאי פליגי רש"י
ותוס'.

הקשו תוס' "אמאי אסור לפסוק חמישה
בזוזא (כשאין לו) מאי שנא מטרשא". באר
הקושיא והתירוץ

ק' - בטרשא מותר למכור סחורה יותר ביוקר היכא
שמוכר בהקפה (שהמוכר מלוה לקונה), ולמה כאן שהקונה
מקדים מעות למוכר (שהקונה מלוה למוכר), אסור לו
להוזיל לקונה את הסחורה.

ת' - טרשא מותר רק בדבר שלא ידוע מחירו, וכאן ידוע
שהמחיר ד' בזוז, לכן הוי אגר נטר.

הקדמת מעות על כרם ועל זלועים מתי אסור
ומתי מותר

לפי רב זלועים אסור - לקבלן כשיגדלו ועתה הם
קטנים, כיון שלא קבל עליו הפסד.

כרם - אע"פ שיש הפסד אסור, אלא במקום שבוצרים
בשוורים שיש הפסד רב (עג.).

לרבא זלועים שרי - דמיני' קרבו (מכח הקטנות שהיו
בשעת המכר).

לפי תוס' רב אסור פרזיסא - דמוזיל טובא, ול"מ
הפסד, דלא שכיחא, וגם לא קניי לו הקרקע כלל.

ועוי"ל - דגם פרזיסא שרי כשמוכר לו הן הן מעט
מה שיגדל, ואסור רק כשקבע כמות מסוימת (וכן

בדלועים, דוקא כמות מסוימת (אסור).

ולרוא - בדלועים אפי' כמות קצובה שרי, דממילא קרבו, וה"ה מודה רב דשרי גבי פרדיסא אם יצא הפרי, ולא אסר פרדיסא אלא כשלא יצא עדיין הפרי כלל.

בהקדמת מעות על סחורה, כמה מותר להזויל מחיר כשיש לו אלא שמחוסר ביאת בנו, ומו"ש מפוסק על הגדיש

עד שיבוא בני - מוזיל כמה שרצה, דחשיב כאילו קנה מיד את הסחורה, וכאילו אין כאן הלואה כלל.
פוסק על הגדיש - מותר לפסוק עמו רק בשער לקוטות כיון שעדיין צריך תיקון, ואי מוזיל כ"כ מחזי כאגר נטר.

בתחילת העונה כשהפירות בזול קבל המוכר כסף לספק פירות במשך העונה לפי המחיר הזול. מהם התנאים שאין בהם חשש רבית

א. אם יש למוכר פירות, ופירש"י דקני לענין מי שפרע (יל"ע אם דוקא אותם פירות). ב. יצא השער (דעות איזה שער), ופירשה מתנ"י אע"פ שאין לזה יש לזה, ויכול לקנות הפירות. ג. אם בא הלוקח לפסוק עם המוכר על חוב שהמוכר חייב לו, אם יש לו פירות, הוא במחלוקת רב אושעיא ור' חייא. רב אושעיא סג. התיר, ופירש"י ד"ה יש לו, היות וקנה לענין מי שפרע. ואם אין לו אלא יצא השער, יכול לפסוק רק אם נותן מעות ממש, (ע' ג.ס.).

כאשר הגיע הזמן לספק לקונה את הפירות שמחירן יקר, אמר הקונה יש לי פירות רבים, תן לי כסף בשווי הפירות, מה הדין מחלוקת רב ור' נאי, דמחזי טפי כרביית (ג.ס.).

מה חשיב "יש לו" לענין פסיקה

א. **שלא יהי' מחוסר גובינא.**
ב. **לפי תוס'** - שלא יהי' מחוסר תיקון קצת, דאז לא שרי אלא בשער לקוטות (ס"ג ב').
ג. **שלא יהי' מחוסר ג' מלאכות (ע"ד א').**
ד. **דלועים קטנים** - מחלוקת לשונות.

סוחר שהקדימו לו מעות, מתי מותר לו להזויל, ומתי אסור

אם יש לו סחורה בעין - אע"פ שמחוסר ביאת בנו, מותר שוי חמשא בד'.

פוסק על הגדיש לשטת תוס' סג: - כיון דאכתי לית לי, שעדיין צריך תיקון, לא שרי אלא לפסוק בשער הלוקטות (פי' דזה נקרא "יש לו", דהא אינו מחוסר ג' מלאכות, אך לא יש לו גמור).

ברש"י משמע - שגם בפוסק על הגדיש שרי שוי שיתא בחמשא, וכן הוא בביאור הגר"א קע"ה סק"ה.

ואם אין לו - בדבר שלא ידוע מחירו, ג"כ שרי. אך אם יצא השער, אסור להזויל יותר ממחיר השוק, דזה נקרא שידוע מחירו. וכן לגבי חמרים (עג). לפי שיטת רש"י.

סוחר שנותן תשלומין, מתי מותר לו לייקר את סחורתו

בדבר שלא יצא השער - ואין שומתו ידועה.

דוקא אם אינו מפרש לו אם מעכשיו בפחות - אלא מוכר סתם, בכר"כ ליום פלוני (רש"י מה, ותוס' ג.ס.).
וכן טרשא דר"פ - באופן ששניהם אינם צריכים עתה למכר (כנלענ"ד).

וכן טרשא דרב חמא - באופן שמשתלם להם מסיבות אחרות, או שהמוכר קבל עליו אחריות הדרך, כדאמרי' במוליך חבילה (עב:).

חתן משלם למוכר רהיטים, ע"מ שיוספק לו בעוד ג' חדשים במחיר של היום אפי' אם יתייקרו, האם מותר

אם יש לו כמו אלו שהזמין, מותר. אם אין לו, בדברים שאין שומתם ידועה מותר, אבל אם מחזיר ידוע בחנות אסור (תד"ה ואמר, ג.ס.).

מי שמנוי על עתון, ובאמצע החודש עלה מחיר העתון, האם מותר להמשיך לקבל את העתון במחיר הישן

אם גובים מראש אסור, משום דאין כאן היתר של "יצא השער" והיתר של "יש לו", כיון שעיתון יוצא מידי יום, והעיתון של מחר אינו בעולם.

דף סד.

לרב מה ההבדל בין פרדיסא לעיזים

א. **בחלב** - אינו מוזיל בגלל הקדמת מעות ליום או יומים, אלא רק משום שיכול להפסיד, ולכן מותר.
ב. **בפרדיסא** - ודאי מוזיל כ"כ רק בגלל הקדמת מעות משעת הבוסר עד הבציר, ולכן אסור.
ג. **אין הבדל** - בשניהם "כ"כ הינן מכור לך", אסור, וכשא"ל "הן רב הן מעט", מותר.

סוחר אתרוגים בא לפרדם בחודש שבט ומקדים מעות על מה שיקטוף לפני סוכות. מהן חילוקי הדינים בזה

תלוי - א. אם האתרוגים התחילו לגדול. ב. אם הפסיקה על כל מה שיגדל או על כמות מסוימת.
ההלכה - למדנו מח' רב ושמואל במוכר לו פירות פרדס בהקדמת מעות כאשר הפירות קטנים, ונמצא הקונה מרויח בהקדמת מעותיו, רב אוסר ושמואל מתיר כיון שהפירות יכולין להפסד ואין הרווח בטוח.
בתוס' ב' תירוצים באיזה מקרה אסר רב, האם דוקא כאשר קבעו כמות האתרוגים (ואף בזה שמואל מתיר), או אפי' כאשר קנו בסתם ומ"מ הרווח ברור. ומה ששנינו מה שעזי וכו', מותר, כאשר הרווח אינו ברור (הנחה קטנה).

מיהו כ' תוס' מה שרב אוסר זה תלוי בב' הלשונות אליבא דרבא, לפי לשון ב' אם כבר יש פירות ניכרים מותר ואין לאסור אלא כאשר אין פירות בכלל.

ורק בהחמיץ הוי מקח טעות מעיקרא, דמתשרי היה עומד להתחמץ, אבל תקפה אין זה קלקול מעיקרא ואין זה מקח טעות.

מה צריך לטעמא דמעיקרא חלא חלא תיפוק ליה דאפי' בתקפה דליכא למימר הכי שרי להתנות כדאמר הכא

י"ל דקלקול של חימוץ שכיח הלכך אע"ג דמקבל עליה יוקרא וזולא הוי רחוק להפסד והוי דומה לרביית אי לאו דמעיקרא חלא חלא.

בקיצור למה צריך להתנות

א. כי זה לא הפסד גמור, שלא יקבל מי שפרע.

ב. כי מקח טעות.

דף סד:

מדוע בפוסק על הפירות על השיצא השער, ובפוסק על הגדיש, לא הוי קרוב לשכר ורחוק להפסד

ביצא השער - אין הפירות מבוררין לוקח, ולא ניכר שהאחריות כולה על המוכר.

בפוסק על הגדיש - לא שרי אלא"כ הקונה מקבל עליו שאם יתקלקל כל הגדיש יקח מקולקל.

א"נ שרי אפי' בלא"ה - כיון שאין הפירות מבוררין ללוקח, דיכול המוכר לאוכלם, לא ניכר שהאחריות כולה על המוכר.

המלוה את חבירו לא ידור בחצירו חנם, אמר ר"נ אע"פ וכו', מאי קמ"ל

ממתני' הו"א - דדוקא בתרתי לריעותא אסור, דעביד למיגר וקיימא לאגרא.

קמ"ל ר"נ - שגם לא קיימא לאגרא ועביד למיגר, היינו בחדא לריעותא אסור (לפירש"י).

וצ"ע היכי מסיק הגמ' - דקמ"ל ר"נ דאפי' לא קיימא לאגרא ולא עביד למיגר, דאיכא תרתי לטיבותא ג"כ אסור (מהרש"א).

ותירץ מהרש"א - דמשמע לגמ' כיון דנקט ר"נ דלא קיימא לאגרא ועביד למיגר, אסור, אע"ג דליכא נשך (והרי מדאורי' אין תרביית בלא נשך), ע"כ דאסור משום "מחזי כרביית", דהרואה יאמר דקיימא לאגרא, א"כ מה"ט יש לאסור אפי' בלא קיימא לאגרא ולא עביד למיגר.

אבל מהרמ"ש מפרש - דעכצ"ל דכוונת הגמ' "או", דהיינו, רק בחדא לריעותא אסור (ודייק כן מרש"י שחילקן לב' דיבורים, ולעיל כללן בדיבור א').

מיהו בתוס' משמע - דהגמ' הבינה בדעת ר"נ עצמו דאפי' בב' לטיבותא אסור כדמסיק (ומוכח מתוס' דלא כמהרמ"ש, דאין כוונת הגמ' ל"או").

מ"ד הלויני אבל הלוהו לא

ק"ק דלכאו' בל' מתני' משמע - "המלוה את חבירו",

א. האי מאן דיהיב זוזי לגינאה אקרי, וקא אזלי י קרי בני זרתא וא"ל יהיבנא לך בני גרמידא ואין לו בני גרמידא, מה הדין .

ב. ההולך לחלוב את עיזיו וכו', ואמר לו מה שעזי חולבות כך וכך מכור לך, מה הדין

א. מחלוקת, מאן דאסר שהרי אין לו, ומאן דמתיר דחשיב יש לו, דממילא קא רבו.

ב. לכו"ע אסור, דאין לו, ואע"ג דממילא קא רבו, מ"מ לאו מיניה קא רבו.

הקונה דירה מקבלן ומשלם לו לפי התקדמות הבניה, איך יעשה שלא יהיה בזה חשש איסור

היות וכללא דרבייתא כל אגר נטר - דמי המקח אם נותנים מראש, אסורים משום דנראה כהלואה. אם בעבור כל תשלום יקנה חלק, אין הכסף שניתן מראש נראה כהלואה.

אמר אביי שרי ליה לאיניש למימר וכו', אי תקפה ברשותך אי יקרא אי זילא ברשותי,

מה קשה אם נאמר דמיירי בשמשך, ומה י"ל

קשה - למה לא יוכל הקונה להתנות אפי' שכל ההפסדים יהיו על המוכר, דעל הצד הזה לא קנה אלא סתם הלוה לו כסף, והמקח יהיה קיים רק על הצד שיוקיר, וא"כ על הצד של הלוואה אין רווחים, ועל הצד שיש רווחים אין הלוואה דשלו השביח, ואין כאן רביית.

וי"ל - כיון דאחריות ההפסד לגמרי על המקבל לא מהני אפי' בתנאי החשבים פקדון (לכא"ה הכוונה כיון דשום אדם לא יסכים לעשות כן, א"כ תנאי כזה הוא מזוייף מתוכו).

מה קשה אם מיירי בשלא משך

קשה - למה צריך להתנות "אי תקפה ברשותך" הרי בלא"ה יכול לחזור, כיון דעדיין לא קנה אלא למי שפרע, והיכא שמפסיד הכל אין "מי שפרע" (כדלעיל, מט: גבי ההוא חמרא דבעי למנסביה דבי פרוק רופילא).

וי"ל - דאין בו כ"כ הפסד דיש דניח"ל בחלא טפי מבחמרא, ואם לא יתנה, יהי מי שפרע.

האם יש טענת מקח טעות אם יחמוץ

תוס' מוכיחים שכן - אפי' בלי להתנות, ואפי' לקחה לביתו ושהה הרבה ואח"כ החמיץ, כל שהשאר את היין בקנקנים של המוכר (כדאיתא בב"ב צח.) דמצי א"ל הא חמוך והא קנקנך.

ואפי' למאן דפליג התם ואמר מזלא דגברא גרים, מ"מ כיון שהתנה דאי תקפה ברשותיה, ליכא למימר מזליה דלוקח גרים.

וכן לקמן (עג:) רבנן יהבי זוזי אחמרא בתשרי ומבחרי להו בטבת, וקאמר אחמרא יהבי ואחלא לא יהבי.

מסקנת תוס'

דתקפה דהכא לאו היינו שהחמיץ אלא קלקול בעלמא,

וכן לקמן ע: - כיון דאמר רחמנא לנכרי תשך לא היה להם לחכמים לאסור (תד"ה תשך, ע"ש).

איך מותר למלוה ליהנות מן הלואה

ע' תד"ה אבל - וכן מחילה בחינם אפי' במלוה שרי (תד"ה לא ס"ה ב' ותד"ה לפני ע"ג ב').

ולרש"י - דוקא במכר שרי, ודוקא שלא מפרש שהוא בשכר מעותיו. וכן במשכנתא בלא נכייטא, באתרא דלא מסלקי, ובנכייטא אפי' באתרא דמסלקי.

והשתא קשה דאדם שמלוה לחבירו וכי אסור לעשות לו שום טובה בעולם

א. דוקא מילי דפרהסיא ואוושא טובא, כגון לדור בחצירו ולתקוף בעבדו, אבל להשאל כליו או סוסו מותר דבלא"ה הוה משאל לו.

ב. דוקא לדור שלא מדעת חבירו אסור בכל ענין אפי' בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר, דכיון שלא ברשות עושה נראה דעל המלוה סומך, אבל מדעתו לא אסור אלא בדבר שלא היה עושה לזה למלוה בלא הלואה דומיא דהקדמת שלום דסוף פרקין שאין אסור אלא באותו שלא היה רגיל מקודם.

דף סה.

לר"א שרבית קצוצה יוצאה בדיינין, האם מלוה שקיבל רבית זכה בה אלא שחייב להחזיר, או דלמא זה גזל בידו

א. בסוגיין גלימא לא מפיקנן מיניה, ואף רבא שסובר שמחזירין גלימא אינו מעיקר הדין.
ב. הניח להן אביהן מעות של רבית אין חייבין להחזיר (לעיל סב.).

מרבין על השכר ואין מרבין על המכר, מ"ט

דשמירות - זמן התשלום הוא לבסוף, ואין זה שחר המתנת מעות, שהרי לא חייב אלא בסוף.

מכר - זמן התשלום הוא מיד שמשך, וכשאומר לו ב' מחירים, עכשיו זה המחיר, והתוספת הוא שחר המתנת מעות.

לקח פירות ואמר לו המוכר אם הנך משלם מיד כו"כ מחירו, ואם תשלם לאחר זמן, מחירו יותר, לפו"ר ה"ז עבור המתנת מעות. היכי תמוצי דשרי

אם לא ימשוך את הסחורה עד שיגמור לשלם (דאין כאן הלואה לקונה, דאין דינו ליתן מעות עד שימשוך).

אמר לפועל אשלם לך משכורת בסוף החודש, אם רצונך לקבל משכורת מראש תזיל לי. מה הדין

בתוס' מבואר ששכירות פועל שוה לשכירות בית, דאינה משתלמת אלא לבסוף, א"כ עיקר זמן התשלום הוא בסוף העבודה, ומ"מ ההזולה אינה נראית כמילואה (בשונה

דאפי' "הלוח" אסור.

ופירש"י דלהאי לישנא - י"ל דמתני' בקצץ ליה בשעת הלואה.

מתני' המלוה את חבירו לא ישכור ממנו בפחות מפני שהוא רבית. האם יש אופן שמותר

משכנתא בנכייטא מותר (פי' אם המלוה אוכל פירות שדה ממושכנת ומנכה מדמי ההלואה אף שהפירות שוים יותר). הגידון לדור בשכירות וינכה לו מדמי ההלואה, אבל בזול, לכאור' דומה לנזכר. רש"י אסר וטעמו דבבית אין תיזאה, כדלקמן.

ר"ת חלק על סברת רש"י לחלק, אלא שכתב שההיתר דוקא אם התנה כן בשעת ההלואה. ולפי תירוץ א' דוקא אם מחזיק בבית בתורת משכון, ולפי תירוץ ב' אף בלא זה, והסברא כיון שהתנה כן בשעת הלואה נראה כאילו הבית או השדה מכורים לו בדמי ההלואה.

מהי מחלוקת ר"ת ורש"י בבית

רש"י - דייק ממתני' דאסור, וקשה, מ"ש מכרם דמותר, ותירץ, דבכרם יש ספק הפסד, והוי קונה את הפירות בנכייטא זו על הספק, אבל בבית כיון דאין ספק, לכן אסור בפחות.

ר"ת - חולק ומתיר גם בבית כמו בכרם, דגם בית זימנין דלא שקיל מידי, אך קשה ממתני' דמשמע דאסור, ותירץ, דמתני' לא מייירי שהלוחו "על" הבית (או "על" השדה), אבל הלוחו "על" הבית (או "על" השדה) מותר, והטעם לחלק, דאם מלוהו "על" הבית (או "על" השדה) אין לבעה"ב הפסד, דבלא"ה לא יוכל להשכירו לאחרים כשזה מחזיק במשכון.

וכ' תוס' - אטו לפי שזה מוחזק במשכון ירקבו הפירות, ולמה לא יוכל הלוח למכור פירותיו ולפרוע חובו, אלא הטעם לחלק, דאם מלוהו "על" הבית (או "על" השדה) הוי כאילו מכר לו את הבית (או השדה) לכל אותן השנים.

לכאור' מערבין משמע כרש"י, כיצד

דתניא התם "רבית גמורה היא והתורה התירה" - משמע כרש"י דבבית לא שייך תיזאה ושום ספק מדחשיב ליה "רבית גמורה", דבשדה בלא נכייטא לא חשיב לה לעיל אלא "אבק רבית".

וצ"ל לפירוש ר"ת - "רבית גמורה היא מדרבנן", ולפי שהתורה התירה בהדיא לא רצו חכמים להעמיד דבריהם (ומתני' בערכין דקתני "כעין רבית ואינה רבית" יש לפרש אינה רבית אפי' מדרבנן).

האם יש כח ביד חכמים לאסור דבר שפירשה התורה בפירוש להיתר

לפי ר"ת - בבתי ערי חומה, רבית גמורה היא מדרבנן ולפי שהתורה התירה בהדיא לא רצו להעמיד שם חכמים דבריהם (האחרונים הביאו מכאן ראייה לדברי הט"ז ביו"ד סי' קי"ז ס"א).

ממקדים מעות על דמי המקוח, כיון שהחל לעבוד.

בשכירות בית שמשלם מראש, מותר למשכיר להויל לשוב. וצ"ע הא תנן ולא ישכור ממנו בפרות.

אע"פ שנתן מעות מראש - אין זה נחשב הקדמת מעות אלא הוא תשלום על קניית זכות ההשתמשות, ואין כאן הלואה כלל (קה"י).

ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף או אינה אלא לבסוף, א. ב' נפק"מ. ב. ב' דברים שזה לא נפק"מ

א. (א) לקדושין - דאי ישנה לשכירות מו"ס חשיב מקדש במלוה. (ב) לע"ז - דאי ישנה לשכירות מו"ס שכרו מותר, דהאיסור חל רק במכוש אחרון ואין בו שו"פ.

ב. (א) לשכירות - שמותר לשלם י"ב בסוף, ואינו שכר המתנת מעות כיון דזמן התשלום אינו אלא לבסוף. (ב) לפועל - שיכול לחזור בו אפי' בחצי היום, דכשחוזר זה הסוף.

אמר ר"ג מרשא שרי, איתיביה רמי ב"ה וכו', ואם לגורן ב"ב מנה אסור וכו', א. מה פירוש מרשא שרי. ב. מה שאלו עליו ממתני' ג. מה תירצו

א. מותר למכור סחורה בהמתנה ביותר מדמיה. ב. דבמתני' קתני דכיון שמשלם לו יותר בהמתנה אסור. ג. דשאני במתני' שא"ל אם תשלם עכשיו תשלם פחות, ואם אח"כ יותר.

למה כתבו תוס' אבל השתא הנקטי להו שוקא "אף בחזרתן" וכו', למה לא סגי שנקטו להו שוקא בהליכתן

כי בהליכתן - זה לא רווח שלהם אלא שלו, ורק בחזרתן זה רווח שלהם ויכול להחשב כשכר טרחה (מיהו ברש"י משמע דלא כתוס', אלא דרק בהליכתן ולא בחזרתן).

דף סה:

ב' סבות לומר לכא' דאין הלכה כר"ג

א. דאמר' והלכתא כרב חמא (בטרשא), משמע שאין הלכה כר"ג. מיהו י"ל שזה לא לאפוקי דר"ג אלא לאפוקי דר"פ, דרב חמא ור"פ התיירו אפי' בקץ (היינו שאמר מחיר של עכשיו), או שהשער קבוע, ור"ג התייר דוקא בלא קץ.

ב. גם לשון ר"פ ודאי שרי משמע ג"כ דיותר שרי מר"ג, ואם אין הלכ' כר"פ כ"ש שלא כר"ג, וי"ל דל"ג ודאי וגם א"כ, זה רק לסברת ר"פ שלא אויל בתר לוקח.

מתני' מכר לו את השדה ונתן לו מקצת דמים ואמר לו אימתי שתריצה הבא מעות וטול את שלך אסור, מדוע

דוקא דאמר ליה לכי מייתית מותר המעות קנה מעכשיו,

שאם יאכל מוכר פירות בתוך כך, לכשיביא זה המעות נמצא שהשדה קנויה לו מיום המכר, והמוכר אכל הפירות בשכר המתנת מעותיו (המוכר הוא המלוה שהמתין לו על הפרעון), ואם יאכל לוקח פירות מעכשיו, שמא לא יביא מותר המעות ויחזור לו זה מה שקיבל, ונמצא שלא היתה שדה קנויה לו, דהא לכי מייתית קני מעכשיו אמר ליה, והא לא איית, והקונה הוא המלוה (שהמעות האשונות היו כמלוה בעלמא אצל מוכר, והקונה אכל פירות בשכרו).

קנה דירה וישלם שלישי והשאר בה' תשלומין, מי גר בינתיים בדירה

א. שניהם מותרין - קני כשיעור זוזך, שקונה בדירה בכל תשלום בשווי ששילם, דבזה אין המתנת מעות, וכל האופנים מותרים.

ב. שניהם אסורין - לכי מייתית קני למפרע (ודלא כר' יהודה דאי ר' יהודה הא אמר צד א' ברבית מותר).

ג. מוכר מותר ולוקח אסור - לכי מייתית קני, שהקנין יחול בסוף (שהמוכר הוא ל"ה).

ד. לוקח מותר ומוכר אסור - קנה מיד את כל הדירה, והיתרה חוב שהמוכר הוא המלוה.

האם לר' יהודה משכנתא בלא נכיתא נחשב צד א' ברבית ומותר,

לא נחשב צד א' ברבית ואסור - כי לעולם לא יהיה מכר, כי גם יורשיו יכולין לפדות.

אופן המותר - כשמתנה עם הקונה "לכשיהיו לי מעות החזירים לי", דאז רק הוא יכול לפדות ויורשיו לא, וכשימות יתברר שזה מכר.

דף סו.

הדר אמר ר"ג אפי' בשעת מתן מעות לא קנה ולא כלום, וקשה דתנן, הלוחה על שדהו וא"ל אם אי אתה נותן לי וכו', הרי היא שלו, מה הנמ' מתרצת

דמתני' ר' יוסי דאמר אסמכתא קניא (ור"ג ס"ל דאסמכתא לא קניא), ואבע"א דבמתני' איירי דאמר ליה קני מעכשיו.

מדוע במקרים הבאים ההתחייבות קניא, א. קנס בשידוכין. ב. אם אוכיר ולא אעביד אשלם במיטבא

א. [א] דמנהג העולם קובע דין - בדיני ממונות.

ב. [ב] דמבייש את חברו.

ב. דאיכא ב' לטיבותא - דלא גזים וגם בידו.

דף סו:

אמר ר"ג השתא דאמור רבנן אסמכתא לא קניא הדר ארעא והדררי פירי, מדוע הדררי פירי (ב')

לרש"י - ס"ד דמחילה בטעות לא הויא מחילה (ומיירי

פירות עד שיגמור לפרוע את כל החוב, נראה כקונה קרקע לפירות לכמה שנים ולא נראה כהלואה (אע"פ שיכול לסלקו באמצע).

סתם משכנתא - כיון שמנכה לו בתחילת כל שנה סכום מסויים מהחוב על הפירות הצפויים באותה שנה בזול, נראה כמזיל לו בגלל שארית החוב, דאחרי אכילת כל שנה עדיין נשאר חוב.

האם יש דעה שאסור לאכול בנכייטא אפי' לסתם אדם שאינו ת"ח
אמוראי דפליגי בקיצותא ללישנ"ב - ש"מ דלכו"ע בנכייטא אסור.

רבינא אכל בנכייטא הא אמרי' דצורבא מרבנן לא יאכל אפי' בנכייטא
א. דלא היה רוצה ליטול השם ולעשות עצמו צורבא מרבנן.
ב. י"מ דנכייטא דרבינא היינו קיצותא ללישנ"ב ולא סתם נכייטא.

י"ד חילוקים בין קרקע למטלטלין
א. **לאסמכתא** - א) תפיסה במקרקעי לא חשיב כאתפיס דמטלטלי. ב) קרקע לגוביינא חשיב גזים, משא"כ מטלטלי.
ב. **שיעבוד** - מטלטלי לא משתעבדי לבע"ח משא"כ קרקע.
ג. **לשביעית** - דמלוה על משכון מטלטלין אינה משמטת, דחשוב של אחיך בידך, אבל קרקע לא.
ד. **לגזל** - קרקע אינה נגזלת (תד"ה אלא סא).
ה. **לרבית** - אין רבית בקרקע (תד"ה אם סא).
ו. **קנין כסף** - בקרקע מהני לכ"ע (רש"י ד"ה ואמר לא מסתלקנא, סז:), ובמטלטלין מח' (פ' הוהב).
ז. **אונאה** - לקרקעות אין (נו).
ח. **שבועה** - אין בקרקעות (שם).
ט. **דין שומר** - לקרקע אין (שם).
י. **גניבה וכפל** - אין בקרקע (שם).
יא. **מכירת שטרות** - לדעת רבינו חיים מהני מדאורי' לכ"ע רק כשיש לל"ה קרקעות, דחלה המכירה על השעבוד שיש למלוה בקרקעות של הל"ה, אבל כשאין לל"ה קרקעות, מכירת שטרות רק דרבנן (לקמן נו: בתוס').
יב. **ערבון** - בקרקע לרב קונה כנגד כולו, ובמטלטלין לענין מי שפרע, כנגדו (מח:).
יג. **קנין אגב** - בקרקע מהני, ואגב מטלטלין לא (מז:).
יד. **"מי שפרע"** - בקרקע לא שייך (כן משמע לעיל יד. בתד"ה עד).

דף סח.

נתן לחנות מאה חליפות למכרם ויחלקן ברווחים, מה האיסור בזה ומה הדרך הנכונה סתם המקבל פרקמטיא למחצית שכר מקבל עליו אחריות חצי הקרן באונסא וזולא, הלכך ההיא פלגא כיון

בפירות ולאחר ג"ש), אך למסקנה משום דמתחילה כהלואה בא לידו, ומיחזי כרבית והוי כרבית קצוצה, ואין אבק רבית אלא במכר כגון המרבה בפירות.

לתוס' - דהוי מחילה בטעות ולא הוי מחילה, דהלוה לא הקנה לו אלא בתורת מכר והמכר אינו כלום דאסמכתא היא, אבל אם היה נותנו בתורת רבית לא הוי הדרי דאבק רבית הוא.

מודע לדעת ר"נ במוכר פירות דקל לחבירו קודם שחנפו, אי שמיט ואכיל לא מפקינן מיניה

לרש"י - דמחילה בטעות הויא מחילה.

לר"ת - דהוי מכר, וקנה, דאין ראוי לחזור בו אפי' מדשל"ל, דליקן בהימנותיה ואפי' טוען לא ידעתי שאני יכול לחזור, אמרי' דאפי' היה יודע אתמול שיכול לחזור לא היה חוזר (ואע"פ שהיום חזר, זה רק מכאן ולהבא למפרע).

דף סז:

קיבל שדה במשכנתא ואכל פירותיה מה הדין נמק
כיון שלא קץ הרי זה אבק"ר ואינה יוצאה בדיינים.

משכנתא באתרא דלא מסלקי, באר מה זה, ומה דין אכילת פירות
שאיך הלוה יכול לסלק באמצע הזמן. הרי זה שכירות למלוה ויכול לאכול פירות אפי' בלא שמנכה לו מסך ההלואה (רש"י ותוס').

משכנתא באתרא דמסלקי, פרש. ומה האופן שמותר, נמק
שהלוה יכול לפרוע חלק מהחוב ע"פ מה שקבעו ביניהן ערך אכילת פירות של כל שנה.

אם התנו מפורש (כמבואר בתוס') שבסוף הזמן תחזור ללוה חינם ואין המלוה יכול באמצע הזמן לדרוש מהלוה לפרוע חלק מהחוב, מותר, שאז ניכר שאין זה כהלואה אלא שכירות במחיר מוזל. ובקיצותא נחלקו.

משכנתא באתרא דלא מסלקי, ובאתרא דמסלקי, מה דין בע"ח, ודין בכור, ודין שביעית

באתרא דלא מסלקי - בע"ח גובה ממנה, ובכור נוטל פי שנים, ושביעית אינה משמטת.

באתרא דמסלקי - בע"ח חוב אינו גובה, בכור לא נוטל בו פי שנים, ושביעית משמטת.

משכנתא באתרא דמסלקי, כיצד מותר לאכול פירות לצורבא מרבנן
משכנתא דסורא.

מה בין משכנתא דסורא לסתם משכנתא בנכייטא

משכנתא דסורא - כיון שכותב בשטר כמה שנים יאכל

ממעות.

צד ב - כל שכן שחולק, דהוא מנהג יותר קל ממעות (דאל"כ למה הוצרך ת"ק לומר שאינו רשאי לשנות גם בולדות, כיון דתני מעות כש"כ ולדות), וא"כ לרשב"ג דיכול לשנות במעות כ"ש בולדות.

באבק רבית האם גם הלזה עובר באיסור רבית או רק המלזה, הוכח

דאמרינן בגמ' - עיליש גברא רבה הוא ואיסורא לאינשי לא הוי ספי, פירש"י, לא היה מאכיל רבית לבעל הבית, וקשה, תיפוק ליה שעובר בעצמו איסור רבית בכך שמשלם, אלא ש"מ שמצד הלזה אין איסור רבית, אלא רק לפני עוור (ראשונים).

שטר שכתוב בו "פלגא דאגר ופלגא בהפסד", איך יחלקו בהפסדים וברווחים

השטר כפשוטו יש בו איסור - דאינו מקבל שכרו על טרחתו במחצה פקדון, ובגברא רבה תלינן או... או... אבל בגברא סתם לא נתבאר מ"מ יתכן שאם יהיה הפסד א"א להוציא ממנו יותר משליש ואם יהיה ריוח א"א להוציא יותר משליש ריוח, דיד המוציא על התחתונה.

דף סט.

השם עגל למחצה, אמר רב מותר שלישי בשכרך מותר, מה מעמו של רב, ומתי מותר לבו"ע

א"א לומר דס"ל כר' יהודה - דצד אחד ברבית מותר (דהרי אם לא יביא ריוח יותר משליש, לא יטול כלום בשכרו, וא"כ יש ספק אם יקבל שכר), א. דהא רב חולק על ר' יהודה שהרי ס"ל עושיין אמנה בפירות ואין עושיין אמנה בדמים, דהיינו דלא כר' יהודה. ב. אפי' לר' יהודה אסור כאן, כיון שזה לא ביד הלזה או המלזה לעשות שיהיה מותר שלישי. **אלא טעמו של רב** - דשכיח טובא שיהי' מותר שלישי. **ואבע"א** - גם לרב אינו מותר אלא באופן שיש למקבל בהמות, ובין כך צריך לטרוח.

קצץ דינר - לכ"ע מותר.

יש לו בהמה משלו - אפשר ששמואל מודה.

"מכאן ואילך נוטל מחצה שלו וחצי מחצה בשל חברו", האם מניע לו גם שכר עמלו
"שכר עמל ומזון ליכא" (רש"י, ועיין מהרש"א בזה).

נתן אדם לסוכן למכור מכונית, באר במה זה שונה מהדין הקודם

דטירחת המכירה היא אחת לשניהם (עי' תד"ה דאמרי), וא"צ לתת לסוכן שכר טרחה (רש"י ד"ה מכאן ואילך, ועי' מהרש"א וקרני ראם).

דף סז:

מתי שותף יכול לחלוק לבר ומתי לא
זוזי כמאן דפליגי דמו - ודוקא טבי וטבי, ותקולי

דמיחייב באונסין מילוח היא אצלו, נמצא מתעסק בחצוי של בעה"ב שהוא פקדון אצלו בשכר המתנת מעות המילוח, לפיכך אסור, אלא"כ יתן לו דמי טרחה על מה שהוא טורח במחצית הפקדון (רש"י ד"ה אין מושיבין). ונאמרו בכך אפשרויות שונות עמ' ב'.

מתי מקבל כפועל בטל, ומתי מקבל שכר עמלו ומזונו

אם הושיבו כחנווני למכור פירות למחצית שכר, או לקנות פירות ולמכור הנדרש לעסוק בזה כל היום, מקבל כפועל בטל, ובטפול בבכ"ח דסגי לזה בזמן קצר במשך היום, מקבל שכר עמלו ומזונו, דיכול להמשיך לעסוק באומנותו.

תוס' הקשו דלפירוש רש"י בפועל בטל קשה הצריכותא בסיפא דמתני' גבי מעות ליקח בהן פירות. באר מדוע לפירוש תוס' אתי שפיר הצריכותא

לפי תוס' - כפועל בטל, היינו, שכר בטלה קבוע שאינו תלוי בקושי העבודה היום, אלא רק בקושי העבודה הקודמת, כמה מוכן להפסיד משכרו הקודם לישוב בטל לגמרי, וא"כ שפיר הו"א דבסיפא אם לא יוסיף לו לפי טרחתו, זה רבית ואסור, דודאי מה שמוכן לעבוד יותר קשה בחינם, זה רק בגלל ההלואה (לפי המהרש"א בתוס').

דף סח:

מהו שכר טרחתו של המתעסק

ר"מ - לשיטת רש"י צריך לפסוק עם החנווני שכר כל שהוא. לשיטת התוס' (כביאור מהר"ם) שמין כמה אדם מוכן לוותר משכרו כדי לעזוב מלאכתו הראשונה לישוב בטל בלא שום מלאכה.

ר' יהודה - א"צ לפסוק עמו שכר אלא אפי' טובל עמו בציר או נתן לו גרוגרת יבשה, או יעשה לו טובה כל שהיא, וכן רשב"ג שרי בגללים.

לרשב"י - נתן לו שכרו משלם, דהיינו, כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה (שמין כמה אדם מוכן לוותר משכרו כדי לעזוב מלאכתו הראשונה הכבדה להיות חנווני).

ולהלכה - מח' ראשונים, ר"ת פסק כרשב"ג, ור"ח פסק כרשב"י שנותן לו שכרו משלם (דף ע. תד"ה אלא שיטה).

א. אי תנא חנוני לחוד, במה הייתי טועה. ב. אי תנא מעות לחוד, במה הייתי טועה

א. דדוקא בחנוני - סגי כפועל בטל אבל לענין מעות ליקח בהן פירות וכו', הנפיש טרחיה אימא לא סגי ליה כפועל בטל.

ב. דדוקא במעות וכו' - צריך לשלם כפועל בטל אבל חנוני דלא נפיש טרחיה אימא סגי ליה במשהו.

מקום שנהגו להעלות ולדות בשכר עמלו מעלין. האם רשב"ג מודה, נמך

צד א - רשב"ג מודה כיון שהוא מנהג חמור יותר

ותקולי, אבל טבי ותקולי לא.

אבל דבר שצריך שומא - לא, כגון יין, דאיכא דבסיס ואיכא דלא בסיס, וכגון בהמות.

האם הדיין חייב להסביר למתדיין לפניו את הטעם שחייבו ברין

בסתמא אין צריך להודיעו אלא אם נראה פסק הדין תמוה. או במקום שלא רצה החייב לדון באותו ב"ד ודנו אותו שם על כרחו, ולפי הי"מ אין אצלנו בגמ' נידון כזה (תוס').

"רב המא הוה מוגר וזוי בפשיטא ליומא, כלו זוי דר"ת, הוא סבר מ"ש ממרא, ולא היא וכו", לרש"י מה היה הס"ד של ר"ת, ומה קשה על פירושו

פירש"י ד"ה מ"ש ממרא - "הלא רשאי אני להשכיר את כלי", וא"כ ה"ה להשכיר מעות "בלשון שכירות ולא בלשון הלואה, הנני משכיר לך זוז היום בפשוט".

וקשה - "וכי הלשון גורם, א"כ בטלת תורת רבית" (חי הרי"ן), דהיינו, כיון דסו"ס במציאות זו "הלואה", כי האחריות על המקבל, ולהוצאה ניתנה, ע"י כינוי שם "שכירות" להלואה לא נשתנתה המציאות שזו הלואה. ועוד, דא"כ בטלת תורת רבית, דא"כ כולם יאמרו בלשון שכירות.

מה היה הס"ד של רב המא לפי תוס'

לפיכך כתבו בתוס' - דרב המא קיבל עליו אחריות אונסין, שכל זמן שהזוי בידו ולא הוציאם, יש לו דין שוכר ופטור מן האונסין, ועל אותה שעה מותר לו ליטול שכר (חי הרי"ן).

האם רש"י מודה לתוס' שרב המא קיבל עליו אחריות

מבואר ברש"י דרב המא לא קיבל עליו אחריות - שהרי ניתנו להוצאה, דלא שייך אחריות על הנותן אלא רק בדבר שחוזר בעין, ולא בדבר שניתן להוצאה.

ז"ל רש"י בד"ה זוי לא הדרי בעינייהו - "שהרי מוציאם, ולפיכך אחריותו עליו ושכרו רבית אע"ג דאמר בלשון שכירות".

וכן ברש"י ד"ה הדרא בעינא - "אותו כלי חוזר בעצמו בעין ואינו הלואה אצלו בדמים, ואין אחריותו עליו אם נאנס וכו', הלכך אין שכרו רבית".

וכאן היתה הטעות של רב המא - דכיון שאחריותו על המקבל, אינו שכר שימוש, כי אינו משתמש בשל הנותן, אלא בשל עצמו, ואין כאן שכירות, אלא שכר המתנת מעות, וזה רבית.

ולמה באמת רש"י מיאן לפרש כתוס' שקיבל עליו אחריות - דרש"י סובר שאם רב המא היה מקבל עליו אחריות אונסין, היה באמת מותר לכתח' ולא היו כלין מעותיו (חי מהריט"ץ וכעין זה בבאור הגר"א יו"ד סי' קע"ו סק"ב).

וא"כ צ"ב לפירש"י, מה היה ס"ד דרב המא שמותר להשכיר מעות באחריות המקבל

וכ' הגר"מ שולמן ז"ל בדעת רש"י - (בהסכמה לספר כללא דרביתא), דבלשון "הלואה" חל חיוב לשלם רבית אפי' לא השתמש בכסף, לכן זו רבית שהתורה אסרה, שחיובו הוא החלטי ולא עבור ההשתמשות, אבל בלשון "שכירות", אם יארע אונס לפני שהוציא את הכסף, ישלם רק את הקרן ולא את הרבית, כיון דסו"ס לא נשתמש בכסף, לכן ס"ד שזה מותר.

וכעין זה כ' הגר"א רייכמן שליט"א - דבהלואה רגילה זוכה הל"ה במעות מיד, לכן זה רבית, ואילו בלשון "שכירות", אינו זוכה בהן עד שיוציאם, לכן ס"ד דשרי, כיון שנוטל שכר על כך שמשכיר לו מעותיו, להשתמש בהם להוציאם.

"ולא היא, מרא הדרא בעינא וידיע פחתיה, וזוי לא הדרי בעינייהו ולא ידיע פחתיה", באר לפירש"י ותוס'

בוזי לכו"ע אסור כי יש תרתי לריעותא - א. דניתנו להוצאה, ולפיכך אחריותן על המקבל. ב. אפי' אי הוי מהדר להו בעין, מ"מ לא ידיע פחתיהו.

במרא לכו"ע מותר כי יש תרתי לטיבותא - א. דלא ניתנה להוצאה, ואינו חייב באונסין. ב. פגמה ניכר.

כל המחלוקת בין רש"י לתוס' בחדא לריעותא וחדא לטיבותא - רש"י סובר שאסור, דאמנם בוזי יש תרתי לריעותא אבל א"צ את שתייהן, אלא אפי' בחדא לריעותא אסור. ותוס' סובר שמותר, דאמנם במרא יש תרתי לטיבותא, אבל א"צ את שתייהן, אלא סגי באחת.

לתוס' יש ב' הוכחות דבחדא לריעותא מותר, מהן

א. דמעשים בכל יום שמשכירים קטלא וכוס של זהב וטבעת אע"פ שאין בהן פחת.

ב. בהדיא תניא בתוספתא, משכיר אדם מעותיו אצל שולחני להתראות בהן ולהתלמד בהן, אף שלא שייך בהן פחת.

לשכור מקדחה מחברו ולהתנות עמו שאינו מתחייב להחזירה בעין אלא את דמיה, מה הדין (הגדרת ההבדל בין תשלום על הלואת מעות, לתשלום על השכרת כלים)

לרש"י אסור - כי יש חדא לריעותא, דלהוצאה ניתנה ואחריותו על המקבל, וא"כ אינו שכר שימוש, כי אינו משתמש בשל הנותן, אלא בשל עצמו, אלא ע"כ שכר המתנת מעותיו הוא נוטל, וזה רבית. משא"כ בכלי שחוזר בעין, הוי שכר שימוש.

לתוס' מותר - כי בחדא לריעותא מותר, דאע"פ דלהוצאה ניתנו, יש להם פחת אם יחזיר גוף החפץ (ומכיון שיכול להחזיר ונפחת תוך כדי עבודה, דמי השכירות הם עבור הפחת ומותר).

לשכור כלי זרב, מה הדין

לרש"י אסור - דיש כאן חדא לריעותא, דאע"פ שחזרו בעין, אבל לא ניכר הפגם.

לפי ריב"ן מותר - כי לא גרסינן וידיע פחתיה.

לפי תוס' מותר - דבחדא לריעותא מותר, דאע"פ שאין ניכר הפחת, אבל לא ניתן לו רשות להוציאה.

אבל אם ניתן לו רשות להוציאה - גם לתוס' אסור, דיש תרתי לריעותא (דהוי מילוא ואין פחת).

המשכיר חפץ לחבירו מהם התנאים שמותר למשכיר לקחת דמי שכירות שלא יראה כהלוואה ודמי השכירות כרביית

אם מחזיר לו בעין אע"פ שהזול (ובזה שונה מהלואה) הם ב' דעות בתוס' (דף ע.ו.), ריב"ן התיר תוס' אסרו אלא"כ יש גם פחת מסויים בחפץ תוך כדי שמוש שהשוכר אינו משלם.

היכי תמצוי שמותר לקבל רבית קצוצה

שאינה באה מלזה למלוה.

"לא אסרה תורה אלא רבית הבא מלוה למלוה", ב' אופנים שמותר לתת רבית מטעם זה

א. ראובן אומר לשמעון על דעת עצמו, קח ד' זוז ותלוה ללוי מאה זוז (צ"ע מדוע אין זה רבית דאור' מדין עבד כנעני, כאומר לאשה הילך דינר והתקדשי לפלוני, דמקודשת מדין ע"כ, דחשיב כאילו המקדש נתן לה. וי"ל דדין ע"כ הוא רק כאשר הנותן חייב לתת, כמו בקדושינן שהמקדש צריך לתת מעות כדי לקדש אשה, אך בהלוואה אין דין שבלי רבית א"א לקבל הלוואה. ולפ"ז אם המלוה יקצוץ רבית ואחר ישלם במקום הלזה הוא רבית דאור', וכ"כ החזו"א ביו"ד סי' ע"א, וכ"כ ביאור הגר"א סי' ק"ס אות כ"ה בביאור פסק השו"ע שם סי"ג, דאם יאמר הלזה למלוה פלוני יתן בשבילי הוי כהילך מנה והתקדשי לפלוני, כתבי הגר"א ריב"מן שליט"א).

ב. ראובן אומר לשמעון קח ד' זוז, ע"מ שתשכנע את לוי שילוה לי מאה זוז (שכר אמירה קא שקיל, ועיין רמ"א קס' סע"ט וז"ב בפת"ש שם).

אופנים שאסור

א. קח ד' זוז ותן ללוי על מנת שילוה לי ק' זוז.

ב. שלם מכיסך ד' זוז רבית ללוי, שהתחייבתי לו על שהלוה לי ק' זוז.

ג. קח בהלוואה ק' זוז, ותפרע לשמעון ק"ד זוז.

מפריז על שדהו ואינו חושש משום רבית, מדוע

אריס הלוקח מבעל השדה הלוואה מאתים זוז ע"מ להשקיעם בשדה אריסותו, ומתחייב להעלות לו י"ב כורים דמי חכירות במקום י" כורים כמקובל, וגם להחזיר לו את המאתים זוז, מותר, דנותן לבעל השדה מאתים זוז לא בתורת פרעון ההלוואה אלא בתורת דמי החכירות (לפי הנימוק, ולפי גירסת הרש"ש "מאתים זוז וב' כורים חטין").

דף ע.

המשכיר ספינה באחריות השוכר לאונסין, א. איזה הפסדים צריך המשכיר לקבל על עצמו כדי שלא יהיה רבית. ב. האם חייב לשלם את דמי הספינה במקרה של אונס, כשעת משיכה או כשעת האונס. ג. במקרה של אונס שמשלם את דמי כל הספינה, האם חייב לשלם גם דמי שכירות, שהרי קנה את כל הספינה

א. לפירש"י זולא - לתוס' גם פחת העץ במים (תד"ה דקא, ע.), אבל לא פחת הספינה מחמת שימוש.

ב. כשעת משיכה - כן מוכח מפרה, דאל"כ למה שמו דמיה מתחילה (מיהו אם הוזלה ישלם כשעת הוזל, דהרי הוזלא על הנותן).

ג. חייב - ואעפ"כ לא הוי כרביית, דמ"מ אם היתה בעין היתה מחזירה כמו שהיא, ולא קיבל על עצמו אחריות אלא לאחר שתשבר.

דף ע.

האם האיסור של הלוח תלוי באיסור של המלוה

תלוי בב' הלשונות בתד"ה מעות - דהקשו גבי מעות יתומים, דתיפוק ליה דאסור משום לזה דקעבר בלא תשיך, בל"ק תירצו דעדיפא פריך. בל"ב תירצו דקסבר דלא מחייב לזה משום לא תשיך אלא כשגם המלוה מזהיר.

ההוא דודא דבני מר עוקבא דהוה בי מר שמואל תקיל ויהיב ליה תקיל ושקיל ליה, שקיל אנרא ושקיל פחתא. מדוע ס"ד שיש כאן איסור רבית, ומדוע למסקנה מותר ס"ד - דכיון שהמקבל משלם הפחת א"כ הוי הלוואה והשכר הוא שכר הלוואה.

למסקנה - כיון שאינו משלם חוסכא דנחשא (שנשרף באור ודמיו פחותין), אינו הלוואה ונשאר ברשות הנותן ונמצא משלם שכירות ולא שכר הלוואה.

מונית מאבדת מערכה בג' דרכים, א. כילוי לגמרי, כולה או חלקה. ב. פחת, שנשחקת בשימוש. ג. זולא, שהזול מחירה. בעל מונית לוקח נהג במקומו ויחלקו ברווח, הנהג אחראי על א' וב', והזולא על הבעלים. מה הדין

מחלוקת ריב"ן ותוס' - דעת ריב"ן שאם הנותן מקבל עליו יוקרא וזולא שרי, ותוס' חולקים, ומצריכים שיקבל הנותן הפסד פחת שנשחקת בשימוש (תד"ה דקא, וזה כעין קלקול העץ במים, ולכאוי צ"ל שמוציאין הספינה מהמים כשאינה בשימוש).

הנותן לחבירו סכום כסף כדי לסחור בהם

והתנה עמו, אין לך שום אחריות על הכסף, ואם תפסיד במסחרך ההפסד עלי, ואם תרויח נחלוק ברווחים, מה דעתך קרוב להפסד ורחוק לשכר חסיד.

איזה רבית הותרה במעות של יתומים ומה גדר ההיתר

קרוב לשכר, ובלא הפסד, שהיתומים נוטלין חלק בשכר שישתכרו מעותיהם, ואין נוטלין חלק בהפסד, אבל רבית ממש לא, אלא רק אבק רבית דאסור מדרבנן, וביתמי לא גזור, שלא יכלו מעותיהם (ובתוס' ה"א"ש כתב בשם הגאונים דה"ה לכל שאר רבית דרבנן).

התובע מחברו כסא דכספא בסימנים האם המוחזק או יורשיו נאמנים בטענת לקוח. פרט צדדים לכאן ולכאן, ובאר למסקנה מדוע אין מקבלים ממקבל העיסקא של מעות היתומים דבר מסויים

המוחזק נאמן אפי' אינו אמיד - דאימור מציאה אשכח או קבל מתנה.

מיהו אם יש לתובע עדי פקדון - ונמצא כדבריהם, א"נ.

וליורשים אין טוענים לקוח באינו אמיד - דמציאה או מתנה הוא מילתא דלא שכיחא, וגם באמיד יש צד לו' שלא נטען לקוח אלא בדברים שהיה משתמש, מיהו א"כ לא שבקת חיי לכל בני עשירים.

והחשש בסוגיין - שמא יבואו עדים שהפקיד חפץ בסימן זה, וחייבים להראותו וממילא א"א לטעון לקוח.

דף ע:

תנן "אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית", ורמיננהו "המקבל צאן ברזל מן הנכרים ולדות פטורין מן הבכורה". מה הקושיא

זה תרתי דסתרי - אם צאן ברזל מישראל זה רבית, ש"מ דבאחריות המקבל קיימא, וא"כ מדוע צאן ברזל מעכו"ם פטור מבכורה.

למה לא קשה בלי מתני' דהכא

כי ידענו שהן ברשות הנכרי - דתפיס לבהמה על חובו. אבל ממתני' קשה מפני שהוא רבית דאור', ש"מ שהוא לגמרי ברשותו.

והתירוץ - מחדש שיש יד נכרי באמצע שזה פחות משותפות של נכרי וזה החידוש.

"מפני שהוא רבית", איזה רבית

לפירוש"י הוא אבק רבית - דאונסין חולא על המקבל אבל אינו מתחייב רווחים קצוצים אלא אם יהיה.

לתוס' הוא רבית דאור' - דהוי לגמרי ברשות המקבל וגם קוצץ להעלות סכום קבוע כל שנה.

באר את שאלת הנמ' ליפלוג וליתני בדידה לפירוש"י - השאלה לא מובנת לכאור', כי הרישא נאמרה כאן רק אגב הסיפא, ולגופיה לא איצטריך, דשמעינן לה ממתני' דלעיל.

אבל לפי תוס' ניתא - כי הרישא לא מיותרת. ומ"מ ק' כי זה לא חידוש הליפלוג וליתני בדידה, ותירצו שגם הסיפא זה לא חידוש, וא"כ כבר עדיף ליפלוג וליתני בדידה.

הקשו תוס', מ"ש מבהמת ארנונה שחייבת בבכורה היכא דמצוי לסלוקי בזוזי. מה התירוץ

הכל תלוי מי בא להוציא ממי, בארנונה הבהמה של ישראל, ע"י יד נכרי לא יוצאת מרשותו. אבל צאן ברזל, הבהמות של נכרי מעיקרא, ולכן ע"י יד נכרי, חשיב ברשותו.

פירוש"י ס: דאיסור רבית דאור' זה רק בדרך הלואה. הגדר מהי דרך הלואה

ההגדרה הפשוטה - מילוח להוצאה ניתנה, והל"ה רשאי לעשות במעות כרצונו.

מיהו דעת ר"ת - שגם במקבל צאן ברזל, אע"ג שאין המקבל יכול לעשות בנכסים כרצונו, אלא חייב להשתמש במעות רק לצורך המסחר, ג"כ זו הלואה שהרבית אסורה בה מה"ת (תד"ה אין מקבלין).

מרבח הונו בנשך ותרבית וגו', מה פירוש הפסוק

א. ל"ק דר"ה - דאפי' נוטל רבית מעכו"ם נכסיו יורדין לטמיון (או ששלמה גזר, או שרבנן גזרו והסמיכו על האי קרא דמייירי ברבית דאור' מישראל).

ב. ל"ב דר"ה - לדין קדימה בנכרי וישראל הבאין ללוות, להקדים הישראל, אע"פ שמהנכרי יכול להרויח רבית.

הנוטל רבית מנכרי, האם ממונו יורד לטמיון **תלוי בב' הלשונות הנ"ל -** לפי ל"ק כן, לפי ל"ב לא נאסר מעולם להלוות לנכרי.

מדוע נהגו עתה להלוות לנכרים

א. דקיי"ל כל"ב - דלא נאסר מעולם (דבשל סופרים הלך אחר המיקל).

ב. אפי' לל"ק שרי - דבכדי חייו התירו, והיום הכל הוי כדי חיינו.

ג. אין לאסור רבית שמא ילמוד ממעשיו - יותר משאר משא ומתן (דבלא"ה אנו נאלצים לשאת ולתת עמהם לפרנסה).

לפי הצד בתוס' שיש איסור רבית מנכרי **לנכרי, מה הכריחם לחדש כן, והיכן הוזהרו**

דאי שרי - למה לא חיה אותו שהלוח ברבית במתים

שהחיה יחזקאל בבקעת דורא.

אלא ודאי זה עונש - כי לב"ג אסור להלוות ברבית, דילפינן מקרא ד"מכל עץ הגן" ולא גזל, וה"ה לא רבית.

מה הרחיה

זה לא היה עונש - שלא היה שעת תחיית כל המתים, ולא נענש זה יותר משאר מתים שלא חיו באותה שעה, אלא כולם זכו בשביל שזוהרו מן הרבית אע"פ שלא נצטוו, כמו שקיימו אבותינו את התורה אע"פ שלא ניתן להם (דהמתים היו מבני אפרים שיצאו ממצרים שלושים שנה קודם הזמן).

לפי הצד שמנכרי לנכרי יש איסור רבית, מה דין לישראל א. ללות מנכרי ברבית. ב. להלוות לנכרי ברבית

א. מבואר בגמ' דפשוט שמותר - מדפריך לא "תשיך" לא סגי דלאו הכי, דאם היה אסור א"כ היה עובר ישראל משום לפני עור, וילפי' לה מלא תשיך לאחיק, הא לנכרי שרי.

ב. חייב לקחת ממנו רבית - א] דאסור להלוות לו בחנם משום "לא תחנם" (אבל אין מצוה להלוות לגוי ברבית). ב] שאמר הכתוב להלוות להם ברבית (יש מצוה להלוות לגוי ברבית, ובטעם המצוה כתב בתוס' רא"ש כדי לחסר ממונם.) ג] לפי רש"י ד"ה מאי לא תשוך משמע שאין כאן לא מצוה ולא חיוב אלא "היתר".

האם יש כח ביד חכמים לאסור דבר שפירשה התורה בפירושו להיתר

מבואר בתוס' כאן - "כיון דאמר רחמנא לנכרי תשיך לא היה להם לחכמים לאסור".

וכן לעיל סד: - לפי ר"ת בבתי ערי חומה, רבית גמורה היא מדרבנן ולפי שהתורה התירה בהדיא לא רצו להעמיד שם חכמים דבריהם (האחרונים הביאו מזה ראיה לדברי הט"ז ביו"ד סי' קי"ז ס"א. ובתשובות הגר"ע קמא סי' ע"ד דחה הראי' מתוס' דילן דשאני הכא דיש מצוה להלוות לנכרי כדי לחסרו, ולכאוי' דחי' זו היא רק לדרך ב' הנ"ל, אך לדרך א' אין מצוה אלא דאם מלוה לו צריך להלוות ברבית, ולדרך זו שפיר יש ראי' לט"ז).

אופנים שמותר להלוות ברבית

מנכרי לנכרי, להקדש (נ:), ליתמי (ע), למומר (רא"ש), לגר (רא"ש והיינו כריו"ס כשלוה בנייתו), וכן כשהלוואה אינה לצורך הלוה אלא לצורך המלוה (ע' חשק שלמה קי"ד א').

קופת צדקה הנותנת הלוואות רק למי שמתחייב "לתרום" לקופה ה' שקל על כל מאה שקל הלוואה, מה הדין ומדוע

נ' בגמ' ד"עניי"ם אינם בכלל "הקדש" - מדפריך (נ:), רבית דהקדש היכי דמי וכו', ולא אוקמה בשל עניים (ביאור הגר"א, יו"ד סי' ק"ס סקמ"ב), ורק רבית דרבנן

התירו במעות צדקה ולא דאור' (שו"ע שם, סעיף י"ח).

היכי תמצוי שמותר לקבל רבית קצוצה

א. מנכרי מזאור' - ומדרבנן רק בכדי חייו (ע:; עא.) ולדעת רבינא בת"ח. ותד"ה תשיך כתבו דקיי"ל כאידך לישנא דשרי בכל אופן.

ב. שאינה מלוה למלוה (ט:).

איזה איסור עובר הלוה באבק רבית

רק מצד לפני עור (ריטב"א סח:; וע' רא"ש ומהרצ"ח).

נכסי מו מתמוטטין, ומי לא יקום לתחית המתים, המלוה או גם הלוה

מתמוטטין - נכסי המלוה (עא.), ומחלוקת אי ברבית קצוצה או גם באבק רבית לפי פשט הגמ' ברב חמא (דף ט:; וע' תוס' דף סב.).

תחית המתים - משמע שנענש המלוה (תד"ה תשיך ע:), וכן משמע רש"י ד"ה מגופי" (סא:), וכן משמע בשערי תשובה לר' יונה (אגרת תשובה ל"ב וכן הוא שם שע"ג אות כ"ה, וע"ש אות פ"ט).

דף עא.

נכסי מו מתמוטטים חוץ ממלווי ברבית

צד בתוס' - גם לוקח שוחד לפסוק נגד נקי.

מיהו יתכן גם בצדיקים גמורים - אבל הללו אם ימוטו, עכ"פ לא ימוטו לעולם.

מה נקרא "אבק שביעית" ומה עונשו

סחורה בפירות שביעית, ועונשו מתחיל שמוכר מטלטליו עד שלבסוף מוכר עצמו לעבודת כוכבים עצמה.

דינים באלמנה באשה ובת

אלמנה - לא תארח בר בר רב, ולא תגרל כלב.

אשה - לא תקנה עבד עברי (הט"ז יו"ד רסז ז, ס"ל דוקא אלמנה, והש"ך בשם הבי"ח דלאר"ד).

בת - אינה יורשת עבד עברי.

רדיפה אחרי כבוד היא דבר מנונה, היכן ראינו שיוצא מזה דבר טוב

אלמנה מפחדת מעבד כנעני (הוא יספר לאחרים בגלל כבוד, והיא לא תקלקל אתו בגלל כבוד). גזלן לא ניח"ל שיקראוהו גזלן.

מי אינו יכול לקנות עבד עברי

אשה - דלאו אורח ארעא.

גר צדק - יכול לקנות רק כמו נכרי שקונה עבד עברי, ונפק"מ שאינו עובד את הבן, דגמירי דמי שאינו יכול להמכר, אינו קונה, וגר אינו נמכר בעבד עברי, כי אין לו משפחה.

דף עא:

האם מותר להיות ערב לנכרי שהלווה

ברבית לישראל

מותר - רק אם קיבל עליו הנכרי לדרון בדיני ישראל לענין שלא יתבע את הערב רק אם הלזָה לא ישלם, דבזה חשיב כלפי הערב כאילו הלזָה קיבל הלואה חדשה היום על כל הסכום של הקרן עם הרבית, דאין כאן שכר המתנת מעות, אלא הכל קרן.

אסור - אם הנכרי לא קיבל עליו לדרון בדיני ישראל, דבזה נחשב כאילו הערב קיבל את ההלואה מעיקרא, והתחייב לשלם רבית, וכאילו הערב הוא המלוה לישראל ברבית, והלזָה הישראל משלם לערב את הרבית בשכר המתנת מעותיו.

האם מותר להיות ערב לישראל שהלווה ברבית לנכרי

מותר - כיון שהישראל אינו תובע את הערב תחילה, אלא את הנכרי, א"כ זה לא נחשב כאילו הערב הישראל לוח מעיקרא, אלא זה נחשב כלפי הערב כאילו היום היתה כאן הלואה חדשה לנכרי על כל הסכום של הקרן עם הרבית, והישראל בתור ערב פורע למלוה את כל הסכום בתור קרן (תד"ה כגון, בסופו).

האם מותר להיות פקיד בבנק חילוני

הוא שליח שלהם להלוות ברבית וכולם עוברים בלא תעשה.

ת"ר מלוה ישראל מעותיו של נכרי וכו', כיצד ישראל שלוח מעות מן הנכרי וכו', ואם העמידו אצל הנכרי מותר. וקשה אמאי מותר הרי אין שליחות לנכרי ונמצא שלוח ברבית מישראל. ה' תירוצים, ד' מהם נידחו

א. שאמר לו הניחם ע"ג קרקע והפטור, ונדחה דכה"ג פשיטא.

ב. כגון שנטל ונתן ביד (וקמ"ל דלא אמרי' דהנכרי נתון על דעת הישראל), ונשאר למסקנה.

ג. רק בתרומה אין שליחות לנכרי אבל בכל התורה כולה יש שליחות, ונדחה דשליחות בכל התורה ילפי' מתרומה.

ד. דאין שליחות לנכרי היינו דוקא אם הנכרי שליח של הישראל, אבל ישראל יכול להיות שליח של הנכרי, ונדחה דילפי' שליחות מאתם גם אתם ואתם קאי גם על השליח.

ה. דמדרבנן אפשר לזכות לנכרי כשם שאפשר לזכות לקטן, ונדחה דא"א לזכות לו כיון דלא אתי לכלל שליחות.

האומר לחבירו, תן לי את הכסף שלווית מהנכרי, ואני אשלם לו במקומך את הקרן עם הרבית, מותר או אסור

א. אם לא העמידו אצל הנכרי - איסור דאורי', דהרבית היא מישראל לישראל, דאע"פ שמשלם לנכרי, הרי הוא כנותן לחבירו הישראל מדין ערב (כמו תן מנה לפלוני ואקדש אני לך דמקודשת מדין ערב).

ב. אם העמידו אצל הנכרי - ונתן המעות לחבירו

במצות הנכרי, אסור מדרבנן, דנראה כרבית מישראל לישראל.

ג. אם העמידו אצל הנכרי והנכרי אמר לו - הנח על הקרקע והיפטר, וחבירו לוקח את הכסף מהקרקע, מותר, שאינו לוקח מידו של הישראל. **וכן אם העמידו אצל הנכרי והנכרי נטל ונתן ביד** - מותר, והחידוש, דהו"א שנותן בשליחות הישראל, והוי שליחות לחומרא, קמ"ל שנותן על דעת עצמו.

המלוה לחבירו מאה שקל, על מנת שיתן עשרים שקל לצדקה, מה הדין

זה ממש איסור דאורי' של רבית קצוצה - דמדין ערב חשיב שהמלוה עצמו קיבל את התרומה (תד"ה לספק, נו').

האומר לנכרי, תן לי את הכסף שלווית מישראל, ואני אשלם לו במקומך את הקרן עם הרבית, מותר או אסור

א. אם לא העמידו אצל הישראל הראשון - מותר, דהרבית היא לנכרי, דהכסף הוא שלו.

ב. אם העמידו אצל הישראל הראשון - ונתן הנכרי את המעות לישראל השני במצות הראשון, אסור מדרבנן, משום שהנכרי הוי כשלוחו של הישראל הראשון לתת לשני, דלחומרא יש שליחות לנכרי.

שלח ישראל את ישראל חבירו לקבל חובו מנכרי, אין השליח זוכה בקבלתו לישראל חבירו לא מדין שליחות ולא מדין זכין, מדוע. הבא את הוכחת תוס' לדין זה. באר במה זה גרוע מזכיות מומן של הפקר שישראל יכול לזכות עבור ישראל חברו

כ' תוס' - דנהי אם היה נכרי מפקיר מעותיו היה יכול לזכות לחבירו, השתא מיהא שהנכרי אינו מפקירן אלא בא לזכות מעותיו למלוה ע"י זה השליח, אין לו כח לזכות, שא"כ היה ישראל המקבל שלוחו של נכרי לזכות במעותיו של ישראל ואין שליחות לנכרי (תד"ה בשלמא).

והביאור בזה - כיון דהנכרי רוצה לזפותו לישראל בתורת פרעון ממנו, צריך כח מבעל הממון, ונכרי אינו יכול למסור כח, דצריך לזה דין שליחות, משא"כ הפקר, א"צ שלוחו של בעל הממון.

וההוכחה מהסיפא של הברייתא - בהעמיד הנכרי את הישראל לפני המלוה הישראל, אמרי' דיש שליחות לנכרי לחומרא, והוי איסור דרבנן, ואי הוי זוכה מדאורי', הוי רבית קצוצה (תד"ה בשלמא).

מנין לומרים שקטן אינו בר שליחות

כי שליחות בתרומה נאמרה דוקא במי שראוי לתרום, שיהא הקדשו הקדש ודיבורו חל, דהיינו "איש", דכתיב "מאת כל איש אשר ידבנו לכו".

האם נכרי לנכרי נעשה שליח

אע"ג דכתב המג"א סי' תמ"ח סק"ד, דגם נכרי לנכרי אינו נעשה שליח, אבל חצר יש לו, דהא נכרי לאו בר

שליחות אינו משום חסרון דעת, דנכרי בר דעת הוא לכל מילי, אלא דחסר התייחסות מזה לזה, וחסרון זה ליתיה בחצר (חור"ב ב"מ סי' ל"ב סק"ט).

דף עב.

ישראל שלוח מעות מנכרי ברבית ונתגייר, האם ישלם לו את הרבית

אם קודם שנתגייר זקפן עליו במלוה משלם, ואם לאו אסור לשלם אפי' את הרבית של קודם הגיור, ואע"פ שנתחייב את הרבית כשהיה נכרי, מ"מ אסור מדרבנן (ריטב"א, שנראה שישראל נוטל רבית מישראל. ואפי' רבית חדשה מאז שנתגייר, ג"כ אינו אסור מדאורי', כיון שהקציצה היתה בהיתור. אמנם ברא"ש משמע שאסור מדאוריתא גם הרבית שקודם הגיור).

על הרוב תקנות חז"ל בהל' רבית באות להחמיר, שלא ליטול הרווח, אף שמוותר מהתורה. היכי תמצוי תקנת חז"ל ליטול רבית ומ"ט

נכרי שלוח מעות מישראל ברבית ונתגייר, דעת ת"ק דברייתא, אם קודם שנתגייר זקפן עליו במלוה משלם את הרבית, ואם לאו אינו משלם אלא את הקרן. אבל דעת ר' יוסי שבין כך ובין כך משלם גם את הרבית, כדי שלא יאמרו בשביל מעותיו נתגייר.

שטר שמפורש בו רבית דאורי' האם גובים בו את הקרן ממשועבדים, מבנ"ה, באר לפי רבנן ולפי ר"מ

לפי תירוץ א' בתוס' - העדים פסולים דהם רשעים להכעיס שאין להם הנאה, ולפ"ז השטר פסול לכ"ע גם מבנ"ה.

לפי תירוץ ב' בתוס' - העדים כשרים דס"ל דלא תשימונן זה רק למלוה, ובהו לרבנן גובה אפי' ממשעבדי, ולפי ר"מ לריב"ם גובה בו מב"ה, אך לתוס' הקנס לפסול השטר לגמרי אף מב"ה (ויותר מזה, דהפקיעו עצם החוב אפי' מודה).

נחלקו ר"מ ורבנן בברייתא בשטר שכתוב בו רבית, אם יגבה את הקרן, ותנן במתני' "שטרי חוב המוקדמין פסולין" לפי מי מתני', לריש לקיש - מתני' כדעת ר"מ, דקונסין היתירא משום איסורא.

לריו"ח - מתני' ככו"ע, דרבנן ג"כ פוסלין משום גזירה שמא יגבה מזמן ראשון.

באלו מהשטרות הבאים ניתן לגבות ממשעבדי, ובאלו לא

שטרי חוב המוקדמין - השטר קיים, דניתן ליכתב מזמן ב' (ולא הגזירה שמא יגבה מזמן ראשון).

מודה בשטר שכתבו - השטר קיים דניתן ליכתב (וכמ"ד שא"צ לקיימו).

המוכר קרקע גזולה וכו' לו שטר - השטר קיים, דרוצה לפייס למריה ולקיים המכירה, או משום דליקום בהימנותיה, או משום שלא יקראו לו גולן.

במבויח - לא, דלא ניתן ליכתב, שהרי לא נתכוין למכור אלא רק להברית מהמלוה.

במשכן פרדיסא "אול קם אקנייה לבנו קמון", מדוע דוקא ל"בנו קמון"

א. להכי אקנייה לבנו קטן משום דקונה ואינו מקנה. ב. יש שפירשו דקטן לאו"ד וה"ה גדול, דבלא"ה לא זכה כל שנודע לנו בעדים כי מפני הברחה זו נתנה, דהא אנן סהדי דמחמת אונסא הוא דאקנייה ולהברחה בעלמא ולגבי מתנה בגילוי דעתא סגי, והיינו רבותא דאמרינן הכא דאע"ג דקטן גופיה לא קנה זביניה לא הוי זביני דמתנת קטן הויא ליה מודעה דמחמת אונסא זבין, ובדין הוא דמצי לאקניי לבנו גדול דהא לא מצי איהו לאקנויי לאחריני אלא דמעשה שהיה כך היה וכן דרך המבויחים הוא להקנות לקטן, וזה דעת רבינו ז"ל (ריטב"א).

דף עב:

"אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער", מבואר בנמו' שיש ג' מיני שערים, א. איזה שער ודאי מהני. ב. ודאי לא מהני. ג. איזה שער היה הו"א שלא מהני ומסיק שמהני

א. אכלבי וארבי (דמשיך תרעיה טפ"). ב. שוק של עירות. ג. דורמוס (איטליז רב וגדול).

מתי מי שנתן דמים על מקח יכול לחזור בו ולא יקבל מי שפרע

לדעת ר' יהודה, אם הוזל המחיר, דסתם דעתו של אדם על שער הזול.

למי מותר לפסוק בשער הלקוטות ולמי לא ללקוטות מותר - כי זה נקרא יש לו כי יכול ללוות מלקוט חבירה.

לבעה"ב לא - או כי זה בזיון לבעה"ב ללוות מלקוטות, או כי דעתו של לוקח לקבל חסורה יפה של בעה"ב ולא מעורבת עם שיפין.

"אין לוויזן על שער שבשוק", ולמסקנה לוויזן, במה מדובר

לרש"י - אין לוויזן מעות ע"מ שאם לא יהיה לו מעות, יפרע לו פירות כשער של עכשו.

לבה"ג - אין לוויזן סאה בסאה וסומכין על שער שבשוק לומר שזה כמו עד שיבוא בני.

וכ' תוס' לפי ה"ג - דמייירי ביש לו מעות ללנה וכו' או יש לו מעט כדר' יצחק, וביאר מהרש"א, דכונתם דלר' יצחק דסגי במעט פירות הו"ה דסגי במעט מעות.

בא"ד וק"ק ל"ל שער רק שימצא פירות לקנות אפי' ביוקר ואית דגרסינן אין לוויזן על

מספיק. ושמואל שרי כיון דמ"מ לפעמים יש הפסדים לא מיחזי כאגר נטר.

אמר שמואל להנהו דשבשי שבשא וכו', מה ההלכ' שאמר להם ונימוקה

לרש"י - בעלי שדות המלוים תבואה לאריסים לזרע (אחרי שכבר ירדו לשרה, דקודם שירדו מותר), ומשלמין להם לגורן תבואה חדשה, והוי כהלואה סאה בסאה, ע"י שיסייעו מעט בעבודות השדה נקנית להם הקרקע והמחובר בה כשיעור ההלואה שהלוה לאריס.
ור"ח - שפוסקים לקבל זמורות בזול, וליכא תיזוהא בזמורות כמו בפירי, ע"י שיסייעו מעט קני להו גופא דארעא (רצ"ע איזה קנין זה).

מדוע אמר רבא להנהו דמנטרי באני הפוכו בבי דרי

שומרי הקמה עד הקציר - שזמנם לקבל שכרם לכשיקצרו, ובעל השדה מבקש מהם להמתין עד גמר מירוח הגורן ויתן להם מתנה על שכרם, ע"י שמסייעים לבעל השדה בדישה בהולכה ובהבאה סיוע פורתא, פעולתם נמשכת על כלות הגורן ושכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואין כאן המתנת מעות.

דף עג:

רבינא הוה יהיב זוזי לבני אקרא דשנוותא ושפכי ליה טפי כופיתא, מדוע הותר לרבינא לקבל התוספת

כיון שמדעתם נותנים לו - ולא אמרו שבגלל המתנת מעותיו (והק' הרא"ש, דאין זה מועיל בשעת הפרעון, ותירצו הנ"י [והגר"א] שזה אסור דוקא בהלואה, אבל כאן זה מכר).

הנותן זוזי לחברו לקנות לו יין בזמן הבציר ופשע ולא קנה, האם צריך לשלם לו כפי שעולה להשיג עכשו יין, וכשאומר יין סתם כשאומר יין זה - לא, כיון שלא בטוח שישגי יין זה, וזה אסמכתא.

וביין סתם - מחלוקת, למ"ד מותר כי בטוח שישגי יין, ולמ"ד שלא, כי גם זה אסמכתא.
ובקנו מידו - צריך לשלם לו לכ"ע (רש"י).

דף עד.

סיטומתא, לענין מה חשיב קנין
זה קונה רק למי שפרע - ובמקום שרגילים לקנות בו חשיב קנין גמור.

כמה מלאכות מותר שיחסר ועדיין חשיב יש לו
לרב ב' מלאכות (אפי' בידי שמים), לשמואל ביד"א אפי' מאה, ביד"ש אפי' אחד לא.

תנן פוסק עמו על הגדיש, למה מותר לרב - הב"ע כגון דשדא בחמה ויבש.
לשמואל - אפשר בנפוותא (ולא הוי בידי שמים).

פירות שבשוק

לפי גי' זו מותר למסקנא ללוות סאה בסאה ביש לו מעות אף שלא יצא השער, ונמצא דהלואת סאה בסאה קל מפסיקה רצ"ב מ"ט.

וי"ל ע"פ רש"י בד"ה אין לוויין - דטעם ההיתר בסאה בסאה דהו"ל כהלויני עד שיבא בני, ואילו בפסיקה טעם ההיתר כאילו נתייקר ברשות מוכר, ולכן בעינן יצא השער.

וטעם החילוק - דסאה בסאה סגי באפשרות השגה כלדהו, דעיקרה לא לצורך המתנה אבל פסיקה עיקרה לשלם היום ולקבל פירות לאחר זמן (כתבי הגר"א רייכמן שליט"א).

דף עג.

והחמרין מעלין במקום היוקר כבמקום הזול, א. מדוע זה מותר (ב'). ב. על מי אחריות הדרך. ג. האם צריך לשלם לחמרין שכר עמלם או דמי שכירות החמורים. ד. לאיזה אדם אין היתר להיות חמר

א. (א) מכיון שהם מרויחים מזה שזה עושה להם שם של סוחרים, ויתנו להם בהקפה. (ב) כי אנשי מקום הזול ישמעו שהם שליחים ואין להם רווחים, אז יעשו להם הנחה נוספת, וההזולה הזאת הולכת אל השליחים.

ב. **בהלוק** - על החמר. **ובחזור** - פליגי רש"י ותוס', דלרש"י ג"כ על החמר, דכדאי לו בגלל הכסף שקבל אפי' היה מקבלו לפקדון, ולתוס' על הבעה"ב אחרת הוי רבית (דפורע לו במקום היוקר, ובריטב"א החדשים כ' דהוי רבית קצוצה).

ג. שכר עמלם לכ"ע א"צ כיון דיש להם תועלת דמגלו תרעא וכו', ושכירות חמורים לפי ר"ח צריך ולתוס' לא.

ד. בגמ' חמר חדש תלוי בנפק"מ, ולפי"ז כתבו תוס' ה"ה חמר ישן (דלרש"י חמר חדש לא מוזילים לו דלא נאמן להם שאינו מרויח, ולפי"ז כ' תוס' דה"ה חמר ישן א"צ גילוי תרעא דכבר מפורסם הוא), ולתוס' רק חדש.

בסורא אזלי ד' ד'. בכפרי אזלי שיתא שיתא וכו', מבואר בגמ' דמעיקר הדין מותר לקחת שיתא, מדוע (ב' טעמים)

א. שהרי רב קיבל ע"ע אונסי הדרך, וא"כ הוי ברשותו. ב. הא החמרין מעלין במקום היוקר כבמקום הזול (דמגלו להו תרעא א"נ דמוזלי גבייהו).

האם מותר לעשות כנ"ל בגרוטאות, או בכלי פשתן

א"ד ביקש ר"י ברי"ש לעשות כן בגרוטאות ולא הניחו רבי. וא"ד ביקש רבי לעשות כן בכלי פשתן ולא הניחו ר"י ברי"ש.

פרדיסא רב אסר ושמואל שרי, מדוע

מדובר שפוסק בזול בעוד הענבים בוסר או סמדר על היין שיהיה אחר הבציר. רב אוסר כי מחזי דמוזיל לו משום הקדמת מעות, ולרב היזק הגשמים והברד והקרח לא

אין יכול לסלקו, לכן הוי הלואה, אבל קודם שירד מותר, כיון שיכול לסלקו, אינו הלואה אלא נחית לבציר מהכי.
ב. במקום שהאריס מביא זרעים - כיון שלא הביא יכול לסלקו אפי' ירד, לכן אין חילוק אם ירד, דתמיד נחית לבציר מהכי.

דף עה.

הלווהו סאה חטין שמחירם דנקא, אח"כ הוזלו לחצי דנקא, מתי חייב לשלם סאתים, ומתי הם רבית מאוחרת, ומתי הם רבית קצוצה

חייב סאתים - אם קצץ עמו בדמים, דכיון שהחוב הוגדר ב"דנקא", צריך לפרוע "דנקא", או חטין בשווי "דנקא".

סאתים הם רבית מאוחרת - אם לא קצץ, אם משלם סאתים, דעצם ההלואה היא איסור סאה בסאה, כי התחייב לשלם סאה אפי' יתייקרו החטין, אמנם אם הוזלו, נוטל חטיו, היינו סאה כמו שלוה.

מתי הוי רבית קצוצה - אם קצץ סתם סאה בסאתים, דתנן במתני' ריש פרכין "איזהו נשך וכו', סאתים חטין בשלש".

איסור סאה בסאה, מתי מותר

א. אם יש לו, ומח' כמה צריך שיהיה לו.

ב. להלוות ככר לחברתה, והלל אוסר.

ג. להלוות סאה ע"מ לקבל סאתים, רש"י (מו.).

ד. ללוות סאה בסאה על שער בשוק, תוס' (עב:).

כיצד מותר לת"ח ללוות ברבית

ת"ח מותרים ללוות זה מזה ברבית - מ"ט מידע ידעי דרבית אסורה ומתנה הוא דיהבו אהדדי, ודוקא דבר מועט שיודע בלבו שהיה נתן לו בלא"ה ואפי' מתנה מועטת דוקא בת"ח (תוס').

אמר ר' יהודה אמר שמואל בני חבורה המקפידין ז' על ז' עוברין משום וכו'
 מדה משקל מנץ לוויז ופורעין ביו"ט וכדברי הלל אף משום רבית.

שכן אומר לחברו, קנה נא לי במכולת כמה דברים, וכשתצטרך אקנה לך

באותו מספר דברים ובאותו זמן מותר, דתנן אומר אדם לחבירו נכש עמי ואנכש עמך וכו', ולא יאמר נכש עמי ואעזור עמך וכו'.

האם מותר לפסוק על הזבל כשאין לו בימות החמה ובימות הגשמים

לת"ק תמיד מותר - לר' יוסי תמיד אסור עד שיהיה לו, לחכמים בימות החמה מותר שאז לכולם יש מהחורף, ובימות הגשמים אסור.

דף עד:

הפוסק על הפירות, מה צריך לעשות כדי לקבל כשער הזול

לת"ק דמתני' - צריך לפסוק מראש עם המוכר, ואם לא פסק עמו, יקבל הלוקח בעל כרחו כשער היוקר, ואם יסרב, יקבל מי שפרע.

לדעת ר' יהודה - א"צ לפסוק מראש, דסתם דעת אדם אתרעא זילא, ויכול הלוקח לומר תן לי כזה או תן לי מעותי, ואפי' מי שפרע ליכא (רש"י עב:; ותוס' עד., ולכאור' צ"ע דלמוכר יש מי שפרע אם לא יתן כשער הזול, וכדאמר ר"פ בסוגיין. ואולי זה דוקא בהתנה, אבל בלא התנה, דיו ללוקח שיכול לחזור בו בלי מי שפרע, אבל אינו יכול לחייב את המוכר. וכן משמע ברש"י כאן ד"ה מוכר קהדר ביה, כשאינו מקיים תנאו ליתן כשער הזול. ודוק).

מה סבר רבינא

דדוקא לר"ש צריך לפסוק בשער הגבוה - כיון דס"ל גבי לוקח דמעות קונות לגמרי, לכן אם לא פסק כשער הגבוה, אין ללוקח שום אפשרות לחזור בו אפי' ע"מ לקבל מי שפרע.

אבל לרבנן - דגם לוקח יכול לחזור, ומעות אינן קונות אלא למי שפרע, היכא דהוזלו הפירות יוכל לחזור אפי' שלא פסק מראש, ואין אפי' מי שפרע, דדעת אדם על שער הזול.

וראיה שת"ק הוא ר"ש - דאי מתני' רבנן איכא ג' מחלוקות, לר"ש בלי תנאי א"א לחזור כלל, לרבנן אפשר אבל יש מי שפרע, ולר' יהודה אין אפי' מי שפרע. משא"כ אי ת"ק הוא ר"ש, לא הוי אלא ב' מחלוקות, לר"ש צריך להתנות, ורבנן דר"ש כר' יהודה דא"צ.

מה ענה ר"פ לרבינא

אפי' אם נעמיד ת"ק כר"ש - לא נרויח כלום, דבתרי תרעי לא פליגי רבנן ור"ש, דאפי' לר"ש בתרי תרעי הלוקח יכול לחזור בו ואין לו אלא מי שפרע (וא"כ הוי רק ב' מחלוקות).

וע"כ לר"ש כמו לרבנן צריך להתנות - ואם לא התנה יקבל מי שפרע.

מלוה אדם את אריסיו חטין בחטין לזרע אבל לא לאכול, איך מודובר

א. במקום שבעה"ב נתון זרעים, אחר שירד אסור, דשוב

פרק ששי

השזכר את האומנין

דף עה:

להם תרעומת

[א] בעה"ב אמר ד' ופועל ג' - יקבלו ג' כי סבור וקבול ואעפ"כ למסקנה יש תרעומת משום "אל תמנע טוב מבעליו".

[ב] בעה"ב אמר ג' ופועל אמר ד' ושכרם על בעה"ב, יקבלו רק ג', ויש להם תרעומת - כי מיירי היכא שנשכרין בג' או בד', והיו טורחים למצוא אדם שישכרם בד'.

[ג] כי מיירי בבעלי שדות - שאין דרכן לעבוד בג' ונתבזו בכך.

[ד] כי מיירי שעשו עבודה מעולה של ד' - ולא עלה על דעתן להעמיד עדים על כך.

בעה"ב אמר ג' ופועל אמר ד', ד' אופנים שאין להן תרעומת

[א] שכרם עלי - כי יקבלו ד' מהפועל (וחזור ונוטל ג' מבעה"ב מה שהנהגו).

[ב] שכרם על בעה"ב - היכא שנשכרין בג', אע"פ שיקבלו ג' אין תרעומת (כי זה המחיר).

[ג] שכרם על בעה"ב - היכא שנשכרין בד', כי יקבלו ד' (כי נהנה ד', אפי' שלא צוהו).

[ד] שכרם על בעה"ב - שעשו עבודה של ד' ויש הוכחות, כי יקבלו ד' (כי נהנה ד').

רש"י ד"ה דעתייהו אעילוויא

"לא לפחות מקצבתו של זה אמרו אלא להוסיף וכך אמרו מהימנת וכו'" מדברי רש"י "אלא להוסיף" משמע לכאור' שרוצים להוסיף על ד' שאמר השליח, היינו שרוצים ד' (כמו תוס'). אבל א"כ זה סותר להמשך רש"י "וכך אמרו מהימנת לן זהכי אמר בעה"ב", משמע שרוצים רק ד', א"כ קשה מה זה "להוסיף".

וביאר מהרש"א - "להוסיף על שאר פועלין", דמיירי דשאר פועלין מיתגרי בג' (דאל"כ מאי איריא "שכרם עלי", אפי' אמר שכרם על בעה"ב נמי יקבלו ד' דזה מה שהנהגו) וכונתם "מהימנת לן שאמר בעה"ב ד' להוסיף על שאר פועלים" דמיתגרי בג', והיינו "דעתייהו לעילוויא על שאר פועלין" ודר"ק.

ובמקרה השני - הספק, האם מאמינים לשליח שאמר

איך יתכן שקבלן עשה בסלע א' ויקבל שקל. [ב] יקבל סלע. [ג] יקבל סלע וחצי

[א] דאייקר עבידתא - והקבלן חזר בו, ובעה"ב מוצא להשלים רק בסלע וחצי, לר' דוסא יד הקבלן על התחתונה וההפסד עליו, כי זכה בעה"ב בהסכם לסיים הכל בבי' סלעים.

[ב] לפי רבנן - יד הקבלן עה"ע, כלומר, זכותו לחזור בו בלי להפסיד, אע"פ שבעה"ב מפסיד.

אם הוזלה עבודה - ובעה"ב מוצא לגמור בשקל, לכו"ע אין לקבלן אלא סלע (ולא סלע וחצי, רש"י, כי אין לפועל להרויח ממה שחזר בו, ועי' תד"ה יד, עז., ועי' מהרמ"ש).

[ג] אם הוזלה מלאכה - ובעה"ב חזר בו, ומוצא לגמור בשקל, העודף לפועל, דיד בעה"ב על התחתונה (רש"י, ומתני' ר' דוסא היא, ובדעת רבנן המהרש"א מסתפק).

וכיון דבה"ב אינו מרויח בחזרה - למה חזר בו, י"ל דמיירי שהתקוטטו.

דף עו.

אם בעה"ב חזר בו, והוקרו פועלים, כמה יתן לראשונים על מה שעשו

יתן סלע - כי לא הפסידו אלא להיפך, עכשיו יוכלו להרויח סלע וחצי (ואין סברא שיתן להם סלע וחצי כמו ששוע עכשיו מה שעשו, כי למה יתן להם יותר ממה שהתנה, כיון שאין מפסידין בחזרתו).

דבהבתיין זה הוא לכו"ע - דכל המחלוקת בין ר' דוסא לרבנן היא בפועלים, אבל בעה"ב שחזרו לכו"ע ידו על התחתונה (דאינו עבד).

מתני' "השזכר את האומנים והטעו זא"ו", מה פירוש הטעו (ב)

[א] פועל הטעה את חבריו (ויש תרעומת כדלקמן).
[ב] "הטעו" פירוש "חזרו", דבעה"ב או הפועלין חזרו בהן (והתרעומת שצריך לחפש אחר).

מתני' "השזכר את האומנים והטעו זא"ו אין להם זה על זה אלא תרעומות", לפי פשט א' שפועל הטעה את חבריו, ד' אופנים שיש

ועל פיו נמנעו מלהשכיר עצמם לאחרים, חייב מדין מזיק, ואין חילוק אם התחילו או לא (וע"ש מ"ט רש"י פליג וס"ל דלא חייב מדינא דגרמי).

שכר פועלים וירד גשם, האם משלם להם וכמה

בעידור - אם הראה להם השדה צריכים היו לידע, ואם לא סיירוה היה צריך להודיעם.

בריפקא - ע"י מהרמ"ש דבריפקא גם בעה"ב לא יודע אם תהיה השדה ראויה לריפקא או לא. וצ"ע, א"כ מה מועיל סיירוה.

וי"ל - דריפקא אם לא סיירוה, משלם להם כפועל בטל, שאומרים לו מי אמר ששכרתנו לשדה זו. וכל מה שמועיל סיירוה, שאז לא יכולים לומר לו תן לנו שדה אחרת, דמי יימר שלשדה זו השכרתנו, הלכך לא משלם להם כלום, דאומר להם מזלכם גרם, כיון דשניהם לא אשמים, ולא יכלו להעלות על הדעת, ההפסד שלהן (ע"י רש"י ד"ה לא הוה יחיבנא כלל, ודף עו. ד"ה פסידא דפועלים. וכן בתד"ה אלא עט. כל אונס שלא היה לבעה"ב לידע יותר מהפועלים ההפסד עליהם).

דף עז.

אוגיר אגורי לדוולא ואתא מטרא "בלילה", פסידא דפועלים, מה נפק"מ בנירסא "בלילה" אם ליג "בלילה" - ע"כ יוד גשם ביזם באמצע עבודה, וא"כ אפי' בלא סיירי הוא פסידא דפועלים, דבעה"ב לא פשע. ואי גרסי' "בלילה" - יש הבלד בין סיירי ללא סיירי, כמו בריפקא, דכיון שירד גשם בלילה, רק אי סיירי הוי "פסידא דפועלים", דאי לא סיירי למה יפסידו, אולי הקרקע משופע ואע"פ שירד גשם צריכה לדוולא.

מה הוסיף הציור של שכר פועלים לדוולא על הציור של ריפקא (שהרי בשניהם אי סיירי לארעא מאורתא וירד גשם בלילה פסידא דפועלים)

א] ללש"ק דתד"ה ואתא - אה"נ זה מיותר, והעיקר בא להשמיענו דאתי נהרא פסידא דבעה"ב אפי' סיירו, וזה שייך רק בדוולא, כי בריפקא אין רגילות שתתמלא ארעא כ"כ ע"י הנהר עד שלא תהא ראויה לריפקא (ומדוולא א"א ללמוד לריפקא, דהו"א דבריפקא אפי' סיירו לא הוי פסידא דפועלים, דלא ידעו שע"י גשם תתמלא כ"כ מים עד שאינה ראויה לריפקא, והוא כן יודע טיב אדמתו והיה לו לומר להם).

ב] ללש"ב דתוס' - החידוש בדוולא שאפי' לא סיירו הוי פסידא דפועלים כשירד גשם בלילה, דבעה"ב לא פשע במה שלא הוליקם שם, ועליהם לדעת שרוב שדות די להם בגשם וא"צ דוולא, אבל בריפקא אינם יודעים שהמטר ימנע ריפקא.

שכר פועלים לדוולא, ופסק נהרא בפלגא דיומא, כמה משלם ומדוע

ג', או דעתם אעילויה דשאר פועלים, כלומר שרוצים ד', וחוששין שבעה"ב אמר ד'.

הבא לי גיטי, ואשתך אמרה התקבל לי גיטי, ואמר הילך כמו שאמרה, מה הדין

אינה מגורשת כלל - ס"ד כי הבעל לא עשהו שליח הולכה, וש"מ דאדיבורא דידיה קא סמיך.

ודחינו - דאין ראייה מכאן, דכאן השליח, אינו רוצה להיות שליח הולכה.

דף עו:

התקבל לי גיטי ואשתך אמרה הבא לי גיטי, ואמר הילך כמו שאמרה, מה הדין

מגורשת ממ"נ - אם נותן אדעתא דידה והוא שליח קבלה, מגורשת מיד, אם אדעתא דידיה, ועשהו שליח הולכה, מגורשת כשיגיע לידה (וכאן בודאי השליח לא עקר שליחותו, דאם הוא מוכן להיות שליח הולכה בודאי מסכים להיות שליח קבלה).

מה נקרא קנין על הסכם העבודה שעד אז שניהן יכולין לחזור ואין אלא תרעומת

בשכירי יום - לרש"י, אם הלכו לעבודה (רש"י ד"ה בד"א, וד"ה בשלא הלכו).

בקבלנים - אם התחילו במלאכה (דבקבלן לא תלוי בהליכה, אלא בעשייה בפועל, רש"י דף עו: ד"ה בד"א, דהיכא דחזרו בהן או הוא חזר וכו').

לפי תוס' - כל זמן שיכולים להשיג מלאכה אחרת (דקיי"ל כר"מ דראין דינא דגרמי).

ברש"י ד"ה אין להן זע"ו אלא תרעומת, לכאון יש סתירה, מהו, ומה התירון

בתחילה - דאמר להן תשכירו את עצמכם לאחרים וכו', משמע שהפטור משום שאין הפסד.

בסוף - ותביעת ממון ליכא דהא דברים בעלמא נינהו, משמע שהפסידן, ומ"מ פטור משום דדברים בעלמא הן.

פי' לפירושו - "השכירו עצמכם אם תמצאו, שלא נתחייבתי לכם, דדברים בעלמא נינהו, כיון שלא התחלתם במלאכה (רמב"ן, ואפי' לא ימצאו מקום להשתכר).

ומה דעת תוס'

דאין חילוק אם התחילו או לא - אלא אם ימצאו להשתכר או לא, דאם לא ימצאו להשתכר חייב ליתן להם כפועל בטל, כיון שעל ידו נתבטלו אותו היום, דקיי"ל כר"מ דראין דינא דגרמי.

במאי פליגי רש"י ותוס' (קה"י סי' מ"ז)

לרש"י - חיוב בעה"ב אינו מדין מזיק, אלא הוא מתנאי השכירות, שבעה"ב מתחייב שהפועל לא יצא ריקם משכירות יום זה, ולכן כל זמן שלא נתקיים השכירות בקנין, לא התחייב בהפסדו.

לתוס' - חיובו מדינא דגרמי, דכיון שזימנם למלאכה

מנין בטישות "כוכ" בטישות בכוכ" מעות, ג"כ חשיב "שכירות" ולא "קבלנות" כיון שאין לו קשר עם התוצאה אלא "בין ישיבה ובין לא ישיבה".

קבלן - העבודה והתשלום לפי התפקיד והתוצאה בלי קשר לזמן (לכן דוקא שכיר נקרא "עבד", ויכול לחזור בו בחצי היום משום שנאמר "עבדי הם", משא"כ קבלן לא חשיב "עבד", "דאין זה עבד אלא לעצמו" רש"י לעיל [עז]. בסוף העמ', ותד"ה והא לעיל [מת.]).

מה הדין לפי רב לגבי חזרה באמצע, א] בקבלן, ב] בפועל

א] בפועל - יד פועל עה"ע (ומחלוקת בגמ' אם זה כר' דוסא, או פליגי עליה).

ב] בקבלן - הל' כר' דוסא דידו על התחנתנה.

טעם החילוק בין פועל לקבלן

א] פועל - הוא בגדר עבד, ונאמר עבדי הם ולא עבדים לעבדים.

ב] קבלן - אין זה עבד אלא לעצמו (לר' דוסא לגבי פועל יש מחלוקת לשונות, אם ידו על התחנתנה, או על העליונה. ולרבנן גם קבלן דינו כפועל, וידו עה"ע כמבואר בברייתא עו.; וברש"י עז. ד"ה יד פועל על העליונה. וצ"ל דמ"מ יש בו גדר עבדות, אע"פ שעובד מתי שנוח לו. ועי' תד"ה והא לעיל מח.).

סיכום חזרת פועל וקבלן

א] אם אין הפסד לבעה"ב - שניהן יכולין לחזור, ואף שבעה"ב צריך לטרות למצוא.

ב] אם א"א להשלים המלאכה במותו - לת"ק בברייתא פועל או קבלן מקבלין שכרן מלא על מה שעשו וההפסד על בעה"ב. ר' דוסא והמשנה סוברים שההפסד על החזור. ופליגי תרי לישני בגמ' בדעת ר' דוסא אם הלכ' זו דוקא בקבלן או גם בפועל.

ג] כל הנ"ל - (x) אינו בדבר האבד. (y) ולא באונס גנון שחלה וכד'.

מה הדין בשבעה"ב חוזר בו

מפורש במתני' דידו על התחנתנה - ומתני' ר' דוסא, דתנן האומנין שחזרו בהן ידן על התחנתנה, ואם אפי' פועל ידו על התחנתנה כ"ש בעה"ב.

ואפי' לרבנן - דידו על העליונה אפי' בקבלן (רש"י ד"ה יד פועל עה"ע), צ"ל דגם קבלן מושועבד, אבל בעה"ב אין שום סברא לכאן.

ונה רש"י חידש - שגם בעה"ב ידו על העליונה מטעם שהוא מוחזק בממון (ד"ה מהו דתימא, הואיל ואמר ר' דוסא). וצ"ב מה הכריח את רש"י לחדש כן, ויתבאר בהמשך בס"ד.

יש בגמ' ד' "פשיטא". א] פעמיים "או יגמרו מלאכתן ויקבלו ב' סלעים". ב] פעמיים "סלע נותן להם סלע". מה ההו"א ומהו הקמ"ל
א] א' לרבנן - דאייקר עבידתא ואימרו פועלים, ופייסם

אם אין רגילות שפוסק - לא משלם כלום, כי גם הוא לא ידע להודיעם, ומולייהו גרם.

ואם רגילות שפוסק - אם הם בני המקום, הפסד שלהם כי ידעו שעלול להפסיק (והיו צריכים להתנות מראש), ואם אינם בני המקום, צריך להודיעם שעלול להפסיק, ואם לא הודיעם, משלם על חצי היום שלא עבדו כפועל בטל.

מ"ש ארים מופעלים כשירד גשם

אריס - כל ירידתו "על הספק" שמא לא ירד גשם (כמו "ביטוח" או "מאבטח" או "מציל", דאפי' לא קרה כלום, לא מפסיד משכרו, דעל דעת כן נשכר, ולהבדיל כמו בדיקת חמץ שאינה "למצוא" אלא "לבדוק" ואינה ברכה לבטלה, אפי' אם לא מצא כלום).

ותוס' בגיטין כתבו - שאריס נעשה שותף בקרקע לפי חלקו משעת התנאי (ולכא"ו זה תירוץ אחר, וכ"כ הבי"ח חו"מ סי' של"ד, דטעם תוס' דידן אינו כתוס' בגיטין, ועי' באוצר מפרשי התלמוד הערה 56, דיש שכתבו שכונת תוס' דידן כמו בגיטין, דמשום דמחית נפשיה לספיקא נעשה כשותף).

אבל פועל - נשכר רק לפעולה "להשקות" בפועל.

איך משכר"ל שפועל מקבל שכר אף על מה שלא עבד, ומדוע

א] אם זימן פועלים למלאכה וחזר בו, ואינן יכולין למצוא עבודה אחרת, כיון שגרם להם הפסד, שעל פיו נמנעו מלהשכיר עצמם לאחרים, חייב לשלם להם מדינא דגרמי (תד"ה אין להם עו:).

ב] באופן שלא צריך את העבודה - כגון שהנהר השקה את שדהו, והיה לו להודיעם והם לא יכלו לדעת.

ג] אכלושי דמחוזא - דאי לא עבדי חלשי (קשה להם לשבת בטל, ולכא"ו זה לאו"ד בציוור של הגמ' שנגמרה העבודה באמצע היום, אלא בכל הציוורים הנ"ל שחייב כפועל בטל).

א] בעה"ב שישכר מלמד וחזר בו. ב] מלמד החוזר בו

א] יד בעה"ב על התחנתנה - שאם המלמד מוצא להשכיר עצמו, ישכיר, ואם לאו נותן לו בעה"ב שכרו משלם, ולא כפועל בטל, דמלמד הוי כאכלושי דמחוזא, דהא נוח לו לאדם לעשות מלאכת שמים מליבטל הימנה, וגם יותר טוב הוא לו שילמוד עם אחרים משילמוד לעצמו, דכשהוא מלמד לאחרים עושה מצות לימוד וחכמתו מתקיימת יותר כדאיתא במכות (י', הריטב"א).

ב] נראה דת"ת חשיב דבר האבד - מהא דכתיב (ירושלמי סוף ברכות) אם יום תעזבני יומיים אעזבך, דהתורה מתרחקת ממנו יום אחד כמדת ריחוקו, דהיינו יומיים בין שניהם, ועוד כתיב (משלי כג) התעיף עיניך בו ואיננו, נמצא מאבד ושוכח מה שלמד בביטול זה (הרשב"א).

פועל וקבלן, הגדר

פועל - העבודה והתשלום לפי זמן, בלי קשר לתוצאה (וברש"י ד"ה דאגר לביטויי [ק"ב], מבואר, דאפי' אם שכרו לפי

קנה שדה ושילם מקצת מעות, באלו אופנים קנה וא"א לחזור

- [א] זקף החוב למילוח, אפי' המוכר רודף.
 [ב] אפי' לא זקף, אם המוכר לא רודף אחר המעות.
 [ג] במוכר שדהו מפני רעתה, אפי' המוכר רודף.

מתי לא קנה עד שישלם את כל הסכום

אם המוכר עייל ונפיק אוזוי לא קנה, ואם לאו קנה (ובמוכר שדה מפני רעתה תמיד קונה).

ההוא גברא דזבין ליה "חמרא" לחבריה וכו', פירש"י "חמור", מ"ט

דאילו ביין וכיו"ב - כיון שראוי ליחלק, ודאי קנה כנגד מעות שנתן, ואע"ג דעייל ונפיק אוזוי, אבל בחמור שאינו ראוי ליחלק, כיון שלא קנה לגמרי, לא קנה כלל, שלא עלה על דעתם שיהיו שותפים בו (שטמ"ק בדעת רש"י וכ"כ הרא"ש).

זיעת המהר"ם - שרש"י ס"ל דדין זה דעיל ונפיק אוזוי לא שייך אלא דוקא במידי דשייך לומר שהיה חביב על המוכר ולא מכר אותו אלא בשביל דווי אנסוהו, כגון בהמה וכלים וקרקע אבל ביין העומד לימכר לא ודו"ק.

דף עח.

בדבר האבד [א] עד כמה שוכר עליהם. ב]
מתי החזור בו פטור

- [א] **עד כדי שכרן -** ואם באתה חבילה לידו אפי' עד ארבעים וחמשים זוז.
 [ב] **אם עזר לא התחיל -** א"נ באונס.

אפי' זו י' מילין וכו', אלא שלא חש להאריך. למה זה מאריך

אם היה שונה זו י' וזו ה', היה צריך לפרש מ"ט, כי זה חידוש (שו"ת מהר"ש הלוי, הובא באוצר).

מתני' להוליכה בבקעה והוליכה בהר וכו', ואם הוחמה פטור, איזה חידוש למדו תוס' מכאן למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב

דאינו חייב אלא"כ יש לתלות - שלולא הפשיעה לא היה בא האונס, שהרי אמאי פטור בהוחמה, הרי תחילתו בפשיעה לענין הוחלקה, אלא ע"כ משום שהאונס לא בא מחמת הפשיעה, דכ"ש אם היה הולך בבקעה הוה הוחמה.

ומכאן הק' תוס' על הרי"ף - דס"ל דתחילתו בפשיעה וסופו באונס למ"ד חייב, חייב אפי' שהאונס לא בא מחמת הפשיעה, דלשיטתו קשה, אמאי הוחמה בהר פטור, הא תחילתו בפשיעה לענין הוחלקה (תד"ה הוחמה).

וי"ל - דלא חשיב תחילתו בפשיעה לגבי הוחלקה מה ששינה ללכת בהר, דיכול ליהזר ולדקדק יפה שלא תחליק בהר (תד"ה רבי).

בעה"ב, וס"ד שיוסיף בשכרם, דאדעתא דהכי פייסם, קמ"ל שיוסיף להם אכילה ושתייה.

וא' לר' דוסא - זל עבדתא, ואימר בעה"ב, ופייסוהו, דבעה"ב ס"ד שיוזילו לו, קמ"ל שעל דעת לעשות לו עבודה יותר טובה.

[ב] א' לרבנן - שכרן בד' כששכר פועלים היה ג', ועכשיו התייקר שכר כל הפועלים לד', ס"ד דמגיע להם ה', קמ"ל שהסכים לתת להם ד', אבל לא א' מעל כולם.

וא' לר' דוסא - שכרן עבור ד' כששכר פועלים היה ה', ועכשיו הוזל שכר כל הפועלים לד', ס"ד דמגיע להם ג' (זוז פחות מכולם), קמ"ל שהסכימו להוזיל לד' ותו לא.

וצ"ב למה אימר בעה"ב כשהוזלו פועלים

כ' תד"ה השוכר - (עו). דאינו מרויח כלום, שהרי ידו על התחנותה, וצריך לשלם לראשונים ו' דינרים על מה שעשו, אלא מחמת קטטה חזר בו.

מיהו צ"ב - דאמר' דסבר בעה"ב שפייסוהו ע"מ שישלימו העבודה בפחות. ואכתי מה ירויח, הרי ידו על התחנותה, וחייב ליתן על מה שעשו בחצי הראשון כל מה שירויח בחצי השני (מיהו י"ל שאם חזרו בהן א"צ להוסיף להם).

וזה היה קשה לרש"י - לכן פירש, דעכצ"ל דכאן ס"ד דגמ' סברא חדשה שבעה"ב ידו עה"ע, כיון שתפוס. וצ"ע דזה נגד מתני'. ועי' מהרש"א.

צ"ב האם אפשר להפוך את תירוצי הגמ', לומר לדעת רבנן זל עבדתא ואימר בעה"ב ולדעת ר' דוסא אייקר עבדתא ואימרו פועלים עי' מהרש"א.

קבלן חזר בו בחצי עבודה, מתי לא מפסיד, ומתי מפסיד

[א] **לא מפסיד -** לר' דוסא דוקא בלא התייקרה העבודה, ולרבנן אפי' התייקרה, א"נ באונס.

[ב] **מפסיד מה שעשה -** לר' דוסא אם התייקרה העבודה בשיעור מה שעשה. או בדבר האבד ואין לו אונס גם לרבנן.

[ג] **מפסיד יותר ממה שעשה -** בדבר האבד, ובאת חבילה לידו של בעה"ב.

דף עז:

תנן וכל החזור בו ידו על התחנותה, במה מדובר

[א] לרבות שגם פועל (שכיר יום) שחזר בו באמצע היום ידו על התחנותה.

[ב] קנה שדה באלף ושילם מאתיים, אם המוכר חזר, יחזיר לקונה את הכסף, או קרקע עידית כרצון הקונה (מחלוקת אמוראים, אם עידית שבה, או עידית שבכסיו, דדימוהו למזיק), ואם הקונה חזר, יחזיר לו את הכסף או מזיבורית שבה, כרצון המוכר.

השוכר את החמור להוליכה בבקעה והוליכה בהר א] ומתה כדרכה. ב] הוחמה ומתה. ג] הכישה נחש

א] לש"ק דתוס' באב"י - חייב, דאמרינן אורה דהר קטלה, והוי תחילתו בפשיעה לענין הוחלקה, וסופו באונס מחמת הפשיעה.

לדבא (וכל האמוראים) - פטור לכו"ע דהוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס שלא בא מחמת הפשיעה דמלאך המות מה לי הכא מה לי התם.

ולמסקנת תוס' באב"י ולר"ף - פטור דלא הוי תחילתו בפשיעה דיכול לשומרה שלא תחליק.

לר"מ - כיון דשינה מדעת בעה"ב, הוי גזלן, וחייב באונסין.

ב] לש"ק דתוס' - פטור לכ"ע דלא הוי הפשיעה מחמת האונס.

ולמסקנת תוס' ולר"ף - דתחילתו באונס שיכול לשומרה שלא תחליק וסופו באונס, דהא בבקעה כ"ש דהייתה מתחממת.

לר"מ - כיון דשינה מדעת בעה"ב, הוי גזלן, וחייב באונסין.

ג] לפי' א' בתוס' - אם מצוי נחשים בהר יותר מבבקעה, הוי תחילתו בפשיעה לענין החלקה וסופו באונס דלא הוי ליה לידע שיש שם נחשים (והוי אונס שבא מחמת הפשיעה דאם היה מוליכה בבקעה שמא לא היה שם נחשים) ותליא בפלוגתא אם חייב.

ולמסקנת תוס' ולר"ף - לכו"ע פטור, דהוי תחילתו באונס דיכול לשמור וכנ"ל, וסופו באונס דלא הו"ל לידע.

לר"מ - כיון דשינה מדעת בעה"ב, הוי גזלן, וחייב באונסין.

דף עח:

האם מותר לנבאי לשנות את המטרה שלשמה נאסף הצדקה

רשאי, חוץ ממעות פורים (תד"ה מגבת, ויש חולקין, עי' תוס' ערכין ו:). ואסור אפי' לעיר אחרת.

האם יש לאכול בשר בקר בסעודת פורים

דתניא מגבת פורים לפורים וכו', אבל לוקחין את העגלים

תנן השוכר את החמור וכו', ונעשית אנגריא אומר לו הרי שלך לפניך, וקשה דתניא חייב להעמיד לו חמור

לרב - כאן באנגריא חוזרת כאן בשאינה חוזרת.

לשמואל - כאן בדרך הליכתה כאן שלא בדרך הליכתה, כר"ש בן אלעזר (א"נ כולה ר"ש ב"א היא).

היכן אומרים לשוכר בהמה מזלך גרם

אם האונס לא היה קורה בביתו של המשכיר (תד"ה אם).

כששניהם לא אשמים (עי' רש"י דף עח. ד"ה הרי שלך לפניך).

צ"ב בסברת הר"ף, אמאי חייב, כיון שהאונס היה נארע בכל ענין

י"ל דכיון שפשע - מיד נתחייב בהשבת החפץ, ודינו כמו שואל או גנב שמתה כדרכה, שאינו יכול לטעון שבלא"ה היתה מתה.

הניח עדרו ובא לעיר ובא ארי ודרם פטור וכו', מה הקישו תוס' ומה תירצו

דהתם מוקי לה רבה בפשיעה - דעל בעידנא דלא עיילי אינשי, ופריך אביי, א"כ אמאי פטור על הארי, הרי זה תחילתו בפשיעה (לענין גנבי).

והקישו תוס' - הרי הארי לא בא מחמת הפשיעה שעלה לעיר, ומאי פריך אביי.

ותירצו - דשמא אם היה נשאר במקום, לא היה בא האונס של הארי, כי (א) שמא היה מוליכן למרעה אחר, (ב) או שמא האריה היה מתירא לבוא, (ג) או שמא היה מתקיים בו גם את הארי וכו'.

כ' תוס' ובלא"ה צריך לפרש הפשט התם כך וכו', וא"א לפרש בע"א. באר

בלא"ה צריך לפרש הפשט וכו' - כלומר, דגם בלי דבריהם הנ"ל (דהקשו שהארי לא בא מחמת הפשיעה, ותירצו דשמא אם לא היה עולה לעיר לא היה בא הארי מחמת ג' הטעמים הנ"ל), צריך לפרש כן כברייטא, כוונתם לגבי דאיתא כברייטא, "אינ אומרים אילו היה שם היה מציל", דקשה, מה ס"ד לומר שאילו היה שם בודאי היה מציל, איך שייך ס"ד כזה.

וע"כ צריך לפרש - שהכוונה מחמת ג' הטעמים הנ"ל, שהיה ס"ד לומר מחמת ג' הטעמים הנ"ל שבודאי היה מציל (בלי אומדנא), קמ"ל שאין אומרים כן, אלא צריך אומדנא אם היה יכול להציל ע"י רועים ומקלות וכיו"ב חייב, ואם לאו פטור, וא"א לפרש בענין אחר, איך ס"ד לומר אילו היה שם היה מציל בודאי (בלי אומדנא), אלא רק מחמת ג' הטעמים הנ"ל (לפי הדבר יעקב).

וצל"ע - למה היה חשוב לתוס' לומר שבלא"ה גם בלי דבריהם צריך לפרש הפשט כך.

מ"ש רישא דלא קא מפליג (רש"י ותוס')

א] לרש"י - דיכול לתלות שמתה מחמת שינוי האויר בין הר לבקעה או איפכא.

לתוס' - מיירי שידוע שאתו יום היה אויר משונה בהרים או איפכא והוי תחילתו וסופו בפשיעה (עי' מהרש"א מ"ב).

ב] לרש"י - יכול לומר לו שמתה מחמת אובצנא, אע"פ שלא ראינו אותה מזעת ולא היה יום חם מאד לומר הוחמה.

לתוס' - חייב אפי' למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור.

ג] יכול לטעון - שלולא השינוי לא היה מכישה נחש.

ד] דמתני' ר"מ - דכל המשנה מדעת בעה"ב נקרא גזלן וחייב באונסין.

דף עט.

השוכר את החמור, מתני חייב להעמיד לו חמור אחר

בהבריקה - בשכר לרכב עליו, א"נ בכלי זכוכית.

במתה בחמור סתם - שהתחייב חמור כלשהו.

במתה בחמור זה - אם יש בדמיה ליקח, לכו"ע, ואם יש בדמיה לשכור, רק לשמואל, אבל לרב לא ישכור דמכליא קרנא (אלא"כ היא בבית בעלים).

שכר מכונית ובאמצע הדרך נפלה המראה שלא בפשיעה, המשכיר טוען תיסע לאט ובזהירות, מה הדין

לכאור' הוי' חמור לרכוב עליו והבריקה או נשטתה, דחייב להעמיד לו חמור אחר שמא תיפול תחתיו או תשליכנו באחת הפחתים, דהוי' סכנה, ולא רק הפסד זמן.

השוכר את החמור ומתה בחצי הדרך, מתני נותן לו שכר חצי הדרך ואין לו עליו אלא תרעומת

אם יש לו תועלת ממה שהביאו עד כאן - כגון דיכול לשכור כאן חמור אחר אפי' אם בקצת יותר (ואינו יכול לפחות משכרו, כי הוא אנוס), או שיכול למכור את הסחורה גם כאן ולהרויח.

ומ"מ תרעומת יש - שהשכיר לו חמור כחוש.

שכר בית "זה" ונפל, מה הדין

בבית - אודא לה, ואינו חייב ליקח או לשכור, דאין האבנים עומדות לימכר, אלא להוסיף עליהן ולבנותן כבתחילה לעצמו, אבל לא קבל עליו להוסיף יציאה לבנותו לשוכר, אלא השכיר לו הבית לדור בו כל זמן שיוכל. אבל חמור שמת אינו עומד אלא למכרו בדמים.

שכר ספינה להוליך יין וטבעה בחצי הדרך, מה הדין בספינה זו ויין סתם

אפי' אם נתן - יחזור ויטול, כיון שבידו לקיים תנאו להביא יין, והמשכיר אינו יכול להביא ספינה זו שהתנה.

ואפי' שכר חצי הדרך שהלך - כיון שהיין נטבע, אין לו שום תועלת שהביאו עד כאן (ולא דמי למת חמורו בחצי הדרך, דהתם יכול בקל להשכיר מכאן עד מקום שירצה או למכור שם סחורה).

וראיה - דקתני "אם לא נתן לא יתן" משמע שלא יתן כלל אפי' שכר חצי הדרך.

מה הדין בספינה סתם ויין זה

אן לרש"י - חייב הכל, כי ביד הספן להשלים תנאו ובעל היין מעכב (עט: ד"ה נימא ליה).

בן לתוס' ג"כ חייב הכל - אלא על חצי הדרך שלא הלך רק כפועל בטל, דידו על התחנתה דאינו יכול לקיים תנאו, והספן יכול, א"כ מזלו גרם והוי' כחזור בו (שהרי קנה המשכיר כל השכירות במשיכת השוכר את הספינה, או אפי' בלא משיכה כיון שיכול לקיים תנאו).

וקשה - הרי כל אנוס שלא היה לבעה"ב (כאן בעל היין) לידע יותר מהפועלים (כאן בעל הספינה), הוי' פסידא דפועלים, ואמאי יתן לו כלל מחצי הדרך שלא הלך אפי' כפועל בטל.

ותירץ ריב"ן - דלעיל הפועלים לא אבדו כלום, רק שנחבטלו, לכן אין נותן להם כלום, אבל הכא שהספן הפסיד ספינתו, מגיע לו כפועל בטל, כיון שמזומן לקיים תנאו (ועי' לקמן ביאור החזו"א בזה).

ג) שיטת הריב"ם - על מה שלא הלך, פטור כי הוא אנוס (ואע"פ שהלה הפסיד ספינתו), אלא שאם נתן, לא יחזיר שכר חצי הדרך שלא הלך, כי הספן מוחזק ומזומן לקיים תנאו.

היכי תמצוי לשלם עבור שכירות כלי אף שלא השתמשו בו

תירץ ריב"ן - וצ"ב וכי השוכר חייב בהפסדו של המשכיר, ומה אכפת לפועלים שהספן הפסיד ספינתו, הרי אנו דנין לענין דינא, אם חייב את השכירות שפסק עמו.

כ' החזו"א - י"ל דלעולם שכר שהמשכיר נוטל כלול בו אחריות של אונסין שכל הדרכים בחזקת סכנה, ואם באמת אירע אונס הר"ל כשימש השוכר שימוש יתירא ואשר נשתעבר בשכרה בשביל ספק זה. מ"מ אינו משלם בשביל חצי הדרך שנשאר אלא רק כפועל בטל, כיון דאילו שכרו רק לחצי הדרך ויודע שיפסיד כל היום שלא ימצא עוד להשכיר, היה מוזיל שכר בטילה.

ובחו"ב הוסיף ביאור - אם המשכיר צריך להוציא הוצאות לחזק בדקי הספינה לקראת הדרך הזו, ובשביל חצי הדרך שהשכר מוטע לא היה משקיע כ"כ, הרי בזה מובן שעל השוכר לשלם על כל הדרך. וכן אם הספינה נפחתה ע"י הדרך, והסכים לפחת דידה רק בגלל הרווח של כל הדרך, הרי גם בזה אין השוכר יכול לחזור בו באמצע הדרך, וה"ל טביעת הספינה הוי' כפחת שהסכימו עליה בגלל הרווח של כל הדרך (מ"מ אם השוכר נאנס והספינה לא נפחתה אין מחייבין אותו על מה שהוא אנוס).

תוס' הקשו אם לא נתן אמאי יתן לו חצי הדרך שלא הלך וכו', כיון שאין לו הנאה שהביאו עד כאן. והק' מהרש"א למה לא הקשו אפי' אם נתן, אמאי לא יחזירו לו את דמי חצי הדרך שלא הלך

דריב"ן מודה לריב"ם במוחזק - כל זמן שיכול לקיים תנאו (חזו"א. ומבואר שדעת המהרש"א דלא כהחזו"א, אלא דלריב"ן אין יתרון למוחזק).

הק' אילה"ש, למה לא הקשו אפי' מוחצי הדרך שכבר הלך, למה יתן, כיון שלא קנהו כלום

וי"ל דכל מה שיכול לומר לפועל מזלך גרם - זה רק אם הפועל לא עושה כלום, אבל על מה שעשה לא מצינו

ויין זה, לפי הריב"ן א"צ לשלם החצי שלא עשה כיון שלא הפסיד ספינתו, ולפי הריב"ם אם הוא מוחזק צריך לשלם (והחזו"א מוכיח שגם תוס' מודה למוחזק, ומה שמוחזק לא מהני לתוס', זה רק כשאין בידו לקיים).

מה הדין בספינה סתם ויין סתם

חולקין - דביד שניהם לקיים תנאם, אלא שאינם רוצים. ומספקא ליה לריב"ם אם חולקין שכר חצי הדרך שהלך דוקא ונותן רביעית או חולקין כל השכירות ויתן שכר הדרך כיון שכבר הלך ועדיין מזומן לקיים תנאו.

השוכר ספינה ומטבעה באמצע הדרך, באר מה הציזור

א אם נתן יטול - ביין סתם וספינה זו.

ב אם לא נתן יתן, וכמה יתן - בספינה סתם ויין זה לפי ריב"ן הכל וחצי כפועל בטל (בגלל פסידא דספן) לפי ריב"ם רק חצי.

ג חולקים, ובאיזה חלק חולקים - זה וזה סתם ומחלוקת אם חולקין בכל או בחצי.

דף עט:

השוכר חמור, כמה מזונות מותר לו להניח עליו, וכמה למשכיר

לשוכר - לכל הדרך, אפי' אפשר למצוא בדרך ממלון למלון אבל בטורה, דאין דרכו לטרוח.

למשכיר - אינו יכול להניח אלא רק ליום א', אפי' אפשר למצוא בדרך בטורה, ודרכו לטרוח.

לרכוב עליה איש לא תרכב עליה אשה, מדוע

לכאוי י"ל דאם יהיה מותר אשה יביאו גם מעוברת וגם עם ילד.

מיהו בסמ"ע כ' דאשה מכבידה טפי, ונ' משום דיושבת ואינה רוכבת (ולפ"ז בגמל שגם אשה רוכבת כמבואר ריש פסחים, אין נפק"מ בין איש לאשה).

דף פ.

אמר המוכר פרה זו נגחנית, נשכנית, בעטנית וכו', מתי זה מק"מ, ומתי לא

א מקח טעות - כשהיה בה רק מום א' מאלה.

ב לא מק"ט - כשהיו בה כל מומין הללו.

אמר המוכר פרה זו נגחנית ועוד מומין

אין זה מק"ט.

קנה עבד ונמצא ליסמים מזויין או מוכתב למלכות, האם זה מקח טעות

לרש"י לא - כיון דאית ליה קלא, לא יתכן שלא ידע, אלא דסבר וקביל.

לר"ת כן - כיון שלא היה קול, לא ידע. אבל כהן שקנה עבד א"צ לחשוש להאכילו בתרומה, כי בדר"כ יש קול.

שהפועל מפסיד שכרו כשהפועל מוכן לקיים תנאו, ולכן כאן שבעל הספינה מוכן לקיים תנאו, מקבל נגד מה שעשה, ולא קשה להו אלא על מה שלא הלך (אילה"ש).

למה פירוש הריב"ם על "ספינה סתם ויין זה" נכתב בעמ' ב' בתוס' דמיירי "בספינה זו ויין זה", הרי לכאוי מקומו בעמ' א' בענין ספינה סתם ויין זה

דהריב"ן והריב"ם "ביין זה וספינה זו" - הם לשיטתן "ביין זה וספינה סתם", כדלקמן.

דהריב"ן תמה בספינה סתם ויין זה - אמאי לא יטול חזרה חצי הדרך שלא הלך, כיון שהוא אנוס, ומשני כיון שמפסיד ספינתו, ולא ס"ל שאם הספן מוחזק אין יכול להוציא מידו כיון שהוא מזומן לקיים תנאו, דכי בשביל שהספן מוחזק ירויח.

אבל בספינה זו ויין זה - לא מהני הסברא שמפסיד ספינתו, כיון שאינו מזומן לקיים תנאו, לכן פריך, אמאי לא יחזיר השכירות על חצי הדרך שלא הלך, דכי בשביל שהספן מוחזק ירויח, ומשני ששוכר ששילם מראש כל השכירות קונה את הדבר להשתמשות, ואח"כ משתמש בחינם, כי הדבר שלו, וכדביאר הקה"י.

והריב"ם ס"ל - שכל הנידון על החצי הראשון, והחצי השני פשיטא שא"צ לתת כיון שאנוס, דלית ליה סברת הריב"ן שצריך לשלם לספן בגלל שהפסיד ספינתו, לכן בספינה סתם ויין זה חצי הדרך שלא הלך פשוט שלא יתן כיון שהוא אנוס.

מ"מ אם נתן לא יטול כיון שמוחזק - ולא קשה לו וכי בשביל שהספן מוחזק ירויח, כיון שהוא מוחזק ויכול לקיים תנאו ידו על העליונה, אין יכול להוציא מידו.

מיהו בספינה זו ויין זה - הרי אין בידו לקיים תנאו, ולמה מהני מוחזק. וי"ל דכאן יד התובע על התחונה, דשניהם אין יכולין לקיים תנאם, הלכך מאן דתפיס לא מפקינן מיניה דהמוחזק יאמר לחבירו כיון שאינך יכול לקיים תנאך מולך גרם המוציא מחבירו עליו הראיה, ועל אופן זה אמר ר' נתן את דינו אם נתן לא יטול, ואם לא נתן לא יתן.

נפק"מ בין ריב"ן לריב"ם

א חצי הדרך שלא הלך כשלא מוחזק - לפי ריב"ן משלם אע"פ שאנוס בגלל סברת מפסיד ספינתו, ולפי ריב"ם פטור כי אנוס, ורק כשתפוס חייב.

ב כשמוחזק - אע"פ שמשלם לפי שניהם אבל לפי ריב"ן משלם רק כפועל בטל ולפי ריב"ם מקבל מלא.

ג אם תפס - לפי ריב"ן לא מהני (כי אז אין את סברת הקה"י ששילם מראש על קנין הספינה להשתמשות) ולפי ריב"ם מהני כי העיקר שהוא מוחזק.

יל"ע לפי ריב"ן - שסתם מוחזק לא מהני, למה לא שאלו מהרישא שאם נתן למה לא יחזיר (לכאוי הוא מח' המהרש"א והחזו"א).

ד אם הספינה לא אבדה - והיין אבד בספינה סתם

שלושים קב - דשיעור התוספת לחייב הוא אחד משלושים, כדמוכח בחמור דשיעור התוספת ג' קבין דהיינו, חצי סאה, על ט"ו סאין, ובאדם שיעור התוספת לקלקולו מפורש בבביתא קב, ש"מ דמשאו הוא שלושים קב.

"כל האומנין שומרי שבר הן". מודיע

לצד א' בגמ' - כיון שנהגה בשכר שמרויח (והוי כשוכר, ולפ"ז מתני' כמ"ד משוכר כש"ש).

לצד ב' בגמ' - עדיף משוכר, כיון שתפוס בכלי, (בעוד שרוב האומנין עושין מלאכה בבית בעה"ב ואינן תפוסין, משא"כ בשוכר כולם תפוסים בדבר ששכרו). אך כל זה דוקא בעוד שמשותכר באומנותו אבל כשגמר אין מרויח במה שנשאר אצלו.

למ"ד שוכר כשו"ח, מה הדין של אומן ומדוע

ללש"ק - דינו כש"ש בההיא הנאה דתפיש ליה אאגריה.
ללש"ב - דינו כשו"ח, דאינו נוטל שכר שמירה אלא שכר פעולה.

איזה חיוב שמירה יש לאומן (העושה מלאכה בביתו) באופנים הבאים

א) **לפני שגמר** - ש"ש, ולפי האבע"א לר' יהודה הוי שו"ח.

ב) **שא"ל גמרתו** - לאיכא דאמרי הראשון והשלישי, שו"ח. לא"ד השני, ש"ש.

ג) **שא"ל טול את שלך והבא מעות** - שו"ח.

ד) **שא"ל הבא מעות וטול את שלך** - ש"ש, דתפיס ליה אאגריה (ולפי האבע"א לר"י הוי שו"ח).

מדוע מלוה על המשכון לא חשיב ש"ש מטעמא דתפיס ליה אהוביה
דאין מרויח במה שהלוה ממה שלא היה מלוה ולא היה לו משכון.

דף פא.

הלוקח כלים והתנה שיוכל להחזירן ונאנסו, מתי חייב ומתי לא, ומדוע

א) **חייב בהליכתו** - כשאין לו ענין בחזרתו.

ב) **חייב גם בחזירתו** - כשראו למכירה שם.

"תיר שמור לי ואשמור לך וכו', כולן נעשו שומרי שבר ול"ז. ואמאי שמירה בבעלים היא". על איזה מקרה השאלה

רק על שמור לי ואשמור לך - דרק בזה כ"א עושה מלאכה לחבירו (בב' האחורנים, פשוט שאין בעליו עמו, כי ב' החפצים אצל א'. אבל בהשאלתי ואשאלך צ"ע לכאו', דהרי כל א' שומר לחבירו. וכ' בנתיבות סי' ש"ה סק"ב, דהשואל "להנאתו" הוא אצלו ואין הוא "במלאכתו". ובקוב"ש פסחים אות י"ז כתב שבשואל זה חיוב אחריות גרידא ולא שמירה).

"השאלני פרתך היום ואשאלך סוסי היום",

בסוגיין יש מובין שהן מקח טעות, למה לא חייש' להן

לתוס' - לא חייש' למומין כאלו, כי הן הוו ג"כ כליסטים מזויין שיש להן קול כנ"ל.

לרש"י - לא נתפרש, ולא יועיל לומר כתוס' דהן כליסטים מזויין ויש להן קול, דהא לשיטת רש"י סבר וקביל, וא"כ איך מצינו בסוגיין מקח טעות (ואולי י"ל דמשכח"ל בעדים שלא ידע).

שכר חמור להביא לתך חייטין והביא לתך וג' קבין שעורין, האם חייב ומדוע

לאבבי חייב - דהוסיף על משא החמור ג' קבין שהוא א' משלושים של לתך, בין לתך חייטין בין לתך שעורין, אע"פ שלתך שעורין משקלו פחות מלתך חייטין, לבהמה הנפח קשה "כמשאווי", נפח קשה כמשקל, ואין להוסיף ג' קבין על משא שנפחו לתך, לא משנה המשקל.

לרבא פטור - דתוספת ג' קבין לא נאמרה אלא רק בלתך חייטין, אבל שעורין קלין מחייטין, ורק בתוספת ו' קבין שוה משקל משא השעורין למשקל לתך חייטין, ורק אז זו תוספת נפח שמכבידה על החמור, כאשר משקל המשא שוה ללתך חייטין.

דף פ:

שכר חמור להביא לתך חייטין, והביא לתך וג' קבין שעורין שהתליעו, מה הדין ומדוע

לאבבי לפירש"י - חייב, כיון שהוסיף ג' קבין על הנפח, ונפח קשה לבהמה כמשקל (נפח קשה כמשאוי), אע"פ שבמשקל ס"ה זה יותר קל מלתך חייטין, דבכל דבר שהוסיף ג' קבין על לתך, חייב.

לאבבי לפי תשו' הגאונים - פטור, אע"פ שהנפח קובע, אבל ודאי יש חילוק בין לתך נוצות ללתך חייטין, וכן בדבר קל מאד כמו שעורין מתולעות, אין סברא שיתחייב בג' קבין (מהר"ם).

לרבא - פטור אפי' בשעורין רגילות כשמוסיף ג' קבין, דתוספת הנפח קשה למשאוי רק כשהוא במשקל של לתך חייטין, ועדיין לא הגיע למשקל לתך חייטין עד שיוסיף סאה, וכ"ש במתולעות.

ת"ר קב לכתף. וקשה, הרי בר דעת הוא, לשרייה

אבני - כשחבטו לאלתר.

רבא - להוסיף על שכרו (ולא מיירי שנפל).

רב אשי - דהוא סבור חולשא הוא דנקיט ליה (דאמרינן דפועל זה כיון דלא ידע שהטעינו יותר משיעורו, אף שהרגיש שהוא כבד עליו, סבר מכדי אני רגיל לישא משא כזה מה יום מיומים, ודאי חולשא לפי שעה באה עלי ותעבור ממני מיד, ומשו"ה לא השליך המשא מעליו וביני ביני הווק מהמשא, משו"ה חייב עליה השוכר, סמ"ע סימן ש"ח).

כמה קבין הן משא אדם בינוני ומה הראיה לכך

משום דלאו מצוה קעביד שלהנאתו מתכוין (ונרויח דלא הוי מילתא דרב יוסף כתנאי. וע"ש ב' תירוצים מה הכריח את רש"י).

תוס' פירשו - דלפי רבה פליגי ר"א ור"ע בדשמואל, ומתני' היינו ת"ק כדשמואל (תד"ה לא, פב.), משמע דר' יהודה לית ליה דשמואל. ולפי רב יוסף דפליגי ר"א ור"ע במלוה צריך למשכון, ות"ק דמתני' כר"ע, דמ"מ מצוה קעביד והוי ש"ש, ור' יהודה ס"ל דלאו מצוה קעביד (לפי תד"ה במלוה פב.; דאי מתני' איירי באין צריך לא הוי פליג ר' יהודה).

הלוחו בשטר וקבל משכון ד"ה אבד משכון אבדו מעותיו מ"ט (ג)

רש"י - דכיון דיש שטר לכו"ע המשכון לגוביינא ולא לזכרון דברים בעלמא (תוס' הביאו את רש"י בשבועות ולא את רש"י בסוגיין, בגלל איזה שינוי לשון, עי' פנ"י).

תוס' - שטר הנקט לאו"ד אלא לומר דאיירי שלא בשעת הלואתו, דכיון שעשה שטר מסתמא לא לקח משכון בשעת הלואה, הלכך הוי ש"ש אע"ג דאיכא שטרא דודאי אמשכון סמיך.

בה"ג - לרבותא נקט שטר (עי' מהרש"א ופנ"י).

לימא מתני' דלא כר"א וכו', כיצד ס"ד ליישב מתני' כר"א (ב), ומדוע נידחו

[א] שמשכנו שלא בשעת הלואתו - דודאי לגוביינא שקליה וברייתא דשור"ח כשמשכנו בשעת הלואתו, דאינו לגוביינא אלא לזכרון דברים בעלמא.

הדחיה - דהא הלוחו על המשכון קתני.

[ב] שהלוחו פירות - וברייתא שהלוחו מעות, ואע"ג דחילוק זה קתני בספא לר' יהודה, כולה ר' יהודה היא.

והדחיה - אי הכי, קמה לה מתני' דלא כר"ע, אלא מחזורתא מתני' דלא כר"א.

דף פב.

מתני' הלוחו על המשכון ש"ש. [א] מה הטעם, מה השכר שמקבל. [ב] מה ערכו של המשכון

[א] לשמואל - כך הותנה ביניהן. **לרב יוסף** - נפטר מפרוטה לעני.

[ב] לשמואל - אף בדלא שוי שיעור זוזי מפסיד הכל. ויש חולקין על שמואל, מח' בתד"ה לא, אם שמואל מיירי אף בדלא פריש. לטעם של פרוטה דרב יוסף מפסיד רק בשיעור המשכון.

במאי פליגי ר"א ור"ע במלוה על המשכון ואבד המשכון

[א] בדשמואל - לרש"י בדלא שוי שיעור זוזי (דר"א לא כשמואל ולא הפסיד כלום, ור"ע כשמואל והפסיד הכל, אבל בדשוי מודה ר"א והוי ש"ש והפסיד הכל), לתוס' בין בדשוי בין בדלא שוי.

[ב] בדד' יצחק - ובדשוי, דבעל חוב קונה משכון לרש"י

ונגבב הסוס מהשואל או נאנס

בגניבה חייב באונס פטור - דדינו כש"ש, שהרי שילם על הסוס בפרה. ואין כאן בעליו עמו, כיון שהפרה אצל בעל הסוס לצורכו.

דין פשיעה בבעלים בשו"ח ובש"ש

הנהו אהלויי - ר"פ חייבן על גניבת הגלימא וס"ד משום שהיו שומרי חנם ופשעו. ושאלו הרי היה עמן במלאכתן, ואכסיף ר"פ. ופרכי' למ"ד פשיעה בבעלים חייב אמאי איכסיף. ומסיק שהיו שומרי שכר, ופירש"י, **"ונגבב בלא פשיעה"**.

ש"מ דלמ"ד פשיעה בבעלים חייב, זה גם בש"ש.

דף פא:

ההוא גברא וכו', אויל באורחא דנהר פקוד ומית חמרא, מדוע רבא רצה לפטור אותו, ומדוע אביי חייב אותו

רבא - דיש לו מיגו שהיה אומר שהלך באורחא דנרש, לכן נאמן שלא היה שם מים.

אביי - הוי מיגו במקום עדים, דאנן סהדי דתמיד יש שם.

איזה חיוב שמירה יש באופנים הבאים

[א] לשוכר - מחלוקת ר"מ ור' יהודה אם ש"ש או שו"ח.

[ב] לשואל שסיים השאלה - ש"ש, הואיל ונהנה מהנה.

[ג] א"ל בשוק שמור לי וא"ל הנח לפני - שו"ח.

[ד] א"ל בשוק שמור לי ואמר לו הנח לפניך - אינו שומר כלל (תיב ושמור לך קאמר ליה).

[ה] א"ל בשוק שמור לי וא"ל הנח סתמא - ספק בגמ' ולא נפשט, [א] או תליא ברבי ורבנן. [ב] או שאינו שומר כלל ואפי' לת"ק פטור, דבשוק זו טרחה לשמור, ולא התכוין לשמור לו. [ג] או אפי' לרבי חייב, דבשוק א"צ רשותו להניח וע"כ קיבל עליו שמירה.

[ו] א"ל בחצר חבירו שמור לי וא"ל הנח סתמא - לת"ק חייב, דסתם חצר אפשר לשמור בקל ומובן שקיבל עליו לשמור, ולרבי פטור דרק נתן לו רשות להכניס.

[ז] ביקש מחבירו להכניס שורו לחצירו וא"ל עול - מח' רבי ורבנן, לת"ק הוי שו"ח, ולרבי אינו שומר כלל אלא רק נתן לו רשות להכניס.

הלוחו על המשכון ש"ש ר' יהודה אומר וכו', במאי פליגי ת"ק ור' יהודה

פירש"י - דפליגי בשכר מצוה, דת"ק ס"ל דאפי' במעות ש"ש משום שכר מצוה, ור' יהודה לית ליה שכר מצוה לענף דינא, היינו דפליגי בפרוטה דרב יוסף, ת"ק כרב יוסף, ור' יהודה כרבא.

והק' הפנ"י - דמבואר דרש"י ס"ל דעיקר טעמא דמתניתין כמסקנת הש"ס בסוף הסוגיא דמסקינן דר"א ור"ע פליגי בדרב יוסף, וא"כ קשה טובא, אמאי לא מפרש בפשיטות כמסקנת הש"ס, דכו"ע אית להו דרב יוסף ובמלוה צריך למשכון קמיפלגי וטעמא דמ"ד שו"ח

דף פב:

מה פירוש מלוה צריך למשכון

לרש"י - צריך למשכון להשתמש בו.

לר"ח - צריך למשכון שאינו רוצה להלוות בלי משכון.

האם לר"מ נתקל פושע או אנוס

לפי ר"מ בב"ק - נתקל פושע ואפי' שו"ח חייב לשלם.

לפי ר"מ בב"מ - אפי' שו"ש נשבע ופטור, ופליגי אמוראים מדוע פטור, לר"א כי זה אנוס גמור (ותברא, תנא דידן פליג אתנא דב"ק אליבא דר"מ), ולרחב"א דעת ר"מ כאן כמו בב"ק, דנתקל פושע, אלא בסבליים תקנ"ח היא לפטור, דאיין לך מעביד וכו', ונשבע שלא שבר בכוונה.

ר"א מודה לדינא לר"מ דזה דוה וזה ישבע, אך הקשה ג' קושיות.

[א] שלא במקום מדרון - ודאי פושע הוא, ואפי' שו"ח ראוי לחייב, והיאך נפטר בשבועה שלא פשע. שו"ח, אבל זה גם לא אנוס גמור, והיאך ש"ש נפטר בשבועה.

[ג] היכא שיש עדים - היאך נפטר בשבועה, הרי צריך להביא עדים, כדאיסי.

נשברה כדו ולא סילקה, לר' יהודה פטור בנזקי הבור, מ"מ

אפי' לשיטתו שנתקל אינו אנוס גמור - שהרי ש"ש חייב, מ"מ כיון שאינו פושע, פטור, דלא חשיב בור אלא כשנעשה בפשיעה אבל כשנעשה באנוס דכעין גניבה ואבידה כמו רוח שאינה מצויה פטור.

[ג] למ"ד דזה אנוס גמור - גם אדם המזיק פטור, דחייב רק באונס כעין גניבה.

למ"ד דנתקל פטור מדין "שומר", למה לא חייב מדין "אדם המזיק"

לר"מ אליבא דמ"ד תברא - לתנא דידן דנתקל אנוס, פטור גם מדין אדם המזיק, אע"ג דאדם המזיק חייב אפי' באונס (מפצע תחת פצע לחייב על אנוס כרצון), היינו דוקא באונס כעין גניבה, אבל לתנא דידן דאפי' ש"ש פטור, ע"כ נתקל הוי אנוס גמור (ולמ"ד דנתקל פושע אלא פטור מתקנ"ח ודאי תיקנו לפטרו גם מדין אדם המזיק).

לר' יהודה - נתקל שהוא שו"ח, דפטור מדין שומר, פטור גם מדין מזיק, אע"ג דלשיטתו נתקל אינו אנוס גמור, שהרי ש"ש חייב, מ"מ הריבוי לחייב אדם המזיק אפי' באונס, היינו באונס כעין אבידה, ונתקל לר' יהודה זה אנוס כעין גניבה.

מה דינו של אדם המזיק בג' סוגי האונס

באונס גמור - פטור לכו"ע.

באונס דגניבה - חייב לכו"ע.

באונס דאבידה - מח', לר"מ חייב, לר' יהודה פטור.

להתחייב באונסין, לתוס' כש"ש (שנהנה שיכול לקדש בו אשה, וכן לעשות בו קנין חליפין מה שאינו יכול במעות, תד"ה אימור פב:).

[ג] בשומר אבידה - פליגי בדבר יוסף, אי הוי כשו"ח או כש"ש כיון שיש לו שכר מצוה, וה"ה בהלוואה על משכון מצוה קעביד.

[ד] במלוה צריך למשכון - רב יוסף מוקי לה הכי כדי ליישב שיטתו באבידה ככו"ע, וכאן נחלקו בצריך למשכון האם מ"מ חשובה מצוה, או לא.

"לימא בדלא שוי וכו', וברשמואל קמיופלוני וכו', פירש"י דבשוי מודה ר"א. מה קשה על רש"י

[א] א"כ נעמיד בדשוי - ואמאי קאמר מחזורתא מתניתין דלא כר"א.

[ב] א"כ אמאי ישבע לר"א בדלא שוי - מה שכנגד המשכון אבד אפי' לא פשע, והיתר יטול אע"פ שפשע, כיון דלית ליה דשמואל.

[ג] לפירש"י יוצא שקיי"ל כרב יוסף - והרי קיי"ל כרבה.

[ד] לפירש"י יוצא שרבה הוא כר"א - והא ר"א הוא שמותי (תוס' לעיל כט:).

אמר ר' יצחק מניין לבע"ח שקונה משכון שנא' ולך תהי' צדקה וכו', ד' נפק"מ לדינא מקנין זה (נוסף לכך שהמלוה מקיים מצוות צדקה בהשבת המשכון)

[א] שהלוואה זו לא נשמטת. [ב] כשלקח מעכו"ם משכון חמץ, עובר עליו. [ג] קידושין. [ד] קנין חליפין.

לר' יצחק מדובר במשכון שלא בשעת הלוואה. האם יש נפק"מ מקנין זה גם למשכון שלקח בשעת הלוואה, ומה הטעם

נפק"מ - [א] שהלוואה זו לא נשמטת. [ב] כשלקח מעכו"ם משכון חמץ, עובר עליו.

והטעם - דכיון שקני שלא בשעת הלוואה אלים שיעבודיה בשעת הלוואה.

אופנים דלכו"ע אבד המשכון אבדו מעותיו

[א] משכנו שלא בשעת הלוואתו, מדר' יצחק.

[ב] משכון על הלוואת פירות.

[ג] אם פירש שאם יאבד המשכון יאבדו מעותיו.

לפי רבה במאי פליגי ר"א ור"ע

לרש"י - פליגי בשומר אבידה, האם פרוטה דרב יוסף עושהו ש"ש.

לתוס' - פליגי בדשמואל, אפי' בדפריש, האם הוי אסמכתא או לא.

פרק שביעי

השוכר את הפועלים

דף פג.

מזהר הפועל שלא יבטל מעט כאן ומעט כאן אלא חייב לדקדק ע"ע בזמן שהרי הקפידו על ברכה רביעית של ברכהמ"ז שלא יברך אותה וכן חייב לעבוד בכל כוחו שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כוחי עבדתי את אביכן לפיכך נטל שכרו בעוה"ז שנאמר ויפרוך האישי מאד מאד (רמב"ם הל' שכירות)

ומהעבודה בלילה.
בכניסתו משלו - היינו, שמקדים לצאת לעבודה אחר עלות השחר, והוא "ויתור מצד הפועל".

ביציאתו משל בעה"ב - דהיינו שמקדים לצאת מהעבודה קודם צאה"כ, כדי שיגיע לביתו "בכי טוב", דהיינו עד צאה"כ.

ולכא' צ"ע לשיטת ר"ח - דאין ה"ויתורים" שוים, דהרי מעלוה"ש עד הנץ הוא כשעה וחצי, ואם הליכתו לביתו היא למשל חצי שעה, נמצא דמקבל בערב חצי שעה, ונותן בבוקר שעה וחצי.

וני שאין כונת ר"ח - דיוצא מביתו ממש בעלוה"ש, אלא הכוונה שמקדים לצאת מביתו לפני הנץ רק כשיעור זמן ההליכה מביתו לעבודה.

"תורה השמש וגו', יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב", **האם נוהגין כן**

לרש"י ותוס' - כן, כי בזריחה יוצאין לעבודה עד הערב, דהיינו עד צאה"כ.
לר"ח - לא, דיוצאין לעבודה לפני הנץ.

מתי נוהג דין תורה הנ"ל

למעשה הכל מנהג המדינה - ואין נפק"מ אלא, [א] במקום שאין מנהג כגון בעיר חדשה שנתלקטו מהרבה מקומות. [ב] אם שכרם ע"מ שיעבדו לו כדין תורה.

הגמ' שואלת "וליהוי היכי נהויג". **מדוע לפי ר"ח הקושיא אינה מובנת**

זלר"ח - אין זה דין תורה שכך צריך לעבוד, אלא ליהפך, כך נהגו הפועלים **שלא** כדין תורה, ור"ל רק מסביר טעם מדוע שינו מנהגן מדין תורה.

משא"כ לפי תוס' - השאלה מובנת, דהא לתוס' זה ממש כדין תורה.

הוסיף לפועל בשכרו, ותובעו להשכים ולהעריב, מזה הדין

אם לא התנה מראש - אלא שכרו בסתם, הכל כמנהג המדינה, ויכול לטעון, שתוספת השכר היא כדי שיעבוד יותר טוב, וכן עשה (וע' מנח"י דיש לברר, אם הך טענה מהני רק לדחות את תביעת בעה"ב להשכים ולהעריב, או שהיא טענה ודאית שיכול לתבוע להוסיף שכר, והנפק"מ כשעדיין לא שילם להם, ע"ש).

דף פג:

האם יש לפועל יומי מספר שעות קבוע ליום עבודה מדין תורה

לא - ד"יום עבודה" מדאורי' הוא מהנץ עד צאה"כ, וזה תלוי בעונות השנה, בקיץ מגיע אף עד ט"ו שעות ובחורף פוחת עד כ"א שעות.

מדין תורה פועל בכניסתו משלו ביציאתו משל בעה"ב, באר מה שלו ומה של בעה"ב מהי כניסה ומהי יציאה

שלו - הזמן מצאה"כ עד הנץ.

של בעה"ב - הזמן מהנץ עד צאה"כ.

[א] לרש"י ותוס' כניסה ויציאה - זה לבית של הפועל בלילה, ומהבית שלו בבוקר.

בכניסתו משלו - היינו שההליכה לביתו היא אחר צאה"כ, לרש"י זה "ויתור מצד הפועל", לתוס' זה "מדינא", כיון דאינו לצורך בעה"ב.

ביציאתו משל בעה"ב - היינו שההליכה מביתו לעבודה היא אחר הנץ, לרש"י לשיטתו נ' שהוא "ויתור מצד בעה"ב", ולתוס' אין זה "ויתור", אלא "מדינא", כיון שהולך לצורך בעה"ב.

[ב] לפיר"ח כניסה ויציאה - זה לעבודה בבוקר,

דף פו:

רפאל בא להציל את לוט וכו', ובא כמו כן לרפואת אברהם, חשיב הכל שליחות אחת דרפואה והצלה ענין אחד (תוס')

מעשה שהיה אצל הגאון ר' שלמה קלוגר בתחילת שימושו כרב, היה שם תינוק למול, ואבי התינוק היה גוסס, ורצו להמתין שימות, ואז יקראו לבנו בשמו. ור' שלמה אמר, שלא ימתינו אלא ימולו מיד, ואח"כ באורח פלאי נתרפא גם האב. וביאר שאגב שירד המלאך רפאל בשביל לרפא את התינוק, ריפא גם את האב. ולכאן למד זאת מהא דרפאל שבא לרפא את אברהם, ואגב הלך להציל את לוט.

דף פז:

"פת קטנית" תנן או "פת וקטנית" תנן, מה הספק, ובמה הוא תלוי

הספק הוא - אדם שאמר ליתן לפועליו "פת קטנית", מה צריך ליתן להם, האם כוונתו כפשוטו "פת של קטנית", או דלמא כוונתו לב' דברים "פת הנאכלת עם קטנית".

מקור הספק הוא הגירסא במתני' - דזה פשוט דריו"ח התכוון לב' דברים "פת הנאכלת עם קטנית", אלא השאלה איך הוא אמר זאת, דאם אמר "פת קטנית", נ' שכוונתו מתפרשת לב' דברים, כיון שאין רגילין לעשות פת של קטנית. ואם אמר "פת וקטנית", משמע דמי שאומר "פת קטנית" מתפרשת כוונתו "פת של קטנית", אע"פ שאין רגילין לעשות פת כזו.

צ"ע למה כפלה מתני' ממה אוכל וממה לא אוכל (הב' מרדכי ממו נ"י)

קמ"ל - דיש כאלו שאין אוכלין אפי' מהלכות מדינה (ריטב"א, ע"פ הגמ' לקמן צג).

למה תנן לעיל מנהג המדינה, ורק הכא תנן דין אכילה מן התורה?

הירוש' ס"ל מנהג מבטל הלכה, ואולי גבי אכילת פועלים בשעת עבודתם ג"כ מהני מנהג לבטל דין אכילה. וצ"ע (הריטב"א כאן).

תד"ה ואלו מה קשה להם

למה תנן "ואלו אוכלין מן התורה" בוי"ו (מהר"ם).

יש ג' סוגי אכילת פועליו, מהן

א] אכילה מן התורה - במחובר, אוכל רק בזמן תלישת הפירות (ולא קודם), מ"ואל כללך לא תתן", בשעת נתינה לכליו של בעה"ב. בתלוש, היינו בגמר הכנת הפירות לחיוב מעשר או חלה, אוכל דוקא קודם הגמ"מ (ולא אח"כ), מ"דיש" (תוס', והוא בגמ' לקמן פט).

ולכאן גם לפירש"י - השאלה לא מובנת, כי זה גם שינוי מדין תורה, דנהגו שזה מותר בערב וזה מותר בבוקר, וא"כ למה לא הקשו לפירש"י.
וני' דלפירש"י - זו הנהגת ויתור מדין תורה, דהרי הפסוק מתאים להנהגה זו, משא"כ לפי ר"ל זו הנהגת ויתור שלא כדין תורה.

דף פה:

"ההוא עגלא וכו', אזל תליא לרישיה בכנפיה דרבי וקא בכי וכו'"

היתה בו נשמה מגולגלת, ובודאי תיקונה של בהמה היא שחיטתה, אבל לכך נענש רבי, שלא התפלל על נשמת אותו המגולגל שתצא מן הבהמה, ותשיג תיקונה על ידו בלי צער שחיטה (מהרי"ע"ז).

"אמרי הואיל ולא קא מרחם ליתו עליה יסורין וכו' הואיל ומרחם נרחם עליה"

רואים עד כמה מגיע ערך מעשה האדם, אפי' מה שהוא רק בהרגשת רחמים על בריה, או ליהפך מדת אכזריות לא להרגיש את מצב השני אפי' מצבו של בע"ח, וזהו מבהיל שכל מצבו של האדם קשור רק בזה (מנח"י)

"יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא זה היה בצער מערה וכו'"

רואים עד כמה מגיע ענין לימוד תורה ע"י הדחק, ועי' שבת לג: דאמר לבנו, די לעולם בעוסקי תורה אני ואתה, ועי' סוכה מה: אר"י משום רשב"י, יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואלמלא אליעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשו, וכ' ר"ח, דכיון שלא קבלו כלום מזכויותיהם בעוה"ז, היתה להם זכות גדולה משאר הצדיקים (מנח"י)

כל המלמד את בן חבירו תורה

זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנא' אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד.

וכל המלמד את בן ע"ה תורה

אפי' הקב"ה גזר גזירה מבטלה בשבילו שנא' ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה.

תורה מחזרת על אכסניא שלה, מקשין העולם דהרי רואין לא כך

התורה אכן מחזרת ומבקשת להכנס, אבל פעמים שאין מאפשרין לה (הגרא"ל שטיינמן שליט"א)

לכאוי הקושיא - דכיון דלומדים בנין אב מ"חרמש", נלמד רק דומה לחרמש, דהיינו רק מפירות שקוטפים בכלי כגון קטניות, לאפוקי פירות האילן שקוטפים ביד. **אך תוס' הקשו** - דלא מסתבר להקשות כן דמה נפק"מ אם העבודה נעשית בכלי או ביד (ובהגה' הגר"מ"ה כתב, דיש כן סברא, דדבר שצריך חרמש, כשנטקף בידים ניכר שאין אכילתו קבע כשל בעה"ב, אבל בשאר מיילי לא מינכר).

לכן פירשו תוס' - דס"ד דהמקשן, דא"א ללמוד מחרמש, אפי' שאין שום פירכא, כיון דכרם וחרמש הם ב' כתובים הבאים כאחד (דמחרמש אפשר ללמוד לכל הגידולים וגם לכרם), וא"כ זו גוה"כ דדוקא מינים אלו בלבד, ואין ללמוד בנין אב למינים אחרים. **ולפ"ז** - אפי' שמן אין ללמוד.

איך פירש"י את פירכת הגמ' הנ"ל

נ' ברש"י זג"כ פירש כתוס' - דכ' ד"ה דלאו בר חרמש כגון המוסק בותים והגודר בתמרים", דמבואר דהיה פשיטא לרש"י דלפי פירכת המקשן, מוסק זיתים לא אוכל, וקשה אמאי לא נלמד זיתים מהצד השווה של קמה וכרם דהיינו צד מזבח, כמבואר בגמ'. אלא ע"כ א"א ללמוד מהצד השווה, כיון דכרם וחרמש הם ב' כתובים הבאים כאחד וכמו שכתבו תוס' (מהרש"א).

מה תירוץ הגמ'

דאחרי שיש ריבוי "קמה" שמרבה הכל - תו ליכא למימר דכרם נכתב בתורה כדי שפ"קם וחרמש יהיו ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים, דהריבוי של "קמה" שולל את הלימוד של ב' כתובים (וכרם נכתב להלכותיו. אבל לולא שדורשים מ"קמה", לרבות כל בעלי קומה, א"א לומר דכיון דאיצטריך כרם להלכותיו, דלא הווי ב' כתובים, מהר"ם. וע' הגה' הגר"מ"ה דסובר לא כהמהר"ם, והקשה על תוס', דהר"ל לשנויי דצריכא להלכותיו כדלקמן, וכיון דר"ל בצריכותא לית לן לאוקמי בב' כתובים, ועי' מהרש"א).

מנין שפועל אוכל א [בענבים, הטין, תמרים, זיתים. ב] **במיני שרשים כגון בבצלים, גזר**

למסקנה הכל - מחרמש וקמה, לרבות כל בעלי קמה, כדאמר"י בגמ' והשתא דנפקא לן מחרמש ומקמה "כי תבוא בכרם רעץ" למה לי (דאחרי שלומדים מחרמש לרבות קטניות, התרבה מקמה אפי' מה דלא מחויב בחלה, ואין צריך לקרא דכרם אלא להלכותיו).

פירש"י ד"ה בעלי קמה - "העומדים בקומה בארץ". וכ' הרש"ש דכיון דמרביתם **כל בעלי קמה**, הכל בכלל.

מגלן דפועל אסור לאכול בשל הקדש

א [למ"ד גזל עכו"ם שרי - רעץ" מיותר למיעוטי הקדש.

ב **דלא מיקרי "דישוו"** - ומקישים חוסם לנחסם.

מה הקשו תוס'

למה לי רעץ - תיפ"ל מדישוו, והניחו בקושיא.

ב **מפני השבת אבידה** - בהליכתן מאומן לאומן ובחזירתן מן הגת (לקמן צ"א:).

ג **מהלכות מדינה** - לרב, שומרי גינות ופרדסים במחובר, לשמואל, בתלוש.

דף פז:

פועל הקוצר הטין, האם יכול לקצור לעצמו שבלים במגל ומדוע

מפורש בתורה - דלעצמו מותר רק **ביד**, ולא בכלי, "כי תבא בקמת רעץ וקטפת מלילות **בידך** וחרמש לא תניף על קמת רעץ".

וצ"ב - כיון שיש לפועל זכות ממונית לאכול פירות, מה אכפת לבעלים איך הוא קוטף אותם.

וכתב הנימו"י - דטעמא דמילתא כדי שלא יעשה אכילתו קבע כעין מלאכתו, ואם עבר והניף מגל או חרמש לצורך אכילת עצמו, עובר בלא תעשה.

וצ"ע אם חשיב "גזל" - כיון שכך אין לו רשות לאכול, או דלמא אינו אלא לאו בעלמא, שעבר על דיני פועל, שעשה אכילתו חשובה יותר מעבודתו, אבל אינו גזל.

קטף פרי לבעה"ב ונמלך לאוכלו, האם מותר

כ' הרמב"ן - "וכן אם קצין במגל לצורך בעה"ב שוב אינו רשאי לאוכלן דהר"ל **תלוש** והוא עושה **במחובר** והעושה **במחובר** אינו אוכל **בתלוש**".

והק' במנח"י - מדוע כתב כן רק היכא שקצר **במגל** לצורך בעה"ב, דלכאוי אפי' קטף **ביד** לצורך בעה"ב, אסור, מטעם הנ"ל.

וני' זכונת הרמב"ן - רק לפרש את הפסוק, שאין שום דרך של היתר לצורך אכילה אלא **"ביד"**, דממנ"פ, אם נתן דעתו לאוכלן אינו רשאי לקוצרן במגל אלא קוטפן **ביד**, ואם כבר קצרו במגל לצורך בעה"ב שוב אינו רשאי לאוכלן דהר"ל **תלוש** והעושה **במחובר** אינו אוכל **בתלוש**. אבל פשוט שודאי גם אם קטף **ביד** לצורך בעה"ב, שוב אינו רשאי לאוכלן דהר"ל תלוש, ולא עלה על דעת הרמב"ן אחרת.

"מהחל חרמש בקמה" הוא עומר הקרב בפסח שהוא בא מן השעורין (רש"י). מה צ"ע היכי פריך "שכן יש בהן צד מזבח", הרי כוסמת ושיפון ושיבולת שעול חייבין בחלה אע"פ שאין בהן צד מזבח. **י"ל** - מ"מ נקראים "מין" חטיף ושעורין (שו"ר רש"ש).

"שכן יש בהן צד מזבח", צ"ב אמאי לא עבד צד השווה "שכן חייבין בתרומה", דעדיפא, שכן חייבו הכתוב ליתן מממונו בהינם

ושמא י"ל - שתרומות ומעשרות אדם יכול להפקיע את החיוב ע"י שמכניס דרך גגות וקרפיפות, אבל חלה ועוללות וכן למזבח, א"א להפקיע, וצ"ע.

"אימא דבר חרמש אוכל, דלאו בר חרמש מגלן", מה הקושיא

תירוצים על קושיית תוס'

א] המהרי"ל דיסקין (תורת האהל) - דהנה לקמן (צב.), נחלקו, פועל משלו הוא אוכל או משל שמים הוא אוכל, נפק"מ, אי אמר "תנו לאשתי ובני", דלתנא **דמשלו** הוא אוכל, יהבינן להו, דהוי בכלל שכר המלאכה.

וא"כ להאי תנא י"ל - דאי מקרא דדישו לכד, הו"א דדוקא בהמה אינה אוכלת בהקדש, דאכילתה לאו בתורת תוספת שכר לבעל הבהמה אתיא (כשהיא מושכרת), דהרי גם אצלו בעצמו היא אוכלת, וע"כ עיקר דין אכילתה הוא משום "מצוה" ולא דין "ממון", וכיון שאכילתה אינה משכורת, אינה יוצאת לחולין, וא"כ איך תאכל בהקדש, דאיסור הקדש להיכן הלך.

אבל אדם שאוכל בשכרו - למ"ד ד"משלו" הוא אוכל, הו"א שיכול לאכול בהקדש, כיון ששכר פועל יוצא לחולין, דהקדש מתחלל על המלאכה (כר"ע, שקלים, פ"ד מ"ו), קמ"ל קרא דרעך, דבהקדש לא מגיע לו תוספת שכר זו של אכילה.

ב] ובחיזושי הגר"ח הלוי - (הל' מעילה), כתב בנוסח זה, דאף שבהמה לא אוכלת, הו"א דפועל אוכל, דאכילת פועל היא דין "ממון", וממילא כיון דלפועל בכרם של הקדש יש זכות ממונית לאכול, אין כאן מעילה, דיסוד דין מעילה הוא **גזל** הקדש, וכיון שאוכל בזכות, אין כאן **גזל**, ולכן צריך קרא ד"רעך", שבהקדש אין לו זכות.

שימת התוס' שלא תירצו בן

"דס"ד כי היכי דשרי רחמנא איסור גזל שאוכל משל חבירו הכי נמי הוה אמינא דשרי בשל הקדש" - ומבואר מדבריהם דיסוד דין אכילת פועל אינו זכות ממונית לאכול, אלא הוא אכילה "בגזל", דהתורה התירה כביכול, **איסור גזל** ממון חבירו אצל פועל ובהמה, דהתורה הפקירה ממון בעה"ב לענין אכילת פועל (מיהו ברש"י ד"ה אף פועל אוכל ופטור, הואיל דבאגריה אכיל, משמע שהוא כתשלום, וצ"ב איך זה מתיישב עם הגמ' צב. דמספק"ל אי פועל משלו אוכל או משל שמים).

ולפי' מובנת קושייתם - דס"ד דגם **איסור הקדש** הותר לפועל ולבהמה, ולכן הקשו שפיר, דאחר שהתורה גילתה דאיסור הקדש לא הותר לבהמה, ממילא ידעי' דלא הותר לאדם.

ולשיטתם הקשו - דדין אכילתם יתיר לאכול מע"ש חוץ לחומה אליבא דר' יהודה דמע"ש ממון הדיוט, דכמו שהתורה התירה איסור גזל, וגם איסור הקדש היה מותר לולא קרא, אבל לפי הגר"ח לא מתחילה הקושיא, דהתורה לא התירה שום איסורים אצל אכילת פועל.

וצ"ב בתירוץ - דלא קרינן במע"ש "דישו" ו"רעך", הרי מה דלא קרינן ביה "דישו" ו"רעך", הוא רק מחמת האיסור הנאה חוץ ל"ים" (וכמש"כ קובץ שמועות, בשם השאג"א ס"י צ"ז), ועל זה גופא הקשו תוס' למה לא יהיה ניתר האיסור להאכיל לבהמתו חוץ לחומה, ומה תירצו.

וצ"ל דכוונתם - דאיסור התלוי במקום, הוא איסור המגביל את הבעלות, וחשיב שחסר בממונו של הבעלים.

והגר"ח הוכיח נגד שיטת תוס' - מהגמ' לקמן (צב.), דנזיר פועל לא אוכל בכרם, דמוכח דהתורה לא התירה **איסורים** אצל אכילת פועל.

וצ"ב - דודאי התורה לא התירה איסורים **שבגופו** של הפועל בשביל אכילתו, אלא רק איסורים **שבממון** בעה"ב שמעכבין את אכילתו (הגר"ח פ"ין שליט"א).

מעילה זה איסור חילול הקדש או איסור גזל
א] לשיטת תוס' ס"ד דכמו שהותר גזל - כך הותר איסור הקדש (כתד"ה רעך).

ב] ע"י מעילה - מקבל דין גזלן על הכל (צט. תד"ה וחבירו).

ג] כמו שמתחייב בהקדש - כשדר תחתיו, כך הדר בחצר חבירו צריך להעלות לו שכר (כדף ט:).

האם צריך פסוק להתיר לאכול בכרם נכרי

מבואר בגמ' דפשיטא דשרי - דקרא דכרם "רעך" לא בא להתיר לאכול, אלא להוסיף היתר חדש ליתן לכליו, דדרשינן "בכרם רעך ולא בכרם נכרי", ופירש"י, דדוקא בכרם רעך ואל כליך **לא תתן**, אבל בכרם נכרי, **תתן**.

זכן נ' בהמשך - "הניחא למאן דאמר גזל נכרי אסור היינו דאיצטריך קרא **למישרי** פועל", דמבואר דהפסוק בא להתיר בנכרי ולא לאסור.

ובשו"ת יד אליהו סימן צ' - התקשה, למה יצא מכלל ישראל דוקא לענין לתת לכליו, דלמא התירה התורה בנכרי גם חולב וכיו"ב, או להניף חרמש, ע"ש.

אבל הריטב"א חולק - ויליף ד"בכרם רעך ולא בכרם נכרי" בא **לאסור** על ישראל לאכול בכרם נכרי, הביאו המנח"ח מצוה תקע"ו (בנדפס מחדש הוא באות י"א).

ומבואר שם - דלריטב"א היתה גירסא אחרת בגמ', דלא גרס בגמ' "הניחא למאן דאמר גזל נכרי אסור, היינו דאיצטריך קרא **למישרי** פועל".

מיהו לכאן קשה - למה צריך פסוק לאסור, הרי בלא"ה גזל נכרי אסור, ומצד מצוה אין לנכרי מצוה (והמגיה בריטב"א הניח בצ"ע).

ונראה דלק"מ - דכיון דמלבד המצוה יש גם זכות ממון לפועל לאכול, וא"כ ס"ד דגם אצל עכו"ם יאכל, קמ"ל.

"אלא למ"ד גזל נכרי מותר, השתא גזילה מותר, פועל מיבעיא", מזה צ"ע לפי היראים

דהא לפי שיטת היראים - אף אם גזל נכרי מותר, מ"מ אינו נעשה "שלו", ולא יוכל לקדש בו אשה (כן הק' המנח"ח, בנדפס מחדש הוא בסוף אות י"א הנ"ל, ולא תירץ. דעת היראים הובא במגן אברהם תרל"ו).

א] למ"ד גזל נכרי אסור, מזה מותר. ב] למ"ד גזל נכרי מותר, מזה אסור

א] (א) הפקעת הלוואתו (לחד מ"ד בהגזל ומאכיל). (ב) לפועל לשים בכליו (לפירש"י).

ב] (א) כשידים תקיפה, אסור מסברא, מפני הסכנה. (ב) אפי' כשידינו תקיפה כיון שהנכרי בטח עליו ונתן לו כל

המוציא פרי ופולט מה מברך

מו"מ מאחד ממחברי זמנינו שליט"א מה שנוגע לסוגיין

א] בגליון גרע"א - (או"ח סי' ר"ב ס"ח, וסי' ר"י סק"א) הביא את דעת הפר"ח, דמוציא פירות מברך ברכת הפרי, ושיעורו לברכה אחרונה הוא בכזית, היינו, דמוציא פירות הוא "אכילה".

אמנם הפר"ח - הק' מסוגיין, דאמרינן לענין פועל ואכלת פרט למוציא, ש"מ שאין מציצה בכלל אכילה. אך דחה הפר"ח דאין ללמוד מפועל, דממה נפשך, אי מציצה כאכילה, אמאי אינו מוציא, ואי הוה כשתיה, נמי שיאכל, אלא ע"כ בפועל זו גזה"כ מיוחדת, אבל בעלמא מציצה הוה כאכילה.

ודחיית הפר"ח צ"ב - דהא בלשון תוס' משמע להדיא, דמציצה בעלמא חשיב שתיה, אלא דמ"מ שפיר היה בכלל אכילת פועל, דשתיה בכלל אכילה, ורק בגלל דאייתור קרא ד"ואכלת", דרשינן למעט מוציא היינו למעט שתיה. ומה שהותר לפועל שתיה יין, י"ל כתיורין הרש"ש, דלא ממעט שתיה אלא בענבים, דכיון דראויים לאכול, אבל יין "שתיה דידהו זוהי אכילתן".

ב] ובספר בן איש חי - (פרשת מסעי ס"ח), יצא לחלק, דהמוציא חשיב אכילה דוקא במוציא ע"י שנותנם לפיו ולועס בשיניו, אבל כשתופס הפרי בידו ומוצאו, דאין בזה לעיסה, דינו כשתיה (א"ה), ולפי דברי הבן איש חי, לק"מ מהגמ' שלנו גבי פועל, די"ל שהמיעוט בגמ' "ואכלת ולא מוציא", נאמר על אופן זה שתופס הפרי בידו ומוצאו).

ג] ובספר עמק ברכה - (בענייני ברכות הנהנין, סק"ו), מכריע להלכה בהסתמך על דעת תוס' בסוגיין, דהמוציא תפוח בפיו ופולט חזרוק את האוכל מברך "שהכל", ושיעורו לברכה אחרונה ב"רביעית", דהא מפורש בתוס' דמוציא הוה שתיה.

ד] ובספר אור לציון - (ח"ב פי"ד ה"ז), כתב לחדש, שהסוחט ענבים לתוך פיו (אפי' בלי לעיסה), מברך בפה"ע, דמה שמברך בפה"ג הוא מפני שמשתני לעילויא, ורק כשסוחט לכלי שייך אישתני לעילויא ולא בפיו (א"ה, עכ"פ מבואר דפשיטא ליה דחשיב כשתיה).

העולה לדינא מה מברך המוציא פרי ופולט גוף הפרי

א] למי"ד דהוה כאכילה - ברכתו "בורא פרי העץ", ושיעורו בכזית (לדעת הפר"ח, וכן לדעת הבן איש חי כשמוציא את המשקה בלעיסה בשיניו בתוך פיו ופולט אח"כ את האוכל, ונ' לכאז"ל דכן הוא דעת רש"י).

ב] למי"ד דהוה שתיה - שיעורו ברביעית (והיינו לדעת הבן איש חי כשאוחזו הפרי בידו ומוציא, ולדעת העמק ברכה והאור לציון אין חילוק וגם כשלוועס בפיו ופולט), ולענין ברכה, בתפוז"ז שהמיץ שלו כזיעה בעלמא, ברכתו "שהכל" ואינו יוצא בברכת "בורא פרי העץ" אפי' בדיעבד (שעה"צ ר"ב סקנ"ד), וברכה אחרונה, נפשית, ואינו יוצא בברכת "על העץ ועל פרי העץ" אפי' בדיעבד, דלאו פרי הוא כלל (מ"ב סימן ר"ח סקס"ג). ובענבים

שכרו, אסור (אפי' הפקעת הלואתו), דהוה חילול השם.

הרי"ף והרא"ש פסקו גם שגזל נכרי אסור, וגם דבכרם של הקדש אסור. מה קשה על כך מבואר בגמ' - דרק למי"ד גזל נכרי מותר, אייתר הדרשה להקדש שאסור, דאילו למי"ד שגזל נכרי אסור, ניצרכת הדרשה להתיר לשים בכליו בכרם של נכרי, ואין דרשה להקדש שאסור.

"כי תבא בכרם רעך וכו'", מהן ההלכות הנלמדות מהפסוק **כי תבא -** לג"ש ביאה ביאה ל"ובא עליו השמש וכו'", ללמד שבפועל הכתוב מדבר.

בכרם - שום דרשא (תד"ה אמר, דהא הוה מצי למימר "כי תבוא בשל רעך").

רעך ולא של כותי - לפירש"י למי"ד דגזל נכרי אסור, דבכרם נכרי מותר לשים בכליו.

רעך ולא של כותי - לריטב"א, רעך ולא של כותי, דבכרם כותי אסור לאכול.

רעך ולא של הקדש - למי"ד דגזל נכרי מותר, דבכרם הקדש אסור לאכול.

ואכלת - ולא מוציא (וע' ביאורו לקמן בס"ד).

ענבים - ולא ענבים ודבר אחר (כגון לאוכלן בפת, או לספות במלח שיאכל הרבה).

כנפשו הו"א - כנפש בעה"ב דאוכל ופטור ממעשר, אף פועל פטור ממעשר, ואין דינו כלוקח.

כנפשו למסקנה - מה נפשך אם חסמת פטור אף פועל אין לוקח על לא תחסום (פח:).

שבנך - ולא אכילה גסה (לפי תוס' לולא "שבעך", הוה ממעטינן אכילה גסה מ"ואכלת", ולא הוה ממעטינן מציצה, כי שתיה בכלל אכילה, מיהו לפירש"י לא נ' כן, דהא ממעט מיניה מידי דאכילה).

ואל כליך לא תתן - דאוכל רק בשעה שנותן לכליו של בעה"ב.

ואכלת ולא מוציא באר

רש"י - ולא מוציא היין חזרוק החרצנים, וביאר הרש"ש דלפירש"י ממעטינן מוציא משום ד"ואכלת" משמע שיאכל כל הראוי לאכול, ונ' כונת הרש"ש כמש"כ בשטמ"ק, שלא יפסיד לבעה"ב יותר מדי.

תוס' - אי לאו דכתיב "שבעך" הוה ממעטינן מ"ואכלת" אכילה גסה, ולא הוה ממעטינן "מוציא" דשתיה בכלל אכילה, אבל השתא דכתיב "שבעך" ולא אכילה גסה, אייתר "ואכלת" למדרש מיניה ולא מוציא.

מבואר דנחלקו רש"י ותוס' - אם מוציא נקרא אכילה או שתיה, לרש"י זו אכילה, ולתוס' זו שתיה, ואע"ג דשתיה בכלל אכילה, מיתורא דקרא דרשינן הכא למעט מוציא, דאין זו אכילה אלא שתיה. והקשה הרש"ש, הרי פועל העובד ביין ראשי **לשתות** יין קודם גמ"מ (צא: וצב:). ותיירך דלא ממעט שתיה אלא **בענבים**, דכיון דראויים לאכול, קרינן בהו **"ואכלת"** דוקא, אבל יין "שתיה דידהו זוהי אכילתן".

ב] לר' ינאי - חצר משתמרת קובעת מדרבנן (תד"ה עד).

איך יתכן פירות בבית ופטורין ממעשר

א] דרך גגות וקרפפות - (או לא דרך החצר לפי ההו"א בתד"ה עד).

ב] קודם גמ"מ - (כהני דאין דרך לגמור בבית, כגון תבואה כמון, תד"ה לא פח:).

ג] לבעה"ב אם העיקר בחוץ - והנוף בפנים (רש"י, ודעתו על כל הפירות).

האם צריך הכנסה לבית שלו דוקא

מוכח מפועל - שא"צ ביתו (ועי' רש"י שהק' ממתני', שבית של אחרים לא מהני, ועי' חזו"א).

מתניב ר"ח הוואה כו' מהלך הגמ' לרש"י

א] הא לוקח חייב מאי לאו בשדה - רש"י מוקי לה שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולכן בעה"ב פטור, ולוקח חייב כי מקח כגמר מלאכה, ורש"י שא"צ ראיית בית או חצר דמ"מ מקח לא עדיף מגמ"מ, וחייב בשדה בלי בית או חצר.

ב] אר"פ הכא בתאנה העומדת בגינה - ונופה נוטה לחצר, דמכי תלשה חזיא פני חצר (ואף שלא נכנס דרך השער, א"צ שער אלא דוקא בנלקט חוץ לחצר, תד"ה עד).

ג] אי הכי בעה"ב נמי ניחויב - דתלישתה היא גמר מלאכתה והרי רואה פה"ב (דבשלמא לס"ד דמיירי בשדה שפיר בעה"ב פטור, דמיירי קודם גמ"מ, אבל אם תלישתה היא גמ"מ, א"כ בעה"ב נמי ניחויב).

ד] בעה"ב עיניו בתאנתו - פירש"י, אין הנוף חשוב בעיניו, הלכך הכל הולך אחר העיקר, ועיקרה בחוץ, הלכך, עד שיגמור כל לקיטתו ויכנס לבית, לאו גמר מלאכה הוא, היינו דחסר בראיית פה"ב עד שיכניס הכל לבית.

ו] צ"ב ברש"י "לאו גמר מלאכה הוא" - דהא מיירי בכניסה לבית ולא בגמ"מ. וי"ל דלרש"י גם ראיית פה"ב היא גדר של גמר מלאכה (עי' מנחת יהודה, קנ"ו השיעורים סי' כ"ז ג', ומקדש דוד נ"ו ג').

וכן מצינו בגמ' פח: - דהכנסה לבית נקראת "גמר מלאכה", ואיזהו גמר מלאכתו מלאכת הכנסתו מאי לאו הכנסתו אפי' בשדה לא הכנסתו לבית זה הוא גמר מלאכתו.

ועי' לקמן - בקושיות תוס' על רש"י שכן הבינו.

ה] לוקח עיניו במקחו - לכן בבי' שתולש לאכילה יש לו גמ"מ וגם ראיית פה"ב, ולא אכפת לו שהעיקר בחוץ, ולציור זה נאמר "כנפשו", שפועל אין דינו כלוקח אלא כבעה"ב, ופטור.

קושיות תוס' על רש"י

א] תד"ה מאי וכו' - כיון שרש"י מוקי לה שלא נגמרה מלאכתו למעשר, מאי פריך א"ה בעה"ב נמי ניחויב, הרי כיון שנכנס לבית לפני גמ"מ יכול לאכול אפי' בבית כדר' אושעיא.

שהמשקה היוצא דינו כיון ברכתו "בורא פרי הגפן", חוץ מלדעת ספר אור לציון שברכתו "בורא פרי העץ". וברכה אחרונה "על הגפן ועל פרי הגפן", ולדעת האור לציון ברכתו "על העץ ועל פרי העץ".

"כנפשו כך נפשו של פועל, מה נפשו אוכל ופטור מן המעשר", פירש"י "דהא לא נגמרה מלאכתו למעשר, דתנן "יין משירד לבור", אמאי נקט רש"י דוקא שבוצר ענבים ליין

נ' דמקרא דכנפשו למד רש"י - דמקח חשיב כגמר מלאכה, דאם בעה"ב פטור, ע"כ משום דלא היה גמר מלאכה, ואם לוקח חייב ע"כ משום דמקח ממלא את החסרון של גמר מלאכה וקובע למעשר אף דבר שלא נגמרה מלאכתו, כיון דזבניה אחשביה (וכן ברש"י פח. ד"ה אבל לוקח חייב, דמקח מחשיב ליה כגמר מלאכה).

לכן פירש"י דמיירי בענבים ליין - דהם קודם גמר מלאכה, דבאופן זה חלוק בעה"ב מלוקח, דבעה"ב פטור כי זה קודם גמ"מ ולוקח חייב ע"י המקח.

דף פח.

ממתי הטבל מתחייב במעשר מדאורי'

לר' ינאי - אחרי גמר מלאכה בעיני שיכניס לבית דכתיב "בערתי הקודש מן הבית", ודוקא דרך הפתח דכתיב "ואכלו בשעריך ושבעו".

לריו"ח - חצר קובעת, דכתיב "ואכלו בשעריך ושבעו", ודוקא חצר המשתמרת, דכתיב "מן הבית", היינו חצר דומיא דבית.

האם לריו"ח בעיני דרך פתח החצר

כן משמע מתד"ה עד - (מהרש"א). וצ"ע מהיכן יליף לה, דהרי לומד מ"בשעריך" שחצר קובעת.

וני' מדאפקיה רחמנא - לחצר בלשון "שעריך", ואולי זו כוונת הרשב"א - וריו"ח דילמא תרתי שמע מינה.

הוכח דלכו"ע יש חצר שקובעת מדרבנן

מדתנן - "היה אוכל באשכול ונכנס מגינה לחצר ר"א אומר יגמור וכו'", מהא דמותר לגמור מוכח דאינו אלא דרבנן (ר' ינאי יעמיד ב"צורית" דמיחלף בבית, ולריו"ח גזרו אינה משתמרת, אטו משתמרת).

סיכום, ג' דרגות בחיוב חצר למעשר

דאורי' - חצר משתמרת לריו"ח.

דרבנן - לר' ינאי משתמרת, ולריו"ח אינה משתמרת.

פטורה - יש רק לר' ינאי, חצר שאינה משתמרת.

איך יתכן חיוב דאורי' בלי פני בית

א] באילן שנוטה לבית - דא"צ "הכנסה".

ב] בני גורן - כגון חטישים שמן ויין (לישנ"ב פח:).

חיוב דרבנן בלי בית

א] מקח, שבת - מחייב אפי' בשדה (תד"ה בעה"ב, וד"ה מאי פח:).

פועל מאבד זכות אכילתו. באיזה מהן בעינן גם ראיית פני בית או פני חצר (בנוסף לגמר מלאכה), ובאיזה לא

א] מדאורי' בעינן - (תד"ה מא'). ומדרבנן לא בעינן אלא מקח קובע אפי' בשדה בדבר שנגמרה מלאכתו (תד"ה בעה"ב).

ב] בעינן - (גמ').

ג] א"צ בית - שהרי פועל אינו אוכל ממקשאות שהפקיסו בשדה (תד"ה בעה"ב ע"פ הגמ' דף צג.). מיהו ראה זו היא רק ללש"ק בתד"ה מאי (פח:), דללש"ב כיון שקישואין בני גורן ננהו, אין צריכין ראיית פני הבית או פני החצר, ודו"ק (שור"ק שכ"כ החזו"א הובא בדף צג.).

"תבואת זרעך" ולא לוקח, מבואר דלוקח פטור מדאורי'. וקשה מבכורות דלוקח פירות מנכרי חייב לעשר מדאורי'

לפי ר"ת - בסוגיין מייירי בלוקח פירות ממורחין, לכן פטור מדאורי' דלא חשיב "תבואת זרעך", אבל בבכורות גבי לוקח מנכרי מייירי בלוקח פירות שאינן ממורחין, לכן חייב, דחשיב שפיר "תבואת זרעך" (ואין חילוק בין לוקח מישראל לבין לוקח מנכרי).

לריב"ם - בסוגיין מייירי בלוקח מישראל פירות שאינן ממורחין לכן פטור מדאורי', דלא חשיב "תבואת זרעך" (אבל לוקח פירות ממורחין, חייב, כיון שכבר נתחייב תו לא פקע). אבל בבכורות גבי לוקח מנכרי, אע"ג דמייירי בפירות שאינן ממורחין, חייב מדאורי', כי אין קנין לנכרי בא"י להפקיע ממעשר, וחשיב שפיר "תבואת זרעך" (וביאור באילה"ש ע"פ דברי החזו"א, דכיון שהנכרי אינו בר חיובא במעשרות, לא חשיב "זרעך" של הנכרי, אבל לוקח מנכרי פירות ממורחין פטור, משום דגנן ולא דיגנן נכרי).

"אמר ר"ש שזורי פעם אחת נתערב לי טבל בחולין ושאלתי לר"ט, מה הבעיה

דהוי דבר שיש לו מתירין - והוי טבל דרבנן, דמדאורי' בטל ברוב, אבל מדרבנן ככה"ג אין לסמוך על ביטול ברוב, כי יכול לתקן, וחייב לעשר מדרבנן, והשאלה איזה טבל דרבנן יקח כדי לתקן.

האם יכול להפריש על טבל דרבנן הנ"ל, מפירות ממורחין שלקח מהשוק שכל חיובן הוא ג"כ רק מדרבנן לפי ר"ת

לא, ד"דמי מן החיוב על הפטור כיון דאילו הדר מוכר קני ליה הוה חיוב" (תד"ה תבואת זרעך).

היכי תמצוי פירות שצריך לעשרן פעמיים

לפי ר"ת - כנ"ל, הלוקח פירות ממורחין, ועשרן, וחזר המוכר ולקחן מן הלוקח, חייב המוכר לעשרן שנית, דאצלו זה "תבואת זרעך" וחייב מדאורי', ולא נפטר במעשר של הלוקח, שחייב רק מדרבנן (תד"ה תבואת, וע' מנח"ח).

היכי תמצוי שהפירות לא גדלו בשדהו ואין לו

וכ' מהרש"א - דרש"י נשמר קצת מקושיא זו, דפירש, א"ה בעה"ב נמי תלישתה היא גמר מלאכתה, ר"ל דבתאנים עצם התלישה היא גמ"מ.

ב] ועוד דבביצה משמע - דלכולהו אמוראי שם מקח קובע רק בדבר שנגמרה מלאכתו למעשר.

ג] תד"ה בעל וכו' - ז"ל "משמע שר"ל שאם היתה כולה עומדת בחצר, היה בעה"ב נמי חייב, ואין נראה לר"י דאין שייך ראיית פני החצר במחובר" (מוכח שהבינו ברש"י, שהנידון בעיקרה בחוץ הוא שחסר בראיית פני החצר).

ג] תוס' שם - עוד הק' לשיטת רש"י -

א] כיון דלמ"ד מקח קובע למעשר - קובע אפי' בשדה אי נגמרה מלאכתו. **ב] כיון שפועל שעושה בתלוש -** לא רשאי לאכול אחר גמ"מ, אע"פ שלא ראה פה"ב.

א"כ יוצא לפירש"י - דלמ"ד מקח קובע, אין מצב שלוקח חייב במעשר ופועל פטור. **א] כי לפני גמר מלאכה -** לוקח נמי פטור (דמקח לא מחייב קודם גמ"מ).

ב] ואחר גמ"מ, אין פועל אוכל.

מיהו לפירש"י לק"מ - דס"ל דמקח קובע למעשר אפי' קודם גמ"מ, וא"כ לוקח לא יכול לאכול, דמקח זה כגמ"מ, ופועל יכול לאכול דקודם גמ"מ פועל אוכל (והתוס' שהקשו אזלי לשיטתם, דמקח אינו קובע לפני גמ"מ - מהרש"א).

מקח זה סברא לפטור. איך יתכן שמקח מביא חומרא

בתאנה נוטה לבית או לחצר - לוקח חייב ובעה"ב פטור, דלוקח עיניו במקחו, לכן בב' שתולש לאכילה יש לו גמ"מ וגם ראיית פה"ב, וחייב, אבל בעה"ב עיניו בתאנתו (ומייירי ששכר פועל ללקוט כל הראוי), לכן לתוס' אין על הב' שתלש דין גמ"מ עד שילקוט כולה או רובה ויכול לאכול את הב' שתלש אפי' בתוך הבית, דראיית פה"ב לא מחייב קודם גמ"מ (ואין נפק"מ אם עומדת בגינה ונופה נוטה לחצר או כולה עומדת בחצר אלא מילתא דשכיחא טפי נקט).

בעה"ב שקצין ב' פירות, מתי חייב במעשר (רש"י תוס')

א] כשאינו רוצה ללקוט יותר - אלא רק ב' שאוכל, דלא שייך למימר עיניו בתאנתו דאין עיניו אלא בב' שאוכל, ולהכי חשיב לפי תוס' גמר מלאכה בב', ולפירש"י יש כאן גם ראיית פה"ב בב'.

ב] לדעת רש"י - אם כל העץ גדל בחצר, בעה"ב חייב בב', אפי' שלקח פועל ללקוט את הכל ולא נגמרה לקיטתו, דלדעת רש"י כיון שגדל בחצר, לא חסר בראיית פה"ב אע"פ שעדיין הפירות במחובר, ותוס' פליגי, דאין ראיית פה"ב במחובר.

יש ג' דברים התלויים בגמר מלאכה, א] חיוב מעשר בלוקח. ב] חיוב מעשר בבעה"ב. ג]

דין לוקח

לפי ריב"ם - לוקח מנכרי קודם מירוח, כנ"ל.

סברות ריב"ם ור"ת אחרי מירוח

ריב"ם - לא יתכן שאחר שנתחייב הטבל אצל המוכר, יפקע שם טבל מיניה.

ר"ת - אם ראה פני הבית, וחל שם טבל גמור מדאורי, ודאי לא פוקע שם טבל אצל הלוקח, אבל אם לקח קודם שראה פני הבית, עדיין לא חל שם "טבל" אצל המוכר, ואז לא חל גם אצל הקונה, דלא מיקרי "תבואת זרעך".

לוקח חטיין ושעורין דבני גורן ניהו וא"צ פני בית (פח:; לפי האיבעית אימא) מתי יחול בהם פטור לוקח לשיטת ר"ת

י"ל דאם המוכר מירח ע"מ למוכרן - בזה לא חל שם טבל אצל המוכר, ובזה לא יחול שם טבל אצל הלוקח (חי" הגר"ח הלוי, ולכן הרמב"ם אחר שכי' בהל' א' דין ממרח ע"מ למכור שפטור, כי' בדין ב' וכן" הלוקח פטור וכו', ע"ש ואכמ"ל).

מתי חייב מדאורי' לוקח מהקדש והפקד

הקדש או הפקיר אחר מירוח.

מירוח נכרי פטור מדאורי'. האם חז"ל החמירו בו הבא ראייה

אמאי לא א"ל קח מן הנכרי הממורח - והו"ל מפטור על פטור, ונ' דרבנן החמירו (תד"ה תבואת).

לפי הס"ד של הגמ' לולא דרשת "כנפשיך" פועל היה נחשב לוקח על הפירות שאוכל בשעת מלאכה. מאימתי זוכה הפועל בפירות

לר"ת - אם נאמר שזוכה בפירות בשעת כניסה למלאכה, הרי זה לפני גמ"מ, ולשיטת ר"ת לוקח קודם גמ"מ חייב מדאורי', ואמאי אמרי' בסוגיין "ולוקח מדאורי' מי מחייב". ואם נאמר שזוכה בפירות אחרי מירוח, לכן פטור מדאורי' דלא חשיב "תבואת זרעך", אבל הרי אחרי מירוח כבר אין לפועל זכות אכילה.

ע"כ לר"ת זוכה בפירות בשעה שאוכל - ואז אמנם זה כבר אחרי גמ"מ אבל מותר לו לאכול, כי לקח מפירות שלא נגמרה מלאכתו, אלא הגמ"מ בידו, כיון שנטלן לאכילה אין להם גמר אחר, ע' מהר"ם ומהרש"א.

לריב"ם - זוכה בפירות קונה דוקא מתחילת המלאכה, דהוי קודם גמ"מ, אבל אם היה קונה רק בשעת האכילה, היה חייב מדאורייתא, כיון שכבר היה גמ"מ כשנטלן לאכילה.

קנה ענבים העומדות ליין ועשה מהם יין, מה דינן למעשר

כיון דקנה לפני גמ"מ - והוא עשה גמ"מ. לר"ת חייב לעשר מדאורי', לריב"ם חייב מדרבנן.

מתי א"צ ליתן המתנות כהונה, אלא משאירן

לעצמו, ומ"ט

[א] **בדמאי** - דספק הוא.

[ב] **הלוקח ממורח מן הנכרי** - דאתינא מכח מאן דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיה (תד"ה תבואת).

דף פח:

חטיין ושעורין שהכניסן לבית במוין שלהן, הוכח דלר' אושעיא נפטרו ממעשר לעולם

[א] **דאם נפטרו רק עד שימרח** - אין זו הערמה, דעדיין לא התחייב.

[ב] **דחבר שמת והניח פירות** - הן בחזקת מתוקנין, דאימור דעביד כר' אושעיא, והוי ספק וספק.

מהן הקושיות של רש"י ותוס' בסוגיין מוהא דמערים אדם וכו', ומה תירוצו (ג)

[א] **תד"ה מאי וכו'** - (פח). כיון שרש"י מוקי לה שלא נגמרה מלאכתו למעשר, מאי פריך א"ה בעה"ב נמי נחייב, הרי כיון שנכנס לבית לפני גמ"מ יכול לאכול אפי' בבית כדר' אושעיא.

וכ' מהרש"א - דרש"י נשמר קצת מקושיא זו, דפירש, א"ה בעה"ב נמי תלישתה היא גמר מלאכתה, ר"ל דכתאנים עצם התלישה היא גמ"מ.

[ב] **תד"ה לא וכו'** - מבואר בסוגיין דקישואין וכו' מתחייבין במעשר אע"פ שפקסו בבית, מ"ש מר' אושעיא דמכניס תבואה במוין שלה פטור.

ותירצו - שכך דרכן להכניס לבית קודם פיקוס.

[ג] **רש"י ד"ה אבל חטיין כו'** - לפי האבע"א מבואר דחטיין ושעורין דבני גורן ניהו א"צ כלל ראיית פה"ב, ודלא כר' אושעיא.

ותירץ - דר' אושעיא סובר כמו התי' הראשון.

הכניס חטיין ושעורין לבית במוין, האם יש מי שחולק על ר' אושעיא שפטורין ממעשר לעולם

לאבע"א - בית לא מעלה ולא מוריד, כי מתחייבין בגורן.

"ראשית דגנך תירושך ויצהרך תתן לוי", א] מה דין ענבים וזיתים מדאורי'. ב] האם יש הברדל לדינא בין תרומת יין ושמן, לתרומת זיתים וענבים. ג] האם גם בדין יש חיוב דאורי' בשבילים לאכילה. ד] מה דין פירות אחרים

[א] **בלש"ב בגמ' פח:** - כי קאמר ר' ינאי בזיתים וענבים, והרי ר' ינאי קאי על דין תורה, ופירש"י ד"ה בענבים וזיתים, העומדין לאכילה ואף הן בכלל תבואה ומעשר שלהן מן התורה, ובתד"ה כי קאמר, כשאין דעתו לדרבן חייב מן התורה.

[ב] **ללש"ב הני"ל** - זיתים וענבים כיון דלאו בני גורן ניהו, כניסתן לבית קובעתן למעשר, אך שמן ויין שיש להם גורן, הכנסתן לגורן קובעתן, והיינו דריכה בגת

וביקב (רש"י ותוס').

ג] דגן אין רגילות לאכלו בשבלים - לכך לא מחייב לעשרן עד שימרח (תוס').

ד] פטורים מהתורה - והי"בם מדרבנן (תד"ה הכא בתאנה, פח.; תד"ה והבודל בתמרים, פט.).

מגנלן שאדם אוכל בתלוש (ס"ד ומסקנה)

א] ס"ד מק"ו משור - (מה שור שאינו אוכל בתלוש וכו'), ופרכנו הק"ו (מה שור שאתה מצווה על חסימתו).

ב] מיתור המילה "קמה" - ואם אינו ענין לאדם במחובר תנהו ענין לאדם בתלוש.

ג] מ"כי תבוא בכרם רעד" - מי לא עסקינן ששכרו לכתף.

ד] מיתור המילה "שור" - דהו"ל למיכתב "לא תדוש בחסימה", מקיש חוסם לנחסם ואיפכא, מה נחסם אוכל בתלוש, אף חוסם אוכל בתלוש (פח.; פט.).

מגנלן שישור אוכל במחובר

א] רעד רעד - אם אינו ענין לאדם במחובר, תנהו לשור במחובר.

ב] מיתור המילה "שור" - מקיש נחסם לחוסם.

מה עוד לומדים מהמילה "שור"

לריו"ס בר"י - (צא.); דבעינן דומיא דשור עד שיעשה בידיו ורגליו, אבל פועל שעושה בידיו בלבד או ברגליו בלבד, או בכתיפו, אינו אוכל. ובעופות, הוא ספק (דעופות יכולים לדוש רק ברגליהן, א"נ, אפי' ידושו גם בכנפיהן מ"מ לא דמי לשור, תוס').

דף פמ.

חולב נקרא עבודה ב"תלוש" או ב"מחובר"

זעת תד"ה ס"ד - דחולב נקרא עבודה במחובר, דהק' דלעולם נרבה מ"קמה" חולב וכיו"ב, ומ"דיש" לא נמעט "חולב", אלא נרבה תלוש דבלי "דיש" (אילו היה כתוב "לא תחסום שור במלאכה") היה אוכל דוקא במחובר דומיא דפועל דגם לא אוכל בתלוש, דאין מקור (דהא לקחנו "קמה" אחד לחולב), ונ' דאף לצד דפועל לא אוכל "בתלוש", חולב אוכל, והיינו דלא חשיב "תלוש" כיון דהוא מחובר בפרה (ולפי צד זה שחולב אוכל, ובתלוש לא אוכל, מחבץ ומגבץ לא היה אוכל, דזה כבר תלוש).

דיש מה דיש מיוחד דבר שבשעת גמ"מ פועל אוכל בו וכו', יצא המנכש בשומים ובבצלים וכו', למה לי מואל כליך לא תתן נפקא לא צריכא אע"ג דקא משליף קטיני מביני אלימי, ציע איך לומדים מ"דיש" שהוא בתלוש, דינים על המחובר (הב' משדי רועי נ"י)

כתב בתוי"ט - משום דהוקף חוסם לנחסם ונחסם לחוסם מה חוסם אוכל במחובר אף נחסם אוכל במחובר ומה נחסם אוכל בתלוש אף חוסם אוכל בתלוש, וא"כ כלול בזה היקש מחובר לתלוש (מיהו צ"ע, אם הוא היקש גמור תלוש למחובר, מדוע בתלוש אוכל כל משך הזמן עד הגמור

מלאכה, ואילו במחובר אוכל אך ורק בשעת הגמר מלאכה).

האם פועל שעוסק בשעת גמ"מ למעשר אוכל מבואר במהרש"א - שזו מח' רש"י ותוס'. לרש"י בשעת גמ"מ אוכל (ורק אחר שנגמרה מלאכתו למעשר אינו אוכל, כגון נתפרסו עגוליו). ולתוס' קודם גמ"מ אוכל אבל בשעת גמ"מ ממש אינו אוכל.

יצא המנכש בשומים ובבצלים, פירש"י, קא ס"ד שעוקר מביניהן שאינן יפות, צ"ע, דלכא"ו זה לא רק ס"ד אלא זו המסקנה דקא משליף קטיני מביני אלימי

השתא ס"ד דמעט מנכש - שאין בו שום נתינה לכליו של בעה"ב (שמשליך כל מה שניכש, דאינם ראויים לאכילה), ועל זה פריך שפיר, דא"צ למעטן מ"דיש", תיפול"ל מ"ואל כליך לא תתן", דאינו עוסק כלל בנתינה לכליו של בעה"ב (וכ"כ מנח"י, דרך בתירוץ דמעט משליף קטיני מביני אלימי, התחדש דאיירי שנותן לכליו של בעה"ב, וכדפירש"י "דאיכא השתא נתינה לכליו של בעה"ב, ולא מעט מאל כליך לא תתן").

"דקא משליף קטיני מביני אלימי", א] מדוע אינו אוכל מהאלימי ב] מדוע אינו אוכל מהקטיני

מהאלימי - דאינו מתעסק בתלישתם, ונתמעטו מקרא "ואל כליך".

מהקטיני - אף שתולשם לכליו של בעה"ב, תכלית המלאכה אינה בשבילם, אלא לצורך האלימי, ונתמעט מ"דיש", שתכלית הדישה היא בשביל אותם פירות שהוא דש.

לולא "ואל כליך", ממה היה אוכל, ולולא "דיש", ממה היה אוכל, ומדוע

לולא "ואל כליך" - היה אוכל גם מהאלימי אע"פ שאינו תולשם, דמ"דיש" אין למעט אלא מה שנגמרה מלאכתו למעשר, אבל לא בעינן גמר מלאכה של המחובר, שאין צריך לקרקע. קמ"ל שצריך גמר מלאכת המחובר.

לולא "דיש" - היה אוכל מהקטיני, דזו שעת נתינתם לכליו של בעה"ב, קמ"ל שאוכל רק מאותם פירות שתכלית המלאכה בשבילם.

מהן הדברים שלומדים מ"דיש"

א] רק גידולי קרקע - להוציא החולב והמחבץ והמגבץ (דס"ד מ"קמה" לרבות כל בעלי קמה אפי' דלאו גדולי קרקע).

ב] רק בשעת גמר מלאכת המחובר - להוציא משליף קטיני מביני אלימי, כנ"ל.

ג] רק שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה - להוציא כודל בתמרים ובגרוגרות (שנגמרו למעשר, ואין בהם דבר מאוחר ממנו), ולהוציא לש מקטף ואופה שנגמרה מלאכתו לחלה שהוא המאוחר שבו (אבל קודם לישא אוכל

אף שנגמרה מלאכתו למעשר).

לאכול משעת גמר מלאכה למעשר, וצ"ע).

איך אפשר לדרוש כמה דרשות ממילה אחת
כולן שקולין הן וכי הדדי נינהו, והי מינייהו מפקת (תורת חיים).

היכי תמצוי חיוב חלה בלי לישא
דבובשני ואיסקריטין - דבלילת עיסתן רכה מאד ואינה ראויה ללישא, דחיובן בחלה רק באפיה.

הבודל בתמרים, מתי אוכל ומתי לא

בתוחלני - אוכל, דעדיין לא נתבשלו, ולא נגמרה מלאכתן למעשר.

בתמרים וגילות - אינו אוכל, דכבר נגמרה מלאכתן למעשר.

היכי תמצוי חיוב חלה בלי חיוב מעשר
בי"ד שנה של כיבוש וחילוק - דמעשר פטורים עד שנבחרה שילה, דכתיב עשר תעשר, וכתיב בתריה במקום אשר יבחר. ובחלה נתחייבו מיד בכניסתן לארץ, שלא נאמר "כי תבואו" אלא "בבואכם" (רש"י).

דף פמ:

מניעת ורבי אכילת פועל

[א] **אכשורי גברא מותר** - כגון לטבל פתו בציר כדי לאכול ענבים הרבה.

[ב] **פת עם הענבים אסור** - לכ"ע, דזה "ענבים וד"א".

[ג] **הבהוב ענבים באור** - לתוס' בראוי לאכילה מותר, ובאין ראוי לאכילה ספק, ולרש"י גם בראוי לאכילה, ספק.

[ד] **ספיתה במלח** - לתוס' בראוי לאכילה מותר, ובראוי ע"י הדחק, אסור. ולרש"י גם בראוי אסור (לפירוש ר"י בתוס', משמע דבראוי לאכילה אפי' ענבים וד"א ממש מותר, ובתורא"ש חולק, דבד"א ממש לכ"ע אסור, אלא רק הבהוב בגופן שרי. ולפי ר"י קשה אמאי בפיתם לא יאכלו, מנח"י).

[ה] **ביטול מלאכה אסור** - אפי' מה שמותר, אלא ע"י אשתו ובניו.

[ו] **רשאי בעה"ב להשקות פועלים יין** - כדי שלא יאכלו ענבים הרבה.

"ולא יספות במלח ויאכל", למסקנה מושום מעשר. א"כ אמאי לא פשמנו שמדין פועל מותר לספות וכ"ש הבהוב

לתוס' - מיירי בראויין לאכילה, וספק הגמ' הוא דוקא באין ראויין אלא ע"י הדחק.

לרש"י - י"ל דמיירי שנטל רשות מבעה"ב (כמו לאכול בפת, או בקצץ).

מי יותר מחמיר אביי או רבא לגבי חיוב מעשר בספת במלח

אביי - בחו"ל מיקל מרבא, דספיתה לא קובעת כלל, אבל בארץ מחמיר מרבא, דאפי' באחת קובע.

רבא - בחו"ל מחמיר מאביי, דספיתה בשתים קובעת כמו בארץ, אבל בארץ מיקל מאביי, שבאחת אין ספיתה קובעת.

השובר פועל ללקט פירות שנשרו מן האילנות, האם אוכל מהן האם אוכל מהפירות שלא נשרו

"שכרו ללקט הרי זה אוכל" - ומיהו אוכל דוקא מהפירות שנפלו, ולא מן המחובר, דאינו אוכל אלא

כתב קובה"ע (סי' ס"ו אות ה'), אף דמעשר פירות אינו אלא מדרבנן, עונת המעשרות שנשנו בפ"ק דמעשרות בכל הפירות היא מדאורי'. היכן נ' בסוגיין דברביו

זעת התנ"ה והבודל בתמרים - דאף דבתמרים וכיו"ב חיוב מעשר אינו אלא מדרבנן, מ"מ גמר מלאכתן למעשר קובע לגבי דין דאורי' של אכילת פועל, אף שאין בהן חיוב מעשר מדאורי' כלל.

יצא הלש והמקטף והאופה, הקשו תוס', דבשלמא אופה צריך וכו', אבל למ"ל מקטף הרי אין קיטוף בלא לישא. וצ"ע, למה לא הקשו כן גבי חולב למה תנא מחבין ומגבן, הרי אין מחבין ומגבן בלא חולב

י"ל דחולב כיון שאינו גידולי קרקע - לא תליא בהנך מלאכות כלל (א"ה, משמע שר"ל דאילו פועל היה אוכל גם בחלב, לא היה גבול לאכילתו, דאין בחלב מושג של "גמר מלאכה"), ולכן התנא נקט כל מיני מלאכות חלב, אבל כאן כיון שגמר מלאכה לחלה הוא בלישא, א"כ צ"ל דהתנא נקט כל מיני אופנים של גמר מלאכה לחלה, ולכן שפיר הקשו תוס' דבשלמא אופה, משכחת לה דהוי גמר מלאכה לחלה בלי לש, אבל מקטף לא שייך (תורת חיים). ובתורא"ש כתב דהכא כיון שהוצרך לשנות לש ואופה סידורא דפת נקט.

[א] **העובר בארץ בטחינת חטין, האם יכול לאכול מהחטין.** [ב] **באפית מצות בארץ, האם יכול לאכול מהמצות.** [ג] **בחו"ל**

[א] **כן** - אף שנגמרה מלאכתו למעשר, כיון שלא נגמרה מלאכתו לחלה, דאזלי בתר גמ"מ המאוחר שבהם.

[ב] **לא** - כיון שנגמרה מלאכתו לחלה.

[ג] **לא** - אף דחיוב חלה בחו"ל אינו מדאורי', דלא חיוב חלה או חיוב מעשר הוא הגורם לסלק את הפועלין מדין אכילה, וכדפירש"י "דמעשר גבי אכילת פועל לא כתיב", אלא **גמר מלאכה** לחלה ומעשר, לא שנא בזמן או במקום שנוהג חיוב חלה ומעשר ולא שנא בזמן או מקום שלא נוהג (מיהו אם דעתו ללוש חצי משעור של חיוב חלה, לא דמי להנ"ל בדזה לא חסר לא במקום ולא בזמן, אלא חסר בעיסה והוי כמו שאין דעתו לעשות "לחם", דאסור לפועל

מהמלאכה שמתעסק בה, ומלאכתו היא בתלוש.

לפירש"י שמקח קובע לפני גמר מלאכה, מאי שנא גבי לוקח "אחת" מלוקח "שתיים", דאחת אחת אוכל, ושתיים אינו אוכל

מדאורי' אין חילוק בין שתיים לאחת - אלא מדרבנן על שתיים חל שם "גורן" בדבר שלא נגמרה מלאכתו, מכי מטי להו "מילתא דחשיבותא" כגון מקח או קציצה, או ספיתא במלח, כדיליף אסמכתא מקרא "פי קפצם פְּעָמִיר גְּרָנָה", דאין גורן בלא קיבוץ, ואין קיבוץ פחות משתיים (רש"י).

א] מתי אפי' שתיים לא קובע. ב] מתי אחד נמי קובע

א] בבעה"ב שדעתו על הכל (תד"ה בעל, פח.).
ב] בדבר שנגמרה מלאכתו לפני כן (כן משמע בתד"ה שתיים, פט:).

נפק"מ מא"י לחו"ל

א] א"י מעשר דאורי'.
ב] לאביי רק בא"י קובעת ספיתה.
ג] למ"ד יש קנין וכו', גזור בלוקח מנכרי רק בא"י (קא.).

"קוצין אחת אחת אוכל" באר, א] למה הוצרך לקצוץ לפי רש"י כיון דמן התורה מוגיע לו לאכול ב] למה מיאנו תוס' בפירושו ג] למה הוצרך לקצוץ לפי ר"ח ד] מדוע לפי ר"ח לא קשה, מה שהקשו על רש"י

א] צ"ל דקאי ארישא ששכרו לעדור, דמדינא לא היה אוכל.

ב] למה פשוט לו כ"כ שיוכל לאכול במלח הא לא פירש לאכול במלח.

ג] לפי ר"ח התנאי לגריעותא, שבעה"ב קצץ עם הפועל לחסום עצמו שלא יאכל אלא רק י' או כ' פירות, וא"כ שפיר קאי אשכרו לבצור.

ד] והשתא פריך שפיר במאי דבעי יאכלם, כיון שבין כך לא יאכל יותר, מיהו הק' תורא"ש, אמאי תנאי זה משוי ליה מקח לחייבו במעשר כיון דבלא תנאי היה אוכל יותר (ומשמע דפשיטא שאין לומר דר"ח קאי אלעדור כדפירש"י, דמשמע דר"ח בא לתרץ הקושיא הראשונה למה הוצרך לקצוץ כלל, כיון שמגיע לו בחינם).

פרות המרכסות בתבואה, מדוע אינו עובר משום בל תחסום

"משום דגמר מלאכתן למעשר משעת דישא" (רש"י).

וצ"ע - דהכא מיירי בשעת דישא, ובשעת דישא בהמה אוכלת, כי זה קודם גמר מלאכה.

ופירש"י - דהכא מיירי בחושלא, דיש בה שתי דישות, דישא ראשונה להסיר הקליפה החיצונית ואז בהמה אוכלת, ודישה שניה אחר שרייה במים ויבוש בתנור, בזה אינה אוכלת, דהוי אחר גמר מלאכה.

וצ"ע - הרי בתבואה כיון שראויה לחלה, לא אזלינן בתר גמ"מ למעשר, אלא בתר גמ"מ לחלה.

וצ"ל - דשעורין אלו אינן עומדין לעשיית פת אלא קליות, וכדרך שכ' תד"ה המרכסות, אלא שתוס' לא העמידו בחושלא, וצ"ע (ועי' פרישה סימן ל"ז).

היכי תמצוי דבר שנגמרה מלאכתו ונתחייב במעשר ואעפ"כ פועל אוכל

דבר שהוא בר חלה אוכל עד שתגמר מלאכתו לחלה.

היכן מצינו באותו פרי ב' זמני אכילה לפועל
א] בחיטין העומדין לקליות - אוכל עד גמ"מ למעשר.
ובעומדין לחם וכיו"ב - אוכל עד גמ"מ לחלה.

ב] הבדל בתמרים רגילות - אינו אוכל מפני שנגמרה מלאכתן למעשר.

ג] הבדל בתוחלני - אוכל, דעדיין לא נתבשלו ולא נגמרה מלאכתן למעשר.

ד] בענבים וזיתים לאכילה - תלישתן זו גמר מלאכתן (ע' רש"י ד"ה א"ה בעה"ב נמי, פח.).

ה] ובעומדין ליין ושמן - אוכל עד גמר מלאכתן ליין ושמן (פח.; תד"ה כ.).

ו] בתאנים העומדין לאכילה - תלישתן זו גמר מלאכתן.

ז] ובעומדין לקציעות - עד שיתייבשו (כא.; תד"ה ופטורות, צב. תד"ה השוכר).

דף צ.

לתלות טרסקלין האם מותר בכל בהמה

כתב הריטב"א - ושמעין מהכא, שכל שתלה לבהמה שיעור אכילתה בטרסקלין, והיינו ד' קבין לפרה וכו', ליכא משום לא תחסום" (דאל"כ עדיין יש מראית עין).

כשתולה טרסקלין רק מפני מראית עין כמה אוכל שם לה

מספיק בול מאותו המין - היינו "מלא אגרוף", אע"ג דזה פחות משיעור אכילתה.

צ"ע למה מספיק בול, הרי אחר שתגמור רואין שאינה אוכלת ושוב יש משום מראי"ע

הרואה יאמר שאכלה כבר כל שובעה (סמ"ע סי' של"ח, יז).

מגלן דבתרומה ומע"ש מותר לחסום לפירש"י
(ב' פירושים)

א] פירוש א' ברש"י - ד"דישו" משמע "סתם דיש", וסתם דיש היינו קודם הפרשת תרומות ומעשרות, דאין דרך להפריש בשבלין (ד"ה תרומה ומעשר).

ב] ד"דישו" משמע "הראוי לו" - (מדלא כתיב "דיש"), ותרומה ומע"ש לא נקרא "ראוי לו" (ד"ה ממון גבוה, וכ"כ תד"ה והדרות).

מה נפק"מ בין ב' הפירושים ברש"י

א] כהן הדש בבהמתו בכרשיני תרומה - לפירוש א'

ומבואר - דאע"ג דאסור בהנאת כילוי חוץ לחומה, אין זה מפקיע דין "ממונו".

מה הקשו תוס'

כאן במעשר ראשון דמיקרי דישו כאן במע"ש - דאפי' לר' יהודה אינו עובר חוץ לחומה כדפריך בסמוך והא בעי חומה ותימה והלא אי לאו רעך היה אוכל פועל משל הקדש כי היכי דשרי משל חבירו ולא הוי גזל וה"נ אית לן למימר דשרי חוץ לחומה דהא לר' יהודה ממונו הוא ויכול לקדש בו האשה אפי' חוץ לחומה כדמשמע בקדושין (דף נג:) ו"ל דאפי' הכי (לא) קרינן ביה דישו שלו ולא של רעך דה"נ אמרינן בסוף פרק חלק (סנהדרין דף קיא:) דלכולי עלמא לא מיקרי שללה גבי עיר הנדחת ופטורה מן החלה דלא מיקרי עריסותיכם.

עיסה מקמח מע"ש חוץ לחומה, האם לר' יהודה חייבת בחלה

פטורה דלא מיקרי "עריסותיכם" (תד"ה כאן).

וצ"ע מ"ש גבי חלה דלא מיקרי "עריסותיכם" (ו"שללה" גבי עיר הנדחת), ומ"ש גבי קידושין דמיקרי "ממונו"

ונ' - דאשה אינה צריכה להתקדש בכולה, אלא די לה בפרוטה מתוכה, ופרוטה ודאי יש לה. אבל להקרא "שללה" ו"עריסותיכם" צריך שכל הממון יהיה שלו.

האם כהן הדש בתרומה עובר בלא תחסום ומדוע (כל השיטות)

לרש"י לטעם א' - אינו עובר אפי' ישראל, וכ"ש כהן (דסתם דייש לאו בתרומה).

לטעם ב' - בפרה של ישראל אינו עובר אע"פ שמוזנותיה עליו דבעינן "דישו" הראוי לו (רש"י ד"ה ממון גבוה, דשכירות אינה כמכר, והובא בתד"ה והיא, לעיל נו:), אך בפרה של כהן עובר.

לתוס' - בחיטין אפי' בהמה של כהן אינו עובר, שהן מאכל אדם, ורק בכרשינין עובר.

למו"ע - בגידולי תרומה ובתרומת מעשר דמאי, עובר אפי' ישראל, כיון דחיובין רק דרבנן, וכ"ש כהן (אבל כ' הריטב"א דמ"מ אסור להניח לבהמה לאוכלן, דתרומה דרבנן היא, אלא תולה לה בטרסקלין כל שיעור אכילה במלואו דהיינו ד' קבין לפרה וג' קבין לחמור, והיינו דלא סגי לה בבול, כיון שאכילתה היא מעיקר הדין, ולא רק משום מראית עין. והמנח"ח מ' תקצ"ו כתב, דהרמב"ם חולק על הריטב"א, דבפי"ג מהל' שכירות נקט רק דהדש בחסימה בגידולי תרומה עובר בלא תחסום, ולא כתב הרמב"ם דצריך לתלות לה בטרסקלין מאותו המין. מיהו המגיה בחי' הריטב"א, הביא בשם הרב אלישיב זצ"ל, דהרמב"ם כן סובר כהריטב"א, דבפי"א מהל' תרומות הל' כ"ח, כתב הרמב"ם דבגידולי תרומה תולה כפיפות ונותן לה מאותו המין).

מדוע גידולי תרומה אינן תרומה מראור'

מותר לחסום דאין זה "סתם דיש", לפירוש ב' אסור לחסום, דהוי דישו הראוי לו (דכהן רשאי להאכיל לבהמתו כרשיני תרומה).

ב' ישראל הדש במע"ש בתוך החומה - לפירוש א' מותר לחסום גם לפי ר' יהודה, דאין זה "סתם דיש", לפירוש ב', לפי ר' יהודה, אסור לחסום, דהוי דישו הראוי לו (כיון דהוי ממון הדיוט ובתוך החומה).

מדוע הוכרח רש"י לכתוב ב' פירושים

בתחילה ס"ד דמותר לחסום בכל תרומה ומע"ש - לכן פירש"י כפי' א' (דסתם דיש לא הוי בתרומה. ובאמת הקשה הרש"י לפי תוס' שכבר בתחילת הסוגיא כתבו כפירוש ב' של רש"י, אמאי לא משני, כאן בבהמת ישראל כאן בבהמת כהן, וע"ש ברש"ש, דלרש"י ניהא).

וכדפריך מעשר אמעשר - ומשני הא ר"מ הא ר' יהודה (דפליגי אי מע"ש ממון גבוה או ממון הדיוט), כבר א"א לפרש דסתם דיש לא הוי בתרומה ומעשר דא"כ לר' יהודה למה אסור לחסום, לכן הוכרח רש"י לפרש פי' ב' (מהרש"א ובמהד"ב, והק', מדוע רש"י לא כתב זאת מיד כשהגמ' חילקה כאן במעשר ראשון כאן במע"ש).

האם יש לא תחסום במעשר ומדוע

א' הדש במע"ש חוץ לחומה - חייב לחסום לכו"ע ואפי' לר' יהודה דממון הדיוט הוא, משום "לא תוכל לאכול בשערך" (רש"י ד"ה הא בעי. ואע"ג דבהמתו אוכלת ולא הוא, צ"ל לפירושו דנכלל בלאו זה גם איסור הנאה חוץ ל"ים, קובץ שמועות, והביא מהשאג"א סי' צ"ז, שמע"ש אסור בהנאה חוץ ל"ים, מיהו השאג"א שם לא הזכיר את פירש"י, אלא את דברי תוס', דמע"ש לא מיקרי "דישו", ולא מיקרי "שללה" גבי עיר הנדחת, ולא מיקרי "עריסותיכם" גבי חלה ואפי' לר' יהודה דמע"ש ממון הדיוט, והיינו מה"ט דאסור בהנאה, או משום דלא מיקרי "דישו" ו"רעך" (תד"ה כאן, דהיינו דפליגי על רש"י ולא פירשו משום דאין דוחה לאו, דהא לשיטתם אכילת פועל דוחה איסורים, אלא דאיסור חוץ לחומה הוא חיסרון בבעלות).

ב' הדש במע"ש לפנים מהחומה - מחלוקת ר"מ ור' יהודה, לר"מ חייב לחסום דמע"ש ממון גבוה ולא הוי "דישו", ולר"י דמע"ש ממון הדיוט וחשיב "דישו", אסור לחסום (וצ"ע למה לא תירצה הגמ' איבע"א הא והא ר"י, כאן חוץ לחומה וכאן לפנים, תורת חיים, ע"ש).

ג' במע"ש דמאי - אסור לחסום, ואפי' לר"מ, דדמאי אינו אלא מדרבנן (וצל"ע, איך משכחת לה "דמאי" בשבליים, דמה ספק יש בזה שמא עישר עם הארץ בשבליים).

ד' הדש במעשר ראשון - אסור לחסום, כיון דמע"ש חולקין.

מדוע מותר לקדש אשה במע"ש חוץ לחומה לפי ר' יהודה

דזו אינה הנאת כילוי - דהיא תאכלנה ב"ים (הב' יוסף חיים משה שובע נ"י, כדאמרי' בקידושין נו, אשה יודעת שאין מע"ש מתחלל על ידה ועולה ואוכלתו בירושלים).

ומ"מ במתרת גג רבנן מודים שמותר לחסמה, ולא חיישין למראית עין דכנראה מוכחא מילתא שהיא חולה ומתרות (וכ"כ ערוך השולחן "מפני שהדבר ניכר לכל ואין כאן חשד"), או ד"ל דכשמזיק לה לא חייש' למראית עין. ובריטב"א כתב דרשב"י לפרושי לדברי רבנן בא, דאע"ג דמין אחר לא יתלה, כרשינין תולה לה שהן יפות לה, ולפ"ד גם לרבנן אפשר לתלות לה כרשינין ואין שום מחלוקת בין רבנן לרשב"י (ויש לתמוה על המנח"ח מ' תקצ"ו שכתב דדעת הריטב"א היא כתוס', דהא מפשטות ל' תוס' משמע דלא כהריטב"א, וכן ברא"ש ובתורא"ש מפורש דרבנן פליגי וסבירי דא"א לתלות לה כרשינין משום מרא"ע וכנ"ל, וכידוע דבדרך כלל הרא"ש בתוספותיו נמשך אחר דברי התוס').

האם בהמה אוכלת ממה שאינה רואה, כגון ממשא שעל גבה

לפי הטעם של "חזיא ומצטערת" - אינה אוכלת כיון שאינה רואה מה שעל גבה ואינה מצטערת, אבל לפי הטעם "שהתורה לא הקפידה אלא על הנאתה" לכא"ו פשוט שכן אוכלת.

נפק"מ מאכילת פועל לאכילת בהמה

א] פועל אם חסמת פטור.

ב] פועל אוכל בכרם נכרי, בהמת ישראל לא.

סיכום, מתי אינו עובר בלא תחסום ומ"ט

במרכסות בתבואה - כיון שנגמרה מלאכתן למעשר.

תרומה ומעשר - רש"י כ' בתחילה שאין דיש בזה ואח"כ כ' דלא הוי דישו.

מתרזת - דהטעם משום דמועיל ולא משום דמצטערת.

בענין אמירה לנכרי באיסור לאו

האומר לנכרי "חסום פרתי ודוש בה תבואתך", האם עובר על איסור אמירה לנכרי, ומדוע

לפירש"י - זהו ספק הגמ' אם גזרו באיסור לאו (ומהא דלא פירש שאמר "ודוש בה תבואתי", דייק הלח"מ [פי"ג משכירות ה"ג], דבאופן זה לרש"י אסור מדאורי' משום "לא תחסום". עוד דייק כן, ממה דלא פירש"י לגבי הא דקתני כברייתא 'נכרי הדש בפרתו של ישראל אינו עובר משום בל תחסום', דמייירי בדישה של ישראל. מיהו בס' אבן האול הקשה, איך יתכן שהישראל עובר בלאו ד"לא תחסום" על מה שעשה הנכרי, ומה בכך שהדישה של ישראל, אבל סו"ס הישראל לא עשה מעשה. מיהו קשה לדבריו מדוע באמת לא פירש"י את הספק כשאמר "ודוש בה תבואתי").

לתוס' - מותר כיון שהישראל אינו מרויח, כמו שמותר לומר לנכרי "אכול נבילה זו" (דהא פשיטא לכ"ע דשרי דכתיב "לגר אשר בשעריך תתנה וכו'"), וספק הגמ' הוא באומר לנכרי "חסום פרתי ודוש בה תבואתי" (וכן הוא שיטת הרמב"ן הובא בריטב"א).

לפי ר"י בתוס' - לא דמי לנבילה, דיכול לתת לפיו, אבל

דכיון דהזרע כלה אחר הזריעה, בטל האיסור (רש"י ד"ה גידולי טבל).

מדוע גזרו גזרו גידולי תרומה תרומה

א] משום תרומה טהורה ביד ישראל - שיזרענה במקום ליתנה לכהן.

ב] משום תרומה טמאה ביד כהן - חייש' לתקלה (שישמרנה בכית עד עונת הזריעה).

איך הגזירה בתרומה מבטלת את החששות

לחשש א' - ישראל רואה שלא הרויח, שהרי צריך למכור את הגידולים רק לכהנים בזול.

לחשש ב' - צ"ע, דלכא"ו הכהן מרויח, שהרי זרע תרומה טמאה וצמחה לו טהורה.

ובאמת כ' רש"י בשבת - (יז):, דלהאי לישנא הגזירה היא שגידולי התרומה יהיו טמאים וממילא לא משתלם לו.

מיהו כ' תוס' בשבת שם - ובפסחים (לד):, דאף שהתרומה נטהרת, לא משתלם לו להצניעה לזריעה, כיון שזה ריוח פורתא דהפירות אסורים לזרים.

מדוע היה שייך שיגזרו גם בגידולי מע"ש שיהיו מע"ש, ולמה לא גזרו

טעם א' לא שייך - כיון דמע"ש טהור אין סברא שיזרענו במקום להעלותו לים.

טעם ב' - לכא"ו שייך, דמע"ש טמא כיון שאסור לאוכלו, שמא ישנהו עד עונת הזריעה, ויבוא לתקלה שיבער מהם בטומאה (ויעבור על "לא בערתי ממנו בטמא").

ותי' תוס' - דאין חשש, כיון שאפשר לפדותו (תד"ה גידולי. והקשה הרש"ש, דמשמע בתוס' שעצם הזריעה של מע"ש טמא, מותרת. וקשה, דהרי כמו שאסור להדליק במע"ש טמא, כך אסור גם לזרוע).

בדין "מתרזת", מזה ספק הגמ', ואיך פשטנו לרבנן מדברי רשב"י

הספק - אם דין אכילתה הוא משום שמועיל לה, מותר, כיון שמזיק לה, ואם זה דין שלא תצטער למראה עיניה, אסור (ומבואר כשבהמה רואה חטין ונותנין לה לאכול רק כרשינין היא מצטערת).

כתבו תד"ה אמר - דרבנן לא פליגי עליה במאי דמפרש טעמא משום **דכרשינין מעלי** לה.

וצ"ב דלכא"ו משמע דרבנן טעמא דחסימה משום דחזיא ומצטערת, דאל"כ אמאי אמרו דמביא לה בול **מאותו מין** וברא"ש כ' "ורבנן לא פליגי עליה אלא משום דחייש' למראית עין, אבל אטעמא משום **דמעלי** לה לא אשכחן דפליגי", כלו' דלכ"ע היה ראוי לתת לה **כרשינין** משום הנאתה, אלא דנחלקו אם כשנותן לה **כרשינין** יש חשש מראית עין (ואין לנו לומר דפליגי, אלא במאי דנ' בהדיא דפליגי, תושאנ"ץ).

וצ"ב - כיון **דכרשינין** יפות לה, מדוע לרבנן יש חשש מרא"ע ואולי צ"ל דלאו כ"ע ידעי **דכרשינין** יפות לה.

אסור, דמטעם זה מעשה הנכרי נחשב על הישראל (וכ"כ בהגה' הגרי"ח"ל מיזליש, שיש שליחות לנכרי לחומרא, ולפ"ז לכאור' אפי' בפרה של הנכרי יהיה אסור).
ב) ואם האמירה עצמה אסורה - א"כ בחול אין איסור על האמירה (עי' קובש"ע ביצה, אות מ"ט).

סיכום, אמירה לנכרי פרט מתי מותרת לכו"ע, מתי מח', מתי אסורה מדרבנן, מתי ספק, מתי אסורה מדאורי'

"קח נבילה ותאכל" - מותר לכו"ע, לתוס', כי הישראל לא מרויח, לר"י, דלישראל מותר להאכילו בידים.

"בשל לעצמך" (בשבת) - מח', לפי תוס' מותר (בנכרי שאין מזונותיו עליו), ולפי ר"י אסור, דלישראל אסור לעשות כן.

"חסום פרתי ודוש בה תבואתך" - מח', לרש"י זהו ספק הגמ' אם גזרו בלאוין, ולתוס' מותר.

"חסום פרתי ודוש בה תבואתי" - מח', לתוס' זהו ספק הגמ' (ורק אגב שבת גזרו יו"ט וחוה"מ ושביעית אפי' בלאוין). לר"י אסור לכאור' (מיהו לא מפורש), ולרש"י בודאי שאסור, וללח"מ לפירש"י הוא איסור דאור', וע"ע גידולי שמואל.

בסירוס - לר' חידקא שהוא איסור דאור' לב"ג, עובר מדאור' משום לפני עור (וכן הוא בע"ז, ו: מנין שלא יושיט אבר מן החי לכן נח ת"ל לפנ"ע, והמנח"ח תמה על החינוך מצוה רל"ב, דמשמע דהאיסור דוקא להכשיל ישראל ולא נכרי. והחזו"א הלכ' ע"ז סימן ס"ב כתב, "יל"ע מג"ל דישאל בב"ג מוזהר" ע"ש).

מפני דרכי שלו - לר"י מותר.

חוה"מ אטו שבת - ודאי אסור.

ד' הוכחות ד"אכילת בהמה" בשעת דישה זו "מצוה"

א) דאסור לבעלים לדוש בחסימה - דודאי לבהמה אין "זכות ממון" על בעליה.

ב) דב"ג אינו מוזהר שלא לחסום - ואם זה "זכות ממון", זה היה שייך גם בב"ג, דגם ב"ג מצווה על "דינים" (וכמו שפועל ישראל אוכל בכרם נכרי, וכן ב"ג אוכל בכרם של ב"ג).

ג) דחוסום פרה ודוש בה לוקה - ואם זה "דין ממון", אין לוקין, כיון דניתן לתשלומין.

ד) דאסור לקצוץ דמים - ע"מ שיוכל לחסום (רש"י ד"ה אם חסמת, פח:).

ב' הוכחות ד"אכילת בהמה" זה גם "זכות ממון"

א) דיש לבעלים תביעת ממון על חסימתה - הרי החוסם רק עבר איסור לשמים, אבל לא גזל ממנו כלום (קושיית הרשב"א שם).

ב) דלרבנן אמרינן קלב"מ - ואינו לוקה ומשלם (לדעת אב"י ורבא, אלא"כ רוצה לצאת יד"ש, לדעת רבא), ואם זה תשלומי "מצוה", זה לא עונש, ומה שייך קלב"מ (הוכחת ת"ח חשוב שליט"א).

בחסימה אינו יכול לעשות מה שאומר לנכרי, ולכאור' הוא כפירש"י, דמיירי אפי' ב"חסום פרתי ודוש בה תבואתך", דאסור אף אמירה לנכרי לצורך הנכרי בכל דבר של ישראל אסור לעשות (מיהו משמע דמורה לתוס' דגם ב"דוש בה תבואתי", הוא רק איסור אמירה לנכרי, ולא איסור "לא תחסום" דאור', וכן משמע בתורא"ש ובנמו"י דספק הגמ' הוא בבי' האופנים).

לפירש"י ור"י קשה, איך הגמ' פושטת את בעיין מהא דסירוס, מדוע

דהתם הישראל מרויח במה שהנכרי מסרס את בהמתו, ובהא דאומר לנכרי לדוש בחסימה את תבואתו של הנכרי עצמו, אין הישראל מרויח מזה, אדרבא מפסיד. מיהו י"ל דהגמ' מיירי באופן שהישראל מרויח בחסימתה, שהנכרי מרבה לישראל בדמי השכירות במה שהיא נחסמת (מהרש"א בשם הנמו"י).

לא תבשל גדי בחלב אמו, האם מותר לומר לנכרי לבשל בשר בחלב

לפי הצד בתוס' שהאיסור הוא דוקא כאשר הישראל מרויח (ויל"ע בלשון תוס' אלא אדרבא מפסיד), א"כ יש הבלד אם התבשיל לצורך ישראל אסור, לצורך נכרי מותר.

האם הבעיה נפשמה

הגמ' דחתה דאבוה דשמואל קנסא הוא - משום לפני עור למ"ד דב"ג מצווין על הסירוס, משמע דברכר שמתור לנכרי לא איפשיטא, והוי ספק דרבנן לקולא (כ"כ הרא"ש בשם הראב"ד).

מיהו דעת הרא"ש - דהבעיא כן נפשטה, דודאי אבוה דשמואל אינו סובר כרב חידקא דיחידאה הוא ואין הלכה כמותו, ואין איסור לנכרי לסרס בהמתו, אלא ודאי מטעם אמירה לנכרי קאסר (וכן הוא בנמו"י).

נחלקו הפוסקים אם מותר לומר לעכו"ם ביום חול לעשות מלאכה בשבת, ומביאים ראיה מסוגיין, ויש דוחים הראיה. הראיה והרחיה

לכאור' נ' מסוגיין שאסור - דהא קחזינן הכא דאע"ג דאינו דש מיד כי אם אחר החסימה היה אסור אם היה איסור סקילה" (רס"ג הובא ברא"ש כאן), היינו, דהישראל אומר לנכרי לפני הדישה "חסום פרתי ודוש בה".

ודחה הרא"ש - דמכאן אין ראיה (אף דלפי האמת הוא אסור), דהכא אמירה היה בשעת איסור המעשה הלכך אע"ג דהמעשה הוא אחר האמירה אסור", היינו דבאותה שעה שאמר לו הוא זמן שאסור בחסימה, משא"כ בחול אין זה זמן ששייך לעשות בו איסור שבת (וכן הוא בנמו"י בשם הר"ן).

והספק הנ"ל תלוי בחקירה מהו גדר איסור אמירה לנכרי

א) דאם משום דמדרבנן יש שליחות לנכרי לחומרא - לפ"ז אפי' אומר לנכרי בחול שיעשה לו מלאכה בשבת,

מה אפשר ליישב

בבהמה לא שייך לומר שזה מתחיל ב"זכות ממון", אלא ע"כ זה מתחיל באיסור לחסום, וממילא זה נותן זכות ממון לבעלים, די"ל דהוי כאילו השכיר לשוכר אדעתא דהכי, וממילא הבעלים שפיר בעל דבר לתבוע (חזו"א לדף צ., אבהא"ז, קה"י ב"ק סי' י"ג).

האם גם במשכיר בהמתו לנכרי, וחסם אותה, יכול הישראל לתבוע

כיון שישוד דין חסימה מתחיל מהמצוה - א"כ אצל נכרי שאין לו איסור לחסום ממילא אין לישראל זכות לתבועו ממון.

ולפי"ק' לי מש"כ מהרש"א - בשם הנמו"י, דהנכרי משלם לישראל תוספת על השכירות כדי שיתן לו לחסום אותה, הרי הנכרי יוכל לחסום כרצונו בלא"ה.

ואולי צ"ל - דכיון שידוע ביני ישראל שאסור לחסום, גם נכרי השוכר בהמת ישראל, שוכר אדעתא דהכי שלא יחסום. וצ"ע (וע' לעיל פז: גבי דין אכילת פועל אם זו מצוה או זכות ממון).

דף צ:

האיסור לישראל לסרס בהמה, היכן נזכר בתורה

ומעוך וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו לד', ובארצכם לא תעשו.

"סבר רבא למימר ימכרו לשחיטה", א"כ למה צריך למכור כלל, ישחטנו הוא עצמו

י"ל דימציא דחיות ובינתיים יעבוד בו, ואע"פ שגם הקונה יכול להמציא דחיות ולא ישחטנו מיד, י"ל דאצל הקונה לא אכפת לן שלא ישחט, העיקר שהמוכר לא ירויח כלום מסירוסן, לא מהם ולא מדמיהן, דלא יוכל למוכרו אלא לשחיטה.

מי שמכר שור מסורס משום הקנס, האם אח"כ יכול לקנותו חזרה הוכח

נ' דאסור, דהרי כל הקנס הוא שלא תתקיים מחשבתו ולא יהנה מהעבירה שעשה, ואם יוכל לקנותו חזרה, מה הועילו חכמים בתקנתם (וצ"ע מה מהני מכירתו לבנו קטן לחד מ"ד. וי"ל דמי"מ מגביל אותו).

האם מותר לקנות שור מסורס מישראל הוכח מפורש בגמ' שמותר - שאפי' הבן יכול לקנות בהמה כזו מאביו (וצ"ע א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם, הרי יוכל לקנות לו בהמה כזו מאחרים. וי"ל דמי"מ חביבה לו דוקא בהמתו, והרווחו שימנע לעשות כן בבהמתו).

"פרס לה קטבליא על גבי דישה מהו", מה הגמ' מסתפקת

הספק הוא - כיון שאינה רואה את הדישה, האם קרינן בה "בדישו" או לא (רש"י).

למה לא פשטנו מרתניא דרשאי בעה"ב להתיר פקיע עמיר לפני הבהמה

[א] דהתם עכ"פ אוכלת בשעת הדישה.

[ב] דהתם מתיר לה עמיר מעיקרא, ולא בשעת דישה.

הק' הגרע"א, למה לא פשטנו מולקמן (צב.), תד"ה אלא, באר הקושיא

דמבואר בתוס' שם - שבהמה אוכלת מדאור' ממשא שעל גבה, אע"פ שאינה רואה, ש"מ שגם מה שאינה רואה קרוי "דישו".

ובלי תוס' לא קשה - די"ל דאינה אוכלת מדאור', אלא רק מדרבנן משום השב אבידה.

אבל לפי תוס' - דפשיטא להו שלא שייך בבהמה השב אבידה, צ"ע למה לא פשטנו משם.

האם מותר לכסות את התבואה בפקיע עמיר כדי שלא תאכל מהתבואה

לפי צד א' בגמ' - זה הנידון בברייתא, וא"כ מפורש שמוותר.

לפי צד ב' - אין ראייה מהברייתא, דהנידון שם להתיר פקיע עמיר מעיקרא, וא"כ תלוי בספק הגמ' אי שרי לפרוס קטבליא.

ד' נפק"מ אי משום דמעלי לה או משום דחזיא ומצטערא

[א] לרשב"י - מביא כרשינן ותולה לה.

[ב] למתנזת - דרשאי לחסום.

[ג] לפרוס קטבליא - כל הספק רק אי קרינן "בדישו", אך מצד חזיא פשוט שלא אוכלת.

[ד] בהמה טעונה גפנים - אוכלת אף שאין רואה.

מה הדין [א] הרבייץ לה ארי מבחויץ. [ב] העמיד בנה מבחויץ. [ג] דיתה צמאה למים האם צריך להשקותה. [ד] ביום שרב, האם צריך להביא לה מזון

[א] לוקה (אפי' לפי הצד שברבץ לה אינו לוקה, כיון שאינו בגופה אלא רחוק ממנה, לא חשיב דישה בחסימה. והק' אילת השחר ממנ"פ אם מרחוק לא חשיב חסימה מאליה, א"כ למה מרחוק חשיב חסימה בידים).

[ב] זה ספק הגמ' (תד"ה עמד).

[ג] הגמ' מסתפקת אם מותר לרדוש בה כשהיא צמאה למים, והיינו משום דאינה אוכלת ע"י זה, ודלמא אין זה כמו חלטה, דכאן יכול להשקותה. וכתב אילה"ש, דאת"ל שא"צ להשקותה, ודאי גם א"צ להוציא לה קוץ.

[ד] אם זה מונע גמור שאפי' רעבה הרבה אינה אוכלת דומיא דארי, תלוי בספק הגמ' גבי ארי. ואם אין זה מונע גמור, אלא כמו בנה, תלוי בספק הגמ' גבי בנה.

האם איסור חסימה הוא גם בבהמה טמאה, ובעופות, ומנולץ

גם בטמאות - כדתנן (צא:), בחמור, וכדתניא (צב:), בגמל, וע' רש"י ד"ה מכדי (טפ), ותד"ה דש (צא:),

דלומדים שור שור משבת.

בעופות - מסתפקת הגמ' (צ"א): אליבא דריו"ס בר"י, אם בעינן ממש דומיא דשור בידיו ורגליו, או דלמא בכל כוחו.

תד"ה ריו"ח אמר חייב עקימת שפתיו הוי מעשה, סיכום השו"ט תוס'

א] לדעת ריו"ח - דיבור חשיב מעשה רק היכא **דבדיבורו נעשה מעשה** (כגון חסימה שהולכת ודשה בלא אכילה, וכן במימר שהבהמה נתפסת בקדושה, אבל בנשבע, ומקלל חבירו בשם, חשיב דיבור שאין בו מעשה, כיון דלא נעשה מעשה בדיבורו).

ב] אך קשה ממגדף - דמסיק בסנהדרין דלריו"ח חשיב **אין בו מעשה ד"שאני מגדף** הואיל **וישנו בקול** (כך היא גירסת תוס' שם), ופריך הגמ' לריו"ח מאי שנא מחסימה **בקול** דחשיב **יש בו מעשה**, וקשה מאי פריך מחסימה, הרי מגדף **לא עושה מעשה** בדיבורו.

ג] וי"ל דהקושיא מחסימה אינה על מגדף - אלא על **עדים זוממין** (דבתחילה נתן טעם גבי מגדף דחשיב אין בו מעשה משום דישנו בלב [ר"ל דתלוי בכוונה, ע' רש"י בסנהדרין], ואחר דפריך מעדים זוממים [דחשיב שאין בה מעשה אע"פ דלא תלוי בלב], חזר בו מטעם זה ונתן טעם "הואיל וישנו בקול", וקאי גם אעדים זוממים), ועל עדים זוממין פריך שפיר מ"ש מחסימה, **שהרי נעשה מעשה בדיבורם** שמתחייב הנידון, ולכן בעדים זוממין הוצרכה הגמ' לטעם חדש, דאף **שנעשה מעשה בדיבורם** חשיב **אין בו מעשה הואיל וישנו בראייה**.

ד] אבל במגדף נשאר הטעם הואיל וישנו בקול - כיון **דאינו עושה מעשה** בדיבורו, לא חשיב מעשה, והגמ' חזרה בה לגמרי מהטעם שכן **ישנו בלב** (ואף שבכריתות [דף ד.] נזכר גבי מגדף הטעם דישנו בלב, הגמ' סומכת שמי שילמד סנהדרין ידע את האמת).

ה] אבל לפירש"י בסנהדרין - "שאני עדים זוממין הואיל וישנו בקול" (ולא גרס "שאני מגדף"), הגמ' לא חזרה בה מהטעם שכן **ישנו בלב לגבי מגדף**.

ו] מנין לתוס' שהגמ' חזרה בה מהטעם שכן ישנו בלב לגבי מגדף - דא"כ תיקשי ממסית ומדיח ומקלל אביו, אמאי חשיבי אין בו מעשה, הרי לא שייך בהם לא הטעם שכן ישנו בלב, ולא הטעם של ישנו בראייה (דעדים זוממים), אלא ע"כ הגמ' חזרה בה מטעם זה, וסוברת את הטעם דהואיל וישנו בקול, והיינו, דהוי דיבור שלא נעשה בו מעשה (וקשיא לרש"י דס"ל דטעם זה נשאר למסקנה).

ז] למסקנה - לריו"ח חסמה בקול הוי מעשה, ומגדף מבואר בסנהדרין דהוי לאו שאין בו מעשה, לרש"י משום שכן ישנו בלב, ולתוס' משום שישנו בקול, והיינו, דהוי דיבור שלא נעשה בו מעשה.

"חסמה בקול" לריו"ח לוקה ולר"ל אינו לוקה. האם אפשר להוכיח מכאן דפליגי בעלמא אם

לוקין על לאו שאין בו מעשה

לריו"ח - דוקא כאן לוקה, דבדיבוריה קעביד מעשה, אבל בעלמא ס"ל כר' יהודה משום ר' יוסי הגלילי דלאו שא"ב מעשה אין לוקין עליו.

לר"ל - דוקא כאן פטור, דמיירי הכא למ"ד לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, אבל בעלמא ס"ל כר' יהודה דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו (כדהוכיחו תוס' מגמ' במכות).

לאו שאין בו מעשה, מנלן שאין לוקין עליו

א] דבעינן דומיא דלאו דחסימה. מיהו הקשו תוס', הא לפי ר"ל שייך חסימה בלי מעשה. ותרצו, דסתם חסימה זה עם מעשה.

ב] מ"לעשות" ("אם לא תשמור לעשות").

האם יש נפק"מ בין התירוצים

ללשון א' בתוס' - לכאור' אין זה איסור דאורייתא כלל, דהתורה לא דברה על חסימה בקול.

ללשון ב' - הוי לאו דאורייתא, רק שאין לוקין.

מנין לר' יהודה שלוקין על לאו שאין בו מעשה

לפי ר"ל - יליף לה מנותר דבא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין, הא אלא"ה הוי לוקין אע"פ שאין בו מעשה.

שבועה שאוכל ככר זו היום ולא אכלה מהו

לכ"ע אינו לוקה - לריו"ח משום דהוי לאו שאין בו מעשה, ולר"ל משום דהוי התראת ספק.

ג' איסורים שבדיבורו נעשה מעשה

- א. חוסם בקול (שדשה בלא אכילה).
- ב. מנהיג בקול בכלאים (שהולכות מחמת קולו).
- ג. במימר (שהבהמה נתפסת בקדושה).

ה' איסורים שבדיבורו לא נעשה מעשה

- א. נשבע. ב. מקלל חבירו בשם. ג. מגדף. ד. מסית ומדיח.
- ה. מקלל אביו.

א. איסור שאף שבדיבורו נעשה מעשה,

חשיב אין בו מעשה. ב. איסור דחשיב אין בו מעשה מהמת שישנו בלב

א. עדים זוממים (דאף שע"פ עדותם מתחייב הנידון, לא חשיב מעשה כיון שישנו בראייה).

ב. מגדף (לפי תוס') זה רק לפי ההו"א, ולפירש"י זה גם למסקנה).

דף צא.

לפי מי אינו לוקה על תמורה

א] לר"ל - לאו שא"ב מעשה אין לוקין עליו (ומתני' ר' יהודה היא).

ב] לר' יהודה - יורש בקרבן אביו (דיליף מקרא דלא חל בכלל תמורה).

לציד"ש, צריך להחזיר, דתפיסה לא מהני אם לא בא לציד"ש, ולכן רבא לא קיבל מהם.

היכן עוד מצינו שחייב לצאת יד"ש ולא מועיל תפיסה

דבר שמעיקר הדין פטור - אף שאסור לעשותו וחייב בדיני שמים, כגון, גרמא בניזקין, והא דכ' רש"י דמהני תפיסה היכא דחייב בדיני שמים, זהו דוקא בקלב"מ, דבאמת יש חיוב גמור גם בב"ד של מטה, אלא שאין הב"ד ניזקקין לגבות (קצוה"ח סי' כ"ח, בשם הים של שלמה, קה"י ב"מ סימן מ"ה אות ב').

האם לצאת יד"ש זו מדרת חסידות

בתי' א' - בשניהם לא שייך לשון חיוב לשלם.

בתי' ב' - לצאת יד"ש שייך לשון חיוב לשלם, דחיובא מעליא הוא, משא"כ מדרת חסידות.

בתי' ג' - גם במדרת חסידות שייך לשון חיוב לשלם, אלא התם מוכיח דאינו מדרת חסידות, דא"כ לא הוו רבנן פליגי עליה.

מניין לרבא דאתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו

א] דאתנן סתמא כתיב - לא שנא אמו ולא שנא פנויה (רש"י ד"ה רבא אמר).

ב] דכתיב "לא תביא אתנן זונה" - חוניה היא מעריות של חייבי כריתות (תד"ה בבא, וצ"ע מה ראה מכאן לחייבי מיתות ב"ד. ואולי הוא משום דכל העריות הוקשו זה לזה. מיהו צ"ע, אולי דוקא מחייבי כריתות יש איסור אתנן, ומפנויה לא וי"ל).

ג] דכתיב לגבי אתנן "תועבה" - וכן גבי עריות.

ד] מדאיצטריך קרא להתייר אתנן כלב - אע"פ דחייב מיתת ב"ד ובלא"ה פטור משום קלב"מ, ש"מ דבעלמא חייב (אך תוס' דחו כדלקמן).

איך דחו תוס' את הלימוד מאתנן כלב

דבתורה כתיב "תועבת ד' גם שניהם" - למעט איזה דבר, ויתכן שבא למעט דבר אחד, ואין הכרח שבא למעט ב' דברים, דהא לא כתיב "ב' ולא ארבע", וא"כ מנלן שבא למעט אתנן כלב, דלמא בא למעט רק מחיר זונה, אבל אתנן כלב ידעינן **מסברא** כיון דקלב"מ, בלי ילפותא מיוחדת, וא"כ ה"ה גם בא על אמו לא נאסר מאותה סברא של קלב"מ.

היכי תמצי דלא חשיב "אתנן"

א] אם נותן דבר שלא מחוייב - אין זה אתנן אלא מתנה בעלמא.

ב] אם לא היה בחצרה בשעת ביאה - אע"פ שהוא חייב לה, כיון שאינו ממש עבור הביאה אלא עבור החוב, אינו אתנן.

ג] אתנן כלב.

נהנו בשבועות לאפות לחם עם חמאה (מ"ב,

החוסם את הפרה ודש בה לוקה ומשלם, מדוע

א] לאביי - ר"מ היא דלוקה ומשלם.

ב] לרבא - רבנן היא דלוקה ואינו משלם, מ"מ חייב לשלם לצאת יד"ש, דס"ל דקלב"מ אינו "פטור", אלא רק ב"ד לא יכול לחייב.

ג] לר"פ - חייב לשלם מדינא, דחיוב ממון קודם לחסימה (דמשעת משיכה מתחייב במוזנותיה. וכ' המאירי דמודה ר"פ היכא דמלקות ותשלומין באין כאחד, כגון שהיתה בתוך הדיש חסומה ושכרה ודש בה, אע"פ שפטור מדיני אדם משלם בדיני שמים).

מה עושיין לאדם שהתחייב ב' עונשיין, פרט

מיתה וממון - חייב מיתה. **מיתה ומלקות** - חייב מיתה.

מלקות וממון לר"מ - לוקה ומשלם, דס"ל ד"כדי רשעתו" דכתיב גבי עדים זוממין, לא קאי על מלקות וממון, אלא על מיתה ומלקות, כיון דעדים זוממין לוקין ומשלמין, כדיליף ממוצש"ר (וא"א ללמוד מ"כדי רשעתו" למלקות וממון, כגון אם קרעו שיראין בזמן עדותם, דאין זה מחמת העדות).

מלקות וממון לרבנן - אין לוקה ומשלם, דא"א ללמוד ממוצש"ר לעדים זוממין, דעדים זוממין לאו קנסא הוא אלא ממון, ורבא בסוגיין ס"ל שלוקה ואינו משלם (ומחלוקת היא בכתובות, לעולא ממונא משלם ואינו לוקה, ולריו"ח איפכא. ובתורו"ד כאן גרס, והתנן משלם ואינו לוקה, וע"ש איך מבאר את השו"ט בגמ' כאן לפי גירסתו).

גנב שבא במחירת האם חייב לשלם קרן וכפל נמק

פטור - כיון שמוותר להורגו, ואינו חייב אלא קרן לצאת יד"ש, אבל **מכפל פטור** גם לצאת יד"ש, דבקנס לא שייך להתחייב אלא ע"פ ב"ד (לפ"ז לא משכח"ל חיוב כפל בגנב אלא רק בגונב כשידוע שאין הבעלים בבית, וכיו"ב, דאז ידוע שלא בא ע"מ להרוג).

א] מדוע רבא לא קיבל מהגנבים. ב] האם מהני תפיסה בקלב"מ ומדוע

א] רבא ידע - שלא רצו לציד"ש.

ב] לרש"י מהני - כיון דמדינא חייב. אבל מרבא מוכח לכאור' דלא כרש"י, כי למה רבא לא "תפס".

וכן הוכיח הטורי אבן - ח"ל, "אלא ודאי כל היכא דקלב"מ אינו עליו חיוב ממון כלל מדינא ואפי' תפס מפקיען מיניה, והא דאתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו, נראה כפירוש ב' שפירש"י התם דה"ט משום דמחוייב לציד"ש, והשתא א"ש הא דאהדרינהו רבא כדפי' תוס' דאלו לא היו רוצים להחזיר אא"כ יתחייבו בדיני אדם" (ציון בגלהש"ס).

אבל הרש"ש יישב את רש"י - דכל מה דכ' רש"י דמהני תפיסה, היינו ביחס לב"ד, שאם תפס, ב"ד לא יציאו ממנו, אבל אם התופס עצמו ידע שאין הלה רוצה

תורא"ש, ודלא כמהרש"א).

מתי פועל יכול לשתות יין ומתי לא מדוע

אן עד שלא הילכו שתי וערב בגת אין שותין יין (דאין מלאכתן ניכרת ביין אלא בענבים לפיכך אין שותין יין, דהוה ליה עושה במין זה ואוכל במין אחר, רש"י), אלא רק משהילכו שתי וערב בגת.

בן לעיל למדנו ואכלת ולא מוצץ דלתוס' נתמעט משתיה, דאף שפועל שעובר ביין רשאי לשתות יין, אבל ענבים כיון שראויים לאכול, נתמעט משתיה.

גן לריו"ס בר"י אפי' משהילכו שתי וערב בגת, אינם רשאים, דבעינן שיעשה בידי וברגליו, וליכא.

"היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים וכו'", פשיטא (הב' בהט עובדיה נ"י)

דעת ריטב"א דקמ"ל אפי' שכרו לעשות בשניהם.

"אבל מונע את עצמו עד שמוגיע למקום היפות ואוכל", האם גם בשכרו לעשות בב' מינין רשאי, או דלמא רק במין א'

מלשון מתני' - "היה עושה בתאנים, לא יאכל בענבים, בענבים, לא יאכל בתאנים, אבל מונע את עצמו עד שמוגיע למקום היפות ואוכל", משמע שרשאי למנוע עצמו בב' מינים, דומיא דרישא בב' מינים שלא יאכל, אבל באופן של מונע, יאכל (רש"י, ודלא כהסמ"ע סי' של"ז סקכ"ג, דנהי דמסכים מסברא דגם בב' מינים מונע את עצמו, מי"מ מתני' גופא לא מיירי אלא במין א'. אך הרש"ש הקשה עליו, ע"ש).

האם מותר לאכול בהליכה מגפן לגפן

אם גם בזה יש השבת אבידה לבעלים - א"כ למה תנן מאומן לאומן. וצ"ל דבגפנים לא שכיח, כיון דהשורה נמשכת ברציפות ואין הפסק.

היה עושה בגפן זה, מהו שיאכל בגפן אחר, איך פירש"י את האיבעיא, ומדוע

שיקוף אשכול גפן יפה - וילך למקום שהוא עושה שם, ויאכל. וצ"ע למה לא פירש את כפשוטו אי שרי לאכול בהליכתו מגפן לגפן.

וי"ל - אן לא שכיח כנ"ל. בן דפשיטא לגמ' דבהליכה מגפן לגפן שרי לכה"פ מדרבנן. גן וכן משמע מל' הגמ', כי קא מבעיא לן היכא דאיכא אשתו ובניו, ומה זה שייך להליכה מגפן לגפן.

נשיאת כלים ריקים נקראת עבודה במחובר לכאור' סתירה בתוס', דגבי בהמה שאוכלת במחובר משמע שלא, ולגבי פועלים שהולכים מאומן לאומן כתבו שכן.

הדיוק הוא - מדלא נקט במתני' משום השבת אבידה אמרו הפועלין אוכלין כשמביאין כלים מאומן לאומן דהוה עושין מעשה, ומינה הוה ידעינן דאפי' בעושה מעשה אין אוכלים אלא מפני השבת אבידה אלא ודאי

סי' תצ"ד סקט"ו), הקשה מסוניין

"אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת כולה אסורה מפני הרגל עבירה" (וע' יו"ד סי' צ"ז ס"א, ברמ"א, דשרי רק אם צורתן משונה משאר פת).

מה המושג נ"ט בר נ"ט, ובקשר למה הוזכר

פירוש מאכל שבלע טעם שני ולא טעם ראשון, כגון, דגים צלויים רותחין שבלעו טעם מצלחת שבלעה טעם בשר, מותר לאוכלן בכותח (דהיינו, מאכל שיש בו תלב, הוכח בתד"ה ואם, צא.).

דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח מה החידוש

דגים צלויים שהיו רותחין ונתנן לתוך קערה (צלחת), שאכלו בה בשר, מותר לדעת שמואל לאוכלן בכותח (מאכל שיש בו תלב), משום ד"נותן טעם בר נותן טעם" הוא, דקערה זו היא עצמה אינה בשר אלא על ידי נותן טעם ואינה כבשר, אבל "נותן טעם ראשון", הרי כבשר גמור, כגון אם היו דגים מבושלים עם בשר ממש היה אסור לאוכלן בכותח, או לאכול חלב רותח בקערה שאכלו בה בשר, אסור (רש"י תולין דף קיא:).

דגים שנתבשלו במחבת בשרי (שקינחווה יפה), האם מותר לאוכלן בכותח

מקושיית תד"ה ואם "תימה למה לי עד שיוסק, בקינוח סגי דתו לא הוי אלא כני"ט בר נ"ט ושרי כדגים שעלו בקערה וכו'", מבואר דאין חילוק בין "עלו" ל"נתבשלו", שהרי סוברים שמותר "לאפות" בתנור בשרי, וא"כ ה"ה לבשל בכלי בשרי (וכן הוכיחו תוס' בחולין מלשון רש"י הנ"ל דכ' דאם היו מבושלים עם בשר ממש, מודה שמואל דאסור דהוי נותן טעם ראשון, דמשמע מפירושו דמבושלים עם בשר הוא דאסור אבל מבושלים עם הקערה שרי. ושם תירצו דהא דלא סגי בקינוח התנור, דאי אפשר לתנור להתקנה יפה כשנדבק בו השמנונית והוי בעין עד שיוסק).

"ואידך בעו מינאי מהו להכניס מין ושאינו מינו לדיר ופשטי להו לאיסורא דלאו כהלכתא וכו'", האם היתה לו טעות בדבר הלכה

פירש"י ד"ה ופשטי להו לאיסורא, שלא יזלזלו.

דף צא:

"לא תחסום שור בדישו" למה נאמר "שור" לרבנן - להקיש חוסם לנחסם (לעיל פט., ורש"י עה"ת כתב, להוציא את האדם).

לריו"ס ב"ר יהודה - דבעינן דוקא דומיא דשור, דעושה בידי וברגליו (וה"ה "חיה" אע"ג דלאו "שור" היא דלגבי חיה ילפינן שור שור משבת, אבל עוף יתכן דלא דמי לשור כיון דאינו עושה בידי וברגליו, ואע"ג דרריש לה לעיל להקיש חוסם לנחסם, איכא למימר שקולים הם ויבואו שניהם,

בקצרה, מה החיסרון בהליכה מאומן לאומן
דלא אכלי מדאורי'

א] ס"ד דמהלך כמעשה - וא"כ ע"כ החיסרון דהוי עושה
בזה ואוכל באחר.

הדחיה - החיסרון הוא דמהלך לאו כמעשה, ולעולם
עושה בזה שפיר אוכל באחר.

ב] ס"ד דהחיסרון הוא דמהלך לאו כמעשה - וא"כ ש"מ
דאין חיסרון דעושה בזה ואוכל באחר.

הדחיה - לעולם החיסרון דעושה בזה ואוכל באחר, ואין
חיסרון במהלך, דמהלך כמעשה.

לסיכום מה החיסרון בהליכה מאומן לאומן
ספק - האם שמהלך לאו כמעשה, או דעושה בזה ואוכל
באחר, ולא איפשיטא.

דף צב.

"אוכל פועל קישות אפי' בדינר כותבת וכו'",
מ"ש קישות מכותבת (הב' יוחאי הנונא נ"י)
כלומר בין פירות האדמה ובין פירות האילן שיש להן
חשיבות ויקרים הרבה (שטמ"ק בשם ר' יונתן).

"אוכל פועל קישות וכו', וחכמים מתירין וכו'",
מאי איכא בין חכמים לת"ק
א] לת"ק לא מלמדין לחכמים כן.
ב] ת"ק כרב אסי, אפי' שכרו לקישות א' אוכלו.
ג] ת"ק לא כאיסי בן יהודה, ולחכמים מותר.

מה החידוש בב' המזמרות של רב אסי

א] אפי' שכרו לבצור אשכול א' אוכלו - קמ"ל דאפי'
לא נשאר כלום לבעה"ב, רשאי לאכול.
ב] אפי' בצר אשכול א' אוכלו - קמ"ל שמוותר להתחיל
לאכול לפני שעשה משהו לבעה"ב.

האם "קבלין" אוכל בשעת מלאכתו הוכח

א] לכאן נ' שקבלן אוכל - דאמר רב אסי "אפי' לא
שכרו אלא לבצור אשכול אחד אוכלו", דשכרו לאשכול
אחד היינו קבלנות (וגם חכמים במתני', לא נחלקו עליו, אלא
מטעם דלא ישאר כלום לבעה"ב, אבל לא מצד קבלין).

מיהו אין זו ראיה - דהא לקמן (קיא:), דעת רש"י ותוס'
בהא דרב אסי, דלא מיירי ב"קבלן" אלא ב"שכיר
שעות" (דמצריך התם קרא שיש איסור בל תלין בהאיא דרב
אסי, וביארו תוס', דס"ד ד"שכיר" דקרא היינו שכיר "יום" או
"חצי יום", דאין רגילות להשכיר פועלים לזמן קצר כל דהו,
קמ"ל).

ב] אבל נ' לדייק מהברייתא - "כי תבא" נאמר כאן
"ביאה" ונאמר להלן "לא תבא עליו השמש" מה להלן
בפועל הכתוב מדבר אף כאן בפועל הכתוב מדבר (פז:),
דמשמע, שאותו פועל שיש בו בל תלין, יש לו דין אכילה
(הרב אריאל נקי נ"ו), והרי בקבלן יש בל תלין. וכ"כ
הרש"ש שם (פז:), שקבלן אוכל, כמו שעובר עליו בבל
תלין, דילפי מהרדי, ולענין אכילה לא שייך לחלק בין יש

מדנקט בהליכתן מאומן לאומן שאין עושיין מעשה
משמע דאי הווי עבדי מעשה הווי אכלי מדאורייתא.

ת"ש פועלין אוכלין בהליכתן מאומן לאומן
וכו', מה בעי' לפשוט מבאן וכי"צ

ס"ד לפשוט בעיין - דעושה בגפן זו מהו שיאכל בגפן
אחר, ויש בגמ' ב' לשונות כדלקמן -

א] לש"ק - סבריה דמהלך כעושה מעשה דמי, וא"כ
מ"ט אוכל רק מדרבנן, ע"כ כי מדאורי' אוכל בגפן זו אינו
אוכל בגפן אחר.

דחינן - דלעולם י"ל דמדאורי' עושה בגפן זה אוכל בגפן
אחר, אלא מ"ט אוכל רק מדרבנן, דמהלך לאו כעושה
מעשה דמי.

ב] לש"ב - סבריה דמהלך לאו כעושה מעשה דמי,
ודייקנן מינה דאם היה עושה מעשה, היה אוכל מדאורי',
וא"כ תפשוט מינה דמדאורי' עושה בגפן זו, אוכל בגפן
אחר.

דחינן - דלעולם י"ל דעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן
אחר, דמהלך כעושה מעשה דמי, ואפ"ה אוכל רק מדרבנן.

מה הקשו תר"ה הא עושה מעשה אוכל מן
התורה ומה תירצו

תימה מנלן למידק הכי - דמתני' לא משמע כלל, דלא
קתני אלא שאוכל משום השבת אבידה, אבל אי לאו
משום הכי לא היה אוכל אפי' מהלך כעושה מעשה דמי,
דעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר.

וצ"ב בכוונתם - דלכאור' מקשים שהדיוק של לש"ב אינו
נכון, שהרי אפשר לומר כלש"ק, וזה פלא, הרי תמיד זה
כך בספיקות, זיל הכא קמדחי ליה, זיל הכא קמדחי ליה.
וני' דכוונת תוס' - דמנין לגמ' לדייק שולא החיסרון
שמהלך לאו כעושה מעשה דמי, היה אוכל מדאורי', הרי
אין שום גילוי במתני' מכמה סיבות אינו אוכל מדאורי',
ואולי בגלל ב' חסרונות, גם בגלל שמהלך לאו כעושה
מעשה דמי, וגם בגלל שעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן
זה.

ותירצו - דהדיוק של הגמ', מדלא נקט במתני' משום
השב אבידה אמרו הפועלים אוכלים כשמביאים כלים
מאומן לאומן, ומינה הוה ידיענן דאפי' בעושה מעשה
ממש, אין אוכלים אלא מפני השב אבידה, דעושה בגפן
זה אינו אוכל בגפן אחר. אלא ודאי מדנקט בהליכתן
מאומן לאומן שאין עושיין מעשה משמע דאי הווי עבדי
מעשה הווי אכלי מדאורי'.

אבל על לש"ק לא קשה מידי, מדוע

דבלישני"ק - ס"ד דמהלך כעושה מעשה דמי, וא"כ כיון
שיש כאן מעשה, אמאי אינו אוכל מדאורי', עכצ"ל
דעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן זה.

וגם על הדחיה לק"מ - דכך דרך הגמ' לדחות את
הס"ד, וממילא כיון שמהלך לאו כעושה מעשה דמי, נפל
ההכרח לומר שעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן זה, שהרי
מספיק לי הסיבה שמהלך לאו כעושה מעשה דמי.

שבח כלי או לא. אך הקשה דלכאור' בכל הפרק תמיד נזכר רק "פועל", וסתם ל' "פועל" בש"ס הוא "שכיר יום".

ג] אך הוכיח הרש"ש דקבלן אוכל מפירש"י כאן - ד"ה ת"ק אית ליה דרב אסי, דז"ל רש"י "ואתו רבנן בתראי למימר, יותר על שכרו מותר הוא לאכול אם שכיר יום הוא וכו'", דמשמע דאמנם דין זה שיכול לאכול יותר מעל שכרו, הוא שייך דוקא בשכיר יום אבל באמת גם קבלן שייך באכילה.

ד] ונ' שכן מדוייק ברש"י - (קיא:): ד"ה אלא לבצור אשכול אחד, "כלומר שכיר שעות", דמה כונת רש"י במילה "כלומר". ונ' דר"ל דדברי רב אסי עצמו ששכרו לאשכול אחד, יתכנו בין בקבלנות, בין בשכיר שעות, אלא דהגמ' דף קיא: מיירי באופן של "שכיר שעות", אבל רב אסי מצי מיירי שפיר גם בקבלן.

למה צריך לרבות שכיר שעות (ב' תירוצים בתוס')

דס"ד ד"שכיר" דקרא היינו שכיר "יום" או "חצי יום", דאין רגילות להשכיר פועלים לזמן קצר כל דהו, קמ"ל. א"נ דאפי' שכל עבודתו לבצור אשכול אחד ואכלו, אפ"ה עובר עליו.

לאיזה ענינים מצינו שקבלן שוה לפועל, ובמה שונה

שוה - א] לענין אכילה בשעת עבודתו. ב] לענין כל תלין (לקמן קיב., למ"ד אומן אין קונה בשבח כלי, וכן אפי' למ"ד קונה, בשליח דאיגרתא וכיו"ב שאין שבח כלי).

שונה - א] נ' ד"קבלן" אינו אוכל מאומן לאומן, דאין כאן השב אבידה לבעלים, דקבלן הזמן שלו, ולא של בעה"ב, וא"כ חזור הדין לדין תורה שאין לו לאכול אלא בשעת מלאכה. ב] דקבלן קונה בשבח כלי, ושכיר אינו קונה בשבח כלי (קיא:). ג] דקבלן אינו יכול לחזור בו בחצי היום (לעיל מת. תו"ה והא, דדוקא פועל נקרא "עבד", ונאמר עבדי הם, משא"כ קבלן לא חשיב "עבד", דאין זה עבד אלא לעצמו" - רש"י, לעיל דף עז. בסוף העמ').

האם פועל יכול לאכול אחר שנתן לכליו של בעה"ב

דעת רש"י דא"א - דכ' בד"ה משום דליכא למיתב לכליו של בעה"ב - דנימא ליה הב ברישא והדר אכיל, דאי יהיב תו לא אכיל, והתורה התיירה לאכול, למה אינו יכול לאכול.

מה דין העושה מלאכה לבעה"ב בלי דעת בעה"ב

איסי ב"י מפרש את הפסוק - "כי תבא בכרם רעך ואכלת" בכל אדם, ולאור"ד בפועל, אלא שיורדים לכרם שלא מדעת בעה"ב, ועובדים בבצירת ענבים, דרשאין לאכול תוך כדי עבודתם (בגמ' יומא דף נב:), מבואר דלאסי ב"י יש ששה כינויים "הוא יוסף איש הוצל הוא יוסף הבבלי הוא איסי בן יהודה הוא איסי בן גור אריה הוא איסי בן גמליאל הוא

איסי בן מהלאל" ושמו האמיתי "איסי בן עקיבא". והגמ' חולקת על איסי - נוחא ליה לאיניש לאוגר אגורי וכו'.

ו] דאיסי דרש כן - דמדוייק בלשון הפסוק דהתורה לא כתבה את דין האכילה של הפועל בתור ציווי על בעה"ב שיניח לפועל לאכול, "כי יבוא רעך בכרמך, ואכל ענבים כנפשו שבעו", אלא התורה פונה אל כל אדם ואומרת לו "כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשו שבעך וכו'", דמשמע שמתור לך להיכנס לכרם ולאכול ואינך צריך להימלך כלל בדעת בעה"ב, ומאידך דרשינן מ"תבא" דכפועל הכתוב מדבר, וא"כ צריך ליישב, שאתה מעצמך תיכנס לכרם בתורת פועל בלי להימלך בדעת בעה"ב.

מי סובר כאיסי ב"י

רש"י ותוס' התחילו להיפך, מי לא סובר כאיסי, והיינו דתנא קמא לית ליה דאיסי - דהא "אוכל פועל" קתני, וממילא רבנן בתראי אית להו דאיסי, ופירש"י "והכי קאמר וחכמים מתירין לאכול יותר על שכרו, דהא לאו שכיר נמי אכיל" (וכבר ציין הגר"א, דהרא"ש מפרש להיפך, ע"ש).

כמה ה"פועל שלא מדעת" יכול לאכול לפי איסי ב"י

יל"ע האם אכילתו היא כ"תחליף למשכורת" המגיעה לו כפי ערך עבודתו, כגון אם עבד עבודה בדנקא (מעשה כסף שהוא ששית דינר, רש"י ד"ה בדנקא, לעיל ס:), יאכל בדנקא, או דלמא עבודתו היא בחנם רק שאוכל במהלך עבודתו כשאר פועלים כ"תוספת למשכורת", אלא שהוא פועל כזה שיש לו רק "תוספת" ואין לו "עיקר" כלל, ויכול לאכול כמה שהוא רוצה, ככל פועל.

ו] דמדברי רש"י הנ"ל מדוייק כצד ב' דז"ל רש"י "והכי קאמר וחכמים מתירין לאכול יותר על שכרו, דהא לאו שכיר נמי אכיל", כלומר, כל כוחם של חכמים שפועל רגיל יכול לאכול יותר על שכרו, נלמד מזה שאינו שכיר אוכל, שהרי כל אכילתו היא יותר מכדי שכרו, שהרי עבודתו חנם.

שו"ר באילת השחר - דע"כ גם לאסי אינו אוכל יותר מדמי שיווי עבודתו דאל"כ למה צריך לתרץ דלכן לא שבקת חיי לכל בריה משום דניחא ליה לאגר אגורי וכו', הא פשוט דיפסידוהו, דכ"א יקטוף אשכול אחד לכליו של בעה"ב ויאכל יותר מזה.

פועל מתנדב העובד בחנם, האם רשאי לאכול וכמה (לפי מתני')

א] לפי ת"ק - דפועל רשאי לאכול יותר משכרו, מ"מ הרי חולק על איסי ב"י, א"כ שלא מדעת בעה"ב, אינו אוכל כלום. מיהו אם עובד בהתנדבות מדעת בעה"ב, מסתבר שאוכל, שהרי רשאי לאכול יותר משכרו.

ב] לפי ר"א חסמא - אינו רשאי לאכול כלום, שהרי אינו רשאי לאכול יותר משכרו, וכן מפורש ברא"ש

יותר על שכרו וחכמים מתירין, מאי לאו
 בהא קמיפלגי דמר סבר משלו הוא אוכל
 וכו', באר

המקשן נקט בדעת ר"א חסמא - דהא דמצמצם
 אכילתו שלא יאכל יותר על שכרו, הוא מסברא "דאין
 התוספת מרובה על העיקר", וע"כ ס"ל משלו הוא אוכל,
 ורבנן דמתירין ע"כ ס"ל דמשל שמים הוא אוכל, ומשל
 שמים אפשר שתהיה "תוספת מרובה על העיקר" (ואף
 שקודם כבר דחינו סברא זו "דאין תוספת מרובה על העיקר",
 דא"כ תיקשי גם אם משל שמים הוא אוכל, מ"מ עכשו שמצינו
 מחלוקת תנאים, שאחד מצמצם ואחד מרחיב, מסתבר למקשן
 לתלות מחלוקתם בזה).

והתירצן דוחה - "לא דכ"ע משלו הוא אוכל והכא
 בכנפשי קמיפלגי וכו'", והיינו, דמה שר"א חסמא
 מצמצם אכילתו אינו מסברא "דאין תוספת מרובה על
 העיקר", אלא מקרא, דאיכא גזה"כ "כנפשי", דאין
 לפועל לאכול יותר משכרו (דתיבת "כנפשי" היא כמו מילה
 נרדפת ל"שכרך", דהרי מוסר נפשו בשביל שכרו, וכאילו כתוב
 "ואכלת ענבים כשכרך"), וממילא חכמים דאין להם גזה"כ,
 אין הגבלה באכילה, אף דמשלו הוא אוכל, דרחמנא זכי
 ליה.

לפיר"ת (תד"ה תבואת, לעיל פה.), בכל פועל
 "המקח אינו מתחיל עד שאוכל", וק' לישב
 למ"ד משלו הוא אוכל (הב' רואי משהדי ג"י)

כן הקשה באילת השחר (לעיל פה., על התוס' שם), דהרי
 למ"ד משלו הוא אוכל זוכה עוד קודם, דהא יכול לתת
 לאשתו ובניו.

ג"ע לפי ריב"ם (תד"ה תבואת, פה.), פועל זוכה
 מתחילת המלאכה, דאיך מתיישבת שיטתו
 למ"ד משל שמים הוא אוכל, דהרי לשיטת
 תוס' כאן (תד"ה אי), למ"ד משל שמים הוא
 אוכל "לא זוכה לו הכתוב אלא מה שהוא
 לועס ואוכל" (הרב יוסף כדורי ג"י, תשנ"א)

[א] מה דין "נזיר" שאמר תנו לאשתי ובני. [ב]
 ומה דין "חולה" שאמר כן. [ג] ומה דין פועל
 בא' הצומות דרבנן

[א] אי משלו אוכל - רבנן קנסוהו כדי שלא יקרב לחרם.
ואי מש"ש הוא אוכל - לתוס' בלא"ה לא יכול כי זוכה
 רק בפה, ולרש"י אע"פ שזוכה ביד י"ל דקנסוהו.

[ב] חולה אינו תאב - לכר"ע לא זכי לי' רחמנא.

וביאר הרש"י - דנזיר יכול להשאל על נזירותו, ולפי
 דבריו נזיר שמשון שאינו יכול להשאל, הוי כחולה (וגם
 צ"ע מה מועיל שיכול להשאל, ס"ו"ס עד שלא נשאל אין לו זכות
 אכילה).

מיהו לולא דברי הרש"י - נ' כוונת תוס', דזכות
 אכילת פועל היא לפי יכולת אכילתו הטבעית, ולא לפי
 ההגבלות שהוא ברצונו הגביל את עצמו, א"כ אפי'
 נזירות שמשון, היא לא הגבלה טבעית אלא הגבלה

"וכ"ש אם אין נותנין לו שכר דלא יאכל כלום".

[ג] לפי חכמים - אוכל כרצונו דהיינו איסי ב"י (לשיטת
 רש"י ותוס').

**הנידון משלו הוא אוכל או משל שמים, למה
 לא אמרינן נפק"מ אם יכול לתובעו**

מוכח מסוגיין דגם אם משל שמים הוא אוכל, מ"מ זו גם
 זכות ממון ויכול לתובעו, מדלא אמרינן הך נפק"מ (והכא
 לא שייך לומר דהוי ממון שאין לו תובעין כמו במתנ"כ, דהרי
 החיוב הוא רק אליו).

**למ"ד פועל משלו הוא אוכל, האם מותר לו
 לאכול מאומן לאומן מדאור'**

מדלא אמרינן נפק"מ זו בגמ', ש"מ דאין לו זכות בפירות
 אלא לענין אכילתן בשעת עבודתו בלבד, ע"י עצמו או
 ע"י אחרים, אבל אינו רשאי לשמור פירות כלל לזמן
 שאינו עובד לא לעצמו ולא לאשתו, כלומר דנשאר אצלו
 האיסור לשים בכליו אפי' מה שמגיע לו, ואפי' שהוא
 בתורת תוספת שכר.

**יל"ע האם לאשתו מותר לאכול בשעת
 הליכתו מאומן לאומן**

נ' דאסור - כיון דאין לו ביטול מלאכה ואין בזה משום
 השב אבידה לבעלים (ואין כאן ניהותא דבעלים), שו"ר
 שכ"כ אילת השחר.

**למ"ד פועל משלו הוא אוכל, האם רשאי
 לתת לבהמתו, או לזרוק לים**

נ' דלזרוק לים ודאי אסור - דהוי כמו לתת לכליו, דאין
 זו "אכילה", אך באכילת בהמתו יש להסתפק קצת, האם
 כשנותן לבהמה מאכל אדם האם נקרא "אכילה" או כמו
 לזרוק לים.

האם יכול לקדש אשה בפירות שמוניע לו

למ"ד משלו הוא אוכל - ודאי שיכול, אבל רק בשעת
 עבודתו וע"מ שתאכל בשעת עבודתו.

ולמ"ד משל שמים הוא אוכל - לשיטת תוס' שאין לו
 זכות בפירות אלא רק מה שהוא לועס ואוכל, ודאי שאינו
 יכול. אך לשיטת רש"י שאחרי שזוכה ביד, רשאי לתת
 לאשתו (כדעת טור סימן של"ז בשם י"א, וז"ל "ו"א"א אם כבר
 נטלו בידו לאכול יש לו רשות לינתו לאשתו ולבניו", וכתב
 הפרישה שם דזו דעת רש"י, וכן ציין בהגהת הגר"א על הדרך
 אות ב'), לכאור' נ' שיכול גם לקדש בזה אשה.

מאימתי זוכה הפועל בפירות

תד"ה אי - (צב:) תולה את הנידון בספק הגמ' אם משלו
 הוא אוכל, משעה ששכרו הוי כאילו התנה עמו, ואם
 משל שמים, משעה שהוא לועס ואוכל. ברש"י ד"ה
 לדידיה מבואר כד מטי לדידה. ברם אפשר שגם לדעת
 רש"י כאשר לועס ואוכל זוכה למפרע כד מטי לדידה.

"ת"ש, ר' אלעזר חסמא אומר לא יאכל פועל

הביא ראייה ממה שגם פועל נכרי בכרם של נכרי אוכל, אף שאין מצוה לנכרי כדעת הרמב"ם ה' מלכים פ"ט ה"ט), ואם זה רק **"מצוה"**, מה זה שייך בנכרי, הרי נכרי אינו בר מצוה אלא ע"כ הוא זכות ממון שהתורה נתנה לכל **פועל**, וכיון שהוא מדיני **פועל**, הוי בכלל "דינים", דהיינו דיני ממונות, וגם ב"נ התחייבו "בדינים".

ב] צריך קרא דאינו אוכל בכרם הקדש - דאם זה רק **"מצוה"**, מה זה שייך בהקדש, הרי הקדש אינו בר מצוה. אלא ודאי אכילת פועל היא דין **"ממון"**, וס"ד כיון שאוכל **בזכות**, אין כאן **גזל**, ואין כאן **מעילה**, ולכן צריך קרא ד"רעך", שבהקדש אין לו זכות ממון.

ג] ייש לו זכות ליתן לאשתו - למ"ד פועל משלו הוא אוכל.

ד] אם הכריח פועל שלא לאכול - חייב לשלם לו דמים כשיעור אכילתו (הוכחת אילת השחר, מדברי הרמ"ה בטור ובשטמ"ק, דזה זכות ממון). וכן נ' מדברי הרשב"א דאם חסם את עבדו או שפחתו בע"כ, משלם להם אפי' למ"ד משל שמים הוא אוכל, שיש לפועל זכות ממון.

וקשה, **דהא דהוכחנו לעיל דהוא "מצוה"**

וני' דדין אכילת פועל לא מתחיל מהמצוה - אלא **קודם** כל התורה קבעה דו **זכות ממון** של פועל, בלי קשר למצוה (מנח"י), **ואחרי** שהתורה קבעה דו **זכות ממון** של הפועל, רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך נתן להם **גם מצוה** לעשות כן ("לזכות" מלשון "לזכך", וכמש"כ החינוך במצוה זו "משרשי המצוה, ללמד את בני" להיות להם נפש יפה ורצון טוב ומתוך כך תחול ברכת ד' עליהם").

שו"ר דבאילת השחר ג"כ כתב - דיסוד דין אכילת פועל הוא **היתר** לאכול משל בעה"ב בלי רשות ולכן זה גם בב"נ, אלא שבישראל זה גם **גורר מצוה** לבעה"ב לא לחסמו.

ולכא"ו בן מרדכי בפסוק, דדין אכילת פועל לא מתחיל מהמצוה

דהתורה לא כתבה את דין האכילה של הפועל בתור **ציווי על בעה"ב** כגון **"כי יבוא רעך בכרמך, ואכל ענבים כנפשו שבעו"**, אלא התורה פונה אל **הפועל "כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך וכו"**, ש"מ דהוא קודם כל **זכות אכילה** של הפועל (וע' מש"כ צב., גבי איסי בן יהודה, וע' צ. בענין אכילת בהמה אי מצוה או זכות ממון).

למ"ד פועל משל שמים הוא אוכל, האם יש לו זכות ממון אצל בעה"ב

נ' מפורש בגמ' שכן - דהרי תנן "קורצין אדם על ידי עצמו על ידי בנו ובתו הגדולים וכו' אבל אינו קורצין לא על ידי בנו ובתו הקטנים ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים ולא על ידי בהמתו מפני שאין בהן דעת", ואמרינן, קא סלקא דעתך במעלה להן מזונות, אי אמרת בשלמא **משל שמים** הוא אוכל משום הכי אינו קורצין

רצונית, שהוא כובש את רצונו הטבעי, ולכן לא אבד את זכותו.

ג] בצום דרבנן - נ' כיון שרבנן גזרו צום, לא זכי לי' רחמנא.

מקום שהמנהג לקצות תאנים, ושכר פועלים ע"מ להכין תאנים לאכילה מיידית כמו שהם, עד מתי פועל אוכל

אפי' לתירוץ קמא דתנ"ה השוכר - שמנהג המקום קובע מה נחשב גמר מלאכה לגבי פועלים, מ"מ נ' דדוקא לקולא אמרינן הכי, להוסיף לו זמן אכילה, אבל לגרוע, ודאי שדעתו של בעה"ב קובעת שפועל לא יאכל.

מה ק' תנ"ה השוכר והתירוצים

נ' דלגבי **מעשר** פשוט שדעתו של בעה"ב קובעת, ואם דעתו לקצות, לא נגמרה מלאכתו למעשר, ורק לגבי **אכילת פועל**, הוי קשיא להו, דגמר מלאכה הוא ענין **מציאותי**, לפי מה שבדרך כלל נהוג לעשות גמר מלאכה ולא בחיוב מעשר **כפועל**, וכדאמרינן לעיל, פט., מידי במעשר תליא מילתא (ובמנח"ח כתב דמסרו הכתוב לחכמים מה נקרא גמר מלאכה לאכילת פועל), וא"כ לא יתכן שאצל כל אנשי המקום כבר היה מציאות של גמר מלאכה ואין אוכלים הפועלים, ואצלו כן, ולכן תירצו דמיירי דמנהג המקום לעשות קציעות, וא"כ כל הפועלים אוכלים. ובתירוץ ב' ס"ל דלעולם הגמר מלאכה לגבי אכילת פועל הוא ענין מציאותי פרטי המשתנה באמת לפי בעה"ב שלו.

דף צב:

אכילת פועל מצוה או זכות ממון

לשון החינוך (מצוה תקע"ו) "מצוה עלינו להניח השכיר לאכול בזמן שכירותו" (ובן דעת הרמב"ם בהלכות, ובס' המצוות מ"ע ר"א, וכן הוא בסמ"ג). **הבא ראיות מפרקין לדברי החינוך, דדין "אכילת פועל" זו "מצוה"**

א] בגמ' (ז:) - "מה להצד השהה שבהן, שכן יש בהן **צד מזבח**", וקשה לכא"ו איזה **קולא** היא שמקריבים מינים אלו על המזבח, שלפועל יש **זכות ממון** ליטול במינים אלו **חינם** (דבשלמא "עוללות" ו"חלה" שנתחייב ליתן חינם, יש סברא שיתן גם לפועל חינם, ריטב"א). ועכצ"ל, דכיון דנתקיים בהם **מצוה** לכן יקויים בהם גם **מצוה** לתת לפועל לאכול (אילת השחר).

ב] מהא דתניא (פח:), מה נפשך אם חסמת פטור אף פועל אם חסמת פטור, פירש"י "אם קצצת דמים שלא לאכול פטור מלאו דלא תחסום", ואם זה רק זכות ממון, פשיטא שרשאי לקצוץ שלא יאכל, ומה צריך פסוק אלא ש"מ שזו מצוה, וקמ"ל דאפ"ה מותר לחסום.

ראיות דדין אכילת פועל, זו "זכות ממון"

א] שפועל אוכל בכרם של נכרי - (והגר"ח הלוי בספר,

[א] עם פועל אפשר להתנות שלא יאכל, וא"א להתנות שהבהמה לא תאכל (מתני').
 [ב] המונע פועל מלאכול עובר איסור ואינו לוקה (ברייתא פח:), ובבהמה משלם ולוקה (צא.).

תנן "אבל אינו קוצץ ע"י בנו ובתו הקטנים ולא ע"י עבדו ושפחתו הקטנים." [א] מדוע אינו קוצץ אי משלו הוא אוכל. [ב] מדוע אינו קוצץ אי משל שמים הוא אוכל. [ג] מדוע למסקנה דחינו את האוקימתא של משלו הוא אוכל

[א] אי משלו הוא אוכל -

בנבדים צ"ל - (א) דאין מעלה להם מזונות. (ב) וגם ס"ל דאין הרב יכול לומר לעבד "עשה עמי ואיני זנך", וקטנים אינם בני מחילה למחול כגדולים.

בבנים - אפי' מעלה להם מזונות אינו יכול, משום דצעררייהו לא זכי ליה רחמנא.

[ב] **אי מש"ש הוא אוכל -** אכילתם היא מתנה להם מן השמים, ולא בני מחילה נינהו, ולכן אפי' מעלה להם מזונות, אין יכול לקרן.

[ג] **דלא אתיא כריו"ח -** דס"ל דיכול הרב לומר לעבד "עשה עמי ואיני זנך", דלריו"ח אין שום דרך להעמיד מתני' כמ"ד משלו הוא אוכל.

והא דאין יכול לקוץ על בהמתו - הוא לכ"ע, דהא בהמה לכ"ע לא משלה אכלה אלא משל שמים, ולא שיך בה מחילה.

במה נחלקו הברייתא ומתני', למסקנת הגמ'
 הברייתא סוברת משלו הוא אוכל ומתני' סוברת משל שמים הוא אוכל (ואידי ואידי באין מעלה להן מזונות).

"לריו"ח אידי ואידי באין מעלה להן מזונות" (תד"ה אלא), **מה קשה,** ומה י"ל

קשה - למה הוצרכו תוס' להעמיד את מתני' באין מעלה להן מזונות, הרי למאי דמוקמינן דמתני' כמ"ד משל שמים הוא אוכל, אפי' מעלה להם מזונות אינו יכול לקרן על אכילתם, מפני שאינה ברשותו, וקטנים לאו בני מחילה נינהו.

התירוץ - כתב מהרש"א דאם נעמיד מתני' שמעלה להם מזונות, א"כ יש לנו להעמיד גם הברייתא (דקתני דקוצץ על עבדים קטנים), דומיא דמתני' שמעלה להם מזונות, ולפ"ז צ"ב בברייתא מה החילוק בין עבדים קטנים לבנים קטנים, דהרי כיון דקוצץ על עבדים קטנים עכצ"ל דהברייתא סוברת דמשלו הוא אוכל (ולכן מהני קציצתו, דא"צ למחילתם, דשכר עבודתם שלו), וא"כ מ"ט אין יכול לקרן גם על בניו הקטנים, כיון דמעשי ידיהם שלו (ומה שאמרה הגמ' לחלק, דצעררייהו דבנו ובתו הקטנים לא זכי ליה רחמנא, הוא דוחק).

אבל השתא דמוקמינן שאין מעלה מזונות - (למתני' ולברייתא), ניחא טפי החילוק בין בנים לעבדים, דאף

(על ידי הקטנים), עכ"ל הגמ'. מבואר דפשוט לגמ' שעל אכילת הגדולים קוצץ, אף למ"ד משל שמים הוא אוכל. ומבואר דאף שאינו יכול לתת את זכותו לאשתו ובניו, אבל לקבל ממון מבעה"ב על זכותו, יכול.

השוכר פועלים לעשות בנטע רבעי, ולא הודיעם, מה החילוק בדין זה בין אם משלו הוא אוכל או משל שמים הוא אוכל

אם משלו הוא אוכל פודה ומאכילן מעיקר הדין, דמשעה ששכרן הוי כאילו התנה עמהם (וכמש"כ תד"ה אי, צב.), אבל אי משל שמים הוא, "איסורא לא זכי להו רחמנא", דמעיקר הדין אינו חייב כיון שאין זה משכורת, דזה לא מבעה"ב ולא התחייב כלום, ורק בגלל שהטעם וכו'.

משכורת ילד קטן, לאביו או לעצמו הוכח מסוגיין

מבואר בגמ' דהיא לאביו - דהרי למ"ד משלו הוא אוכל ומעלה להם מזונות, היה יכול לקרן על בניו הקטנים, אי לאו דצעררייהו דבנו ובתו הקטנים לא זכי ליה רחמנא, ואם שכר עבודתם הוא לעצמן, בלא"ה לא מהני קציצתו, כיון דלאו בני מחילה נינהו. אלא נ' דמעשי ידיהם שלו (ודעת תד"ה לא, דגבי בנים הוא תקנ"ח, וגבי בנות הוא מדאורו).

הא דמשכורת ילד קטן, היא לאביו, האם האב זוכה ישר מהמעביד, או דלמא הבן זוכה, ואביו זוכה ממנו הוכח מסוגיין

לכא' אם הבן זוכה ואביו זוכה ממנו - א"כ שוב אין יכול לקרן על בניו הקטנים, דאין הוא יכול לזכות מהם, כיון דלאו בני מחילה נינהו מיהו לק"מ, דכיון שתקנ"ח היא, כך תיקנו חז"ל, שאחר זכיית הבן מיד זוכה האב (וע' לעיל יב. דפליגי שמואל וריו"ח).

כשקוצץ ע"י בניו הגדולים האם צריך למחילתם

[א] **אי משל שמים הוא אוכל -** צריך, דאין לאביהם רשות בזה.

[ב] **אי משלו הוא אוכל -** ובלא מעלה מזונות, צריך, דאין לו רשות במעשי ידיהם.

[ג] **אי משלו הוא אוכל -** ומעלה מזונות, א"צ, דמעשי ידיהם שלו.

מבואר בגמ' דבגדולים קוצץ אפי' אי משל שמים הוא אוכל, וצ"ע הרי לתוס' אין זוכין אלא רק בפיהם, ואין אפשר לקרן על מה שיאכלו בפה (הב' דניאל כהן נ"י)
 הגדולים מוותרים על זכותם, תמורת תשלום.

הנידון משלו הוא אוכל או משל שמים, האם תלוי בנידון אם אכילת פועל זו זכות ממון או מצוה

דף צג.

ב' הברלים בין אכילת פועל לאכילת בהמה

לריו"ח דסוכר שיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, אבל לבנו ובתו הקטנים, אין יכול לומר כן.

ג' נפק'מ אם משלו הוא אוכל או משל שמים

א. אם יכול לומר תנו לאשתי.
ב. אם התנה שבנו יאכל, האם בנו חייב במעשר מדאור', או רק מדרבנן דמחזי כמקח.

ג. אם יכול לקרן לוותר על מזונות עבדו הקטן.

ג' אופנים דאף למ"ד משלו, אין יכול לומר תנו

א[בניזיר, משום לך לך וכו'.

ב[בחולה שאינו תאב.

ג[יותר ממה שהוא יכול לאכול (תד"ה ע"מ, צב:).

היכי תמצני שאף למ"ד משל שמים הוא אוכל יכול ליתן לאשתו

יש אופן רק לרש"י - כיון דזוכה כשיגיע לידו, וא"כ יכול לתת לאשתו, משא"כ לתוס' שזוכה רק בפיו כשלועס, אינו יכול לתת לאשתו.

לכא' יש סתירה ברש"י, לעיל צב. פירש"י שלמ"ד משל שמים הוא אוכל זוכה כשמגיע לידו, וכאן (צב:) רש"י ד"ה אי אמרת, וד"ה משל שמים) פירש שאין לו זכות אלא כשנותן לתוך פיו. מה יש ליישב

בגדול - זוכה כשיגיע לידו.

בקטן - שאין לו זכיה בידו, מודה רש"י שזוכה רק כשלועס (אילה"ש).

סיכום הראיות אי משלו או מש"ש

א. "אוכל פועל קישות ואפי' בניזיר" - ראייה דמש"ש, כיון דתוספת מרובה על העיקר. והדחיה, דרחמנא זכי ליה.

ב. מחלוקת ר"א חסמא ורבנן - דבהא קמיפלגי, דר' אליעזר ס"ל משלו, ולכן לא יאכל פועל יותר על שכרו, וחכמים ס"ל דמש"ש, ולכן מתירין. הדחיה, דפליגי ב"כנפשך".

ג. נזיר שאמר תנו וכו' אין שומעין לו - ראייה דמש"ש. והדחיה, דגזרו חכמים שלא יהיה לו זכות בענבים, אבל בפירות אחרים יכול לתת לאשתו.

ד. פועל שאמר תנו וכו' אין שומעין לו - ראייה דמש"ש. והדחיה, דפועל היינו נזיר.

ה. פועל שאמר תנו וכו' אין שומעין לו - שנאמר ואל כלין לא תתן, ראייה דמש"ש. והדחיה, דהיינו, נמי נזיר, ואל כלין איידי דקתני לה בלשון פועל נסיב לה קרא דפועל.

ו. השוכר את הפועל לקצות בתאנים - בנו אמאי חייב, ראייה דמש"ש.

ז. נטע רבעי - משלו.

ח. חביותיו - משלו.

ט. מתני' דלא קוצץ בקטנים - וס"ד דמעלה מזונות, מש"ש.

י. ברייתא דלא קוצץ בבנים קטנים - אבל בעבדים קטנים כן, ס"ד דמעלה מזונות ופליגי בזה.

יא. מתני' למ"ד יכול הרב - משל שמים. דאי משלו אף אין מעלה יכול לקצוץ.

יב. ברייתא ומתני' - שאין מעלה ופליגי אי יכול.

יג. ומאי קוצץ מזונות - מש"ש.

יד. מסקנה - אין מעלה ולכו"ע יכול, ופליגי בזה, ברייתא משלו ומתני' משל שמים.

מה' רב ושמואל אם שומר כעושה מעשה, במאי פליגי

לרב - כל היכא דעושה מלאכה ממש אוכל מדאור', גם שומר אוכל מדאור', כגון שומרי גיתות וערימות דהו"ל תלוש קודם גמ"מ, אבל יש עוד אכילה מהל' מדינה בשומרי גנות ופרדסין, דהו"ל מחובר שלא בשעת גמ"מ, וכ"ש מנכש שעושה מעשה ממש קודם גמ"מ, שאוכלין מהל' מדינה.

לשמואל - כל היכא דאי הוה עביד מעשה היה אוכל מדאור', בשומר דלאו מעשה עביד, אכיל מהלכות מדינה, כגון שומרי גיתות וערימות (דהו"ל תלוש קודם שנגמרה מלאכתו למעשה). וכל היכא דאפי' עביד מעשה לא אכיל, כגון שומרי גנות ופרדסין, דמדאור' לא אכיל (דהו"ל מחובר שלא בשעת גמר מלאכה), בשומר לא אכיל אפי' מהלכות מדינה.

מה הדין שומר במחובר בשעת גמר מלאכה

לרב - נראה שאוכל מן התורה, דשומר כעושה מעשה דמי.

לשמואל לפי הכלל הנ"ל - היה מסתבר לומר דאכיל מהלכות מדינה, דהא אי הוה עביד מעשה הוה אכיל מדאורייתא. אלא שהטור חו"מ סי' של"ו כתב - דשומר בתלוש אפי' בשעת גמר מלאכה אינו אוכל אפי' מהלכות מדינה. וצ"ע. ונראה שטעמו הוא - דלא שייך דין זה בשומר במחובר בשעת גמר מלאכה, משום דאותן הפירות שתולש מן המחובר, בשעת תלישתן לא שייך בהן שמירה, דהתולשן הוא אוחזן בידו ושומר (מהר"ם), ושאר השדה שעדיין לא נקצר, הוי קודם גמ"מ המחובר.

האם יש תנא שחולק על רב ששומר אוכל מה"ת

ריו"ס ברי"י - לכא' לא יכול להסכים לדברי רב, כיון דאינו עושה בכל גופו (מנח"ח תקע"ו).

תנא דמתני' - לכא' ג"כ חולק על רב לפי רב אשי, כדלקמן.

אמר רב אשי כוותיה דשמואל מסתברא, כיצד

דתנן ואלו אוכלין מן התורה וכו' - מכלל שיש אכילה שלא מן התורה אלא מהלכות מדינה (מדלא תנן סתמא אלו

מלאכה בלבד, ולא אחר ראיית פה"ב, ואע"פ שלא נתחייב עדיין במעשר פועל אינו אוכל. מיהו ראייה זו היא רק ללישנ"ק בתד"ה מאי (פ.ח.), דללישנ"ב כיון שבני גורן נינהו, אין צריכין ראיית פני הבית או פני החצר (לענ"ד. שו"ר שכ"כ החזו"א).

במשמור ד' או ה' ערימות של אדם א' האם מותר לאכול הכל ממקום א' לפירש"י משמע שמותר - דאם אסור למה פירש"ש חמשה אנשים.
מיהו במאיירי הביא י"מ - דאפי' בשל אדם א' אסור.

דף צג:

שיטת התוס' דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב רק באופן שיש לתלות שאילולא פשע, אפשר שלא היה בה האונס. מה הקשו מסוגיין ומה תירצו

גבי רועה שבא ארי ודוס - דמוקי לה רבה דעל בעידנא דלא עיילי אינשי, ומ"מ אם אומדין אותו שלא היה יכול להציל ברועין ובמקלות, פטור, ופריך אביי אמאי פטור, הרי תחילתו בפשיעה לענין גניבה וסופו באונס לענין ארי. והרי הארי היה בא אפי' לא פשע, ומאי פריך.

שמא אם היה שם - לא היה בא, כי אולי היה מוליכו למרעה אחר קודם ביאת הארי כדרך הרועין, או שמא אם היה שם הארי היה ירא לבא, או שמא היה מתקיים בו גם את הארי ואת הדוב הכה עבדך (תד"ה הוחמה, לעיל עח).

מה תירוץ הגמ', מדוע לא הוי תחילתו בפשיעה

דברח רק כששמע קול ארי - הלכך אומדין אם עצם הבריחה הוי פשיעה, כי היה יכול להציל ברועים ובמקלות, או שהיה מוצדק לברוח, כי לא היה יכול להציל, והוי כולו אונס.

ש"ש שישמור כשו"ח מה הדין, פרט ונמק

[א] ש"ש דעל בעידנא דעיילי אינשי - ובא גנב לאביי חייב, דלכן מקבל שכר שישמור נטירותא יתירתא. לרבה פטור דגם לש"ש סגי דנטר כדנטרי אינשי, וזה חשיב אונס.

[ב] ש"ש שמסר לשו"ח - גם לאביי פטור, דאין לנו לומר שודאי לא ישמור מגניבה, דסתם בן דעת רגיל לשמור הרבה אפי' מדברים שאינו חייב.

"ויש ללמוד מכאן דתחילתו בכעין גניבה ואבירדה וסופו באונס פטור" (תוס'), מהיכן יש ללמוד בן

לאבוי - על בעידנא דעיילי אינשי וקרה אונס פטור, ולמה פטור אי הוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס. אלא ש"מ אינו כפשיעה, אלא כעין גו"א.

אוכלין וכו'), כאשר חסר א' מהתנאים בג' האופנים של אכילה מן התורה, והיינו, העושה מלאכה או במחובר קודם תלישה, או בתלוש אחר גמ"מ, או בדבר שאין גידולו מן הארץ.

אימא סיפא ואלו שאינן אוכלין וכו' - כלומר הסיפא סותרת לדיוקא דרישא הנ"ל, דהא תנן לכל ג' האופנים הנ"ל דנפק"ל מדיוקא דרישא, ותנן דאינן אוכלין, וע"כ דאינן אוכלין כלל, דאי נימא שאינן אוכלין מן התורה אלא מהלכ' מדינה, היינו רישא, ואם התנא רצה סתם לכפול בלי חידוש (כמו שמצינו כן לפעמים), לא הול"ל "ואלו שאין אוכלין" אלא "אבל העושה במחובר בשעה שאין גמר מלאכה וכו', אין אוכלין" (תור"ח ומהרש"א מהדו"ב).

אלא לאו שאין אוכלין לא מן התורה ולא מהל' מדינה, ומאי ניהו עושה במחובר בשעה שאין גמ"מ וכ"ש שומרי גנות ופרדסות - כלומר, מכיון שבסיפא מבואר דבאותן ג' אופנים הנ"ל דנפק"ל מדיוקא דרישא, אין אוכלין כלל לא מן התורה ולא מהל' מדינה, ע"כ יש לדייק מהרישא באופן אחר שלא מבואר בסיפא (שיש אכילה שאינה מן התורה אלא מהל' מדינה), והיינו, לא בעושה מלאכה ממש אלא במשמר, שיש משמור שאוכל מהל' מדינה.

אבל בהכרח שלא כל משמור אוכל - כי ודאי משמור לא עדיף מעושה מלאכה ממש, ובמקום שעושה מלאכה לא אוכל ודאי שגם משמור לא אוכל, וא"כ ודאי שומרי גינות ופרדסין אינן אוכלין, דמשמור במחובר בשעה שאינה גמ"מ (וה"ה בדבר שאין גידולו מן הארץ), אלא ע"כ מיירי במשמר תלוש עד שלא נגמרה מלאכתו למעשר, כגון שומרי גינות וערימות.

אבל לפי רב שמשמור כעושה מעשה דמי - א"כ נשאר דיוקא דרישא סותר לדיוקא דסיפא, דא"א להעמיד שמשמור אוכל מהלכ' מדינה בג' האופנים דנפק"ל מדיוקא דמתני' (היינו, במחובר קודם תלישה, ובמשמור תלוש אחר גמר מלאכה, ובמשמור דבר שאין גידולו מן הארץ), דהא מדיוקא דסיפא נפק"ל דאין בהן אכילה כלל (וצ"ע מדוע אינו תיובתא דרב).

מהלך מאומן לאומן אינו אוכל מעיקר הדין, מדוע

דמהלך לאו כעושה מעשה דמי - או משום שעושה בגפן זו אינו אוכל בזו (אבל א"א לומר בגלל שניהם, מדלא נקט במתני' שנושא כלים אינו אוכל).

וצ"ע לרב - דשומר כעושה מעשה דמי, מה הוא עדיף ממהלך. וי"ל המשמור זוהי מלאכתו, המהלך אין זו מלאכתו, אלא מכשירין לצורכה.

האם פועל אוכל בדבר שנגמרה מלאכתו למעשר, אך לא ראה פה"ב

ממקשאות שהפקיסו בשדה - מוכח שאינו אוכל (תד"ה בעל וכו', פ.ח.), דלענין אכילת פועל אזלינן בתר גמר

על מה נאמר בנמו' "שו"ח בחנם ש"ש בשכר" שו"ח צריך לקדם ברועים ובמקלות בחנם ואינו צריך לשכור אנשים, וש"ש חייב לשכור אנשים.

האם בעה"ב חייב לשלם את ההוצאות על שכירת האנשים, ומדוע

כן - כיון דביאת ארי הוא אונס וש"ש פטור באונסין.

עד כמה משתלם לבעלים להוציא כדי להציל את העדר ומדוע

עד כדי זמיהן - משום דהבהמות מכירות אותו, או משום הטרחה לקנות חדשים.

האם שו"ח שקדם בשכר חוזר ונוטל מבעה"ב, הוכח מתוס' בפרק ב'

ז"ל תד"ה אם - (לא:), ומסתמא שו"ח נמי שקדם בשכר חוזר ונוטל מבעה"ב (ובתוס' בב"ק נח. תד"ה א"נ, הוסיפו, ומסתברא דה"ה איניש דעלמא שאינו שומר).

וצ"ע - מדוע שו"ח אינו חייב לשכור אנשים כיון שבעה"ב בלא"ה יחזיר לו (הב' יוחאי חנונא נ"י).

לכאור' משום דלשכור אנשים הוי טרחה יותר, ואין זה מחובתו. וצ"ע דלכאור' בחינם יותר קשה להשיג אנשים, וצ"ע.

היכי תמצני שו"ח וש"ש חייבין באונסין

ש"ש - בהוכר הגנב.

שו"ח - כשהיה יכול לצעוק.

ו' חילוקי דינין בין שו"ח לש"ש

א] בשמע קול אריה - ש"ש צריך לקדם בשכר, שו"ח בחינם.

ב] בהוכר הגנב - ש"ש עושה דין, שו"ח רצה נשבע רצה עושה דין (אלא"כ היה יכול לצעוק, דעושה דין אף שו"ח).

ג] חייב בגניבה ואבידה - דוקא ש"ש.

ד] דין טוט"ג - דוקא בש"ש.

ה] לעיוני בבקרא - דוקא בש"ש (מב:).

ו] כדנטרי אינשי - בשו"ח סגי, בש"ש מח' אמוראים.

צ"ע מאיזה דין חייב השומר לטרוח אחר הגנב כשהוכר הגנב

ל' רש"י ב"ק קח: - לחזור אחר האבידה, מיהו נ' דאינו מדין השבת אבידה, דא"כ כל אדם חייב.

מיהו צ"ע דבגמ' ב"ק שם מוכח - שפקעה שמירתו בודאי, ורק בהחזרו ספק אם פקעה שמירתו או חזרה. וא"כ כיון שאין לו דין שומר עכשו מאיזה דין חייב לעשות דין עם הגנב בסוגיין בש"ש ולרבא גם בשו"ח (ללוש משה שלוי נ"י תשס"ד).

נפק"מ מחיוב פשיעה לחיוב גניבה ואבידה

א] תחילתו בפשיעה וסופו באונס יש מ"ד שחייב, אך תחילתו כבעין גניבה ואבידה וסופו באונס לכ"ע פטור.

ב] בפשיעה יש מ"ד שאין פטור של בעליו עמו.

היכי תמצני

א] שו"ח כש"ש שחייב בגנו"א - כשהוכר הגנב והשו"ח עוד לא נשבע לפי רבא (צג:).

ב] שו"ח שפטור מפשיעה - (א) שו"ח שהתנה שיפטור משבועה (תד"ה אי הכי, צג:). (ב) אפוטרופוס שמינהו לצורך תיקון העולם (מב:; תד"ה נימא). (ג) בבעלים למ"ד שגם בפשיעה יש פטור בעליו עמו. (ד) בעבדים שטרות וקרקעות (לשיטת תד"ה שומר, נז:).

ג] שוכר שדינו כשואל - (א) מתנה שוכר להיות כשואל (צד:). (ב) שו"ח וש"ש סגי בהנח לפני, שוכר בעי משיכה כשואל (צט:; תד"ה כך).

מתני' זאב א' אינו אונס וכו'. ר' יהודה אומר, בשעת משלחת זאבים, אף זאב א' אונס. ר' יהודה חולק או מפרש

מדברי רב"ז על הברייתא זאב אחד אונס, והיא בשעת משלחת זאבים ור' יהודה היא, משמע שחולק (דת"ק סתם זאב א' אינו אונס ולא חילק).

מה פירוש בשעת משלחת זאבים

פירש"י - שחיה רעה משולחת בגזירת "המלך".

וברש"י על הרי"ף ה"ג - בגזירת "המקום".

דף צד.

בריני תנאים

"מתנה שו"ח להיות פטור משבועה וכו", מדוע מהני התנאי

א] מתני' ר' יהודה - דבממון תנאו קיים.

ב] מתני' אפי' ר"מ - ושאיני שומרים "דמעיקרא לא שעבר נפשיה".

וכ' תוס' בכתובות ב' פירושים בר"מ -

א] "כיון דריבתה תורה שומרים הרבה שו"ח והשואל כו' יכול נמי כ"א להיות לפי תנאו".

ב] "א"נ שאני התם דחייבתו תורה ש"ש על שלוקח שכר, ושואל לפי שכל הנאה שלו, ומשעבדים עצמם לכל הכתוב בפרשה הלכך במקום שאין משעבדים עצמם פטורים".

פירוש - (לפי שט"מ כאן), דחיוב שומרים אינו גזה"כ בלי טעם, אלא לפי אומדנא בסתם בני"א כמה רצונם להשתעבד, אבל לא הקפידה התורה שיהיה דוקא כך, ולכן כל שמתנה לגרוע מחיובו או להוסיף אינו מתנה על מש"כ בתורה.

מדוע לר"מ בקידושין לא אמרי' הכי

כ' הרמב"ן - שא"א לקדש אשה שלא יתחייב לה שאר וכסות ועונה, וה"ה שביעית ואונאה, שאין לך דבר בתורה שאפשר לעשותו לחצאין בתנאי, חוץ משומרים, דלא קיבל עליו להיות "שומר" אלא כאילו אמר "הנח לפני על דעת כן". וכ' דאפשר שזו גם כוונת רש"י.

מיהו ברש"י לכאור' משמע - דכיון שמקדים לעשות

(ד"ה אפי' תימא).

מי חולק על רש"י

התוס' בפ' השואל - דס"ל דשור"ח מתחייב בפשיעה וש"ש בגניבה ואבידה, בהנח לפני (צט., תד"ה כן, וע"ש הגה' הגר"א שדעת הרמב"ם כרש"י).

"תנא ומתנה ש"ש להיות כשואל, במאי בדבריים", מודע על המשנה שאלנו, אלא רק על הברייתא

במתני' פוחת מדין שמירתו מהתורה - לכן ניחא דא"צ קנין, אלא די בתנאי לפני שמשך, שאינו יורד לשמירה אלא על מנת כן, ולמה שירד יורד.

בברייתא מחייב עצמו יותר מדין תורה - לכן לא די בתנאי, דזה רק **"דבריים"**, אלא צריך קנין על מנת שישתעבד לזה (אלא לשמואל צריך קנין סודר, ולריו"ח משתעבד בהיחא הנאה וכו').

בקצרה חילוק בין תנאי להחמיר לבין להקל

א. להקל - א"צ קנין לכ"ע, וכנ"ל.

ב. להחמיר - לכ"ע צריך קנין, **לדעת שמואל** - צריך דוקא קנין סודר. **לדעת ריו"ח** - א"צ סודר, אלא משתעבד בהיחא הנאה שיוצא עליו קול שהוא אדם מהימן.

מתי גם לריו"ח צריך קנין סודר

א. בדבר שאין בו דין שומרים מה"ת כלל - כגון השוכר את הפועל לשמור את הזרעים, וכל מה שלריו"ח א"צ קנין זהו דוקא בדבר שיש בו דין שומרים מה"ת (נמרו", וע' לעיל נח. בתוס').

ב. י"א דלריו"ח א"צ קנין - דוקא בשור"ח שמתנה להיות כשואל, דמשתעבד בחינם ודי לו בקלא דמהימן. משא"כ בש"ש, מנלן דניחא ליה בקלא, הא משום אגרא נשכר ומשום אגרא אינו משתעבד בתחילה כיון שאינו מקבלו אלא בסוף (הגה' חת"ס לפי הגירסה בברייתא ו"מתנה שור"ח להיות כשואל", ולא כגירסה דידן ש"ש).

האם "מתנה שור"ח להיות פטור מתשלומין אם יפשע"

לכאוי יש לדייק מדלא נקטה כן מתני' - דלא מהני תנאי לפוטרו (הגהות אשר"י בשם ר' ברוך מרינגנשפורק, הובא בשטמ"ק).

מיהו י"ל דתנאי מועיל אפי' בזה - והא דלא נקטה מתני' הכי "לפי שאין שטות כזה עולה על דעת אדם שיתנה שיהיה פטור מפשיעה, שא"כ, לא נקרא שומר אלא מזיק ולא מסרה לו כי אם לשומרה" (השטמ"ק בשם ר' יונתן וכ"כ התפארת שמואל על הרא"ש שם, דכל הפוסקים חולקים על הגה'א).

"הרי זה גיטך על מנת שתעלי לרקיע", מה הדין ושעמו

לרבנן - אם נתקיים התנאי הרי זה גט ואם לאו אינו גט,

קידושין לפני התנאי "תנאה דבתר הכי לאו כלום הוא שכבר היא אשתו אבל שור"ח מתנה קודם שמשך" (לשון התוס' בכתובות נו:).

וכ"כ בהגה' חו"י כאן - (דף נד., לדפי הרי"ף), דלרש"י "יצא דבר חידוש ודין חדש, דאם התנה עם אשתו לפני שקידשה, שלא יהא לה עליו שאר כסות ועונה, אפי' בעונה תנאו קיים, ודו"ק".

והקשו תוס' בכתובות - "ואין נראה דהא כל תנאי לר"מ תנאי קודם למעשה הוא", וכוונתם, דהרי ע"כ מתני' מיירי שהתנה קודם הקידושין וקידש על תנאי, ואין פירש"י שהתנאי לא מהני, משום שכבר תפסו קידושין גמורים.

מיהו לשון הברייתא - "האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאין ליך עלי שאר כסות ועונה", משמע כרש"י דהמעשה קודם לתנאי.

אך כ' הרמב"ן - "דהכא לא קפיד אלישניה, דלאו ההוא דינא אתא לאשמרעין", וכ"כ הפלפולא חריפתא (אות ק) על ל' הגמ' לקמן "הרי זה גיטך ע"מ שתעלי לרקיע", דשניה שלא בדקדוק, שהרי בעינן שיהא התנאי בתחילתו, והכא המעשה בתחילתו "וכן מצינו כמה מקומות במתני' ובגמ' ששניה שלא בדקדוק כמש"כ הרב המגיד בפ"י מהל' אישות".

בקצרה דעת הרמב"ן - דלגבי דיני שומרים, לא חייבה התורה שיהיו דוקא כדין תורה. אבל גבי אישות התורה אסרה חיי אישות בלי קידושין, והתורה קבעה שאין קידושין בלא שאר וכסות ועונה והזהירה "לא יגרע", וכשגורע משהו זה לא קידושין אלא "זנות", וכשאומר הרי את מקודשת לי, גילה דעתו שרצונו לעשות "קידושין" ולא "זנות", ממילא כל התנאי זה דברים בטלים, ד"קידושין" זה רק כמש"כ בתורה, וכ' הרמב"ן דאפשר שזו גם כוונת רש"י.

מיהו צ"ב, איך חלין הקידושין, הרי התנה בתנאי כפול, שאם יהא לה עליו שאר כסות ועונה לא יהיו קידושין

כ' תוס' בכתובות - (נו.) כי לולא דילפי' מתנאי ב"ג וב"ר, שום תנאי לא היה בכוחו לבטל מעשה, הלכך בעינן דומיא דב"ב וב"ר שלא התנו על מש"כ בתורה.

מבואר דיסוד דין תנאי הוא - דתנאי "מילתא אחריתא", היינו כשאומר "הרי את מקודשת לי ע"מ שתתני לי מאתים זוז", הרי היא אשתו מיד, אלא שאם לא תקיים תנאו, ייעקרו הקידושין למפרע, וכל בעילותיו ייעשו בעילות זנות, דבר כזה הוא חידוש התורה, וא"א לעשותו אלא כדין תורה כתנאי ב"ג וב"ר, אחרת התנאי בטל והמעשה קיים.

אמנם אם אמר - "הרי את מקודשת לי בטבעת זוז, אחרי שתתני לי מאתים זוז", באופן זה אינה אשתו עד שתתן, והטבעת היא כעין פקדון בידה.

במה שומר מתחייב בשמירה

פירש"י - דשומר לא נחית לשמירה עד דמשיך לבהמה

ויכולה לקיימו ע"י שם (גיטין, פד., תד"ה על מנת).
ולר' יהודה בן תימא - התנאי בטל והגט קיים, דהוי כמפליגה בדברים, ואין כוונתו לתנאי כלל (ושם בתוס' בגיטין הקשו אמאי לא ילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן דתנאי שלא יוכל לקיימו התנאי בטל ומעשה קיים, ע"ש).

ג' מחלוקת מתי התנאי בטל והמעשה קיים

א. **מתנה עמש"כ בתורה בדבר שבממון** - (כגון, האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר וכסות) לר"מ התנאי בטל, ומקודשת בלא שום תנאי, ולר' יהודה תנאו קיים, ומקודשת בלא חיובי ממון.

ב. **מעשה קודם לתנאי** - (כגון, הרי זה גיטך אם תתני לי מאתים זוז), לדעת ר"מ תנאו בטל דבעינן תנאי קודם למעשה, דומיא דתנאי בני גד ובני ראובן, ומשמע בגמ' דלרבנן התנאי קיים (ודלא כרש"י בגיטין דאפי' לרבנן בעינן תנאי קודם למעשה).

ג. **תנאי שא"א לקיימו** - (כגון, הרי זה גיטך ע"מ שתעלי לרקיע), לדעת ר' יהודה בן תימא תנאו בטל דאינו אלא כמפליגה בדברים, אבל לדעת חכמים תנאו קיים ואם לא נתקיים התנאי אינו גט (ויכולה לקיימו ע"י שם - תוס' גיטין).

מתי לכ"ע מוהני תנאי עמש"כ בתורה

בשומר שהתנה להקל מעליו - כגון שואל שהתנה להיות כשור"ח, משום דמעיקרא לא שיעבד נפשיה.

סיכום דיני מעשרות מפרקין

א] אכילת עראי - פטורה ממעשר (רש"י פח.; ד"ה איזהו גורנן של פירות למעשרות, שיהא קרוי גורן וגמר מלאכה לאסור בהן אכילת עראי, וכן רש"י צ. ד"ה גידולי טבל, תבואה שנמרחת בכרי וזרעה בטיבלה הרי הרי היא כשאר חולין ואוכל הימנה עראי עד שימרח).

ב] לוקח פטור מן התורה - שנאמר תבואת זרעך ולא לוקח, וחייב מדבריהם (פח.). לר"ת לוקח אחר מירוח, לריב"ם לפני מירוח, תד"ה תבואת).

ג] בית לר' ינאי או חצר המשתמרת לריו"ח - קובעים למעשר, ודוקא אם הכניס דרך שער ביאתו.

ד] תאנה העומדת בגינה - ונופה נוטה לחצר או לבית, לוקח שתולש ב' פירות בחצר או בבית חייב במעשר.

ה] פועל היו כבעה"ב - ולא כלוקח, ופטורין ממעשר עד שיגמור לקיטת כל הפירות (לרש"י דוקא אם האילן גדל חוץ לחצר כי חסר ראיית פה"ב, ולתוס' אפי' אם האילן גדל בחצר, כי חסר גמ"מ).

ו] אם כל העץ גדל בחצר - לדעת רש"י אף בעה"ב חייב לעשר בתולש ב' פירות, ולדעת תוס' אין הבודל בין גדל בחצר לנוטה לחצר.

ז] הגומר פירותיו לאכלן לעצמו - חייב לעשר מן התורה, שנאמר עשר תעשר ואכלת, אבל הגומרן למכרן פטור מן התורה.

ח] פירות החייבין מדאורי' - דגן תירוש ויצהר, ואם אין דעתו לדורכן גם זיתים וענבים חייבין מדאורי'.

ט] פירות החייבין מדרבנן - תאנה, תמרים (תד"ה הכא בתאנה, פח.; תד"ה והבודל בתמרים, פט.).

י] קשואין ודלועין - גמר מלאכתן הוא הפיקוס (להוריד פרח הגדל בראשו), ואפי' רק התחיל הפיקוס במקצת מהפירות כבר נתחייבו כל הפירות..

יא] וכיון שרגילות להכניסם בבית קודם שיפקסו - חשיב שפיר ראיית פני הבית לפני גמ"מ.

יב] לחד תירוצא בגמ' - דברים שיש בהם גורן מתחייבים במעשר קודם ראיית פני הבית, ורק פירות שאין בהם גמ"מ אחר, אז רק ראיית פני הבית מחייבתם.

יג] לקיטת שתיים עם ספינתא - (טיכול במלה) או עם קציצה (רשות לאכילה מבעה"ב) חייב במעשר.

יד] לקיטת אחד - לעולם הוי עראי ואפי' קצין וגם ספת (לרבא, ולאביי בארץ דוקא אם לא ספת) עדיין אינו מתחייב במעשרות (פט.).

טו] פטורין לגמרי ממעשר - י"ד שנה של כיבוש וחילוק (פט.). הפקר (פח. תד"ה תבואת, כא: תד"ה ופטורות). הקדש (פח. תד"ה תבואת, כא: תד"ה ופטורות). לקט שכחה ופאה (צב: רש"י ד"ה הוא אוכל וכו').

טז] חיוב מעשר רק מדרבנן - חו"ל (פט.). חצר (משתמרת לר' ינאי, ובאינה משתמרת לריו"ח, תד"ה עד, פח.). שאר אילנות חוץ מדגן תירוש ויצהר (פח., תד"ה הכא). מירוח עכו"ם (פח. תד"ה תבואת). למ"ד יש קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר מ"מ חייב מדרבנן (פח. תד"ה תבואת). דמאי (פח. תד"ה תבואת, צ.). טבל שהתערב בחולין (פח. תד"ה תבואת).

נפכ"מ אם זה מעשר דאורי' או דרבנן

א] בדאורי' אם התחיל לא יגמור - בדרבנן יגמור (תד"ה עד).

ב] אין מעשרין מזה על זה - דהוי מן הפטור על החיוב (תד"ה תבואת).

ג] במעשר דאורי' אין לא תחסום - במעשר דרבנן יש (גמ' צ.).

ד] לאביי ספיתה קובעת רק בא"י - דזה דאורי' (פט.).

ה] אם חוכר מנכרי חייב מדאורי' - גזרו גם במקבל. אם חוכר חייב רק מדרבנן, לא גזרו (קא. תד"ה סבריה).

ו] בדאורי' צריך ליתן המתנות לכהן וללוי - בדמאי א"צ (תד"ה תבואת. אמנם בחיוב ודאי דרבנן, ג"כ צריך).

אופנים שפועל אינו אוכל, ומנלן

א] "ואל כליך לא תתן" - בעבודה במחובר שאינה גמר מלאכת הפרי בקרקע.

ב] "ואל כליך לא תתן" - מותר לאכול רק ממש כשעובד (ועובר בל"ת וכו', ואין לוקח אלא חייב לשלם, רמב"ם שכירות פ"א).

ג] "ואל כליך לא תתן" - אסור לאכול בתלישת פירות לא גמורים (תד"ה במחובר, פז., ולרש"י משמע שאוכל בזה, דחשיב גמר מלאכת המחובר, מהר"ם).

ד] "בכרם רעד" - ולא הקדש (למ"ד גזל עכו"ם מותר).

ה) **"בכרם רעך"** - ולא כותי (לדעת הריטב"א, דזה מיעוט מאכילה, ולא כרש"י שזה בא להיתר לתת לכליו).

ו) **"וקטפת מלילות בידך וחרמש לא תניף וגו'"** - אסור לקצור לעצמו במגל אלא רק ביד.

ז) **"ואכלת" ולא מוצץ** - אסור למצוץ ענבים ולזרוק החרצנים.

ח) **"שבעך"** - אסור לאכול אכילה גסה (פז:).

ט) **"דיש"** - אסור לאכול כשמשליף קטיני מביני אלימי, דאין זה גמר מלאכת המחובר (פז).

י) **"דיש"** - אסור לאכול בתלוש אחר גמ"מ למעשר (תוס' פז, גמ' פט).

יא) **"דיש"** - אסור לאכול בתלוש אחר גמ"מ לחלה (רש"י פז).

יב) **"דיש"** - אסור לאכול בדבר שאינו גידולי קרקע, כגון חולב ומגבן ומחבץ.

יג) **אם בעה"ב חסמו** - דקצץ עמו שלא לאכול בדמים או בחזקה (פח:).

יד) **פועל שקוטף אתרוגים לסוכות** - צ"ע אם רשאי לאכול מהם, דאין זה "מאכל", וצ"ע (שו"ר מנח"ח, מצוה

תקע"ו, סוף אות י"א, דכשעובד בכרם נכרי, מותר לקחת אתרוג. מיהו י"ל, דהתם אצל הנכרי מיירי שעומדים לאכילה, וצ"ע).

טו) **פועל שעוסק בליקוט פטריות** - צ"ע אי חשיב

גידולו מן הארץ (ע' תד"ה גידולי, פט).

טז) **בהליכה מאומן לאומן** (תד"ה העומדת).

יז) **שכרו לבצור אשכול אחד** - לדעת החולק על רב אסי (צב:).

יח) **באשכול הראשון שבוצר** - לדעת החולק על רב אסי (צב:).

יט) **נזיר בענבים** - (צב:).

כ) **במע"ש וברבעי ובתרומה**.

כא) **לחד מ"ד לא יותר על שכרו**.

כב) **לחד מ"ד פועל שלא שכרו**.

כג) **לריו"ס ב"ר יהודה** - כשאין עושה בידיו וברגליו (מתני' צא:).

כד) **קיי"ל כשמואל** - דשומר אינו אוכל מן התורה

דלאו כעושה מעשה דמי, ומ"מ אוכל מהלכות מדינה כששומר בתלוש עד שלא נגמרה מלאכתו (אבל שומר

במחובר בשעת קצירה, אע"פ שהקוצר אוכל מן התורה, אינו אוכל מהל' מדינה, וכ' מהר"ם הטעם, דמה שביד הקוצר, הקוצר

משמרו, ושאר השדה שעדיין לא נקצר, הרי הוי קודם גמר מלאכת המחובר).

כה) **המשמר ד' או ה' ערימות** - של ה' בנ"א לא ימלא כריסו מא' מהם, אלא יאכל מכולם לפי חשבון אכילתו

בשוה.

הדרן עלך השוכר את הפועלין

פרק שמיני השואל

דף צד.

מותי מתחיל בעליו עמו

בגמ' משמע - משעת אמירה "אני נשאל לך" וכן פירש"י.

אך תוס' כתבו - משעה שמזמן עצמו להתחיל לעבוד.

"אם בעליו עמו לא ישלם". מזה הדין אם משועבד לעשות מלאכה ואינו עושה

[א] מבואר בגמ' דסגי ב"אמירה" אע"פ שעדיין לא התחיל לעסוק במלאכתו, ופירש"י (ד"ה ובעלים באמירה, צד:), כפשוטו ד"משאמר לו הרי פרתי ואני נשאלין לך הוי גופו שאול לו", אך לתוס' סתם "אמירה" לא מיקרי "בעליו עמו", כגון ההוא דהוי שתי שיכרא, אך זימון "לילך ולעשות", מהני אף שלא התחיל עדיין לעבוד בפועל.

[ב] אבל אשה שמשועבדת שעבוד גמור, מודים תוס' דנחשבת מתחילה כמוכנה ומזומנת למלאכה, וא"צ זימון "לילך ולעשות".

מזה הדין אם עושה מלאכה ואינו משועבד, הוכח

[א] תלמיד אינו משועבד (לקמן צו.).

[ב] נפק לדלויי טעונה בהדייהו (שם).

היכן מצינו דאף שהתחיל ממש לעבוד בשביל השואל אעפ"כ לא נפטר משום בעליו עמו (אלא דאין הלכה כן)

[א] לרב המנונא - אם אינו באותה מלאכה ממש (לקמן צה:).

[ב] וכן בשו"ח - למ"ד פשיעה בבעלים חייב.

[ג] הספיקות של רמב"ח - (לקמן צו.).

"אם בעליו עמו לא ישלם", מזה הוא "עמו", וכיצד זה מתבטא בפועל

שנשאל או נשכר למלאכת השואל - ומזמן עצמו ללכת לעבודה (תוס').

וצריך להיות "עמו" - בשעת שאלה או קודם לכן. ולרב המנונא עד שעת האונס. ומוקמינן ליה בתיובתא.

האם יכול להיות עימו במלאכה אחרת

בשירותו של השואל אפי' במלאכה אחרת ובמקום אחר, ולרב המנונא באותה מלאכה מרפי ואזיל, ואיתותב.

מה הסברה לפוטרו

כתבו התוס' דחידוש הוא (ובראשונים מצאנו בזה סברות).

האם להלכה הוא פטור מכל דיני השומרים או רק מאונסים

בכל דיני השומרים ולהלכה אפי' בפשיעה (תוס'). (מטעם ספיקא דממונא לקולא למוחזק).

דף צד:

ב' ציורים של בעליו עמו הבאים כאחד

[א] דקיימא בחצירו של השואל.

[ב] דא"ל גופך לא תשאל עד המשיכה.

מה כל שומר מתחייב לשלם יותר מחבירו

שו"ח - רק בפשיעה.

ש"ש - גם בגניבה ואבידה.

שואל - גם באונסין.

אלו דינים שוים בכלם

[א] חייבים בפשיעה - ומטעם זה לא תנן במתני', דלא תנא אלא הדינים השונים (תד"ה השוכר. והתוס' לשיטתם

לעיל נז: ד"ה שומר, דפשיעה הוא ג"כ בפרשת שומרים, ע"ש, אבל לפי הרמב"ם, חיוב פושע אינו מדיני שומרים אלא מדין

מזיק, וכדביאר קה"י סימן ל"ד בשם אחרונים, דאף שלא הזיק בידים, מ"מ כיון דעל סמך הבטחתו סילקו הבעלים את

שמירתם, לא גרע מדינא דגרמי, דחייב, דהוי כמסלק שמירה מממון חבירו, ולפי הרמב"ם ניחא מ"ט לא תנן לפשיעה במתני'.

והרא"ש לעיל נז: הקשה על שיטת הרמב"ם, א"כ אמאי פשיעה בבעלים פטור, הוי מזיק בבעלים ודאי חייב, אלא ודאי לא

מיקרי אדם המזיק, כיון דלא אפסדיה בידים).

[ב] פטורים בבעליו עמו - כדתנן במתני' כאן (מיהו זה דוקא למ"ד פשיעה בבעלים פטור, אבל למ"ד פשיעה בבעלים

חייב, א"כ דין זה אינו שוה בכלם, שהרי בשו"ח אין פטור בבעליו עמו. מיהו לפי הרמב"ם לק"מ דפשיעה אינו בפרשת שומרים כלל).

[ג] פטורים על עבדים שטרות קרקעות והקדשות - מתני' לעיל נז. (קרקע הובא לקמן צו: בתד"ה אמר רבא

לפום).

אלו דינים שוים בחלק מהשומרים

סימן א', ע"ש).

מיהו לכאור' לפירש"י אין ראייה - דכתב, דעל מנת כן שייליה, מדלא אתני על מנת שלא אתחייב בשבורה או מתה, די"ל אפי' שהוא גזוה"כ, אבל היה לו להתנות שאינו מתחייב.

כ' בשטמ"ק כתובות נו, דהויב שומרים אינו גזוה"כ בלי טעם, אלא דהתורה שיערה דיני שומרים לפי דעת סתם בנ"א כמה רצונם להשתעבד. האם כלל זה נכון בכל דיני שומרים

ששואל חייב "באונסין" - זו סברא, לפי שכל הנאה שלו, כגון, כשאין לו שום הוצאות (דקיימא באגם, ובנטר מתא), או בשאילת כלים. או דרוב הנאה שלו - ולאור"ד "כל" (מיהו גם ללישנא דכל הנאה שלו, לעולם חייב באונסין אפי' שנותן לה מזונות, תד"ה ונשאל לקמן צו).

בשאילה בבעלים פטור באונסין - לכאור' אין בזה סברא, אלא גזוה"כ (תד"ה ונשאל לקמן צו).
חייב כפל בטוט"ג - לכאור' אין סברא לחלק בין טענת גנב או טענת אבד או טענת ליסטים מזויין למ"ד גזלן הוא, והוא חידוש מגזוה"כ.

פטור שואל במתה מחמת מלאכה - זו סברא "דלא מיבעיא כחש בשר מחמת מלאכה דפטור, אלא אפי' מתה מחמת מלאכה נמי פטור, דאמר ליה לאו לאוקמא בכילתא שאילתה" (לקמן צו):

מה נשתנה אונס מתה מחמת מלאכה מכל האונסין, שבכל האונסין שואל חייב כיון שכל הנאה שלו, ובאונס זה פטור

כן הק' הרמב"ן - "קשיא לי, וכי מגרע גרע, כיון דמתה מחמת עצמה חייב, אע"ג דמלאך המות הוא ומ"ל הכא מ"ל התם, כי מתה מחמת מלאכה דשואל דמ"מ איהו גרם לה, היכי מייפטר, בשלמא למיפטר בה שאר שומרים (ר"ל שוכר), טענה מעלייתא היא (דלאו לאוקמא בכילתא) לומר דלאו פשיעה דידהו היא אלא שואל מי יכלת למימר בה טפי מאונס"

וכן הקשה הריטב"א - "וא"ת מה טעם הוא זה לפטור, לימא ליה, איברא זלאו לאוקמא בכילתא שאלתיה, ומיהו לפי שאתה משתמש בה וכל הנאה שלך, קבלת עליך אחריותה, השתא ומה אחריות דלא אתא מחמתך אלא דמלאך המות קטלה, דיכלת למימר מ"ל הכא מ"ל התם, קבלת עליך, אחריות פסידי דאתי מחמת תשמישך לא כש"כ."

שיטת הרמב"ן בטעם הפטור של מתה מחמת מלאכה - "וי"ל דשואל ודאי חייב באונסין אבל לא בפשיעה דמשאיל, וכאן משאיל פשע בה שהשאילה למלאכה והיא אינה יכולה לסבול אותה" (רמב"ן).

"ותירץ רבינו הגדול הרמב"ן - דשואל קביל עליו אחריות כל אונסין דלא אתו מחמת פשיעה דמשאיל, והכא משאיל פשע בה, דמידע ידע דלמלאכה בעי לה

כפל בטוט"ג - שוים בשו"ח ובש"ש למ"ד ליסטים מזויין גנב הוא.

אלו דיני שומרים לא תנן במתני' (להויב ולפטור), ומדוע לא תנן

[א] פשיעה - כיון שכולם חייבים, דלא תנן אלא הדינים השונים (תד"ה השוכר, אבל לפי הרמב"ם לק"מ, דחייב פושע אינו מדיני שומרים אלא מדין מזיק, כנ"ל).

[ב] ששואל פטור במתה מחמת מלאכה - דאינו פטור שנזכר בתורה אלא פטור מסברא, כיון שיש לו רשות לעשות מלאכה (תד"ה שומר).

ג' אופנים ששואל פטור

[א] שאלה בבעלים.

[ב] מתה מחמת מלאכה.

[ג] שאל קרקע (תד"ה אמר רבא לפום, צו):, וה"ה עבד או שטר (ע' תוס' רא"ש (נז):), דגם השואל עבד וכו', נתמעט מפ' שומרים), ואפי' פשע (לתוס').

מנין שפרשה ראשונה בשו"ח ושניה בש"ש ולא איפכא

שקרן בלא שבועה עדיף מכפל בשבועה.

הוכחה שקרן בלא שבועה עדיף מכפל בשבועה

משואל שאינו חייב אלא קרן.

למה שואל משלם את הכל

[א] דכל הנאה שלו - כגון, א] כשאין לו שום הוצאות (דקיימא באגם, ובנטר מתא). ב] בשאילת כלים.

[ב] דרוב הנאה שלו - ולאור"ד "כל", מיהו גם ללישנא דכל הנאה שלו, לעולם חייב באונסין אפי' שנותן לה מזונות (תד"ה דקיימא).

"דקיימא באגם, ו"בנטר מתא", האם קאי אמשאיל, או אשואל

לכאור' היה אפשר לומר דקאי אמשאיל - שאומר לשואל, שקילי טיבותך ושדי אחיזרא, אינך עושה לי שום טובה שאתה שומר לי עליה ונותן לה מזונות, כי אצלי קיימא באגם ואני נטר מתא.

אבל האמת דקאי אשואל - שהרי באים לפרש מדוע כל הנאה שלו, וכן פירשו רש"י ותוס' ד"ה דקיימא באגם (היניו, שאין לשואל שום הוצאות).

ואם גם למשאיל יש הנאה - כגון אם משאיל ספר לחבירו כיון שעושה מצוה גם המשאיל נהנה פרוטה של רב יוסף (מחנ"א, ה' שאלה, סימן ג', וע' קצוה"ח סימן ע"ב סקל"ד, ונתה"מ סק"ז).

האם חייב אונסין דשואל תליא בקבלתו או שהוא גזוה"כ בלי טעם

משמע שהוא קבלתו - מדאמרינן מה לשבורה ומתה שכן אונסא דסליק אדעתיה (מחנ"א, ה' שאלה ופיקדון,

ולאו לאוקמא בכילתא, והו"ל לעיוני אם היא בת מלאכה אם לאו, וכיון דלא עיין ואושלה, איהו דאפסיד אנפשיה" (ריטב"א).

ובקצרה - כל שסבת האונס היא פשיעת המשאיל, שלא טרח לבדוק היטב אם הבהמה ראויה למלאכה שהושאלה, אין זה באחריות השואל

הרש בפרה שאולה בשדה סמוכה לספר, ופגע בה חזן של האויבים ומתה בשעת חרישה, האם חשיב מתה מחמת מלאכה, או אונס רגיל

לפי סברת הרמב"ן - פשוט שהשואל חייב, כיון שהחזן לא פגע בפשיעת המשאיל (ועדיין צריך בירור לפי שאר השיטות).

טוט"ג חייב כפל גם בבעלים (תוס' מב.). למה אינו פטור מכפל בגלל דין בעלים דפומרו מכל חיובי שמירה

דדין "בעלים" פטור מחיובי אחריות שמירה, אבל ט"ג זה לא חיוב על אחריות השומר.

שומר בבעלים נקרא "שומר" או לא

בתוס' נ' שכן, דחייב כפל בטוט"ג, וגם חייב שבועה, דאל"כ אין דין טוען ט"ג לחיובו כפל (קצה"ח רצ"א, סקי"ח).

סיכום, אלו דינים של "שומר" מצינו שיש אף במי שבעליו עמו

[א] בשליחות יד - חייב (מא:).

[ב] טוט"ג - חייב כפל (מב., תד"ה אמר).

[ג] שבועה - חייב, דאל"כ אין חייב כפל טוט"ג הנ"ל, דאינו אלא בשבועה (קצה"ח רצ"א, סקי"ח).

מונין שש"ש חייב באבידה

[א] למ"ד לא דברה תורה כלשון בני"א - מ"גנוב יגנב."

[ב] למ"ד דברה תורה כלשון בני"א - מק"ו, ומה גניבה שקרובה לאונס משלם אבידה שקרובה לפשיעה לא כל שכן (דכאן לא מסתבר לרבות אבידה מ"גנוב יגנב", דכתיב בלשון גניבה, אבל בעלמא מודה האי מ"ד דאמרינן לא דברה תורה בלשון בני"א).

מנלן ששואל חייב בשבועה (ליסטים)

משבורה ומתה - לא, דאלו סוג אונסין שמעלה על הדעת.

מש"ש - לא, כי שם זה פטור, וכאן זה חיוב (ולא העלה על הדעת).

מ"או" - לכו"ע, לר' יונתן פשוט, ואפי' לר' יאשיה כאן אין צריך את ה"או" לחלק (או נשבר או מת), דסברא הוא מה לי קטלה כולה מ"ל קטלה פלגא (פירש"י, דנשבר בלא מת נמי מחייב).

מנלן שחייב על קללת אביו לחוד ואמו לחוד

לר' יאשיה - בתחילה סמך קללה לאביו (איש אשר יקלל את אביו וכו') ובסוף הפסוק סמך קללה לאמו (אביו ואמו קלל).

לר' יונתן - כיון שלא כתוב יחדו (ומדכתיב "אביו ואמו קלל", לומד לחייב מקלל לאחר מיתה, רש"י צה.).

מה לומדים מיחדו א] בשעמנו ב] בכלאים

א] לב' תכיפות (דלולא קרא הו"א דחייב אפי' בלבישה של כל אחד לחוד, לר' יאשיה. ור' יונתן).

ב] שחייב רק בקשורים יחד במחרישה.

שניה בש"ש ראשונה בשו"ח מנלן

שניה בש"ש שכן חייב בגו"א (קרנא בלא שבועה עדיפא).

מתי שואל כל הנאה שלו

בקיימא באגם ונטר מתא, בכלים שנשמרים אגב ביתו.

ש"ש חייב באבידה מנלן

א] אם גנוב יגנב (למ"ד דלא דברה תורה בלשון בני"א. ב] ק"ו מגניבה שקרובה לאונס.

שבוייה ששואל מנ"ל דחייב

א"א ללמוד משבורה ומתה - דהוי אונסא דסליק אדעתיה.

א"א ללמוד מש"ש - (ששבוייה עם שבורה ומתה), דהתם פטור וכאן לחיוב.

אלא מ"או", לר' יונתן, וגם לר' יאשיה הכא א"צ או לחלק מדוע

דמ"ל קטלה כולה מ"ל קטלא פלגא.

דף צה.

[א] מנלן דש"ש חייב באבידה. ב] מנלן דשואל חייב בשבועה

[א] מגנב יגנב (ומילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא). ולמ"ד אמרי' דברה תורה בלשון בני"א, מק"ו מגניבה.

ב] "או" לרבות את השבועה.

מנלן דשואל חייב בגניבה ואבידה

משבורה ומתה שחייב - אין ראייה, כי שם אינו יכול לטרוח להביאה, משא"כ כאן יכול לטרוח להביאה (הבעלים).

ק"ו מש"ש - מה ש"ש שפטור מנשבר ומת, חייב בגניבה ואבידה וכו', וזה ק"ו שאין עליו תשובה.

למסקנה וי"ו מוסיף - ותו א"צ ק"ו.

מה לכאן יש להשיב ולמה אינה תשובה

יש להשיב - דש"ש יש בו צד חמור, דחייב כפל בטענת ליסטים מזויין.

ואינה תשובה - (א) קרן דשואל בלי שבועה, עדיף מכפל בשבועה. (ב) ליסטים מזויין גולן הוא ולא גנב.

מנלן שש"ש פטור בבעליו עמו בגניבה

ואבידה

לומד משואל - כמו ששואל בחיוביו פטור בבעליו עמו ה"ה ש"ש בחיוביו.
יש לדחות - דדוקא שואל פטור, כיון שחייב באונסין.
אלא וי"ו מוסיף על ענין ראשון - וילמד עלין מתחתון.

מגלן ששואל פטור בבעליו עמו בנגיבה ואבידה

וי"ו מוסיף על ענין ראשון - וילמד עלין מתחתון ותחתון מעליון (ולמ"ד אמרי' דיו א"ש גם אם חיוב גניבה ואבידה נלמד מק"ו וע"ז אמרי' דיו).
משבורה ומתה - לא, שכן אונס, ואולי דוקא באונס התורה הקילה.

מש"ש - לא, דהתורה הקילה בו שפטור באונסין.
אלא מ"דיו"ו - דכל החיוב בשואל בגו"א נפק"ל מש"ש בק"ו, וא"כ דיו להיות כמו בש"ש דפטור.
ולמי שאין "דיו"ו - וי"ו מוסיף וכו', ומלמד למעלה ולמטה, ואין משיבין על ההיקש (אמנם כאן לכו"ע אומרים "דיו", דלא מיפריך ק"ו, מ"מ הגמ' דנה כאן לפי ההו"א בב"ק שאפי' היכא דלא מיפריך ק"ו לא אומרים "דיו", תד"ה הניחא).

האם הלכותות יכולין לסלק את הבע"ח בזווי כדי שלא יגבה מהן הקרקע המשועבדת לרמב"ח - הו"א שא"א אך מסיק שאפשר (ואפי' הגמ' דנה לפי ההו"א, תד"ה הניחא).

פשיעה בבעלים, מה הדין, ומה ההלכה

למ"ד חייב - וי"ו מוסיף רק לפניו (על חיובי ש"ש) ולא לפני פניו (על חיובי שו"ח, ואע"פ שלומדים לחייב בפשיעה בש"ש ובשואל בק"ו משו"ח, אבל הפטור של בעלים לא נאמר בהן אלא בחיובים המפורשים בהם).

למ"ד פטור - וי"ו מוסיף גם לפני פניו (פירש"י בסמיכות הפרשיות אע"פ שאין היקש מפורש בהן).

ור"ח פסק דפטור - דהלכה כדברי המיקל במחלוקות רב אחא ורבינא, וענין קולא וחומרא בממון, נמדד לפי המוחזק.

גו"א בשואל מגלן

ק"ו מש"ש שחייב אע"פ שפטור באנס, וק"ו לשואל (וקדנא בלא שבועה עדיפא, אינן ליסטים מזויין גולן הוא, וגם ש"ש פטור מכפל)

ש"ש ושואל שחייבין בפשיעה מגלן

ק"ו משו"ח.

מדוע ש"ש ושואל אין פטורים בבעליו בפשיעה

כי בעליו עמו נאמר רק במה שכתוב בהם.

מדוע לא תנן פטור בעליו עמו בשו"ח (ש"מ) ולטעמיך - למה ש"ש לא כתוב, אלא על כרחך תני רק

מה שכתוב בהדיא ולא מדרשא.

מדוע בברייתא לא קתני פטור בעליו עמו בשו"ח אע"פ שבש"ש בן קתני
 אלא ש"מ ששו"ח חייב.

דף צה:

א] האם הפטור של בעליו עמו זה דוקא באותה מלאכה או אפי' במלאכה אחרת. ב]
האם הפטור של בעליו עמו זה עמו בשעת שאלה או עמו בשעת האונס או בשניהם

א] אפי' במלאכה אחרת (ולרב המנונא דוקא באותה מלאכה, ואיתותב). **ב]** בשעת שאלה (ולר' המנונא משעת שאלה עד שעת אונס, ואיתותב).

רישא דברייתא "שאלה ושאל בעליה עמה וכו', אע"פ שהבעלים עושין מלאכה במקום אחר ומתה פטור", מזה הכוונה "במקום אחר" ומזה הרבותא

א] לרבנן - קמ"ל דאפי' עושה מלאכה במקום אחר ומלאכה אחרת ממש, פטור.

ב] לרב המנונא - קמ"ל דמרפי קמה פטור אע"פ דלאו על גבה ממש אלא מספיק באותה מלאכה (חופר והולך בקרקע לפניו).

סיפא דברייתא "שאלה ואח"כ שאל בעליה וכו', אע"פ שהבעלים חורשין על גבה ומתה חייב", מזה הרבותא

דאע"ג דעל גבה - כיון שהבעלים לא היו עמו בשעת שאלה, חייב (ולרב המנונא קשה מה הרבותא, כיון שמרפי קמה ועל גבה זה היינו הך, מרישא שמעינן לה).

ממשמע שנאמר "אם בעליו עמו לא ישלם איני יודע שאם בעליו אין עמו שלם ישלם, אלא מזה תלמוד לומר "בעליו אין עמו"

לומר לך היה עמו בשעת שאלה אין צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה היה עמו בשעת שבורה ומתה צריך להיות עמו בשעת שאלה.

ממשמע שנאמר "בעליו אין עמו שלם ישלם" איני יודע שאם בעליו עמו לא ישלם, אלא מזה תלמוד לומר "אם בעליו עמו"

לומר לך כיון שיצאה מרשות משאל שעה אחת בבעלים ומתה פטור

בדרשות הג"ל מבואר שאם איננו בשניהם חייב ואם ישנו באחד פטור. איך ידעינן שזה בשעת שאלה

א] מסתברא שאלה עדיפא דקא מייתי לה לרשותיה שכן חייב במזונותיה.

ב] וכי ישאל איש מעם רעהו ולא רעהו עמו.

דף צו.

האם פטור מצד בעליו עמו, א] כששאל משותפין ונשאל לו אחד מהם. ב] אשה ששאלה ונשאל לבעל. ג] האומר לשלוחו צא והשאל לי עם פרת. ד] האומר לעבדו צא והשאל לי עם פרת (למסקנת הגמ')

א] מהחצי שנשאל לו זה ספק בגמ'. ב] ג] מחלוקת. ד] פטור.

ד' נפק"מ אם קנין פירות בקנין הגוף או לא

א] שאל פרה מהאשה ונשאל בעלה עמה - דק"פ של הבעל בפרה (שאוכל פירות מלוג), לריו"ח כקנין הגוף דמי, וחשיב בעליו עמו, ולר"ל לאו כקנין הגוף דמי, ולא חשיב בעליו עמו.

ב] אשה ששאלה פרה לחרוש קרקע מלוג - ונשאלו הבעלים לבעל למלאכת עצמו, ולריו"ח דכקנין הגוף דמי, חשיב כאילו קרקע ופרה שלו וחשיב בעליו עמו, ולר"ל לאו כקנין הגוף דמי, ולא חשיב בעליו עמו (גירסתינו בפירש"י ד"ה קנין פירות, "בעלים שואל ונשאל", אינה מובנת, וגירסת הרש"ש, "בעל שואל ומשאל", ג"כ אינה מובנת, אלא צ"ל "בעל שואל", וכן גרס בספר בארות המים).

ג] המוכר שדהו לחבירו לפירות - (שיאכל לוקח פירותיה ב' ג' שנים, ואחר זמן תחזור לבעלים), לריו"ח דקנין פירות כקנין הגוף דמי, מביא בכורים וקורא ארמי אוכד אבי וכל הפרשה דקורא אני בו "הנה הבאתי (את) ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי", ולריש לקיש מביא ואינו קורא דק"פ לאו כקנין הגוף דמי.

ד] המוכר עבדו ע"מ שישמשו לי יום - מי נקרא בעליו לגבי דין "יום או יומיים" (שאם הכהו ועמד כ"ד שעות, שאינו נהרג עליו) דלמ"ד ק"פ כקנין הגוף דמי הראשון הוא בדין יום או יומיים, ולמ"ד ק"פ לאו כקנין הגוף דמי, השני הוא בדין יום או יומיים.

אימותי מודה ר"ל דלק"פ יש מועלה כק"ג

כשמשייר המוכר לעצמו פירות, דמשייר בעין יפה (תד"ה בעל).

ו' אופנים דמהני "שליח לדבר עבירה"

א. בשליח לאו בר חיובא או בעל כורחו (י:).

ב. כשהשליח שוגג הוא כבעל כורחו (תד"ה א:).

ג. במעילה (תד"ה אין, וכן הוא בתד"ה מי מב:).

ד. בטביחה (תד"ה אין).

ה. שותפין שנגבו (לרש"י ח:).

ו. לענין שליחות יד (גמ' מד:).

ג' אופנים שאין שלוחו כמותו ואף שאינו עבירה ומ"ט

א] לדין "בעליו עמו" - לר' אישיה (צו), דכתיב "בעליו" ב' זימני, אי"נ משום דלי "בעליו" משמע הוא דוקא ולא שלוחו.

ב] להפדת נדרי אשתו - לר' אישיה, דבעל ממש בעינן

(דכתיב "אישה יקימנו ואישה יפרנו", ב' זימני "אישה", למיעוטי שלוחו. אי"נ משום דלשון "אישות" משמע ליה הוא דוקא ולא שלוחו).

ג] לעבור בבל תלין - כששכר פועל ע"י שליח אינו עובר (קי: וע"ש מש"כ לפי הרש"ש, מדוע לא אמרינן שלוחו של אדם כמותו).

ד] הו"א עבד לדין "בעליו עמו" - דלאו בר שליחות כיון שאינו מצווה (רש"י), ופשטנו דיד עבד כיד רבו דמיא, ועדיף משליח, ואפי' לר' אישיה דשליח לא מהני, עבד מהני).

דף צו:

מתני' בפרק הוהב (נו), עבדים שמרות וקרקעות... שו"ח אינו נשבע, נושא שכר אינו משלם. בסוגיית הגמ' למדו מכלל ופרט וכלל בפרשת "שו"ח" ו"ש"ש". מה דין "שואל" בעשו"ק, ומהיכן ילפינן

שואל פטור כמו שו"ח וש"ש - ד"וכי ישאל" קאי על מה דקא איירו קראי דלעיל (תד"ה אמר רבא לפום, צו:).

ו' נפק"מ בהא דבעל בנכסי אשתו לוקח הוא ולא יורש

א] לתקנת אושא - דאשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלוקחות, דבעל הוא לוקח ראשון משעה שנשאה, הלכך קדם מקחו למקחן (ואף דאיכא פסידא לאחרני, לקוחות אפסידו אנפשיהו, תוס').

ג] אשה שגבו ממנה קרקע בחובה - ומתה יורשה בעלה, אינו יכול לפרוע החוב וליטול הקרקע כדין יורש, דכלוקח שווהו רבנן (ואף דטבא ליה עבדו ליה, הני מילי היכא דליכא פסידא לאחרני, והכא איכא פסידא למלוה, תוס'. וברש"י משמע דאף הא דלא מיהדר, זה רק אם הוא כלוקח, ודלא כתוס', דזה אף אם הוא כיוורש, וכן ברא"ש מבואר כרש"י).

ד] לאשה ששכרה פרה מעלמא ונישאת - והפרה מתה כדרכה, דאליבא דר' יוסי דאמר תחזור פרה לבעלים הראשונים, אם הבעל בנכסי אשתו היה "שואל", היה חייב לשלם לבעלים הראשונים, ואם היה "שוכר", היה פטור, ואמר רבא בעל לא שואל ולא שוכר הוא אלא "לוקח", ופטור.

ה] לאשה ששאלה פרה ונשאת - ומתה האשה בתוך ימי שאילתה, אם יורש - ש"ש, אבל כיון דהוי כלוקח, הוי שו"ח (תד"ה בעל, צו:).

ו] למזונות חמותו מנכסים שהכניסה לו - אם לוקח אינה ניוזנת, ואם יורש ניוזנת (תד"ה אלא, צו:).

ז] לאשה שלוחה ואכלה קודם נישואין - אם הבעל צריך לפרוע החוב מנכסים שהכניסה לו, אם יורש חייב ואם לוקח פטור (ומנכסים שלו - מחלוקת תוס' ורב אחאי קד., תד"ה הכי).

היכי תמצוי חיוב שומר אע"פ שלא קבל ע"ע לשמור (ב' מסוגיין וג' מהמפקיד)

[א] **לוקח לל' יום - שו"ח** (תד"ה בעל).

(לכאור', בעל פרה השכורה לאשתו שו"ח [תד"ה בעל], מיהו בעל בנכסי אשתו, לא שייך לנ"ל, די"ל דהווכה בנכסי מילוג דעתו מסכמת לתקני"ח וחכמים עשאוהו שומר על הגוף, הערת ת"ח חשוב שליט"א).

[ב] **יתמי שירשו פרה השאולה לאביהם** (תד"ה אלא), ש"ש.

[ג] **שומר אבידה** (מב. בתוס', ופליגי אמוראי אם שו"ח או ש"ש).

[ד] **קנה חפץ ומשכו לרשותו והתברר שהוא מקח טעות** - מדת האחריות שיש לקונה על החפץ שו"ח (מב: תד"ה הכא).

[ה] **מוכר שקבל מעות על קניית מטלטלין ועדיין לא משכס הקונה ולא חל קנין והרי מעות אינן קונות**, מדת האחריות שיש למוכר על המעות לתירוץ א' בתוס' אסור לו להשתמש במעות, וה"ה שו"ח.

[ו] **לתירוץ ב' - לריו"ח מותר לו להשתמש**, והוי שואל, לר"ל אסור לו להשתמש והוי שו"ח (מג. תד"ה מא').

השואל בהמה לילך למקום ידוע, ובאו ליסטים באותה דרך או היות רעות, ואנסו מומנו את הבהמה, מה הדין

דעת הרמ"ה דפטור - דחשיב מתה מחמת מלאכה, כיון שמחמת הדרך ששאלה לילך בה, נאנסה (הובא בטור סי' ש"מ, ומרן בשו"ע פסק כוותיה להלכה), ופשוט שהרמ"ה חולק על הרמב"ן (וכ"כ הש"ך), שהרי לשיטת הרמב"ן ככה"ג השואל חייב, כיון שלא נאנסה מחמת פשיעת המשאל. וכיון דלפי הרמ"ה אפי' באונס שאינו מחמת פשיעת הבעלים, פטור, הדק"ל לשיטתו, מה טעם הפטור של מתה מחמת מלאכה

הרמ"ה הביא ראיה לשיטתו מהחתול שאכל עכברים טובא ומת, כיצד

דמבואר (זו), דחשיב מתה מחמת מלאכה, אע"פ דלא מת מחמת עצם המלאכה שלשמה נשאל, דהיינו מלאכת הריגת העכברים, אלא מחמת שאכלם. אלא ע"כ לא בעינן ממש מחמת המלאכה, אלא סגי בגרמת המלאכה, וא"כ ה"ה בבאו ליסטים בדרך, אף שלא מתה מחמת עייפות טורח הדרך, חשיב מתה מחמת מלאכה, כיון שמתה מחמת גרמת ההליכה בדרך (וכמו שביאר מרן הב"י בבדק הבית, שהרי כל הדרכים בחזקת סכנה, ואילו נשארה בעיר לא היתה נאנסת, דאין חיות רעות וליסטים מצויים בעיר).

שיטת הרשב"א והנמו"י בטעם הפטור של מתה מחמת מלאכה

וז"ל הרשב"א - ג"ל דהיינו עיקר טעמיה דרבא, דודאי מאן דמשאל פרה לחבירו למלאכה מידע ידע דעבידי לאכחושי בבשרא, דלאו לאוקמא בכילתא שאלה, ואפי"ה לא שם ליה מעיקרא בכחשא, וכיון דלאו בכחש קפיד, אף במתה מחמת מלאכה נמי לא קפיד, דמה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא (וכ"כ הנמו"י, דף נה:

לדפי הר"ף, ד"ה אפי' מתה).

מה יסוד המחלוקת בין הרמב"ן לרשב"א

לכאור' נחלקו באומדן דעת המשאל - דהרמב"ן ס"ל דהמשאל אינו רוצה להפסיד כלום, ולא מסתבר לו כלל סברת הרשב"א, שהמשאל מוחל על כחש ואפי' מיתה שמחמת שימוש, דאדרבא, אחריות פסידא דמחמת תשמישו כש"כ שהשואל צריך לקבל, אלא הפטור היחיד לדעת הרמב"ן הוא פשיעת המשאל "דאיהו דאפסיד אנפשיה". אך הרשב"א ס"ל דאדם יודע שעולם חסד יבנה ואם לא יעשה חסד גם לו לא יעשו ויצא לו שם רע בין שכניו, וע"כ משאל ומוחל על כחש מחמת שימוש, ואפי' על מיתה.

האם סברת הרשב"א מתאימה לרמ"ה

הרשב"א רק הזכיר הכחשה ומתה מחמת מלאכה עצמה, אבל בגרמת המלאכה כמו ליסטים (וה"ה חץ), אולי אין דעתו למחול. מ"מ נ' לבאר את סברת הרמ"ה על דרך הרשב"א, דאדם המשאל בהמה להליכה בדרך, יודע שיש אונסין בדרך, וכל הדרכים בחזקת סכנה, ומשאל על דעת כן שאם יקרה לה אסון בדרך, יפטור.

בנידון החץ שפגע בבהמה בחרש בה בספר (לעיל צד:), מה הדין לפי סברת הרמ"ה

אם חץ זה כמו חיות רעות ולסטים - פטור, שע"ד כן השאל. מיהו נ' דלא דמי, דחיות רעות ולסטים זה אונס שקרה רק בגלל הדרך, אבל חץ פוגע גם בבתים, ואינו אונס שבגרמת המלאכה, אלא כשאר אונסין, וחייב גם לפי הרמ"ה (וכש"כ לפי הרא"ש, דחייב, דהרא"ש הסכים בעיקרון לשיטת הרמ"ה דאונס שבגלל הדרך פטור, אלא דהשיג עליו, בענין ליסטים וחיות רעות דאינו דבר מיוחד לדרך, שאף בבית אפשר שתיאנס כך, וכש"כ חץ).

הרמב"ם אינו פוטר אלא מתה "בשעת" מלאכה ממש, מה דעתך

כן דייקו הראשונים (הרמב"ן, הרשב"א, הרב המגיד, הטור) ברמב"ם פ"א מהל' שאלה, שכ' שאם שאל בהמה מחבירו לחרוש בה ומתה כשהיא חורשת, פטור, אבל אם מתה קודם שיחרוש בה או אחר שחרש בה, חייב. והשיגו עליו, דלא נזכר בגמ' אלא "מחמת" מלאכה, ולא בשעת מלאכה.

ודעת טור בשם הרא"ש, דיש במחלוקת זו נפק"מ לקולא ולחומרא

[א] **הרמב"ם לחומרא** - היכא שנכנס בה חלשות ועייפות מטורח הדרך אך לא מתה מיד אלא מתגוננת והולכת זמן מרובה לרמב"ם חייב, דלא מתה בשעת מלאכה ממש, ולראשונים פטור, דחשיב מתה מ"מ.

[ב] **הרמב"ם לקולא** - אם מתה בדרך ולא הרגיש בה עייפות טורח הדרך, לרמב"ם פטור, ואילו לשאר הראשונים חייב, דאינו יכול לישבע שמחמת מלאכה מתה, דשמא אם היתה עומדת על אבוסה היתה מתה.

בן דשואל לא קני בשינוי, והשברים הם ברשות המשאיל.
מה הנפק"מ בין שתי הסברות
 לפי סברא א', הפחת של השואל (וזה סברת רשב"ם אליבא דרב), לפי סברא ב', הפחת של המשאיל (וזה סברת ר"כ ורב אסי).

שאל כלי ונשבר והשואל מוכן לשלם כלי חדש ורוצה את השברים. המשאיל רוצה את השברים ודורש מהשואל רק את ההפריש. מה הדין ומה הסברות
 רב כהנא ורב אסי סוברים שאין השואל יכול לדרוש את השברים כי כמה קנאן. רב סובר שחייב לשלם כלי חדש ובמילא השברים שלו שהרי שלם עבור הכלי.

לשמואל אין שמין לגנב לר"א שמין, לדעת תוס' אין שמין הפי' שהפחת של גזול, שמין פירוש שהפחת של נגול. א] מתי מודה שמואל שהפחת של נגול. ב] מתי מודה ר' אלעזר שהפחת של גזול
 א] בעודם חיים והחלו (ירוש').
 ב] לתירוצ' ב' של תוס' (העובר לרף צו.), בשינוי בידיים, כגון טביחה.

למ"ד שינוי קונה, מהן האופנים השינוי אינו קונה
 א] לר"א לתירוצ' ב' של תוס' (העובר לרף צו.), בשינוי מאליו, כגון מתה מאליה, או נרגא דאיתבר מאליו.
 ב] לר"מ במזיד (מג:).
 ג] לר' יהודה כשאין כונת קנין (מג:).

באור החיים פ' משפטים (כב, יד), הקשה

דבמשפט האדם לעוה"ב - כשיבוא בעל הפקדון
 הוא אדון העולם אשר הפקיד ביד האדם לשמור את נפשו, דכתיב "ושמור נפשך מאד" כשיבוא לתבוע פקדונו מכל אחד, ונמצא נגנב או נשבר או נשבה או מת (כי כל בחינות הללו יש בעוברי עבירה ע"ש). לכאור' יוכלו כל הניפקדים ליפטר בטענת "בעליו עמו", דהא אפי' אמר לו השקיני מים, ושאל ממנו חפצו, הוי שאלה בבעלים, והן האדון קדם לזון ולכלכל מיום היות האדם ומתעסק בצורכי האדם.

ותירץ ב' תירוצים - א] כיון שכל תנאי בשמירה קיים, יכול המפקיד להתנות עם השומר שיתחייב אפי' בבעליו עמו, ואין זה מתנה על מש"כ בתורה, דתנאי שבממון קיים, וכאן הקב"ה התנה בפירוש עונשים לכל העובר על הפקודים. ב] לא כל מה שפטור, הוא מותר, והרבה פטורים בדיני אדם חייבים בדיני שמים ומי יאמר כי הפושע בנכסי רעהו והוא בבעלים שלא ישפטהו השופט.

א] הקשה הגאון ר"מ אריק, אם בדיני שמים

בנידון שאלה רידן, מה הדין לפי הרמב"ם
 לפי ההבנה הנ"ל ברמב"ם שפוטר במתה "בשעת" מלאכה, אפי' אם זה לא "מחמת" מלאכה, א"כ פטור על הבהמה שמתה בחץ, דמתה בשעת מלאכה, אפי' שזה אונס שהיה יכול לקרות גם בבית.

מיהו כל הראשונים הנ"ל דחו את הרמב"ם וגם השו"ע לא הביאו להלכה, ובאמת זה תימה רבה, דמה הסברא לפטור מתה בשעת מלאכה אפי' באונס שהיה יכול לקרות בבית, דהרי מתה מחמת מלאכה זה לא פסוק דנימא דזו גזוה"כ (וכדאמר' גבי פטור של שמירה בבעלים, דהוא גזוה"כ והוי חידוש התורה, תד"ה שאל צו.), וא"כ ע"כ יש בזה סברא, וצ"ע מה הסברא.

היחיד שיצא להגנת הרמב"ם הוא ערוה"ש

דודאי גם הרמב"ם אינו חולק דבעינן כחש בשרה מחמת מלאכה, אלא כיון דהדבר קשה לידע אם הסבה היא מחמת המלאכה, לכן נתן הרמב"ם כלל בזה, והוא, דדבר שאירע בשעת מלאכה אף שאפשר שגם בלא"ה היה כן, זה מיקרי מחמת מלאכה. ולפ"ז בנידון החץ דכיון דאין שום צד של ספק שהוא מחמת המלאכה בזה גם פשוט גם לרמב"ם דחייב.

סוף דבר - השואל חייב לכל השיטות דלעיל (וגם לפי שיטת המחנ"א, הלי' שאלה ופקדון סי' ד', דכתב טעם למתה מחמת מלאכה, דהוי "שאלה בטעות", ע"ש, ג"כ חייב).

שאל פרה ומתה כדרכה, מי מטפל בנבילה (הדעות השונות)

א] לפירוש"י לדעת רב דמשלם "נרגא מעליא" -
 השואל מטפל בנבילה למכרה ולטרוח לקנות פרה אחרת, ורב כהנא ורב אסי ס"ל דהמשאיל מטפל במכירת הנבילה ובקניית פרה אחרת בדמים שהשואל מוסיף לו על הנבילה.

ב] לפירוש"ם גם לדעת רב דמשלם "נרגא מעליא", המשאיל מטפל במכירת הנבילה ובקניית פרה אחרת בדמים שהשואל מוסיף לו על הנבילה, אלא דעל השואל לשלם את פחת הנבילה שפחתה משעה שמתה עד שעת העמדה בדין, ורב כהנא ורב אסי פליגי, דהנבילה הוזלה ברשות המשאיל ולכן הפחת של המשאיל (דשואל לא הוי כגולן גזולן קני לגמרי גזילה בשינוי מיתה).

ג] ריב"ם סובר כרשב"ם - אלא שמוסיף דפליגי אפי' היכא דליכא פחת דלרב פותחין לשואל שישלם דמי פרה מעליא ואין מלמדין אותו לשלם את הנבילה, ומ"מ אם רצה לשלם את הנבילה בחשבון ישלם אבל לרב כהנא ולרב אסי מלמדין אותו לשלם את הנבילה כיון שהיא ברשות משאיל.

מהן ב' סברות התוס', דשואל יכול לשלם בשברים

א] דמבואר בגמ' ב"ק דכל כ"ד אבות נזיקין יכולים לשלם מ"מיטב", דהיינו "סובין" (דכל המטלטלין נקראים "מיטב"), וגם גנב וגזולן ביניהן, דשואל הוי כגנב וגזולן.

לרש"י (כ"כ בדעתו התוס'. אומנם ע"י ב"ק ה. ד"ה תחת נתינה) הגולן חייב לשלם דמים דוקא. משא"כ מזיק ושואל. לתוס' כולם יכולים לשלם בשברים. אולם כתבו התוס' גולן משלם כשעת העמדה בדין דקני להו בשניה. ומזיק ושואל שמין להם כשעת שבידה, ומשלים עליהם (וברש"י לא גילה דעתו בזה. וצ"ע).

"ההוא גברא דשאל שונרא מחבריה חבור עליה עכבריה וקמלוהו" באר צדדי הספק, ומה הפסק, (חייב או פטור) ומדוע

צדדי הספק האם הוא "פשיעה" במה שהניח העכבר במקום שיש בו יותר מדאי עכברים שיכולים להורגו וחייב. או לא הוא "פשיעה" וממילא דפטור משום דהוי מתה מחמת מלאכה (תוס'). ומסקינן דפטור דאעפ"כ "לא היה לו ליפול בידן" (רש"י) ולא חשיב פשיעה, ופטור משום מתה מחמת מלאכה.

האם פטור מצד בעליו עמו, א] בעל בנכסי אשתו (שנשא אשה וקיבל נכסי מילוג). ב] מקרי דרדקי. ג] רבא לתלמידים, והתלמידים לרבא (למסקנת הגמ')

א] פטור. ב] בעידן עבדיתייהו פטור. ג] ביומא דכלה רבא שאול לתלמידים, בשאר ימים התלמידים שאולים לרבא.

דף צו.

מתני' "השואל את הפרה שאלה חצי יום ושכרה חצי יום וכו'", מזהם ד' חילוקי הדינים במתני' ומה טעמים

א] המפקיד טוען "בריי" - והנפקד טוען "שמא" - חייב לשלם, או משום דברי ושמא ברי עדיף (לר"ה ור"י), או משום דעסק שבועה ביניהם ומתוך שא"י לישבע משלם (לר"ג ור"י"ח).

ב] המפקיד טוען "שמא" - והנפקד טוען "בריי" - פטור אפי' משבועה א) דאינו יכול להשביעו "תשבע לי איזה סוג שומר היית", דאין שבועה כזו בתורה, דשבועת השומרים שייכת רק כאשר ידוע לנו סוג השומר אלא שלא ידוע האם נאנסה או פשע בה (לקמן בתד"ה השוכר, צ"ד:). ב) וע"י גלגול נמי אינו יכול להשביעו, משום שבטענת שמא אינו יכול להשביע ע"י גלגול בלא רגלים לדבר (תד"ה ביום). ג) אפי' למ"ד דעסק שבועה ביניהם, והנפקד מודה במקצת, דאין נשבעין על טענת שמא (תד"ה הי"ג, צ"ד:).

ג] שניהם "בריי" - משביעו דמתה כדרכה, וע"י גלגול דהשכורה מתה (גמ' צח:).

ד] שניהם "שמא" - יחלוקו, כסומוכוס, דהוי ממון המוטל בספק, אבל לרבנן, המע"ה.

למה בבבא הראשונה והרביעית אין מחוייב שבועה ע"י גלגול

דא"א לגלגל שבועה כשהנתבע טוען "שמא" (דלא דמי

שמירה בבעלים חייב, איך נתן רבא עצה לעשות כן לכתחילה, לבקש מהמשאל שישקוהו מים תחילה (הובא בישא ברכה)

מיהו המעיין בדברי האוה"ח - דאמר דחייב בדיני שמים רק בפשיעה בבעלים, וזה מילתא דמסתברא, דאם אדם חייב לחוס על ממון חבירו, כגון מצות השבת אבידה וכו"ב, כל שכן שמחוייב שלא יפשע בשמירת ממונו ויסמוך על הפטור של בעליו עמו, ורבא לא נתן עצה לפשיעה בבעלים, אלא לגניבה ואבידה או אונס בבעלים, ודו"ק (מיהו העיר ת"ח חשוב שליט"א, דא"כ אין החיוב מחמת "שומר").

מש"כ אוה"ח - דהא דקדם הקב"ה לזון ולכלכל מיום היות האדם וכו', עושה דין שמירה בבעלים, יל"ע במחלוקת ראשונים ופוסקים בעושה מלאכה "מעצמו" (הערת ת"ח חשוב שליט"א).

מש"כ אוה"ח - שיכול המפקיד להתנות עם השומר שיתחייב אפי' בבעליו עמו, יל"ע בתירוצי תוס' בכתובות, אי מהני תנאי ככה"ג (הערת ת"ח חשוב שליט"א. א"ה, נ' דר"ל דלכא"ו שומר שמחמיר על עצמו בדיני שמירה צריך קנין, והכא לא היה קנין).

כל שאלתו של אוה"ח - תמוהה, שהרי שומר ב' חיובים עליו א) לשמור - כלומר לדאוג שהחפץ יחזור בשלימותו לבעלים, וי"א לעשות פעולת שמירה, והארכנו בשיעורים ואכ"מ. ב) אחריות - במקרה של הפסד לפי פרטי הדינים המבוארים.

אם "בעליו עמו לא ישלם" - פטור מהאחריות אבל לא מסעיף א', דהיינו מהחיוב לשמור, והרי בפסוק כתוב "ושמור נפשך מאד" שהנך מחוייב לשמור. פוק חזי שהראשונים ז"ל הסתפקו שיתחייב שומר בבעלים שבועה. והרי שולח ידו בפקדון כתבו קצות ונתיבות שחייב אף אם בעליו עמו (הערת ת"ח חשוב שליט"א).

האם חייב הבעל באחד מחיובי השומרים (פשיעה, גו"א, אונסין) באופנים דלקמן, ומדוע. בנכסי מילוג שהכניסה לו בשעת נשואין או לאחרים

פטור בכל - דהוי בבעלים כיון דמשועבדת למלאכתו.

בשאל ממונה פרה ושוב נשאה

פטור בכל - דאיכא חיוב שמירה חדש בשעת נשואים. ואיכא שמירה בבעלים.

בשכרה פרה מעלמא ושוב נשאה

לרבנן דר' יוסי דחשיב כשואל ממנה פטור בכל דהוי בבעלים. ולר' יוסי לרמי ב"ח מספקא ליה אי חייב באונסין או רק בגו"א ופשיעה, ולרבא חייב רק בפשיעה (תוס').

האם להלכה מזיק, גולן, ושואל, האם יכולים לשלם בשברים, והאם שמין אותם כשוים בשעת שבידה או כשעת העמדה בדין

לסוטה דטוענת ברי, תד"ה ביום, צז).

אימתו אין אומרים משאל"מ (נ) נמוך

א] צז. תד"ה ביום - ונראה לר"י, כאשר נתבע טוען אינו יודע, לא חלה עליו כלל השבועה, דלא הוי דומיא דסוטה שאומרת ודאי שלא נטמאת.

ב] צז: תד"ה רב הונא - בלא הוה ליה למידע הו"א דומיא דירושין דפטרן הכתוב להדיא.

ג] צח. תד"ה מתוך - כאשר הנתבע חשוד שתיקנו חכמים, דבענין אחר לא היה אפשר וכו'.

כשהתובע משיב את הנתבע ע"י גלגול שבועה, האם יש דין "מתוך שאינו יכול לישבע משלם"

נ' בתוס' שמעיקר הדין - כן, שהרי הקשו למה צריך לר"נ להעמיד את הבבא הראשונה כשיש עסק שבועה ביניהם, תיפול דבלא"ה מחוייב שבועה ע"י גלגול, ואם לא היה דין "מתוך" א"כ מה הקשו, הרי ר"נ צריך לאוקמי כשיש עסק שבועה כדי לבאר מדוע במתני' ברי ושמא ברי עדיף, והשמא משלם. אלא ע"כ דגם ע"י גלגול אם אינו יכול לישבע, משלם. מ"מ למעשה זה לא שייך דא"א לגלגל שבועה כשהנתבע טוען "שמא".

מדוע בבבא השניה אין שבועה ע"י גלגול הרי שם הנתבע טוען "ברי"

א] דמיירי במאמינו שמתה כדרכה (אך בבבא ג', אינו מאמינו, דהא יודע שמשקר כמה שאומר ששכורה מתה, דהא טוען ברי שהשאלה מתה).

ב] דמיירי שיודע שמתה כדרכה (אך בבבא ג' אף שיודע, עושה עצמו שאינו יודע כדי להשביעו ולגלגל עליו דאולי יודה על האמת ולא ירצה לישבע לשקר).

ג] משום שהתובע טוען שמא, ובטענת שמא אינו יכול להשביע ע"י גלגול בלא רגלים לדבר (דדומיא דסוטה בעינין, ושם משיב בטענת שמא דיש רגלים לדבר).

האם מותר להשביע כשיודע שהנתבע טוען אמת

בתוס' כתבו - (ד"ה ביום) דבבבא ג' אף שיודע שמתה כדרכה, עושה עצמו שאינו יודע כדי לגלגל ששכורה מתה, ולכאור' זו שבועה לבטלה (הב' חיים אריה נ"י).

ובאמת באילת השחר - (לעיל לה, על תד"ה תהא במאמינו), כתב דמדברי תוס' דידן נ' דמותר לעשות כן, דאי נימא דבבכ"ג שיודע אסור להשביעו, נמצא דגם שבועת הגלגול אינה על פי דין.

וכן באילת השחר - בשבועות (מג:), העיר על תד"ה והשתא, דג"כ כתבו כעין זה, וז"ל התוס' "וי"ל דברישיא לאו אורחיה דליהמניה דאז לא יוכל לישבע משום שמא יוציא הלה הפקדון". והק' שם אילת השחר, דהא דעת ריטב"א בריש הפרק (שבועת הדיינין), בשם ר"ת דאם הוא יודע שהצדק עם הנתבע, אסור לתובע להשביעו, וא"כ באופן דמאמין לו שאינו ברשותו, איך מותר להשביעו

שאינו ברשותו כדי שעי"ז יוכל לגלגל עוד שבועה. ומסיק, דאולי כיון שיש לו צורך להשביעו כדי שיוכל לגלגל עליו שבועה על מה שאינו מאמינו, זה הוי כבר לצורך ומותר.

ג' אופנים דאין מגלגלין שבועה

א] כשהנתבע טוען שמא (תד"ה ביום, צז).

ב] כשהתובע טוען שמא ואין רגלים לדבר (דבעינין דבר שהוא דומה אמת).

ג] כשיש לנתבע מיגו (תד"ה ביום, צז).

האם מהני מיגו לפטור משבועה, לפטור מגלגול שבועה

א] מקושיית תוס' (ד"ה ביום), נ' דמיגו פוטר משבועה וגם מגלגול שבועה, דהרי הקשו, דאם הנתבע טוען ברי, אמאי אפשר לגלגל עליו, יהא נאמן במיגו שהיה יכול לטוען איני יודע דאז א"א לגלגל.

ב] וכן נ' מקושיית תד"ה רב הונא (צז: בסופו), דהקשו לרב ושמואל שאין "מתוך", א"כ בכל מודה במקצת אמאי חייב שבועה, יהא נאמן כמה שכופר במיגו שהיה אומר איני יודע (וואזלי לשיטתם בפרק ראשון ג). בתד"ה מפני, דמיגו פוטר משבועה. והגרע"א בפירושו המשניות כאן, הוכיח דעל גלגול לא אמרי' מיגו לפטור משבועה, וע"ש איך מבאר לפ"ז את תוס'.

למה באמת לא אמרינן מיגו שיכל לטוען איני יודע

דאיך זה מיגו דאין אדם עושה עצמו ברצון מסופק כי אז נראה שהתובע אומר אמת שטוענו ברי והוא טוען איני יודע.

קיי"ל דאין נשבעין על טענת שמא. היכן מצינו שנשבעין

א] סוטה (תד"ה ביום).

ב] גלגול שבועה בממון כאשר יש רגלים לדבר (דומיא דסוטה שמשביע בטענת שמא, דיש רגלים לדבר).

ג] שבועת השומרים (תד"ה השוכר, צז:).

דף צז:

מצינו דשבועת גלגול בממון דומה לעיקר השבועה בא' מב' תנאים. מהם ואיך נלמדו

א] בטענת ספק ויש רגלים לדבר, כגון באריסין ואפוטרופסי, אע"פ שהגלגול אינו כמו העיקר, שהרי העיקר בממון הוא ודאי, והלימוד הוא ע"י גזירה שוה מסוטה (נאמרה שבועה בפנים, דהיינו שבועת סוטה שהיא בעזרה, ונאמרה שבועה בחוץ, בדיני ממונות), דגם בגלגול שבועה בסוטה הטענה היא ספק ויש רגלים לדבר (שהרי קינא לה וניסתה ויש לחוש שמא זיהתה גם באירוסין).

ב] כשהגלגול דומה לעיקר, דהיינו בטענת ודאי, כגון במתני' בבבא השלישית דמתוך שנשבע שמתה כדרכה, מגלגלין עליו לישבע ששכורה מתה. והלימוד הוא ע"י גזירה שוה הנ"ל מסוטה, שהגלגול דומה לעיקר, ואף

דבממון אינו דומה ממש לסוטה, שהרי בסוטה הגלגול הוא ספק ויש רגלים לדבר, וגם עיקר הטענה היא ספק ויש רגלים לדבר, משא"כ בממון, העיקר הוא ודאי ואין רגלים לדבר, וכך גם הטענה לגלגול היא ודאי (שהרי המפקיד טוען ברי שהשאלה מתה), ואין רגלים לדבר.

החידוש ב'גלגול שבועה', שחייב שבועה מן התורה, אף שאין התנאים המחייבים שבועה דאורי', מזהן הדוגמאות, ומזהן המקורות

א) מופר הכל - חייב שבועת גלגול אף שאין בו שבועה דאורי' כשהגלגול דומה לעיקר, דהיינו בטענת ודאי (כגון במתני' בבבא השלישית דמתוך שנשבע שמתה כדרכה, מגלגלין עליו לישבע ששכורה מתה. והלימוד הוא ע"י גזירה שיה מסוטה, וכנ"ל, תד"ה ביום צז. צז.:

ב) בטענת שמא - אין שבועה דאורי', וגלגול יש אם יש רגלים לדבר (כגון באריסין ואפוטרופסי, גזירה שיה מסוטה דג"כ הטענה היא ספק ויש רגלים לדבר, תוס' הנ"ל).

ג) על עבדים שטרות וקרקעות - אין שבועה דאורי', ובגלגול כן (זוקקין וכר', ק:).

חומרא בשבועת גלגול יותר מעיקר שבועה

בשבועת השומרים משביעין עיקר השבועה כשהתובע שמא אף שאין רגלים לדבר, בגלגול רק ברגלים לדבר (בשמא).

האם מוגלגלין משבועה דרבנן

גבי הא דפריך הגמ' (צח:), זה אומר שאולה זה אומר שכורה ישבע אמאי מה שטענו לא הודה לו, ומשני ע"י גלגול שכדרכה מתה, דעת תוס' (ד"ה משכח"ל, צח:), דאליבא דר"ת צריך לפרש שהשבועה שכדרכה מתה היא **מדרבנן** (דלפר"ת כיון דיש רק פרה אחת, לא מתחייב שבועה דאורי' בטענת נאנסו, אלא זו שבועה דרבנן עוד קודם שבועת היסת), ומבואר דמגלגלין ע"י שבועה זו.

לכאוי' בבא השניה מיותרת, דשמעינן מרישא דשמא אינו יכול להחזיק נגד ברי, כשי"ב שלא מוציא מברי

א) אה"נ ולא נכתב רק אידי דרישא.

ב) קמ"ל דאפי' שמא טוב של המשאל לא מוציא מברי גרוע של השואל.

כשיש ספק אם אירע אונס, האם נחשב לא"י אם פרעתניך, או א"י אם נתחייבתי

א"י אם נתחייבתי - דאע"ג דמודה שמסר לו שתי פרות כיון שמחזיר אחת הוה כאילו אומר איני יודע אם השאלתני אם לאו, וכן בפרה אחת כשאינו יודע אם מתה בעודה שאולה (בסוף תד"ה והלה).

ראשונים דנו, נתבע שטוען "איני יודע", אם מחוייב שבועה דאורי'. הוכח מה הדין, א] בשבועה דאורי'. ב] בגלגול שבועה. מדוע. ג] מה הדין בשבועה דרבנן

א] שבועה דאורי' - אין, כדנ' מסוף תד"ה רב הונא (צז:), שהקשו, לרב ושמואל דלית להו מתוך, א"כ בכל מודה במקצת אמאי חייב שבועה, יהא נאמן במה שכופר במיגו שהיה אומר איני יודע נ' שאין שבועה (והטעם דאינו נאמן, דאין זה מיגו דאין אדם עושה עצמו ברצון מסופק כי אז נראה שהתובע אומר אמת שטוענו ברי והוא טוען איני יודע).

ב] גלגול שבועה - אין, דלא דמי לסוטה דטוענת ברי (תד"ה ביום, צז:).

ג] שבועה דרבנן - אחר שניתקנה שבועת היסת חייב מדרבנן לישבע שאינו יודע דאל"כ כל נתבע יאמר איני יודע ויהיה פטור מכלום (תד"ה רב נחמן).

לכאוי' צ"ע הרי אין חשש שאדם ימען "איני יודע"

לחת כח מיגו על סמך שהיה יכול לטעון "איני יודע", אין נותנין כנ"ל דאין אדם עושה עצמו ברצון מסופק כי אז נראה שהתובע אומר אמת, אבל כשאדם **טוען** "איני יודע", עדיין יש מקום לחשש שמשקר.

היכן מודה רב יהודה דלאו ברי עדיף

בברי גרוע. אך כשברי טוב, נאמן אף דהשמא נמי טוב, כדנ' מזה אחי בתוס', ולאביי נאמן גם בברי גרוע.

הא דמודה רב יהודה דהמע"ה "בברי גרוע ושמא טוב", האם הוא לכ"ע

זו מחלוקת אמוראים בדעת רב יהודה (בין ב' לשונות בגמ' ב"ק מו:).

א] בלישנ"ק בב"ק, מבואר דמודה רב יהודה דהמע"ה בברי גרוע ושמא טוב (משא"כ בסוגיין הוא ברי טוב ושמא גרוע).

ב] בלישנ"ב בב"ק, מבואר דהא דקאמר רב יהודה בשם שמואל "זה כלל גדול בדין המע"ה", לא קאי אברי ושמא, אלא אמוכר שור ונמצא נגחן (דלא הוי מקח טעות, אלא יכול לומר לשחיטה מכרתיו לך), ולדעת אביי בכתובות דסובר דגם בברי גרוע ושמא טוב כגון משארסתני נאנסתי, סובר רב יהודה דברי עדיף, צריך לבאר דבהכי פליג לישנ"ב אלישנ"ק.

ד' דוגמאות של ברי טוב ושמא גרוע

א] משאל אומר שאולה מתה - השואל יכול להכחישו, משום שהוא היה אצל המיתה, וכשהוא טוען ברי, ודאי ידוע לו בבירור ע"י ראייה או שמיעת עדים, אבל כשהשואל טוען ברי, אין הכרי כ"כ טוב, דאמרינן משום הכי טוען כן, דידוע שאין המשאל יכול להכחישו (מהר"ם).

ב] מנה לי בידך - המלוה יודע שהלוה יכול להכחישו, והלוה היה לו לידע.

ג] זה אחי - לכאוי' זה ברי גרוע, דידוע שהאחים אינם מכירים אותו, ושמא שלהם טוב, שאינם צריכים להכירו כי מעולם לא ראוהו ולא שמעו אודותיו (וקשה, היכי אמרינן מדאינו נאמן, זאת אומרת ברי ושמא לאו ברי עדיף, דהא

השאלתני" ואין כאן חזקת חיוב).

ג] כשיש עסק שבועה ביניהם (במתני', וכן בבית והעליה, דנוטל מקצת אבניו), דמתוך שא"י ליטבע משלם.

ד] בגדרות, אף אי יש דררא דממונא, אם התפוס טוען שמא והמ"ק טוען ברי (ק., תד"ה וליחזי).

ה] גזל א' מחמישה ואינו יודע איזה מהם גזל, חייב לכ"א מהם שטוען ברי, כיון שיודע ודאי שחייב לא' (תד"ה גזל, לה.).

ו] יצא בחתימת זקן וחזר ואמר אחיך אני נאמן דהר"ל למידע (תד"ה שיצא, לט:).

מתי מודה סומכוס לרבנן

היכא דליכא דררא דממונא מודה דהמע"ה - כגון, מנה לי בידך, דאין מציאות מסופקת (כמבואר בגמ' לעיל ב: "כי אמר סומכוס היכא דאיכא דררא דממונא, אבל היכא דליכא דררא דממונא לא", הב' אמרדי יונתן ג"י).

תד"ה לימא תהוי תיובתא דרב נחמן, מה מהלך התוס', ומה שסיימו "הוי ליה למימר לרבנן דאהני נמי ברי נגד שמא לכל הפחות לומר שיחלוקו", מדוע "שיחלוקו"

א] תוס' נקטו בקושיא - דטעמו של סומכוס הסובר "ממון המוטל בספק חולקין", ולא אמרינן המע"ה, משום דסומכוס סובר שהשואל לא חשיב "מוחזק" ולכן המשאיל לא חשיב "מוציא" ואינו צריך ראייה לקבל חצי, אלא חולקים בשוה את הממון המוטל בספק.

ב] ולפ"ז י"ל דגם בצירוף של מתני' דהמשאיל הוא "ברי" ומוציא מהשואל שהוא "שמא", זהו דוקא לסומכוס לשיטתו דחשיב דאין אף אחד "מוחזק", ולכן הברי לוקח הכל, כיון שטענתו עדיפה.

ג] ולפ"ז הקשו תוס' - מאי פריך לר"נ הסובר דברי ושמא לאו ברי עדיף, מסומכוס הסובר דברי עדיף, הא ר"נ ס"ל כרבנן דהמע"ה, דהשואל חשיב "מוחזק", ומ"מוחזק" א"א להוציא ע"י טענות ואפי' בטענת ברי, אלא רק בראיה.

ד] ואפי' אי רב נחמן סובר כסומכוס - גם לק"מ על ר"נ, דהא כל דברי סומכוס שברי מוציא משמא, זה רק כאן בדררא דממונא שאין כאן "מוחזק", אבל מודה סומכוס דהיכא דליכא דררא דממונא דהמע"ה, וא"כ שפיר קאמר ר"נ דהיכא דליכא דררא דממונא, ברי לא מוציא משמא, וגם סומכוס יודה לזה.

ה] ותירצו דלסומכוס הא דממון המוטל בספק חולקין, והמוחזק חולק בשוה עם שאינו מוחזק, טעמו, לאו משום דחזקת ממון אינה כלום, אלא איפכא, דכשיש ממון המוטל בספק "הוי כאילו תרוייהו מוחזקין בו", דהיינו דגם זה שאינו מוחזק חשיב מוחזק מחמת הספק, וכיון שהם שוין במוחזקות ובטענות לכן חולקין.

ו] והשתא פריך שפיר לר"נ - דכמו שלסומכוס בדררא דממונא אף ששניהם מוחזקין, מהני ברי להוציא מהשמא את כל החצי שהשמא מוחזק בו (דהרי "חציו" אחד מקבל בלא"ה מדין "מוחזק" ולא מצד טענתו, וע"י טענתו

בכה"ג דברי גרוע לכ"ע לאו ברי עדיף). ודחו התוס', דהאח ירא שמא עתיד הדבר להתברר ששיקר, וא"כ הוי ברי טוב, מיהו השמא שלהם נשאר טוב, דהא אין צריכין להכירו כי מעולם לא ראוהו ולא שמעו עליו, וא"כ משכחת לה "ברי טוב ושמא טוב", ואין זה כלל תמיד, שהיכא שהברי טוב השמא חייב להיות גרוע.

ד] המכיר מקצת אבניו - דהתם רגילות להכיר את האבנים אפי' אין בהם סימן, הלכך השני יכול להכחישו.

ג' דוגמאות של ברי גרוע ושמא טוב

א] השואל אומר שכורה מתה - דידוע שהמשאיל אינו יכול להכחישו, והמשאיל לא הר"ל למידע, כי לא היה שם בשעת מיתה (מיהו צל"ע בשתי פרות, כיון שמביא את הפרה שנשארה חיה, המשאיל צריך להכיר אם זו השאולה או השכורה, ולכא"ו הוי שמא של המשאיל גרוע, וברי של השואל טוב, דידוע שהמשאיל יכול להכחישו).

ב] שור שנח את הפרה ונמצא עונבה בצדה - הברי של הניזק גרוע, דידוע שהמזיק לא היה שם בשעת הנזק, ולא יוכל להכחישו, וללא הר"ל למידע.

ג] משאירסתני נאנסתי - דהוא אינו יודע כלל מתי נאנסה.

שתי נפק"מ אם הברי גרוע והשמא טוב

א] רב יהודה מודה (לחד מ"ד) - דבזה לא אמרינן ברי עדיף.

ב] דלא אמרינן מתוך שאינו יכול ליטבע משלם.

מה הדין ברי טוב ושמא טוב. דוגמא

דין זה הוא במחלוקת האמוראים, דלר"ה ורב יהודה ברי עדיף ולר"נ לאו ברי עדיף, כנ"ג גבי זה אחי, דתוס' סברו בתחילה דהוא ברי גרוע (דסברו דידוע שהאחים אינם מכירים אותו), והקשו הא בכרי גרוע מודה רב יהודה דלאו ברי עדיף, והסיקו תוס' דאינו ברי גרוע אלא האח ירא שמא עתיד הדבר להתברר ששיקר, וא"כ הוי ברי טוב, מיהו השמא שלהם טוב, דהא אין צריכין להכירו כי מעולם לא ראוהו ולא שמעו עליו, וא"כ נ' ש"ברי טוב ושמא טוב", ג"כ ברי עדיף לרב יהודה כמו ב"ברי טוב ושמא גרוע" וא"כ נ' דהא דס"ל דברי עדיף אינו בגלל חולשת השמא דהשמא הו"ל למידע ואם אינו יודע חייב, דהא הכא לא הו"ל למידע. אלא דזה דין שברי טוב מוציא ואפי' משמא טוב (וע' קובש"ע ב"ב, וכן שיעורי ר' אלחנן).

קיי"ל ברי ושמא אין מוציאין ממונן. היכי תמצי שמוציאין ממונן ומ"ט

א] כשאין לשמא חזקת ממון - כמבואר בב"ק "אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין המע"ה מאי כלל גדול אפי' ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא", ומבואר דרק בגלל שהמזיק מוחזק, אין הברי מוציא ממנו, אבל לולא זה היה מוציא, אף שהוא ברי גרוע ושמא טוב (צז: רש"י ד"ה פטור, ותד"ה לימא).

ב] ב"איני יודע אם פרעתין" (תד"ה והלה, אבל במתני' הוא איני יודע אם הלוייתי, דעל הפרה המתה טוען "איני יודע אם

[א] שואל "חייב" בגניבה ואבידה, מנלן.
 [ב] שואל "פטור" בעליו עמו בגניבה ואבידה, מנלן

[א] משבורה ומתה שחייב - אין ראיה, כי שם אינו יכול לטרוח להביאה, משא"כ כאן יכול לטרוח להביאה (הבעלים).

ק"ו מש"ש - מה ש"ש שפטור מנשבר ומת, חייב בגניבה ואבידה וכו', וזה ק"ו שאין עליו תשובה. למסקנה וי"ו מוסיף - ותו א"צ ק"ו.

[ב] משבורה ומתה - לא, שכן אונס, ואולי דוקא באונס התורה הקילה.

מש"ש - לא, דהתורה הקילה בו שפטור באונסין.

מ"דיו" - דחייב שואל בגניבה ואבידה נלמד בק"ו מש"ש, א"כ דיו.

ולמי שאין "דיו" - וי"ו מוסיף וכו', וילמדו זה מזה, ואין משיבין על ההיקש (אמנם כאן לכו"ע אומרים "דיו", דלא מיפריך ק"ו, מ"מ הגמ' דנה כאן לפי ההור"א בב"ק שאפי' היכא דלא מיפריך ק"ו לא אומרים "דיו", תד"ה הניחא).

מחלוקת בדין פשיעה בבעלים, [א] מה טעם "הפטור". [ב] מה טעם "המחייב". [ג] מה "ההלכה" (תוס')

[א] מ"ד פטור - וי"ו מוסיף גם לפני פניו (פירש"י בסמיכות הפרשיות אע"פ שאין היקש מפורש בהן).

[ב] מ"ד חייב - וי"ו מוסיף רק לפניו (על חיובי ש"ש) ולא לפני פניו (על חיובי שו"ח, ואע"פ שלומדים לחייב בפשיעה בש"ש ובשואל בק"ו מושו"ח, אבל הפטור של בעלים לא נאמר בהן אלא בחיובים המפורשים בהם).

[ג] ר"ח פסק דפטור - דהלכה כדברי המיקל במחלוקות רב אחא ורבינא, וענין קולא וחומרא בממון, נמדד לפי המוחזק.

[א] שאל פרה מהאשה ונשאל בעלה עמה, האם חשיב בעליו עמו. [ב] מה כח יש לאשה להשאיל בנכסי מילוג שהפירות לבעל (תוס')

[א] תלוי במחלוקת ריו"ח ור"ל - אם ק"פ קנין גוף דמי או לא, דק"פ של הבעל בפרה (שאוכל פירות מלוג), לריו"ח קנין הגוף דמי, וחשיב בעליו עמו, ולר"ל לאו קנין הגוף דמי, ולא חשיב בעליו עמו.

[ב] האשה אינה יכולה להשאיל כלל - אלא הבעל משאיל, אלא לצד א' בתוס' צריך רשותה, משום רווחא דביתא, ולצד ב' משמע שא"צ רשותה, אלא הכי קאמר, שאל מן האיש נכסי מילוג של האשה.

מה הספק, [א] שאלה ליראות בה מהו.

[ב] שאלה לעשות בה פחות מפרוטה מהו.

[ג] שאל ב' פרות לעשות בהן פרוטה מהו.

[ד] שאל משותפין ונשאל לו אחד מהן מהו.

[ה] שותפין ששאלו ונשאל לאחד מהן מהו

[א] האם חייב באונסין כדן שואל - כי יש כאן

"בריי" מקבל גם את החצי שהשמא מוחזק בו, וא"כ ש"מ שברי "מוציא" מ"מוחזק", א"כ ה"ה היכא דליכא דררא דממונא צ"ל שברי יוציא "חצי" מהשמא אף שהוא מוחזק.

[ז] וצ"ב למה הקשו שלר"נ היכא דליכא דררא דממונא, הברי יוציא מהשמא רק "חצי", הרי במתני' דאיכא דררא דממונא, הברי מוציא מהשמא את כל מה שיש לו ולא משאירו לו כלום, אלא שלשמא יש רק חצי, וא"כ למה לא נלמד מכאן דהיכא שהשמא מוחזק בכל, הברי מוציא ממנו הכל, דהרי אפי' לו יצויר שישאר חצי אצל השמא, הרי שוב בחצי הזה יחזור הדין שברי ושמא ברי עדיף ויוציא גם את החצי הזה, דהרי על כל פרוטה ופרוטה שביד השמא, הברי טוען ברי, והברי מוציא מהשמא, וא"כ למה כתבו תוס' שיוציא רק חצי, שו"ד שמנח" הניח בצ"ע.

תד"ה והלה, ר"נ מודה באיני יודע אם פרעתין שחייב, ולכאוי ה"ה כאן, המודה שמסר לו ב' פרות, ומאי פריך לר"נ

אותה פרה שמחזיר (או שעומד להחזיר), יורדת מהדין תורה, כמו בהילוך, וכל הדין הוא על זאת שמתה, האם היא השאלה או השכורה,

תד"ה לימא, מאי פריך לר"נ ממתני', ביאור הקושיא בב' אופנים

[א] לכאוי ר"נ דלא כסומכוס - דר"נ אזיל בתר מוחזק, וסומכוס לא (א"כ מאי פריך לר"נ ממתני', דהא מתני' כסומכוס, ולפ"ז לר"נ אפי' ברדד"מ לאו ברי עדיף).

[ב] לעולם ר"נ כסומכוס דבדוד"מ חולקין - וסומכוס כר"נ דכשאין דרד"מ המע"ה ולא ברי עדיף, וא"כ מאי פריך לר"נ ממתני', דהא במתני' איכא דרד"מ ובוה גם ר"נ מודה שברי עדיף.

התירוץ

בדררא דממונא לפי סומכוס חשיב שניהם מוחזקין, ואעפ"כ במתני' ברי עדיף להוציא מהמוחזק הכל (היינו החצי, כי בחצי בלא"ה השני מוחזק ע"י הדררא דממונא), א"כ גם לפי רבנן יועיל ברי להוציא חצי (לומר שיחלוקו). (עי' תד"ה רב הונא, "דאי לסומכוס אהני ברי לרבנן נמי מהני כדפרישית לעיל").

איך משכחת לה בעליו עמו באין כאחד עם שאלת הפרה

"משאמר לו הרי פרתי ואני נשאלין לך הוי גופו שאול לי", והפרה עומדת בחצירו, או שאמר לו לא תשאל לי עד שעת משיכת הפרה.

ש"ש במוען טענת ליסטים מזויין, [א] מה הצד שחייב כפל. [ב] מה הצד שפטור מכפל

[א] דחשיב כגנב.

[ב] דחשיב גזלן - ובטוען טענת גזלן אין כפל.

חייב, לימא תהוי תיובתא דר"נ וכו', כגון שיש עסק שבועה ביניהן וכו', באר ברישא דמתני', מה טוען המשאל (כמה פרות השאיל לו, ואלו פרות מתו), ומה טוען השואל המשאל - ב' פרות השאלתי לך, ומתו שתיהן בעידן שאילה.

השואל - אחת נכון מתה בזמן שאילה, ואחת איני יודע מתי מתה.

באר לפי רמב"ח בסיפא, מה טוען המשאל (כמה פרות השאיל לו, ואלו פרות מתו), ומה טוען השואל

המשאל - ד' פרות השאלתי לך, ג' בשאילה ואחת בשכירות, ומתו שלשת השאלות.

השואל - א' להד"ם, א' שאולה נכון מתה, והג' איני יודע אם השאולה או השכורה מתה.

זה אומר שאולה מתה וזה אומר שכורה מתה, ישבע השוכר ששכורה מתה. באר איך שייך כאן שבועה

למ"ד לאו ברי עדיף - אוקימנא שיש עסק שבועה, שאומר המשאל ב' השאלות מתו, ומודה שאולה אחת מתה, וטוען שהשניה היא של השכירות, והר"ל מודה במקצת רגיל.

למ"ד ברי עדיף - מה שהשואל מודה, לא תבע, ומה שהמשאל תובע, אינו מודה, ואין כאן הודאה ממין הטענה, אלא מתוך שצריך לישבע שמתה כדרכה, מגלגלין עליו שישבע ששכורה מתה.

המשאל פרה ושלחה לו ביד שלוחו של שואל, ומתה. ברישא תנן שהשואל פטור, בסיפא תנן שהשואל חייב. מה החילוק בין הרישא לסיפא

במתני' מבואר דברי שא - השואל לא אמר לו שלח, ובסיפא אמר לו שלח.

ופירש"י (ע"פ הגמ' בב"ק) - דלרב חסדא ברישא אין עדים שהוא שלוחו (ונקרא "שלוחו", שהוא שכירו ולקיסו שדר בביתו), לכן פטור, ובסיפא יש עדים, לכן חייב. לרבה אפי' שעשאו שליח בעדים, ברישא פטור, כיון שלא אמר לו שלח, דהכי קאמר, איניש מהימנא הוא, אי בעית לשדרורי בידיה שדר, ובסיפא מיירי שאמר לו שלח, לכן חייב.

המשאל קרדום של הקדש, באר מתי יש כאן איסור מעילה, לפי רב הונא, לפי ר' אמי, ולפי ר' אלעזר

לפי ר"ה - ממתי שבקע בו. לפי ר' אמי ור"א משעת משיכה.

הביעא דתמרי, אגב הדדי מזדבנן ב-49 פרומות, חדא חדא מזדבנן ב-50. כמה

השאלת ממון וגם הנאה, או אולי צריך הנאה מהבהמה עצמה, וליכא, ואינו אלא ש"ש וחייב בגניבה ואבידה.

ב) האם חייב באונסין כדן שואל - כי יש כאן הנאת ממון מהבהמה עצמה, אבל אולי צריך הנאה של פרוטה, דפחות מפרוטה אינו ממון, וליכא, ואינו אלא ש"ש וחייב בגניבה ואבידה.

ג) האם חייב באונסין כדן שואל - דאפי' את"ל פחות מפרוטה לאו כלום הוא, כאן יש לשואל הנאת פרוטה, אבל אולי צריך פרוטה מכל בהמה, וליכא, ואינו אלא ש"ש וחייב בגניבה ואבידה.

ד) האם פטור מחצי אונסין - כי יש כאן חצי בעליו עמו, או דחייב בכל האונסין, דלא חשיב כלל בעליו עמו כי צריך כל המשאל (גזה"כ דאין לך בו אלא חידושו, תוס').

ה) האם האחד פטור מאונסין - כי יש לו בעליו עמו, או דלא חשיב בעליו עמו כלל, וחייב באונסין, כי צריך שיהא המשאל עם כל השואלים.

א) מה טעם ר' יונתן שמהני "שליח" לדן בעליו עמו. ב) מה טעם ר' יאשיהו שלא מהני.

ג) מה הטעם לומר ש"עבד" גרע מ"שליח".

ד) מה הטעם לומר ש"עבד" עדיף מ"שליח".

ה) מה המסקנה בעבד

א) דשלוחו של אדם כמותו (כדבריו גבי הפרת נדרים).

ב) דבעליו ממש בעינן (צו., דכתיב "בעליו" תרי זימני, א"נ משום דל' "בעליו" משמע הוא דוקא ולא שלוחו).

ג) כיון שאינו בר מצוה - דשליחות נפקא לן מ"אתם" גם אתם" לרבות שלוחכם, דבעינן דומיא דמשלח, שיהיו דיניו נוהגים בו, וזה אין דין שואל נוהג בו, וגם משאל, שאין לו כלום בלא רבו.

ד) דיד עבד כיד רבו.

ה) דיד עבד כיד רבו דמיא - ועדיף משליח, ומהני אפי' לר' יאשיהו.

בעל בנכסי אשתו, א) האם דינו כשואל, כשוכר, כשו"ח, כלוקח. ב) בעל בנכסי אשתו, מי מעל

א) כלוקח וכששו"ח. ב) בעל מעל לכשוציא.

השואל גרזן ונשבר, לדעת רב משלם "נרגא מעליא", מה פי' "נרגא מעליא" א) לרש"י.

ב) לפי רבינו שמואל. ג) לפי ריב"ם

א) השואל מטפל במכירת השברים וקונה גרזן חדש.

ב) המשאל מטפל במכירת השברים ובקניית גרזן חדש בדמים שהשואל מוסיף לו על השברים, אלא דעל השואל לשלם את פחת השברים שפחתו משעת השבייה עד שעת העמדה בדין.

ג) סובר כרשב"ם - אלא שמוסיף דאפי' היכא דליכא פחת, לרב פותחין לשואל שישלם דמי גרזן מעליא ואין מלמדין אותו לשלם בשברים, ומ"מ אם רצה לשלם את השברים בחשבון ישלם.

ש"מ מנה לי בידך והלה אומר איני יודע

חובו במעשר, ה"ה גם "מקבל", מעיקר הדין הוא הבעלים של כל היבול כמו חוכר, וחייב לעשר תחילה. אבל למסקנה - המקבל שדה מנכרי, אינו חייב לעשר את חלקו של הנכרי, ואין זה פורע חובו במעשר, דמקבל לאו כחוכר דמי, ושדה אבותיו ממש, ויש קנין, ורק אותו קנסו כדי שיחזור ויקנה (אך דעת התוס' ב' הסברות הנ"ל הא בהא תליא, דאם אין קנין, דאז חוכר חייב מדאור', ממילא בזה גזרו מדרבנן על מקבל אטו חוכר, ואם יש קנין, דאז כל חיובו של החוכר הוא רק דרבנן, ממילא לא גזרינן מקבל אטו חוכר). ולפי ר"ח קנסו כדי שתהיה בורה ביד הנכרי, כדי שיחזירנה לישראל, ורק אותו קנסו, כי אחרת לא ישמע לנו

היורד לתוך שדה חבירו ונמעה שלא ברשות, כמה מקבל

בשדה שאינה עשויה ליטע אילנות - (שיפה לזרעים יותר מאילן), ידו על התחתונה, היינו, מקבל ההוצאה או השבח, מה שפחות.

בשדה העשויה ליטע אילנות - (שיפה לאילן יותר מזרעים), ידו על העליונה כשאר שתלי העיר, כמנהג המדינה.

אם אינו חפץ כלל באילנות - אלא רוצה רק שדה לבן, פטור לגמרי.

המשכיר בית לחבירו לזמן מסויים, אם נגמר הזמן האם יכול להוציא

אם הודיעו קודם שנגמר הזמן ל' יום בימות החמה, דהיינו, מפסח עד ט"ו אלול, יכול להוציא, ואם לא הודיעו עד ט"ו באלול, אינו יכול להוציא עד פסח. בכרכים חייב להודיעו יב"ח קודם.

האם בעל החצר קונה מציאה באויר החצר

א כשאין סופו לנוח ולא מפסיק כלי - כגון זרק ארנקי בפתח זה ויצאה מפתח זה, לרבא מספק"ל.

ב כשאין סופו לנוח ע"י שמפסיק כלי - לרבא לא קני, ולאביי משמע דקני (דבאויר החצר חשיב כמונח בחצר, וכאילו חטפן מן הקרקע).

ג קלט בכלי קודם שהגיע לאויר החצר - לכ"ע לא קני (כגון, מדביק כלי בשולי פרה).

ד וכשסופו לנוח - משמע דלכו"ע קני, ודוקא כשיצאה כולה לאויר, אבל ביצה שיצאה רובה, לא קני.

ה ודוקא אם אין איסור לקנות - אבל דבר שאסור לקנותו, חצירו לא קונה לו.

"יוני שובך וכו', חייבות בשילוח", וצ"ע הא כבר זכה בהן בעל החצר

לרבא - מיירי בביצה שיצאה רובה, דחייב בשילוח, ולא קני עד דנפלה לחצירו.

לרב יהודה אמר רב - אפי' נפלה לחצירו לא קני, דחצירו לא זוכה לו, דבר שאסור לו לזכות, והרי אסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהם שנאמר שלח

משלם, א גזל חביצא מחבירו. **ב** גזל חביצא מהקדש. **ג** הזיק חביצא של הקדש (כמה משלם להקדש מדאור', וכמה מדרבנן)

א 49 פרוטות. **ב** 62.5 פרוטות (50 פרוטות וחומש). **ג** מדאור' פטור לגמרי, מדרבנן צריך לשלם 50 (רק קרן).

המחליף פרה בחמור וילדה, אימתו ולפי מי הפסק הוא כדלקמן, א המוציא מחבירו עליו הראיה. **ב** יחלוקן

א **המע"ה** - (א) בנמצא הולד ברשות אחד מהם (לכו"ע). (ב) בנמצא הולד באגם, המוציא מחזקת מ"ק עליו הראיה (לרבנן, וה"ה לסומכוס לחד מ"ד היכא דטוענים שניהם ברי).

ב **יחלוקו** - באגם לסומכוס בשמא ושמא ולחד מ"ד גם בברי וברי.

היו לו ב' עבדים אחד גדול ואחד קטן, אימתו פוסקים "ישבע"

א לרב מיירי שתובעו דמי עבד גדול ומודה לו בדמי עבד קטן (לפירש"י, דעשאו שליח לקנות ומסר לו דמים ולא קנה, לפי תוס' שילים למוכר דמים כדי לקנות ממנו עבד, ועדיין לא חל הקנין, דאיירי במקום שכותבין שטר, או שהתנה שיכול לחזור עד שיתן שטר).

ב לשמואל מיירי שתובעו בגד לעבד גדול ועדיין לא נחתך הבגד, ומודה לו בכגד לעבד קטן (נ' דמיירי דתובע כו"כ אמות בד לפי מדת עבד גדול, ולכן גם לא הוי הילך דעדיין צריך לחתכו מחיבורו).

ג לר' הושעיא מיירי שתובעו עבד גדול בכסותו ומודה לו בעבד קטן בכסותו, דמחויב שבועה משום כסות, ונשבע על העבד בגלגול.

ד לרב ששת מיירי שתובעו עבד גדול ומודה לו בעבד קטן, ומתני' כר"מ שנשבעין על העבדים, וגם בטענו חטיטין והודה לו בשעורין, וקטע את יד העבד אחרי המכירה ולכן לא הוי הילך (אך קשה דשדה גדולה וקטנה, א"א להעמיד כר"מ, שמודה שאין נשבעין על קרקעות). ומתני' כר"ג שטענו חטיטין והודה לו בשעורים חייב.

ענבים העומדות ליבצר מה דינן לגבי, א שבועה. **ב** שבת. **ג** בעל חוב

א מחלוקת ר"מ ורבנן.

ב לכ"ע כמחובר וחייב משום תולש.

ג לתוס' לכ"ע חשיבי כתלושין ואין בע"ח גובה, אך לפי ר"ח, גם בזה פליגי ר"מ ורבנן.

המקבל שדה אבותיו מן הנכרי מעשר ונותן לו. באר למה צריך לעשר

לפירש"י ס"ד דהמקבל שדה מנכרי צריך לעשר תחילה את חלקו של הנכרי, כמו חוכר, דכמו חוכר שדה מנכרי למ"ד אין קנין לנכרי בא"י להפקיע מיד מעשר, חייב לעשר מדאור' את כל היבול, דהכל שלו, ואח"כ משלם לנכרי את חלקו, דאם יפרע לנכרי בלא לעשר נמצא פורע

תשלח את האם והדר את הבנים תקח לך.

לתוס' - כגון שנתן ידו תחת הביצים, קודם ששילח את האם, ואח"כ שילח את האם.

השכיר בית בדינר לחודש י"ב לשנה, ונתעברה השנה, ובא באמצע החודש האחרון, מה הדין

לשמואל יחלוקו מספק - לרב כולו לשוכר, התפוס לשון אחרון כאן הוא לטובת השוכר, לר"נ כולו למשכיר, דקרקע בחזקת בעליה עומדת, ולמתני' דיחלוקו ר"נ מוקי לה כסומכוס (ועי' ב"ב סא : תד"ה ארעתא, ואכמ"ל).

אימתי מודה אביו דלא עביד איניש דפרע בנו זימניה

א] בפדה"ב - (דתנן בכור בתוך שלשים יום בחזקת שלא נפדה), וטעמא לפי שירא שמא ימות הבן או יתעכלו המעות תוך ל' יום (ולא משום דיכול לתת לאיזה כהן שירצה, ולא שייך טעמא דלא לטרדן, דא"כ איך מדמינן לשוכר).

ב] בשוכר - (דמבואר בסוגיין דמדמה לבכור, דבתוך הזמן הוא בחזקת שלא פרע), וטעמא לפי שירא שמא יפול הבית או יפול ביתו של משכיר ויוציאונו.

מדוע במוכר שדות, מתפרש לשון רבים רק "שתיים" ולא יותר, ואילו בשואל רפיק כל פרדיסי דאית ליה

א] במכר - לא מסתבר שמכר כל קרקעותיו. **בשאלה -** אינו מקפיד כיון שחוזר אליו.

ב] במכר - המוכר מוחזק. **בשאלה -** השואל מוחזק, דבמטלטלין מי שתפוס השתא מיקרי מוחזק.

דף צח.

א] תנן השואל את הפרה שאלה חצי יום וכו', המשאל אומר שאלה מתה והלה אומר איני יודע, חייב. מדוע חייב. ב] שם, זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו, מדוע יחלוקו
א] למ"ד ברי ושמא ברי עדיף א"ש, ולמ"ד פטור הב"ע כגון שיש עסק שבועה ביניהם (שמודה במקצת), ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. **ב]** כסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקים.

מחלוקת ר"ת ור"י בדין מתוך שאינו יכול לישבע משלם

ג' קושיות על רב נחמן - (בתד"ה ה"נ כגון שיש).

א] סתירה בדבריו - דכאן ס"ל מתוך שאינו יכול לישבע משלם, ואילו בשבועות גבי היו שניהן חשודין על השבועה, ס"ל כריו"ס דיחלוקו (ועכשו מבינים תוס' דע"כ ריו"ס לא ס"ל "מתוך", הדיחידו דסובר "מתוך" הוא ר"מ אליבא דר' אבא דמפרש "חזרה שבועה למקומה" דהיינו "למחוייב בה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם").

ב] קשיא הלכתא אהלכתא - דקיי"ל כר"נ גבי חשודין דיחלוקו (דהלכ' כר"נ בדיני, וזה דלא כר' אבא וכנ"ל), וקיי"ל כר' אבא (בחזקת הבתים).

ג] קשיא הלכתא אהלכתא - דקיי"ל ביתומים מן היתומים כשמת לז"ה בחיי מלוה, דיכולין לעשות כר' אלעזר, דגובין (והיינו כר' אבא, דמתוך שאין יכול לישבע או תובע או נתבע משלם הנתבע), ויכולין לעשות כרב ושמואל דאין גובין (דלא כר' אבא דמשלם הנתבע, אלא אינו משלם), וא"כ קשה, דמשמע דרב ושמואל עיקר היו כמו דר' אבא (וזה דלא כהגמ' בחזקת, דקיי"ל דרק ר' אבא עיקר, מהר"ם), ועו"ק, אמאי לא נזכר שם שאפשר לעשות גם כר"נ דיחלוקו, הא קיי"ל כר"נ בדיני.

שיטת ר"ת ליישב את ג' הקושיות

א] קושיא א' היה אפשר ליישב - דבאמת ר"נ לית ליה "מתוך", והא דמעמיד מתני' דהכא בעסק שבועה היינו כר"מ דאית ליה "מתוך", וליה לא ס"ל (מיהו לפי התירוץ לקמן דר"נ מודה לר' אבא דאמרינן "מתוך", תו א"צ לתירוץ זה).

ב] קושיא ב' י"ל - דאף דהלכתא כר' אבא בדין "מתוך", אין זה סותר להלכתא כר"נ בדין "חשודין", דיחלוקו, כיון דהדין של "יחלוקו" נובע מדין "מתוך", דכיון דשניהן מחוייבין שבועה ואין יכולין לישבע שניהן צריכין להפסיד, וכאשר מחלקים את ההפסד ביניהם נמצא שכ"א מפסיד "חצי" (ואף שעל התובע מוטלת שבועה דרבנן, ובדרבנן לא אמרינן "מתוך", קנסינן ליה לפי שהוא חשוד, תוס' שבועות מז:).

ג] קושיא ג' י"ל - דאין סתירה בהא דקיי"ל גבי יתמי, דעביד כמר עביד (דהיינו כרב ושמואל דאין גובין), ודעביד כמר עביד (כר' אלעזר דס"ל כר' אבא, דגובין).

ולא בגלל שגם רב ושמואל ס"ל כר' אבא (כמש"כ במהדור"ק), דהא מפורש בגמ' שבועות מז: , דרב ושמואל **פליגי על ר' אבא**, דהא אמרינן שם "ורב ושמואל האי שבועת ה' מאי דרשי ביה", והקשו תוס' שם "אבל קצת קשה, דמנא ליה לש"ס בסמוך דרב ושמואל לית להו דר' אבא בנסכא ובחמשינן לא ידענא, דקאמר האי שבועת ה' מאי דרשי ביה וכו'", ע"ש (הערת הרב אריאל נקי ג"י).

אלא דהכא בעלילה מועטת יש להקל על יתומי הלז"ה שלא יוציאו מהם מומן, לכן דוקא בזה אמרינן דעבד כרב ושמואל עבד ובני המלז"ה, דכיון דאין יכולין לישבע, מפסידין הכל. ור' אלעזר דסובר דכן גובין מבני הלז"ה, ס"ל דבשבועה דרבנן לא אמרינן "מתוך" (כן מפורש בתוס' שבועות).

ג' קושיות ר"י על ר"ת

א] בגמ' שבועות מבואר דמי שסובר יחלוקו בחשודין, **לא יתכן** שיסבור כרב ושמואל ביתמי (דהגמ' פריך, איך יתכן דר"נ אמר "אי איתא לדרב ושמואל איתא, אי ליתא ליתא", דמשמע דמספקא ליה אם הלכה כרב ושמואל או לא, דהרי ר"נ עשה מעשה גבי ב' חשודין דיחלוקו), וקשה, דלדברי ר"ת אין סתירה בין הפסקים, דהרי לר"ת בב' הפסקים התובע מפסיד בגלל אותו טעם, דהיינו בגלל "מתוך" כיון שאינו יכול לישבע, אלא דבחשודין מפסיד רק חצי, כי שם גם הנתבע צריך להפסיד חצי (כיון שמוטלת עליו שבועה

לשלם הנתבע. ומדברי ר"ש ביתמי שהתובע שאינו נשבע ולכן אינו גובה, שפיר פושטים דבחושיים גם הנתבע שאינו נשבע לא משלם (והא דקשה מה ענין זה לזה יתבאר בהמשך בס"ד).

שיטת ר"י

א [כתבו תוס' - לפי שיטת ר"י "דפשיטא ליה לגמרא דלר' אבא אין חילוק אלא ל"ש אם נתבע מחוייב (לישבע לפטור עצמו), או תובע (מחוייב שבועה להוציא מן הב') לעולם מתוך שאינו יכול אחד מהן לישבע משלם הנתבע. ולרב ושמואל לעולם פטור הנתבע ופליג ר' אבא אדר"נ ואדרב ושמואל".

ב [וצ"ב מה הסברא דאם אינו יכול לישבע ליטול, זיטול בלא שבועה, אדרבא, כיון שהדין שלא יטול אלא בשבועה אם אין יכול לישבע, יפסיד, דהרי הדין של ר' אבא, עיקרו נאמר על הנתבע דהיכא דמוטל שבועה על הנתבע, דינו, "או תשבע או תשלם", ואם אינו יכול לישבע לפטור עצמו, משום דטעין טענת שמא, משלם. אבל ביתומים מן היתומים, דחיוב השבועה מוטל על היתומים של המלוה, שהם הנתבעים, א"כ אדרבא, הדין שלהם לא ליטול אלא רק בשבועה, וא"כ אם אינם יכולים לישבע, הדין נותן שהם יפסידו, ואיך אפשר להבין מש"כ תוס', דגם אם הנתבע אינו יכול לישבע דמשלם הנתבע (דאם הנתבע משלם כשאינו יכול לישבע לפטור עצמו, כ"ש שיוכל הנתבע להחזיק כשאינו יכול התובע לישבע בכדי לגבות, מהרש"א בשבועות).

ג [וכן קשה ליהפך - דמה ההכרח דרב ושמואל דאמרי דיתומי המלוה אינם גובין דאין אדם מוריש שבועה לבניו - דלית להו "מתוך", הא י"ל דרק ביתמי אמרו כן, דהשבועה מוטלת על הנתבע ובלא שבועה, א"א ליורשי המלוה לגבות, אבל מהיכי תיתי דגם היכא דהנתבע אינו יכול לישבע, שיהיה פטור, אולי בזה סברי כו' אבא ד"מתוך" שאינו יכול לישבע לפטור עצמו, הוא צריך לשלם, וצ"ע.

ד [ובתרומת הכרי פירש (וע' גם מנחת יהודה סוף ב"מ), דיסוד המחלוקת בין ר' אבא לרב ושמואל היא, האם שבועת התורה להקל על הנתבע באה, או להחמיר, דר' אבא סובר דשבועת התורה להקל על הנתבע באה, דהיינו דהיכא דהתורה הטילה שבועה על הנתבע, מעיקר הדין היה ראוי שישלם, אלא שהתורה הקילה עליו, שאם ישבע, יפטור, ולכן היכא דאינו יכול לישבע, משלם.

ה [אבל רב ושמואל ס"ל דהתורה באה להחמיר על הנתבע, דהיה ראוי שאפי' לא יצטרך לישבע, אלא שהתורה החמירה שכן ישבע, לכן כשאינו יכול לישבע, לא יפסיד.

ו [במילים אחרות - ר' אבא סובר דתביעה כזאת המחייבת את בעל דינו לישבע ולפטור עצמו, היא תביעה אלימתא, שיש בה חיוב תשלומין, אלא שיש לו אפשרות לפטור עצמו בשבועה, ולכן כשאינו יכול לישבע, משלם, דנשאר החיוב עומד במקומו. ואילו

דאורי', וביתמי רק התובע מפסיד הכל משום תקנתא דיתמי, ואין שום סתירה.

ב] ואם נפרש שקושיית הגמ' היא - דמי שסובר יחלוקו בחשודין, לא יתכן דמספקא ליה אם הלכה כרב ושמואל ביתמי אלא ראוי שיהיה פשיטא ליה בודאות שהדין כרב ושמואל, אין זה במשמעות הלשון של הפירא "ואם איתא איתא", דמשמע דמיתמה איך יתכן דס"ל כרו"ש, אלא הו"ל למימר "ואם ליתא ליתא", דאז היה שפיר משמע דתמה, איך יתכן לומר דלא ס"ל כרב ושמואל.

ג] ועוד דלמא דוקא בששניהם חשודים דבאה לתובע שבועה מחמת נחבע דמחוייב שבועה דאורי' קאמר ר"נ מתוך שאינו יכול לישבע מפסיד (חצי), כדפי' ר"ת, ולא בההיא דרב ושמואל כדפרישית (ר"ל, משא"כ גבי יתמי, כיון דהוי רק שבועה דרבנן, אין התובע מפסיד כלום), ונ' דזו קושיא משלימה לקושיא הקודמת, דאפי' אם נתעלם מהקושיא הלשונית שהקשו לעיל, ובאמת נפרש את קושיית הגמ' שלא מובן אמאי מספקא ליה דהרי אדרבא צריך להיות פשיטא ליה שודאי הדין כרב ושמואל, מ"מ קשה, דלפי ר"ת לא מובן מאי פריך הגמ', דהא מה דר"נ ס"ל גבי חשודין שהתובע מפסיד בגלל "מתוך", אינו מחייב כלל שגם גבי יתמי התובע יפסיד, דחילוק גדול ביניהם דגבי חשודין הוא סרך שבועה דאורי', ולכן מפסיד, משא"כ גבי יתמי דהוא שבועה דרבנן לא אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע מפסיד, אלא כדעת ר' אלעזר דאינו מפסיד (ויתכן דאעפ"כ מפסיד, כרב ושמואל משום תקנתא דיתמי, ואי"כ שפיר מספק"ל לר"נ אי איתא איתא אי ליתא ליתא, ומאי פריך).

ד] נ' דקושיא זו היא העיקרית דהגמ' בשבועות מביאה דנחלקו אמוראי א"י (ר' אבא), ואמוראי בבל (רב ושמואל), בדעת ר"מ גבי היו שניהן חשודין על השבועה, דחזרה שבועה למקומה, האם חזרה לסיני או למחויב בה, ופושטים מדברי רב ושמואל גבי יתמי, דס"ל דחזרה לסיני, ומדברי ר' אבא בנסכא דר' אבא, דחזרה למחויב בה.

וקשה - דהרי לדעת ר"ת גם ר"ש יכולים לסבור בחשודין דחזרה למחויב בה, ומשלם, ומה הראיה דרו"ש אינם סוברים "מתוך".

ובכלל קשה מה מצאנו בדעת ר"ש ביתמי שלא מצאנו בדעת ר' אבא, הרי גבי יתמי גם ר' אבא יתכן דמסכים להא דרו"ש, וא"כ כל פשיטות הגמ' לא מובנת, דהרי כל מה שמצינו בדעת ר' אבא בדין "מתוך", היה אפשר לומר דגם ר"ש סוברים כן, וכל מה דמצינו בדעת ר"ש ביתמי, יתכן דגם ר' אבא ס"ל כן. ואי"כ מה הראיה מדברי רב ושמואל דלית להו מתוך.

אלא ע"כ נ' מדברי הגמ' - שברור לנו מדברי ר"ש ביתמי, דודאי חולקין על ר' אבא, וליהפך מדברי ר' אבא בנסכא ברור לנו דודאי חולק על ר"ש ביתמי, ולכן הגמ' פושטת מדר' אבא ס"ל בנסכא שהנתבע חייב לשלם כיון שאינו נשבע, ה"ה בחשודין דהתובע לא נשבע חייב

רו"ש סוברים, דכשהתורה חייבה שבועה ליפטר, פירוש, דהתורה הצריכה בירור ע"י השבועה, דשמה יודה ולא ירצה לישבע לשקר. אבל יותר מבירור זה התורה לא חייבה, ואם ישבע הדין עמו, ואם אינו רוצה לישבע ה"ד כמו שהיה מודה לדברי התובע. אבל באופן שא"א לחייבו שבועה, אין על הב"ד שום אפשרות לפסוק ביניהם, דכל עיקר בירור הדין צריך להיות ע"י השבועה, ואין כאן שום חיוב להזיקק לטענותיהם, אלא "חזרה שבועה לסיני", וכדפירש"י (שבועות מז.). "אבל ב"ד אין נזקקין לא לשבועה ולא לפרעון".

זן לפ"ז יש לבאר דכמו דפליגי ר' אבא ורו"ש בדין שבועה דאורי' המוטל על הנתבע ה"ה היכא דרבנן תיקנו לתובע שיטול בשבועה, דר' אבא ס"ל דמעיקר הדין היה צריך ליטול בלא שבועה, אלא רבנן תיקנו שבועה לתובע להקל על הנתבע, דשמה התובע לא ירצה לישבע. אבל אחרי תקנת השבועה דין חיוב תשלומין נשאר במקומו, ומשום כך אפי' כשאינו יכול לישבע, אפי"ה משלם הנתבע, כיון דמעיקר דינו יש כאן חיוב תשלומין.

חן ורו"ש דאמר דיתומים מן היתומים מלשלם, משום דסברי דכמו בשבועה דאורי' אמרי' דדוקא ע"י שבועה יש להכריע את פסק הדין של בעלי הדברים ה"ה היכא דרבנן תיקנו שבועה "הבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה", נמי תיקנו הכי דרק ע"י שבועה יש על הב"ד לזקק לדין ואם א"א לישבע, אין נזקקין.

מחוייב שבועה ואינו יכול להשבע משלם. מי חולק על זה

לדעת ר"י - רב ושמואל ור"נ.

לדעת ר"ת - רק רו"ש ור"נ מודה.

היכי תמצוי מחוייב שבועה ואינו משלם, ומדוע

א כל היכא דלא הו"ל למידע כגון - א) גבי יורשים. **ב** בבית והעליה שנפלו, אם אין רגילות להכיר מקצת אבניו. **ג** בשור שנגח את הפרה, שהמזיק מודה במקצת (על הפרה), ומקצת אינו יודע (לגבי הולד), אך לא הו"ל למידע.

ב בחשוד - (תד"ה מתוך, צח.).

ג בשניהם חשודים לדעת ר"ע - דס"ל דבזה הלכה כריו"ס דיחלוקין (אמנם לפי ר"ת זה דין "מתוך", דשניהם צריכים להפסיד, הלכך כ"א מפסיד חצי).

ד בשבועה שעיקרה דרבנן - כגון, א) פוגם שטרו ומת, אף שאין יורשיו יכולים לישבע את השבועה שנתחייב אביהם. **ב**) בההוא רעיא.

באלו אופנים בשבועה דרבנן אמרינן "מתוך"

א כשמציאין מיתמי.

ב ובשבועת שכנגדו, כי באה מחמת דאורי'.

בחמשין ידענא וחמשין לא ידענא, לרבא אמרינן "מתוך". מי פליג.

א כל מי שלא סובר "מתוך".

ב לרש"י אף רמב"ח ס"ל איני יודע אינה כפירה, ותוס' פליג.

שאלה היום ושכרה למחר, מתי חייב (הרעות השונות)

א לדעת רב הונא ורב יהודה, כשהמשאל טוען ברי והשואל טוען שמא, דברי ושמה ברי עדיף.

ב לדעת רב נחמן וריו"ח כשיש עסק שבועה ביניהן, דהמשאל תובע שתי פרות מסרתי לך, ושתיהן מתו בזמן שאילה, והשואל מודה באחת, ובשניה טוען איני יודע, דמתוך שאינו יכול לישבע משלם (ולרמב"ח מיירי שתובעו ג' פרות, והשואל כופר בפרה השלישית וטוען להד"ם).

ג מיהו דעת תוס' (לקמן ק, ד"ה הא, בסופו), דמודה סומכוס בשאלה היום ושכרה למחר דלא אמרינן "חלוקין" אלא המע"ה, וטעמא כיון דחזקת "קיימת" אומר שלא מתה בזמן השאלה, ומצטרף עם חזקת ממון של השואל (ומתני' מוקמינן בשכרה היום ושאלה למחר).

שכר פרה אחת וטען "נאנסה", האם חייב שבועה, ומדוע

א לדעת ר"ת אליבא דר' חייא בר יוסף - פטור, דסובר דעירוב פרשיות כתיב כאן, דהיינו דפרשת מודה במקצת נכתבה בתוך פרשת שומרים שלא במקומה, אלא לצורך מילוח נאמרה, אלא דמ"מ גם בפרשת שומרים צריך הודאה במקצת, ולפיכך חייב רק בשכר שתי פרות, באחת "מודה", ובשניה טוען "נאנסה".

ב לדעת ר' חייא בר' אבא א"ר יוחנן, ורמי בר חמא - פטור, דאין עירוב פרשיות, אלא הפרשה במקומה, ואין שבועת השומרים אלא בג' פרות, אחת מודה, אחת כופר וטוען להד"ם או החזרתי, ואחת טוען נאנסה.

ג אך מדרבנן - לכ"ע חייב (ואין זו שבועת היסת, דזו שבועה מזמן המשנה).

ד לדעת ריב"א אליבא דר' חייא בר יוסף - חייב מדאורי', דבפרשת שומרים א"צ הודאה כלל.

סיכום, מתי שומר חייב שבועה דאורי' במוען "נאנסו"

א פרה אחת - לריב"א אליבא דר' חייא בר יוסף.

ב שתי פרות - לר"ת אליבא דר' חייא בר יוסף (הודאה ונאנסו).

ג ג' פרות - לדעת ר' חייא בר' אבא א"ר יוחנן, ולרמב"ח (הודאה כפירה ונאנסו).

איזה אמורא הלכה כמותו

הלכה כר' חייא בר יוסף - דסתמא דגמ' (צח.), אליביה.

מתי שומר חייב שבועה דרבנן בנאנסו

חייב בפרה אחת לר"ת - וכן לרמב"ח (דלריב"א חייב שבועה דאורי').

ה) מחלוקת האם מהני שליחות לדין בעליו עמו ומסיק דלר' יונתן דלגבי הפרת נדרים, מהני, ה"ה הכא, דשלוחו של אדם כמותו בכל מקום, ולר' יאשיהו "בעליו" ממש בעינין וכמו דלגבי הפרה לא מהני ע"י שליח אלא צריך "בעל" ממש (צו.).

ו) **הוא מספק"ל אי מהני עבד לדעת ר' יונתן דשליח מהני, דדלמא עבד גרע,** כיון שאינו בר מצוה, דשליחות נפקא לן מ"אתם" "גם אתם" לרבות שלוחכם, דבעינין דומיא דמשלח, שיהיו דיניו נוהגים בו, וזה אין דין שואל נוהג בו, וגם משאיל, שאין לו כלום בלא רבו (רש"י, ופשטנו דיד עבד כיד רבו דמאי, ולא גרע משליח).

ז) **הוא מספק"ל אי מהני עבד לדעת ר' יאשיהו דשליח לא מהני, דלמא עבד עדיף משליח** דיד עבד כיד רבו (ופשטנו דיד עבד כיד רבו דמאי, ועדיף משליח, ומהני אפי' לר' יאשיהו).

ח) **ספק, שאל משותפין ונשאל לו אחד מהן מהו כולו בעליו בעינין** והא ליכא או דלמא מההוא פלגא דידיה מיהא מיפטר.

ט) **ספק, שותפין ששאלו ונשאל לאחד מהן מהו כולו "שואל" בעינין** וליכא או דלמא בההיא פלגא דשילי מיהת מיפטר.

י) **מחלוקת, שאל מהאשה ונשאל בעלה עמה ותלוי במחלוקת ריו"ח ור"ל** אם ק"פ כקנין גוף דמי או לא.

יא) **מחלוקת, אשה ששאלה ונשאל לבעל ותלוי במחלוקת ריו"ח ור"ל** אם ק"פ כקנין גוף דמי או לא.

יב) **ספק, שאלה בבעלים שכרה שלא בבעלים מהו מי אמרינן שאילה לחודה קיימא ושכירות לחודה קיימא או דלמא שכירות בשאילה מישך שייכי דהא מיחייב בגניבה ואבידה (צח:).**

יג) **את"ל שכירה בשאילה מישך שייכי שכרה בבעלים שאלה שלא בבעלים מהו שאילה בשכירות** ודאי לא שייכא או דלמא כיון דשייכא במקצת כמאן דשייכא בכולה דמי.

יד) **גירסת רש"י - את"ל לא אמרינן כיון דשייכא במקצת כמאן דשייכא בכולה דמי, שאילה בבעלים ושכרה שלא בבעלים וחזר ושאלה מהו, האם חוזרת שאילה לדוכתה או דלמא אפסיקא לה שכירות ביני וביני.**

טו) **גירסת תוס' - את"ל אמרינן כיון דשייכא במקצת כמאן דשייכא בכולה דמי שאלה בבעלים ושכרה שלא בבעלים וחזר ושאלה מהו האם חוזרת שאילה לדוכתה (כיון דראויה להתחבר עם השכירות שלפניה אילו נעשה השכירות בבעלים, השתא נמי שלא נעשה בבעלים, לא הוי הפסק) או דלמא אפסיקא לה שכירות ביני וביני (כיון דהשאילה אינה יכולה להתחבר עם השכירות שלפניה וליחשב מכוחה שאילה בבעלים משום דשכירות עצמה לא נעשה בבעלים אלא משום דשייכא בשאילה שלפניה ותרי שייכי לא אמרינן והוי הפסק).**

טז) **שכרה בבעלים ושאלה וחזר ושכרה מהו - מי אמרינן אתיא לה שכירות לדוכתה או דלמא אפסיקא לה שאילה ביני וביני.**

שיטת רש"י, דכופר הכל בפיקדון כיון שלא עשה לו טובה, חייב שבועה דאור' (דרוקא במילוח אין אדם מעיז פניו, לכן כופר הכל פטור, אבל בפיקדון שלא עשה לו טובה מעיז ומעיז הלכך אפי' כופר הכל חייב), הקשה עליו קושיא

קשה, דהגמ' מעמידה את מתני' "כשיש עסק שבועה ביניהם", ורישא בתרתי וסיפא בתלת, משמע דלא משכחת לה חיוב שבועה דאור' בכופר הכל כפרה אחת (ומיירי אליבא דר' חייא בר יוסף, מדקאמר בתר הכי ולרמי בר חמא), אלא בעינין אחת שמודה ואחת שכופר כדי שיהיה מודה במקצת (תד"ה עירוב, ב"ק קז.).

האם מוגלגלין משבועה דרבנן

גבי הא דפריך הגמ' (צח:): - זה אומר שאולה וזה אומר שכורה ישבע אמאי מה שטענו לא הודה לו, ומשני ע"י גלגול דכדרכה מתה, דעת תוס' (ד"ה משכח"ל), דאליבא דר"ת צריך לפרש דהשבועה דכדרכה מתה היא מדרבנן (דלפ"ת כיון דיש רק פרה אחת, לא מתחייב שבועה דאור' בטענת נאנסו, אלא זו שבועה דרבנן עוד קודם שבועת היסת), ומבואר דמגלגלין ע"י שבועה זו.

אלו שבועות דרבנן מצינו בסוגיין

א) היסת או איני יודע. [ב פוגם שטרו. ג] עד א' מעיד שפרע. [ד] הבא ליפרע מיתמי. [ה] שכנגדו. [ו] נאנסו לפי ר"ת.

האם אמרינן בהו מתוך

בסתמא לא - רק, א] בשכנגדו, כיון שעיקר שבועה דאור'. [ב] כשזה מיקל על יתמי.

מי"ז מחלוקות בדין "בעליו עמו" (גם מחלוקת רש"י תוס')

א) מחלוקת מאימתי מיקרי "בעליו עמו", לרש"י משנת "אמירה" אע"פ שעדיין לא התחיל לעסוק במלאכתו (רש"י ד"ה ובעלים באמירה, צד:; "משאמר לו הרי פרחי ואני נשאלין לך הוי גופו שאול לו", דמאותו רגע שהוא מזומן לעשות מלאכתו, חשיב התחלת המלאכה), אך לתוס' סתם "אמירה" לא מיקרי "בעליו עמו", אלא דוקא בזמן ש"מזמנים עצמן לילך ולעשות" (אבל אשה שמשועבדת שעבוד גמור, מודים תוס' דנחשבת מתחילה כמוכנה ומזומנת למלאכה).

ב) מחלוקת בפשיעה בבעלים האם חייב או פטור (רב אחא ורבינא, צה:; מ"ד חייב קסבר מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו וכו', מ"ד פטור קסבר מקרא נדרש לפניו ולפני פניו ו"אם בעליו עמו" אשוח"ח נמי כתיב).

ג) מחלוקת אם בעי' שתהא פרה וחורש בה חמור ומחמר אחריה או דלמא אף עושיין מלאכה במקום אחר (רב המנונא צה:; ורבנן).

ד) מחלוקת האם בעי' שיהיו בעלים עמו משעת שאילה עד שעת שבורה ומתה או דלמא א"צ להיות עמו בשעת שבורה ומתה, אלא רק בשעת שאילה (רב המנונא צה:; ורבנן).

ומפני דין זה חשיב קנין גוף להצריכו גט ולא סגי בדברים להפקיע קנין זה לאוסרו בשפחה, דומיא דאשה שצריכה גט להתיר איסור שבה, כ"כ הרמב"ן, רשב"א ריטב"א בקידושין. אך התוס' קידושין טז. בד"ה לימא, וביבמות ע: בד"ה אלמא, פליגי וס"ל שאין שום קנין איסור בע"ע אלא רק קנין ממון וא"צ גט שחרור כדי לאוסרו בשפחה, ואעפ"כ לא מהני מחילה להפקיע את קנין הממון שבו, והיינו כמש"כ תור"י הזקן ובמאירי בקידושין שם, דיש לו קנין בגופו של העבד למעשה ידיו, כמו דקל לפירות, ולכן לא מהני מחילה באמירה, דא"א להפקיע קנין גוף באמירה אלא דוקא ע"י קנין והשטר עושה את הקנין.

"שלח לי את פרתך ביד עבדך העברי" ומתה בדרך, חייב או פטור, ומדוע

לכ"ע חייב - דע"ע אין גופו קנוי לאדון ואין ידו כיד רבו ככל בן חורין (ולכן תנן לעיל יב. דמציאת עבדו ושפחתו העבריים הרי אלו שלהן), ולכן יכול השואל לעשותו שלווחו, ובמסירת המשאיל לשליח של השואל, מתחייב השואל באונסין (ובהכי מיירי סיפא דמתני' לפי שמואל, ואף רב מודה בדין זה, אלא דאינו רוצה לדחוק מתני' דוקא בע"ע, דסתם "עבד" בש"ס היינו עבכ"י).

"שלח לי את פרתך ביד עבדך הכנעני" ומתה בדרך, חייב או פטור, ומדוע

למסקנה פטור לכ"ע - דיד עבכ"י של המשאיל כיד רבו דגופו קנוי לאדון כבהמתו וא"א לו ליעשות שלווחו של שואל "והרי לא יצאת מרשות משאיל וכאלו הוליכה המשאיל עצמו" (לי רש"י).

אלא דבתחילה ס"ד דלרב אף שלא נעשה שלווחו של שואל אפ"ה חייב, משום ש"נעשה כאומר ליה הכישה במקל והיא תבא", מיהו הגמ' חזרה בה מכח ברייתא ד"השואל הפרה ושלחה לו ביד בנו ביד שלווחו חייב ביד עבדו פטור" (דהרי אם ביד בנו חייב, ע"כ מיירי שעשאו שליח, ואי מיירי בע"ע אמאי ביד עבדו פטור, אלא ע"כ מיירי עבכ"י, וש"מ דלא אמרינן "נעשה כאומר"). ולכן רב מעמיד סיפא דמתני' "באמר ליה הכישה במקל והיא תבא".

בעלים ששלח עבדו האם נחשב בעליו עמו
אם השאיל עבדו ה"ה כבהמתו ואם השאיל עצמו ושלח עבדו במקומו מהני (תד"ה באומר).

לדברי רב דמסקינן דמתני' "באמר ליה הכישה במקל והיא תבא", קשה לישון מתני' "אמר לו השואל שלחה לי ביד עבדך"

י"ל דהכי קאמר ליה "הכישה במקל והיא תבוא, ואם חושש אתה שלא תלך למקום אחר, שלח בנך או עבדך עמה לראות שלא תלך למקום אחר" (תורת חיים. וע' ריטב"א דכ' פירוש "אמור לעבדך שיכישנה במקל ותבוא", מיהו צל"ע, דמה זה כ"כ חשוב מי יכישנה במקל שהתנא הוצרך להשמיענו במתני').

האם שמואל חולק על רב, ובמאי פליגי
לדעת ר"ח כן - מהא דהגמ' דוחה סייעתא לרב

א] מהי מח' האמוראים והראשונים בחיוב שבועת השומרים. ב] דעת הש"ך שאם המפקיד מכהיש את השומר בטענת ברי, אין עליו חיוב שבועה. מה דעתך

א] ברש"י ותד"ה משכח"ל - מח' רמב"ח ור"ח בר יוסף אם עירוב פרשיות כתוב כאן, ולרמב"ח לעולם בעינן כפירה. מח' ר"ת וריב"א אם לר"ח בר יוסף בעינן הודאה או סגי בבאנסו.

ב] לפי ריב"א הנ"ל - דגרס"ב בפקדון מעיז ומעיז, י"ל דזה רק אם המפקיד אינו טוען ברי שאז השומר מעיז לשקר.

דף צח:

מה הם ד' הספיקות שהסתפק בהם ר' אבא בר ממל ועלו בתיקון שאלה בבעלים - ואח"כ שכרה שלא בבעלים.
שכרה בבעלים - ושאלה שלא בבעלים.
שאלה בבעלים - שכרה שלא בבעלים וחזר ושאלה.
שכרה בבעלים - ושאלה וחזר ושכרה.

היכי תמצי שבזמן ששכר לא היה בבעלים ואעפ"כ פטור משום בעליו עמו שכרה בבעלים - וחזר ושכרה שלא בבעלים (תד"ה שאלה).

דף צט.

א] השואל את הפרה ושלחה ביד בנו, מתי השואל חייב באונסין. ב] שלחה ביד עבדו של המשאיל מתי השואל חייב באונסין

א] אם אמר לו השואל שלחה ביזו - או שאמר לו המשאיל הריני משלחה לך וא"ל השואל שלח.

ב] כשא"ל השואל שלחה ביזו - ובעבד עברי לשמואל, ולרב אף בעבד כנעני ובאופן שא"ל הכישה במקל והיא תבא (ולרב אשי אפשר דבכה"ג מתחייב דוקא אם חצירו של שואל לפנים מחצירו של משאיל, וצ"ע בזה).

א] השואל חפ"ן מחבירו ממתי המשאיל לא יכול לחזור בו. ב] ממתי השואל מתחייב באונסין

א] לר"ה ממתי שהתחיל להשתמש בו, ולרב אמי ור"א משעת משיכה, ותניא נמי הכי.

ב] משעת שאילה (ועי' בתוס' ובגליון הגר"א, אם הוא משעה שהניח לפניו או משעת משיכה).

האם כל היכא דעבד "גופו קנוי", בהכרח י"ד עבד כיד רבו"

לא - דהא גבי ע"ע אמרינן בקידושין **דגופו קנוי**, ואפ"ה מבואר בסוגיין **דאין** ידו כיד רבו, אלא מבואר דיש **גופו קנוי לגמרי**, כגון גבי עבכ"י דהוי רכוש של האדון וידו כיד רבו, ויש **גופו קנוי במקצת**, כגון ע"ע דהכוונה רק לענין שצריך שטר שחרור ולא מהני מחילה על גרעונו (דבע"ע יש צד קנין איסור כיון שבעודו עבד מותר בשפחה

הוא ע"י שמניח שם חפציו ומשתמש במקום, וא"כ הכא ששולח המשאיל את בהמתו לסמטא, אמאי חשיב **נכנסה לרשות השואל**, הרי כל זמן שהשואל עצמו לא משך את הבהמה, עדיין הבהמה היא ברשות המשאיל וחשיב שהמשאיל משתמש בסמטא ע"י בהמתו ולא השואל, ואיך זה מתחיל להיות ביציאת הפרה לסמטא לצורך השואל שיחשב ע"כ הכנסה לרשותו של השואל שיקנה לו מדין משיכה.

ו' לבאר ע"פ דברי המנחת יהודה (ב"ב דף פד:), דביאר את הדין הנ"ל **דהלוקח קונה פירות שהמוכר הניח עבורו על גבי קרקע של סמטא**, דצ"ל דכיון דכל עיקר הדבר הא נחשב הסמטא כרשותו של האדם הוא ע"י **שמשמש** באותו מקום, ולכן אם המוכר מניח את פירותיו בסמטא לא בשביל עצמו אלא בשביל הלוקח, חשיב בזה **שהלוקח משתמש** במקום, דהא פירות אלו **מונחים בסמטא לצורך הלוקח**, וע"כ חשיב הסמטא לרשותו של הלוקח כיון שמשמש המקום לצורכו, אף דעדיין אין הפירות שלו, וכיון דחשיב המקום לרשותו, ממילא עושה בשבילו קנין כמו חצירו.

וא"כ י"ל הוא הדין לגבי משיכה מכח המשאיל, דכששולח את הפרה לסמטא עבור השואל, חשיב המקום שהפרה מהלכת בו לרשותו של השואל, שהרי המקום משמש את השואל דהא פרתו של המשאיל מהלכת **בסמטא לצורך השואל**, וע"כ חשיב הסמטא לרשותו של השואל כיון שמשמש המקום לצורכו, אף דעדיין אין הפרה שלו, וכיון דחשיב המקום לרשותו, ממילא יש כאן "משיכה" של הפרה לתוך רשותו של השואל, ושפיר קונה.

איך מהני "משיכה" לרה"ר להתחייב באונסין לגבי שואל

נ' דתוס' באו לתרץ לא רק קושיא א' (מדוע רב לא פירש להדיא שרשות המשאיל סמוכה לסמטא ולא לרה"ר), אלא גם קושיא ב' (דאיך מהני אפי' בסמטא, כיון שאין כאן לא כוחו של שואל ולא כליו של שואל), לכן מייסדים התוס' יסוד דלענין חיוב אונסין, א"צ דיני **משיכה** של מקח, והוכיחו כן מהא דרב הונא דס"ל דלא תיקנו משיכה בשומרים, ואפ"ה לענין אונסין מהני "משיכה", אף דאינה בדין "משיכה" (וכן מצינו פלוגתא בזה בתוס' בכתובות לא: ד"ה וברשות, גבי גנב שמשך לרה"ר אי מהני משיכתו לענין להתחייב באונסין, או דלמא בעינן משיכה הראויה לקנין, ע' שיעורי ר' אלחנן). ונ' דכוונתם דאינו מדין "משיכה", אלא מכיון שהבעלים מסלק רשותו מהפרה כדברי השומר, קמה ברשותו לחיובי אונסין.

האם מועיל "הנח לפני" בשואל להתחייב באונסין

בתד"ה כך תקנו משיכה בשומרים (בסוף העמ'), כתבו "דלא להתחייב באונסין קאמר דהא שו"ח בלא משיכה חייב בפשיעה כדאמרין דהנח לפני שו"ח והוא הדין ש"ש בגניבה ואבידה ואי שואל קאמר מדאורייתא נמי לא קני אלא במשיכה", דמשמע דשואל לא מתחייב

מבריייתא מפורשת, באוקימתא דחוקה שהיתה חצירו של שואל לפניו מחצירו של משאיל, אלא ע"כ הגמ' משתדלת לדחות כדי שלא יהיה סייעתא לרב מבריייתא, כיון דקיי"ל כשמואל בדיני ממונ' (מהר"ם בביאור התוס').

מיהו הרא"ש בהלכות - הביא בשם תוס' (שאינו לפנינו), דאין כ"כ ראייה דשמואל חולק, ומר אמר חדא ומר אמר חדא, ומוסיף, דמדלא פליג שמואל בעיקר מילתיה דרב, ודאי ס"ל כוותיה, אלא מתני' ניהא ליה טפי בע"ע מלאוקמי בהכישה במקל והיא תבוא, דאם כן למה הזכיר **"עבד"**, הו"ל למימר "או שאמר לו הכישה במקל וכו'", ומה שדחה רב אשי הסייע מבריייתא, כך הוא דרך הגמ' דכל מה שיכול לדחות הוא דוחה אע"פ דהלכתא הכי, וכן האמורא עצמו אומר אי משום הא לא תסייען.

עכ"פ משמע דסברת החולק על רב היא משום דלא **סמכא דעתיה**, וכן דעת רש"י ד"ה לפניו מחצירו של משאיל "אבל אם היתה צריכה לבא דרך רה"ר לעולם אימא לך אפי' אמר ליה הכי לא סמכא דעתיה שיפקירנה המשאיל בלא שומר, ולא שעבד נפשיה עד שתבא לידו".

מה הסברא דבאמר השואל למשאיל הכישה במקל והיא תבוא, מתחייב השואל באונסין, הרי השואל לא עשה שום מעשה בפרה

א' דשעביד נפשיה משתצא מרשותו (רש"י).

ב' דחשיב כאילו משיכה שואל (תוס'), ויתבאר לקמן בס"ד.

ג' דלאונסין קונה משיכה ברה"ר אף דלא מהני למקח (תוס'), וע' לקמן בס"ד.

"כליו של אדם קונה בכל מקום חוץ מרה"ר", מה ההידיוש

בהוי"א למדו תוס' דהחידוש הוא דדוקא כשהמוכר מניח פירות לתוך **"כליו"** של הלוקח, הכלי קונה לו בסמטא, **למעט** כשהמוכר מניח פירות ע"ג **"קרקע" הסמטא דלא קני**, וא"כ סותרים דברי רב לדבריו **בסוגיין**, דהכא משמע דס"ל **דקונה בסמטא ע"ג קרקע בלא כלי**, דהרי המשאיל מכיש בבהמה עבור השואל, ויוצאת לסמטא ומהלכת ע"ג **קרקע**, ואמאי חשיב **משיכה** עבור השואל, אע"פ שלא נכנסה **לכליו** של השואל, והרי **היסוד של משיכה הוא הכנסה לרשות הלוקח** ואין כאן הכנסה לרשותו של השואל.

ותירצו דהחידוש של רב, דכליו קונה לו אפי' **בלא מעשה של הנחה בתוך הכלי**, כגון שהיו הפירות מונחים בכלי של הקונה לפני הקנין ולא **הניחם** המוכר בשעת הקנין, ודוקא ככה"ג אינו קונה על גבי קרקע של סמטא, אבל **הניח על גבי קרקע של סמטא לשם קנין קונה**, ואין סתירה לסוגיין.

איך משיכת המשאיל מהני עבור השואל

דברי תוס' - דכשיצאה מיד לסמטא חשיב כאילו משכה שואל, דחשיב כמו פירות שהמוכר הניח על גבי קרקע של סמטא לשם הקונה, צ"ב, דהרי היסוד של משיכה הוא **הכנסה לרשות הלוקח** ואין יש כאן הכנסה לרשות השואל, דהא דחשיב מקום הסמטא לרשותו של האדם

בהנח לפני, מיהו י"ל דהתוס' מיירי לשיטתם שהלכה כשמואל דשואל שאמר "הכישה במקל" לא מתחייב באונסין, אבל לדברי רב דמתחייב כשאמר "הכישה במקל", ה"ה בהנח לפני, ודו"ק (וע"ע במגיה על תורא"ש אות פ"ד).

מה נפק"מ בין סברת רש"י לסברת תוס' הראשונה

א] אם יצאה מיד לרה"ר ומתה ברה"ר - לסברת תוס' לא נתחייב באונסין, כיון דמשיכה אינו קונה ברה"ר, אך לסברת רש"י דשיעבד נפשיה, אין חילוק (וכן משמע ברש"י ד"ה לפני' מחצירו של משאיל "אבל אם היתה צריכה לבא דרך רה"ר לעולם אימא לך וכו'"), משמע, דלסברת רב חייב גם דרך רה"ר.

ב] לענין פטור של בעליו עמו - הקשו תד"ה באומר הכישה במקל והיא תבא, דכיון שעבדו מוליכה אמאי לא הוי שאילה **בבעלים**, אך לפירש"י לא מתחילה קושיא כלל, דהא דשיעבד נפשיה הוא שיעבדו חדש **מדין ערב**, אך לא נתחייב עדיין **בדיני שואל**, וכמשי"כ הריטב"א "והנכון כדפירש"י דטעמא דהכא דאמר ליה הכישה במקל והיא תבוא שיעבד נפשיה מהשתא, ע"כ, פירוש לפירושו, **דהכא לא מדין שאלה נתחייב בה**, אלא שכל שאומר לחבירו שיוציא ממונו על פיו למקום שאינו משתמר או שיוקנה לים וכיו"ב ויתחייב לו, מיד שעשה כן על פיו **נשתעבד לו בהיא הנאה** כאילו קבלו ממש ממונו, ואב לכולן **ערב**", וכיון שזו התחייבות מחודשת מדין ערב ולא מדין שואל, לא שייך כאן פטור של בעליו עמו (מיהו הב' יוסי בן דין נ"י הק' מלשון רש"י ד"ה נעשה כאומר "עמדה ברשות שואל דשיעביד נפשיה משתצא מרשותו", דמשמע שמשעבד נפשיה להתחייב בדיני שואל, ולפ"ז נפק"מ זו יורדת. מיהו באמת בלשון הריטב"א קצת משמע דלא גרס ברש"י תיבות "עמדה ברשות שואל", וע"ע).

ג] לענין חזרה - אם המשאיל רוצה לחזור בו, לתוס' דהויא משיכה אין המשאיל יכול לחזור בו, לרש"י דאין כאן משיכה ועדיין לא התחיל להיות שואל, יכול לחזור בו (נפק"מ זו מובאת בנתיבות סימן ש"מ סק"א, לפי דעת הראשונים שפירשו בכל מתני' דאין כאן דין שליחות אלא רק דין ערב, דהא השואל לא דבר עם כל האנשים במתני', ולא עשאם שליחים, אלא כיון שהמשאיל עשה את מבוקשו וסמך על דבורו לשלוח ביד בנו וכו', נשתעבד השואל מדין ערב).

ד] לענין אם המכיש במקל יכול להיות חש"י - דלתוס' כיון שהכשה במקל לסמטא ע"י המשאיל חשיב משיכה לטובת השואל, צריך שההכשה תהיה ע"י גדול, אך לרש"י דהוא שיעבדו מחודש מדין ערב, משתעבד גם ע"י קטן (כעין נפק"מ זו ג"כ כתב הנתיבות שם).

ה] לענין אם מהני משיכה בסמטא ע"י המוכר עבור הקונה, דלתוס' מהני, ולרש"י לא מהני (דכן דעת ריטב"א, דדחה את פירוש תוס' ותמה טובא על דבריהם איך מהני כל זמן שהוא לא משך ומסיק "והנכון כדפירש"י וכו'").

בתד"ה באומר הכישה במקל והיא תבא, מה

הקושיא והתירוץ

הקשו, כיון דעבדו עדיף משליח, דהא מהני אף למ"ד דגזזה"כ דבעינן דוקא "בעליו" ושליח לא מהני, א"כ נימא דאפי' בלא מינוי הוי כיד רבו והוי בעליו עמו. ותירצו, דאין מעלתו של העבד דיד עבד כיד רבו אלא כשנשאל הרב עצמו עם הפרה ושלה את עבדו במקומו, אבל הכא דלא בא בשביל האדון אלא בשביל השואל הוה ליה כשואל שתי פרות דעבדו כבהמתו דמי (ע' אילת השחר, ואכמ"ל).

מה דין "משיכה" ברה"ר

א] למקח - לא מהני.

ב] לחיוב אונסין בשואל - לפי הלשון הב' בתד"ה כיון (ט"ט), מהני, והוכיחו כן מהא דרב הונא ס"ל דאין דין "משיכה" בשומרים דהא לא תיקנו, ואפ"ה לענין אונסין מהני "משיכה".

מה המעשה שבו מתחייבים השומרים בדיניהם

א, ב] שו"ח וש"ש - סגי בהנח לפני.

ג] שוכר - במשיכה (תד"ה כך, וע"י הגה' הגר"א שדעת הרמב"ם דבכל השומרים בעינן משיכה להתחייב. וגם רש"י ס"ל כהרמב"ם, ע"י לעיל צ"ד. ד"ה אפי' תימא, דשומר לא נחית לשמירה עד דמשיך לבהמה).

ד] שואל - לתוס' במשיכה, ולרש"י סגי בהתחייבות.

ה] שואל שלא מדעת - בשימוש בפועל (מא: תד"ה חדא).

ו] שולח יד - במשיכה, ולמ"ד דבעי חסרון צריך שיחסר, ולב"ש באמירה.

איך חל דין דלא מהני חזרה של הבעלים

י"א במשיכה (רב אמי ור' אלעזר). וי"א בשימוש (רב הונא).

באלו אופנים הקדש יוצא לחולין ע"י מעילה (ממילא אין מועל אחר מועל)

א] גזבר שנתן חפץ של הקדש לחבירו - יצא כל החפץ לחולין.

ב] אדם שאינו גזבר - שנשתמש בקרדום של הקדש, יצא כולו לחולין דשואל שלא מדעת גזולין.

באלו אופנים אין יוצא לחולין וממילא יש מועל אחר מועל

א] בקדושת הגוף - בהמה וכלי שרת (תד"ה וחבירו).

ב] בגזברים - שאינו יוצא מרשות הקדש (וה"ה בכל אדם שסבור שהוא שלו, ולא נתכוון להוציאו מרשות שהוא שם).

ג] כשהגזבר משאיל רק לשימוש אחד.

בדרי"ב שיעור המעילה והיציאה לחולין שוה. מתי אין כלל זה ומדוע

גזבר שהשאיל חפץ הקדש לחבירו - יצא החפץ לחולין לזמן השאלה ולפי ערך השאלה בלבד, ומעל השואל לפי טובת הנאת השאלה. והטעם כי אין הפסד להקדש (תד"ה וחבירו).

דף ק.

בענין המחליף פרה בחמור וילדה

מתני' "זה אומר עד שלא מכרתי וכו'", מה טוען המוכר

המוכר טוען - שהולד לא נכלל במכירה, כי מכר "פרה מעוברת", ולא "פרה וולד".

מיהו לפי דבריו - המכירה לא חלה אפי' על הפרה, שהרי לא מכר לו "פרה ריקנית" אלא "מעוברת".

וי"ל דאח"כ - צריך לתת לו "פרה מעוברת" אחרת, או להחזיר לו את הפרש בדמים (שטמ"ק).

ופריך אמאי "יחלוקו" וליחוי ברשות דמאן קיימא וכו', באר

השתא ס"ד דמתני' בטענת ברי - ופריך, איך אפשר להוציא חצי מ"מוחזק" עם טענת ברי בלא ראייה, ואמאי "יחלוקו".

ומבואר בקושית הגמ' - דלא שנא מי המוחזק הלוך או המוכר, תמיד "איניד" נקרא המע"ה.

והקשו תוס', איך הלוך בסוגיין נקרא "מוחזק", באר

לפי הצד שהולד ברשות לוקח - הרי אין שום ראייה מתפיסתו שהוא נולד אחרי המכירה, וכמו ש"גודרות" אין בהן חזקה, משום דשמא מאליהן באו לרשותו וכו', וא"כ מאי פריך "וליחוי ברשות דמאן קיימא", הרי "חזקת ממון" היא דוקא שמחזיק בממון שיש הוכחה מתפיסתו שהוא שלו, דאנן סהדי דמאי דתפיס האי ידיה, דאחזוקי אינשיה בגנביה לא מחזקינן.

הא דאחזוקי אינשיה בגנביה לא מחזקינן, האם הכוונה "חזקת כשרות"

מהא דה"גודרות" אין להן חזקה - נ' דהא דאחזוקי אינשיה בגנביה לא מחזקינן, אין הכוונה ל"חזקת כשרות" שאינם חשודים "לגנוב", אלא דאינם חשודים לעשות "מעשה" גניבה שדורש לפרוץ לבית, אבל לגנוב ממה שמזדמן לידם, זה כן חשודים. ולכן הגודרות אין להם חזקה דבזה חשודים שגנבום, ולכן גם כלים העשויין להשאיל ולהשכיר אין להם חזקה, אלא הם בחזקת בעליהם, והתופס בהם לא נקרא מוחזק, וכנ"ל.

קטן המוטל בעריסה, האם נקרא "גודרות", ומה הדין בסוגיין

קטן המוטל בעריסה - אינו נקרא "גודרות", דאינו מהלך לבד, ומצד אמו גם אין חשש שאמו הביאה אותו ושכחה אותו, דהא אימא לא מנשיא ברא, מ"מ בסוגיין שקנה את האם, הולד הוא גודרות, דמה שהולד ברשות לוקח, אין זו הוכחה שקנה את הולד, דהא אדרכא משום דאימא לא מנשיא ברא י"ל שהולכה בנה עמה לבית הלוך במקום שיש לה להיות.

המועל בהקדש האם משלם כמה שהפסיד להקדש או כמה ששוה הנאתו את הסכום הגדול מבין שניהם (תד"ה וחבירו).

מחלוקת אם שואל שלא מדעת, הוא "שואל" או "גזלן". ולפי ב' הדעות חייב באונסין. מה הנפק"מ לדינא (א' מסוגיין וד' מסוגיות קודמות) א' לשואל - בהקדש, להו"א של תוס', יצא רק אותה הנאה לחולין.

גזלן - מעל בכל החפץ והכל יצא לחולין (תד"ה וחבירו). ב' לשואל - סגי בהשבה כלדהו.

גזלן - בעי השבה למקומה (לעיל מא.. רשי"ד"ה תרגמה).

ג' שואל - חייב כשעת האונסין, וזה אף שהוקד משעת שאילה או גזילה עד שעת האונסין.

גזלן - חייב כשעת הגזילה.

ד' לשואל - שמין לחד מ"ד. לגזלן - אין שמין.

ה' בשואל - לר"ע לא בעינן דעת בעלים. בגזלן - בעינן.

י"א דבמתנה כיון שאין הקונה צריך לתת מעות, משיכה קונה מן התורה. מה דעתך א' משוכר דמהני משיכה. ב' מרב אמי שמועל במשיכה.

דף צמ:

א' הגזול חביצא דתמרי ואית בה חמישים תמרי אגב הדדי מזדבנן בנ' נכי חדא, חדא חדא מזדבנן בנ'. כמה משלם להדיוט ומדוע. ב' כמה משלם להקדש

א' חמישים נכי חדא, וכדתנן שמין בית סאה באותה שדה וכו'. ב' חמישים וחומשיהו.

פרה שהזיקה ערוגה בשדה חבירו, כיצד משלם את ההזיק

פירש"י, דשמין "בית סאה" באותה שדה אם היה בא למוכרו, כמה היה נחסר מדמיו בשביל אכילת "ערוגה" זו. והביאו תוס' מפירש"י בב"ק, דאין שמין את ערך ה"בית סאה" הנ"ל לפי מחירו למי שרוצה לקנות רק "בית סאה" בפני עצמו (דאו מחירו יותר), אלא שמין כמה מחיר כל "בית סאה" כאשר מוכר "בית ששים סאין" בבת אחת (דהיינו אחד מששים ממחיר בית ששים סאין).

האם מעילה זה איסור חילול הקדש או איסור גזל. הוכח

א' בסוגיין מבואר דילפינן דכמו שמתחייב בהקדש כשדר תחתיו, כך הדר בחצר חבירו צריך להעלות לו שכו.

ב' ע"י מעילה מקבל דין גולן על הכל (צט. תד"ה וחבירו).

ג' דס"ד דכמו שהתירו גול כך התירו איסור הקדש (פז: תד"ה רעך).

וני זכח המ"ק הוא מכח העבר - שהיה ודאי בעלים, וכח הלוקח הוא **מכח ההוה**, ולכן אם הלוקח טוען ברי "עכשו אני בעלים", הוא שקול למ"ק, אבל אם טוען שמא, "אולי נעשיתי בעלים", אין תפיסתו כלום, דהוי כעומדת באגם, והוי הלוקח ספק והמ"ק ודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי (וע' מגיה תורא"ש אות ק' דהביא שיש חולקין על תוס', וס"ל שגם בטענת שמא, לא נוציא מהתפוס).

אבל למוכר סגי בטענת שמא - כדי להחזיק. וטעם החילוק, דהמוכר היה מוחזק מעיקרא בעופר (אף שלא הוחזק מעולם בודאי ולד אחר שנולד אלא רק בעופר, והוא מושג מחודש של "מוחזקות").

מה הקשו תוס' מטלה ומה תירצו

התוס' חידשו מסברא - דכח התפוס להחזיק נגד המ"ק הוא רק אם התפוס טוען ברי, ד"סברא הוא" שבטענת שמא אין תפיסתו כלום.

והקשו תוס' - דחזינן בבכורות (יח:), דמהני תפוס נגד מ"ק אפי' בטענת שמא, דאחד שהפקיד טלה חי אצל בעה"ב והיה לבעה"ב כמו כן טלה חי, ומת אחד מהן, מועלת חזקת בעה"ב נגד המפקיד אע"פ שטוען שמא, והרי שם בעה"ב אינו אלא תפוס, שהרי אין ראיה ממה שהטלה אצלו שהוא שלו, וא"כ מוכח שתפוס מהני נגד מרא קמא אף בטענת שמא.

ותירצו - דיש כאן מושג מחודש של "מוחזקות", דכמו שאין מוציאין ממוחזק, כך אין מוציאין ממי שהיה לו ודאי ממון מסויים, אע"פ שאין ידוע אם זה אותו חפץ, כלומר, כיון שידוע לבעה"ב היה טלה אמרינן שאין להוציא הטלה מידו אע"פ שאין ידוע אם זהו הטלה שלו (וכן פסק הרמ"א חו"מ סימן קל"ח א', דמי שהביא לביתו אורח ויש ספק על נכסים מסויימים של מי הם, זוכה הבעה"ב, דהוא נקרא מוחזק כלפי האורח, וע' מגיה תורא"ש, לעיל דף ק. אות קב).

אבל מוכר אם הוא מוחזק מועיל אפי' הוא טוען שמא, מדוע

דהוי כמו בעה"ב בטלה - שהיה לו ודאי ממון מסויים, וה"נ המוכר היה מוחזק בודאי קודם מכירה בפרה מעוברת, היינו בעובר. אע"ג דלא דמי ממש, דהרי לא היה מוחזק מעולם בוולד אלא רק בעובר, מ"מ ס"ל לתוס' דיש לדמות לשם.

כ' תוס' "ולפי מה שפירשתי שחזקת לוקח מועלת כשטוען ברי א"ש דמשני דקיימא באגם ולא משני דקיימא ברשות לוקח", באר מבואר בתוס' דלולא דבריהם היה אפשר להעמיד במקום "דקיימא באגם" דקיימא ברשות לוקח, כיון דלולא דבריהם תפוס נגד מ"ק אינו כלום אפי' בטענת ברי, כיון שאין לו שום ראיה, והוי כקיימא באגם. אבל לדבריהם שבטענת ברי תפיסתו מהני נגד מ"ק, א"ש.

אימתי לרבנן שוה הדין בקיימא ברשות

מה הדין "מרא קמא" נגד "מוחזק"
המוחזק עדיף - דאינו חשוד שהתפרץ לבית המ"ק וגנב.

דעת הגרע"א - דהוי הוכחה גמורה שהוא שלו. **והגרנ"ט חולק** - וס"ל דאינו בגדר הוכחה, דמוחזק לא עדיף ממ"ק אלא הוא ספק שקול, אלא דממילא נשאר ביד המוחזק מכח "ספק", והמע"ה.

והגאון ר' דב לנדו שליט"א - הקשה על הגרנ"ט מהגמ' לעיל (כח). "עדי אריגה ועדי נפילה נתנן לעדי נפילה דאמרינן זבוני זבנה...", והרי שם מיירי שנמצא ברחוב ואינו ביד אחד מהם, וא"כ לפי הגרנ"ט מדוע נתנן לעדי נפילה, הרי עכשו שניהם ממש שקולים (א"ה, לכאר' לפי הגרע"א ג"כ קשה שהרי מצא ברחוב, ואין ראיה מהמוחזקות).

מה הדין "מרא קמא" נגד "תפוס"

מ"ק מוציא מהתפוס - כיון דלתפוס אין הוכחה שהוא שלו.

קשיית תר"ה וליחוי

מאי פריך בסוגיין - וליחוי ברשותא דמאן קיימא וכו', דהרי על הצד שהולד ברשות לוקח הוא רק "תפוס" דהרי הוי "גודרות", וכנ"ל, וא"כ מדוע התפוס עדיף ממרא קמא המוכר, הרי אדרבא, מרא קמא עדיף ממנו, כיון שאין לו הוכחה. ומדוע רק "בעומדת באגם" שאין אף אחד תפוס, פריך "ונוקמא אחזקת דמ"ק".

בקיצור - אמאי מהני הכא "תפוס" בלי הוכחה להחזיק נגד מ"ק, הרי נגד מ"ק צריך הוכחה של "מוחזק", אבל סתם תפוס בלי הוכחה, איך זה מועיל נגד מ"ק.

מה תירצו תוס'

"כיון דאיכא דררא דממונא - דיש ספק בדבר בלא טענותיהן, וטוען ברי הלוקח, אם הוא ברשותו אין להוציא מידו, אבל אם היה טוען שמא, סברא הוא שלא תועיל חזקתו מספק".

והיינו דבסוגיין נתחדש - דאע"פ שהלוקח הוא רק "תפוס" כמו בגודרות, ואין לו ראיה מכח תפיסתו שהוא שלו, מהני "תפיסתו" עם טענת ברי "להחזיק" נגד מ"ק, כיון שיש כאן דררא דממונא, דדררא דממונא עושה ריעותא בחזקת מ"ק, שהרי יש כאן מציאות של ספק בפנינו, ולכן המ"ק נקרא "מוציא" מה"תפוס" ועליו הראיה. ואינו בגדר הוכחה, דודאי אינו עדיף ממ"ק, אלא הוא שקול למ"ק וממילא נשאר בידו דהוה "ספק", והמע"ה.

מנלן דהתפוס צריך דוקא טענת ברי, ומה החילוק בין הלוקח למוכר

חידשו תוס' מסברא - דכח התפוס להחזיק נגד המ"ק הוא רק אם התפוס טוען ברי, ד"סברא הוא" שבטענת שמא אין תפיסתו כלום. וצ"ע, כיון דאיתרע חזקת המ"ק, למה לא יועיל תפיסת הלוקח אפי' בטענת שמא.

לוקח לקיימא באגם

בטענת שמא - דאין "תפיסתו" כלום, כדעת תוס' דכיון דהוי גודרות דאין להם חזקה, הוי כמו קיימא באגם דאינו יכול להוציא ממ"ק. ולפ"ז לכאור' צ"ע, א"כ למה העמידה הגמ' דקיימא באגם ולא העמידה דקיימא ברשות לוקח בטענת שמא. וצריך לומר, דפשיטא לכל לומד דהיינו הך, ולא רצה להאריך בלשונו.

סיכום, א מתי סגי למוחזק טענת שמא. **ב** מתי צריך למוחזק טענת ברי. **ג** מתי לא מהני אפי' טענת ברי

א בסתם מוחזק בעלמא כשאניס גודרות (ואינם עשויים להשאיל ולהשכיר), או אפי' בגודרות כשהיה מוחזק מעיקרא בט"ה, או בעופ"ר (אף שלא הוחזק מעולם בודאי וולד אחר שנולד אלא רק בעופ"ר).

ב בדררא דממונא כשהוא ברשות הלוקח.

ג כשאין דררא דממונא, בגודרות וה"ה בכך השפחה בבית הלוקח שקנה את השפחה.

סיכום, האם מהני תפיסה בגודרות

רק כשיש דררא דממונא וטענת ברי (אצל הלוקח, אך למוכר סגי בשמא).

המחליף פרה בחמור למה חשיב "דררא דממונא". **הבא עוד דוגמאות**

לפירש"י - דיש כאן חסרון ממון, שאם יפרע זה שלא כדין הוי חסרון ממון, ואם נפטרנו שלא כדין נמצא זה חסר ולד פרתו (רש"י ב:).

לפי תוס' - משום דל טענתיהו מהכא יש ספק לב"ד של מי הולד, כיון שנולד סמוך למקח, אולי נולד קצת קודם, אולי קצת אחר"כ, אי נמי בשעת חליפין ילדה ואין לברר של מי הוי הולד (רשב"ם ב"ב, לה.).

וכן בשור שנגח את הפרה - ונמצא עוברת בצדה (ב"ק דף מו.). בלא טענתם מסופקים ב"ד איך היה מעשה אם קודם שנגחה ילדה או לאחר נגחה.

וכן בשור רודף אחר שור - והוזק (שם לה.) יש להסתפק אם בשורו הוזק או אי סלעל לקה (תוס' שם).

וכן במתני' דהו לו ב' עבדים - גדול וקטן מיירי כגון שא"ל המוכר בפני עדים "עבד גדול אמכור לך בכ"ה דינרים ועבד קטן בכ' דינרים" ולא ידעינן מה קבל מלוקח.

וכן לעיל במתני' צז. - שנתן לו פרה לב' זמנים, שאילה ושכירות, או שנתן לו שתי פרות אחת שאולה ואחת שכורה וכו'.

כיצד דררא דממונא משפיע על דיני החפ"ן,
א לפי רבנן. **ב** לפי סומכוס

א דעת תוס' דבגודרות, דבעלמא אין להם חזקה להוציא ממ"ק, דאין תפיסתו כלום, מ"מ בדררא דממונא וטענת ברי מהני שמועיל "תפוס" להחזיק נגד מ"ק, אע"ג שאין לתפוס שום ראייה מתפיסתו (ובעלמא צריך ראייה להוציא ממ"ק), דהיינו דררא דממונא עושה ריעותא בחזקת מ"ק,

עד שמועיל "תפוס" נגדו.

ב שדררא דממונא "שובר" יותר את כח המ"ק, שאפי' בלי תפוס אלא בעומדת באגם, ג"כ מוציא ממנו חצי.

ולפי תד"ה לימא (צ:), הדררא דממונא אינו "שובר" יותר את כח המ"ק, אלא נותן כח בממון לצד השני שגם הוא ייחשב מוחזק כמו הראשון, דהוי כאילו שניהם מוחזקין.

אך הקשו תוס' דלכאור' עדיין יש אופן אחר שיהיה יחלוקו גם לרבנן "דהכא לית לן למיזל בתר מ"ק דאיכא חזקה אחרת כנגדה דאוקמה בחזקת מעוברת והשתא היא דילדה ונ' פשוט שקושייתם היא על קיימא באגם, דאו אין שום עדיפות למוכר על הלוקח אלא רק משום שהוא מ"ק, וא"כ קשה הרי גם ללוקח יש חזקה לטובתו, דחזקת מעוברת אומר שילדה כמה שיותר מאוחר, והיינו אחרי המכר.

ותירצו דחזקת מ"ק וחזקת מעוברת אינם שקולים שנוכל לומר יחלוקו, אלא "חזקת מ"ק חשיבא טפ"י, והיה נלענ"ד בביאור תירוצם דמ"ק פושט לי ישירות מי הבעלים עכשו, משא"כ חזקת מעוברת אינו נוגע ישירות לשורש הספק מי הבעלים, אלא רק בעקיפין, ואכמ"ל.

בדיני ממונות למדנו הברעה של "מוחזק" ו"חזקת מ"ק" (ומבואר בגמ' דגם חזקת מ"ק סברתו המע"ה). באיסורים למדנו הברעה של "חזקה דמעיקרא" (כגון, אשה שספק נתקדשה, מעמידים אותה על "חזקה דמעיקרא" שהיתה פנויה). דוגמא של "חזקה דמעיקרא" בדיני ממונות

א חזקת מעוברת" נגד "חזקת מ"ק", חזקת מ"ק עדיפא (ולכן בקיימא באגם אמרינן לרבנן, ונוקמא אחזקת מ"ק וליהוי "אידך" המע"ה, אף שחזקת מעוברת מסייע ללוקח, דהשתא הוא דילדה אחר שחל המקח).

ב כאשר "חזקת דמעיקרא" מצטרף עם "חזקת ממון", מודה סומכוס דלא אמרינן "יחלוקו" בדררא דממונא, אלא המע"ה אפי' בשמא ושמא, כגון, א) דקתני בב"ק (מו.), פרה שנגחה את השור ונמצא ולדה בצדה ואין ידוע אם הולד השתתף בנגיחה, ומיירי בפרה דחד וולד דחד, דחזקת מעוברת והשתא הוא דילדה, מסייע לבעל הפרה ואינו משלם אלא רביע נזק בלבד (ופטור לגמרי מהרביע השני המוטל בספק בינו לבין בעל הולד, ואילו בעל הולד משלם שמינית שזהו חצי חלקו). ב) בשאלה היום ושכרה למחר, חזקת "קיימת" אומר שלא מתה בזמן השאלה, ומצטרף עם חזקת ממון של השואל ופטור.

אימתי יש חילוק לפי סומכוס בין "מוחזק" ל"אינו מוחזק"

א כשיש מוחזק עם חזקת מעוברת, או עם חזקת קיימת (בשאלה היום ושכרה למחר), דאפי' בטענת שמא, מודה סומכוס דהממע"ה.

ב לרשב"ם במוחזק אפי' בדררא דממונא ודוקא בטוען

ברי, מודה סומכוס דהממע"ה.

אם חזקת מעוברת היה שזה לחזקת מ"ק, איזה דין היה שונה

בקיימא באגם היה "יחלוקן" גם לפי רבנן, וה"ה בקיימא ברשות לוקח שטוען שמא דדינו בקיימא באגם לאוקמי בחזקת מ"ק (אבל בקיימא ברשות לוקח בטענת ברי, דהדין לרבנן שישאר ביד לוקח, היה נשאר בידו, וכן בקיימא ברשות מוכר, היה נשאר בידו).

היכן לא מהני מוחזק

א] כשחובע ברי והמוחזק שמא לחד מ"ד.
ב] לפי סומכוס, אך רק לתוס', כי לרשב"ם סומכוס מודה במוחזק.
ג] גודרות.

ד] בחפצים העשויים להשאיל ולהשכיר (קטז, תוס').
ה] כשלתובע יש מיגו, אך רק למ"ד דמיגו להוציא אמרינן (קטז, תוס').

ו] לגירסת ר"ח, בראויה שהטמין ויש ג' תנאים, בעה"ב שאין עשוי למכור, כלים שאין דרך להטמין, אדם לא צנוע.

מתי מהני מוחזק אפי' בהנ"ל

א] בברי גרוע.
ב] כשיש חזקה דמעיקרא ביחד עם המוחזק (תד"ה הא, ק).
ג] כשיש דררא דממונא ואם הוא לוקח בעיני נמי ברי, אך במוכר סגי בשמא.
ד] כשאין הוא רגיל להשאיל לזה, ולגירסא בשבועות תמיד נאמן מלבד אם יש ג' התנאים הנ"ל.

שאלה יום א' ושכרה יום א', האם יש חילוק מה קודם למה

אם השאלה קודם - חזקת "קיימת" אומר שלא מתה בזמן השאלה, ומצטרף עם חזקת ממון של השואל, ומודה סומכוס דלא אמרינן "יחלוקן", אלא המע"ה. משא"כ איפכא, דחזקת "קיימת" אומר שכן מתה בזמן השאלה, בזה סומכוס סובר "יחלוקן".

"וצ"ל דיחלוקן לא קאי אשאלה היום ושכרה למחר" (תד"ה הא, בסופו), צ"ע דסותר לדבריהם לעיל (צו. ד"ה שאלה) "דלא זו אף זו קתני.. אלא אפי' שאלה היום ושכרה למחר אית לן למימר יחלוקן"

כן מקשים התלמידים - וצ"ל דאין כוונת תוס' לומר דלא קאי כלל על הך בבא, אלא דקאי על הך בבא היכא דהוי איפכא "דשכרה היום ושאלה למחר", דאין כאן חזקת קיימת לסייע לשואל (מהר"ם).

סיכום, אין שום דרך לבאר את היחלוקן במתני' כדעת רבנן, דתמיד יש כאן אחד

"מוציא" ועליו הראיה, בין שניהם טוענים ברי בין שניהם שמא, בין דקיימא ברשות אחד מהם בין דקיימא באגם. אלא ע"כ מתני' כסומכוס, ולכן יחלוקן

בכל המקרים הלוקח הוא "מוציא", חוץ מקרה א' שהמוכר הוא המוציא, כאשר הולד ברשות הלוקח והלוקח טוען ברי.

לפי סומכוס אליבא דרבא באיזה טענות מדובר במתני', והיכן נמצא הולד

לפי רבא סומכוס מעמיד את מתני' בשמא ושמא, דאי בברי וברי מסכים סומכוס לקושיית הגמ' "ולייחזי ברשות דמאן קיימא וליהוי אידך המע"ה". ולכאור' גם בקיימא באגם, אם המ"ק טוען ברי, מסכים סומכוס לקושיית הגמ' "ונוקמא אחזקת דמ"ק וכו', דכל מה שסומכוס סובר שדררא דממונא "שובר" את כח המ"ק (או איפכא, דהדררא דממונא נותן כח בממון לצד הבי' שגם הוא ייחשב מוחזק כמו הראשון, דהוי כאילו שניהם מוחזקין, כדעת תד"ה לימא, צז,); הוא רק בשמא ושמא.

לפי סומכוס אליבא דרבה ב"ר הונא, באיזה טענות מדובר במתני', והיכן נמצא הולד

לפי רבה ב"ר הונא מיירי מתני' אף בברי וברי אלא דרשב"ם ס"ל דקיימא באגם, דאי קיימא ברשות אחד מהם מסכים סומכוס לקושיית הגמ' "ולייחזי ברשות דמאן קיימא וליהוי אידך המע"ה", אבל בשמא ושמא א"צ לאוקמא באגם אלא אף ברשות אחד מהם יחלוקן, ולפי ר"י אף בברי וברי א"צ לאוקמי באגם, אלא יחלוקן אף שהוא ברשות אחד מהם.

וצ"ע לרבה ב"ר הונא דמיירי בברי וברי למה יחלוקן, הרי איכא שבועה דאורייתא דמודה במקצת שמודה בשפחה וכופר בולד, והרי היכא דאיכא שבועה דאור' מודה סומכוס לרבנן

צ"ל דלא קטע את יד השפחה או את רגל הפרה, ולכן הוי הילך, ואין כאן שבועה דאור', משא"כ הבריייתא (ק,); "המחליף פרה בחמור וילדה וכו', זה אומר ברשותי וז"א ברשותי ישבע המוכר שברשותו ילדה" מעמידה הגמ' לרבה ב"ר הונא דאיכא שבועה דאורייתא ודקטעה לידה.

"ואם היה עם חזקת ממון חזקת מעוברת אפי' סומכוס מודה דהמע"ה כראשבתן וכו'". האם מדובר שמוען ברי או שמא

מבואר להדיא בתוס' דמיירי אפי' בטוען "שמא" דקתני סיפא "פרה שנגחה השור ואינו יודע אם הולד היה בשעת נגיחה, ופרה דחד וולד דחד", דמבואר דבעל הפרה משלם רביע נזק בלבד (ואינו משלם כלום על הרביע השני המוטל בספק בינו לבין בעל הולד, ואילו בעל הולד משלם שמינית שזהו חצי חלקו).

בברי וברי אלא בקיימא באגם).

מה הקשה בש"ש ש"ד פ"י מסוגיין ומה תירץ וקשה לפי מה שכתבו תוס' - דתפיסת המוכר מהני אפי' בטוען שמא כי האי דבכורות, א"כ בזה אומר שאולה זה אומר שכורה אעפ"י שהשוכר טוען שמא, אמאי לא מהני תפיסתו מספק, כיון דהוא מוחזק ממש, והתם בשאולה זה אומר שכורה נמי הוי דררא דממונא מדאמרינן עלה דאתי כסומכוס וסומכוס לא אמר אלא בדררא דממונא.

וצריך לומר - דהתוס' לא כתבו דמהני תפיסתו של מוכר אפי' בטוען שמא אלא לרבנן דסבירא להו המוציא מחבירו עליו הראיה, ומאי דאמרינן בבכורות דאין מוציאין הטלה מבעל הבית, לפי שהוחזק הוא נמי לדידן דקיימא לן כחכמים דפליגי עליה דסומכוס, אבל לסומכוס אפי' במוחזק מעיקרא כמו בזה אומר שאולה זה אומר שכורה לא מהני חזקתו אלא כשטוען ברי.

ונראה דתוס' לשיטתייהו - שכתבו בפרק קמא, דמסקנא הוא תקפו כהן מוציאין מידו, והא דאמרו בפרק השואל גבי שוכר מרחץ דבא בסוף החדש כולו לשוכר, משום דהתם בהיתר נכנס אבל בתקפו כהן לאו בהיתר תפסי, אבל אם טוען ברי מהני תפיסה וכמבואר שם בתוס' דף ו' ד"ה פוטר ממונו וע"ש באשרי, ומשום הכי נמי סבירא ליה בדררא דממונא דמהני תפיסה, דאינו מהני אלא מוחזק בהיתר ותפיסת מוכר מהני אפי' טוען שמא, אבל תפיסת לוקח שהוא באיסור אינו מועיל אלא בטוען ברי.

תנן זה אומר גדול זה אומר קטן ישבע המוכר שקטן מוכר בשלמא לרבא וכו', אמאי ישבע מוכר יחלוקו מיבעי ליה, וכי סבר המקשן דסומכוס יחלוק על חיוב שבועה דאורי'

המקשן הקשה - דכיון שהדין נותן לפי סומכוס שיחלוק את הממון המוטל בספק, דהיינו את ההפרש בין הגדול לקטן, אמאי נותנין לנתבע ליסבע כדן מודה במקצת ולהפטר לגמרי (דהיינו מכל המאה), ישלם חמישים כדינו לפי סומכוס וישבע ליפטר רק על החמישים השניים.

ומה התירוין

מודה סומכוס היכא דאיכא שבועה דאורי' שא"א לעשות "יחלוקו", דהחלוקה לא תהיה שוה, דזה יקבל חמישים בלא שבועה, וזה יחזיק בחמישים רק בשבועה (ריטב"א), ור"ל, ד"יחלוקו" זה רק בחלוקה ממש שוה, וכיון דהיכא דאיכא שבועה דאורי' דלא שייך לעשות חלוקה ממש שוה, מודה סומכוס דאין כאן דיין "יחלוקו".

מדוע פירש"י (ד"ה מודה סומכוס היכא דאיכא), **דסומכוס מיירי דקטעה לידה שהיא אוקימתא דאיפרך בגמ'** (קושיית הגה' הגר"א) וי"ל דהתי' של זוקקין לא א"ש לסומכוס כיון דלרבה

מבואר דלכ"ע מודה סומכוס לרבנן דהמע"ה, כשיש מוחזק עם חזקת מעוברת (או עם חזקת קיימת, בשאלה היום ושכרה למחר), אפי' בטענת שמא. ולכאוי' צ"ע, למה גבי מחליף פרה בחמור, שחזקת מעוברת מסייע ללוקח, מ"מ אפי' כשהלוקח מוחזק בולד בשמא ושמא לית מאן דפליגי דלסומכוס יחלוקו (בין לרבא בין לרבה ב"ר הונא, בין לר"י בין לרשב"ם). **מה יש ליישב**

הישוב הוא דאין כאן קושיא כלל - דמה שמודה סומכוס לרבנן כשיש מוחזק עם חזקת מעוברת (או עם חזקת קיימת, בשאלה היום ושכרה למחר), אפי' בטענת שמא, היינו דוקא כשיש "מוחזק" שיש לו חזקת ממון, דהיינו שמחזיק בממון שיש הוכחה מתפיסתו שהוא שלו, דאנן סהדי דמאי דתפיס האי ידיה, אבל גבי מחליף פרה בחמור, אפי' כשהלוקח מוחזק בולד, אין הוא נקרא "מוחזק" אלא "תפוס", ובזה לא מהני חזקת מעוברת לסייע ל"תפוס", אלא לדעת סומכוס בדררא דממונא שקולים הם יחלוקו.

באלו מקרים סומכוס מודה לרבנן (ה)

א] לדעת רבא, בברי וברי.

ב] היכא דאיכא שבועה דאורי'.

ג] היכא דליכא דררא דממונא (תד"ה דמי עבד גדול, וכן הוא בגמ' ב:).

ד] לתוס' - כשיש מוחזק עם חזקת מעוברת, או עם חזקת קיימת (בשאלה היום ושכרה למחר), אפי' בטענת שמא.

ה] לרשב"ם במוחזק אפי' בדררא דממונא ודוקא בטוען ברי. אך ר"י דחה את רשב"ם, וס"ל דאפי' כשא' מוחזק אמרינן יחלוקו בדררא דממונא. ואף שרשב"ם כאן מיירי בתפוס, ור"י מקשה עליו מצירימ של מוחזק ממש שכן אומרים יחלוקו, הקושיא היא בק"י, אם אפי' במוחזק אומרים יחלוקו, ולא אמרינן המע"ה, כש"כ בתפוס.

ו] מודה סומכוס דסירכא לאו כלום היא (ו, ועי' שיעורי ר' שמואל).

אימתי לסומכוס ב"מחליף פרה בחמור וכו', לא יהיה "יחלוקו"

א] בברי וברי לפי רבא (אלא אי קיימא ברשות לוקח, ישאר אצלו, ואי קיימא ברשות מוכר או באגם, ינתן למוכר).

ב] בברי וברי לפי רבה ב"ר הונא, וקטע לידה אחר המכירה דאינו הילך, ישבע המוכר דברשותו לידה שבועת מודה במקצת (דמודה בפרה וכופר בולד, והולד יהיה כולו למוכר, אפי' קיימא ברשות לוקח).

ג] בברי וברי לרבה ב"ר הונא, אפי' לא קטע לידה, היכא דקיימא ברשות אחד מהם לפי רשב"ם (אלא אי קיימא ברשות לוקח, ישאר אצלו, ואי קיימא ברשות מוכר, ינתן למוכר, דרבה ב"ר הונא מודה לרבא שיחלוקו רק בשמא ושמא היכא דקיימא ברשות אחד מהם, ולא פליגי על רבא שיחלוקו אפי'

המכירה ולכן לא הוּי הילך (אך קשה דשדה גדולה וקטנה, א"א להעמיד כר"מ, שמודה שאין נשבעין על קרקעות).

תנן, המחליף פרה בחמור וילדה וכו', זה אומר עד שלא מברתי וזה אומר משלקחתי, יחלוקו. מדוע יחלוקו (ולא אמרי' המוציא מהבירו עליו הראיה)

מתני' כסומכוס דס"ל ממון המוטל בספק חולקים, ולפי רבא מיירי בשמא ושמא, ולפי רבה ב"ר הונא אף בכרי וברי. ולפי רשב"ס קיימא באגם ולפי ר"י אף ברשות אחד מהם. וצ"ל דלא קטע את יד השפחה או את רגל הפרה, ולכן הוּי הילך, ואין כאן שבועה דאורי'. משא"כ הברייתא (ק:) "המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר ברשותי וז"א ברשותי ישבע המוכר שברשותו ילדה" מעמידה הגמ' לרבה ב"ר הונא דאיכא שבועה דאורייתא ודקטעה לידה כדרבא.

שם במתני', היו לו ב' עבדים וכו', זה אומר גדול וזה אומר קטן ישבע וכו', א] אמאי ישבע ולא אמרי' יחלוקו. ב] אמאי חייב שבועת מודה במקצת הרי מה שטענו לא הודה לו וכו', ועוד הילך הוא וכו' (ב' תירווצים בגמ', רב ור' הושעיא)

א] למ"ד דלא אמר סומכוס בכרי וברי א"ש, ולמ"ד אמר סומכוס אפי' בכרי וברי מודה סומכוס היכא דאיכא שבועה דאורי' (של מודה במקצת) דנשבע ונפטר. ב] לרב איירי בטוענו דמי עבד גדול וכו', ולר' הושעיא בטוענו עבד בכסותו ובדיילפי, ושדה בעומריה.

דף ק:

כשיש ספק האם מכר לו עבד גדול או קטן, האם ס"ל לסומכוס דחלוקו
רק אם ידעינן שאמר לו שתי הצעות, אמכור לך או קטן ככו"כ או גדול ככו"כ.

בב' מקרים נזכר בגמ' "קטעה לידה", אחד נידחה ואחד לא, מדוע

מה שהעמיד רב ששת את הסיפא דמתני' שתובעו עבד גדול ומודה לו בעבד קטן, ומתני' כר"מ שנשבעין על העבדים, וגם בטענו חיתין והודה לו בשעורין, וקטע את יד העבד אחרי המכירה ולכן לא הוּי הילך, נידחה, דשדה גדולה וקטנה, א"א להעמיד כר"מ, שמודה שאין נשבעין על קרקעות. מה שהעמידה הגמ' את הברייתא ד"המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר ברשותי וז"א ברשותי ישבע המוכר שברשותו ילדה" מעמידה הגמ' לרבה ב"ר הונא דאיכא שבועה דאורייתא ודקטעה לידה כדרבא, זה לא נידחה, כי אין כאן תביעה של קרקע, אלא רק של עבדים.

לר"מ שנשבעין על עבדים ואין דינם כקרקע,

בר"ה אמר סומכוס אפי' ברי וברי, וא"כ התובע יקבל בלא שבועה חצי מתביעתו, וא"כ אטו בשופטני עסקינן שיגלגל שבועה כדי להפסיד, דעדיף לו חצי בטוח מאשר הכל בספק דאם הנתבע ישבע יפסיד הכל (נימוקי הגרי"ב).

אלא אמר ר' הושעיא כגון שטענו עבד (גדול) בכסותו וכו' (לקמן ק:), פירש"י, וזה מודה לו בעבד קטן וכסותו, דמחויב שבועה משום כסות, ומישתבע אעבד בגלגול. מה מרויח הלוקח ע"י הגלגול

ע"י גלגול מרויח שאם לא ירצה לישבע על העבד, יצטרך לתת לו את העבד הגדול, משא"כ בלא גלגול יתן לו רק את העבד הקטן, דהכא מיירי בכרי וברי, ואינו יכול להוציא ממנו כלום.

מיהו כל זה הוא לפי רבא שסומכוס לא סובר יחלוקו בכרי וברי אלא רק בשמא ושמא, אבל לפי רבה ב"ר הונא דאפי' בכרי וברי יחלוקו, א"כ בלא גלגול יקבל בנוסף לעבד הקטן גם חצי ההפרש שבין עבד גדול לעבד קטן (דההפרש הזה הוא הממון המוטל בספק יחלוקו), ואם יגלגל שבועה על העבד והמוכר באמת ישבע, כבר לא יעשו יחלוקו, ויקבל רק את העבד הקטן בלי שום תוספת, א"כ למה לו גלגול שבועה, עדיף חצי בטוח מאשר הכל בספק ובפריט שהוא רואה שהמוכר מוכן לישבע. וע"כ צ"ל שרבה ב"ר הונא לא סובר את האוקימתא של ר' הושעיא.

ובזה מיושב רש"י ד"ה מודה סומכוס (ק:), מקושיית הגר"א, דהרי מיירי התם אליבא דרבה ב"ר הונא, וא"כ סומכוס אינו יכול להעמיד את הגמ' באוקימתא של ר' הושעיא, אלא חייב להעמיד באוקימתא של רב ששת אף (נידחית מהלכה, דכל מה שנדיחית זה אליבא דרבא (לפי נימוקי הגרי"ב)).

"היו לו ב' עבדים וכו', ישבע המוכר שקמן מכר", איך מדובר

א] לרב מיירי שתובעו דמי עבד גדול ומודה לו בדמי עבד קטן (לפירש"י, דעשאו שליח לקנות ומסר לו דמים ולא קנה, לפי תוס' שילם לו דמים כדי לקנות עבד, ועדיין לא חל הקנין, דאף שעבדים ניקנים בכסף, איירי במקום שכותבין שטר, או שהתנה שיכול לחזור עד שיתן שטר).

ב] לשמואל מיירי שתובעו בגד לעבד גדול ועדיין לא נחתך הבגד, ומודה לו בכגד לעבד קטן (נ' דמיירי דתובע כו"כ אמות בד לפי מדת עבד גדול, ולכן גם לא הוּי הילך דעדיין צריך לחותכו מחיבורו).

ג] לר' הושעיא מיירי שתובעו עבד גדול בכסותו ומודה לו בעבד קטן בכסותו, דמחויב שבועה משום כסות, ונשבע על העבד בגלגול.

ד] לרב ששת מיירי שתובעו עבד גדול ומודה לו בעבד קטן, ומתני' כר"מ שנשבעין על העבדים, וגם בטענו חיתין והודה לו בשעורין, וקטע את יד העבד אחרי

לשם "קרשים" ולא לשם "זיתים" ולא נתן לו שום זכות יניקה בקרקע, וכל הזכויות מלבד "קרשים" הן שלו, ולכן אף שלא התנה שישהם בקרקע, ואם היה תולשם לא היו זיתים, מ"מ כל עוד לא תלשם, כל שאר הזכויות הן שלו.

ב. אם התיר לו לקוץ מתי שירצה - אפי' יותר מרביעית לבעל הזיתים.

ג. בסתמא - אמדינן דעתיה דכשעשו רביעית חרין משאר הוצאות, כה"ג מקפיד שלא יפסיד ויחלוקו (וצ"ע אמאי יחלוקו, הרי זה כאילו נתן לו רשות לזמן מסויים. וצ"ל דנהי דאין כאן הקפדה, אך גם נתינה אין כאן, ואומד הדעת הוא שעל דבר מועט, מוחל, אך דבר של חשיבות, אינו מוחל), ובפחות הרי כאילו נתן רשות, והכל לבעל הזיתים.

המוכר זיתיו לעצים של מי השמן, [א] כשאל קוץ לאלתר. [ב] כשאל כל אימת דבעית קוץ. [ג] כשמכר לו בסתמא

[א] של בעל הקרקע (ואולם דעת הרשב"א שיחלוקו, ע"י נ"י).
[ב] של בעל הזיתים. [ג] פחות מרביעית לבעל הזיתים יותר מרביעית יחלוקו.

דף קא.

תנן שטף נהר זיתיו ונתנם לתוך שדה חבריו וכו' יחלוקו, [א] למסקנת הגמ' מה הדין כשנעקרו בגושיהן ובתוך ג' ומדוע. [ב] ומה הדין לאחר ג' ומדוע

[א] יחלוקו דבעל הקרקע אומר אילו הייתי נוטע הייתי יכול לזרוע תחתיהם ירק וכו'.
[ב] הכל לבעל הקרקע, דא"ל אם אני הייתי נוטע היה לי הכל.

נעקרו בגושיהן הדעות על החלוקה תוך ג' שנים ואחר ג"ש

א. בתוך ג"ש - לעולא, הכל לבעל הזיתים. למקשן (לפי תוס') ולרבין, יחלוקו.
ב. אחר ג"ש - לעולא ולמקשן יחלוקו. לרבין הכל לבעל הקרקע.

מה הסברות שתוך ג"ש יחלוקו

א. לפי המקשן - דחולק עמו אחר ג' רק על דעת כן שיחלוק עמו בתוך ג' (לפי תד"ה ולימא, וע' מהרש"א, דהוצרכו לזה, דאכתי לא ידענו הסברא דהייתי נוטע נטיעות קטנות ומגדל ירקות תחתיהן).

ב. למסקנה - דטוען, הייתי נוטע נטיעות קטנות ומגדל ירקות.

מה הסברא דאדם לא יוכל ליטול את עציו בא"י אפי' שרוצה לנוטעם במקומם, ויתקיים מצות ישוב א"י אצלו, ומאי חזית

י"ל דחזינן דאדם זה שנשטפו הזיתים לתוך שדהו, עד היום לא נטע שם זיתים אלא השאיר את שדהו בורה, וא"כ אם יטול הלה את זיתיו, שוב ישאיר את שדהו

האם עבד נקנה בכסף, או דלמא דוקא במשיכה כשאר ממלטלין, הוכח

הרי רב ששת מעמיד מתני' כר"מ, והברייתא לכ"ע היא כר"מ, ואפ"ה מיירי דהשפחה נקנית בכסף, דאי במשיכה איך יש ספק מתי ילדה.

"עבד" לפי ר"מ מה דינו [א] לגבי גזילה. [ב] שבועה. [ג] קנין כסף

[א] גזל עבד והזקין משלם כשעת הגזלה כמו בגזל בהמה והזקינה (משא"כ לדעת רבנן דס"ל דעבד הוקש לקרקע דאינה נגזלת, וברשות בעליו הזקין, אומר לו "הרי שלך לפניך").

[ב] נשבעין על העבדים כעל שאר ממלטלין, כמפורש בברייתא (ק:), דהמחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה והמוכר טוען ברי שברשותו ילדה, לדברי ר"מ ישבע המוכר שברשותו ילדה (ואין כאן הילך דמיירי שקטע ליד השפחה שמודה בה).

[ג] עבד נקנה בכסף גם לר"מ, כמפורש בברייתא הנ"ל דקתני "המוכר שפחתו וילדה", לדברי ר"מ ישבע המוכר שברשותו ילדה, וע"כ מיירי דהשפחה נקנית בכסף, דאי במשיכה איך יש ספק מתי ילדה. וכתבו תד"ה ר' מאיר היא (ק:), דהא דנקנה בכסף משום "שלענין קנין כסף לא היו עבדים כממלטלין לר"מ". והגרע"א, בשו"ת סימן קל"ד, הקשה, למה הוצרכו לומר כן, ולא אמרו דאף שעבד הוא כממלטלין לא גזרו בו דלא יקנה בכסף, דבעבד אין חשש שיאמר ללוקח "נשרפו עבדיך בעליה", כיון שיש בהם דעת לברוח מעצמם, ועוד, שיש חיוב על המוכר להצילם משריפה. אלא ג' מכאן דלא פלוג רבנן, אלא דבכל הממלטלין לא מועיל קנין כסף, זולת מה שמצינו בחז"ל מפורש.

מתי שייך שבועה בקרקע

בהודה במקצת בממלטלין, מגלגלין גם על קרקע.

גפנים טעונות האם הן כקרקע או כממלטלין, ולמאי נפק"מ

א. כשאין עומדות ליבצר - לכ"ע כקרקע דמו.

ב. כשעומדות ליבצר, לענין שבועה ולענין מעילה - מחלוקת ר"מ ורבנן.

ג. לענין שבת - לכ"ע כמחבורות וחייב משום תולש.

ד. ולענין בע"ח - לתוס' לכ"ע חשיבי כתלושין ואין בע"ח גובה, אך לפי ר"ח, גם בזה פליגי ר"מ ורבנן.

ה. לגבי נזיקין - בהמה שאכלה פירות גמורין, מחלוקת אי שמין על גב השדה או שמין אותן בפני עצמן ומשלמת כמו שהן בעין (והא דנקטינן גבי גביית בע"ח כר"מ, משום דקיי"ל בנוזקין כר"ש ודין בע"ח כדין נזיקין).

המוכר זיתיו לעצים של מי השמן ומדוע (רביעית ופחות)

א. בפסק לקוץ מיד - הכל לבעל הקרקע (וכן הוא ברמב"ם, מיהו הרשב"א חולק וס"ל דיחלוקו), דמכר רק עצים

הסברות הנ"ל כדי שמקבל לא יצטרך לעשר את חלקו של הנכרי. כלומר, אפי' אם לכ"ע יש קנין או אין קנין, יש מחלוקת נוספת אם מקבל כחוכר או לאו כחוכר. אך דעת התוס' ב' הסברות הנ"ל הא בהא תליא, דאם אין קנין, דאז חוכר חייב מדאור', ממילא בזה גזרו מדרבנן על מקבל אטו חוכר, ואם יש קנין, דאז כל חיובו של החוכר הוא רק דרבנן, ממילא לא גזרינן מקבל אטו חוכר.

א] היורד לשדה חבירו שלא ברשות כמה שמין לו. ב] אמר עצי ואבני אני נוטל האם שומעין לו בבית (למסקנת הגמ'). ג] בשדה

א] בשדה העשויה ליטע, כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנטועה, ובשדה שאינה עשויה ליטע ידו על התחונה. **ב]** שומעין לו. ג] בארץ ישראל אין שומעין לו, בחו"ל תלוי בב' הא"ד (אם הטעם דאין שומעין לו הוא משום ישוב ארץ ישראל, או משום כחשא דארעא).

המשכיר בית לחבירו, כמה זמן לפני שרוצה להוציאו צריך להודיעו, א] בימות הגשמים.

ב] בימות החמה. ג] בכרכים. ד] בחנויות. ה] בתנות של נחתומים ושל צבעים, לרשב"ג
א] שלשים יום קודם החג (ט"ו באלול). **ב]** שלשים יום. ג.] **ד]** י"ב חודש. ה.] ג' שנים.

ב' סברות מדוע אדם לא יוכל ליטול את עציו אחר שהשרישו בשדה אחר, ומה הנפק"מ בין ב' הסברות

א] משום כחשא דארעא - אף בחו"ל אין שומעין לו דוקא ביורד שלא ברשות משא"כ כשנעשה ממילא ע"י שטיפת הנהר, יכול ליטול.

ב] משום ישוב א"י אין שומעין לו - אף כשנעשה ממילא ע"י שטיפת הנהר.

מי שהשכיר חדר ללידך נפשו, ואח"כ נפלה מריבה ביניהם ונעשו שונאים זל"ז, האם יכול להוציאו מן הבית

אם אמר לו מתחילה שאינו משכיר לו אלא רק משום שהוא אוהבו, יכול להוציאו (רמ"א חו"מ סימן שי"ב, ס"ט), ומקורו מסוגיין, וכמו שכתב הריטב"א, דהכא מתחילה גילתה דעתה שאינה רוצה להשכיר וכיון שכן אנן סהדי שרק מפני הקידושין הרשתה לו, אבל אילו השכירה לו ואח"כ נשאה וגירשה, לא היתה רשאית לעשות כן (וע"ש מחלוקת קצה"ח ונתייה"מ).

אם הוזקו החביות בזמן שעמדו ברחוב, מי אחראי

כתב הרא"ש - "וצריכה להודיעו, ואם נאנס אחר שהודיעה, היא פטורה", משמע שאם נאנס קודם שהודיעה, היא צריכה לשלם, דאין לה רשות להזיק לו. ומשמע דהא דשילמה לסבלים שהוציאו את החביות לרחוב "מיניה וביה", כלומר, מן היין עצמו (שמכרה מעט

בורה, משא"כ זה שנשטפו הזיתים מתוך שדהו, חזינן שהוא מחזר אחר שדהו לנטעה כראוי, א"כ ודאי יטענה גם בלא ליטול את עציו, ונרויה ששתי השדות יהיו נטועים. ושוב הראני הב' יוחאי חנונה נ"י, שכ"כ הסמ"ע (חו"מ סימן קס"ח, סק"א, וז"ל "משום דעמדו חכמים על דעתן ואמרו שהראשון ודאי יטע אחרים בשדהו כמו שנטעם מתחילה משא"כ זה שלא נטע תחילה").

וע' נמו"י שכתב סברא אחרת מדוע אין שומעין לו, דאפי' יטעם במקום אחר ושם יקיים מצות ישוב א"י, מ"מ הוא מבטל עכשו מצות ישוב א"י במקום שהם.

והב"י הוסיף שאין שומעין לו משום לא פלוג, או משום דיש לחשוש שמא ימלך בדעתו, ולא יטעם במקום השני.

נחלקו תנאים האם יש קנין לנכרי בא"י להפקיע מיד מעשר, האם יש עוד נפק"מ לדינא במחלוקתם

לדעת תוס' בזה תלוי אם גזרינן מקבל אטו חוכר, אך לרש"י אין זה תלוי בזה.

מהו "חוכר" ומהו "מקבל"

"החוכר" הוא בעלים של כל היבול - אלא דהוא צריך לשלם לבעל הקרקע כו"כ כורין לשנה דמי חכירות, בין עשו בין לא עשו.

"המקבל" אינו נקרא בעלים של היבול - אלא בעל הקרקע, ובעל הקרקע הוא המשלם לקבלן את שכרו כו"כ חלקים מהיבול, ואם לא היה שום יבול, אינו מקבל כלום. אלא לדעת רש"י בס"ד של הגמ', יש מ"ד דגם "מקבל" מעיקר הדין הוא הבעלים של כל היבול, והוא משלם לבעל הקרקע כו"כ חלקים של היבול (ולפ"ז כל ההבדל בין מקבל לחוכר הוא רק בצורת התשלום, האם מיכסה קבועה של תבואה בלי קשר לגידול, או דלמא יחסית לגידול).

באר דין "חוכר" ודין "מקבל" שדה מנכרי (הדעות השונות)

החוכר שדה מנכרי למ"ד אין קנין לנכרי בא"י להפקיע מיד מעשר, חייב לעשר מדאור' את כל היבול, דהכל שלו, ואח"כ משלם לנכרי את חלקו, דאם יפרע לנכרי בלא לעשר נמצא פורע חובו במעשר, ולמ"ד יש קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר, חייב לעשר רק מדרבנן.

והמקבל שדה מנכרי, אינו חייב לעשר את חלקו של הנכרי ואין זה פורע חובו במעשר, דחלקו של הנכרי הוא של הנכרי מעיקרא. מיהו לפירש"י הגמ' ס"ד דגם המקבל שדה מנכרי צריך לעשר תחילה את חלקו של הנכרי, וטעמא מפורש בגמ' משום "דקסבר אין קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר, ומקבל כחוכר דמי". ולדעת רש"י, הן שתי סברות נפרדות, ולא הא בהא תליא, אלא השתא ס"ד דגם "מקבל" מעיקר הדין הוא הבעלים של כל היבול כמו חוכר, וכנ"ל.

ולמאי דמסיק "אלא לעולם יש קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר, ומקבל לאו כחוכר דמי", הוי כמו "אי נמי מקבל לאו כחוכר", והיינו דדי לשלול סברא אחת מב'

ד. אלא דמ"מ נהגו לא להוריד מזוזות - דחמירא סכנתא מאיסורא.

דף קא:

א] המשכיר בית להכירו באיזה דברים המשכיר חייב ובאיזה דברים השוכר חייב, לכתוב מה הכלל בזה. ב] מדוע על השוכר להביא את המזוזה. ג] האם מותר לשוכר לקחת את המזוזה כשיוצא

א] בדבר שהוא מעשה אומן המשכיר חייב, ובדבר שאינו מעשה אומן השוכר חייב. ב] דמזוזה היא חובת הדר. ג] מישראל אסור ומנכרי נוטלה.

דף קב.

כיצד מוכח מסוגיין שמניחין את המזוזה מעומד (כשיטת רש"י במנחות דף לג.)

כ' תוס' - מדאמרינן דצריך גובתא דקניא, ולפי ר"ת שם, שהמזוזה מיושב, גובתא דקניא למה לי, וכ' המהר"ם דצ"ל בדוחק, דלר"ת אפשר לנעוץ ב' מסמרים, ועליהם להשכיב המזוזה, משא"כ לרש"י, שהמזוזה זקופה, א"א להעמידה ע"ג מסמר, ולנעוץ מסמר במזוזה עצמה, אסור, לכן צריך גובתא (ודחו תוס' דגם לר"ת צריך גובתא דקניא, שלא תכלה מלחלוחית הכותל).

וראיה לר"ת - בדמנחות (שם) אמרינן "עשאה כמין נגר פסולה", ו"נגר" היינו מעומד דאמר' (ב"ב, קא). ד"כמין נגר" היינו "קבורת חמור" משמע במעומד (ויש לדחות, דלרש"י כמין נגר, היינו, בריח של הפתח שנועלים בו מבפנים, בין זקוף בין מושכב, וכמין נגר פסולה דוקא כשעשאה מושכב לתוך הכותל).

במעשה רב של הגר"א מובא שהמזוזה צריכה לנעת בפתח, ולכן שלא יכרוך המזוזה בקלף וכדומה שלא יהא חוצץ בין המזוזה למזוזת הבית (הובא בפת"ת סי' רפ"ט סק"ב). הקשה מסוגיין

בסוגיין מבוואר - דאפשר לקבוע המזוזה בגובתא דקניא (ובאמת החזו"א לא חשש לדברי המעשה רב, ואמר שאין זה מהגר"א, כי זה נסתר מהגמ' דילן).

הצר מושכרת ונפלה בה אבירה, מי הקונה בה בקנין הצר המשכיר או השוכר, הוכח בגמ' העמידו למתני' ד"הזבל של בעה"ב", בחצר דמשכיר ושוררים דאתו מעלמא (פירוש חצר דמשכיר שלא השכירה לשוכר), "מכלל דאי שכורה לשוכר כרדייה דמי וקניא ליה מידי דהוי אשוכר את מקומו" (הראב"ד פ"ו משכירות ה"ה, בהשגתו על הרמב"ם שם דהרמב"ם שם פסק וז"ל "הזבל שבחצר הרי הוא של שוכר וכו', אבל אם הבהמות של אחרים, הזבל של בעל החצר שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו אע"פ שהיא שכורה ביד אחרים", וע' מגיד משנה ולח"מ

מהיין כדי לשלם שכרן), הוא רק אחרי שהודיעה לו שיוצאי חפציו ולא רצה.

דיני מזוזה

הטעמים שנענש האדם שהוריד מזוזות

א. ביטול מצוה - לפי רב דאין מתירין יציאת מבגד לבגד (דטעמיה כדכ' תד"ה רב מנחות מא.; דאין לבטל מצות הטליח), ואפי' לשמואל דמתירין, שמא לא היה בדעתו להניח בבית אחר (תד"ה רב שבת כב.).

ב. מזוזה עשויה להציל מן המזיקין - לפי שהמזיקין באין בבית שאין בו מזוזה, וכשנטולה כאילו מזיק אותן שידורו בבית וכמש"כ בשטמ"ק מנחות מא.; אות כ"ד, "ואם יטלנה שמא חבירו לא ימצא אחרת מיד, והו"ל כמזיק את חבירו", וכח" הריטב"א (המיוחסים) כתב, דהעונש הוא מדה כנגד מדה, הוא לא חשש למיתת בני חבירו, דצריכי שימור, וכשאינם משומרים הם מתים, ה"נ כשנטלה קבר אשתו ובניו.

וע' ט"ז יו"ד סי' רפ"ז - שכל מי שנגע יראת אלקים בלבו ורוצה לישב בטח ממורא רוחות רעות ח"ו יעשה מזוזה לכל פתחיו.

אדם יוצא מדיירה, האם מותר להחליף את המזוזות לפחות מהודרות

א. לפי שמואל - אם דעתו ליתנן בבית אחר לכאור מותר, כיון שאין את ב' הטעמים הנ"ל, דהא אינו מניח את הבית בלא מזוזות כשרות (וקי"ל כשמואל, וכן הוא בח" הריטב"א [המיוחסים] בשם רב האי גאון ורב אחא פ' שלה אם דעתו להניח בבית אחר מותר. מיהו יש עוד תנאי, שיעשה כן לאלתר, כדעת דברי חמודות על הלכות מזוזה בשם הנמו"י, שכ' בשם רב אחא משבחה דה"מ בלא קבעה לאלתר בבית אחר, ואי קבעה לאלתר בבית אחר, מותר ליטלה"ה).

ב. מיהו מחמירין בזה - ולא מחליפין דחמירא סכנתא מאיסורא (שמענו). ונ' דחוששין שמא האינן מהודרות אינן כשרות לכל הדיעות, ולאותן דיעות הניח הבית בלא מזוזות. ועוד שמא משום שבגמ' לא נתפרש הטעם מדוע לא להוריד מזוזות, אולי חייש' שמא אין הטעם כתוס', או שיש טעמים נוספים.

סיכום

א. לפי תוס' דיון - אסור להוריד מזוזות אפי' על דעת ליתן בבית אחר, משום דאסור (וסכנתא), להשאיר את הבית הראשון בלי מזוזות, מפני המזיקין ("דכיון דחלה קדושת שכינה על הבית אין לו לסלקה משם", הריטב"א הנדפס מתדש). ולפ"ז מותר להחליף, דאינו משאיר את הבית בלא מזוזות.

ב. לפי תוס' בשבת וגאונים - אליבא דשמואל מותר להוריד ולהשאיר את הבית הראשון בלא מזוזות, ובלבד שקובעין לאלתר בבית השני.

ג. ולפ"ז כשעושה את שניהם - גם מחליף וקובע מזוזות בבית הישן, וגם לאלתר קובע את המזוזות שהוריד, בבית החדש, היה נ' דשפיר דמי.

וקה"י סימן נ"א, ואכמ"ל).

חצר המשכיר ותורי דשוכר, של מי הזבל

בגמ' העמידו למתני ד"הזבל של בעה"ב, בחצר דמשכיר ותורי דאתו מעלמא, ולא בתורי דשוכר, משמע דבתורי דשוכר שייך לשוכר, דאינו מפקירן כיון שהם לפני ביתו, וממילא אין המשכיר יכול לזכות בהן, וכן הוא בריטב"א.

היכי תמצי "חצר שאינה משתמרת" מצד עצמה ומצד בעליה, ואפ"ה קונה לבעליה
כיון שיצא לו שם מציאה בעיר, מיבדל בדילי אינשי מינה והוה כחצר המשתמרת.

מתי חצר אינה קונה

[א] אינה משתמרת.

[ב] באויר חצר, כשאין סופו לנוח ולא מפסיק כלי כגון זרק ארנקי בפתח זה ויצאה מפתח זה, לרבא מספק"ל.

[ג] באויר חצר, כשאין סופו לנוח ע"י שנקלט בכלי מן האויר קודם שהגיע לארץ לרבא פשיטא ליה דלא קני, דלא חשיב כמנוח בחצר, כיון דבעל הכלי קדם וזכה בהם (כגון גללים שאחר שהגיעו לאויר החצר, הניח כלי תחתיהם וקלטם לתוך הכלי מן האויר, ולאביי משמע דקני בעל החצר מיד שהגיעו לאויר החצר, דכבר חשיבי כמנוחין בקרקע, והחוטף בכלי כאילו חוטפן מן הקרקע).

[ד] נקלט בכלי קודם שהגיע לאויר החצר לכ"ע לא קני (כגון, מדביק כלי בשולי פרה).

[ה] איסורא דהיינו דבר הפקר אסור לזכות בו דאיסורא לא ניחא ליה למיקני (כגון ביצים קודם שילוח, או חמץ בפסח).

[ו] חצר אינה קונה למי שיש בחצר רק הילוך כניסה ויצאה כגון המשכיר את ביתו ומשייר לעצמו את חצירו, ויש לשוכר בחצר רק הילוך כניסה ויצאה, אין החצר קונה לשוכר (תד"ה תרת"י).

[ז] חצר אינה קונה לבעל החצר כאשר יש למישהו אחר זכות להילוך כניסה ויצאה בחצר כגון המשכיר את ביתו ומשייר לעצמו את חצירו, ויש לשוכר בחצר הילוך כניסה ויצאה, אין החצר קונה למשכיר, דאין החצר משתמרת לדעת המשכיר, אלא"כ גם המשכיר ביתו פתוח לאותו חצר ומיקרי עומד בצד שדהו (תד"ה וכו', יא:).

[ח] קנין חצר צריך שיהיה הכל בחצר - ואפי' רוב בחצר לא קני (מדאמר רבא, ביצה ביציאת רובה הוא דאיחיבה לה בשילוח, ומיקנא לא קניא עד דנפלה לחצירו).

[ט] אין חצר קונה בדבר שיכול להיות שלא ימצאו לעולם (תד"ה דשתין, כו:).

[י] בגט - אף שיש דעת אחרת מקנה, כיון דחוב הוא לה ואין שליחות בע"כ (יא:).

האם בשביל קנין חצר צריך שיגיע לקרקע, או מהני גם באויר

[א] אם סופו לנוח - סגי באויר לכ"ע.

[ב] אם היה סופו לנוח - וקלטו בכלי קודם שנה, לדעת אביי בעל החצר קנה, ולדעת רבא לא קנה.

[ג] אם אין סופו לנוח - כגון זרק ארנקי בפתח זה ויצאה מפתח זה, לרבא מספק"ל (ולא שמענו שאביי חולק, וצ"ע).

מיתבי יוני שובך וכו', חיבות בשילוח ואסורות בגזל מפני דרכ"ש, ואם איתא להא דאמר ר' יוסי בר"ה חצירו של אדם וכו' קרי כאן וכו', אמר רבא ביצה ביציאת רובה וכו', אי הכי אמאי אסורות משום גזל (כיון דלא נפלה לחצירו) ומשני "אאמן", עכ"ל הגמ', פירש"י, כלומר גזל משום דרכ"ש אפי' אאמן נמי קאמר, דדעתו של בעל השובך עליהן

וצ"ב דהקושיא היתה על הביצים - כדפירש"י (כיון דלא נפלה לחצירו), ולמה כ' רש"י אף אאמן, ואין לומר דכוונתו, שדין הביצים כדין אמן, דמה לו להאריך דעתו של בעל השובך עליהן דבטוח הוא דחוזרים למקומן. אח"כ פירש"י ואי בעית אימא אביצים ולא אאמן. משמע שהגידון היה גם על אמן.

ומפרשים הריטב"א והר"ן - שבאמת ס"ד שאין דרכי שלום על אמן, דמתייאשים מהן, ולכן פריך, דא"כ לפי רבא, גם על הביצים אין, דתפרח עם הביצה, ומשני אפי' אאמן יש דרכי שלום, דאינו מתייאש מהן, דבטוח שחוזרים. ולאבע"א, רק על הביצים יש ולא על אמן, דכיון שיצאה רובה סומך דעתו שתטיל את הביצה כאן. והראשונים הקשו על רש"י איך יכול להיות שלא יהיה איסור גזל על היונים עצמם, הרי זה משנה מפורשת.

לפי תוס' ס"ד - שאסורין משום גזל מוסב על כולם אפי' על הביצים, להכי פריך איזה איסור יש על הביצים, ומשני אאמן, דבאמת אין איסור על הביצים, אבע"א אף על הביצה יש איסור דרבנן, דסמכה דעתיה כיון שיצאה רובה.

כיון דחצירו לא קונה דבר שאסור לקנותו - חשיב הפקר אפי' נפלה לחצירו, וחיבות בשילוח.

אלא דקשה - אמאי קאמר דאסורות משום גזל דרבנן, תיפו"ל דחיבות בשילוח ואסורות מדאור'.

וי"ל דמייירי שנוטלן בלי לשלח - דאז חייב להחזירן משום דרכ"ש (ומוקי לה בקטן שאינו בר חיובא, והחיוב על אביו להחזיר לבעל החצר משום דרכ"ש).

והוי מצי להעמיד בגזל - (ובדרך של היתר), כגון שנותן ידו תחת הביצה ולא התכוין לזכות בה, ואח"כ שילח את האם.

מבואר בתוס' דא"צ כוונה הפכית - לרצות לא לזכות, אלא מספק לא לרצות לקנות.

דף קב:

אסתירא מאה מעי מאה מעי מאה מעי מאה מעי אסתירא אסתירא באר

מה הדין

לשמואל יחלוקו - לרב כולו לשוכר, לר"ג כולו למשכיר.

המשכיר בית לחבירו ונפל ביתו של משכיר, האם יכול לסלק לשוכר

לדעת תד"ה בחזקת (קב:), יכול, אך לדעת רש"י ד"ה לא עדיפת (קא:), יכול רק אם הגיע זמנו ולא הודיעו.

מהם המעמים שמצינו לכך מדוע במקרים הנ"ל אינו פורע

אן גבי בכור סברו תוס' בתחילה משום דהוי ממון שאין לו תובעין, וכשאין חשש שמא יטרידנו בזמן, אינו עשוי לפרוע בתוך הזמן, דהא מבואר בגמ' ב"ב (ה:), דכל הטעם של אביי ורבא דסברי דעביד איניש דפרע בגו זימניה משום ד"זימנין דמתרמו ליה זוזי אמר איזיל איפרעיה כי היכי דלא ליטרדן".

בן מיהו בשוכר, חזינן דאף שהמשכיר יטרידנו בזמן, ג"כ אינו עשוי לפרוע. וע"כ דסברת אביי ורבא "דלא ליטרדן", אינה אלא היכא שכבר חייב לו ואיתרמי ליה זוזי פורע לו תוך הזמן דלא ליטרדן, משא"כ גבי בכור דעדיין לא נתחייב כלל עד לאחר ל' יום ושמא ימות בתוך ל' ויפטר, ושמא הכהן ישתמש בכסף ואז לא יחול הפדיון. וכן שוכר שמא יפול ביתו של שוכר או ביתו של משכיר, ויצטרך שוכר לצאת דלא עדיף מיניה, ובזה א"ש שבכור דומה לשוכר (הסתמכתי בהסבר כאן, על דברי תד"ה כי, ב"ב ה:).

השוכר טוען פרעתי, מה הדין בתוך זמנו, ביום שנשלם זמנו, ואחר זמנו

בתוך זמנו - בחזקת שלא פרע (אפי' לאביי).

זמנו - נאמן בשבועה.

לאחר זמנו - בחזקת שפרע.

דף קג.

המשכיר בית לחבירו ונפל, האם חייב להעמיד לו בית אחר, ואת"ל שחייב, היה קטן האם יכול לבנות גדול וכו' אן כשא"ל בית זה. בן כשא"ל בית סתם. גן כשא"ל בית כזה אני משכיר לך

אן אינו חייב להעמיד לו בית אחר. בן חייב להעמיד, אבל יכול לשנות. גן חייב להעמיד ואסור לו לשנות.

כשיש ספק על פירות של קרקע ואחד מוחזק בפירות (לא בעל הקרקע), מי נחשב למוחזק לשמואל - בעל הפירות.

במילתא דעבידא לגלויי, יש מ"ד דאף לר"ג אזלינן בתר פירות (ע' לקמן קי:). כשיש ספק אם השאיל לשואל ליותר זמן או לא, והשואל מחזיק בחפץ, האם נחשב למוחזק

לפי רב למסקנה - לכ"ע תפוס ל' אחרון, לכן כשאמר "אסתירא מאה מעי" נותן "מאה מעי", וכשאמר "מאה מעי אסתירא" נותן "אסתירא".

מיהו לס"ד דפירושי קמפרש - לרש"י הכוונה "אסתירא שווה מאה מעי יפות", או "מאה מעי רעות שוים אסתירא".

ולתוס' בב' האופנים - אי משום פירושי קמפרש הוה אזלינן בתר הפחות שבלשונות כלומר "מאה מעי רעים" שוים "אסתירא" (דהיינו צ"ו פרוטות), ומדקאמר רב שיש חילוק איך מתחיל ואיך גומר ע"כ ש"מ דלא ס"ל פירושי קמפרש אלא דאזלינן בתר ל' אחרון, וכונת הגמ' דס"ד פירושי קמפרש קאי אמרדן.

כור בל' סאה בסלע אני מוכר לך, ומשך הלוקח י' סאין, האם המוכר או הלוקח יכולין לחזור בהן

לרב - ראשון ראשון קנה בתורת ודאי, ושניהם אין יכולין לחזור, דתפוס לשון אחרון.

לשמואל - ראשון ראשון קנה הקונה מתורת ספק, וכיון שהוא מוחזק, המוכר אינו יכול להוציא מידו, אבל הקונה אם הוא רוצה יכול לחזור בו.

מתי לכ"ע תפוס לשון אחרון

כשרחוקים זה מזה (תד"ה הוה).

מה דעת ריו"ם כשאומר ב' לשונות

אן אם אפשר נקטינן לשניהן.

בן אם סותר - ספק.

גן אם שייך לומר שהשני פירוש לראשון, כך נקטינן.

התעורר ספק אם שוכר חייב לשלם דמי שכירות. מי נחשב ל"מוחזק" השוכר או המשכיר צייר אופנים שונים של ספק

אן השכיר בית בדינו לחודש בי"ב לשנה ונתעברה השנה, לשמואל העמד ממון על חזקתו, בתחילת החודש כולו למשכיר, בסוף, כולו לשוכר, באמצע, יחלוקו. לר"ג תמיד כולו למשכיר, דקרקע בחזקת בעליה עומדת.

בן השכיר בית ל' שנים ואחר ה' שנים טוען השוכר שפרע שכירות אותן ה' שנים, השוכר נאמן בשבועה (תד"ה נקיטת, קג, לגירסת ר"ח).

גן שוכר שטוען בתוך זמנו "פרעתי", אינו נאמן אפי' לאביי דעביד דפרע בגו זימניה, דירא שמא יפול הבית השוכר או ביתו של המשכיר. אחר זמנו, נאמן. ביום שנשלם זמנו, השוכר נאמן בשבועה (היסת, רש"י קג:).

דן במשכנתא מלוה אומר ג' ולוה אומר ב', וקדים מלוה ואכל לפירי דשנה ג', לרב יהודה קרקע בחזקת בעליה עומדת, ולרב כהנא פירות בחזקת אוכליהן קיימי, ולהלכה נפסק כרב יהודה, אלא"כ אפשר לברר, משאירים בינתים פירות בחזקת אוכליהן (קי:).

המשכיר בית לחבירו בדינר לחודש בי"ב לשנה ונתעברה השנה, ובא באמצע החודש,

תוס' בתירוץ ב' שהשואל מוחזק (ד"ה פרדיסי).

א] כי סופו להחזיר (תד"ה פרדיסי).
ב] כי אינו יכול להצניעה ולשומטה (שם).

מה ביאור קרקע בחזקת בעליה עומדת

הדרן עלך השואל

פרק תשיעי המקבל

דף קג.

(בחכירות).

ו) לגבי מכת מדינה, מנכה רק בחכירות (אלא"כ באריסות גילה דעתו שמקפיד).

ז) לטרוח להשקות בדליים מהנהר, אף שהוא טורח גדול, לפי צד א' חייב רק בחכירות, ולפי צד ב' בתוס' חייב רק באריסות (ואולי צד ב' אינו חולק על צד א' לדינא, אלא רק באוקימתא, וצ"ע).

ח) שמין כמה ראויה לעשות ומשלם במיטבא, שייך רק באריסות.

ט) בחכירות הוצרכה מתני' (לקמן קה.), להשמיענו שאינו יכול שלא לנכש אבל באריסות פשיטא שאינו יכול.

י) באריסות חייב לטפל בשדה בשיעורים המבוארים (לקמן קה.), משא"כ בחכירות אין לו ענין כלל לחייבו, דבלא"ה משלם לו חכירותו.

תד"ה מנכה, צ"ע מה הקשו על מתני' מ"מכת מדינה", דלא מנכה לו אלא בחכירות ולא בקבלנות, הרי מתני' לא מיירי ב"מכת מדינה" (הב' אהרן כהן נ"י)

א) כן הקשה מהרש"א.

ב) ועוד הקשה, דהרי רואים בתוס' דלא היה קשה להם על חכירות אמאי מנכה לו אלא רק על קבלנות, וגם זה צ"ע, כיון דלא מיירי מתני' במכת מדינה, א"כ תיקשי להו אמאי מנכה בחכירות גופה, דהרי אין מנכה לו מחכורו אלא במכת מדינה.

ג) אלא ע"כ ידעו התוס' דהכא שאני משום דמקפיד שיהיה דוקא כמו תנאו, א"כ מה הקשו אמאי מנכה בקבלנות, דגם בקבלנות מנכה לו משום דמקפיד.

ד) ומה תירצו דהכא הוא מטעם קפידא, הרי גם בקושיא ע"כ ידעו דהכא שאני מטעם קפידא, מדלא שאלו על חכירות

ה) וביאר מהרש"א, דבס"ד סברו תוס' דטעם "קפידא" לא עדיף מ"מכת מדינה", וא"כ יועיל רק בחכירות, ואמאי מועיל הכא גם בקבלנות.

ו) ותירצו, כיון דא"ל "בית השלחין" דלא איבעי ליה למימר כיון דקאי בגווה מדאמר "ווי", ש"מ שרוצה לומר "כל זמן שתהא בית השלחין כמו שהיא עכשיו שיש בה מעין", פירושו, דהכא הוי קפידא מפורשת וכאילו התנה

כשם שחולקין בתבואה כך חולקין בתבן ובקש וכו', היכן אין חולקין, ומאי קמ"ל מתני' בבבל נוהגין דאין נותנין תבן לאריס (קג:), והכא מיירי במקום חדש שאין בו מנהג ידוע (שטמ"ק, בשם הרשב"א והר"ן).

מה עושים בתבן ובקש (השאלה והתשובה הב' אמדרי י. נ"י)

א) לאכילת בהמות (דוקא התבן, דהיינו הנקצץ עם השבלים, ולא הנשאר). ב) ללבנים (הקש, דהיינו הנשאר בשדה). ג) לזבל את השדה (בעיקר בתבן, ומכאן המילה "דתיתבן ארעאי", אבל אפשר גם בקש, דהיינו הנשאר בשדה).

דף קג:

מה הנדר של מה שבעה"ב צריך להביא ומה שהאריס

בעה"ב צריך להעמיד שדה כדי שהאריס יוכל לעבוד. שמירה מעולה אינה כלולה בחיוב העמדת שדה לעבודה. העבודה בפועל היא חובת האריס.

באלו דברים מצינו חילוקים בין חכירות לאריסות

א) מי הבעלים של היבול, ומי משלם למי, ד"חוכר" הוא בעלים של כל היבול, ומשלם לבעל הקרקע כו"כ כורין לשנה דמי חכירות, בין עשו בין לא עשו, ואילו "אריס" אינו נקרא בעלים של היבול, אלא בעל הקרקע, ובעל הקרקע הוא המשלם לו את שכרו כו"כ חלקים מהיבול, ואם לא היה שום יבול, אינו מקבל כלום (ע' רש"י ריש פרקין).

ב) לגבי שדה של נכרי האם צריך לעשר את חלקו של הנכרי (לעיל קא, ואכמ"ל).

ג) לגבי חלוקה בתבן ובקש ובזמורות, דשייך רק באריסות, דבחכירות לא שייך חלוקה (רש"י קג:; ותד"ה הני, קד.).

ד) להשכיר אילנות ע"ג קרקע שיטול חלקו בפירות האילן אע"פ שאינו טורח בהן, שייך רק באריס.

ה) שבעה"ב נותן עיקר הדברים הצריכים לעבדות הקרקע, דעת רש"י נ' שזה רק באריסות (ביאור הגר"א חו"מ סימן ש"כ, והשו"ע הביא את דעת הסוברים שדין זה גם

בפשטות רבינא מודה לשמואל בחוכר דהוי קפידא, ולא בא אלא להוסיף דמשכחת לה קפידא גם במחכיר (וכ"כ הרמב"ן, הובא ברייטב"א), מיהו תד"ה אידי, כתבו, דרבינא חולק ואין לו קפידא אלא בקאי בגווה בין בחוכר בין במחכיר.

במה ר' מאיר היה דורש לשון הריוט

כתבו תוס' דאף אם האריס לא כתב "אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא", כיון שהריוטות הורגלו לכותבן היה דורשן כלשונות שתיקנו חכמים לכתוב, דאפי' לא כתב כאילו נכתב (דאי דוקא כשנכתב מה החדוש, פשיטא שיש לו לקיים כמו שהתנה, דהא לאו אסמכתא היא).

מיהו ברש"י לא משמע כתוס', דלא כתב אלא "היה דורש הלשון לפסוק הדין אחריו", משמע שיש כאן איזה חיוב שנובע מעצם הלשון, וקשה כמו שהקשו תוס', מה "הדרשה", הרי כך פשוט הלשון, ואולי י"ל דרש"י ס"ל כהר"ן (בשטמ"ק), דבלי דרשה הו"א שמשלם רק פחת הקרקע מחמת שהובירה, ורק ע"י דרשה, דדרשינן א"כ סגי לכתוב "אם אוביר אשלם במיטבא", ולמה לי "ולא אעביד". אלא לאו ש"מ שמתחייב לשלם לבעל הקרקע את חלקו מושלם לפי מה שהיתה ראויה לעשות אם היתה חרושה וזרועה.

במה ר' יהודה היה דורש לשון הריוט

רש"י כתב "ולשון הספרים איני יודע לפרשו כראוי", ור"ל דבגירסה שלנו משמע שהבעל מתחייב להביא את קרבנותיה ע"י שהוא כותב לה "אחריות דאית ליך עלי מן קדמת דנא", ולא מוכן לרש"י על איזה קרבנות הוא מתחייב לה, דאם קרבנות שנתחייבה קודם שנישאו או אחרי שגירשה, מהיכי תיתי שיתחייב לה, ואם קרבנות שנתחייבה בעודם נשואים, בלא"ה חייב. לכן רש"י סובר כלשון התורה כהנים, דאדרבא, אם גירשה ונתן לה כתובתה, היא כותבת לו בשובר שכותבת לו על קבלת כתובתה "התקבלתי כתובתי, ואחראין דאית לי עלך מן קדמת דנא", דהיינו שהיא פוטרת אותו מכל אחריות על הקרבנות שהתחייבה בעודה תחתיו.

ותוס' פירשו - כגירסתינו, שהבעל כותב לה בכתובה שמתחייב להביא עבורה את כל קרבנות שהיא חייבת מעולם ועד היום, פ"י כל קרבנות שהיתה חייבת קודם שנשאת לו יביא בעבורה. ולשיטת תד"ה היה, צ"ל דגם כאן עיקר החידוש הוא שאפי' לא כתב כאילו כתב, וכן דעת תורא"ש.

במה הלל הזקן היה דורש לשון הריוט

לפירש"י הדרשה היא - לגבי כתובת אנשי אלכסנדריא שלא יחולו שום קידושין עד שתיכנס לחופה כפי הלשון שכתבו בכתובה שכותבין להן ביום האירוסין "לכשתכנסי לחופה הוי לי לאינתו", ואף שבשעת הקידושין לא אמר כלום, כל הקידושין הם על דעת מה שכתוב בכתובה, ולכן אף שבשעת כניסתן לחופה באין אחרים וחוטפים אותם מהן, לא עשו בניהם ממזרים.

בפירוש דמקבל רק בכה"ג, ותנאי מפורש עדיף ממכת מדינה, ומהני גם בקבלנות.

היכי תמצוי שמנכה לבעה"ב בין באריסות בין בחכירות

באופן דקאי בגווה והדגיש "בית השלחין" או "שדה האילן", דלא הו"ל למימר כיון דקאי בגווה, גילה דעתו דעל דעת כן הוסיף לו בחכירות, ומבואר בגמ' דמיירי בין בחכירות ובין באריסות, דגם באריסות, אם קבלה בשליש גילה דעתו דהוא על דעת כן, ועתה יכול לתבוע מחצה, הכל לפי מה שנופסד (רש"י ותוס').

א] ת"ר מקום שנהגו להשכיר אילנות ע"ג קרקע משכירין, פשיטא מאי קמ"ל. ב] שם, מקום שאין נהגו להשכיר אין משכירין, פשיטא, מאי קמ"ל

א] כגון מקום שנהגו שבעה"ב מקבל שלישי, והשכיר לו ע"מ שיטול רק רבע, מהו דתימא דמצי א"ל שלכך הפחתתי לרבע כדי שלא תקבל את האילנות, קא משמע לך דאיבעי ליה לפרושי ליה.

ב] כגון במקום שנהגו שבעה"ב מקבל רבע, והשכיר לו ע"מ שיטול שלישי, מהו דתימא דמצי אמר ליה האריס, דלכך הוספתי לך לשליש כדי לקבל את האילנות, קא משמע לך דאיבעי ליה לפרושי ליה.

תנן המקבל שדה מחכירו והיא בית השלחין וכו', יבש המעיין וכו', אינו מנכה לו מן חכורו, ואמאי נימא ליה מכת מדינה היא. ב] שם, אם א"ל חכור לי שדה בית השלחין זו וכו', מנכה לו מן חכורו, ואמאי לימא שמא בעלמא אמרי לך

הב"ע דיבש נהרא זוטא. ב] שמואל תירץ דהב"ע דא"ל חוכר למחכיר, דבכה"ג קפידא, ורבינא תירץ, דמדקאמר זה, מכלל דקאי בגווה עסקינן, וא"כ למ"ל למימר בית השלחין, וע"כ דקא"ל בית השלחין כדקיימא השתא.

דף קד.

למה צריך למענה "איבעי לך לאתויי בדוולא"

א. לחכירות - באופן של מכת מדינה (שיבשו גם יאורי שאר שדות), ולא קאי על הציור שלפנינו שיבש נהרא זוטא, דבזה בלא"ה חייב דמזלו גרם, וקמ"ל דפטור במכת מדינה דוקא אם א"א להציל כלל ע"י שום טורח, אבל אם יכול חייב.

ב. לאריסות - דוקא באופן דאינו מכת מדינה (דיבש נהרא זוטא), וקמ"ל שאינו יכול להוביר וליפטור מלשלם במיטבא בטענה שטורח כזה לא רצה (אבל במכת מדינה משמע שכן יכול ליפטור. ויתכן דמ"מ מסברא תוס' מודים לדינא ללישנא הקודמת, ורק לא ניחא להו להדחק בקמ"ל הנ"ל).

האם רבינא חולק על שמואל בחוכר דהוי קפידא

ולשיתת תד"ה היה, צ"ל דגם כאן עיקר החידוש הוא שאפי' לא כתב כאילו כתב, וכן משמע בתורא"ש, ושור"ר שכן מפורש בנמו"י.

למה חל התנאי בקידושין באלכסנדריא, הרי לא היה תנאי כפול(הב' אמרדי יונתנ' נ"י)

אדם יכול לעשות קידושין שהיו תלויים בזמן או במעשה כרצונו גם בלי דיני תנאי, כגון "הרי את מקודשת לי בשטר זה, לאחר ל' יום" דבאופן זה השטר פקדון בידה עד יום ל' (ע' רמב"ם פ"ט מגירושין).

במה ר' יהושע בן קרחה היה דורש לשון הדיוט

גבי המלוה את חברו על המשכון כיון שנוהג הל"ה לכתוב למלוה "תשלומתא דאית לך עלי כל קבל דיכ"י" (שכותבין כן, כדי שאם יפחת המשכון, יוכל המלוה לגבות משאר נכסי הל"ה כנגד הפחת), לכן אין המלוה יכול ליטול משכון יותר מחובו.

תד"ה הכי, "ודוקא בקרבנות שהן חובה לכפרתה כנון לידה וזיבה וצרתה, או להכשירה לאכול בתרומה", מה קשה טובא בלשון תוס'

הרי להיטהר לאכול בתרומה אין שום טומאה בעולם שצריכה קרבן. וע' רש"ש שגרס בתוס' "ודוקא בקרבנות שהן חובה לכפרתה, או להכשירה לאכול בקדשים כגון לידה וזיבה וצרתה".

בתוס' הנ"ל מבואר דקרבנות נזירותה, מוטלות על הבעל, אבל שאר קרבנות שנדרה ונדבה, לא. מאי שנא נזירות משאר נדר ונדבה, הרי גם נזירות היא נדר

דעת תוס' בהמשך, בנדר או נדבה דבר פשוט הוא ובלא שום ראיה שאינו משועבד לה לשלם נדריה ונדבותיה, דיש חשש דאל"כ אם יקניטוה תחייבנו ק' מנה בכל יום, אבל בנזירות אין לחוש שתדור ותפסידו בגלל הקנטה, שהרי היא אוסרת את עצמה בג' איסורים שהן עול כבד וקשה מאד ליהרהר בהן, ויש בהן "לאו" דאור'.

ה' היכי תמצוי שהבעל אינו יכול להפר נדרי אשתו

[א] דברים שאינן בינו לבניה (כגון דברים שאינן עושים לו הפסד ממוני כנדרים ונדבות, תוס' הנ"ל).

[ב] אם הקדישה ופרעה מיד להקדש (תוס' הנ"ל).

[ג] קודם ששמע (תוס' הנ"ל).

[ד] אפי' שמע "זימנין דמיטרד" (תוס' הנ"ל, ור"ל, ויעבור יום שומעו).

[ה] ע"י שליח לדעת ר' יאשיה, דבעל ממש בעינן (לעיל צו. דכתיב "אישה יקימנו ואישה יפרנו", תרי זימני "אישה", למיעוטי שלוחו. או נמי משום דלשון "אישות" משמע ליה הוא דוקא ולא שלוחו).

בתוס' הנ"ל "יש לחוש שמא תדור ותפרע קודם שישמע", מנין יש לה לפרוע

דהרי התוס' מיידי מה היה אילו הבעל היה משועבד לה, והרי אם היה משועבד לה היתה יכולה לקחת מממונו ולפרוע, אבל אם אינו משועבד לה, אין לזה דין פרעון.

מהי אחריות הבעל על קרבנות אשתו, וחובותיה, שבזמן הנישואין

[א] קרבנות לכפרתה או להכשירה לאכול בקדשים, לכ"ע חייב (ואם הוא עשיר מביא קרבן עשיר, במצורע או בעולה ויורד).

[ב] נדרים ונדבות, אפי' לא הפר לה, אינם מוטלים עליו, והוא סברא פשוטה וכנ"ל, וכש"כ דסתם חובות שלוותה תחתיו שאינם לצורך מה שהוא משועבד לה, אינו חייב.

מהי אחריות הבעל על קרבנות אשתו, וחובותיה, שנתחייבה קודם הנישואין

[א] קרבנות לכפרתה או להכשירה לאכול בקדשים - לפי גירסת תוס' בעלה חייב להביא בעבורה, שהרי כך הורגלו הדייטות לכתוב בכתובה "אחריות דאית ליך (פירוש, "קרבנות שאַתָּ חייבת"), עלי (פירוש, "יהא עלי"), מן קדמת דנא (פירוש, "מעולם ועד היום"). אבל לגירסת רש"י אינו חייב לשלם כלום מקודם נישואין (תד"ה מביא אדם, נדרים דף לה:).

[ב] סתם חובות שלה - מנכסים שלו, לתוס', אינו חייב, אבל רב האי גאון הורה שהבעל חייב לפרוע מכת דר' יהודה דהכא. מנכסים שהכניסה לו, תלוי אם בעל "יורש" או "לוקח".

מהי אחריות הבעל על קרבנות אשתו, וחובותיה, שנתחייבה בנישואיה, ונתגרשה

לפי גירסת רש"י - פטור, כיון דהיא כותבת לו בשובר על קבלת כתובתה "התקבלתי כתובתי, ואחראין דאית לי עלך מן קדמת דנא", דהיינו שהיא פוטרת אותו מכל אחריות על הקרבנות שהתחייבה בעודה תחתיו. ומשמע דלפי תוס' הוא חייב, שהרי אין כותבת לו נוסח זה בשובר.

ו' נפק"מ בהא דבעל בנכסי אשתו לוקח הוי ולא יורש

[א] לאשה שלוותה ואכלה קודם נישואין - אם הבעל צריך לפרוע החוב מנכסים שהכניסה לו, אם יורש חייב ואם לוקח פטור (ומנכסים שלו, מחלוקת תוס' ורב אחאי קד., תד"ה הכי).

[ב] לתקנת אושא - דאשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות, דבעל הוי לוקח ראשון משעה שנשאה, הלכך קדם מקחו למקחו (ואף דאיכא פסידא לאחרני, לקוחות אפסידו אנפשיהו, תוס').

[ג] אשה שגבו ממנה קרקע בחובה - ומתה יורשה בעלה, אינו יכול לפרוע החוב וליטול הקרקע כדין יורש, דכלוקח שויהו רבנן (ואף דטבא ליה עברו ליה, הני מילי

לא אכפול, ואם רצונך שאכפול לשם שבח, אינך צריך קנין, דהן הן הדברים הנקנים באמירה (שטמ"ק).

לשם מה כופלים, איזה מין "כבוד" הוא זה, הרי כולם יודעים שאין הדבר כן, דהרי מיירי במקום שנהגו לכפול (הב' יוחאי הנונה נ"י)

[א] יש לבני"א הנאה מכבוד מזומה - (והדברים מפורסמים).

[ב] כיון שאם עושים קנין - השטר מחייב את כל הכפלים, א"כ לאו כ"ע ידעי שלא עשו קנין, וחושבים אולי באמת נותן כאן כפלים.

"אהני כתיבה לגירעון", צ"ע הרי הוי כשואל שנפחתה מחמת מלאכה, ולמה חייב השואל להשלים את הפחת (הב' מאיר הרוש נ"י)

כן הקשה המאירי - וצ"ב בתירוצו. מיהו לכאור לק"מ, דהרי תנאי שבממון קיים, ויכול המשאל להתנות שיתחייב השואל במתה מחמת מלאכה.

אלא דלפ"ז לא הבנתי - בתד"ה אהני "וכיון שאם לא כתב לו הוא פטור מן הגירעון א"כ מצוה הוא שלא יקחנו והיאך הוא מותר על ידי כתיבה זו", דמה הוצרכו ל"דיוק" "וכיון שאם לא כתב לו הוא פטור מן הגירעון א"כ מצוה הוא שלא יקחנו", הרי פשיטא שפטור כיון שהוא מתה מחמת מלאכה, ועוד מה הקשו "והיאך הוא מותר על ידי כתיבה זו", הרי תנאי שבממון קיים, ולמה יהיה אסור לו להתנות, ואמאי "מצוה הוא שלא יקחנו"

וכנראה דתוס' הבינו - שאהני הכתיבה על כל פחת שיהיה, ואפי' שאינו מחמת מלאכה, אלא מחמת יוקרא וזולא, ושאלתם אמאי מותר "דמצוה הוא שלא יקחנו", כיון דהחזרת העבוט לל"ה העני היא מצוה כעין מצות צדקה "ולך תהיה צדקה", א"כ בכלל המצוה שלא ירד לדקדק עם העני ולתבוע ממנו את הפחת, וא"כ אין זה תנאי שבממון, אלא זה תנאי לבטל מצוה.

באר תירוצי תוס' מדוע מותר לקבל את הגירעון ע"י הכתיבה

א. דהל"ה מקנה לו את המשכון בתורת פירעון, ונפקע מתורת "משכון" ואינן עוד בידו בתורת השבת העבוט אלא בתורת שאלה.

ב. "רבנן הוא דתקון שיכתוב כדי שלא ימנע המלוה מלהחזיר כמו שתקן הלל פרוזבול לפי שראה שהיו נמנעים מלהלוות".

צ"ב בדברי תוס' "רבנן הוא דתקון שיכתוב כדי שלא ימנע המלוה מלהחזיר כמו שתקן הלל פרוזבול וכו'", הרי לא מיירי הכא בתקנת"ת, אלא בלשונות שהורגלו הדיוטות לכותבן

כן הק' מהרש"ל - וכמדומה שתירוצו, דחכמים לא עכבו בעד הדיוטות מלכתוב כן, משום תקנת עניים, וא"כ

היכא דליכא פסידא לאחריני, והכא איכא פסידא למלוה, תוס'. וברש"י משמע דאף הא דלא מיהדר, זה רק אם הוא כלוקח, ודלא כתוס' דזה אף אם הוא כיוורש וכן ברא"ש מבואר כרש"י.

[ד] לאשה ששכרה פרה מעלמא ונישאת - והפרה מתה כדרכה, דאליבא דר' יוסי דאמר תחזור פרה לבעלים הראשונים, אם הבעל בנכסי אשתו היה "שואל", היה חייב לשלם לבעלים הראשונים, ואם היה "שוכר", היה פטור, ואמר רבא בעל לא שואל ולא שוכר הוי אלא "לוקח", ופטור.

[ה] לאשה ששאלה פרה ונישאת - ומתה האשה בתוך ימי שאילתה, אם יורש ש"ש, אבל כיון דהוי כלוקח, הוי שו"ח (תד"ה בעל, צו:).

[ו] למזונות חמותו מנכסים שהכניסה לו - אם לוקח אינה נזיזת, ואם יורש - נזיזת (תד"ה אלא, צו:).

היכי תמצי בע"ה גובה ממטלטלי דיתמי, ומ"ט

[א] משכון שמשכנו ע"י שליח ב"ד - והשיבו לל"ה להשתמש בו, והיה אצל אביהם בתורת משכון, אלא החפץ שייך לתובע, ולא הוי כשאר מטלטלי דיתמי דלא משתעבדי לבעל חוב, "דכיון דמשכניה קנייה כי דידיה לגוביינא" (רש"י, וה"ה מלקוחות אם מקרו שהיתומים והלקוחות דינן שוה "דעשאו בכתיבתו כאילו היא של המלוה", תורי"ד).

[ב] בעיסקא - לדעת רבא (לקמן קד:), דלהכי קרו ליה עיסקא דאם מת לא יעשה מטלטלין אצל בניו, דהיינו דרבא לשיטתו (ולא כנהרדעי), שאין לו רשות למישיב בה שיכרא אלא צריך שתהא קיימת תמיד, ומתעסק בה, לכן סמיכתו עליה כמקרקעי, דטעמא דלא קא משתעבדי מטלטלי דיתמי לבעל חוב משום דמעיקרא לאו עלייהו סמך, שהרי בידו להוציאן, אבל הני אין בידו להוציאן, וכיון שנתן מעות אלו על דעת שלא יוציא אותם וסומך עליהם, יכול לגבותם (רש"י ד"ה להכי קרו ליה עיסקא, קד: ורב אידי בר אבין חולק).

דף קד:

במה רי"ם דורש לשון הריוט

שלומדים מה שהחתן גובה מחמיו - ממה שהאשה גובה מבעלה, דבמקום שנהגו לעשות כתובה "מילוה", דהיינו שכותבים את ערך הנדוניא שמביאה לו מבית אביה כפי ערכה האמיתי, "גובה מילוה", פירוש, דאם עדיין לא הביאה את כל מה שכתוב מבית אביה, הבעל גובה מחמיו, כפי מה שכתוב, ובמקום שנהגו "לכפול", הבעל גובה רק מחצה ממה שכתוב (מיהו אם קנו מהחתן, החתן גובה כל מה שכתוב, אף במקום שנהגו לכפול).

"אי מקנא לא מיכפל אי מיכפל לא מיקנא", באר

רבינא רצה לתת מאה והשביח וכתב מאתים - אמר לו חתנו, נקנה ממך, אמר לו רבינא, אם תרצה ממני קנין,

דהחייב בלא כתב הוא **משום תנאי ב"ד**, וא"כ במה שכתב לא נגרע חיובו (הובא בס' שיעורי הדין).

ונראה להוסיף ביאור בזה, דשורש מחלוקתם היא, בפירוש "היה דורש לשון הדיוט" די"א המילה **"דורש"** אינה מל' **"ודרשת היטב"**, אלא היא מל' **"נתינת תוקף"** כלשונות שתיקנו חכמים לכתוב דאפי' לא כתב חייב (דעת תוס').

מיהו ברש"י דכתב **"היה דורש הלשון לפסוק הדין אחרינו"**, משמע שהוא מל' **"ודרשת היטב"** והיינו שדורשים בעצם הלשון (כגון, מש"כ הר"ן בשטמ"ק, דבלי דרשה הו"א שמשלם רק "פחת" הקרקע מחמת שהובירה, ורק ע"י דרשה, דדרשינן דא"כ סגי לכתוב "אם אוביר אשלם במיטבא", ולמה לי "ולא אעביד", ש"מ שמתחייב לשלם כל מה שהיתה ראויה לעשות).

מה נפק"מ בין רש"י לתוס'

לכאור' נפק"מ בין רש"י לתוס' מה הדין היכא דלא כתב, דלפי רש"י פטור (שהרי לא פירש "דורש", למקום שאין כותבין), ולפי תוס' חייב.

אך עתה נ' דגם רש"י מודה שחייב - אך לא מטעם התוס' שביארו פירוש ל' "דורש", ליתן תוקף כדברי חז"ל שאפי' לא כתב, חייב בעל כורחו, אלא דרש"י ס"ל כהר"ף דגדר החיוב הוא, **דהוי כאילו כתב**, דאנן סהדי דמסתמא **רצונו** לנהוג כמו כולם (וכמו גבי אחריות למ"ד אחריות ט"ס, דהוי כאילו כתב אחריות), אבל אין כאן תנאי ב"ד לחייבו אפי' אם לא קיבל על עצמו, אלא דסתמא דמילתא ודאי קיבל על עצמו.

אבל הרא"ש סובר כתוס' - דגדר החיוב הוא, לא מחמת אנן סהדי דמסתמא רצונו לנהוג כמו כולם ולהתחייב, אלא דהוא תנאי ב"ד לחייבו אפי' אם לא קיבל על עצמו (אלא"כ יעשה תנאי מפורש, שאינו רוצה להתחייב). ולכן אף שהרא"ש ס"ל שכתובה של גוזמא היא כמאן דליתא לגמרי, דאינה אלא פיטומי מילי בעלמא, מ"מ חייב, מצד התנאי ב"ד, ובמה שכתב פיטומי מילי בעלמא, לא נגרע חיובו.

אבל דעת הר"ף - דדוקא היכא שלא כתב כלל, איכא אומדנא דרוצה כמו כולם, אבל כשכתב "אם אוביר וכו', אשלם אלף זוז", בטלה **האומדנא**, שהרי גילה דעתו מה שברצונו, ולא נוכל לחייבו יותר ממה שמונה בדבריו, ולכן אף דהר"ף סובר שהתחייבות "לשלם אלף זוז", היא אסמכתא בעלמא, מ"מ לשון "גוזמא" לא חשיב **כולו כמאן דליתא**, אלא רק החלק של **הגוזמא**, אבל במיטבא, הוא מתכוין באמת להתחייב, וחייב (אבל אילו הר"ף היה סובר כהרא"ש שכתובה של גוזמא היא כמאן דליתא לגמרי, היה פטור, דהא חזינן שלא רצה להתחייב כלום, אלא סתם להגזים).

דינים העולים

א. במקום שנוהגים לכתוב אם אוביר אשלם במיטבא, לכ"ע חייב, לתוס' ולרא"ש, כיון דהוי תנאי ב"ד לחייבו כמו בכל תקנות שתיקנו חז"ל לכתוב. **לר"ף ולרש"י** ג"כ חייב, אך משום אומדנא, דסתמא דמילתא דעתו להתחייב כמנהג.

אין כוונת תוס' כפשטות לשונם דרבנן "תיקנו" כן, אלא רבנן לא "מנעו" שיכתבו כן.

האם לאחר כתיבת "תשלומתא דאית לך עלי כל קבל דיכי" יש מצות השבת העבוט במשכון זה לכאור' תליא בבי' תירוצי תר"ה אהני.

"אם אוביר ולא אעביד אשלם אלף זוז", האם חלה התחייבות על מיטבא, מתי לא הוי אסמכתא

מבואר בסוגיין - היכא דאינו מגזים, פירש"י, דאינו מקבל עליו דבר גוזמא אלא **כמשפט**, דלאו אסמכתא היא, דהכי אפסדיה (מיהו ע' לעיל עג.:: בסוף העמ', דמבואר דנוסף לכך שאינו מגזים צריך גם שיהיה "בידור", ע"ש, וע' תר"ה ואי, ס:).

כשמתחייב הבטחה של גוזמא כגון "אם אוביר ולא אעביד אשלם אלף זוז", האם כל ההתחייבות בטילה, או דלמא חלה התחייבות על הסכום שאינו גוזמא

דעת הר"ף דחייב לשלם במיטבא - דרך התוספת היא גוזמא והוי אסמכתא ובטילה, אבל על השיעור שהיתה ראויה לעשות דעתו להשתעבד, כיון שאינו גוזמא.

אבל דעת הרא"ש - דכיון שבטל ההתחייבות של אלף זוז, ממילא בטל כל השטר, דאין כונתו אלא להגזים, ולא שיעבד עצמו לכלום, דא"א לחלק בדבריו כהר"ף, דעל מה שאינו גוזמא כן שיעבד עצמו, אלא כל דבריו כמאן דליתנייהו דמי, ואין כאן שיעבד של כלום.

ומ"מ כ' הרא"ש דהלכה כהר"ף - שבמיטבא חייב לשלם, אך לא מטעמו של הר"ף, אלא כיון דאף אם לא כתב, חייב לשלם כיון שנהגו לכתוב, א"כ גם כאן, כשתסלק את דבריו, העמידו על דינו וישלם מה שהפסיד.

האם יש נפק"מ למעשה בין הר"ף לרא"ש

נפק"מ היכא דאין רגילין לכתוב "אשלם במיטבא" - דלדברי הרא"ש פטור, דשם א"א לחייבו מצד המנהג, משא"כ לפי הר"ף, חייב, דהוי כמו שכתב "אשלם במיטבא" (שוב הראוני שכ"כ תפארת שמואל על הרא"ש, אות ד', ושכ"כ הבי" סימן ר"ז, דף נט: דלפי הטור הישן, מיהו בשו"ע סימן שכ"ח, לא חילק, אלא כ' דאם התנה אשלם אלף זוז, הרי זו אסמכתא ואינו חייב אלא כפי מה שראוי לעשות).

מה יסוד המחלוקת בין הר"ף לרא"ש

ביאר הגרי"ש אלישיב זצ"ל (שליט"א), דנחלקו בגדר של הא דהיכא דלא כתב, ג"כ חייב, דעת הר"ף דהגדר של "לא כתב" דחייב הוא משום דדיינינן **כאילו כתב** וממילא כשכתב בפירוש "אלף זוז" לא שייך לדון כאילו כתב "במיטבא", ולכן כתב הר"ף דכל הטעם דחייב במיטבא הוא משום דלענין מיטבא מהניא כתיבתו, והרא"ש ס"ל

חלוקת אחרות (כגון ששים אחוזים פיקדון וארבעים אחוז מילוח), ולפ"ז קמ"ל מתני' דלא סגי לתת לחנוני חצי רווחים, דאע"פ שמקבל י' אחוזים תוספת על הרווח שמגיעו, עדיין זה מחזי כרביית וצריך לתת לו גם שכר טירחה כפועל (אבל כאשר המילוח הוא שלושים ושלש אחוזים, סגי שמקבל חמישים אחוזים ברווחים, דאז נמצא שמקבל תוספת של כשבע עשר אחוזים על הרווח המגיעו).

לאחר דברי נהרדעי, מה הפשט במתני' דאיזהו נשך

לדבריהם מיירי מתני' בסתם עיסקא שהוא "פלגא מילוח ופלגא פקדון", א"כ דוקא ככה"ג לא סגי לתת לחנוני חצי ברווחים, דכיון שיש לו חצי בעיסקא, א"כ חצי רווחים הם שלו מצד עצמו, אלא צריך לתת לו שכר טירחה כפועל, ואז שרי אף שאינו מקבל שום תוספת ברווחים על חלקו.

כמה שכר טירחה צריך לשלם למתעסק בעיסקא

דעת רש"י (ד"ה חד עיסקא), דאם העיסקא היא "פלגא מילוח ופלגא פקדון", הלו"ה צריך לקבל ששים ושבע אחוזים של הרווחים דאז נמצא שמקבל תוספת של כשבע עשרה אחוזים על הרווח המגיעו. וכן דעת תוס' בציוור שהפיקדון הוא שני שליש והמילוח הוא שליש, סגי שמקבל חצי ברווחים, דאז נמצא שמקבל תוספת של כשבעה עשר אחוזים, על הרווח המגיעו, ובאופנים אלו אי"צ לקבל תוספת שכר כפועל כדי שלא יהיה נראה כרביית.

הלוקח משיכת יתר מהבנק על סמך ההיתר עיסקא של הבנק, האם יכול להשתמש בכסף לשלם חוב למכולת

מהפלגא פיקדון - לכו"ע אינו רשאי, דזה לא שלו אלא של הבנק.

מהפלגא מילוח - לנהרדעי מותר, לרבא אסור, לפירש"י, דמתוך שיטתו בשל עצמו יטרח יותר גם בשל המלוח. לפי תוס', כי צריך שהקחן יהיה תמיד קיים, כדי שיהיה למלוח מהיכן לגבות (ולכאורה נפק"מ בין רש"י לתוס', דאם נתן משכון למלוח להיות בטוח בפירעון, לתוס' מותר ולרש"י אסור. ונפק"מ הפוכה שלרש"י מותר ולתוס' אסור, אם מוציא להוצאות ביתו רק חלק מהמילוח, דיטרח בשאר).

ואם אינו משקיע - ואח"כ הבנק מחייבו רבית, לא יועיל ההיתר עיסקא, דזה ממש רבית שהרי לא השקיע את הכסף וממה נותן לבנק רווחים.

איזה חילוקים מצינו בין מילוח רגיל לבין מילוח שבעיסקא

[א] לפי רבא אין הלו"ה יכול להוציא בהוצאות ביתו (ונהרדעי פליגי).

[ב] לפי רבא ניתן לגבותו מיתמי ולא חשיב "מטלטלי דיתמי".

ב. במקום שנוהגים לכתוב, אם כתב "אלפא זוזי", לרי"ף חייב במיטבא, דרק הגוזמא בטילה, אבל על המיטבא דאינו גוזמא, כתיבתו מחייבתו, דהוי בכלל מאתים מנה. וגם לרא"ש חייב, דאף שכל כתיבתו בטילה, הא בלא"ה חייב מצד תנאי ב"ד כמו מי שלא כתב כלל.

ג. במקום שאין נוהגים לכתוב, אם כתב "אלפא זוזי", לרי"ף חייב במיטבא, דרק הגוזמא בטילה, אבל על המיטבא דאינו גוזמא, כתיבתו מחייבתו, דהוי בכלל מאתים מנה. אבל לרא"ש פטור, כיון שכל כתיבתו בטילה, ובמקום שאין נוהגין לכתוב, אין חייב מצד תנאי ב"ד.

ד. דעת רש"י, אף דס"ל דבמקום שנוהגין לכתוב חייב אף שלא כתב, מצד האומדנא, מיהו במקום שאין נוהגין לכתוב יתכן שיהיה פטור, דיתכן דס"ל כהרא"ש, דהכותב לשון גוזמא, כל דבריו בטלים. וצ"ע.

כתב "אם אוביר ולא אעביר אשלם אלף זוזי", מה הדין ומדוע

לנהרדעי משלם אלף זוז, דאסמכתא קניא, ולרבא אסמכתא לא קניא ואינו משלם אלף זוז, אבל לפי הרי"ף משלם במיטבא דבכלל מאתים מנה, הרא"ש פליג על הרי"ף וס"ל דלא כלל בדבריו שישלם במיטבא, רק דמשלם במיטבא מדין דלא כתב כאילו כתב (נפק"מ בין הרא"ש לרי"ף, כשאין מנהג).

"ליכחוש ארעא ולא ליכחוש מרא", לענין אלו ב' דברים מוזכרת סברא זו

[א] **קיבל ארעא לשומשמי וזרעה חיטי -** ועבדא חיטי כשומשמי, לרב כהנא מנכה לבעה"ב את הרווח של הכחש (ובמינים אחרים, שאין כ"כ כחש, זו מחלוקת בין ב' תירוצי תוס' אליבא דרב כהנא), אמר לו רב אשי ליכחוש וכר' ואין מנכה לו (ואם עבדא חיטי טפי מן שומשמי, למסקנת הגמ' שניהם מקבלין את הרווח, שגם הקרקע גרם לשבח).

[ב] **דבקבלנות יכול לשנות אפי' לדבר המכחיש (קו: ברש"י ד"ה לא יזרענה).**

מדוע הכי בראי ללו"ה ולמלו"ה "פלגא מילוח ופלגא פקדון"

דבזה חלוקת ההפסדים היא בשוה על שניהם, דאם נאנס הכל, הבעלים מפסידו רק חצי (של הפיקדון) והלו"ה מפסידו רק חצי (של המילוח), אבל אם יהיה שני שליש פיקדון, המלו"ה יפסיד שני שליש, ואם יהיה שליש פיקדון, אף שמובטח לו אחריות על שני שליש ע"י הלו"ה, מ"מ יקבל מעט רווחים.

איך מבינים את מתני' באיזהו נשך, ד"אין מושיבין חנוני למוחצית שכר וכו", לולא דברי נהרדעי

מתנאי' אין ראייה שסתם עיסקא הוי פלגא ופלגא (ונפק"מ אם קרה אונס, איך יחלקו ביניהם את ההפסדים), אלא יתכנו

דף קה.

הוא עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה, תרי עיסקי וחד שטרא פסידא דלוה. באר שתי שטרות - הוא רע למלוה, כי אז המלוה משלם חצי ההפסד.

שטר אחד - הוא רע ללוה, כי אז מתקזז מהריוח לכיסוי ההפסד, ובכל שקל שמתקזז, יש ללוה שני שליש, ולמלוה רק שליש.

כשנעשית עיסקא בין אנשים האם מישוהו מהם יכול לחזור בו

הנותן לא - והמקבל כן, מלבד אם המקבלים הם ב' שאז משועבדים להרדי.

המקבל עיסקא לזמן קצוב, א] האם יכולין "המקבל" או "הנותן" לחזור באמצע הזמן. ב] האם יכול המקבל לקנות בכסף אוכל במכלת

א] המקבל יכול - (דפועל חוזר בחצי היום), הנותן יכול להיות שאין יכול לחזור אפי' מפלגא פקדון, שהרי נתן לו זכות להשתכר בו עד הזמן (תוס').

ב] במחצה פקדון ודאי אינו יכול - ובמחצה מלוה לנהרדעי יכול, ולרבא אינו יכול, דלהכי קרו לה עיסקא (לפירש"י, דמתוך שתתעסק בשלך וכו', לתוס', כדי שהקרן תהיה קיימת).

"ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו"

אף ישו הנוצרי ימח שמו וזכרו דימה שהיה משיח ונהרג בב"ד, כבר נתנבא בו דניאל שנאמר "ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו", וכי יש מכשול גדול מזה, שכל הנביאים דברו שהמשיח גואל לישראל ומושיעם ומקבץ נדחיהם ומחזק מצוותם, זה גרם לאבד ישראל בחרב ולפזר שאריתם ולהשפילם ולהחליף התורה ולהטעות רוב העולם לעבוד אלוה מבלעדי ה'.

אך מחשבות בורא עולם אין כח באדם להשיגם כי לא דרכינו דרכיו ולא מחשבותינו מחשבותיו וכל הדברים האלו של ישו הנוצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו אינן אלא ליישר דרך למלך המשיח ולתקן העולם כולו לעבוד את ה' ביחד וכו', כיצד כבר נתמלא העולם מדברי המשיח ומדברי התורה ומדברי המצוות וכו', והם נושאים ונותנים בדברים אלו ובמצוות התורה וכו', וכשיעמוד המלך המשיח באמת ויצליח וידום וינשא, מיד הם כולם חוזרים ויודעים ששקר נחלו אבותיהם וכו' (הרמב"ם פי"א ממלכים, בהשמטות הצנוורה).

דף קה:

עלו באילן שכוחו רע וכו', טמא, כיצד נטמא פירש"י - דכיון דנשען העליון על התחתון. וצ"ע דבלא"ה יש כאן "היסט" ולמ"ל "נשען". ואולי י"ל דר"ל דאפי' אם התחתון עומד על ענף שכוחו יפה ואינו ניסט, ג"כ נטמא מחמת נשען, וצ"ע.

ובענין נשען - יל"ע אי יש ג"כ חילוק בין דבר הראוי לכך או לא. והראוני דתוס' ד"ה כל שנישא, בעירובין כו. מספקא ליה בזה.

המהלך בבית הפרס על גבי אדם שכוחו רע, טמא, מדוע

כ' מהרש"א דנ' ברש"י - דזהו דוקא אם היו שם אבנים שאינן תקועות וקבועות בארץ, והן נסטות מחמת העובר עליהן, על כן כשהתחתון הולך ע"ג האבנים, כיון שכוחו רע, לולא העליון לא היה האבן ניסט, וממילא לא היה העצם ניסט, נמצא שהעצם ניסט רק מחמת משא העליון.

משא"כ כשהולך בלא אבנים, העליון טהור אפי' בכוחו רע, דבלעדיו נמי התחתון מסיט עצם, ודו"ק (בבית הפרס חייש' לעצם כשעורה שניסט מכוחו שטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל).

היכי תמצוי לעבור דרך בית הפרס בלי להיטמא

א] אבנים יציבות. ב] בהמה שכוחה יפה. ג] נכרי שכוחו יפה. ד] ישראל שכוחו יפה אך לבוש ג' בגדים. ה] אפי' אדם שכוחו רע שמהלך ע"ג הקרקע עצמה בלי אבנים.

היכי תמצוי אדם מניח תפילין של ראש במקום הנחת תפילין של יד

כשמוציא זבל על ראשו - (אפי' מועט, ב"י), מסלק את התפילין מראשו, וקושרם על זרועו במקום תפילין של יד (דאם יסלקם לצדידן או יקשרם במתניו זה מנהג בזיון).

מה גודל המשא שמותר על ראשו יחד עם התפילין

לפירש"י משמע שזו מחלוקת - דלדעת הברייתא דוקא אם היו תפילין רוצצות (מתמעכות), אסור כגון משאוי של ד"ת קבין), ואם לאו מותר (דהיינו משאוי קל או שאינו מונח עליהן, רש"י), ואילו לדעת דבי שילא דאמרו דאפי' מטפחת שלהן אסור להניח על הראש שיש בו תפילין והיינו אפי' רבעא רבעא דפומבדיתא, שהוא דבר מועט (וכ"כ הר"י יונה דזו מחלוקת, מיהו הר"ף והרא"ש פסקו כשניהם, וכ"פ הרמ"א, וע' ב"י ופרישה).

מי מקבל יותר חלקים מהיבול, הארים או בעה"ב

אם האריס לא נתן זרע בעה"ב מקבל יותר - בין אם בעה"ב נתן זרע, בין אם א"צ זרע כגון בכרמים ופרדסים.

"אם אמר לו חבור לי שדה בית השלחין זו או שדה בית האילן זה יבש המעין ונקצין האילן

ח' אופנים שמכת מדינה אינה פוטרת את החוכר

א[שא"ל לזרוע חיטין זרע שעורים - ונישדפה עם רובא דבאגא, דטוען המחכיר "התפללתי ברה"ה על חיטין, אילו זרעת חיטין היה מתקיים בי, "ותגזר אומר ויקם לך" (איוב כ"ב כ"ח, דתפילתי בתחילת השנה שיצליחני בחיטין, היתה מועילה לי להציל החיטין ממכת מדינה, ומה שהשדה נפגעה עכשו ממכת מדינה, זה בגלל שזרעת שעורים, ואני לא בקשתי הצלחה בשעורים).

ב[נשתדפו כל שדותיו של חוכר - שמחוץ לבאגא דא"ל "מזולך גרם" (לצד א' בתוס' דוקא שלא נשאר לחוכר כלום בשדה החכורה, אבל אם נשאר קצת יכול החוכר לומר התקיים בי "כי נשארנו מעט מהרבה" וכל מה שנשדף, זה מכת מדינה. ולפי צד ב' אפי' נשתייר קצת לא חשיב שיור כיון שלא פלט שום שדה מהפסד מרובה).

ג[לשמואל, אם לא זרע כלל - דאמר ליה אילו זרעת הוה מקיים בי "לא יבשו בַּעַת רְעָה וּבִימֵי רִעְבוֹן יִשְׁבְּעוּ" (תהילים ל"ז י"ט). (אמנם עלה בקשיא מ"ש מרועה שהיה רועה והניח עדרו ובא זאב וטרף וכו').

ד[לפי ר' יהודה אם התחייב לשלם למחכיר מעות - שעל המעות לא נגזרה גזרה זו.

ה[היכא שיכול להציל - אפי' במכת מדינה חייב (תד"ה דאפשר, קד.).

ו[זרע פעם אחת ואכלה חגב - (אותה ואת רובא דבאגא או נשדפו), ולא זרעה פעם שניה לפי רבי, או זרעה פעמיים, ולא זרעה פעם שלישית לפי רשב"ג (דפליגי בכמה הוי חזקה).

ז[זרעה אפי' כמה פעמים - ולא צמחה ועדיין לא עברה עונת הזריעה, חייב.

ח[היכא דהיה לו להתנות מראש, ולא התנה - איהו דאפסיד אנפשיה, כגון, אם דרכו של הנהר הראשי המוליך מים לכל הבקעה להיסכר, אע"פ שהיא מכת מדינה, אינו מנכה לו (מדרייק מהגמ' קו.; "נהר סבא לא עביד דמיסכר, מכת מדינה היא, זיל נכי ליה", וכן הוא בשטמ"ק בשם הראב"ד).

החכיר שדהו לזרוע כרצונו, ולא זרע כלל, ונישדפה עם רובא דבאגא, מה הדין החוכר חייב - דאמר ליה, אילו זרעת היה מתקיים בי "לא יבשו בַּעַת רְעָה וּבִימֵי רִעְבוֹן יִשְׁבְּעוּ" (תהילים ל"ז י"ט).

ופריך הגמ' - למה רועה פטור (כשיש אומדנא שגם אם היה שם לא היה יכול להציל), יאמר לו בעה"ב, אילו היית שם, היה לי נס, שהיית מבריח את הארי. אלא ודאי שאין סומכין על הנס, וא"א לחייב ממון על סמך טענה שהייתי ראוי לנס.

ומתריצים - רועה שאני, דמוכח שבעה"ב לא היה ראוי לנס, דאילו היה ראוי, היה קורה לו נס גם בלי הרועה, ע"י הכבשים עצמן (משא"כ גבי שמואל לא מוכח שאינו ראוי לנס, וא"כ שפיר נשאר בעה"ב בטענתו, אם היית זורע היה לי נס).

מנכה לו מן חכורו, ואמאי, לימא ליה שמואל בעלמא אמרי לך

לשמואל - אם המחכיר אמר לחוכר שמואל בעלמא, אם החוכר אמר למחכיר קפידא.

לרבינא - אפי' אם המחכיר אמר לחוכר, קפידא, מודקאמר "זה" מכלל דקאי בגוה, ולמה הוצרך לומר "בית השלחין", אלא לומר "בית השלחין כדקיימא השתא".

כמה זה כדי להעמיד בה כרי

ר' יוסי ברה"ח אמר כדי שתעמוד בו הרחת, ולוי אמר ג' סאין, ודבי ר' ינאי אמרי סאתים.

כמה הוא "כרי נפילה"

לגבי המקבל שדה מחבירו ועשתה מעט מדי - שאין בה כדי טורחו, יכול האריס למנוע מלהתעסק בה אם עשתה בשיעור פחות מכדי נפילה, דהיינו, בשני ריו"ח ד' סאין לכור (במקום שראוי לגדול כור, לא גדל רק ד' סאין), ובשני רב אמרי ח' סאין לכור (ולא פליגי אלא דבשני דר' אמי הוה כחישא ארעא, והגר"א גורס במקום סאין, קבין).

לגבי הלקט שנתכסה ע"י הרוח - שפיזרה את העומרים, נותן לעניים כדי נפילה היינו, ד' קבין לכור זרע (היינו שזרעו בה כור, ולא שקצרו כור), ואם למפולת יד או שוורים נשאר בתיקו.

לגבי אריס - השיעור שחייב להמשיך להתעסק, אם השדה עשתה ד' (בשני דריו"ח) או ח' סאין לכור (בשני דר' אמי, זהו שיעור הזרע לשדה כדי שיצמח בו כור תבואה).

לגבי לקט - השיעור שנותן לעניים (כשנתכסה ע"י הרוח), ד' קבין לכור זרע (היינו, לשדה שזרעו בה כור, ולא שצמח בה כור), והאם למפולת יד או שוורים נשאר בתיקו.

דף קו.

מכת מדינה

היכי דמי מכת מדינה

א[לפי רב יהודה - דאישדוף רובא דבאגא.

ב[לפי עולא - שנשדפתו ד' שדות מד' רוחותיה.

ג[לפי המקשן משני אליהו - (קו.), דוקא כשאין תבואה בכל העולם.

מה טעם מכת מדינה פוטרת את החוכר, ושום אונס אחר אינו פוטר

מכת מדינה - זו מכה שעושה את השדה ל"שדה שאינה ראויה לתבואה" (תד"ה אלא, קו., אבל השתא דאמר כי אישתדוף רובא דבאגא הוה מכת מדינה ולא חשיבא שדה זו ראויה לתבואה וכו'), והוי כמקח טעות.

אבל מכה "פרטית" - שאינה מוגדרת כמכת "מדינה", אלא מכה על "יחידים", אין זה פוטר את החוכר, דאין כאן מקח טעות דהבעיה אינה בשדה, אלא מזלם גרם (ע' רש"י ד"ה מהו, קה.; מי אמרינן דכיון דנשתייר תלם אחד על פני כולה שלא לקתה אין זו מכת מדינה, אלא מזלו וכו').

החכורה וסמוך לה, שלא נשדף, האם תלם זה חשיב הפסק בינה לשדות האחרים, וממילא אין זו מכת מדינה, או דלמא שיוור מועט כזה לא חשיב, ולא הוא הפסק. ולכאור' בעיה זו אינה באת"ל לקודמת, אלא שתיהן חזופפות, אם נפשטות שתלם נקרא שדה בקודמת, ממילא נפשטנו גם לגבי הפסק. ואולי לגבי הפסק צריך יותר מתלם.

מיהו י"ל שזו כן באת"ל לקודמת, דהיינו, את"ל שתלם א' שנשדף לא הוא מכת מדינה כי הרוב לא נשדף, מה הדין אם הרוב כן נשדף חוץ מתלם אחד (כלומר שדה שלימה פחות תלם האם חשיב מכת מדינה), ולפ"ז זה לא מצד הפסק, אלא האם תלם אחד חשיב שיוור או לא. אלא דקשה, א"כ למה מיירי דוקא שהתלם שלא נשדף הוא סביבותיה של השדה החכורה. וצ"ע.

גן אם ד' השדות הסמוכות הן "בורות", וממילא לא היה מה שישדף, אבל שאר השדות סביב נישדפו, האם זה נקרא מכת מדינה דאילו ה"בורות" היו זרועות גם הן היו נישדפות, או דלמא זה נקרא "הפסק", והן שתי מכות נפרדות והוא מזלו גרם והם מזלן גרם, אבל אין כאן צירוף ביניהם להקרא מכת מדינה.

דן אפי' את"ל שדעות בורות אינן "הפסק" והיו מכת מדינה, אבל אם ד' השדות הסמוכות הן "אספסתא" והן לא נישדפו, ושלו "תבואה" ונישדפה, וכן שאר שדות "תבואה" סביב ה"אספסתא" נישדפו, אולי זה הפסק, שהרי היה כאן "אספסתא" שישדף ולא נשדף, ואע"פ שהוא מאכל בהמה הוא "הפסק", והן שתי מכות נפרדות והוא מזלו גרם והם מזלן גרם, ואין כאן צירוף ביניהם להקרא מכת מדינה, או דלמא "אספסתא" לא חשיב "הפסק" וזה נקרא מכת מדינה דאילו היו זרועות "מאכל אדם" גם הן היו נישדפות, שלא נגזרה גזרה אלא רק על מאכל אדם.

הן אפי' את"ל ד"אספסתא" כיון שהוא מאכל בהמה לא הוא "הפסק", וזה נקרא מכת מדינה דאילו היו זרועות "מאכל אדם" גם הן היו נישדפות, האם "זרע אחר" של מאכל אדם חשיב "הפסק", שהרי היה "מאכל אדם" בינתים שישדף ואם אעפ"כ לא נשדף ש"מ דהן שתי מכות נפרדות, או דלמא "זרע אחר" לא חשיב "הפסק" וזה נקרא מכת מדינה דאילו היו זרועות "מין תבואה" גם הן היו נישדפות, שלא נגזרה גזרה אלא רק על "מין תבואה".

והן אפי' את"ל ד"זרע אחר" כיון שאינו "מין תבואה" לא הוא "הפסק", וזה נקרא מכת מדינה דאילו היו זרועות "מין תבואה" גם הן היו נישדפות, האם "חייטין" חשיב "הפסק" לגבי "שעורים", שהרי היה "מין תבואה" בינתים שישדף ואם אעפ"כ לא נשדף ש"מ דהן שתי מכות נפרדות, או דלמא "חייטין" לא חשיב "הפסק" לגבי "שעורים" וזה נקרא מכת מדינה דאילו היו זרועות "שעורים" גם הן היו נישדפות, שלא נגזרה גזרה אלא רק על שעורים.

ז) כל העולם כולו בשדפון ושלו בירקון - אי נמי איפכא, תיקון.

מיהו הגמ' נשארית בקשיא - דאין זו הוכחה שבעה"ב לא ראוי לנס, דנס ע"י הכבשים עצמן זה נס גדול, ואכתי יאמר לו בעה"ב, אף שאיני ראוי לנס רבה, אבל לנס זוטא (אם היית שם), אני כן ראוי. אלא ודאי מוכח דלא כשמואל, אלא אפי' על סמך נס זוטא אין אדם יכול להוציא ממון, ונשארה הגמ' בקשיא.

והקשו תוס' - הרי בגמ' לעיל מוכח כשמואל, דאמר' שבעה"ב יכול לטעון אילו זרעת חייטין לא היו נשדפים, שהיה מתקיים בי "וְהַגְזֹר אֹמְרָא וְיָקָם לָךְ", ואם כשזרע שיעורין במקום חייטין ונשדפו יכול לומר לו כן, כ"ש כשלא זרע כלל, שאין הוכחה שהיה ראוי להשתדף, א"כ רואים שכן סומכין על הנס.

ותירצו - התפילה צריכה להיות מבוררת, ולעיל שהתפלל על חייטין, אין זה נס שהקב"ה מקבל תפילתו, משא"כ תפילה סתמית שיצליח כל מה שזרע, זקוק לנס זוטא שתתקבל.

למה למעלה הביא את הפסוק ותגזור אומר ויקם לך, וכאן הביא פסוק לא יבושו בעת צרה

לעיל הוא טוען נגד שידפון שקרה, וטוען שלולא שינה מדעתו לא היה קורה. כאן לא היה שדפון, כי לא היה על מה שיחול, וטוען וכו',

כמה פעמים צריך לחזור ולזרוע

אכלה חגב - ואת רובא דבאגא (או נשדפו), ב"פ לרבי, וג"פ לרשב"ג (פליגי בכמה הוי חזקה).

לא צמחה כלל - חייב כמה פעמים עד סוף עונת הזריעה (שמא לא הגיע הזמן), בחרפי פליגי תנאי אי עד א' כסלו, או ט"ו, או ל' כסלו. ובאפלי, עד אדר לרש"י, או עד שבט לתוס'.

אחד הספיקות של עולא "אספסתא מאי". מהן צדדי הפסק

המחכיר טוען - ששדות האספסתא סביב שדהו שלא נשדפו עם כל הבאגא, זה ראייה שדהו לא נשדפה מחמת מכת מדינה שהיתה בכל הבאגא, אלא מחמת גזירה מיוחדת על החוכר בלבד, ומזלו גרם.

החוכר טוען - ששדות האספסתא סביבו לא נשדפו (עם כל הבאגא), כי הגזירה היתה רק על מאכל אדם, ואין זה הפסק, אלא שדהו בכלל הגזירה של כל הבאגא במכת מדינה.

מהן הספיקות של עולא

אן נשדף תלם אחד בלבד בכל שדה בד' רוחותיה של השדה החכורה, הסמוך ביותר לשדה החכורה, האם זו מכת מדינה דהא פגעה גם בשדות הסמוכות, או דלמא כה"ג לא חשיב מכה בשדות הסמוכות, דרובן נשתייר, ורק אגב הפגיעה בו נפגעו גם הן (בקיצור האם תלם זה כמו שדה שלימה או לא).

בן נשתייר תלם אחד מכל שדה מד' רוחותיה של השדה

תבואה בעולם, דע"כ חשיב "שנת תבואה", היינו, ששייך שיהיה תבואה.

בס"ד עולה - משום דבעינן "שדה ראויה לתבואה", ואיכא, דלא חשיב מכת מדינה אלא כשני אליהו. **ובמסקנה עולה** - אע"ג ד"אינה שדה ראויה לתבואה", דהא חשיב מכת מדינה, משום דלשדה אחוזה בעינן "שנה ראויה לתבואה", היינו, שהיה שייך שיהיה תבואה (משא"כ שני אליהו דלא שייך כלל, דהוי כמו לזרוע בקיץ).

שנה שאין תבואה בעולם כשני אליהו, אינה עולה למנין ב' שנים של שדה אחוזה. לולא הגמ' שלנו יש בזה "סברא", ואין זו רק "גזירת הכתוב" בלי טעם, מדוע

כיון דהוה מפרשינן דשנה שאין תבואה בכל העולם כשני אליהו, זהו השיעור של מכה כדי שתיקרא "מכת מדינה", וא"כ מובן היטב דשנה כזו אינה עולה מן המנין, כיון דהגדרת "מכת מדינה", דזו מכה שעושה את השדה ל"שדה שאינה ראויה לתבואה", וא"כ כיון שהשדה אינה ראויה לתבואה, אין שום תועלת ללוקח מאותה שנה, ושפיר אינה עולה מן המנין.

אבל אחרי שבגמ' שלנו נתבאר שהשיעור של מכת מדינה הוא דאישתדוף רובא דבאגא, על כרחך לפ"ז הדין שאם יש תבואה בעולם השנה עולה מן המנין, זו גזיה"כ בלא טעם, מדוע

דאם השיעור של מכת מדינה הוא רובא דבאגא, א"כ חזינן דהלוקח שדה אחוזה ולקחה במכת מדינה, דהשדה מצד עצמה אינה ראויה לתבואה מ"מ השנה עולה למנין ב' שנים היכא שיש תבואה בעולם, ועל כרחך לפ"ז זו גזיה"כ בלא טעם, כי מה זה נותן ללוקח שיש תבואה בעולם, כיון שהשדה עצמה אינה ראויה לתבואה (ולא מזלו גרם, דהרי זו מכת מדינה).

מיהו למסקנת הגמ' (ד"שביעית אפקעתא דמלכא"), ביארו התוס' דכל שיש תבואה בעולם, השנה עולה מן המנין, זה לא סתם גזיה"כ בלא טעם, מדוע

דלמסקנת הגמ' זה בגדר "סימן" דזו "שנת תבואה", דכיון דיש תבואה בעולם, סימן שהיה שייך שגם פה יהיה, ואע"פ שעכשו יש כאן "שנת שדפון" דאיכא מכת מדינה דאשתדוף רובא דבאגא, חשיבא אפשר להיות בה תבואה כיון שיש בחו"ל בשום מקום בעולם, וכה"ג חשיב "שנת תבואה", ולכן עולה מן המנין, משא"כ בשנים פְּבִשְׁנֵי אליהו חשיב "כלא אפשר להיות בה תבואה" כיון דבשום מקום ליכא.

בן לגבי שביעית, דאין זו נקראת שנת תבואה אף שיש תבואה בחו"ל "דהמלך ביטלו מלזרעה, והרי היא כמו שאינה, ולא קראה הכתוב לישראל שנת תבואה" (רש"י, ויבר ביארנו במקומו את שיטת תוס' בביאורו).

האם שבע הספיקות של עולא הם גם אליבא דרב יהודה

שש הספיקות הראשונים ודאי לא שייכי אליבא דרב יהודה, דהרי כולן שאלות של הפסק וצירופים, ולרב יהודה דאזיל בתר רובא דבאגא, אין נפק"מ בהפסקות בינתיים. אך לכאור' הספק השביעי שייך גם לרב יהודה, דאם כל הבאגא בשדפון ושלו בירקון אי נמי איפכא, האם אצלו זה חשיב מכת מדינה, דהרי אין המכה אצלו שוה לרובא דבאגא. מיהו הרי"ף הרמב"ם והרא"ש פסקו כרב יהודה ולא הביאו את הספק הזה להלכה, וצ"ב אמאי.

וכן הק' תורת חיים, דבהך בעיא בתרייתא דכל העולם כולו בשדפון וכו', אליבא דרב יהודה נמי איכא נפקותא, וכיון שכל תיקו דממונא קולא לנתבע וחומרא לתובע, למה לא הביאוה הפוסקים. ועוד הקשה, אמאי נקט הכא "כל העולם כולו בשדפון וכו'", הרי אליבא דעולא בד' שדות שסביבותיה סגי.

ולכן פירש התור"ח, דהך בעיא ג"כ קאי באת"ל, את"ל חטיטין לגבי שעורים כמין אחר דמי, ולא הוי הפסק (אלא היא מכת מדינה), דאפשר לומר שלא נגזרה גזרה אלא רק על שעורים, כל העולם כולו בשדפון ושלו בירקון או איפכא, פירוש, אם אותן ד' שדות שסביבותיה הן של חטיטין ולא לקו, ושלו ושל כל העולם הם של שעורים ולקו, אלא שלו בשדפון ושל כל העולם כולו בירקון או איפכא, מהו, מי אמרינן כיון דיש ב' שינויים בין שדה לשאר שדות שלקו.

[א] דיש ד' שדות סביבותיה שלא לקו.

[ב] אפי' שאר שדות שכן לקו, לא לקו באותה מכה של השדה שלו, לכן הוי הפסק, או דלמא לא שניא, אבל היכא דליכא הפסק כלל, אלא דשלו בירקון ושל כולם בשדפון או איפכא, אין מה להסתפק דודאי מכת מדינה היא, ומנכה לו מן חכורו, ואין שום נפק"מ בהך ספק לפי רב יהודה.

מיהו דעת המאירי דבעיא זו היא גם לשיטת רב יהודה, דהדבר בספק אם השדפון והירקון דומות למכה אחת אם לאו. וכ' המאירי דמ"מ אם של כל העולם בשדפון ושלו אכלה חגב או בהיפך אין ספק שאין מנכה לו שאין ב' מינין אלו דומין זה לזה.

נשתדפו כל שדותיו של מחכיר וגם השדה שחכר ולא היה מכת מדינה

למסקנת הגמ' אינו מנכה לו.

המוכר שדה אחוזה והיתה שנה אחת מכת מדינה ברובא דבאגא, האם עולה למנין ב' שנים, ומדוע (הו"א ומסקנה)

בס"ד עולה - משום דלא חשיב מכת מדינה אלא כשני אליהו, אבל רובא דבאגא זו שנה "ראויה לתבואה". **ובמסקנה עולה** - אע"ג דחשיב מכת מדינה ו"אינה ראויה לתבואה", משום דלגבי שדה אחוזה סגי שיש

בארץ בהיתר ולהכי לא מקרי שנת תבואה.

האם יש דין קטלנית לאשה שא' מבעליה מת במניפה

נ"ל סמך להקל - מההיא דתנן (ב"מ קה ט:). המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב, אם מכת מדינה היא, מנכה לו מחכירו, ואם אינה מכת מדינה, אינו מנכה מן חכירו. אלמא, אע"ג דאמרינן דמזליה דחוכר גרם, ומשום הכי אינו מנכה לו מן חכירו כשאינה מכת מדינה, ואפי' היכי דאישתדוף כל שדותיו של מחכירו, כדאית' התם, אפי' הכי, כשהיא מכת מדינה, אין תולין במזלו.

והכא נמי איכא למימר בקטלנית - דקיי"ל טעם אסור משום דמזל גורם, דכיון שהוא מכת מדינה, אין לומר דמזל גרם. ומ"מ צריך שתהיה המגפה חזקה, שרוב אנשי העיר ימותו בה, כדאמרינן בההיא, היכי דמי מכת מדינה, אמר רב יהודה, כגון דאישתדוף רובא דבאגא וכו'.

והכא אפשר דאזלי ביה לחומרא - למיסר לכתחלה, משום סכנתא (שו"ת הריב"ש סימן רמג).

דף קז.

"רבין אחי הני דילי דילך ודילך דילי" באר

[א] **רש"י דילי דילך** - יש אילנות שהן שלי והפירות שבהן הן שלך, **ודילך דילי** - ויש אילנות שהן שלך שהפירות שבהן הן שלי, ומיירי באילן העומד על יד המיצר וס"ל כרב ד"הנוטה לכאן לכאן והנוטה לכאן לכאן", ד"נוטה" קאי **אשרשים**, דהיינו דאולינן בתר נטיית השרשים, דאילנות שלי ששרשיהן כפפו ונטו כולן לתוך שדך ויונקים משלך, הפירות שבהם הם שלך, והאילנות שלך ששרשיהן נוטין לתוך שלי ויונקים מארצי, הפירות שבהם שייכים ל"י" (ושמואל סובר דבעל האילן ובעל השרשים, חולקין).

[ב] **תוס'** - כתבו דפירש"י אינו מיושב, וכוונתם, דלשון **"נוטה"** לא משמע על **"שרשים"** אלא על **"ענפים"** (כן משמע בתורא"ש שכתב מה שפירש"י שהשרשים נוטין ולא פירש כמשמעו שהענפים נוטים וכו'), ולכן פירשו שהאילן עומד **ממש על** המיצר שבין שניהם (ולא על יד המיצר כפירש"י), והשרשים מתפשטין בשדה בקרקעו של זה כמו של זה, אלא **הענפים** נוטין יותר לשל אחד מהם, וס"ל כרב ד"הנוטה לכאן לכאן וכו', דאולינן בתר נטיית **הענפים**, דכל אחד נוטל את כל הפירות שעל הענפים שאצלו (ופירות שעל הענפים שכנגד המיצר חולקים בשוה).

אלא דלפ"צ צ"ב מהו לשון **"דילי דילך דילך דילי"**, דלכאור' הו"ל למימר **"דילי דילי דילך דילך"**, דהרי כל אחד לוקח את הפירות שאצלו. ובחכמת מנוח פירש **"דילי דילך אפי' מה שנטעתי בידי**, קצת ממנו הוא **דילך**, והיינו הפירות בענפים שנוטין לרשותך הם שלך, וכן בהיפך, **דילך דילי**, אפי' מה שנטעתי בידך קצת ממנו הוא שלי, והיינו הפירות בענפים שנוטים לרשותי".

וצ"ב מה הכוונה **"מה שנטעתי בידי"** ומה שנטעת

מהו החילוק בין מכת מדינה דחשיבא **"אפשר להיות בה תבואה"**, אע"פ שפפועל אין כאן תבואה, משא"כ בשנים פבשני אליהו חשיבא **"לא אפשר להיות בה תבואה"**, הרי סוף סוף גם בשנים פבשני אליהו **"היה אפשר להיות בה תבואה"**

נ' דבשנים פבשני אליהו, כיון דבשום מקום ליכא, חשיב **שינוי טבע** הבריאה כמו שירד גשם בקיץ (כמו בתענית דף כד:). דרבה התפלל שירדו גשמים בתקופת תמוז, בגלל בקשת אמו של שבור מלכא, ובא אביו בחלום להודיעו שיש עליו קפידא בשמים בגלל זה, ומאז היה נקרא **"זנוף"**, אבל אם יש תבואה בעולם, חשיב **"חורף"**, ולא חשיב שינוי טבע אם ירד כאן גשם, לכן כה"ג חשיב **"שנת תבואה"**, ועולה מן המנין.

"אלא מעתה שביעית תעלה לו מן המנין וכו', מדוע בלי הגמ' שלנו לא קשה לגמ' סתירה מיניה וביה בנוף הברייתא, דשביעית אינה דומה לשני אליהו **"דהא איכא תבואה בחוצה לארץ"**

משום דלולא סוגיין הו"א דגדר שנה שאינה עולה מן המנין הוא **"שנה שהשדה אינה ראויה לתבואה"** (כיון דהוה מפרשינן דשנה שאין תבואה בכל העולם כשני אליהו, והוה השיעור של **"מכת מדינה"**, והרי הגדרת **"מכת מדינה"** היא דור מכה שעושה את השדה ל"שדה שאינה ראויה לתבואה") ולפ"ד ניחא שפיר דשביעית אינה עולה מן המנין כיון דבשנה זו השדה אינה ראויה לתבואה ואין שום תועלת ללוקח מאותה שנה.

אבל אחרי שנתבאר בסוגיין דמכת מדינה היא אפי' דאישדוף רובא דבאגא, שפיר קשה, דא"כ שביעית תעלה מן המנין, מדוע דאחרי שנתבאר דמכת מדינה אינה כשני אליהו, חזינן דאפי' שנה שיש בה מכת מדינה שהשדה מושבתת בפועל ואינה ראויה לתבואה, אפ"ה גזה"כ דשנה כזו עולה לו מן המנין כיון דאיכא תבואה בעולם, א"כ קשה, דגם שביעית תעלה מן המנין, אע"פ שהשדה מושבתת, כיון שיש תבואה בעולם.

ומה התירוץ ד"שביעית אפקעתא דמלכא היא"

למסקנת הגמ' אם יש תבואה בעולם, זה בגדר **"סימן"** דזו **"שנת תבואה"**, דסימן שהיה שייך שגם פה יהיה ולכן עולה מן המנין (ואע"פ שעכשו יש כאן **"שנת שדפון"** דאיכא מכת מדינה דאשתדוף רובא דבאגא, לא חשיב שינוי טבע אם ירד כאן גשם, לכן כה"ג חשיב **"שנת תבואה"**, ועולה מן המנין), אבל שביעית אינה נקראת שנה ראויה לתבואה כיון שלא שייך שיהיה היתר לזרוע בשביעית, וכאן לא יועיל **"סימן"** שיש תבואה בחור"ל, דכאן הוא איסור, ואין שום דרך לסלק את האיסור שיהיה אפשר להיות תבואה

בידך. וצ"ל דלשיטת תוס' דהאילן נטוע באמצע על המיצר, אין נפק"מ מי נטע אותו, ולכן שפיר אומר האחד לחבירו **"דילי אפי"** אילן שאני נטעתי על המיצר, קצת ממנו הוא **דילך**, והיינו בענפים שנוטין לרשותך, וכן **דילך דילי**, אפי' אילן שאתה נטעת על המיצר קצת ממנו הוא **שלי**, והיינו בענפים שנוטים לרשותי" (ודעת שמואל דחולקין את כל הפירות שעל כל הענפים בשוה, דאזלינן בתר השרשים שהם שוים ולכן יהיו שוים גם בענפים). ושוב נ' דא"צ לדברי החכמת מנחה, אלא יש לפרש בפשיטות לשון **"דילי דילך דילך דילי"**, דכיון שלפי תוס' מיירי שהאילן עומד באמצע על המיצר שהוא של שניהם, ואין השרשים מתפשטים לקרקעו של זה יותר משל זה, א"כ היה צריך להיות יחלוקו כמו שמואל, לכן אומר רב שפיר, **"דילי דילך אפי"** החלק שלי באילן הוא שלך, והיינו הפירות בענפים שנוטין לרשותך הם שלך, וכן בהיפך, **דילך דילי**, אפי' החלק שלך באילן הוא שלי, והיינו הפירות בענפים שנוטים לרשותי".

מה דין אילן הנטוע כולו ברשות אחר, וכל השרשים יוצאין לשל חבירו

לפירוש"י בזה הוא מחלוקת רב ושמואל בסוגיין, דלפי רב, הכל לחבירו שהשרשים יונקים ברשותו (שדי נופו בתר עיקרו), ולפי שמואל יחלוקו בעל השרשים ובעל האילן. ולדעת תוס' בזה הכל לבעל האילן (נתיבות, סימן קנ"ה ס"ק ט"ו, וכן הוא ברמ"א סימן קס"ז).

על מי אמר ריו"ח בסו"פ לא יחפור (כו): דמביא וקורא שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ

א **לדעת רש"י** ריו"ח אמר כן על שמעון, שראובן שכנו נטע אילן סמוך למיצר וכולו בתוך שטחו של ראובן ורק השרשים כפפו ונטו כולן לתוך אדמתו של שמעון ויונקים משלו, דאף דהאילן הוא של ראובן, שמעון מביא ביכורים, דהפירות הם של שמעון כיון דיניקתן ממנו, דריו"ח ס"ל **כרב** בסוגיין דאזיל בתר שרשים (כ"כ תורא"ש כאן, וכן הוא בתוס' ב"ב שם, דזה הפשט בדברי ריו"ח "ואחד אילן הנוטה מביא וקורא", דמבואר בסוגיין דפליגי רב ושמואל באילן הנוטה על המיצר דרב אמר הנוטה לכאן וכוונתו לכאן והנוטה לכאן ושמואל אמר חולקין ופירש"י דבנטיית שרשים איירי ולפיכך ריו"ח כרב דאזיל בתר שרשין. וע"ש בב"ב ברש"ש שהקשה, דלפ"ז איך יתבאר דברי ריו"ח שם "אחד אילן הסמוך למיצר.. מביא וקורא".

ב **לדעת תוס'** ריו"ח אמר כן על ראובן שנטע אילן בתוך שדהו ונטפו נטה לרשות שמעון, **דראובן** מביא ביכורים מהנוף שהוא ברשות שמעון, כיון שכל הנוף הוא שלו, וגם רב ושמואל מודים בזה לריו"ח.

ב' דברים שע"מ כן הנחיל יהושע את הארץ
א עשבים שאין בהן מאכל אדם (אלא לבהמה), אין בהם משום גזל, ומותר ללקוט משדה חבירו.
ב לרש"י, כשהשרשים של העץ אצל אחד מהם, שדי

נופו בתר עיקרו והכל לבעל השרשים (ולתוס' כשהנוף נוטה, וגזע האילן כולו ברשות אחד מהם, ונפק"מ שמביא וקורא).

מתני אומרים שדי נופו בתר עיקרו ומתי לא (לפי תוס')

א **לשמואל אמרינן שדי נופו בתר עיקרו** - בין שהעיקר ברשות אחד (ראובן, וכל הפירות של ראובן אף שהנוף כולו ברשות שמעון), ובין שהעיקר הוא באמצע בתוך המיצר דהיינו ברשות שניהם (ויחלקו שניהם בפירות אף שהנוף כולו ברשות שמעון), אבל בשתי גנות זו למעלה מזו וירק בינתים, אע"פ שעיקרו ברשות העליון, יתכן דשמואל יודה דלא אמרינן שדי נופו בתר עיקרו כר"מ, אלא יסבור כר' יהודה דאזלינן בתר הנוף, והירק כולו לתחתון, משום א) שהתחתון יכול למלאות את גנתו עפר וממילא לא יהיה כאן ירק (והדרך לעשות כן להשוות הקרקע).
ב ועוד **זכל** הנוף ממש הוא ברשות התחתון (משא"כ בסוגיין רוב הנוף על המיצר ברשות שניהם, ורק מעט נוטה לאחד הצדדים, לכן אמרינן שדי נופו בתר עיקרו).

ב **לרב אמרינן שדי נופו בתר עיקרו** - כשהעיקר ברשות אחד, וכן בשתי גנות זו למעלה מזו וירק בינתים, שעיקרו ברשות העליון, אבל כשהעיקר על המיצר דהיינו ברשות שניהם, אין אומרים, אלא אזלינן בתר הנוף.

א **איך פירשו, ברוך אתה בעיר. ב** **וברוך אתה בשדה. ג** **ברוך אתה בבואך. ד** **וברוך אתה בצאתך**

א רב פירש, שיהא ביתך סמוך לביהכ"נ, ור"י פירש שיהא בית הכסא סמוך לשולחנך.

ב רב פירש שיהו נכסך קרובים לעיר, ור"י פירש שיהו נכסך משולשין שליש בתבואה וכו'.

ג רב פירש שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעת ביאתך מן הדרך, ור"י פירש שתהא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם וכו'.

ד רב פירש שיהו צאצאי מעיך כמותך, ור"י כנ"ל.

דף קז:

"והסיר ד' ממוך כל חולי", **מהו "כל חולי"**
פירש"י - "דבר שכל החלאים תלויין בו". לרב - זו עין הרע. לשמואל - זה הרוח. לר' חנינא - זו צינה (משמע שצינה בידי שמים היא, והא ר' חנינא עצמו אמר לקמן דצינה היא בידי אדם, ולכאור' קשה, אם זה לא בידי שמים, איך מבטיחה התורה שד' יסיר אותה מאתנו, וי"ל דמה שהתורה מבטיחה שד' יסיר אותה מאתנו, היינו, שד' יחמם את העולם או יתן לו מלבושים שלא יצטרך לזיזה, תד"ה הכל כתובות ל). (לדעת ר' חנינא "כל חולי", לא מתפרש דבר הגורם לכל המחלות, אלא שד' ישמור מכל סוגי חולי, אפי' מסוג כזה שיכול להשמר ממנה לבד, שוטנ'). לר' יוסי בר חנינא - זו צואה (אוזן וחוטם). לר' אלעזר - זו מרה.

אמת המים ד' אמות

ב' פירושים בתוס', וצ"ע לפי הפירוש הב' זלול בהו.

דף קה.

"רבנן לא צריכי נמירותא", למאי נפק"מ
דאינם צריכים להשתתף בהוצאות בניית החומה לעיר.

מה עושים באריסות במכת מדינה

מחלקין מה שיש.

סברת ר' יהודה לפי חו"ב

אם משלם לו מהשדה פירוש שהם כמו שותפים, ממילא שניהם מפסידים (קצת דומה לאריסות). אבל אם משלם מעות (וה"ה פירות מהשוק לכאור), א"כ אינו כשותף אלא כמכר, והוא כמסולק לגמרי מהשדה.

א] מקום שנהגו להשכיר אילנות על גבי קרקע משכירין, פשיטא. ב] מקום שנהגו שלא להשכיר אין משכירין, פשיטא

א] לא צריכא במקום שבעה"ב מקבל שלישי, וכאן בעה"ב סיכם אתו לקבל רק רבע, מהו דתימא דאמר ליה האי דבצרי לך אדעתא דלא יהיבנא לך באילנות קא משמע לן דאיבעי ליה לפרושי ליה.

ב] לא צריכא במקום שבעה"ב מקבל רבע, וכאן בעה"ב סיכם אתו לקבל רק שלישי, מהו דתימא דאמר ליה האריס מה שהוספתי לך זה אדעתא שתתן לי באילנות קא משמע לן דאיבעי ליה לפרושי ליה.

אדם שגירש את אשתו, האם חייב בקרבנות
שלה שמלפני הגירושי, ומנלן

כל הקרבנות שהיא חייבת - שלא בנדר ונדבה, כגון קרבן זיבתה ואשם וחטאת שעליה, הכי גרסינן לה בתורת כהנים אמר ר' יהודה לפיכך אם פטרה אינו חייב בהן, שכן היא כותבת לו אחראין דאיתא לי עלך מן קדמת דנא, והכי פירושה לפיכך, אם גירשה ונתן לה כתובתה, ועדיין קרבנותיה עליה אינו חייב בהן, שכן כותבת לו בתוך השובר שכותבת לו על קבלת כתובתה התקבלתי כתובתי, ואחראין דאית לי עלך מן קדמת דנא וכל אחריות שהיה לי עליך מלפני היום הזה, ולשון הספרים איני יודע לפרשו כראוי.

ב' שטרי פסידא דמלוה, חד שטרא פסידא
דלוה. באר

בב' שטרות (ש אחד הרויח ואחד הפסיד), המלוה מקבל חצי בהפסד ושליש בריוח, משא"כ בשטר אחד, כיון שמנכים את כל ההפסד מהריוח לפני חלוקת הריוח, יוצא שהמלוה קיבל רק שלישי הפסד ודו"ק (כי חלוקת הריוח וההפסד שווה).

ד' דברים שיעורם ד' קבין

א] פריצי זיתים ד' קבין לקורה באתרא דמעילי כורא בעוללא (קה).

ב] לתפילה ד' קבין מניח ע"ג קרקע ומתפלל.

ג] לתפילין באיזה משאוי הוי רציצה, ד' קבין.

ד] לקט לעניים ד' קבין לכור זרע וצ"ע אם למפולת יד או לשוורים

א] שביעית אינה עולה מן המזון, לענין ב' שנים שיכול המוכר לנאול שדה אחוזתו.

מדוע. ב] מדוע שביעית עולה לו מן הגירוע

א] גזה"כ דבעינן "שני תבואות" שנים שיש בהן תבואה בעולם, ושביעית אע"ג דאיכא תבואה בחוצה לארץ, אפקעתא דמלכא היא, ולא חשיב שנת תבואה לישראל.

ב] לענין הגירוע מספיק דחויא למישטחא בה פירי.

עד דאתו אריסי מדברא וקיימא כימה
ארישייהו. באר את החשבון מתי זה

כימה הוא זנב טלה, ובניסן הוא באמצע הרקיע אחרי ח' שעות מעלות השחר (דבניסן מתחיל טלה לעלות בעלות השחר, עולה שעתיים, ואחרי שש שעות ראשו מגיע לאמצע הרקיע, ואחר שעתיים זנבו באמצע הרקיע). ופירש"י דהאריסים חוזרים קרוב לסוף שעה עשירית, א"כ ע"כ מיירי שטלה מתחיל לעלות שעתיים אחרי עלה"ש, והיינו (שמזל דגים עולה בעלות השחר).

המקבל שדה מחבירו לזרעה תבואה האם
מותר לזרעה קטנית א] בבבל. ב] בארץ
ישראל. ג] לרבנן. ד] לרשב"ג ומדוע

א] בארץ ישראל - מתני', אסור לכר"ע, דיש לחוש
לכחשא דארעא.

ב] בבבל - לרבנן מותר, לרשב"ג אסור (רש"י).

מיתבי י"בש האילן או נקצין שניהם אסורים
בו כיצד יעשו ימכרו לעצים וילקח בהן קרקע
והוא אוכל פירות". באר מה הקושיא, ומה
התירוץ

ההוא גברא דמשכין פרדיסא לחבריה לי' שנין וקש לה' שנין (בזמנו, רש"י) אביי אמר פירא הוי (דהוי כשאר זמורות דאדעתא דהכי נחית), רבא אמר קרנא הוי וילקח בו קרקע והוא אוכל פירות (דכיון שהוא בכל הכרם, וכליא קרנא).

והגמ' הבינה דיבש דומיא דנקצין, מה נקצין בזמנו אף יבש בזמנו וקתני ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות, מוכח כרבא.

ודחינן - לא, נקצין דומיא דיבש, מה יבש בלא זמנו אף נקצין בלא זמנו, ולכן הוי קרנא.

דגביא דמיא", דס"ל דאפי' לדבריהם שהם השביחו, אינם מקבלים קרקע כשיעור השבח, אלא מסלק אותן בזמנים, וא"כ נמצא שהבע"ח גובה את הקרקע ממנו"פ והוא מוחזק בקרקע, והם באים להוציא ממנו דמים כשיעור השבח.

דינא דבר מצרא

קנה שדה בלי רשות הבר מצרא (כגון דלא קנו מיניה), שהדין שצריך להחזיר את הקרקע לבר מצרא, מזה הדין אם בינתיים התייקר או הוזל, כמה צריך הבר מצרא לשלם ללוקה. ברשות הבר מצרא אייקר או זול, ומשלם ללוקה כפי ששילם.

ומה הדין אם קנה שדה שוה מאתיים במנה רואים אם המוכר היה מוזיל לכולם, משלם מאה, ואם לא, משלם לו מאתיים.

ומה הדין אם קנה שדה ששוה מאה במאתיים (למסקנת הגמ') משלם לו מאתיים (דאין אונאה לקרקעות).

נפק"מ בין רש"י לתוס' ברקתא דנהרא דלפי רש"י הראשון לא מסלקין אותו, משא"כ לפי תוס'

בין אחין

לפי ר"נ מסלקין, וכש"כ אם שתיקן של אדם אחד.

פירש"י דלר"נ אין דינא דבר מצרא. מה קשה לפירושו

[א] דבכתובות נ' דר"נ אית ליה דינא דבר מצרא, דשאלו את ר"נ גבי אדם שאמר לשליח למכור לו קרקע "אע"ג דטעה שליח, אמר להו דטעה שליח לא קאמינא. אמרו ליה, **והא מר הוא דאמר** אין אונאה לקרקעות", דמבואר מלשון הקושיא דפריך לר"נ לא ממתני' בפי' הזהב, אלא מדברי עצמו בסוגיין, דלא פריך "**והא תנן**" אלא "**והא מר הוא דאמר**" (אמנם רש"י שם למד שהקושיא ממתני' בזהב, וגרס "והאמר מר", אך קשה לפירושו כמה קושיות, ע' תורא"ש) והיינו דפריך מדברי ר"נ שהובאו בסוגיין, גבי אדם שקנה במאתים ושוה מאה, ובא המצרן לסלקו, דמסקינן דחייב ליתן לו מאתים ואינו יכול לומר לו לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי, משום דהכי אמרי נהרדעי משמיה דר"נ **אין אונאה לקרקעות**. והיינו דהמקשן בכתובות הבין שהלוקח שקנה את השדה במאתים, הוי כמו שליח של הבר מצרא, ור"נ דחה דאינו כשליח אלא כבעה"ב, דנהי דע"פ דין באמת הוא כשליח עבור הבר מצרא, מ"מ כאשר הוא קנאה, הוא קנאה לעצמו ולכן אין אונאה, אבל אם שליח ממש טעה, מצי אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי. עכ"פ מבואר דר"נ סובר שיש דינא דבר מצרא, וקשה על פירש"י.

ועוד הקשה בתורא"ש שתי קושיות - [ב] קשה דרב נחמן דהלכתא כוותיה בדניי לית ליה דינא דבר מצרא. [ג] דלא אשכחן שום אמורא דלית ליה דינא דבר מצרא.

לפי תוס' דבעלמא יש לר"נ דינא דבר מצרא, מאי שנא דבסוגיין לית ליה

דדוקא במכר מודה ר"נ דאיכא דינא דבר מצרא דלא היה

לו להעלות על דעתו שהיו הבעלים רוצים למכור ולא היה יכול לקנותה עד שיתרצה המוכר למוכרה (והוסיף תורא"ש, ואפי' אחר שנתרצה המוכר למוכרה נמנע מלחזר אחריה לקנותה פן יעלנה עליו בדמים), אבל בסוגיין מיירי שהיתה קרקע הפקר שכל אחד יכול לקבלה מן המלך בטסקא, הלכך לא שייך כאן ועשית הישר והטוב כיון שהיה יכול לקבלה מן המלך ולא חש (והוסיף תורא"ש, ואם היתה חביבה עליו למה לא קבלה עליו עד הנה ועל מה סמך, דדוקא ביני אחי מסלקינן ליה שעשה יותר מדאי שלא כהוגן להחזיק בין אחין ושותפין והם לא חששו למהר לקבלה מן המלך כי סמכו על זה ששום אדם לא יעשה כל כך חוצפא גדולה לקבל ביניהם).

אדם שאינו מצרן ביקש רשות מהמצרן לקנות, האם המצרן יכול לסלקו ומדוע

מחלוקת אם צריך לקנות ממנו - והלכה שצריך, ואם לא קנו, יכול לומר משטה הייתי בך, כדי להעמידה על דמים הראויין לה, שאם באתי אני אצל הבעלים היה מעלה לי בדמים בשביל שחביבה עלי, ואם כן קניינו של זה אינו כלום, אם אייקר או זול ארעא ברשותא דבר מצרא אייקר או זול, ולא יוסיף ולא יגרע הלוקח מלקבל דמים שנתן בה, דכי אייקר רווחא דבר מצרא הוא, וכי זול פסידא דבר מצרא הוא.

"השתא דאמרת צריך למיקנא מיניה וכו'", **צ"ע הא אותה נפק"מ אפשר' גם למ"ד לא צריך למיקנא מיניה בכה"ג שלא ויתר על זכותו כמצרן**

ע" תורא"ש שאה"נ, ורק משום דקאי אפלוגתייהו נקט בהאי לישנא. ובנמו"י ובמהרש"ל משמע לא כך.

האם דינא דבר מצרא שייך בהפקר

לפי רב יהודה ור"נ - לא.

לפי נהרדעי - כן, לפי שיכול למצוא לו אחרת לזכות בה.

האם מחלוקת הנ"ל היא דוקא בהפקר, או גם במכר, ומה הסברא

לדעת רש"י - מחלוקת הנ"ל היא בין בהפקר, בין במכר.

לדעת תוס' - דוקא בהפקר מחלוקת, אבל במכר, לכ"ע יש דינא דבר מצרא, דלא היה לו להעלות על דעתו שהיו הבעלים רוצים למכור ולא היה יכול לקנותה עד שיתרצה המוכר למוכרה, ואפי' אחר שנתרצה המוכר למוכרה נמנע מלחזר אחריה לקנותה פן יעלנה עליו בדמים, אבל בהפקר שכל אחד יכול לקבלה מן המלך בטסקא, פליגי אי שייך ועשית הישר והטוב כיון שהיה יכול לקבלה מן המלך ולא חש, ואם היתה חביבה עליו למה לא קבלה עליו עד הנה ועל מה סמך.

היכי תמצוי שהלוקח אינו יכול לקנות שדה כזו במקום אחר, ואעפ"כ הבר מצרא מסלקן

תשלום וכו', דאם הנכרי מציע יותר, לא משמתינן ליה. וברש"י משמע - שחז"ל חייבו רק בשלילה ולא בחיוב, דהיינו חייבו את הלוקח לא לקנות כאן, אין זו הפקעת בעלותו על ממונו דיכול לקנות במקום אחר, אבל להפקיע את כוחו של המוכר למכור כרצונו, ולחייבו למכור דוקא לבר מצרא, זו הפקעת בעלותו על ממונו.

נפק"מ בהא דדינא דבר מצרא אינו על המוכר

א] דלבר מצרא אין דין תרעומת על המוכר - למה לא הודיעו שרוצה למכור, או למה מכר לנכרי שאין לו דינא דבר מצרא, דיכול לומר "מה עשיתי לך אם ארצה לא אמכרנה לך" (רש"י ד"ה עכ"ם).

ב] לפירש"י שכן מצרן ות"ח - אין הת"ח קודם, דת"ח לאו בר עשיית הישר והטוב הוא, דהרי האי "ועשית", אלוקח שדיוה רבנן. משמע שאם זה היה דין במוכר, היה רשאי להקדים את הת"ח.

ג] פירש"י קרוב ות"ח מצרנים - אין לת"ח דין קדימה דאטו משום דת"ח הוא משלח גלימא דאינשי (רש"י ד"ה שכיני העיר). ונ' כוונתו, דטענה זו שייכת דוקא כיון שדין בר מצרא הוא חיוב על הלוקח, דאז מובן שלא ראוי לת"ח לדחוף את עצמו ראשון ולדחות אחרים מפניו, אבל אם זה היה חיוב על המוכר, שפיר היה שייך דין קדימה להקדים למכור לת"ח לפני שמוכר לע"ה, ואין זה נקרא שהת"ח משלח גלימי דאינשי, דלא הוא ערשה זאת אלא המוכר, שמקיים את חיובו לכבוד ת"ח (ותוס' חולקים, כדלקמן).

שכיני העיר ושכיני השדה שכיני העיר קודמין. האם זה דין או עצה טובה, ולמי זה נאמר

לפירש"י - זו עצה טובה למוכר שדהו, ובאו ב' קונים לקנותה, אחד שכנו לדירה, ואחד שכנו לשדה (שיש לו שדה בשכנות לשדהו, אך השדה הנימכרת אינה מיצרנית לאף אחד מהם), ראוי וטוב למוכר להקדים את שכנו לדירה.

לפי תוס' - זה דין קדימה בין ב' מצרנים, דמצרן מצד העיר (פירוש, שיש לו שדה סמוכה לביתו שבעיר, והשדה הנימכרת סמוכה לה), וזכותו קודמת למצרן מצד השדה (פירוש, שיש לו שדה מיצרנית לשדה הנימכרת, אבל אין שדהו סמוכה לעיר). ואין דין זה מוטל על המוכר, אלא זה דין בין המצרנים לבין עצמם, דדינא דבר מצרא לא מוטל על המוכר אלא הלוקחים.

שכן ות"ח, קרוב ות"ח, ת"ח קודם, האם אלו דינים או עצות טובות, מה הציור

לפירש"י - אלו הנהגות טובות למוכר שדהו, ובאו ב' קונים לקנותה, אחד שכנו לדירה, ואחד ת"ח שאינו שכנו, או ששניהם אינם שכנים, אלא אחד קרובו ואחד ת"ח, דראוי וטוב למוכר להקדים את הת"ח.

לפי תוס' - זה דין קדימה בין ב' מצרנים, דמצרן שהוא ת"ח קודם למצרן שהוא שכן או קרוב, ואין דין זה מוטל

קנה במאה ושוה מאתים - דאם לכ"ע היה מוזיל, הבר מצרא נתון לו מאה ומסלקו.

ותנמה מאד למה מסלקו - יאמר לו הלוקח למצרן "לא הייתי יכול למצוא בשום מקום אחר לקנות קרקע שוה מאתים במאה", ודמיא למתנה דלית בה משום דינא דבר מצרא, דהרי כל מה שחכמים תיקנו דין בר מצרא משום "ועשית הישר והטוב" דאומר הבר מצרא ללוקח "כיון שיש לך כסף, תמצא הרבה שדות לקנות במקום אחר, הנה לי לקנות סמוך למיצרני". כן הק' תורא"ש, ותי' דלא פלוג חכמים דכיון ד"מכר" הוא, ובאלו הדמים היה מוכרה לכל אדם זכה בה המצרן.

בעה"ב שלח שליח לקנות לו קרקע, וקנה קרקע ששוה מאה במאתים, האם בכה"ג אמרינן "אין אונאה לקרקעות"

בשליח רגיל יכול לומר לו המשלח "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי", ורק בשליח של בר מצרא אין אומר לו כמבואר בכתובות.

מצינו ג' סוגי קנינים (מכר, טסקא, מתנה), האם יש בהם בר מצרא

א] במכר - לרש"י לר"נ אין ולנהרדעי יש, לתוס' לכ"ע יש (דאומרים למוכר, "ועשית הישר והטוב", דבר שאי אתה נחסר כ"כ שתמצא לקנות קרקעות במקום אחר, ולא תטריח על בן המיצר להיות נכסיו חלוקין, ולר"נ לא אכפת לן דינא דבר מצרא כלל).

ב] בטסקא - בין אחין או שותפין, לרב יהודה אין מסלקין אותו ולר"נ מסלקין. אבל במצרנות לפי ר"נ לא מסלקין (כיון שהיה יכול לקבלה מן המלך בטסקא ולא חש לקבלה עד הנה, משא"כ במכר לא הו"ל למצרן לדעת שהבעלים רוצים למכור), ולנהרדעי מסלקין.

ג] במתנה - רק כשאין אחריות.

איזה דיני מומין יש לבר מצרא בשדה

א] אייקור חזול ברשותיה, דחשבנין כאילו יש לבר מצרא קצת קנין בגופו של הקרקע נמו"י.

ב] הלוקח כאילו שלוחו של הבר מצרא וכאילו קונה בשבילו.

ג] הפירות שאכל הלוקח צריך לשלם לבר מצרא (ע' שלטי גבורים).

ד] אם הלוקח השביח, הוי כיורד שלא ברשות.

ה] אם הלוקח לוה, ואח"כ סילקו בר מצרא אין בע"ח גובה מהבר מצרא.

דף קח:

האם גם המוכר מצווה על דינא דבר מצרא, ומדוע

אינו מצווה - (רש"י ד"ה עכ"ם).

מיהו צ"ב למה - למה למוכר מותר להיות רשע, ולא נדרש ממנו למכור לבר מצרא, הרי מדובר שהנכרי והבר מצרא מציעים אותו מחיר, אותם מטבעות, אותם תנאי

אבל בשטמ"ק תירץ - דכיון דבשעה שקנה לא חל עליו דין חיוב בר מצרא כיון שעשה מצוה גדולה יותר, תו לא חל עליו. והיינו דהשטמ"ק סובר, דמדינא דבר מצרא יש איסור על הלוקח לקנות, ולכן רק היכא דקנה באיסור תיקנו שיכול לסלקו, אבל היכא שהלוקח לא עשה שום עוולה, אלא ליהפך עוד עשה מעשה טוב, א"א לסלקו (המגיה בתורא"ש). אך בדעת תורא"ש י"ל דאין סתירה בין שתי המצוות, ושתי המצוות חלות עליו כאחד, לקנות מהנכרי ולסלקו, ולהיות שליח עבור הבר מצרא.

האם מותר למכור קרקע לעכו"ם

נשהנכרי משלם יותר מכל ישראל - אינו מחוייב למכרה לישראל בפחות, ולא משמתנין ליה (תד"ה משמתנין, וכתב תורא"ש, דאי חזינן שמתכין הנכרי לקנות במיצר הישראל כדי להשחית נחלת ישראל, או שיש ערמה בדבר הכל לפי ראות הדיינים, שמתוי משמתנין ליה).

מה טעם לא שייך דינא דבר מצרא בבתיים אלא רק בשדות

[א] כ' תורא"ש - משום דבתיים אינם מצויים לקנות בכל פעם ולא שייך טעמא דיכול ליקח במקום אחר. [ב] ועוד עשיר צריך לשדות הרבה - אבל עשיר שיש לו בית דירה יפה לא יתכן שישלך הלוקח בית לדירתו והוא יקנה בתיים להשכירם לאחרים אין זה הישר והטוב, ועוד חזינא דבהפסיק משוניתא וריכבא דדיקלא, נסתלק המצרנות, וגם בתיים מובדלים בחומות (להלכה, הרבה ראשונים פליגי על ר"ת וסברי שיש דין בר מצרא בבתיים, ע' רמב"ם פ"ג משכנים ה"ד לפירוש המ"מ, וטור ושו"ע, ולכאור' כן משמע ברש"י בסוגיין, דהרי לא כתב כתוס').

כשמוכרין נכסי יתמי, האם עושין אכרותא

לרש"י - תמיד עושים מלבד לכרגא למוזני ולקבורה. **לתוס'** - תמיד לא עושים מלבד לבע"ח.

"ולקבורה מוזבנין בלא אכרותא" לכאור' הוא פשיטא, וכי יהיה המת מוטל עד שיכריזו שלשים יום

י"ל דמייירי בבעל חוב שהלוה להם לצורך קבורת המת ובא לגבות מהם ותקנו חכמים להם שייטול בלא הכרזה שלא תנעול דלת בפניו (תוס').

"עד דמקבל עליה כל אונסי דאתי ליה מחמתיה" מודע אין ממתנין עד שיבוא לו היזק, וינדרוהו אז עד שיפרע לו

דהחמירו חכמים לקונסו שיכתוב לו שטר שעבוד על נכסיו ויחול שעבודו מעתה (תורא"ש).

הוכח שדינא דבר מצרא מוטל על הקונה, ולא על המוכר

דזבין לעכו"ם - דעכו"ם ודאי לאו בר ועשית הישר והטוב הוא, אע"פ שהמוכר ישראל.

על המוכר, אלא זה דין בין המצרנים לבין עצמם, דדינא דבר מצרא לא מוטל על המוכר אלא הלוקחים. ולפירש"י בציוור זה, אין קדימה לת"ח, דאטו משום דת"ח הוא משלה גלימי דאינשי, אך התוס' לא חשו לקושייתו, אלא כיון דהת"ח ג"כ מצרן, הוא קודם לכל (מהרש"א).

שכן וקרוב שכן קודם. מודע

לפירש"י - באו ב' קונים לקנות שדה, אחד קרובו של המוכר ואחד שכנו, דראוי וטוב למוכר להקדים את שכנו. **לפי תוס'** - זה דין קדימה בין ב' מצרנים, דמצרן שהוא שכן של המוכר קודם למצרן שהוא קרוב. מיהו צל"ע, דלכאור' מה שכתבתי לעיל "ואין דין זה מוטל על המוכר, אלא זה דין בין המצרנים לבין עצמם, דדינא דבר מצרא לא מוטל על המוכר אלא הלוקחים", לא מתאים כאן, דאיך השכן יבוא לדחות את הקרוב בטענה זו שהיא נובעת רק מכוחו של המוכר, שכל עדיפותו של השכן, הוא מפני היותו שכן של המוכר, וא"כ למה זה מקנה לו זכות יתר אצל השדה הנימכרת.

באופן של ב' מצרנים, שמדיני המצרנות שניהם שקולים, האם יכול המוכר להכריע ולהקדים מי שירצה (כגון להקדים את ת"ח על שכן וקרוב, ואת השכן על הקרוב), או דלמא דינא דבר מצרא לא מוטל על המוכר אלא הלוקחים ויוכרע בין המצרנים לבין עצמם

עתה נ' לי דזו מחלוקת רש"י ותוס' - ואני חוזר בי ממה שכתבתי לעיל בדעת תוס', אלא נ' דלפי תוס' באופנים שאין לאחד עדיפות כלפי השדה הנמכרת, כיון ששניהם מצרנים, הוא דינו של המוכר להקדים את הת"ח על שכן וקרוב, ואת השכן על הקרוב, דכיון שמדיני המצרנות שניהם שקולים, יכול המוכר להכריע ולהקדים מי שנראה לו. וממילא לא קשה לפי תוס' קושיית רש"י דת"ח משלה גלימי דאינשי, דאין הת"ח דוחף את עצמו, אלא זה דין של המוכר שצריך להקדים ת"ח.

קנה מנכרי אין בו משום דינא דבר מצרא, דאומר לו "הברחתה לך ארי מהמיצר", וצ"ע, דהא המצרן יאמר "גם אני אילו קניתי הייתי מבריה את הארי" (הב' כפיר יוכף נ"י)

כן הק' תורא"ש - ותירץ, משום דהלוקח אומר לו "אלמלא מהרתי לקנותו שמא היה מוכרו לנכרי אחר".

הק' תורא"ש, דעדיין הוא תימה, וכי משום שעשה עמו טובה אחת שסילק את הנכרי, פטור לעשות לו טובה אחרת, ליתן לבר מצרא קרקע זו שהיא במיצרו משום "ועשית הישר והטוב"

והניח בתימה - דהא אכתי איכא טעמא שימצא הרבה קרקעות לקנות במקום אחר, אטו עני שהוא ערום ורעב וכסהו אינו חייב גם להאכילו.

[ד] ארעא דחזו ובתי דחזו - בעה"ב אינו מעכב על בעל הקרקע.

[טו] המצרן רוצה לזרוע והלוקח רוצה לבנות - ישוב עדיף מזריעה דבר מצרא.

[טז] אפסיק משוניתא או ריכבא דדיקלא - וא"א להכניס בה אפי' תלם אחד.

[יז] משכנתא -

[יח] אמר איזיל ואטרח ואייתי זוזי - לא נטרינן ליה.

[יט] אמר איזיל אייתי זוזי - חזינן אי גברא דאמיד הוא נטרינן ליה, ואי לאו לא נטרינן ליה.

דף קמ.

ירקות שנגמר גידולם קודם שביעית, ונלקטו בשביעית, האם יש להם דין שביעית, כגון לענין הפקר, האם יש הוכחה מסוגיין

הגמ' פריך "סילקא וירקא ביובל הפקירא הוא", ונ' לכאור', דירקות שנגמרו גידולם קודם היובל ונלקטו ביובל הנם הפקר (ומיירי בפירות גמורים לשוק כמבואר בגמ' לעיל), וא"כ ה"ה בשביעית, דהרי היובל דינו כשביעית. מיהו אין זו ראייה, דהרי השנה שקודם היובל היא שביעית, וא"כ כל הגידול היה בהפקר, ולא רק הלקיטה (שיעורי הדף).

הא דקרקעות שנמכרו, חוזרות לבעליהן ביובל, האם הגדר הוא שביובל פוקעת המכירה למפרע, או דלמא פוקעת המכירה רק מכאן ולהבא

מהא דאמרינן, דשאני יובל דאמר קרא "ויצא ממכר בית" ממכר חוזר שבה אינו חוזר אלא נשאר של הלוקח, ופריך ונגמר מיניה (לאריס), ומשני, "התם זביני מעליא הוא ויובל אפקעתא דמלכא היא", נ' לכאור' דזה רק מכאן ולהבא, דאם למפרע אמאי השבח אינו חוזר.

[לגבי מה נאמר א] "יובל הפקירא הוא". [ב] "יובל אפקעתא דמלכא היא"

[א] שלא שמין "סילקא וירקא" - ללוקח שדה אחוזה וירצאת ממנו ביובל (ואפי' היה רוב גידולו בשנה הקודמת, הרי גם שנה שעברה היתה שמיטה), ד"סילקא וירקא ביובל הפקירא הוא".

[ב] דאף דביובל שמין שבה שקמה - ללוקח שדה אחוזה וירצאת ממנו ביובל, א"א ללמוד מזה דגם לחוכר שהגיע זמנו לצאת שמין שבה שקמה (דלוקח שדה מעיקר הדין השדה ממש שלו, אלא יובל אפקעתא דמלכא, דהתורה הפקיעה את המכר, והמכר חוזר ביובל, אבל על השבח אין גזה"כ שחוזר לכן שמין ללוקח, אבל חוכר, הקרקע אינה שלו, ומקבל רק לפי מאי דנחית, ולדעת רבא, לא נחית אדעתא דשבח שקמה).

"קדרחו בה תאל"י" מה דעות בזה, ומה טעמן

חקרו אחרונים, האם דינא דבר מצרא הוא רק חיוב על הקונה של "ועשית הישר והטוב", או דזה זכויות של המצרן. והוכיח הגר"ח מסוגיין. כיצד

מהא דד' בני מצרא פלגי לה בקרנזיל - ואם אין זכויות אלא רק חיוב על הקונה, א"כ למה לא יוכל כאן קונה אחד לקנות הכל, דהא הוא נמי מצרן ואין לו "ועשית הישר והטוב".

כל האופנים שאין דינא דבר מצרא, ומדוע

[א] מכר לבעלים הראשונים - חז"ל ראו שזה יותר "ועשית הישר והטוב" מלמכור למצרן (שטמ"ק).

[ב] קנה מנכרי - דאומר לו "הברחת' לך ארי מהמיצר".

[ג] מכר לנכרי - דאינו בר עשיית "הישר והטוב".

[ד] הני ציירי והני שרי - חז"ל לא תיקנו דינא דבר מצרא היכא דיש חשש פסידא דמוכר (כגון, ששלחו מעותיהן, המוכר יכול לומר דמעדיף מותרין של הלוקח על צרורין וחתומין של המצרן, דיאמר אני חפץ להוציאן, וכן שמה יתיר את מעותיו וצרוורין של המצרן והלה יאמר שהיו שם יותר. ואם של הלוקח צרוורים וחתומים, כתב תורא"ש, דיכול לומר חפץ אני בצרוורים וחתומים שטוב להצניעם ואני חפץ להצניען).

[ה] למכור ברחוק ולגאול בקרוב - וכן ברע ולגאול ביפה דיש חשש פסידא דמוכר, דאם יתעכב להמתין למצרן שמה בין כך ובין כך תמכר זו שהיה רוצה לקנות (לפי שאין לנו להפסיד למוכר משום טוב וישר דמצרן, דכשם שעלינו לעשות טוב לזה, כך עלינו לעשות טוב לזה, רש"י).

[ז] מוכר כל נכסיו לאחד - ויצאו מצרני אחת משדותיו וערערו, לא תקנו חכמים ללוקח להסתלק, לעשות הישר והטוב לבעל המצר, כיון שהוא פסידא למוכר, שזה לא יקנה השאר, שימשוך את ידו בשביל זו (לכאורה נראה דאם היה המצרן רוצה לקנות כל נכסיו, דעתה אין המוכר נפסד, יוכל לסלק הלוקח, אבל י"ל דדמאי ל"למכור ברחוק ולגאול בקרוב" דאינו מצוי אדם שיקנה כל נכסיו ביחד, הלכך כשמזדמן, אין לו להודיע למצרן שמה בתוך כך ימלך הלוקח מליקח ולא תקנו לעשות הישר והטוב למצרן שיהא רע למוכר, תורא"ש).

[ח] בבתיים - משום דבבתיים לא שייך הטעם שיכול לחורשה בבת אחת, הלכך לא שייך בה עשיית הישר והטוב (תד"ה ארעא), ובתורא"ש כ' דאינם מצויים לקנות בכל פעם ולא שייך טעמא דיכול ליקח במקום אחר.

[ט] במתנה - דאינו יכול לדחותו שיקבל מתנה במקום אחר (פסידא דלוקח, ואם כתב לו אחריות יש דינא דבר מצרא).

[י] מכר לאשה - דאין דרכה לחזר מי יש לו קרקעות למכור, ומה שבא לידה ראשון, זכתה (פסידא דלוקח).

[יא] מכר ליתמי - דהוה כאשה, דאין דרכם לחזר ולבקש מי יש לו קרקעות למכור, ומה שבא לידם ראשון, זכו.

[יב] בהפקר - לפי רב יהודה ור"נ, כיון שכל אחד יכול לקבלה מן המלך בטסקא ולא חש, ואם היתה חביבה עליו למה לא קבלה עליו עד הנה.

[יג] לכרוא למזוני ולקבורה - דלא משהינן מילתא פן יכעוס שוטר המלך ובגלל בזיון המת.

א] רב שישא בריה דרב אידי סבר דהוי כדקלא ואלים ואין לו (אפי' לאביי, דסבר דלאו אדעתא דתאלי נחית אלא אדעתא דאספסתא).

ב] ר"פ סבר שמגיע לו, דאדעתא דהכי נחית, ולא מיבעיא לאביי דאמר בשבח שקמה יש לו, אלא אפי' לרבא, דהתם לית ליה פסידא הכא איכא פסידא.

ג] ודחינן, דאי לפי ההפסד, אין לו אלא "ידא דאספסתא". ד] ודחינן, אנא כורכמא רישקא רבאי, ומגיע לי לפי כרכום.

ה] ודחינן, גילית דעתך שלא ירדת לשדה ע"מ להעמיד אילנות בני קיימא וליטול בשבחן כשתצא, אלא רק דברים שתוכל לעוקרן, וא"כ תיקח בעצים את שוויין אילו היית עוקרן, ואין לך אלא דמי עצים בלבד (ומיירי שאינם ראויין לנטיעה במקום אחר, א"כ לא היית חושש בדבר שראוי ליטע).

למה לר"פ לא מגיע שיווי העצים ממש, הרי יכול לומר עצי אני נוטל

כיון שאמר "אנא כורכמא רישקא רבאי", גילה דעתו שלא ירד לשדה ע"מ לזרוע מידי בר קיימא. ואע"ג שיכול לומר עצי אני נוטל, אין לו אלא דמי עצים בלבד, ולא שיווי העצים ממש, דמיירי דאינם ראויין לנטיעה במקום אחר, א"כ גילה דעתו שלא ירד לשדה ע"מ דבר שראוי ליטע במקור"א. מיהו נ' דכל זה הוא רק לרבא, אבל לאביי שמקבל בשבח שקמה מקבל כל השבח (וכ' החזו"א דאף דהאמת שלא היה מגדל אלא אספסתא מ"מ כיון שאם היה גדל שם כרכום הרי היה שלו, א"כ חשיב דירד על דעת כן).

אדם קיבל שדה לאריסות לשנה ומת באמצע השנה, ובנו טוען מדין ירושה שרוצה להמשיך לעבוד, ובעה"ב אינו מסכים, הצדק עם מי, ובמה ברור שיש דין ירושה

מבואר בגמ' דלגבי הטענה שרוצה להמשיך הצדק עם בעה"ב, אבל לגבי השבח שעשה עד יום מותו, ודאי שיש דין ירושה ויקבל הבן (הרה"ג נתנאל גליק שליט"א).

מקרי דרדקי נחשב פסידא דלא הדר, מדוע לרש"י - דשבשתא כיון דעל על.

לתוס' - שבאותה שעה שלימדו שיבושים נתבטל לו לימוד של אמת.

דף קמ:

"ולימא ליה אנת מנתא דילך הב ליה לאריסא ואנא מנתא דילי מאי דבעינא עבידנא ביה" מה הקשה רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי, והאם רב אשי הודה לדבריו

רב אשי סבר דשתלא שמסתלק קודם זמנו, נוטל "ריבעא דהוא דנקא", דהיינו "ששית" מהשבח הכללי (כגון אם כל השבח הוא ששה דינרין, השתלא נוטל אחד), דזה מה שנשאר לו אחרי ניכוי שכרו של האריס שנכנס במקומו, דהרי האריס יורד לכל השדה ונוטל את שכרו שהוא

"שליש" בשבח הכללי (דהיינו ב' דינרין), מחלקו של השתלא בלבד (דהיינו מהג' דינרין של השתלא, מקבל האריס ב' דינרין, ונשאר לשתלא דינר אחד, דהוא "ששית" מהשבח הכללי של ששה דינרין), וא"כ לשתלא לא נשאר **"ריבעא" ממש** (דהיינו "ריבעא" מהשבח הכללי, דהיינו אחד וחצי דינרין), אלא **"ריבעא"** מהיתרה שנשארה מהשבח הכללי אחרי ניכוי שכרו של האריס (דאם מנכים משה דינרים "שליש", דהם ב' דינרים נשאר ד' דינרים, והשתלא מקבל "רבע" מזה, דהיינו דינר אחד).

להכי הקשה רב אחא בדרי", דהא נוכל לומר שהשתלא יקבל ריבעא ממש (דהיינו אחד וחצי דינרין), דנוריד את האריס רק לג' רבעים מהשדה וישביח ד' וחצי דינרין, ויטול מזה האריס שלישי, דהיינו אחד וחצי דינרין ובעה"ב יקבל ג' (שהוא "חצי" מהשבח של כל השדה), ורבע שדה נשאר לשתלא עצמו, ויוכל לקבל בעדו אחד וחצי דינרין. מיהו ע' מהרש"א שהקשה, אטו בשופטני עסקינן, שישלמו דינר וחצי על חתיכת שדה שצריכה עוד עבודה ואחרי עבודה יקבל בה רק דינר וחצי, ע"ש.

למסקנת הגמ', שתלא שמסתלק קודם זמנו מקבל רבע. איך החשבון

נניח יש שם ד' אילנות (ב' לבעה"ב וב' לשתלא), אריס צריך לקבל שלישי מבחוץ כלומר חצי מבפנים כלומר אחד, לכן ירד לג' אילנות ויאכל בשכרו שלישי מהן דהיינו, אילן א', נמצא שבעה"ב אוכל ב' אילנות כמקודם, והאילן הד' נשאר לשתלא, ויעשה בו מה שירצה, דהיינו, רבע מהכל (השתלא צריך לקבל שלישי מבחוץ, כדי שלא יאכל מחלקו של בעה"ב, לכן אם לבעה"ב מגיע 3 אילנות, לאריס מגיע 1.5, נמצא יורד ל-4.5 אילנות, ונשאר לשתלא 1.5 אילנות ויעשה בהן מה שירצה).

"קופא סבא פלגא" לפירש"י מדוע "פלגא" ולא "ריבעא", והאם דין זה מוסכם לכ"ע או שנוי במחלוקת

לרש"י - כיון שהזקינה בזמנה השתלא נוטל פלגא, כיון דאורחה דכרם בהכי, על דעת כן ירד, וחשיבא פירות.

לתוס' - לא מדין פירות כרש"י, אלא "משום דשתלא שקיל אפי' בגוף הקרקע פלגא" (והק' התורת חיים והרש"ש, הרי גוף הקרקע של בעה"ב היא. וצ"ל דכוונת תוס' לשבח שבגוף הקרקע, וכמש"כ בתורא"ש "דשתלא כל חצי השבח שלו אפי' בגוף הקרקע בכל שבח שישביח, דקופא סבא כיון דבזימניה הוא, הוי בכלל שבח הקרקע").

א] לדעת רב מניומי - השתלא נוטל פלגא, דלא הוי כשתלא שמסתלק בלא זימניה שמקבל ריבעא, דכיון דאורחה דכרם בהכי דמצויים בו גפנים שמזקינים, אדעתא דהכי נחת ולכן פירא הוי כשאר זמורות שחולקין בהם.

ב] וכן היא דעת אביי, דהרי גבי מישכן כרם לי' שנים והזקין בזמנו לאחר ה' שנים, ס"ל דהמלך אוכל את הגפנים היבשים דפירא הוי, דאדעתא דהכי נחת (ומודה אביי, דאם הזקין בלא זמנו, כיון דלאו אורחיה בהכי, לאו פירא

מי שיש לו זכות ליטול פירות ונתיבש האילן [א] היכן מודה רבא שנוטל האילן. [ב] ב' מקומות שמודה אביי שאין נוטל [א] בשתלא (לפי תוס').

[ב] א. ביבש קודם זמנו. ב. כשזה בשדה אחרת דקא כליא קרנא.

"שטפה נהרא ריבעא" מדוע "ריבעא", הרי אין צורך בארים

דהשתלא יורד על דעת כן שאם יסתלק קודם זמנו ולא ישלים עבודת אריסותו, באיזה ענין שיסתלק, אפי' באופן זה ששטפה נהר והתבטלה כל מלאכתו, שלא יקבל אלא ריבעא, דפלגא מגיע לו רק אם עשה גם אריסות, אבל בקרופא סבא, לא חשיב סילוק קודם זמנו, אלא בזמנו, כיון שהזקין בזמנו והשלים את אריסותו, דאין עוד מה לעשות בו, לכן שקיל פלגא.

דף קי.

היכי תמצוי שבעל לא אוכל פירות נכסי מילוג

שיש לה רק עצים זקנים שאינם נותנים אלא פירות מועטים, בלי קרקע, ואם יאכל את הפירות, כשיבשו העצים קא כליא קרנא, אלא ימכרו וילקח בהם קרקע ואז יאכל פירות.

במשכנתא מלוה אומר ג' ולוה אומר ב', וקרדים מלוה ואכל לפירי דשנה ג', מה הדין לרב יהודה קרקע בחזקת בעליה עומדת, ולרב כהנא פירות בחזקת אוכליהן קיימי, ולהלכה נפסק כרב יהודה, אלא"כ אפשר לברר, משאירים בינתים פירות בחזקת אוכליהן.

"אלא מעתה, האי משכנתא דסורא וכו' ואמר לקוחה היא בידי ה"נ דמהימן וכו'", ביאור השאלה בב' אופנים

[א] זו הבעת תמיהה שבאה לשלול את הנאמנות - "וכי יתכן שיהיה נאמן לטעון לקוחה, ודאי שלא" (לשון ראשון בתוס').

[ב] זו הבעת תמיהה שבאה לשלול את התקלה שמחמת הנאמנות - "כיון שנאמן לטעון לקוחה (ברמאות), א"כ הל"ה יפסיד את הקרקע, וכי יתכן שרבנן יתקנו דבר שתצא מזה רמאות כזו. ודאי שלא, אלא ע"כ יש פתרון שלא יוכל לרמות, א"כ מה הפתרון" (לשון ב' בתוס', וגי' דכן משמע ברש"י ד"ה ה"נ דמהימן).

מה נפק"מ בין ב' האופנים

[א] האם מ"ק נאמן לטעון "קרקע זו משכון בידיך", נגד אדם היושב בשופי ג"ש בקרקע וטוען "לקוחה", לצד א' נאמן, לצד ב' (וזה מסקנת תוס') אינו נאמן.

[ב] האם יש קושיא ממתני' דחזקת הבתים והשדות

הוי דלאו אדעתא דהכי נחת, רש"י, וא"כ לדעת אביי גם ב"קופא סבא" פירא הוי, כיון שהזקין בזמנו.

[ג] אבל רבא לכאוי חולק על רב מניומי, דהרי חולק על אביי במשכנתא, וס"ל דאף שהכרם הזקין בזמנו, לאו פירא הוי, אלא קרנא הוי וילקח בו קרקע והמלוה אוכל פירות, וא"כ לכאוי יחלוק גם על רב מניומי גבי שתלא, ויסבור שהשתלא אינו נוטל אלא ריבעא כדן שטפה נהר, כיון דלאו פירא הוי אלא קרנא, והוי כשתלא שמסתלק בלא זימניה.

[ד] מיהו י"ל דרבא מודה לרב מניומי ב"קופא סבא" דפירא הוי ונוטל פלגא, דהתם הוא עץ בודד ולא מכליא קרנא, ולא פליג על אביי אלא גבי משכנתא דכל הכרם התייבש והוי מכליא קרנא, וכן משמע ברי"ף וד"ל "אביי אמר הואיל ובזמנו קש, פירא הוי, רבא אמר אפי' הכי קרנא הוי, וילקח בו קרקע והוא אוכל פירות, דלא מכליין קרנא".

באר את דעת תוס' ב"קופא סבא"

[א] רבא ורב מניומי לא פליגי, ולהיפך, גם רב מניומי סובר שגפנים שהזקינו קרנא הוי כרבא, והא דשתלא שקיל פלגא, אינו מדין פירות כרש"י, אלא "משום דשתלא שקיל אפי' בגוף הקרקע פלגא" (ל' תוס').

וצ"ב מה כוונתם "בגוף הקרקע", והרש"ש הקשה, ד"זו מילתא דתמיהה טובא", ע"ש, ובתורת חיים הקשה, "לא ידענא מנא להו דשתלא שקיל מידי מגוף הקרקע, והא גוף הקרקע של בעה"ב היא".

וצ"ל דכוונת תוס' לשבח שבגוף הקרקע, וכמשי"כ בתורא"ש "דשתלא כל חצי השבח שלו אפי' בגוף הקרקע בכל שבח שישביח, דקופא סבא כיון דבזימניה הוא, הוי בכלל שבח הקרקע", משא"כ המל"ה דאין לו בגוף כלום אלא רק בפירות הלכך אפי' יבש בזמנו קרנא הוי.

[ב] אבל בדעת אביי - נ' דתוס' יפרשו כרש"י, דגפן שהזקינה בזמנה הוי פירא ולא קרנא, בין בגפן אחת ובין בכל הכרם.

סיכום, "קופא סבא" דינה כקרנא או כפירא לרש"י - בעץ בודד לכ"ע פירא הוי. בכרם שלם לאביי פירא הוי, לרבא קרנא הוי, משום דלא מכליין קרנא. לתוס' - לאביי לעולם בין בשתלא בין במל"ה פירא הוי. לרבא לעולם קרנא הוי, אלא דשתלא מקבל בשבח שבקון, ומל"ה לא.

"קופא סבא פלגא" מדוע "פלגא" (רש"י ותוס') לשיטת רש"י - פירוש גפן שהזקינה בזמנה, חשיבא פירות לכן השתלא נוטל פלגא, דאדעתא דהכי נחת (ודלא כרבא דגפנים שהזקינו חשיבי קרנא, אלא"כ נתרץ דרבא סובר כן דוקא בכרם שלם אבל בגפן בודדת מודה דהוי פירא).

דעת תוס' - אפי' לרבא דחשיב קרנא מ"מ השתלא נוטל בשבח הקרקע פלגא. אבל לאביי, חשיב פירא ונוטל פלגא כשאר פירות שיבשו בזמנם.

דאף שטוען יותר מכדי דמיהן, מ"מ מקבל עד כדי דמיהן במיגו דלקוחין הן בידי אע"פ שבטענת המיגו מפסיד (שער המשפט סי' פ"ב ג.).

האם מהני מיגו נגד חזקת ג' שנים (לטעון שהקרקע גזולה בידו, במיגו שמשכנתא היא בידו) [א] לא מהני דהוי מיגו נגד עדים - דאנן סהדי שאם היה בא בגזול לא היה שותק אלא היה מוחה.

[ב] משום דהוי מיגו להוציא - את הקרקע, כיון שהמחזיק מוחזק, כיון שאכלה כבר ג"ש (ע' בסוף הפרק, דפליגי שם אם אמרינן מיגו להוציא).

[ג] אין זה מיגו - דבטענה הנ"ל מפסיד את הפירות שכבר אכל, והוא סבור להוציא גם את הפירות.

מתי אדם נזהר בשטר רק ג' שנים, ומדוע. ומתי יותר מוג' שנים, ומדוע

בשטר מכר שעומד לראיה נזהר ג' שנים, דק"ל דלתל מזדוהר איניש בשטריה טפי לא מזדוהר, אבל בשטר משכנתא שהוא לגוביינא של מנין השנים שקבל את השדה לאכילת פירות, זחירים בו יותר מג' שנים עד כלות השנים שיכול לגבות בו.

אריס אומר למחצה ירדתי ובעה"ב אומר לשליש הורדתי, רב יהודה אומר בעה"ב נאמן, ר"נ אומר הכל כמנהג המדינה. מה המחלוקת מו נאמן

[א] היה ס"ד דלא פליגי - אלא רב יהודה במקום שהמנהג לשלם לאריס שליש, לכן בעה"ב נאמן דהורידו לשליש, והאריס א"נ לומר "למחצה" נגד מנהג המדינה. ור"נ במקום דאריס מקבל פלגא לכן האריס נאמן כמנהג המדינה, ובעה"ב א"נ.

[ב] מיהו מסקינן דפליגי אפי' במקום דשקיל אריסא פלגא, דלרב יהודה בעה"ב נאמן שהורידו לשליש במיגו דאי בעי אמר שכירי ולקיטי הוא (דהיינו "פועל"), ולרב נחמן בעה"ב אינו נאמן במיגו נגד מנהג המדינה (דהוי כמיגו נגד עדים, ראשונים).

[ג] במקום שאין מנהג המדינה, לכ"ע בעה"ב נאמן, דהמע"ה.

למה אין כאן שבועת מוב"מ על בעה"ב, דנתבע "חצי", ומודה ב"שליש" (הרה"ג י. קרלנשטיין שליט"א)

י"ל דמה שמודה בעה"ב הוי "הילך", שהרי האריס יש לו חלק בקרקע כשיעור חלקו (ע"י גיטין עד: בתד"ה רבה).

מי נאמן [א] שטר (משכנתא דסורא) שלא פירשו בו מנין השנים, מלוה אומר ג', ל"ה אומר ב', וקדים מלוה ואכלינהו לפירי. [ב] מלוה אומר ה' וק"ה אומר ג', והמלוה אומר שהשטר אבד לו. [ג] אריס אומר למחצה ירדתי ובעה"ב אומר לשליש הורדתי

[א] מחלוקת (והלכה כמ"ד שהמלוה נאמן). [ב] מחלוקת. [ג]

ג' שנים, לצד א' קשה, מדוע הכא המ"ק נאמן נגד חזקת ג"ש, וממילא צריכים לחדש דדוקא כשטוען "גזולה היא בידך" אינו נאמן דהיה לו למחות בתוך ג"ש כדי שלא יחזיק עליו ("שידוע לכל שתקנו חכמים למחות תוך ג' ואם לא מיחה הפסיד וכו'"), ולצד ב' אין קושיא וא"צ תירוץ דבאמת המ"ק אינו נאמן בטענת משכנתא נגד היושב בקרקע ג"ש.

[ג] האם כל קונה קרקע צריך לשמור את השטר יותר מג"ש, שמא יטען לו המ"ק "במשכנתא היה אצלך", לצד א' כן לצד ב' לא.

[ד] האם מחאה היא רק "פלניא אכיל ארעאי בגזולותא", או דלמא יש גם מחאה "דעו כי משכנתא היא בידו".

רש"י פירש דפריך לרב יהודה, מדוע

ע' תורא"ש דפליגי על רש"י "ונראה דאף לרב זכיד ולרב עזירא פריך (וע' מגיה, דלפ"ז ל"ג "אלא מעתה"), וע"ש.

האם חזקת ג"ש מועילה ללוקח מכח "ראייה", מזה ששתק בתחילה ולא מיחה "בגזול", ש"מ שמכר לו, והא דבעינן ג"ש הוא כדי להוריד את החסרון של אחוי שמרך (שיטת הרמב"ן בב"ב), או דלמא

מוכח מתוס' דלא כהרמב"ן - דהיינו, דאין החזקה מכח הוכחה "מדלא מיחה", אלא מכח תקנ"ח, דכתבו "שהיה לו למחות תוך ג' כי יודע בודאי שנכנס לה בגזל, אם ישתוק לו ג"ש ולא ימחה שיטעון ע"י ג' שנים שיהיה שלו, ולכן היה לו למחות שידוע לכל שתקנו חכמים למחות תוך ג"ש ואם לא מיחה הפסיד", דהיינו דיש כאן תקנת חכמים שאם לא ימחה תוך ג"ש יפסיד, ולולא התקנה היה יכול למחות אפי' אחר י' שנים ויותר ולהוציא את הקרקע מהמוחזק אם אין למוחזק שטר.

לפי תוס' דחזקת ג"ש היא תקנ"ח, מדוע תיקנו כן חכמים

כי ידוע לכל שתקנו חכמים דחזקת ג"ש עומדת במקום שטר, כי אין אדם יכול לשמור שטרו לעולם, וגם תקנו כנגדה שהמחאה מבטלת החזקה (תורא"ש כאן).

כמה תקנות יש כאן

חז"ל תקנו שתי תקנות - [א] חזקת ג"ש משום פסידא דלקוחות "כי אין אדם יכול לשמור שטרו לעולם". [ב] דמחאה מבטלת החזקה היינו, כדי שהמ"ק לא יפסיד ניתנה לו רשות למחות ואז לא תועיל החזקה למחזיק (וע' קצה"ח סימן ק"מ, שמפרש כך את גדר חזקת ג"ש).

האם מהני מיגו לחצי טענה

[א] בתוס' בסוגיין מבואר דמ"ק אינו נאמן לטעון שהקרקע גזולה ביד היושב בה, במיגו שמשכנתא היא בידו (או לפירות הורדתי), לפי שסבור להוציא גם את הפירות שכבר אכל.

[ב] מיהו גבי הני עידי דאכלי חושלא (קטז), מבואר בגמ'

בענין בל תלין

יצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום, מ"ט
לרש"י - משום שהיום הולך אחר הלילה (קיא.).
לתוס' - משום שלילה זה כל הלילה.

איתא לעיל (פג:), "פועל בכניסתו משלו
ביציאתו משל בעה"ב, מהי הראיה לפירש"י
ור"י שב, מסוגיין (וקשיא לפי ר"ח)
 דמוקמינן "ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש"
 בשכיר לילה ולא בשכיר יום, משום דשכירות אינה
 משתלמת אלא לבסוף, ואי כפי ר"ח הרי מסיים קודם
 צאה"כ, ואמאי לא מוקמינן בשכיר יום (ע' תורא"ש).

האם ראוי לשלם לפועל לפני גמר עבודתו

לכאוי אינו ראוי - דשכירות אינה משתלמת אלא
 לבסוף, ורק אז מקיים את העשה, והרי הוא מפסיד את
 המצוה (וכן נהג הח"ח שלא לשלם לעגלון אלא רק בגמר
 הנסיעה, ספר תשובות והנהגות לד' חלקי שו"ע של הגר"מ
 שטרנבוך שליט"א, חלק א' סימן תצ"ט. וכן הורה הגר"י
 זילברשטיין שליט"א, שטוב לשלם לנהג מוגינת שירות רק לאחר
 נסיעה של תחנה ראשונה, שאם היה יורד היה לו לשלם כל
 הסכום, ובוהו מקיים המ"ע, הובא בספר "הלנת שכר" של הרה"ג
 א.ז. רוזנר שליט"א, פרק א' הערה ח', או ישיאר לפחות פרוטה
 לשלם בגמר העבודה כדי לקיים העשה דביומו תתן שכרו, הביא
 שם בסי' א' בשם ספר מנחת צבי).

ולכאוי צ"ע מהגמ' קיב: - דפר"ך הגמ' שיתקנו שיתן
 שכרו מעיקרא בתחילת היום כשעדיין אינו טרוד, ומשני,
 המצוה, איך פריך שיתקנו כך לכתחילה להפסיד המצוה
 (וכן הק' בספר הלנת שכר, סימן א').

מיהו לכאוי נ' - דאם היו מתקנים כן, גם זמן העשה היה
 משתנה, דהרי הכל לפי מנהג המדינה.

ג' אופנים שאין שלוחו כמותו ואף שאינו
עבירה ומ"ט

א] לעבור בבל תלין - כששכר פועל ע"י שליח אינו
 עובר.

ב] לדין "בעליו עמו" - לר' יאשיה (צו., דכתיב "בעליו"
 ב' זימני, א"נ משום דל' "בעליו" משמע הוא דוקא ולא שלוחו.
 ובעבר מסקינן דאע"ג דלאו בר שליחות, יד עבד כיד רבו, ועדיף
 משליח, ומהני אפי' לר' יאשיה).

ג] להפדת נדרי אשתו - לר' יאשיה, דבעל ממש בעינן
 (צו., דכתיב "אישה יקימנו ואישה יפרנו", ב' זימני "אישה",
 למיעוטי שלוחו. א"נ משום דלשון "אישות" משמע ליה הוא
 דוקא ולא שלוחו).

מה הסברא דלגבי בל תלין אין שלוחו של
אדם כמותו

א] דהוי שליחות לחובתו - לחייבו בבל תלין (הריטב"א
 המיוחסים, ונשאר בצ"ע).

מחלוקת אם בעה"ב תמיד נאמן או שהולכים אחר מנהג
 המדינה.

דף קי:

כשבעל חוב טורף מלקוחות שדה עם השבת,
מה הדין אם החוב א] כשיעור הקרקע עם
השבת. ב] כשיעור הקרקע בלי השבת,
ועשאו אפותיקי. ג] כנ"ל ולא עשאו אפותיקי
א] גובה הקרקע עם השבח וא"צ לשלם כלום.

ב] גובה הכל וצריך לשלם ללוקח הוצאות.
ג] למ"ד שאין הלוקח יכול לסלקו בזווי, גובה הכל וצריך
לשלם ללוקח את כל דמי השבח. למ"ד שהלוקח יכול
לסלקו בזווי, צריך להשאיר ללוקח קרקע כדמי השבח.

בע"ח בא למרוף מיתמי עם שטר כשיעור
הקרקע עם השבת, הם אומרים אנו השבחנו
ואין לך זכות, ובע"ח אומר אביכם השבתי,
על מי הראיה

לר' חנינא - היתומים נקראים "מוחזקים", לשיטתו
 לקמן דבאופן שהשבח שלהם, מסלקינן להו בארעא
 (מהרש"א), לכן חשיב הבע"ח "מוציא".

לריו"ח - אדרבא, על היתומים להביא ראיה שהם
 השביחו ד'ארעא כיון דלגובינא קיימא כמאן דגביא
 דמיא, דס"ל דאפי' לדבריהם שהם השביחו, אינם
 מקבלים **קרקע כשיעור השבח**, אלא מסלק אותן **בדמים**,
 וא"כ נמצא שהבע"ח גובה את הקרקע ממנ"פ והוא
 מוחזק בקרקע, והם באים להוציא ממנו דמים כשיעור
 השבח (ולכאוי צ"ל דמיררי באפותיקי, דאל"כ אינו יכול לסלקם
 בדמים למ"ד דאי אית ליה זווי ללוקח מצי מסלק ליה לבע"ח,
 ומהרש"א לא כתב כן, וצ"ע, מגיה תורא"ש. וברש"י מבואר
 דלעולם הבע"ח גובה בלי לשלם יציאה, אפי' מאפותיקי, ואפי'
 מיתמי).

לשיטת תוס' - הכא כיון דמיררי באפותיקי, א"כ השדה
 קנוייה לו למפרע, ועי"כ היתמי הם בדין יורד לשדה
 חבירו שלא ברשות, ואין להם אלא היציאה, ועל דמי
 היציאה הם נקראים "מוציא" מחבירו. **והבע"ח טוען**
שאביהם השביח - ואפי' באפותיקי אינו חייב לשלם
 היציאה.

וצ"ב מה טעם החילוק מי השביח - אם היתמי
 השביחו או אביהם, וכבר תמה על כך הש"ך מאד (בסי'
 קט"ו סקכ"ו), דאם ליתמי צריך לשלם מדין יורד, על כרחך
 דאפותיקי חשיב כמפרש "אם לא אפרע לך קנה
מעכשיו" ולכן כשגובה, גובה **למפרע** משעת ההלואה,
 ולכן כל השבח שלו מדין "ארעאי אשבח", חרץ מיציאה
 שצריך לשלם להם כדין "יורד". א"כ גם כשהל"ה
 השביח, יגבה מדין ארעאי אשבח ויתן לו יציאה (וע' קה"י
 סוף סי' כ', מה שכתב).

[ו] שכיר שבת שכיר חודש וכו', שיצא בלילה
 [א] כל הלילה. [ב] כל היום. [ג] כל היום. [ד] מחלוקת אם כל
 הלילה, או כל הלילה וכל היום. [ה] כל היום. [ו] מחלוקת
 כנ"ל אות ד'.

דף קיא.

"לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר", "לא
 תבוא עליו השמש". אופנים שאין את הלאוין
 [א] שכון ע"י שליח - והשליח אמר להן השליח
 "שכרם על בעה"ב".

[ב] גם השליח אינו עובר - משום שאין שכון עליו.
 [ג] אפי' שכון לעשות בשלו - אם הודיען ששכון על
 אדם אחר, אינו עובר, כגון שכר סידד לסייד לו את הדירה
 ואמר לו "שכרך על חותנני" או "על אבי", שניהן אינן
 עוברין כל תלין (הח"ח בספר אהבת חסד, פרק י', בנתיב
 החסד אות ה', על סמך דברי ביאור הגר"א סימן של"ו). אבל
 אשה שאמרה "שכרך על בעלי", הסתפק הח"ח אולי
 אשתו כגופו, והבעל עובר (אהבת חסד פרק י', בנתיב החסד
 אות י').

[ד] כשלא תבעו השכיר - כדתנן במתני', וכדאמר' (ק"ב).
 ת"ל "אתך" "לדעתך", דכיון שלא תבעו, אין זה
 "לדעתך" אלא "לדעתו" (ח"ח, אהבת חסד, פרק ט', בנתיב
 החסד אות כט).

[ה] שוקאי דסורא - כדאמר' בגמ', דהשכירים בסורא
 מידע ידעי דלבני העיר אין כסף עד יום השוק ונתרצו
 לזה, וצ"ל דאפי' תבעוהו אינו עובר, דאי לא תבעו מה
 החידוש (וכ"כ הח"ח אהבת חסד, פרק ט', סעיף יג. ונפק"מ
 לאברכים שידוע שאין להם כסף עד ר"ח).

[ו] אחרי בוקר ראשון - דכתיב עד בוקר, בוקר יתירא,
 שאינו עובר אלא עד בוקר ראשון (גמ' ק"י:), ואפי' לא עבר
 עדיין בבל תלין, כגון שלא תבעו עד בוקר שני, ג"כ אינו
 עובר עליו, כדנ' מרש"י ד"ה מידע ידעי "וכיון דמיומא
 קמא לא עברי, תו לא עברי (ח"ח, אהבת חסד, פרק ט',
 בנתיב החסד אות לה).

[ז] המחנה אצל חנוני או שולחני - כדתנן במתני', דכיון
 דכל הצדדים נתרצו בדבר, שוב אין על בעה"ב לאו דלא
 תלין, אפי' אם אירע שלבסוף לא נתן לו, דכתיב "פעולת
 שכיר אתך" ולא זה שאין שכרו "אתך" אלא אצל
 שולחני, ואף שחזר השכיר בו ביום ותבע את בעה"ב,
 שוב אינו חוזר לאיסור בל תלין, כיון דניתק השכיר שעה
 אחת מבעה"ב (לפי תד"ה חזור, ק"ב, בלשון ג', לדעת רב
 ששת).

[ח] גר תושב - כדתנן במתני', וכש"כ נכרי, וכמו שכתבו
 תר"ה מאחיק, דלכאור' א"צ לזה קרא, דמגר תושב נפקא,
 דדוקא גר תושב יש בו משום ביזמו תתן שכרו ואין בו
 משום בל תלין, ולא נכרי (ולדעת ת"ק דברייתא גם בגר תושב
 יש לא תלין).

[ט] כשאין לו כסף - ברייתא (ק"ב), יכול אפי' אין לו ת"ל
 אתך שיש אתך (וכי"ח הח"ח פ"ט סעיף ז', דאם יכול להשיג
 מעות ללוות כדי לקיים המ"ע דביזמו תתן שכרו, צריך ללוות,

[ב] דהפועל לא סמך על השליח - לענין תשלום שכרו
 ביזמו, כיון שלא ראה את בעה"ב עצמו (תורי"ד), והוי
 כעין מחילה (שמע אברהם, לר' אברהם פאלאג'י סימן ס').

[ג] זו גזה"כ - שנא' "לא תלין אתך" למעט שליח (ס'
 שמע אברהם, משך חכמה פ' קדושים מתרגום אונקלוס שם).

[ד] דאין כאן שום מעשה שיתייחס למשלח - חזון
 יחזקאל בשיטת הריטב"א (ב"מ תוספתא פ"י, א').

[ה] דהוי כמו שליח לדבר עבירה - אם יעבור המשלח
 בכל תלין (הרש"ש בהו"א. מיהו דחה הרש"ש דודאי אין סברא
 לומר כן, דאי"כ במקדש אשה ע"י שליח ואח"כ בא על אמה או
 בתה נימא ג"כ אשדל"ע, אלא ע"כ אזלינן בתר ההיא שעתא
 דשליחות).

[ו] דהוה כמילי דכזי - כיון דפועל יכול לחזור בו, ולא
 שייך שליחות בזה (הרש"ש. חלק מהפירושים הנ"ל הובאו
 בספר הלנת שכיר סימן ז', בהערה באות כ', וסי' כ"ז).

ביאור תירוץ הריטב"א הנ"ל

בעה"ב השוכר פועל - מתחייב בזה ב' התחייבויות
 ממוניות, [א] ליתן לו סך כך וכך בגמר עבודתו. [ב] ליתן לו
 שכרו ביזמו.

והתורה הוסיפה - שאם מאחר עובר בלאו ועשה
 (כלומר, דאיסור בל תלין הוא תוצאה של התחייבות ממונית
 שבעה"ב מתחייב לפועל).

ובשליח לשכור פועל - בעה"ב שלחו רק להתחייב
 לפועל דין א' היינו סך כך וכך, אבל לא שלחו לדין ב'
 ליתן שכרו ביזמו, דלענין זה הוי כשליחות לחובה,
 ומשו"ה לא חל איסור בל תלין, דכל שלא התחייב גם
 התורה לא חייבה (בספר הלנת שכיר, סימן כ"ז בשם ח"י ר'
 מנחם זעמבא סימן ל"א).

מתי בשוכר ע"י שליח יעבור בעה"ב בכל תלין

[א] בשוכר קבלו ע"י שליח - כיון שקבלן אינו יכול
 לחזור בו (לפי הרש"ש דהוה כמילי דכדי).

[ב] אם עשו קנין - שאין הפועל יכול לחזור בו (כמש"כ
 הב"י חו"מ סימן של"ג בשם הריטב"א בתשובה בשם רבותיו,
 שלא אמרו שפועל יכול לחזור בו אלא בשוכר באמירה, אבל כל
 שנשתעבד בקנין לטפויי מילתא אתא שלא יכול לחזור בו.
 והובא נפק"מ זו בספר "הלנת שכר" סימן כ"ז בשם ח"י ר' מנחם
 זעמבא סימן ל"א).

האם יש איסור בל תשהא ע"י שליח

בתנ"ה אמר מבואר שיש - דהקשו, נהי דאינו עובר
 בל תלין, אבל בל תשהא איכא, ותייצו שאין בל תשהא
 כיון שאינו פנוי.

וצ"ב מאי שנא

י"ל בל תשהא נאמר על כל חוב, ולא ו"ד על שכר שכיר.

מתי זמן נביתו [א] שכיר יום. [ב] שכיר לילה.
 [ג] שכיר שעות דיום. [ד] שכיר שעות דלילה.
 [ה] שכיר שבת שכיר חודש וכו', שיצא ביום.

הלילה, אלא עובר בכל תלין. ולא מצאתי שום ספר שמציין את שיטת רש"י, וצ"ע (וע' לקמן קיב.). דלכא' יש סייעתא לפירש"י מברייתא שם "הנותן תליתו לאומן וכו', נתנה לו בחצי היום משקעה עליו חמה עובר משום כל תלין", דמבואר שיש כל תלין בחצי היום עד השקיעה).

ה) שכיר שנה וכיו"ב שיצא ביום - אינו שייך ב"בל תלין" דזמן גבייתו נמשך כל היום כשכיר שעות דיום. דעת הרמב"ם בכל הנך דלעיל מסעיף א' עד ה' דעובר גם בלא תבא וגם משום כל תלין, ועיין בב"י דהרמב"ם מפרש את דברי רב חסדא "שם שכירות בעלמא" דלא כפירש"י דכולהו בחד לא משכחת לה דיש מהם בשכיר יום ויש מהם בשכיר לילה, אלא הרמב"ם מפרש דכיון דכולהו לאוין איתנהו בשכירות, כשכבשו או ביום או בלילה עבר בכלן (ובב"י חזר בו ממש"כ בכס"מ, דבכס"מ סבר דדוקא כשכבשו יום ולילה עבר בכלן, אך בב"י מסיק דאפי' כבשו רק ביום או רק בלילה, עבר בכלן), ופלא שהח"ח לא הזכיר את שיטת הרמב"ם דבין בשכיר יום בין בשכיר לילה עובר גם בכל תלין וגם בלא תבא.

ו) שכיר שנה שיצא ביום - לכו"ע. יצא בלילה - לדעת שמואל כנ"ל.

ז) בקבלנות כשיש שבח כלי - למ"ד אומן קונה בשבח כלי (גמ' קיב.).

ח) אם לא לקח מהאומן - (גמ' קיב.).

ט) בהמה וכלים - מח', לרבנן יש ולריו"ס בר' יהודה אין, וכנ"ל בעשה של ביומו (קיא.).

י) השוכר פועל לעשות בשל הפקר - לפי ההור"א של הגמ' (קית.), דבשל הפקר שומעין לו כשאמר לפועל "טול מה שעשית בשכרך", דר"ג לטעמיה דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, נמצא שאין פעולתו עליו, ואין כאן כל תלין (לקמן קית.), ולמסקנה נדחה כיון שיד פועל כיד בעה"ב).

הני שוקאי דסורא לא עברי משום כל תלין וכו', אבל משום כל תשהא ודאי עובר. מתי גם בשוקאי דסורא עובר איסור דאור'

שכיר לילה בשוקאי דסורא - דזמנו לשלם ביום, יש בו רק משום "לא תבא עליו השמש" (אבל אינו עובר ב"לא תלין", אף שאיחר מלשלם גם בלילה שלאחריו), ובלאו זה ד"לא תבוא עליו השמש" יש שיטה בראשונים (י"א בשטמ"ק) שעובר לא רק ביום הראשון, אלא עובר בכל יום, כיון דלא כתיב בוקר יתירא לומר שעובר רק בבוקר ראשון כמו גבי כל תלין.

מהן האיסורין שעובר הכובש שכר שכיר בשכירות יום, ובשכירות לילה

תניא כל הכובש שכר שכיר - עובר בה' שמות ועשה הללו, משום "בל תעשוק את רעך" ו"בל תגזול" ו"בל תעשוק שכיר עני" ו"בל תלין" ו"בימונו תתן שכרו" ו"לא תבא עליו השמש".

ופרכי' - הני דאיכא ביממא ליכא בליליא, דאיכא בליליא ליכא ביממא.

דצריך האדם להשתדל להכניס עצמו שיהיה מחוייב במצוה ובעידנא דריתחא ענשינן על זה שלא הביא עצמו לידי חיוב).

המחהו אצל הנוני או שולחני אינו עובר עליו. נחלקו אמוראים בפירוש המילים "אינו עובר עליו". באר את מחלוקתם

[א] רבה - אינו עובר, אבל חוזר לבעה"ב שישלם לו (אם ההנוני לא שילם).

[ב] רב ששת - אינו בתורת לעבור, דאינו חוזר לחייב את בעה"ב שישלם לו.

וידוע גדול זהירות האריז"ל במצוה זו, שאפי' היה מתעכב מלהתפלל מנחה עד סמוך לשקיעה ע"מ לחפש מעות אפי' בהלואה כדי לשלם שכר שכיר, ורק אח"כ היה מתפלל מנחה אפי' במרוצה, כי היה אומר, איך אעמוד להתפלל מנחה ולא קיימתי מצוה גדולה זו שבאה לידי. ובספר זבח שלמים פ' כי תצא סימן קכ"ב כתב ע"פ קבלה מהאריז"ל דהמקיים "ביומו תתן שכרו" בערב שבת, ראשי תיבות ש'ב'ת', סגולת מצוה זו שנותנים לו בשבת תוספת נפש יתירה, מדה כנגד מדה כנגד "ואליו הוא נושא את נפשו", כמו ששילם לשכיר והשלים לו את נפשו.

אופנים שאין כל תלין (גם השנויים במחלוקת)
[א] שכיר לילה - זמן גבייתו כל היום, דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ביום, ואינו עובר עליו משום "בל תלין" אלא משום "לא תבא עליו השמש" (רש"י קי:; קיא.).

[ב] שכיר שעות דלילה (שנשכר מתחילת הלילה עד חצות) - לרב גובה כל הלילה, לשמואל גובה כל הלילה וכל היום, לרש"י (קיא.), משום שהיום הולך אחר הלילה, לתוס' (קי:), משום שליטה זה דוקא כל הלילה. אינו שייך ב"בל תלין" (לדעת ר"ש, ולדעת שמואל), לרש"י - (קיא., ד"ה ושמאל), משום שהיום הולך אחר הלילה, ו"בימונו תתן שכרו" נמשך כל היום עד בוא השמש (מיהו הלכה כרב ולא כשמואל, דהוי איסורי, ע' רא"ש). לתוס' - (קי:; ד"ה יצא), משום ד"לינה" משמע כל הלילה, וזה השכירות לא לן כל הלילה, ולכן זמן גבייתו נמשך כל היום כשכיר לילה, ועובר ב"לא תבא עליו השמש".

[ג] שכיר שנה וכיו"ב שיצא בלילה - לשיטות הנ"ל אינו שייך ב"בל תלין" דזמן גבייתו נמשך כל היום כשכיר שעות דלילה (בג' סעיפים אלו, העירני ה'ב' דניאל ישכרוב נ"י)

[ד] שכיר שעות דיום (שנשכר מהבוקר עד חצות) - [א] גובה כל היום לכו"ע, דאין הלילה הולך אחר היום. אינו עובר ב"בל תלין" דזמן גבייתו כל היום, אלא עובר משום "לא תבא עליו השמש". וע' רש"י, דדוקא אם נשכר לו מהבוקר עד חצות. משמע לפירושו שאם נמשכה שכירתו עד אחר חצות, אינו עובר בלא תבא, כיון שלא עכב את שכרו מחצות היום שמתחילה השמש לבוא, עד

אמר רב חסדא - שם שכירות בעלמא. ופירש"י, דבאמת אין כוונת הברייתא שבשכירות אחת אפשר לעבור בכלום, אלא דבעלמא יש את כל העבירות הללו בשכירות.

וכן פירש"י במתני' (קי:), דהא דתנן "שכיר יום גובה כל הלילה" נפק"מ לב' דברים [א] לענין שבליה - נאמן בשבועה שלא נפרע. [ב] לענין שאינו עובר בליה - משום "לא תבא עליו השמש", אלא משום "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר".

וכן לגבי שכיר לילה, דתנן "גובה כל היום", נפק"מ לב' דברים [א] לענין שביום - נאמן בשבועה שלא נפרע. [ב] לענין שאינו עובר ביום - משום "לא תלין", אלא משום "לא תבא עליו השמש".

בסיכום, בשכירות אחת כמה לאוין יש על איחור תשלום שכר שכיר לפירש"י הנ"ל - יש רק לאו אחד על איחור בתשלום. בשכיר יום - נאמר בו להדיא "בוקר" יתירא, שאינו עובר אלא עד בוקר ראשון בלבד.

בשכיר לילה - דומנו לשלם ביום, יש בו רק משום "לא תבא עליו השמש", אבל אינו עובר ב"לא תלין", אף שאיחור מלשלם גם בלילה שלאחריו, דהלאו הוא על איחור תשלום שכר שכיר בזמנו, היינו, בעונה הראשונה של התשלום, ואין מאחר אחר מאחר (וכן הוא דעת הר"ן, הובא בנמו"ד דף סז: מדפי הר"ף, ד"ה ת"ר, דגם לאו ד"לא תבוא עליו השמש" עובר רק ביום הראשון, ודלא כ"א בשטמ"ק דעובר בכל יום, כיון דלא כתיב בוקר יתירא).

ג' חילוקים בין העשה (ביומו תתן שכרו), ללאוין (לא תלין ולא תבוא)

[א] הלאו - דוקא בתביעה. העשה - מקיים גם בלא תביעה.

[ב] הלאו - יש ביום ויש בלילה. העשה - דוקא ביום (בשכירות לילה).

[ג] הלאו - אין בגר תושב. העשה - יש.

אב המבטיח לילדו הקטן ממתק ע"מ שיאסוף את הצעצועים ואינו מקיים, או אינו משלם לו באותו יום, האם עובר באיסור כבישת שכר שכיר ובבל תלין

וכתב הח"ח באהבת חסד פ"ט - ודע דלאו"ד שכרו על איזה שעות דאפי' אם שכרו לעשות מלאכה קטנה שיש בה שו"פ, ג"כ הוי בכלל שכיר, ושייך בו כל הדינים הנ"ל, וי"א אפי' על פחות משו"פ ג"כ עובר המאחר זמנו. ובנתיב החסד שם אות י"א - בגמ' אמר רב אסי אפי' לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד עובר משום בל תלין, ועי' בתוס' שם דהרבותא הוא אף שהוא מלאכה כל

דהוא.

עוד כתב הח"ח שם בנתיב החסד אות ט"ז - וראיתי אנשים שמשתמשין בקטן באיזה דבר של תשמיש ומבטיחין להם שיתנו להם אח"כ דבר מה עבור זה ולבסוף לא יתנו להם כלום, ושלא כדין עבדי דאיסור כבישת שכר שייך אפי' במלאכת פרוטה אחת ואפי' בקטן שייך זה כמו שהוכחנו, ואפי' לאחר את זמנו אסור כמו שכתבנו דשייך בו בל תלין וכ"ש לכבוש לגמרי אסור.

[א] מדוע לתנא דידן בגר תושב אין בל תלין, ובבהמה וכלים יש. [ב] מדוע לריו"ם בר' יהודה בבהמה וכלים אין בל תלין, ואין ביומו תתן שכרו

[א] לא יליף שכיר שכיר (לכן בגר תושב אין), ובהמה וכלים יליף מ"אתך" כל שפעולתו אתך, אבל גר תושב אינו בכלל זה, דכתיב "רעך".

[ב] לא יליף שכיר שכיר (ולא דריש "אתך" להכי אלא לשכיר שעות), דאין באין לידי עניות.

דף קיא:

מה דין עבד"ם לענין בל תלין

נכרי נתמעט - שנא' אתך ולא עמלקי.

גר תושב - דהיינו, נכרי אוכל נבילות שקיבל לשמור ז' מצוות ב"נ, נחלקו תנאים אם יש בו לאו דבל תלין, אבל מצוה בימו תתן שכרו, יש לכ"ע.

מיהו אפי' בגר תושב - זה דוקא אם היה שכיר לילה או שכיר שעות דיום, דאם היה שכיר יום שזמנו לשלם בלילה, בלילה אין מ"ע דבימו תתן שכרו (אלא רק לדעת הרמב"ם).

עני קודם לאביון וקודם לעשיר, מדוע

לאביון - אע"פ שאביון ניצרך יותר, מ"מ הורגל לבושת ולא כסיף לתבוע.

לעשיר - אע"פ שעשיר כסיף לתבוע, אבל עני ניצרך יותר.

"דאמר רב אסי, אפי' לא שכרו אלא לבצור לו אשכול אחד של ענבים עובר משום בל

תלין", היכן אמר כן רב אסי

לכאוי הכוונה להא - "דאמר רב אסי, אפי' לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד אוכלו" (לעיל צב.), וצ"ע דהא בדברי רב אסי נאמר "אוכלו" ולא "עובר משום בל תלין".

ולוא דמסתפינא - צריך להוסיף תיבת "וכו'" לפני המילים "עובר משום בל תלין", היינו, דתיבות "עובר משום בל תלין" הם הוספה של הגמ' שלנו.

אך צל"ע - דלא מצאתי הגהה זו בשום מקום, וגם הח"ח באהבת חסד (הובא לעיל) העתיק את הגמ' כצורתה.

קנין, לא היה רבה חולק, דודאי מוכחא מילתא שנתכוין לפטור את בעה"ב, דאל"ה למה צריך קנין.

ג) לתוס' בלשון ב' - מיירי שהשכיר מפרש להדיא שאינו מוחל לבעה"ב אלא על תנאי שהחנוני ישלם לו, וממילא לא חל שעבוד על החנוני מדין ערב כיון דלא סמך על דבריו, והחנוני ודאי יכול לחזור בו, ונחלקו רב ששת ורבה היכא דהחנוני לא חזר בו, האם השכיר יכול לחזור בו ולתבוע את בעה"ב, ומחלוקתם היא באומדנא בדעת השכיר, דלרב ששת אמדינן דעת השכיר שמחל כל זמן שהחנוני מוכן לפרוע (על תנאי שבאמת יפרע), ולכן אינו חוזר אצל בעה"ב עד שיתבע את החנוני תחילה ויתברר שהחנוני אינו מוכן לשלם. ורבה סובר דיכול לחזור, דאמדינן דעת השכיר דאף שהחנוני מוכן לפרוע לא מחל על זכותו לתבוע מבעה"ב.

ו) להאי לישנא נמי - דמחילה אין צריכה קנין, דע"כ לא מיירי שהשכיר קיבל סודר מבעה"ב ע"מ לפוטרו, דאילו היה קנין, לא היה רבה חולק, דודאי מוכחא מילתא שנתכוין לפטור את בעה"ב, דאל"ה למה צריך קנין.

ז) לתוס' בלשון ג' - לא נחלקו באומדנא, אלא בדין, דלכ"ע פשוט דאין דעת השכיר למחול על זכותו לתבוע מבעה"ב כלל וכלל, ואינו נוגע כלל לדין מחילה, ובודאי שיכול לחזור לתבוע מבעה"ב בכל ענין, אלא מחלוקתם בדין בל תלין, האם כשהחזיר השכיר בו ביום ותובע את בעה"ב האם מתחייב בכל תלין או לא, דרב ששת סובר, דכיון דניתק שעה אחת ממנו כשעמד אצל חנוני שוב אינו חוזר לאיסור בל תלין, ורבה סובר כיון דחזר תוך זמנו וחזר לאיסור בל תלין.

ולחך לישנא אין ראייה מסוגיין אי מחילה צריכה קנין או לא.

ה) לדעת הרי"ף בסוגיין - (על פי דברי הירושלמי בשבועות) לא נחלקו בדין בל תלין, אלא כפירש"י וכלשון א' דתוס', האם אחר שהעמיד את הפועלים אצל חנוני, עדיין בעה"ב חייב לפועלים וצריך לשלם להם, או דלמא אינו חייב להם כלום, וקי"ל כרבה, דחייב לשלם.

מהיכן יש ראייה אם "מחילה" צריכה קנין

א) מסוגיין לפי ב' הפירושים הראשונים בתוס' - נ' דמחילה א"צ קנין, וכנ"ל, מיהו לפי פירוש ג' אין ראייה, אך מהרי"ף ורש"י נ' דלא פירשו כהך פירושא, אלא כפירוש א' דתוס'.

ב) וכן מקדושין גבי עבד עברי - (טו.) משמע דאי לאו דגופו קנוי, היה יכול למחול על גרעונו בלא שטר, ובלא קנין איירי דבקנין לא היה צריך שטר דאפי' עבד כנעני קונה עצמו בחליפין.

ג) וכן בכתובות - (קד.) אמרינן דלאחר כ"ה שנה אבדה כתובתה משום דמסתמא מחלה ואע"ג דלא עשתה שום קנין, דאי בקנין, לאלתר נמי אבדה כתובתה.

מתי מחילה צריכה קנין ודאי

במחילה הדומה לטעות.

מה החידוש בההיא דרב אסי לענין בל תלין ביארו תוס' - דס"ד ד"שכיר" דקרא היינו שכיר "יום" או "חצי יום", דאין רגילות להשכיר פועלים לזמן קצר כל דהו, קמ"ל. א"נ דאפי' שכל עבודתו לבצור אשכול אחד ואכלו, אפ"ה עובר עליו.

האם רב אסי מיירי ב"קבלן" או ב"שכיר שעות"

דעת רש"י ותוס' - דלא מיירי ב"קבלן" אלא ב"שכיר שעות". מיהו צ"ב ברש"י, "כלומר שכיר שעות", דמה כונת רש"י במילה "כלומר". ונ' דר"ל דדברי רב אסי הם לאו"ד בשכיר שעות, אלא דהגמ' מיירי באופן של "שכיר שעות", אבל אפשר לקחת פועל לבצור אשכול אחד בין לפי זמן, בין לפי פעולה דהיינו קבלנות (וכן מדוייק גם בדברי רש"י צב. ד"ה ת"ק אית ליה דרב אסי, ע' מש"כ שם, וברש"ש פז:).

דף קיב.

"המחהו אצל חנוני", האם חוזר או אינו חוזר. מהן הדעות לפי הפירושים השונים, ומה מעמדהן

א) לפירש"י - נחלקו האם השכיר יכול לחזור ולתבוע מבעה"ב כשהחנוני חזר בו, דהיינו אם פקע חיובו מבעה"ב או לא, דלרב ששת אינו יכול לחזור ולתבוע מבעה"ב, דפקע חיובו מבעה"ב, ולרבה לא פקע. ומשמע לכאור' מרש"י, שהחנוני יכול לחזור בו לכ"ע, ולפ"ד תמוה דעת רב ששת, דכיון שהחנוני יכול לחזור בו מהיכי תיתי יפטור השכיר את בעה"ב, אטו בשופטני עסקינן.

ב) לתוס' בלשון א' - נחלקו כנ"ל לפירש"י האם יכול לחזור ולתבוע מבעה"ב כשהחנוני לא פרע לו, ומחלוקתם היא באומדנא בדעת השכיר, דלרב ששת אמדינן דעת השכיר דמוחל לבעה"ב את החוב על סמך הבטחת החנוני, ממילא ב"ד יחייבו את החנוני לשלם דאינו יכול לחזור בו דחל עליו חיוב לשלם לשכיר מדין ערב כיון שהשכיר מחל לבעה"ב את החוב על סמך הבטחתו.

ומבואר לפ"ז - דאין החנוני שליח של בעה"ב, אלא החנוני חייב לשכיר מצד עצמו חיוב חדש מדין ערב, דבההיא הנאה שסמך על דבריו ומחל לבעה"ב, נשתעבד לשלם לשכיר אף שלא היה חייב כלום מקודם לבעה"ב, והחוב של בעה"ב פקע מדין מחילה.

ולרבה חוזר ותובע מבעה"ב - משום דאמדינן דעת השכיר דאינו מוחל לבעה"ב אלא על תנאי שהחנוני ישלם לו, והיכא שהחנוני אינו רוצה לשלם, לא מחל, וממילא לא חל שעבוד על החנוני מדין ערב כיון שהשכיר לא סמך על דבריו למחול לבעה"ב ויכול לחזור בו.

ו) מהכא דמחילה אין צריכה קנין - דע"כ לא מיירי שהשכיר קיבל סודר מבעה"ב ע"מ לפוטרו, דאילו היה

האם "פשרה" צריכה קנין, ומדוע

לדעת בה"ג בסנהדרין - (ו) בפשרה שניהם צריכין קנין (המוחל צריך להקנות שמחל לו והמשלם צריך להקנות שישלם לו החצי), משום דמי למחילה בטעות שאילו היה יודע שהיה זוכה בדין לא היה מוחל (ועי' קנין דאלים טפי, מהני, ולא יוכל לטעון "טעות").

אך דעת תוס' ופשרה אי"צ קנין - אלא הקנין עושין קודם שישמעו דברי הפשוטים, כדי שיקיימו דבריהם ולא יוכלו לחזור בהן כשישמעו הפשרה.

עבר עברי גופו קנוי לענין מה הובא במסכתין
[א] בסוגיין הביאו התוס' ראה - דמחילה אי"צ קנין מעבר עברי, דמשמע דאי לאו דגופו קנוי, היה יכול למחול על גרעונו בלא שטר, ובלא קנין איירי דבקנין לא היה צריך שטר.

[ב] לעיל מבואר - (טז) דאין ידו כיד רבו, כיון דאין גופו קנוי, וכתבו תוס' שם דהא דאמר' בקידושין ד"גופו קנוי", היינו לענין שאין גרעונו מחול בע"פ אלא בשטר.

היכן מצינו שאפשר לעבור איסור בל תלין ביום

"הנותן טליתו לאומן - גמרה והודיעו אפי' מכאן ועד י' ימים אינו עובר משום בל תלין נתנה לו בחצי היום מששקעה עליו חמה עובר משום בל תלין", וכבר הקשו המפרשים (כס"מ, לח"מ, ב"ח), מ"ט נקטה הגמ' "בל תלין" ביום, הרי אין בל תלין ביום, והול' "לא תבא".

וכתב הכס"מ - דבשלמא על הברייתא יש לתרץ דלאו"ד נקטה "בל תלין", דלא נחית השתא לפרושי על איזה לאו עובר, אלא ללמוד שעובר, אבל על הרמב"ם וכן על הטור יש לתמוה, דהביאו את הברייתא כצורתה הלכה למעשה, וכבר א"א לומר לאו"ד.

וכתב הלח"מ - דמכאן סיוע לשיטת הרמב"ם, דבשל יום עובר אף בשל לילה, ובשל לילה אף בשל יום, וכיון שכן הזכיר אחד מהם, והזכיר המחודש, וכ"ש לא תבא.

מברייתא הנ"ל יש סיעתא לרש"י לעיל - דפירש"י בדף קיא, גבי שכיר שעות דיום דהגמ' שם אומרת דאינו עובר ב"בל תלין" דזמן גביתו כל היום, אלא משום "לא תבא עליו השמש", ופירש"י, דדוקא אם נשכר לו מן הבוקר עד חצות, דהא כלתה שכירתו מחצות ואיכא בלא תבא, דמשמע שאם נמשכה שכירתו אחר חצות, אינו בלא תבא, אלא בכל תלין, דזמנו כל הלילה, וכנראה דרש"י למד דכדי לעבור בלא תבא, צריך שיעכב את שכרו מחצות היום דאו מתחילה השמש לבוא, עד הלילה. ולא מצאתי שום ספר שמציין את שיטת רש"י.

ולכא' מברייתא הנ"ל יש סיעתא לרש"י - דקתני "נתנה לו בחצי היום מששקעה עליו חמה עובר משום בל תלין", ואדרבא י"ל דמהכא למד זאת רש"י, דבחצי היום כבר לא שייך איסור "לא תבא" אלא רק "בל תלין".

שכיר וקבלן, הגדר

שכיר - העבודה והתשלום לפי זמן, בלי קשר לתוצאה

(וברש"י כאן ד"ה דאגר לביטשי, מבואר, דאפי' אם שכרו לפי מנין בטישות "כר"כ בטישות בכר"כ מעות", ג"כ חשיב "שכירות" ולא "קבלנות" כיון שאין לו קשר עם התוצאה אלא "בין ישיבה ובין לא ישיבה").

קבלן - העבודה והתשלום לפי התפקיד והתוצאה בלי קשר לזמן (לכן דוקא שכיר נקרא "עבד", ויכול לחזור בו בחצי היום משום שנאמר "עבדי הם", משא"כ קבלן לא חשיב "עבד", "דאין זה עבד אלא לעצמו" רש"י לעיל [עו]. בסוף העמ', ותד"ה והא לעיל [מת]).

אימתי יש בקבלנות איסור בל לכ"ע, ואימתי מחלוקת

[א] אם אין שבח כלי - כגון בשליח דאיגרתא, לכ"ע עובר.

[ב] אם יש שבח כלי - תלוי במחלוקת האם אומן קונה בשבח כלי, דלמ"ד אומן אין קונה בשבח כלי, עובר, אבל למ"ד קונה, אז אינה שכירות אלא מכר ואינו עובר.

לאיזה ענינים מצינו שקבלן שוה לפועל, ובמה שונה

שוה - [א] לענין בל תלין (למ"ד אומן אין קונה בשבח כלי, וכן אפי' למ"ד קונה, בשליח דאיגרתא וכיו"ב שאין שבח כלי).
[ב] לענין אכילה בשעת עבודתו (ע' לעיל [צב]), הראיות (לכך).

שונה - [א] דקבלן קונה בשבח כלי, ושכיר אינו קונה בשבח כלי. [ב] ג' ד"קבלן" אינו אוכל מאומן לאומן (לעיל צא:), דאין כאן השב אבידה לבעלים, דקבלן הזמן שלו, ולא של בעה"ב, וא"כ חזר הדין לדין תורה שאין לו לאכול אלא בשעת מלאכה. [ג] דקבלן אינו יכול לחזור בו בחצי היום (לעיל מת. תד"ה והא, דדוקא פועל נקרא "עבד", ונאמר עבדי הם, משא"כ קבלן לא חשיב "עבד").

דף קיב:

בענין "בעה"ב טרוד בפועליו"

כל הנשבעין שבתורה נשבעין להיפטר. ה' מקרים דתיקנו חכמים שבועה ליטול
 שכיר, ונגזל, ונחבל, ושכנגדו חשוד על השבועה, והנוני על פנקסו (תד"ה תקנות).

האם מהני "מינו" לבעה"ב להיפטר במענת
"איני יודע אם פרעתיך", ומדוע

הוא בהחלט נאמן - ש"אינו יודע אם פרע" וצריך לשלם (תד"ה שכיר).

האם מהני "מינו" לבעה"ב להיפטר במענת ברי ששילם

אם שכרו שלא בעדים - מתוך שיכול לומר "לא שכרתיך מעולם" יכול לומר "שכרתיך ונתתי לך שכרך" (תד"ה שכיר, ותד"ה קציצה).

לכאן הכא לא יועיל מינו, מדוע

כיון דבעה"ב אינו חשוד לשקר - אלא הו"ל כאומר "תאמין לי שאני סבור ששלמתי לך", דחייב, דחיישנין שהוא טועה מחמת שהוא טרוד בפועליו וסבור ששילם ולא שילם.

מה יש לתרין

בתוס' ביבמות תירצו - (קיד:), דנהי דטרוד בפועליו מ"מ נחשב קצת שקרן במה שטוען דרך ודאי שפרעו, ולכך יש להאמינו במיגו דלא שכרתיך, כיון שטוען שברור לו שפרעו ואינו תולה בשכחה.

ובתוס' בשבועות תירצו - (מה:), כיון דאין טוען שמא אלא ברי ואומר ודאי שלא שכח אין לנו להחזיקו כמשקר, כיון דאית ליה מיגו, אבל כשאין לו מיגו, אינו נאמן דשמא שכח מחמת שהוא טרוד בפועליו ומחמת שסבור שפרע טוען ברי אף על פי שמשופק.

ובתורא"ש שבועות כתב - דבלי המיגו, ברי של בעה"ב חשיב כשמא, משום דטרוד בפועליו ושוכח, אבל היכא דאית ליה מיגו, אז לא הוי ברי דידיה כשמא, שאם היה לו שום ספק בדבר, והיה רוצה להפקיע ממון השכיר ע"י ספק שלו, יותר ברצון היה טוען לא שכרתיך מעולם ויאמינו לאדם עשיר יותר מלעני, ממה שהוא טוען נתתי לך שכרך, כי בזה מאמינים יותר לשכיר, כי תולין העולם שבעה"ב טרוד בפועליו ושכח.

א] מה קורה בלי מיגו. ב] מה מועיל המיגו

בלי המיגו - אנו חוששים שמא באמת בתוך לבו הוא מסופק, שהרי אנו אוחזים שהוא "אינו יודע", ומה שהוא טוען ברי זו העמדת פנים כאילו הוא בטוח, דלא נחאז לו להודות על האמת שהוא מסופק, כי אז יורו לו להחמיר מספק ולשלם, דהא הוי "איני יודע אם פרעתיך", והוא אינו רוצה להחמיר מספק אלא להקל (ואם היו בודקים אותו במכונת אמת, היה מתברר שהוא בעצם מסופק).

אבל ע"י המיגו - יורד החשש שמא הוא מסופק וטוען ברי בשקר, כיון דאם באמת היה רוצה לשקר מספק, היה טוען "לא שכרתיך מעולם", דיאמינו לו יותר מאשר בטענת "פרעתי", דבטענת "פרעתי" מאמינים יותר לשכיר כיון שבעה"ב טרוד וכמ"כ תורא"ש שבועות). וא"כ ע"כ אם הוא טוען ברי, סימן שהוא "יודע" והוא באמת "ברי".

אשה שאומרת "מת בעלי במלחמה", האם נאמנת במיגו שיכלה לומר "מת על מיטתו" הגמ' ביבמות נשארה בספק - דחוששין שבמלחמה היא אומרת בדדמי "כל הני מיקטלו, והוא פליט", וסבורה לומר אמת ולא שייך לומר מיגו דאם היתה רוצה לשקר.

כיצד לכאן נוכל לומר גם באשה שיועיל מיגו כמו שביארנו בבעה"ב

דלכאן גם באשה - ע"י המיגו ניסתלק החשש שמא בתוך לבה היא מסופקת והיא רק מעמידה פנים כאילו יודעת בודאות שמת (כדי שלא יורו לה להחמיר מספק), כיון דאם באמת היתה רוצה להקל על עצמה ולפשוט את הספק לקולא, היתה מעדיפה לשקר "מת על מיטתו" דיאמינו לה יותר, מאשר לטוען "מת במלחמה" דבזה אין מאמינים לה כיון דחוששין לדדמי, וא"כ למה הגמ' ביבמות נשארה בספק אם נאמנת במיגו.

א"כ למה הגמ' ביבמות נשארה בספק אם אשה נאמנת במיגו

דלכאן י"ל ג' צדדים - איך אשה טוענת ברי שמת במלחמה

א] דהיא משקרת במזיד - ובאמת היא מסופקת. וצד זה ניסתלק ע"י המיגו, כיון שאילו רצתה לשקר במזיד היתה בוחרת שקר יותר טוב.

ב] היא אומרת אמת - דבאמת ראתה אותו שמת, ולפי צד זה ודאי היה אפשר להתירה לינשא.

ג] דהיא טועה בתום לב - דסבורה שראתה שמת, והיא משוכנעת שהיא אומרת אמת, אבל היא טועה, ובעלה חי וקיים. ועל הצד הזה מיגו לא מועיל כלום דהיא לא יודעת שהיא טועה. וכיון דמ"מ נשאר חשש שמא אינה משקרת במזיד אלא טועה בתום לב שמת וסבורה שבאמת מת, א"א להתיר אשת איש ב"ספק".

וא"כ צ"ב, למה בבעה"ב המיגו מהני לפוטרו, הרי ג"כ עדיין יש חשש שמא אינו משקר במזיד אלא טועה בתום לב וסבור שבאמת פרע, אבל האמת שלא פרע

וי"ל דכיון דעכ"פ ניסתלק החשש שמא משקר במזיד - ונשארו רק ב' צדדים או דהוא טועה בתום לב דסבור שפרע, או דאינו טועה ובאמת פרע, הלכך א"א לחייבו ממון אפי"ב איני יודע אם פרעתיך", כיון שיש צד שהוא באמת "ברי", והוי "ברי" ופטור (ולא דמי לטוען "שמא" דשם הוא ודאי לא יודע, וכיון דיש חזקת חיוב וספק פרעון חייב אפי" שהוא ספק).

נחלקו ראשונים האם אמרי' מיגו לאפטורי משבועה. מה נ' מסוניין

מדברי הגמ' בשבועות הנ"ל - דבשכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך, ודאי משמע דמיגו מהני לפטור משבועה, ומשמע דאפי' מיגו דהעזה מהני, כגון מיגו ד"להד"ם" דמעזי לשקר בדבר שחבירו מכיר בשקריו (ולכאן החולקים על דין זה הוא משום דס"ל דמיגו דהעזה לא פטר משבועה. ועי' ר"ן בשבועות באורך).

"בעה"ב טרוד בפועליו", מה הדין כשיש לו רק פועל אחד

לא פלוג (תד"ה טרוד).

הא דבעה"ב "טרוד בפועלים" ושוכח מה

פירושו לפי ר' יהודה ולפי רבנן

לר' יהודה - אינו אלא חשש בעלמא שמא שוכח, דבזה מוסבר החילוק מדוע לדעתו כשבעה"ב כופר הכל הוא פטור, וכשהוא מודה במקצת, חייב, דאי אינו אלא חשש בעלמא שמא שוכח, אתי שפיר דבמודה במקצת החמירו שלא לסמוך על טענתו שפרע אפי' בחשש בעלמא שמא שוכח, שמא ישבע שבועה דאורי' לשקר בשוגג מתוך שהוא מושכנע שפרע, אבל בכופר הכל שאין שבועה דאורי', סמכינן על טענתו שפרע ואמרין דודאי יודע יפה שפרע כיון דרגילות הוא שידוע יפה, ולכן פטור, אבל אי חשוב בודאי שוכח אמאי פטר ר' יהודה כופר הכל (הרי הו' א"י אם פרעתיך, וצריך להיות חייב לכ"ע).

לפי רבנן פירושו - דקים לן שודאי שוכח, דמסקינן דמעיקר הדין חייב לשלם לשכיר בלא שהשכיר ישבע, והשבועה היא רק "להפיס דעתו של בעה"ב", וראיית הגמ' לומר כן היא מהא דלת"ק בעה"ב חייב אפי' כשהוא כופר הכל, דאם זה רק חשש בעלמא שמא שוכח, לא היה ראוי לחייבו לשלם לשכיר אפי' בשבועה כיון דאיכא למימר דבעה"ב יודע יפה שפרע, אלא ודאי דחשיב כאומר איני יודע ולכן מעיקר הדין חייב לשלם לפועל אפי' בלא שבועה, אלא לפי שבעה"ב סבר בדעתו בבירור שפרע תיקנו שהפועל ישבע להפיס דעתו (אבל "בהלוהיני ואיני יודע אם פרעתיך", אין המלוה צריך לישבע להפיס דעתו של הלוה, כיון שהלוה מודה שאינו יודע אם פרע).

בקצרה, מה יסוד המחלוקת בין רבנן לר' יהודה בגדר התקנה של "שכיר נשבע ונוטל" דעת תוס' דפליגי רבנן ור' יהודה בהגדרת זכרונו של בעה"ב, דרבנן ס"ל דמחמת טרדתו בעה"ב הוא בחזקת "ודאי שוכח", ור' יהודה ס"ל דמספקא לן אם הוא זוכר או שוכח, והו' "ספק שוכח", ולכן כאשר כופר הכל א"א לחייבו אפי' ב"איני יודע אם פרעתיך", דדלמא הוא זוכר (דדוקא בטענת "שמא" חייב ב"איני יודע אם פרעתיך", כיון דודאי לא יודע, משא"כ "ספק ברי ספק שמא", הרי יתכן שהוא כן יודע ופטור), ורק היכא דבעה"ב חייב מדאורי' שבועת מוב"מ, תיקנו להפוך את השבועה על השכיר שישבע ויטול דחששו לשמא שכת.

נמצא דלרבנן השכיר לא קיבל זכות חדשה שלא מגיעה לו מעיקר הדין אלא התקנה רק הגדירה שלבעה"ב יש דין "טרוד" בכל ענין (ולא פלוג, תד"ה טרוד), וממילא חייב לשלם, וליהפך רבנן החמירו עליו דאע"פ שמגיע לו בלא שבועה, חייב לישבע "כדי להפיס דעתו של בעה"ב" (כיון שבעה"ב אינו מודה שהוא "שמא" משא"כ בסתם איני יודע אם פרעתיך לא תיקנו שבועה להפיס, דהתם מודה שאינו יודע), אבל לר' יהודה חייבו את בעה"ב לשלם אע"פ שמעיקר הדין זכותו לישבע וליפטר, וא"כ הו' קולא לשכיר לישבע ויטול.

בכמה דברים נחלקו ר' יהודה ורבנן בענין פועל שתובע את בעה"ב על שכרו

א] בביאור הא דבעה"ב "טרוד בפועלים" ושוכח - לפי רבנן פירושו דקים לן שודאי שוכח, ולפי ר' יהודה נ' דאינו אלא חשש בעלמא וכנ"ל (תד"ה א הכי נתיב).

ב] בכופר הכל - לפי ר' יהודה פטור, לרבנן חייב (תד"ה א הכי נתיב).

ג] בקציצה - לפי ר' יהודה השכיר נשבע ונוטל, ולרבנן, המע"ה, ואם לא הביא ראייה, ישבע בעה"ב ויפטר (תד"ה שתיים).

"שכיר בזמנו נשבע ונוטל", לכ"ע מוסכמים ג' דברים

א] דמייירי שבאו לב"ד בזמנו, דהיינו בזמן גבייתו שנחבאר לעיל במתני' (ק"י), כגון שכיר יום בלילה, ושכיר לילה ביום.

ב] דטענת השכיר היא על הפירעון, שעדיין לא קיבל כלום משכרו ותובע את כל שכרו, ובטענת בעה"ב נחלקו רבנן ור' יהודה, כדלקמן.

ג] דיש לשכיר עדים שבעה"ב שכרו, אבל כשאין עדים ששכרו, יש אופנים שבעה"ב נאמן במיגו שיכול היה לומר "לא שכרתיך מעולם", כמו שיתבאר לקמן בס"ד.

לדעת רבנן מוסכמים ד' דברים

א] מדזובר - בין שבעה"ב כופר הכל, ובין שמודה במקצת.

ב] הדין - שבעה"ב חייב מעיקר הדין אפי' בכופר הכל.

ג] וטעם הדין - דאע"פ שבעה"ב טוען "ברי" אנו מחזיקים את טענתו לטענת "שמא" כיון דטרוד בפועליו וסבר שנתן ולא נתן, וכיון שיש חזקת חיוב וספק פירעון (איני יודע אם פרעתיך), בעה"ב חייב מעיקר הדין אפי' בכופר הכל, והשכיר א"צ שבועה אלא להפיס דעתו של בעה"ב.

ד] אבל כשאין עדים ששכרו - אם בעה"ב כופר הכל, פטור במיגו שיכול היה לומר לא שכרתיך מעולם. ואם בעה"ב מודה במקצת, אין לו מיגו, דלא היה יכול להעזי ולכפור ולומר לא שכרתיך מעולם, כדן כל מודה במקצת דאין נאמן במיגו דאי בעי כופר הכל.

ר' יהודה חולק על רבנן בד' דברים

א] בדין בעה"ב שכופר הכל - לדעת ר' יהודה בעה"ב פטור (והא דשכיר נשבע ונוטל הוא דוקא כשבעה"ב מודה במקצת).

ב] וטעם הדין - דאין מחזיקין אותו בודאות בחזקת "שמא" ע"י מה דטרוד בפועליו אלא הוא רק חשש בעלמא משום חומרא דשבועה דאורי', דלפעמים עלול לשכוח ששילם וישבע לשקר, ולכן במודה במקצת עקרו ממנו את השבועה והטילו על השכיר לישבע וליטול.

ג] אבל בכופר הכל שאין שבועה דאורי' - סמכינן על טענתו שפרע ואמרין דודאי יודע יפה שפרע דאין לנו ודאות ששכח, ואדרבא הרגילות היא שידוע יפה, ולכן פטור.

ד] לכן לפי ר' יהודה - אין נפק"מ אם יש או אין עדים

קצץ נמי, מיירי שבעה"ב לא פרע האחת שהוא מודה, והוי נ' ידענא ונ' לא ידענא דמתוך שאי"ל משלם.

האם לגבי קציצה, יש חילוק בין תובע תוך הזמן לבין תובע אחר הזמן, מדוע

לרבנן - אין חילוק, דקציצה מידכר דכירי אפי' בזמנו. ולר' יהודה - טריד גם לגבי קציצה והוי כספק פרעון, דבתר"ז שכיר נאמן בשבועה ואח"כ בעה"ב נאמן.

"קציצה ודאי מידכר דכירי ליה אינשי", איזה תירוץ אחר יכלה הגמ' לומר במקום תירוץ זה

דמיירי ששכרו שלא בעדים, ויש לו מיגו שלא שכרתך מעולם, ולכן בעה"ב פטור משבועה ע"י המיגו, ולא יתחייב לשלם מדין "מתוך" (כן הקשו תד"ה קציצה, והיינו דס"ל דמיגו פטור משבועה).

למה באמת הגמ' לא תירצה בן

א [דע"כ בסיפא שהויכוח על הקציצה מיירי ששכרו בעדים, דומיא דרישא שהויכוח הוא על הפירעון, והדין דשכיר בזמנו נשבע ונוטל הוא דוקא בשכרו בעדים, דאי מיירי בלא עדים, יש לבעה"ב מיגו, ויפטור. ומ"מ העדים לא שמעו או אינם זוכרים את הקציצה.

ב [דאי נימא דבסיפא כל סבת הפטור היא משום דמיירי שלא שכרו בעדים, והא דברישא חייב משום ששכרו בעדים, א"כ הו"ל למיתני כולה ברייתא בויכוח על הפירעון, וליפלוג וליתני בדידה, דברישא בעה"ב חייב משום דשכרו בעדים ואין לו מיגו, ובסיפא פטור דשכרו בלא עדים ויש לו מיגו, ולמה הביאה הברייתא בסיפא ציור חדש שהויכוח על הקציצה, בשביל לחדש שפטור משום מיגו.

ג [ועוד דאפי' אם שכרו בלא עדים לא יועיל כאן מיגו, כיון שבעה"ב מודה במקצת ולמורה במקצת אין מיגו דאי בעי כופר הכל, דלא היה יכול להעזי ולכפור הכל ולומר לא שכרתך מעולם.

ד [ועוד אור"י דברייתא כולה ששכרו בלא עדים (דאם יש עדים, רגילות שזוכרים הקציצה), ובאמת יש לבעה"ב מיגו ברישא, והא דקתני רישא דשכיר בזמנו נשבע ונוטל היינו אם יביא עדים ששכרו אז יהיה נשבע ונוטל דע"כ נסתלק המיגו של בעה"ב, והא דקתני סיפא גבי קציצה המע"ה, היינו יביא עדים ששכרו, ובסתמא הם יודעים הקציצה, ויטול (אבל בסיפא אין הכוונה, שיביא עדים כדי לסלק את המיגו של בעה"ב, דהרי איירי במורה במקצת, ואין לו מיגו שהיה יכול לכפור הכל, מהרש"א).

האם בקציצה מועיל מיגו כששכרו שלא בעדים, מדוע

בתירוץ השלישי מד' התירוצים הנ"ל, תירצו דליכא מיגו, כיון דמיירי דבעה"ב מודה במקצת ובמודה במקצת ליכא מיגו לכפור הכל, דאינו מעיז. וצ"ב מה סברת שאר התירוצים שלא תירצו כן.

ששכרו, דאם בעה"ב כופר הכל, בלא"ה פטור לר' יהודה אפי' בלא מיגו וכנ"ל, דהוי ברי וברי. ואם בעה"ב מודה במקצת, בלא"ה אין לו מיגו אפי' לרבנן, דלא היה יכול להעזי ולכפור ולומר לא שכרתך מעולם, כדין כל מודה במקצת דאין נאמן במיגו דאי בעי כופר הכל.

כתב התומים (בסי' ע"ה), דא"י אם פרעתך חייב רק בשהו"ל למידע, והאור"ש פ"ג מטוען פליג, והוכיח מסוגיין

בתד"ה טרוד (קיב:), כתבו דהו"ל כמו א"י אם פרעתך, וזה אף שהוא טרוד ולא הו"ל למידע.

"אי הכי אפי' קצין נמי אלמה תניא אומן אומר שתים קציצת לי והלה אומר לא קציצת לי אלא אחת המע"ה. קציצה ודאי מידכר דכירי ליה אינשי". מה הדין בקצין וטעמו, לפי המקשן ולפי התרצן

א [המקשן סבר - כיון דבעה"ב טרוד בפועליו, טועה גם בקציצה וכסבור שפסק עם השכיר דינר אחד, אף שבאמת פסק עמו ב' דינרים, ולכן מעיקר הדין צריך לשלם ב' גם בלי שבועה של השכיר, אך מ"מ ישבע השכיר להפיס דעתו של בעה"ב ויטול ב' דינרים, כדלעיל גבי ספק בפרעון.

ב [ולכאוי קשה - דאפי' נחשיב את בעה"ב כ"איני יודע" מחמת הטירדה, הרי הוי "איני יודע אם נתחייבתי" ופטור לר"נ וריו"ח דברי ושמא לאו ברי עדיף (אלא רק באיני יודע אם פרעתך).

ג [אך לק"מ - דהרי הכא מיירי דבעה"ב מודה במקצת, ומתוך שאינו יכול ליבעע שבועת מודה במקצת, משלם מעיקר הדין אף בלא שבועה דשכיר, אלא דלהפיס דעתו של בעה"ב ישבע השכיר.

ד [אבל אם בעה"ב יהיה כופר הכל - כגון שיטען שאותה אחת שמודה כבר פרע, באמת לר"נ וריו"ח יהיה פטור, ורק לרב הונא ורב יהודה יהיה חייב, לשיטתם שברי ושמא ברי עדיף אפי' באיני יודע אם נתחייבתי.

ה [ולפי התרצן כיון דסוגיין אזלא כרבנן - רבנן סברי דלגבי קציצה אין טירדה, והוי ברי וברי ופטור, אך בעה"ב צריך ליבעע שבועת מודה במקצת כדי ליפטור, ויכול הוא ליבעע ואין חשש של כסבור.

ו [ולפי ר' יהודה - גם לגבי קציצה יש טירדה, ולא נותנים לבעה"ב ליבעע שבועת מודה במקצת, אלא השכיר נשבע ונוטל. וכשבעה"ב כופר הכל, בלא"ה פטור לפי ר' יהודה, וכדלעיל גבי פרעון.

"אי הכי ניתב ליה בלא שבועה", מדוע מניע לישכיר בלא שבועה בספק פרעון, ומדוע ס"ד דמוניע לישכיר בלא שבועה גם בספק בקציצה בספק פרעון כיון דבעה"ב טריד, הוא כ"שמא", ומ"מ חייב אפי' למ"ד "לאו ברי עדיף", דהוי "איני יודע אם פרעתך".

ובקציצה דהוי "איני יודע אם נתחייבתי" דפריך אפי'

וע"כ דבשאר התירוצים מיירי בהליך שאין מודה במקצת אלא הוי כופר הכל, לכן מיגו מהני, ובעה"ב נאמן מדינא מכח המיגו.

דף קיג.

"שכיר בזמנו נשבע ונוטל, עבר זמנו אינו נשבע ונוטל", מאי שנא זמנו לעבר זמנו בזמנו - בעה"ב טרוד בפועליו.

עבר זמנו - רמי אנפשיה ומידכר, לדוכות בעה"ב יש ב' חזקות, א] דאין בעה"ב עובר בל תלין. ב] ואין שכיר משהא על שכרו. ולשכיר יש רק חזקה אחת, שאינו עובר בל תגזול.

א] תנן, אם יש עדים שתבעו הר"ז נשבע ונוטל, למסקנת הגמ' מה העדים מעידים. ב] ועד מתי יכול לישבע וליטול
א] שתבעו כל זמנו. ב] יום אחד לאחר זמנו.

מה נשתנה אצל בעה"ב תוך זמנו מלאחר זמנו גבי ספק פירעון

א] בתוך זמנו לרבנן - בעה"ב חייב לשלם מדינא ד"הברי" של בעה"ב הוא כמו "שמא" כיון ד"ודאי שוכח", והוי "איני יודע אם פרעתין".

ב] אבל אחר זמנו - חזקה אין בעה"ב עובר בל תלין, ד"רמי אנפשיה ומידכר", והוא בחזקת שיודע ברור ששילם, דהיטירה אינה אלא קודם שעבר זמן הפירעון.

ג] ופריך הגמ' "וכי שכיר עובר משום בל תגזול", היינו דלשכיר יש חזקה שאינו עובר בלא תגזול, כלומר שאינו תובע את שכרו פעמיים, וא"כ שוב יתחייב בעה"ב לשלם מדינא כמו בתוך זמנו.

ד] והקשו תוס' הא מ"מ גבי בעה"ב איכא נמי לאו ד"בל תגזול", ושוב שקולים הם, ולמה עדיף לגמ' חזקת בל תגזול דשכיר על חזקת בל תגזול דבעה"ב

ה] ותירצו, דחמיר ליה לאו אחד כמו ב', וכוונתם, דאדם נוהר לא לעבור לאו אחד לא פחות ממה שנוהר שלא לעבור ב' לאוין, וא"כ לפי סברת הגמ' דלא תגזול של השכיר עדיף מלא תלין דבעה"ב, ה"ה דעדיף נמי מלא תלין ולא תגזול דבעה"ב.

ו] מיהו היא גופא צ"ב, מה ה"ס"ד של הגמ', דבגלל חזקת השכיר דאינו גזלן, תהיה טענתו עדיפה משל בעה"ב ויוכל להוציא מבעה"ב, הרי אמרנו שחזקה דבעה"ב אינו עובר בכל תלין, דכיון שעבר זמן הפירעון רמי אנפשיה והוא בחזקת שיודע ברור ששילם, והוי ברי וברי והמע"ה

ז] ותירצו תוס' "דחזקה של בעה"ב אינה חזקה טובה כשל שכיר, דזימנין לא רמי אנפשיה למידכר והוה לן למימר דנשבע ונוטל וכו'". ויתבאר בהמשך בס"ד.

לפי הנ"ל, מהו ביאור קושיית הגמ' "וכי שכיר עובר משום בל תגזול"

א] הגמ' פריך דכמו שבזמנו, כשעומדים זה מול זה

השכיר ובעה"ב, השכיר תובע "ברי" את שכרו, ובעה"ב טוען "ברי" ששילם, אמרינן דבהכרח דבעה"ב שכת, וחייב לשלם לו מדינא דאמרין דסתם שכיר ודאי אינו גזלן (והיינו שאינו תובע את שכרו ב' פעמים, דאין זה מדרכי המסחר, ולא"ד מחמת צדקות).

ב] א"כ ה"ה אחר הזמן, החזקה ששכיר אינו תובע ב' פעמים, יוצרת סתירה עם החזקות של בעה"ב שאינו עובר בל תלין ובל תגזול (ואינו נשבע לשרך שבועת מודה במקצת), וא"כ כדי שלא תהיה סתירה צ"ל דגם אחר הזמן נשאר בעה"ב בשכחתו, וליתא לסברת רמי אנפשיה ומידכר.

מהו ביאור תירוץ הגמ' "התם תרי חזקי הכא חדא חזקה וכו'"

א] דבשלמא בתוך זמנו - דאין ריעותא בתביעת השכיר (דאין סברת שאינו משהא על שכרו), עומדת חזקתו שאינו עובר בלא תגזול, ועל כן מחמת לא תגזול דשכיר החשיבו חז"ל לבעה"ב "שמא" דעכצ"ל דבעה"ב ודאי שוכח ולא נזכר, דאחרת תהיה סתירה בין החזקות, דאין יתכן דהשכיר ודאי לא גזלן, וגם בעה"ב לא שכת.

ב] אבל אחר הזמן - יש ריעותא בטענת השכיר שאינו עובר בלא תגזול, דאין לא תבע עד עכשו הרי חזקה דשכיר אינו משהא על שכרו, לכן יחד עם החזקה דרמי אנפשיה ומידכר, הוי טענת בעה"ב "ספק ברי", ולכן המע"ה ("שמא" זה ודאי לא יודע, ובאי אם פרעתין חייב, אבל "ספק ברי", דמספק"ל אם טרוד ואינו יודע, או שהוא כן יודע, וכיון שיש צד שהוא כן יודע א"א להוציא ממנו ממון).

"עבר זמנו אינו נשבע ונוטל" מה הנידון ומה הדין וטעמו לפי מסקנת הגמ'

א] מיירי שבאו לב"ד אחר זמנו - דהיינו אחר זמן גבייתו דלעיל במתני' (ק"י), כגון בשכיר יום בא ביום הבא, ובשכיר לילה בא בלילה הבא.

ב] טענת השכיר - שעדיין לא קיבל את שכרו, וא"כ לטענת השכיר כבר עבר בעה"ב בכל תלין (בשכיר יום), או בלא תבא עליו השמש (בשכיר לילה), וטענת בעה"ב ששילם.

ג] הדין הוא - דבעה"ב פטור.

ד] וטעם הדין - כי לבעה"ב יש שתי חזקות המסייעות לטענתו שכבר שילם

א. חזקה דבעה"ב אינו עובר בכל תלין (או בלא תבא עליו השמש), ואף לרבנן שבזמנו הוא טרוד ובחזקת ודאית שאינו יודע, הכא שהגיע זמן חיוב בל תלין "רמי אנפשיה ומידכר".

ב. חזקה ששכיר אינו משהא על שכרו, דאין דרכו שלא לתבע בזמן.

וב' החזקות הללו יחד שקולות לחזקת השכיר דאינו עובר לא תגזול (אבל נגד אחת מחזקות בעה"ב לחוד, חזקת השכיר עדיפא, דחזקת שכיר שאינו עובר לא תגזול עדיפא מרמי אנפשיה ומידכר, דזימנין לא רמי אנפשיה למידכר. וכן עדיפא

מחזקת אין שכיר משהא על שכרו, דוימנין משהא).

"אם יש עדים שתבעו הרי זה נשבע ונוטל",
מתי תבעו, ומדוע צ"ל בן

[א] **מיידי שבאו לב"ד אחר זמנו** - דהיינו יום א' לאחר
 זמן גבייתו שנתבאר לעיל במתני' (ק:).

[ב] **טענת השכיר** - שבעה"ב לא שילם לו, וטענת
 בעה"ב ששילם.

[ג] **ויש לשכיר עדים** - שתבע את בעה"ב בתוך זמנו עד
 סוף זמנו.

[ד] **הדין הוא** - שהשכיר נאמן בשבועה.

[ה] **וטעם הדין** - דעתה אין לבעה"ב חזקת שכיר לא
 משהא על שכרו, וממילא הוי כמו בתוך זמנו ששכיר
 נשבע ונוטל.

תד"ה השתא, הקשו ב' קושיות ותירצו תירוץ
א. מזה התירוץ לקושיא השניה

אותו תירוץ, דתוס' הקשו - [א] שנמתין תמיד עד
 למחר, כיון שבעה"ב נזכר אחר זמנו משום איסור כל
 תלין. [ב] דבשכיר בזמנו אמאי נשבע ונוטל, נשאר את
השבועה אצל בעה"ב ויזכר מחמת איסור שבועה כמו
 מחמת איסור כל תלין (ודוק שהקשו כן דוקא כשבעה"ב
 מודה במקצת, ונ' דכשבעה"ב כופר הכל אין כאן חיוב שבועה
 על בעה"ב, ודלא כהרא"ש בשבועות, דתיקנו כאן שבועה
 מיוחדת על בעה"ב כשכופר הכל אף שעדיין לא ניתקנה שבועת
 היסת בזמן מתני').

ותירצו - דלפי מסקנת הגמ', גם אחר זמנו לא בהכרח
 שבעה"ב זוכר, אלא הא דבעה"ב נאמן הוא רק מחמת
 הריעותא של תביעת השכיר שאינו משהא על שכרו,
 וכאן אין ריעותא, דהרי השכיר לא השאא אלא תבע
 שכרו, א"כ לא יועיל שנמתין עד בוקר, וכן לא יועיל
 חומר איסור שבועת שקר, כיון שאם אינו נזכר, הוא
 משוכנע ששילם ואינו חושש לישבע.

לאחר זמנו אין את הדין שנשבע ונוטל כיון
דלבעה"ב איכא תרי חזקות, דאין עובר בבל
תלין, ואין שכיר משהא על שכרו. [א] **מתי אין**
את חזקה א. [ב] **מתי אין את חזקה ב'**

[א] **כשבעה"ב השהה מצידו** - דליכא חזקה דאין שכיר
 משהא על שכרו בהדיה כל תלין (תד"ה השתא).

[ב] **לאחר בוקר ראשון** - שכבר אין כל תלין בהדיה כל
 תשהא (תד"ה ולעולם).

סיכום, מתי שכיר נשבע ונוטל

[א] **כששכרו בעדים** - וטוען שלא שילם לו, וזה רק
 לרבנן ור' יהודה חולק.

[ב] **ואם בעה"ב הודה במקצת** - גם כששכרו שלא
 בעדים, וזה גם לר"י.

[ג] **וכל זה שתבעו בזמנו** - אך כשתבעו אחר שעבר זמנו
 שוב אינו נשבע ונוטל, אלא"כ יש עדים שתבעו בזמנו עד
 סוף זמנו, ותובעו עתה יום אחד אחר זמנו.

[ד] **וכשטוען שקצץ עמו יותר** - לרבנן לא, ולר"י נשבע
 ונוטל.

מתי שכיר אינו נשבע ונוטל, ומ"ט

[א] **כשטוען שקצץ עמו יותר** - לרבנן, דקציצה מדכר
 דכירי.

[ב] **שתבעו אחר שעבר זמנו** - משום חזקה אין שכיר
 משהא בשכרו ואין בעה"ב עובר כל תלין.

[ג] **כששכרו שלא בעדים** - לרבנן, דיש לו מיגו דלא
 שכרתך.

[ד] **לר' יהודה** - בכופר הכל דאין שבועה דאור'.

בדיני נטילת משכון

י' הלכות בקיצור בדין נטילת משכון

[א] **לבוא אל ביתו** - למלוה אסור מדאור', ובשליח ב"ד
 מחלוקת.

[ב] **למשכן בשוק** - למלוה אסור מדרבנן, ולשליח ב"ד
 מותר לכ"ע.

[ג] **למשכן ריחים ורכב** - אסור (וכן שאר כלי אוכל נפש,
 ובכלי אומנותו שמרויח בהם, מח' רש"י ותוס').

[ד] **למשכן בגד אלמנה** - אסור (בעניה לכו"ע, ובעשירה
 מח').

[ה] **השבת העבוט** - כסות יום ביום וכסות לילה בלילה
 (לדעת תוס' רק בכלי להנאת גופו אבל בכלי אוכל נפש אין
 מצות החזרת העבוט אלא צריך להחזיר מיד. ולפירש"י נתחדש
 קרא דגם בזה יש דין החזרה כל יום).

[ו] **משכנו בשעת הלואתו** - אין דין השבת העבוט.

[ז] **שביעית** - אין משמטתו.

[ח] **אין נעשה מטלטלין** - אצל בניו.

[ט] **אם נפחת המשכון לא יכול לגבות הפחת** -
 אלא"כ כתב "תשלומתא דאית לך על כל קבל דכי".

[י] **לא ימשכן יותר מחובו.**

האם מותר למלוה או לשליח ב"ד, [א] "לנתח"
(למשכן בשוק). [ב] **"לחבול"** (למשכן בבית)
 [א] **למלוה אסור לכ"ע** - גזירה אטו "חבלה", אבל
לשליח ב"ד מותר (ולא גזרו, דדוקא בבע"ח חששו שהוא
 ממונו).

[ב] **לשליח ב"ד לפי שמואל אסור** - (ואיכא תנא כוותיה)
 שנאמר **"בחוף תעמוד והאישי"**, שגם שליח ב"ד יעמוד
 בחוף, ולא יצא תנא מותר, ד"האישי... הוא יוציא אליך
 את העבוט החוצה", קאי על שליח ב"ד, דממשמע שנא'
 "בחוף תעמוד", ידעינן כבר ד"האישי אשר אתה נושה בו
 הוא יוציא אליך את העבוט החוצה", אלא מה ת"ל
 "והאישי" לרבות שליח ב"ד דדינו כהלוקח ליכנס לבית
 ולהוציא את העבוט החוצה.

לא יחבול ריחים ורכב, באיזה כלי נאמר

לרש"י - כל מה שגורם לאוכל נפש, וגם כלי אומנותו
 שמרויח בהם (ע' נמו"ד דף סט.:, לרפי היר"ף).

לתוס' מיירי שעבר ומשכן בתוך הבית, ולפירש"י מיירי שעבר ומשכן כלי אוכל נפש. אבל לתוס' אין פסוק על שעבר ומשכן כלי אוכל נפש, ולכן צריך להחזירם מיד.

מה קשה על שמואל מברייתא דאלו מציאות (לא): דקתני "אין לי אלא במשכנו ברשות במשכנו שלא ברשות מניין", ואיך שמואל יפרש

לפי שיטת תוס' קשה, דלשמואל אין משכנו ברשות, דאין אופן שאפשר למשכן בהיתר בתוך הבית (שהרי אפי' לשליח ב"ד אסור).

ולכאור' צריך לומר דשמואל יהפוך את גירסת הברייתא כך, "אין לי אלא משכנו שלא ברשות משכנו ברשות מניין", דלא תימא דכל דין השבת העבוט הוא היכא דעשה עבירה ומישכן באיסור.

מיהו כתבו תוס' דא"צ להפוך הגירסא, אלא שמואל יעמיד את הברייתא כתנא דפליגי עליו, ותנא דקאי כוותיה ידרוש את הדרשה להיפך.

מיהו לשיטת רש"י לק"מ על שמואל, דהא "שלא ברשות" לא קאי על משכנו בתוך הבית אלא על משכנו כלי אוכל נפש, ודוק.

"ומחזיר... ואת המחרישה ביום" מה הדין ומעמו לפירש"י ולפי תוס'

[א] לרש"י, מחרישה כפשוטה שחורשים בה את הקרקע, אע"פ שעבר איסור שמשכנה, דהוי כלי של אוכל נפש ואסור לחבול, מ"מ אם חבל יש בו דין השבת העבוט. [ב] לר"ת, "מגדרתא" שמגרדים בו בני אדם בבית המרחץ, צריך להחזיר דהוי כלי הניצרך לגוף האדם ולהנאותו.

למה לדעת תוס' א"א לפרש מחרישה דמתני', מחרישה שחורשים בה את הקרקע

[א] תוס' הקשו דלפירש"י דחשיב אוכל נפש, א"כ חייב מיד להחזיר לגמרי, כיון דאסור לחבול וקאי בלאו חייב להחזיר מיד, ואין בו דין השבת העבוט (מיהו לר"ת לא חשיב אוכל נפש אלא דוקא דומיא דריחיים ורכב שמתקנים האוכל עצמו בכלי וצמד פרות היינו פרות המרכסות בתבואה וגריס זוג של מספרים והם תספורת של ירק או לגזוז בית השחיטה).

[ב] ואפי' לר"ת דמחרישה שחורשים בה אינה אוכל נפש, מ"מ לא מיחייב בהשבת העבוט אלא בכלי העשוי לגוף האדם ולהנאותו.

[ג] דמוקי בגמ' במחרישה דכספא ואין דרך לחרוש קרקע במחרישה של כסף.

באלו כלים יש מצות השבת העבוט בכל יום ומדוע

[א] **בריחים ורכב** - לדעת תוס' הוי כלי אוכל נפש ואסור למשכנם ואין בזה מצות החזרת העבוט דכל יום, דכל רגע עובר בלאו דלא יחבול ריחים ורכב, דמיירי לפי רבא דס"ל אי עביד ל"מ (תד"ה והייב, קטו), וצריך להחזיר

לתוס' - רק כלי שמתקן את האוכל עצמו.

נפק"מ - מספרים של ספר, מחרישה, לרש"י הוי אוכל נפש, ולתוס' לא (אבל סכין שחיטה ל"כ הוי אוכל נפש).

האם מותר למשכן מקרר. ביאור הספק

דאינו מתקן האוכל רק משמר (חוץ מגלידה שגם מתקן, הב' חגי הכרי נ"י).

בגמ' תמורה מבואר דנמילת הכר והמחרישה במתני' היתה באיסור. מה האיסור לפי רש"י, ומניין למקשן דמתני' איירי במשכנו באיסור

לפירש"י הקושיא היא פשוטה - דמעמיד במחרישה שחורשים בה הקרקע, וכיון שהיא כלי מלאכתו לפרנסתו, היא כלי אוכל נפש, ואסור למשכנה (הגהות הגר"א).

והיא גופא קושיית הגמ' בתמורה לרבא - דבמתני' חזינן שיש דין השבת העבוט על מחרישה שהיא כלי אוכל נפש, וכיון דאי עביד לא מהני, יחזיר את הכל מיד, ומפרקינן דשאני הכא דאמר קרא "השב תשיב" (נמרו' בשם הר"ן, ריש עמ' סט. לדפי הרי"ף).

לדעת תוס' האיסור דנכנס לתוך ביתו למשכנו בעצמו. מניין ידע המקשן דאיירי במשכנו באיסור (ה' תשובות, גם אלו שנידחו)

[א] **זכן מבואר להדיא -** בברייתא (לעיל לא:) שיש דין השבה גם במשכנו שלא ברשות ב"ד.

והדחיה - דאם המקשן ידע הברייתא א"כ מאי פריך לרבא דנימא אי עביד לא מהני, הא בגוף הברייתא קתני "ת"ל השב תשיב", דזו גז"כ דהכא אי עביד מהני וכמו שרבא באמת מתרץ בתמורה שם.

[ב] **זכן מבואר בדברי שמואל -** דלשמואל אין אופן שאפשר למשכן בהיתר בתוך הבית (שהרי אפי' לשליח ב"ד אסור).

והדחיה - א"כ מה רבא צריך לתרץ שם, דבמשכון אי עביד מהני משום דכתיב "השב תשיב" הלא כל הפסוק איירי לפי שמואל במשכנו באיסור דכתיב "אם חבל תחבל שלמת רעך" וחבלה משמע דמשכנו בביתו.

[ג] **זכן חזינן במעשים בכל יום -** דמחזיר אפי' משכנו שלא ברשות (שים לב לדירוג, דתחילה ניסו לפרש דהמקשן פריך מברייתא, אח"כ מדברי אמורא, אח"כ ממעשים בכל יום).

[ד] **דהמקשן סמך על ברייתא דלקמן -** (קיד:) דמתרץ לה רב ששת "המלוה (את) חבירו אינו רשאי למשכנו משכנו חייב להחזיר לו" (וברייתא היא בתוספתא על מתני').

[ה] **דהמקשן סמך על מתני' -** דדין החזרת הכר והמחרישה נאמר במתני' גבי משכנו שלא ברשות דתנן לעיל מיניה "המלוה חבירו לא ימשכנו אלא בבית דין ולא יכנס לביתו ליטול משכנו וכו'", אלמא אשלא ברשות קאי (תוס' בתמורה, וצ"ע מ"ט תוס' כאן לא תירצו כן).

מה לומדים מ"השב תשיב"

יש כאן ריבוי למצות השבת העבוט אף שעבר ומשכן באיסור, אך נחלקו רש"י ותוס' על איזה איסור מדובר,

[א] פירש"י ד"ה ואידך (קיד.), דת"ק סובר מסדרין, דהא דוקא ליורשין אין מחזירים, אך לו עצמו מחזיר לעולם ואינו מוכרן וע"כ זהו מדין "סידור" (דאלו משום מצות השבת העבוט בל' יום סגי שהוא בתורת משכון, אבל הבא לגבות בב"ד לאחר זמן ב"ד אין מחזירים אלא מדין סידור, שטמ"ק קיג.; ד"ה תני תנא קמיה דר"י). ולדעת רש"י בזה נחלקו רבנן ורשב"ג במתני' (קיג.).

[ב] ר"ת סובר דאין זו ראייה, דהא מתני' מיירי בנטל בתורת משכון, ולכן מחזיר לעולם, דלעולם לא פוקע מזה תורת משכון, ורשב"ג לאחר ל' יום פוקע מאליו דין משכון, אבל בנטל בתורת גוביינא לכ"ע יכול למכרו מיד, ואין מסדרים (ואם תשאל וכי משום שנטלו בתורת משכון הפסיד, אח"כ, דרחמנא אמר השב את העבוט, אבל אם רצה מחזיר את הכר אפי' כיום, וירד לב"ד ויגבוהו בחובו. ואם תשאל א"כ למה ממשכנין, פעמים שב"ד נותנין לו זמן, או שהמלוה מתירא שמא יבריא נכסיו, או שתשטנון שביעית, הרמב"ן בשטמ"ק).

דף קיד.

ולך תהיה צדקה" הבטחה או מצוה

פרכינן "וליאמא ליה לאו עלי קרמית", ומשני "איברא עליה קרמי משום שנאמר, ולך תהיה צדקה", ופירש"י "שהכתוב הטיל עליו לעשות צדקה וכו'", נ' דקרא לאו בתורת הבטחה הוא אלא מצות עשה הוא שהכתוב הטיל עליו (תור"ח).

מה נלמד מהיקש נדר לערכין

לריו"ח שמשדרין, ולחולקים שנידון בכבודו (שהאבר נידון לפי כבודו).

במה ערכין קל מהקדש

[א] רק באדם, משא"כ הקדש גם בבהמה.
[ב] רק ביהודי, משא"כ הקדש גם בנכרי.
[ג] רק במי שאינו טומטום ואנדרוגינוס, משא"כ הקדש.
[ד] רק במי שבן חודש ומעלה, משא"כ הקדש.
(צ"ע דלא הוסיפו, ה] ערך ידי עלי פטור, דאינו נפש, משא"כ מקדיש ידו חייב. ו] בערכין מסדרין, משא"כ בהקדש).

באר כיצד מסדרין בערכין ומה הדין כשמתעשר אחרי כן, ומה הדין בהקדש כשמתעשר אחרי כן (למ"ד דילפינן הקדש מערכין)

[א] לפירש"י יש ג' דרגות במסדרין,

א. כשבא למשכנו (רש"י ד"ה מהו שיסדרו לו, וכן הביא בשמו בנמו", דף סט' א' לדפי הרי"ף).
ב. כשבא למכור לאחר שלושים יום, משאיר לו כדי חייו (ד"ה אינו דין שמסדרין).
ג. שבכלל לא מוכרים (ד"ה ואידך).
[ב] לתוס' לא מסדרין כשממשכנו אלא כשנטל בתורת פירעון (ת"ה מה, השני, קיד.).
ומסדרין מטה ומפץ וכלי אומנות ומעות לכסות ליב"ח (ולמזון שלושים יום, תורא"ש), ולא לאשתו ובניו ואם

מיד, מיהו לפירש"י אי עביד מהני דנתחדש קרא לזה ויש דין החזרה כל יום (כמש"כ הגמור"י בשם הר"ן).

[ב] מחרישת קרקע - לפירש"י הוי כנ"ל דהוי כלי אוכל נפש, ולתוס' מותר למשכן, ואין מצות השבה בכל יום דלא הוי כלי להנאת גופו.

[ג] מגודת - לפי תוס' מותר למשכן, ויש מצות השבה בכל יום דהוי כלי להנאת גופו. ולפירש"י נ' דא"צ להחזיר דלא הוי כלי חשוב כ"כ שיהיה בו דין השבת העבוט (כמכילתא פ' משפטים, פ"ט, הובא ברב המגיד פ"ג הלכ' ה', למדנו מצוה זו רק בג' דברים, היא כסותה לבדה זו טלית, היא שמלתו לערוו זה חלוק, במה ישכב להביא עור המצע, וכלי מיטתו בלילה).

האם מסדרין, והאם מחזירין [א] בבעל חוב. [ב] בערכין. [ג] האומר הרי עלי מנה לברך הבית
[א] מחלוקת אם מסדרין ולכו"ע מחזירין. [ב] מסדרין ואין מחזירין. [ג] מחלוקת אם מסדרין ולכו"ע אין מחזירין.

דף קיג:

כל ישראל בני מלכים, למאי נפק"מ

[א] לגבי שבת - לוף אינו מוקצה גם למי שאין לו עורבים, דכל ישראל ראויים לגדל עורבים. ומותר לסוך שמן ורד ע"ג מכתו, דלא מוכחא מילתא דעושה משום רפואה, דכל ישראל ראויים לסוך גם בלא מכה.

[ב] לבע"ח - אם יש לו איצטלא יקרה בת מאה מנה, אין מפשיטין ממנו להלבישו איצטלא ראויה לו כדי לפרוע לבע"ח, דזו נקראת ג"כ ראויה לו.

וצ"ע

[א] לענין זמן ק"ש - מדוע נפסק עד ג' שעות "שכן דרך בני מלכים לעמוד בג' שעות", אע"ג דאין הלכה כמ"ד כל ישראל בני מלכים הם.

וי"ל - דהכא שאני דהואיל ועדיין זמן קימה למקצת יוצא בדיעבד (תור"ט ברכות פ"א מ"ב בשם כתב הר"י).

[ב] אך קשה - מדוע לא החשיבו גם את ריו"ח בן מתאי שאמר לבנו שפסק מזונות לפועלים "אפי' אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו, לא יצאת ידי חובתך עמהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב" (הב' ישכרוב דניאל נ"י).

איזה תנאים סוברים שמסדרין לבע"ח

[א] הברייטא שחולקת על שמואל דשליח ב"ד רשאי למשכן בביתו.

[ב] תני תנא קמי דר"נ אליבא דרשב"ג, אך ר"נ דחה, דע"כ אינה כרשב"ג (כיון, [א] דרשב"ג סובר דמוכרין. [ב] דס"ל כל ישראל בני מלכים, וא"כ אין דבר דלא תזי ליה, וא"א לסדר).

[ג] ת"ק דמתני' לשיטת רש"י ד"ה ואידך (קיד.), דס"ל דמהאי טעמא דמסדרין אין מוכרין לעולם, ובלא דין מסדרין ודאי היו מוכרים אחר ל' יום דזה זמן ב"ד. ולדעת רש"י בזה נחלקו רבנן ורשב"ג במתני' (קיג.). וע' בהמשך דלתוס' אף לת"ק אין מסדרין.

במאי פליגי ת"ק ורשב"ג במתני'

באר שיטת ר"ת בענין מסדרין לבע"ח איזה הוכחות יש לו, ואיך מתרין הסתירות שבנגדו ר"ת פוסק כרשב"ג שאין מסדרין,

[א] דהלכה כרשב"ג במשנתנו אלא"כ הגמ' פסקה אחרת (ורבה בר אבוח שאל את אליהו רק טעם של החולק ולא דינא, והכי נ' מדהשיב לו גם טעמא ולא רק דינא. והנמו"י דחה, דהשיב לו דינא בטעמא).

[ב] מזהא דגובין אפי' מגלימא דעל כתפיה (ואא"ל שמיירי בכסות יקרה וגובין ביני ביני, דהא קיי"ל כרשב"ג בזה שראויה לכל אחד).

[ג] וכן מערכין ממה דרבנן לא דרשי "הוא" כר' יהודה לעני שהעשיר והעני שנערך כעשיר, ש"מ דדרשי "הוא" ולא בע"ח שלא נילף ק"ו מערכין לבע"ח.

דף קיד:

איך הותר לאלוהו ליכנס לבית קברות

כרשב"י - ד"קבריהם של נכרים אין מטמאין.

ואכתי קשה - דהא אין כוונת רשב"י דאין מטמאין כלל, אלא כדפירש"י אין מטמאין באהל (וכדארמין ביבמות סא. "נהי דמעטינהו קרא מאטמוי באהל דכתיב "אדם כי ימות באהל" ממגע ומשא מי מעטינהו קרא"), וא"כ למה לא חשב אליהו לטומאת מגע בבית הקברות.

וי"ל - דבבית קברות המתים קבורים באדמה ואין מגע ומשא אלא רק אהל.

אך הק' הנמו"י - אמאי לא חשב לעצם כשעורה.

והביא בשם רש"י - שאליהו ידע שלא היה שם עצם כשעורה (ועי' לקמן בשם היראים).

אליהו הוא אדם או מלאך

לכא' מה הקושיא לאלוהו - ולא' כהן הוא מר, הרי טומאה שייך רק בעולם הגופים.

ועו"ק איך שאלו ממנו הלכות - הא לא בשמים היא (ע' מהרצ"ח, ולפיר'ת נחא דשאל ממנו טעם ולא הלכה).

וי"ל כשאלוהו מתגלה בגוף - הוא מגדולי חכמי ישראל (ש"ת חת"ס, חו"מ ליקוטים סימן צ"ח, הראני הרב שהרבני יחזקאל נ"י).

איך הותר לאלוהו להחיות את בנה של האלמנה לפי תוס'

דהיה בטוח שיחייהו - ושרי משום פיקוח נפש (תוס').

וצ"ב - איזה פיקו"נ יש במתים. ועו"ק למ"ל שיהיה ברור, הא גם ספק פיקו"נ דוחה

וי"ל דבפיקו"נ יש ב' היתרים - א] "וחי בהם ולא שימות בהם", וזה נאמר גם בספק, דגזוה"כ שלא יבוא שום צד מיתה (ועי' ביאור"ל סי' שכ"ט ד"ה אלא, דחיים של ישראל דוחה כל המצות, אפי' ברור שלא יוכל לחיות רק כמה

דקות, אפי' קטן, אפי' גוסס, ע"ש). ב] "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה", וזה רק בודאי, דודאי פיקו"נ חמור מודאי חילול שבת אבל בספק פיקו"נ וודאי חילול שבת לא שייך לומר חלל עליו. וכאן שהוא

התעשר אחרי שהעריכו הכהן פטור לכ"ע, משא"כ בהקדש אפי' למ"ד דמסדרין דילפי' להקדש מ"מ להך מילתא לא ילפי',

וטעמא נ' דאע"פ דאין היקש למחצה מ"מ כיון שנדר סכום מסוים לא מיפטר, משא"כ בערכין שזהו "ערכו".

קושיות על פירש"י במסדרין

[א] צ"ע לפירש"י שמסדרין בשעת משכון, א"כ מה שייך מחזירין (וכקושיית תר"ה מה ערכין שאין מחזירין).

[ב] דאי ס"ל לת"ק דמתני' דמסדרין לבע"ח, הא משמע שכל שב"ד מסדרין ומניחין לבע"ח בשעת גובינא, ה"ה אין שליח ב"ד ממשכון, וא"כ למה נוטל כלל המחרישה והכר שצריכים לו (רשב"א בשטמ"ק).

[ג] מהן ג' הדרגות של מסדרין, ומתי הן נוהגות.

"ההוא לנידון בכבודו" מה נתחדש כאן, ומה היינו אומרים לולא זה

מהיקש נדר לערכין ילפי' דאע"פ דבנודר לכדה"ב ולא לקדוה"ג (רש"ש), אבר שאין הנשמה תלויה בו, שמין אותו בהפרש בין נמכר בשלימות לבין נמכר חוץ מידו, מ"מ כשנדר אבר שהנשמה תלויה בו אינו נידון כנ"ל בהפרש הזה אלא בדמי כולו.

מנלן דבשר בחלב אסור באכילה ובהנאה

באכילה - גזירה שוה דקודש קודש.

בהנאה - ק"ו מערלה. וי"א דשרי, דלומד ג"ש, וש"מ דג"ש מכריעה ק"ו.

הא דמסדרין בערכין, האם דוקא כשאמר "ערכי עלי", או גם כשאומר "ערך פלוני עשיר עלי"

תנן בערכין (יז.), "עני שהעריך את העשיר, נותן ערך עני". ולפ"ז צ"ע רש"י ד"ה האי (בסוף העמ'), "שאם העריך עצמו עני והעשיר וכו'", למה כתב "עצמו".

אדם שחבל בחבירו וקטע ידו כיצד שמין תשלום החבלה

שמין אותו כעבד הנמכר בשוק, כמה נחסר מדמיו בשביל חסרון יד (רש"י ד"ה ההוא לנידון, ותד"ה מה ערכין, קיד.).

אדם שהעריך ידו של חבירו כיצד שמין תשלום הערכין, ומדוע

[א] לפירש"י - שמין את ערך היד כנ"ל כמו ששמין לאדם שחבל בחבירו וקטע ידו.

[ב] לפי תוס' שמין כמה נחסר מדמיו אילו היתה יד מוכתבת לרבו ראשון, ולא כמו שניטלה לגמרי, דאז הוא שוה הרבה פחות.

[ג] וכל זה אם המעריך הוא עשיר - אבל אם המעריך הוא עני, נידון בהשגת יד ואפי' אם המוערך הוא עשיר, דבתר המעריך אזלינן (דכתנן בערכין יז.), "עני שהעריך את העשיר, נותן ערך עני".

השטמ"ק סוף דף קיד:).

האם יש איזה דבר שהמלוה מפסיד מהמשכון

דאם לא כתב "תשלומתא דאית לך עלי כל קבל דכי", אי נפחת המשכון לא יכול לגבות הפחת (קד:). אהני כתיבה לגירעון).

מתי אין מצוה דהשבת העבוט ומנלן

א] כשאינו נצרך לגוף האדם והנאתו (תד"ה ואת, קיג:).
ב] לרשב"ג אחר ל' יום - (קיג:), דזהו זמן ב"ד (מתני' קיג: ורש"י שם).

ג] משכון של עשיר - שנאמר "ואם איש עני הוא לא תשכב בעבוטו" דהיינו לא תשכב ועבוטו אצלך (קיד:).

ד] במשכנו בשעת הלואה - דהיכא שהל"ה מביא לו משכון בשעת הלואה "לאו חובלו הוא" (רש"י קיד: ד"ה אינו חייב להחזיר). ויכול לגבותו על חובו.

ה] כשנטל בתורת גביה - (קיד: ד"ה מהו).

ו] לת"ק דמתני' במת הל"ה - דכתיב "השב תשיב לו" ולא לירושין (מתני' קיג: ורש"י שם), ויכול לגבותו על חובו.

ז] כשמדעתו מחזיר לו - לימים רבים (קד: ד"ה אהני).

באיזה ג' אופנים מותר למשכן בבית, ומנלן

א] ע"י שליח ב"ד - לחד תנא (ודלא כשמואל), דמשמע שנא' "בחורן תעמוד", ידעינן כבר ד"האיש אשר אתה נושה בו הוא יוציא אליך את העבוט החוצה", אלא מה ת"ל "והאיש" לרבות שליח ב"ד דדינו כהל"ה ליכנס לבית ולהוציא את העבוט החוצה (קיג:).

ב] למשכן את הערב - שנאמר "לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו" לביתו אי אתה נכנס אבל אתה נכנס לביתו של ערב.

ג] לשכיר למשכן את השוכר על שכרו - שנאמר "אל ביתו" לביתו אי אתה נכנס אבל אתה נכנס לביתו של שוכר, דרק חוב שמחמת הלואה אסור, ובלבד שלא זקפו עליו במלוה.

האם ומתי מותר למשכן אלמנה

א] לתנא דפליג על שמואל - לר' יהודה יש שתי חומרות באלמנה על כל אדם, (א) דכל אדם מותר למשכן (ע"י שליח ב"ד), אבל אלמנה בין עשירה בין עניה לר' יהודה אסור אפי' לנתח. ולר"ש דוקא עניה אסור לנתח - אבל עשירה מותר אפי' למשכן (ע"י שליח ב"ד). (ב) דאם משכנה עובר בב' לאוין.

ב] ולשמואל לפירוש א' בתוס' - לר' יהודה החומרא של אלמנה הוא רק שיש בה לאו נוסף בממשכן בבית, אבל דינה ככל אדם, דמותר לנתח ואסור למשכן (אפי' ע"י שליח ב"ד). ואלביא דר"ש רק אלמנה עניה אסור למשכן - אבל בכל אדם וגם באלמנה עשירה, מודה שמואל, דר"ש מיקל טפי מר' יהודה וס"ל דמותר אפי' למשכן.

כבר מת, לא שייך לומר "וחי בהם ולא שימות", ובעינן לטעם דחלל עליי, דזה סברא אף להחיותו, אבל בזה צריך שיהא ודאי (שיעורי הדף).

ובקובה"ע סוף סימן ט' - למד מדברי תוס', דגוף הפיקור"נ דוחה ולא המצוה, לכן אף שלא מצינו מצוה להחיות מתים, הותר לאליהו להטמא לתינוק להחיותו משום פיקור"נ. וכן מצינו כה"ג בתוס' נדה מד., ד"ה אייה, לענין פיקור"נ דעוברין, דליכא מצוה בהצלת עובר, ומ"מ הצלתו דוחה שבת, דגוף הפיקור"נ דוחה, ולא המצוה.

איך הותר לאליהו להחיות את בנה של האלמנה לפי רבינו בחיי

כ' רבינו בחיי פ' פינחס - לפי שהיה בן נכריים, ולדעת רשב"י אין נכרי מטמא באהל.

וצ"ע - מה אהני לן שהילד היה נכרי, אבל הרי אליהו נגע בו ונכרי מטמא במגע.

וי"ל לפי הנמו"י בשם היראים וז"ל - "שאין כהן מוזהר אלא על טומאות המפורשות מן המת בלבד, הלכך כיון שאין מטמאין באהל, אין טומאתן אלא כטומאת נבילה".

ולפ"י מיושב גם הקושיא דלעיל - למה לא חשש אליהו לעצם כשעורה בבית הקברות, לפי שטומאת נכרי מת היא כטומאת נבילה, ומותר לכהן ליטמא לנבילה.

סיכום הדעות בטומאת נכרי מת לכהן

לרבנן - הדינים שוים במת יהודי או בנכרי אפי' לגבי טומאת אוהל.

לרשב"י לפירש"י שהביא הנמו"י - מגע אסור, דנוהר מעצם כשעורה.

לרשב"י לפי היראים - אפי' מגע מותר, כמו בנבילה.

ונחלקו הפוסקים להלכה - בעלי התוס' ר"ת ור"י ס"ל דהלכה כרבנן, ואילו הרמב"ם והגה' מיימוני בשם ס' היראים והחינוך והרשב"ץ סברי דהלכה כרשב"י, ובשו"ע יו"ד ס' שע"ב חשש לדעת ר"ת ור"י וז"ל "קברי נכרי נכון ליהרר הכהן מליך עליהם אע"פ שיש מקילין ונכון להחמיר".

דף קטן.

מה תועלת למלוה בנטילת המשכון (כיון שצריך להחזירו כל יום)

א] שאין שביעית משמטתו.

ב] דאם ימות הל"ה אין נעשה "מטלטלי דיתמי", אלא שומטו מע"ג בניו.

ג] שהל"ה לא יוכל לכפור (כיון שחוזר וממשכן כל יום).

ד] שהל"ה ימהר לבקש מעות לפרוע חובו (כי יתבייש שבכל יום ויום יחזירו את משכונו).

ה] לכאור' מרויח שיכול ליכנס לביתו של הל"ה, דהא נפק מתורת הלואה וכפיקדון דמי דשלו הוא נוטל (ועוד), דטעמא מאי אין שליח ב"ד נכנס לבית ל"ה כדי שיהיה הל"ה רשאי להוציא הפחות שבכלים, אבל הכא כבר אין נפק"מ, לפי

לא שייך בגרושה, "והרי ר"ש פליג וס"ל דעשירה אפי' אלמנה ממשכנין, א"כ י"ל דבגרושה אפי' ר' יהודה מודה ליה".

ג) וי' ביאור דברי הש"ך - דר"ש למד דדוקא באיכא תרתי אין ממשכנין, דוקא "אלמנה" ודוקא "עניה", מטעם, (א) דמשיאה שם רע בשכנותיה. (ב) שהיא אלמנה ולבה שבור. אבל בחסר אחד מהם, כגון אלמנה עשירה, או גרושה בין עניה בין עשירה, ממשכנין. וא"כ ר' יהודה דלא מצריך תרתי, דהא אלמנה עשירה ג"כ אסור, אבל מ"מ י"ל דקפידת התורה היא דוקא על אלמנה שלבה שבור, ולא על גרושה.

ג) והט"ז חולק על שניהם - וס"ל דלר' יהודה בין גרושה בין פניה בין בתולה בבית אביה, אסור, דהתורה לא נקטה אלמנה אלא רק "לדוגמא", ועוד דלדברי הש"ך דר' יהודה אסור רק באלמנה עשירה ובגרושה מתיר, א"כ נמצא יש כאן ב' פלוגתות וסברות הפוכות, דר' יהודה מחמיר יותר באלמנה עשירה ומיקל בגרושה, ור"ש מיקל בעשירה ומחמיר בגרושה, ועוד דלדבריהם נמצא דגם לרבנן דרשינן טעמא דקרא (דהיינו, דר' יהודה ס"ל דמעצמנו אין דורשין טעמא דקרא, אבל היכא שהתורה מעצמה גילתה את הטעם, זה מגלה לנו את גדרי המצוה. ומבואר דנקט בפשיטות, דלר"ש גרושה עניה ודאי אסור למשכן, דהא אתה משיאה שם רע בשכנותיה, ולא מצד דבעינן תרת).

החובל ריחים ורכב לוקה לפחות ב'. מאי קמ"ל

א) [סד"א דהוי ב' חצאי עבירה - קמ"ל שכ"א עבירה בפ"ע.

ב) ואכתי ס"ד דזה אותו שם עבירה - וא"כ בהתראה א' ילקה א', קמ"ל שהם ב' שמות שונים של עבירה ואפי' בהתראה אחת חייב ב'.

ג) ואכתי קשה דצריך קרא לחלק - וי"ל ה', ועו"ל דאל"כ הול"ל ריחים בלבד.

ד) ואכתי קשה - דעל לאו אחד אפי' בב' איסורים אין לוקין ב', כדנ' מדברי ריו"ח ור"ל בחולקין. וי"ל דה-ן חשיב כמו עוד לאו, אי"נ כיון שהאיסורים מפורשים חשיב עוד לאו, כיון דהוי שמות נפרדים.

היכי תמצוי דמודה אביי דאי עביד לאו מהני
א) לפי שיטת תוס' - אביי אמר להחזיר את הסכינא דאשכבתא, משום דעבר על "לא תחבל ריחים ורכב", ולא מהני אפי' בדיעבד. ולפ"ז לכאן אביי ס"ל דאי עביד לא מהני, ולכן לא חל עליו תורת משכון, מיהו קשה, דהא אביי ס"ל דאי עביד מהני.

ב) אלא עכצ"ל לפי אביי - ד"לא תחבל ריחים ורכב" הוי לאו הניתק לעשה, ולכן אמר להחזיר. אך גם זה קשה, (א) דהא מדוייק במתני' דלוקין על זה, ואי הוי ניתק לעשה, אמאי לוקה (דהא ניתן לתשלומין ע"י שפסיד מחובו נגד המשכון). (ב) דלא אשכחן שניתקו הכתוב (דלא כתיב ביה "השב תשיב", כמו במשכנו באיסור).

ג) אלא מסקי התוס' - כיון דחבל כלי אוכל נפש

ג) ולשמואל לפי ב' בתוס' - לר' יהודה יש שתי חומרות באלמנה על כל אדם, (א) דכל אדם מותר לנתח ואסור למשכן, אבל אלמנה אסור אפי' לנתח. (ב) דאם משכנה עובר בב' לאוין. ואלביא דר"ש מודה שמואל - דמותר למשכן כל אדם וגם אלמנה עשירה, ורק אלמנה עניה אסור למשכן.

האם ניתוח מותר בריחים ורכב ומדוע, ואם אסור למה לא נאמר "לא ינתח"

למסקנת תוס' - לכ"ע אסור ניתוח בריחים ורכב דאל"כ נמצא שהתנא שחולק על שמואל, ומתיר לשליח ב"ד להכנס לבית, בריחים ורכב הוא מחמיר טפי, דכיון דקרא אתי לאסור בשליח ב"ד ריחים ורכב ע"כ אסור בכל ענין, וא"כ גם בל"ה אסור בכל ענין דמסתבר שכל עניני המשכון בשוה, ולשמואל מתיר ניתוח דרק בא להוסיף לאו יתירא על שליח ב"ד שנכנס או ל"ה שנכנס, א"ו שאסור לגמרי רק נכתב בלשון לא יחבול להוסיף עוד לאו אם יכנס.

כ' תוס' והא דכתב רחמנא ולא תחבל ולא יולא תנתח כדי לחייב על משכון ב' לאוין. וילא זכיתי להבין, הא אי הוי כתיב לא ינתח והיה נוטלו מביתו היו ג"כ ב' לאוין, דהרי בנטלו מביתו פשיטא דיש בו משום לא ינתח" (הב' דניאל כהן נ"י, וכן הק' הגרע"א במשניות) וי"ל דאי הוי כתיב בלשון ניתוח - הרי"א דוקא כשמנתק בחזקה, דכן הוא לשון ניתוח כמו ניתוקי כמוש"כ הרי"ף, אבל כשנכנס לביתו ובעליו שותק או שנוטל שלא בפניו, הרי"א דאינו עובר כי אם בלאו ד"לא תבא אל ביתו", לכן כתיב בלשון חבלה, שמורה על חפץ שנוטל מביתו בתורת משכון בלי רשות בעה"ב, דכן הוא לשון חבלה ובין בפניו או שלא בפניו להורות דבכל גווני עובר בב' לאוין (הח"ח באבה"ח פ"ק ד' בנתיב החסד אות ג').

נגד אלמנה אין ממשכנין, שלא ישיאנה שם רע בשכנותיה. למה לא אמרו כדי לא להשיא את המלוה שם רע בשכניו

וכי מישוהו מכריחו ליקח משכון - אם הוא רוצה לשמור על שמו, שלא יקח משכון. אך האלמנה בעל כורחה לוקחין ממנה משכון, ולולא שהתורה אמרה, לא היתה יכולה לסרב לתת משכון.

מה דין גרושה (הב' ישכרוב רונן נ"י)

א) סמ"ע חו"מ סימן צ"ז סקכ"ב - כיון דקיי"ל כרבנן ואסור למשכן אפי' אלמנה עשירה, ע"כ הטעם הוא משום דאשה היא תשת כח כדרך הנשים, וכשהיא אלמנה היא גלמודה בלי סומך ועוזר משום אדם, ולפ"ז ה"ה גרושה ג"כ אסור, אבל בתולה שהיא ברשות אביה, מותר.

ב) אבל הש"ך חולק - דע"כ התורה הקפידה דוקא באלמנה שלא לצערה שלבה שבור ודואג, והאי טעמא

דף קטו:

כמה לוקה א] כשחבל ריחים. ב] כשחבל ריחים ורכב. ג] כשאכל נא. ד] כשאכל נא ומבושל

א] מחלוקת אם א' או ב'. ב] מחלוקת אם ב' או ג'. ג] מחלוקת אם א' או ב'. ד] מחלוקת אם ב' או ג'.

לאבני בנא ומבושל לוקה ב'. כמה לוקה בריחים ורכב, ב', או ג', ומ"ט
א] אי ס"ל כרב יהודה - לוקה ב'.

ב] מיהו לכאור' אבני יכול לסבור כרב הונא, דקרא "כי נפש" יתירא הוא, ופירש"י שהוא מיוחד ללאו ובל' סתם לכן קאי גם על ריחים ורכב. ולפ"י ק' מקרא ד"מכל אשר יעשה מגפן היין" דג"כ בא לדברים אחרים ואעפ"כ לא מוסיף לאו לאבני.

וביאר'ו תוס' דלפירש"י צ"ל דאה"נ דבאמת גמ' דידן לא אליבא דאמת אלא רק לפי דברי אבני ב"כי אם צלי אש", וא"כ לפי האמת אבני כרב יהודה. וכן לפי דברי אבני שאין לוקין על לאו שבכללות, ג"כ אבני לא כר"ה.

ב' איסורין שנאמרו בלאו אחד, מהם התנאים בשביל שילקה שנים

א] ב' שמות. ב] לא בגוף אחד. ג] איסורין מפורשין בקרא (תד"ה שנאמר).

אכל חי או מבושל בחמי טבריה, איזה איסור עבר, והאם לוקה ומדוע

עובר על איסור "כי אם צלי אש" - ולפירש"י לוקה לרבא שלוקין על לאו שבכללות, וברייתא וגמ' שאין לוקה אזלא כמ"ד שאין לוקין.

מיהו תוס' פירשו - שלכ"ע לא לקי, כיון שלגבי דברים שאינן נא ומבושל נתמעטו ממלקות, וכדאמרין "נא ומבושל אמרתי לך ולא חי", ועוד דלרש"י אפי' לאבני לוקין למ"ד שבלאו שבכללות חזא מיהא לקי.

האם לוקין על כי אם צלי אש

לרבא - לוקין. לאבני - אם טעמו דזה בא להיקש, א"כ אין לוקין, אך אם טעמו דאין לוקין על לאו שבכללות א"כ אם התרו בו רק משום זה, אז לקי.

דף קטז.

כשחובל ב' כלים, כמה לוקה

לרש"י ד"ה ה"ג - לוקה א', לתד"ה ותניא לוקה שנים.

חבל ריחים ורכב וצמד של פרות בבת אחת, כמה ילקה ועל איזה לאוין

לרב יהודה - לוקה ב' על ריחים ורכב, וב' על הצמד משום ב' "כי נפש" בין לרש"י בין לתוס' (וכמו שפירש מהרש"א בתוס').

לרב הונא - לוקה ג' על ריחים ורכב, וב' על הצמד משום ב' "כי נפש" לפירש"י, ולתוס' נ' שלוקה ב' על הצמד משום ריחים ורכב (כנין אב), ותו לא, ד"כי נפש" יש רק אחד על הרבה כלים.

בשוגג, שאם היה יודע שאסור לא היה חובל, הו"ל זכיה בטעות, ובככה"ג מודה אבני דאי עביד לא מהני.

סיכום, החובל ריחים ורכב מזה דינו

לרבא - דאי עביד לא מהני ודאי מחזיר, אפי' במזיד (לתוס').

לאבני - דאי עביד מהני אם הוא שוגג מחזיר, אך במזיד, מהני, וא"צ להחזיר, ולוקה.

מה דעת רש"י אליבא דרבא בסכינא דאשכבתא

יש לזה דין משכון שחייב להחזירו ככל דיני השבת העבוט ביום או בלילה, דהפסוק השב תשיב מחודש דהכא אי עביד מהני (וכמש"כ הנמו"כ בשם הר"ן ק"ג).

האם לגבי המיגו שיכול לטעון עד כדי דמיון זה תלוי בדין הנ"ל אם צריך להחזיר

נ' שלא, דהא לרבא צריך להחזיר ואעפ"כ יש לו מיגו, כיון שסו"ס אילו טען לקוחה היא בידי, היה נאמן.

מיהו ברש"י משמע שדוקא משום שא"צ להחזיר המשכון אלא בתורת השבת העבוט, אבל הוי כשאר חפציו, לכן יש לו מיגו, דהרי כתב "דקנה ליה משכון לישבע וליטול עד כדי דמיו" משמע שאילו היה צריך להחזירו, לא היה מועיל לו מיגו (ואולי משום דרש"י ס"ל דכה"ג חשיב מיגו להוציא).

דעת הרמב"ם הגוזל שמושיב לבעלים כסף במקום הגזילה, אין זה נחשב ניתוק ללאו דלא תגזול (חי' הגר"ח הלוי). מה דעת תוס'

לכאור' בתד"ה וחיוב (בהמשך שמעבר לדף), מבואר דלאו דניתן לתשלומין חשיב ניתק לעשה, דהא כתבו דמהאי טעמא אין לוקה על לאו של "לא יחבל ריחים ורכב" אפי' נאבד העבוט או נשבר, דכיון דאיתיה בתשלומין חשיב ניתק לעשה.

אך הרמב"ם כתב (פ"ג מלוה ולוה), דאם חבל בגד אלמנה, אם אבד המשכון קודם שיחזיר, לוקה (הלכ' א'). וכן אם חבל כלי אוכל נפש, אם אבד המשכון קודם שיחזיר, לוקה (הלכ' ב'). וכן אם עבר ומשכן את הל' בתוך הבית, אם אבד המשכון או נשרף לוקה (הלכ' ד'). ומבואר דעת הרמב"ם דאע"פ שניתן לתשלומין, לא חשיב ניתק לעשה (וע' ברב המגיד הל' א', שכתב שאין זה לאו הניתן לתשלומין, שהרי לא אסרה התורה זה מחמת הפקעת ממון חבירו שהרי נוטלו בחובו, ואף שאין לוקה ומשלם, דעת הרמב"ם שהלאו הוא בשעת נטילת המשכון, ובאותה שעה לא היה מתכוין לגזולו. וכתב שלרמב"ם היה גירסא אחרת בגמ' מכות. והדברים עדיין צ"ב, ואכמ"ל).

היכי תמצוי לאו הניתק לעשה ולוקין עליו

א] לקח האם על הבנים והרג את האם.

ב] כילה לקצור את כל השדה ולא השאיר פאה, וגם לא בעומרים וכו', עד שכילה לאכול את התבואה.

"הנהו עיזי דאכלי חושלא" יל"ע בדיני מיגו

[א] לכאוי הוי מיגו לחצי טענה - דאף שטוען יותר מכדי דמיהן, מ"מ מקבל עד כדי דמיהן במיגו דלקוחין הן בידי אע"פ שבטענת המיגו מפסיד ומיגו לחצי טענה לא אמרינן כמבואר לעיל (קי. בתד"ה א"ל), דמ"ק אינו נאמן בטענת "גזולה", במיגו שמשכנתא היא בידו (או לפירות הורדתי), לפי שסבור להוציא גם את הפירות שכבר אכל (שער המשפט סי' פ"ב ג).

[ב] לכאוי הוי מיגו להוציא - וי"ל דהעידים חשיב כמשכון הלכך הוי "להחזיק" (עליות דר"י ב"ב לג.).

[ג] לכאוי הוי מיגו דהעזה - (ע' ב"ב תוס' נב: בסוף דבריו).

[ד] לכאוי הוי מיגו ממון לממון - דהמיגו על העידים והתביעה לממון אחר.

דבר העשוי להשאיל ולהשכיר האם נאמן למטען "לקוחה הוא בידי"

מבואר בסוגיין דאינו נאמן - ומשמע שא"צ שום תנאי אלא בכל גוונא אינו נאמן (ולא נחלקו אביי ורבא בסכינא דאשכבתא אלא אם חשיב דבר העשוי להשאיל ולהשכיר או לא).

ולפ"ז סוגיין היא בסתירה לשבועות - (והיא גירסת רש"י שם), דכלי העשוי להשאיל ולהשכיר אינו נאמן, דוקא בג' תנאים, [א] אם טוען שקנאו מבעה"ב שאין עשוי למכור כליו. [ב] וגם ראוהו מטמין את הכלי אף שזה כלי

שאינן דרכו להטמין. ג] וגם הוא אדם שאינו צנוע.

לכן סובר ר"ת - דבשבועות יש להחזיר את גירסת הספרים הישנים וכן היא גירסת ר"ח, דכל התנאים הנ"ל בעינן כדי שלא יהיה נאמן באין עשויין להשאיל ולהשכיר, אבל בעשויין להשאיל ולהשכיר, א"צ שום תנאי נוסף אלא בלא"ה אינו נאמן, וכמו בסוגיין.

במקום שבעה"ב נאמן לומר שאולין, האם גם נאמן לומר נגובים במיגו

[א] לומר "אתה גנבת", אינו נאמן במיגו, דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן.

[ב] לומר "גנב אחר גנבם ומכר לך", נחלקו ר"ת וה"ר דודי, דלה"ר דודי אינו נאמן דהוי מיגו להוציא, ולר"ת נאמן, ולא חשיב מיגו להוציא (ודוק בתוס', שר"ת לא חולק מטעם דאמרינן מיגו להוציא, אלא מטעם דלא חשיב הכא "להוציא", דכתבו, "ומיהו למ"ד בחזקת הבתים דאמר מיגו להוציא, צ"ל כפירוש ר"ת", משמע שר"ת עצמו לא ס"ל הכי).

צ"ב דעת ר"ת, מדוע כה"ג לא הוי מיגו להוציא

[א] דנהי דמוציא החפץ אך בעל החפץ נוטל דמים שהוציא (ש"ך סי' קל"ג סק"ג).

[ב] משום דהמיגו מסייע לברי כנגד שמא, ואפי' בשמא גרוע דלא הו"ל למידע (קצה"ח סי' פ"ב סק"ב).

הדרן עלך המקבל

פרק עשירי

הבית והעלייה

דף קטז:

מגודרות שאין להם חזקה משום דמנפשייהו עיילי
ודברים העשויים להשאל ולהשכיר, דהרי פנינהו בני
רה"ר ולא חששו ברשות מי השליכום, ואמאי מועיל לו
רשותו שאין להוציא הממון מחזקתו

גם בסוגיא דהמחליף פרה בחמור (לעיל ק.),
התקשו תוס', מאי פריך הגמ' וליחזי
ברשותא דמאן קיימא וליהוי אידך המע"ה,
מדוע

דהרי אין ראייה לזה שהולד ברשותו שהוא "שלו" דהרי
הוא רק "תפוס" בלא ראייה, ואמאי הוא עדיף מ"מ"ק?
ומאי שנא מ"גודרות" דקיי"ל דאינו מוציא ממ"ק.

תוס' תירצו, דתפוס עדיף ממ"ק היכא דאיכא
ב' תנאים, מהם

א] דאיכא דררא דממונא, דהיינו, דיש ספק בדבר בלא
טענותיהן (דהדררא דממונא עושה ריעותא בחזקת מ"ק, עד
שמועיל "תפוס" נגד מ"ק).

ב] הלוקח שהולד ברשותו, טוען ברי, לכן אין להוציא
מידו, אבל אם היה טוען שמא סברא הוא שלא תועיל
חזקתו מספק.

האם התירוץ של התוס' הנ"ל, מהני גם
בסוגיין

אצלנו חסר התנאי השני של תוס' הנ"ל, דהא מי
שהאבנים ברשותו טוען רק שמא, וא"כ צ"ב מה מהני
תפיסתו, דאע"פ התנאי הראשון קיים גם בסוגיין דהא
איכא דררא דממונא, אבל תפוס בטענת שמא לא מהני
מידי אפי' בדררא דממונא

היכן מצינו דמהני "תפוס" אפי' במענת
"שמא"

ביאר תורא"ש בסוגיין, דהכא מועיל לו רשותו אפי'
בשמא, כמו באחד שהפקיד טלה חי לחבירו. וכונתו להא
דחביאו תוס' לעיל (ק., ד"ה וליחזי), דאחד שהפקיד טלה
חי אצל בעה"ב ויש לבעה"ב כמו כן טלה חי ומת אחד
מהן דאמרי' בבכורות (יח.): דהמפקיד הוי המע"ה
ומועלת חזקת בעה"ב אע"פ שטוען שמא.

הבית והעלייה שנפלו, מהן ב' התנאים כדי
שיחלקו הכל בשוה

א] דאין ידוע כיצד נפלו (כגון נפלו בלילה ובני רה"ר פיננו
אותם ממקומם והלכו).

ב] דאין אחד מוחזק יותר מחבירו (דהכל נמצא בחצר של
שניהם, או ברה"ר).

מהן ב' התנאים כדי שיהא דין המע"ה

א] דאין ידוע כיצד נפלו (כנ"ל).

ב] דרק אחד מוחזק (דהכל נמצא עכשו ברשות אחד מהם).

כיצד יחלקו באופן שהדין דהמע"ה

המוחזק יטול את חלקו (דהיינו עד מחצית מכל האבנים)
באבנים שלימות, והמוציא יטול מה שנשאר, אפי'
נשאר רק אבנים שבורות.

האם ה"מוחזק" באבנים הנ"ל, נקרא "מוחזק"
או "תפוס"

אדם נקרא "מוחזק" בממון, רק כאשר יש הוכחה
מתפיסתו שהוא שלו, דאנן סהדי דמאי תפיס האי
דידיה, דאחזוקי אינשיה בגנביה לא מחזיקינן, ואז נאמן
לטוען "לקוח הוא בידי" נגד מ"ק, והמ"ק אין יכול
להוציא ממנו בלא ראייה.

אבל אדם המחזיק ב"גודרות" (כ"ב דף לו.), ונקרא רק
"תפוס", דאין לו בהן חזקה, ואינו יכול לטוען "לקוחין
הן בידי" נגד מ"ק, משום שאין ראייה מחזקתו שהוא שלו,
דשמא מאליהן באו לרשותו או תפסן ברחוב כשהן
הולכות לרעות, ומטעם זה אינו יכול לטוען "לקוחין הן
בידי" גם בחפצים העשויים להשאל ולהשכיר (קטז).

וא"כ ה"ה ה"מוחזק" באבנים בסוגיין נקרא רק "תפוס"
ולא "מוחזק", דהרי אנו יודעים שהאבנים הגיעו לרשותו
ע"י שבני רה"ר פיננו אותם אליו, ואין שום ראייה ממה
שהן ברשותו שהן שלו.

א"כ מאי פריך הגמ' וליחזי ברשותא דמאן
יתבי וליחזי אידך המע"ה, מה מהני
שהאבנים ברשותו של אחד

כן הק' תורא"ש, דהרי אין הוכחה מה שהם ברשותו יותר

אמאי בההיא דטלה מהני "תפוס" אפי' בטענת שמא

באמת התקשו בזה התוס' לעיל, וביארו התוס' שם "דהתם היה (בעה"ב), מוחזק בודאי בטלה חי מעיקרא", ומבואר דיש כאן מושג מחדש של "מוחזקות", דכמו שאין מוציאים ממוחזק, כך אין מוציאים "ממי שהיה לו ודאי ממון מסויים", אע"פ שאין ידוע אם זה אותו חפץ, ולכן כיון שידוע דלבעה"ב היה טלה אמרינן שאין להוציא הטלה מידו אע"פ שאין ידוע אם זהו הטלה שלו (וכן פסק הרמ"א ח"ו סימן קל"ח א', דמי שהביא לביתו אורח ויש ספק על נכסים מסויימים של מי הם, זוכה הבעה"ב, שהוא נקרא מוחזק כלפי האורח, וע' מגיה תורא"ש, לעיל דף ק. אות קב).

ולפ"ו מיושב גם בסוגיין

דכמו גבי טלה הבעה"ב עדיף מסתם "תפוס", דכיון שידוע שהיה לו ודאי טלה אמרינן שאין להוציא הטלה מידו אע"פ שאין ידוע אם זהו הטלה שלו, כך גם בסוגיין מי שהאבנים ברשותו, אין להוציא את האבנים השלימות "מחזקות", אע"פ שטוען "שמא השלימות הן שלי", כיון שידוע ודאי שחצי האבנים השלימות היו שלו קודם הנפילה, אע"פ שאין ידוע עתה אם האבנים שלו נשארו שלימות.

מי חולק על הדין הנ"ל דהמע"ה ומה טעמו

דין הנ"ל דהמע"ה הוא רק ללישנ"ק בגמ', אבל ללישנ"ב, אפי' שהכל נמצא עכשו ברשות אחד מהם, יחלוקו, דלא חשיב אחד מוחזק ואחד מוציא, אלא הוי כאילו נמצא ברשות שניהם, כיון דהם שותפין ושותפין לא קפדי אהדדי, דמשאל מקום לחבירו להניח שם חפציו.

ז"ב מדוע הם נקראים "שותפין"

לכאור' קשה, דהרי אין להם כאן שום דבר משותף, דהם חלוקים בדירותיהם ובחצרותיהם, והאבנים עתה ברשות אחד מהם, ולשני אין שום חלק בהך חצר, א"כ מדוע נקראים "שותפין" וכתב אילת השחר, דהשותפות היא מהרגע שהתערבו האבנים של שניהם יחד, דע"י שיש כאן תערובת אבנים של שניהם הן נקראים שותפים, ולא קפדי אהדדי. ונ' דבזה גופא נחלקו ב' הלשונות בגמ', אם בכה"ג חשיבי שותפין או לא, אבל בסתם שותפין אין מחלוקת דלכ"ע לא קפדי אהדדי.

"שותפין בכי האי גוונא לא קפדי אהדדי", איזו שאלה תירצה הגמ' ביסוד זה, ומה ההסבר של התירוץ

הגמ' פריך "ולחיזי ברשותא דמאן יתבי וליהוי אידך המע"ה", ומ"ט חולקין (היכא דאין ידוע כיצד נפלו כגון נפלו בלילה ובני רה"ר פינו אותם ממקום לרשות אחד מהם והלכו להם), ולישנ"ק בגמ' באמת סוברת דבכה"ג יהיה הדין

דהמע"ה, אבל לישנ"ב סוברת, דאפי' שהכל נמצא עכשו ברשות אחד מהם, יחלוקו, דלא חשיב אחד מוחזק ואחד מוציא, אלא הוי כאילו נמצא ברשות שניהם, כיון דהם שותפין ושותפין לא קפדי אהדדי, דמשאל מקום לחבירו להניח שם חפציו.

ד' אופנים שאחד מקבל רק שבורות וחבירו רק שלימות

א] באופן שהמע"ה - (דאין ידוע כיצד נפלו, והכל נמצא עכשו ברשות אחד מהם), דללישנ"ק, המוחזק נוטל את כל חלקו באבנים שלימות, והמוציא יטול את כל חלקו באבנים שבורות.

ב] אם קרס הבית תחתיו (חבסא), השבורות של התחתון, והשלימות של העליון (דנפילת הבית היא תוצאה של שבירת האבנים של התחתון).

ג] אם נפל לצד (חבטא, כמקל), השבורות של העליון, והשלימות של התחתון (דשבירת האבנים היא תוצאה של נפילת הבית, והעליונות נפלו מגובה רב).

ד] אם האחד מכיר את אבניו והן שלימות, להו"א של רבא לפירש"י, חבירו מקבל כנגדן שבורות (מיהו הו"א זו נידחית לגמרי ומשמע שגם רבא חזר בו, מדקאמר "סבר רבא למימר וכו'", ולתד"ה סבר, לא היתה הו"א כזו כלל, כדלקמן) וחבירו אומר "איני יודע" לר"ה ורב יהודה נוטל, דברי ושמא ברי עדיף, ולר"נ וריו"ח אינו נוטל, אלא"כ יש עסק שבורה ביניהם, היינו, אם חבירו מודה לו במקצת האבנים השלימות ובמקצתן אומר "איני יודע", דמתוך שאינו יכול לישבע משלם.

אם אחד טוען ברי שמכיר מקצת אבניו השלימות באיזה אופנים נוטל, ובאיזה אופנים לא, ומדוע

א] אם חבירו לא אומר "כן" - אינו נוטל (ור"ל, דלאו"ד דמכחיש אותו ואומר "אני יודע שאינם שלך", אלא דאפי' אינו יודע, אלא דמ"מ טוען "אני יודע שאתה משקר, כי לא ראת את הבית בהבנותו, ממילא אינך מכיר את אבניך", רש"ש).

ב] אם חבירו אומר "איני יודע" - לר"ה ורב יהודה נוטל, דברי ושמא ברי עדיף, ולר"נ וריו"ח אינו נוטל, דברי ושמא לאו ברי עדיף. ואע"פ שה"איני יודע" אינו "מוחזק" יותר מחבירו דנימא אוקי ממונא בחזקת מריה, דהא האבנים הם ברה"ר או בחצר של שניהם, מ"מ כיון שאנו יודעים שחצי האבנים שלו חשיב "מוחזק", ועוד דהספק עושה את שניהם "מוחזקין", ולכן אין הכרי מועיל להוציא ממנו (תוס').

ג] אם חבירו מודה לו - במקצת האבנים השלימות ובמקצתן אומר "איני יודע" אפי' לריו"ח ולר"נ נוטל, דמתוך שאינו יכול לישבע משלם.

אם אחד מכיר מקצת אבניו השלימות באופנים שנוטל, מה נוטל חבירו כנגדן, כל האפשרויות שמצינו

אן כשיש עסק שבועה ביניהם דמתוך שא"י לישבע משלם (דאם חבירו מודה לו במקצת האבנים השלימות ובמקצתן אומר "איני יודע" אפי' לריו"ח ולר"ג נוטלן, דמתוך שאינו יכול לישבע משלם).

בן אם השמא אינו "מוחזק" מודה ר"ג דברי עדיף, דהא טעמא דר"ג דלאו ברי עדיף משום אוקי ממונא בחזקת מריה (וא"כ בסוגיין היכא דהאבנים קיימי ברה"ר או ברשות של שניהם, שאין אחד מוחזק יותר מחבירו, מאי פריך לימא תהוי תיובתא דר"ג, שהמכיר מקצת אבניו נוטלן, תד"ה לימא).

קיי"ל ברי ושמא ברי עדיף היכא שהשמא אינו מוחזק. היכי תמצוי יוצא מן הכלל הזה

לדעת ר"ג בסוגיין מבואר שלולא שיש עסק שבועה ביניהם, הברי לא היה מוציא מהשמא, אע"פ שהשמא אינו "מוחזק" יותר מחבירו, דהא האבנים הם ברה"ר או בחצר של שניהם.

והידשו תוס' מ"מ כיון שאנו יודעים שחצי האבנים שלו חשיב "מוחזק", ועוד דהספק עושה את שניהם "מוחזקין", ולכן אין הברי מועיל להוציא ממנו (תוס').

תד"ה לימא "מ"מ בהכי חשיב מוחזק שאנו יודעין שהחצי שלו", דבריהם צ"ב, מדוע

דהרי אין סתירה כלל בין טענותיהם, ומדוע הברי אינו מוציא מהשמא כיון שהשמא אינו "מוחזק" ממש אלא רק "שאנו יודעין שהחצי שלו", הרי הברי אינו סותר את המוחזקות של השמא, כיון שכל המוחזקות שלו היא רק ש"חצי האבנים שלו" אבל אינו יודע איזה, והרי הברי אינו רוצה להפחית לו מחצי האבנים, אלא רק מזהה כמה מהאבנים שהם אינם בכלל החצי שלו (הב' אפרים שמשון ג"י, תשנ"א. וכן הק' פגאילת השחר והניח בקושיא).

ג' דצ"ל שכונת תוס' "שאנו יודעין שהחצי שלו", לא סתם שיש לו "חציו", אלא שיש לו "אותו חצי" כמו לחבירו, דהיינו שיש לכ"א חלק שוה בדיוק לשל חבירו, ועתה בא ליטול יותר אבנים שלימות מאשר לחבירו, נמצא שלא יהיו להם חלקים שוים, והוי שפיר להוציא מחזקה, וצ"ע.

בעה"ב שהשכיר עלייה והתקלקלה העלייה, מהן חיובי בעה"ב

א] **השכיר לו "עלייה זו"** - מזלו גרם לו, ואין חייב להשכיר לו דירה אחרת, אפי' יש לו (ויתן לו שכרו על מה שכבר דר כגון, שאם דר חצי יתן חצי, תוס').

ב] **השכיר לו "עלייה" סתם** - חייב להשכיר לו דירה אחרת **אם יש לו** (כן פירש"י, ונ' כונתו, דאם אין לו דירה אחרת הוי כאילו אמר לו "עלייה זו", ואין חייב להשכיר לו דירה אחרת).

ג] **השכיר לו "עלייה זו שעל גבי בית זה"** - שעבר הבית לעלייה (דאי לא שעברו, למה אמר "שעל גבי בית זה", הרי רואה ש"עלייה זו" היא על גבי בית זה. ועל דין זה אין לשאול "אי הכי מאי למימרא", דהא קמ"ל דדייקנן בייתור לשון הדיוט אע"פ שלא פירש להדיא).

א] **להו"א של רבא לפירש"י** - חבירו נוטל כנגדן שבורות.

ב] **להו"א של רבא לפי תוס'** - חבירו נוטל כנגדן שבורות ושלימות כמו שהן מעורבות במקום שהן, אבל אין זה סברא שכנגדו לא יטול אלא שבורות (וכדפירש"י. ובאמת סברת רש"י צ"ע, וכי בגלל שהוא מכיר שהשלימות האלו שלו, זה בירור שלהבירו יש כנגדן רק שבורות. ולכאור' החשבון של רש"י הוא, דאותן שהוא מכיר יצאו מכלל הספק, ונשארו שאר השלימות בספק, וחולקין אותן, אח"כ כ"א לוקח שבורות להשלים מכסתו, נמצא שלמעשה נגד השלימות שלקח הראשון, השני לוקח שבורות).

ג] **להו"א של רבא לפי תורא"ש** - אם השלימות הן מאה שהוא מכיר, חבירו נוטל כנגדן חמישים שלימות וחמישים שבורות, דאם הראשון לא היה מכירן, גם הוא היה נוטל חמישים שלימות וחמישים שבורות, דבאופן זה לא נגרע חלק חבירו בהכרתו (אבל אין זה סברא שכנגדו יטול מן התערובת כפי שבא לידו בלי להשגיח על שבורות או שלימות אלא כמו שהן מעורבות שם וכשיטת תוס', דאילו מין "חלוקה" זו, הרי אין התערובת מעורבת בצורה שוה).

ד] **לפי פירכת אבוי "אדרבא וכו'"** - כוחו של המכיר אבניו ריע טפי, דלא מגיע לו יותר אבנים שלימות אלא רק אלו שמכיר ותו לא, וכל שאר השלימות הן של חבירו, כיון שלא מכיר יותר.

ה] **מיהו מסקנת אבוי** - דשכנגדו נוטל שלימות כנגדן, ולא מרויח זה שמכיר את מקצת אבניו, אלא, א] לבנים רחבות יותר. ב] לבנים מעובדות טוב יותר.

האם בסוגיין שהאחד מכיר מקצת אבניו, והשני אינו יודע, הוי "ברי טוב ושמא גרוע", או "ברי גרוע ושמא טוב", הוכח ב' (ב)

א] **הגמ' פריך גבי המכיר מקצת אבניו נוטלן** - והלה מה טוען, דאם חבירו טוען "איני יודע", לימא תהוי תיובתא דר"ג הסובר דברי ושמא לאו ברי עדיף, משמע דלמ"ד ברי עדיף א"ש, ואי הוי **ברי גרוע ושמא טוב** הרי מודה רב יהודה דהמע"ה. ועכצ"ל דהוי **ברי טוב** דהתם רגילות להכיר את האבנים אפי' אין בהם סימן, הלכך השני יכול להכחישו (תד"ה רב הונא לעיל צ"ז).

ב] **הגמ' מעמידה אליבא דר"ג** - כשיש עסק שבועה ביניהן ומתוך שאינו יכול לישבע משלם, ואי אין רגילות להכירן, לא משלם כמו ביורשים דלא אמרין בהו מתוך שאינו יכול לישבע משלם משום דלא הוי להו לידע (תוס' שם).

בדין "ברי ושמא", מתי מודה רב יהודה דלאו ברי עדיף

בתד"ה רב הונא (לעיל צ"ז): נתבאר, דלפי לישנא בגמ' ב"ק (מו.) מודה רב יהודה **בברי גרוע ושמא טוב** דהמע"ה.

איזה אופנים מצינו בסוגיין דכ"ע מודו דברי ושמא ברי עדיף

דף קיז.

ב' נפק"מ במחלוקת ריו"ס ורבנן אם על המזיק להרחיק את עצמו, או על הניזק להרחיק את עצמו

א] כשהבור קדם - האם צריך להרחיק את האילן מבורו, ר' יוסי סובר דאינו צריך, שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו (שבשעת נטיעתו אינו מזיקו, אלא השרשים גדילין ומתפשטין מאליהן לאחר זמן, וחשיב כמו גרמא דניזקין ולכן פטור, רש"י), אבל רבנן סברי דעל המזיק להרחיק את עצמו, ולכן מרחיקין את האילן מן הבור.

ב] בבית ועלייה ונפחתה המעזיבה - מי צריך לתקן את המעזיבה כדי שהמים של העליון לא יזיקו לתחתון, ר"ח בר אבא ס"ל כרבנן דעל המזיק להרחיק את עצמו ולכן על העליון לתקן, ור"ח בריו"ס ס"ל כר' יוסי דעל הניזק להרחיק את עצמו ולכן על התחתון לתקן דס"ל (פירוש"י "ולא מיירי בשוכר ומשכיר", ולקמן נביא בס"ד את המהרש"א מה שביאר בטעמו של רש"י שכ"כ).

ומודה ר' יוסי בגירי דיליה - דהיינו שהאדם עצמו מזיקו וזורק בו חציו, כגון היכא שהעליון שופך את המים על ראש התחתון, דלא גרמא דניזקין הוא, אלא מזיק ממש.

אימתי לבי"ע על המזיק להרחיק את עצמו

מודה ר' יוסי בגירי דיליה, דהיינו שהאדם עצמו מזיקו וזורק בו חציו, כגון היכא שהעליון שופך את המים על ראש התחתון, דלא גרמא דניזקין הוא, אלא מזיק ממש, ואדם מועד לעולם, ער וישן, שוגג ומזיד, והא דקאמר ר"ח בריו"ס אליבא דריו"ס, דעל התחתון לתקן את המעזיבה, התם מיירי דפסקי מיא והדר נפלי, דלא היתה מקום רחיצת ידים של עליון על מקום נזקי תחתון, אלא במקום אחר, ומשם הן נמשכין, עד שנופלים במקום שמזיקין.

האם מחלוקת ריו"ס ורבנן במתני' (קטז:): גבי שוכר ומשכיר ונפחתה העלייה, מי נותן את המעזיבה, תלויה בפלוגתא דר' יוסי ורבנן אם על הניזק להרחיק א"ע או על המזיק, הוכח

אילו המחלוקת במתני' היתה מצד ניזקי שכנים, דהתחתון היה חושש למימיו של העליון, והמחלוקת היתה על מי לתקן את המעזיבה כדי לעכב את המים שלא ירדו על התחתון, ר' יוסי היה צריך לומר איפכא, דהתחתון נותן את המעזיבה כדי שלא יזק ממימיו של העליון.

אלא ע"כ מתני' לא מיירי מצד ניזקי שכנים, אלא מצד חובת המשכיר להעמיד זירה לשוכר לגור בה, דהמשכיר צריך לתקן את מעמד רגל השוכר ולתת לו רצפה יציבה, דהשוכר צועק, כשאני דורך על הנסרים הם מתנענעים, ואני דואג שמא יתהפך אחד מהן תחת, או ישמט מן הקורה ואפול, דרבנן סברי דהמעזיבה היא

א. ואם נפחתה העלייה ברובה - לכ"ע יורד השוכר ודר למטה.

ב. ואם נפחתה בד' (טפחים) - לרב, כיון שאינו מחוסר אלא מקום הנחת כלי אחד, יניח כלי אחד למטה במקומו, וכשירצה להשתמש בו ירד למטה וישתמש, דאדם עושה מקצת תשמישו למטה, ומקצת תשמישו למעלה, אבל לשמואל יורד ודר למטה לגמרי, דאין אדם עושה מקצת תשמישו למטה, ומקצת למעלה.

ג. וכשהוא יורד ודר למטה - מספק"ל אם חייב בעה"ב לפנות את הדירה כדי שידור לבד כדמעיקרא (ומיירי דלמשכיר יש דירה אחרת, דאם אין לו, ודאי שאינו יכול לדחותו לרחוב, דהא כתבו תד"ה בחזקת, לעיל קב:), דאפי' אם נפל ביתו של משכיר עצמו, יכול להוציא את השוכר מהבית, וכן הוא דעת רש"י קא: כשהגיע זמנו לצאת, מטעם דלא עריפת מינאי, דלא טוב שתדור אתה בפנים ואני בחוץ), או דלמא דרים יחד.

ד. ולצד שדרים יחד מספק"ל אם נכנס לבית דרך העלייה ויורד דרך סולם למטה (אבל לצד שהוא דר לבד, פשוט שנכנס דרך פתח הבית), או דלמא נכנס לבית דרך פתח הבית, דלא קבל עליו עלייה וירידה.

ה. ולצד שנכנס לבית דרך פתח הבית, דלא קבל עליו עלייה וירידה, מספק"ל האם יכול לדחותו לעלייה שעל גבי העלייה שהשכיר לו, דהוי עלייה כעין מעיקרא (והיא גם בכלל "בית" ששעבר לו, תוס'), או דלמא אינו יכול לחייבו לעלות שתי עליות, וירד לדור אתו בבית.

ו. אם בעה"ב רוצה לתקן את התקרה עליו לתקן גם את המעזיבה, ואילו לריו"ס אינו חייב אלא את התקרה שהרי השכיר לו מקום לגור, אבל תיקון המעזיבה מוטל על השוכר, ויבואר מחלוקתם בהמשך בס"ד.

ד] אם השכיר לו "עלייה שתחת עלייה זו", פשיטא שידור בעליונה ששעבדה לו (תוס').

השכיר לו "עלייה זו שעל גבי בית זר" האם יכול בעה"ב לתת לו דירה במקום אחר, או דלמא דוקא יורד ודר בבית

דעת רש"י ד"כופין את המשכיר לקולטו עמו בבית" אע"פ דמיירי שיש למשכיר דירה אחרת במקום אחר, דהשעבוד הוא דוקא על הבית שתחת העלייה.

ב' אחים לזה הבית ולזה העלייה, מה חייב בעה"ב לבעל העלייה

אין על התחתון לבנות תקרה לתקן מעמד רגל לעליון, וכל הנידון שחייב בעה"ב לתקן התקרה הוא רק בשוכר ומשכיר (תד"ה הבית, והקשו מגמ' לקמן, דהתחתון שבא לסכך באורים שומעין לו, והרי התם מיירי ב' אחים, ולמה חייב לתקן את התקרה. ובתורא"ש גרס שם דלא מיירי בתקרה אלא בכתלים, ע"ש).

יהודה דזה נהנה וזה לא חסר פטור, אלא הכא הוי זה נהנה וזה "חסר", כיון דמשחיר לו את כתלי ביתו, ולכן חייב.

מדוע לפי ר' יהודה בונה גם את העלייה, והיכן ידור

א] פירש"י לדעת ריו"ח, דיושב בבית התחתון, כדי שיהיה זה לא "נהנה" וזה לא "חסר", הוא לא נהנה שהרי עלייתו מוכנה לדור בה, וזה לא חסר דבלאו הכי לא חזיא ליה, דהא לא הוה בני לה.

ב] מיהו תוס' גורסים במתני' ויושב "בתוכה" (במקום ויושב "בבית"). דאינו יושב בבית התחתון אלא בעליון, דאל"כ הרי הוא "נהנה" שא"צ לעלות (ודעת רש"י, דזה לא חשיב נהנה, ע' תורא"ש ותור"ח).

ג] לפי דחיית הגמ' את דברי ריו"ח, לפירש"י, בונה את העלייה כדי שיהיה זה לא "נהנה", ויושב בבית התחתון אע"פ שזה "חסר", דהא משחיר לו את כתלי ביתו, ומותר כיון שלא נהנה (ע' מהרש"א וחכמת מנחה).

ד] לפי דחיית הגמ' את דברי ריו"ח, לפי תוס', בונה את העלייה כדי שיהיה זה לא "נהנה", ויושב בתוכה כדי שלא יהיה "חסר", דלא ישחיר לו את כתלי ביתו.

תד"ה ר' יהודה, הקשו לפירש"י "דמה רבית שייך הכא דלא הלוחוה כלום שהרי אם הבית נשרף לא היה נותן לו יציאותיו", האם באמת כונת תוס' לומר דאין כאן מילוח

לכאור' נראה מדברייהם דאין כאן מילוח כלל, כיון דאם הבית נשרף לא היה נותן לו הרצאותיו, אך אם באמת אין כאן מילוח, פירוש הדבר, שכאשר בעה"ב משלם לו את הרצאותיו, הוא קונה את הבית רק מכאן ולהבא.

וקשה, דהגמ' בב"ק מסיקה לדעת ר' יהודה, דאם אינו בונה את העלייה הטעם דצריך להעלות לו שכר, משום דהוי זה נהנה וזה חסר, משום שחורריתא דאשייתא וביארו תוס' שם, דכיון דחסר מעט, אינו משלם רק את פחת השחורריתא, אלא מגלגלין עליו את הכל, ואם רק עכשו קנה את הבית, למה מגלגלין עליו את הכל, הרי עד היום הבית היה שלו ובשלו הוא החסיר.

אלא ע"כ אין כונת תוס' לומר שאין כאן מילוח כלל, אלא באמת כשמשלם הוא קונה למפרע דחצירו קונה לו (דעל דעת כן בנאו שיהיה שלו כל זמן שירצה), אבל אם נשרף, הרי ודאי שאינו רוצה לקנותו ואינו צריך לשלם, וא"כ שפיר פירש רש"י דאם אין נותן לו שכר מיחזי כרביית, דהרי יש כאן הלוואה, וצ"ב בדעת תוס'.

וכ' קצה"ח קס"ד סק"ב, דצ"ל בדעת תוס', דכיון דאם נשרף אינו חייב לתת לו ההוצאות, אינו בתורת מילוח לגבי רבית דהו"ל צד אחד כרביית ושוי לדעת ר' יהודה (לעיל סג).

השוע פסק בהלכות רבית (יו"ד סו"ס קס"ו), שהלוואה שאין הלווה זקוק לה ואינה אלא לטובת המלווה, מותר למלווה לקבל הנאה

חזוק התקרה (דע"י שהוא טח בטיט אין הנסרים נדין ממקומן), וממילא הוא חובת המשכיר, וריו"ס סובר, אשווי גומות הוא, דלחזוק התקרה סגי בתידות, ולכן אין השוכר יכול לתבוע זאת מן המשכיר, דאשווי גומות על העליון לעשות.

למה הוצרך רש"י לפרש בד"ה בחזוקי תקרה "וכשאין התחתון צועק, שאינו חש למימיו, אלא העליון צועק וכו'"

רש"י הוצרך לפרש כן משום ריו"ס, דהרי מדין הרחיק נזיקין על הנזיק להרחיק את עצמו, ואם המשכיר היה חושש למימיו של השוכר, היה מודה ריו"ס דעל המשכיר לתקן את המעזיבה.

לכן הוצרך רש"י לפרש, דהמחלוקת במתני' אינה מצד נזיקי שכנים, כיון דהתחתון אינו חושש למימיו של העליון, והמחלוקת היא רק מהל' שוכר ומשכיר (מהרש"א).

מתי לכ"ע על התחתון לתקן את המעזיבה

בשוכר ומשכיר כשהמשכיר דר למטה וחושש למימיו של השוכר, לכ"ע על התחתון לתקן את המעזיבה, אבל מטעמים שונים -

לריו"ס - הוא מדין הרחיק נזיקין דעל הנזיק להרחיק את עצמו.

לרבנן - אף דס"ל דעל המזיק להרחיק את עצמו, הכא הוא מחובת המשכיר לשוכר להעמיד לו דירה ראוייה לדורו.

לפ"ז יובן מדוע פירש"י, במעשה שנפחתה המעזיבה ושתתו המים והזיקו לתחתון, דלא מיירי בשוכר ומשכיר, כיצד

דאי מיירי בשוכר ומשכיר - כיון דהתחתון צועק שהעליון מזיקו במימיו, לא היה בזה מחלוקת ריו"ס ורבנן אלא לכ"ע על התחתון לתקן, וכנ"ל, לרבנן משום דאחזוקי תקרה מוטל על המשכיר, ולריו"ס משום שעל הנזיק להרחיק את עצמו.

לכן פירש"י דלא מיירי בשוכר ומשכיר, אלא בב' אנשים זרים, וכל הנידון הוא רק מדין הרחיק נזיקין, ולהכי פליגי שפיר בפלוגתא דריו"ס ורבנן אם על המזיק או על הנזיק להרחיק את עצמו (מהרש"א).

ר' יהודה אומר אף זה דר בתוך של חבירו צריך להעלות לו שכר וכו', מהם הביאורים שמצינו במחלוקת רבנן ור' יהודה

א] לדעת ריו"ח - נחלקו רבנן ור' יהודה אם מותר לאדם ליהנות מממון חבירו שלא מדעתו, דר' יהודה סובר זה נהנה וזה לא חסר חייב (ופירש"י, ואי לא מעלה לו שכר מיחזי כרביית, וצ"ב, וע' קצה"ח סימן קס"ד סק"ב), ורבנן סברי זה "נהנה" (שאלולי בית זה אין לו מקום לדור שם), וזה לא "חסר" (דהא בלאו הכי לא הוי בני לה איהו), פטור.

ב] מיהו הגמ' דוחה את דברי ריו"ח - דאפשר דמודה ר'

"ראייה"

בסוגיו מבואר - דיש מ"ד ד"הבטה" בהפקר קונה, ואילו בריש מסכתין אמרי' דאין קונין מציאה בראייה בעלמא (ב.).

וביאר שם תוס' - דהא ד"הבטה" בהפקר קונה היינו שעשה מעשה כלדהו, כגון שגדר גדר קטן.

דף קיט.

"מוניע לנופו ואין מוניע לעיקרו מוניע לעיקרו ואין מוניע לנופו מאי, תיקו". מזה הדין למעשה

ע' רא"ש ששתמה למה בעיה זו עלתה בתיקו, כיון דטעמא דר"ש, משום דכל מה שהעליון יכול ליטול בפשיטות יד, אינו מתייבאש ממנו, ומן השאר שהוא בוש ליטול רשות מחבירו, הוא מתייבאש, ומאי מספק"ל, פשוט שכל שהעיקר יתלש עם הנוף, הוא של עליון, והשאר של תחתון. וע' פלפול"ח. מיהו הטור הביא את הספק כלשונו, וכתב לפיכך לא יטול אלא חולקין, ואם נטל אין מוציאין מידו. מיהו השו"ע פסק כהרמב"ם ע"ש.

כיון שכל זכיית התחתון היא משום יאוש ובושה דהעליון, מזה הדין אם העליון יאמר, איני בוש, ואיני מתייבאש

כ' היערות דבש - דכל זמן שהתחתון לא עשה זכייה, העליון יכול לחזור ולזכות, כיון דלמ"ד אויר שאין סופו לנוח לא קנה (אבל למ"ד קנה, כבר זכתה לו חצירו לתחתון ואין העליון יכול לחזור בו).

אך הנתיבות חלק - דאפי' למ"ד אויר שאין סופו לנוח לא קנה, כיון שיש לנוף יניקה גם מהאוויר, והעליון מפקיר את זכותו שמחמת עיקרו, הוי יניקת הנוף חשובה לעצמה (דתו לא אמרינן שדי נופו בתר עיקרו), וא"כ הוי של התחתון מחמת יניקת הנוף כיון שיונק משלו (דהעליון מחמת שאינו יכול ליכנס, מפקיר גם את העיקר לטובת התחתון).

מהלכה ואין בזה משום רבית. וכתב ביאור הגר"א שם, דהלכה זו נתחדשה מסוגיין. כיצד דקשה לפירש"י שפירש אליבא דר' יהודה, דאם אין נותן לו שכר מיחזי כרבית, א"כ מאי מהני שבונה את הבית ואת העלייה ודר בבית, הרי מצד איסור רבית גם זה אסור אפי' שזה לא נהנה וזה לא חסר.

אלא ע"כ כיון שבעה"ב אינו צריך להלוואה זו כלל, ואינו עושה טובה לבעה"ב, רק דבעל העלייה מבקש ממנו שילווה, אין בו משום רבית (וע' חשק שלמה כאן).

דף קיז:

"זה נהנה וזה לא חסר" לפי מ"ד שהייב, האם זה מעיקר הדין או תקנה"
דעת תר"ה בשלשה, דהוא תקנת חכמים שיהא חייב, דאין לו ליהנות מממון חבירו שלא מדעתו.

דף קיח.

השוכר פועל לעשות בשל הפקר, האם עובר איסור בל תלין, ומדוע

לפי ההו"א של הגמ' - אלא אמר ר"נ, לא קשיא כאן בשלו כאן בשל הפקר" פירש"י, דבשל הפקר שומעין לו שאמר לפועל "טול מה שעשית בשכרך", דר"נ לטעמיה דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו, נמצא שאין פעולתו עליו, ואין כאן בל תלין.

מיהו ר"נ חזר בו - למאי דפריך ליה רבא דפועל אין לו דין "מגביה מציאה לחבירו" אלא כיד בעה"ב הוא, וכיון שזכה בזה, פעולתו עליו ואיכא בל תלין (ומכאן יש לתמוה על דברי הלכות קטנות ח"א סימן קנ"ד, שכתב, דהאומר לפועל להביא לו מים או עפר מהפקר, אין דינו כפועל אלא כמכר, ואין בעה"ב עובר בבל תלין, ע' ספר הלנת שכר לרה"ג ר' א.ז. רוזנר שליט"א, סימן כ"ו).

האם יש הברל בין "הבטה" בהפקר לבין

הדרן עלך הבית והעלייה

וסליקא לה מסכת בבא מציעא

בריך רחמנא דסייען

